

Л. М. ПОЛЮГА

ПОВНИЙ
СЛОВНИК
АНТОНІМІВ
української
МОВИ

СЛОВНИКИ

УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА
ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА
УКРАЇНСЬКИЙ
МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД

Л. М. ПОЛЮГА

**ПОВНИЙ
СЛОВНИК АНТОНІМІВ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

*3-є видання, доповнене
і виправлене*

Київ
Видавництво «Довіра»
2006

УКРАЇНИ
СЛОВНИК

У третьому, доповненому й виправленому, виданні подані антоніми різного типу, а в словникових статтях тлумачаться їх значення, наводяться зразки їхньої сполучуваності з іншими словами, антонімічні стійкі словосполучення та фразеологізми, приклади їх використання в текстах творів, висловах, відомості про антонімічну синонімію, споріднені антонімічні пари. Окремими частинами книги є: «Покажчик антонімічних пар», «Антонімія префіксів», «Антонімія суфіксів», «Антонімія компонентів складних слів», «Синоніми компонентів антонімічних пар».

Розрахований на науковців, учителів, працівників видавництва, студентів, учнів, ораторів, чиновників, широке коло читачів.

ПЕРЕДМОВА ДО ТРЕТЬОГО ВИДАННЯ

Антоніми наповнюють життя... Такий висновок мимоволі спливає на думку, коли тривалий час опрацьовуємо семантичну структуру слів, з'ясовуємо різні аспекти опозиційності лексичних явищ.

Основне значення слова «опозиція» при характеристиці різних життєвих фактів чи явищ тлумачиться у словниках як «протиставлення». Якщо ж використовувати його як термін у лінгвістиці чи, зокрема, в психолінгвістичних дослідженнях, то ми завжди виходитимемо з існування парних одиниць, спорідненість прикмет яких буде виявлятися виключно при зіставленні. А мета такого зіставлення, як не дивно, повніше з'ясувати подібні явища, тобто через диференціацію йдемо до поглиблення. Опозиція вказує виключно на семантичну протилежність вибраного для початкового зіставлення елемента.

Хоч теорія лінгвістичних опозицій, розроблена М. Трубецьким в «Основах фонології» (1939), стосується виключно фонологічних явищ (пор., *опозиція фонологічна, опозиція еквівалентна*), з часом вона поширилася і на граматику (пор., *опозиція морфологічна*, яку Р. Якобсон використовує при семантичній характеристиці відмінків), а останніми роками застосовується і при аналізі лексико-семантичних явищ, що і підштовхнуло дослідників до створення компонентного аналізу, суть якого полягає у розщепленні значення слова на складові компоненти — семи.

Така специфіка опрацювання значень стосується здебільшого лексикологічного аналізу, а в лексикографічній практиці, як правило, застосовується стихійно і ще, на жаль, теоретично не осмислено, як, наприклад, використовують під час лексикографічно-

го опрацювання словникових статей. Частково це питання автор намагався висвітлити при аналізі історичних словників¹. Безперечно, найширше для лексикографічного тлумачення значень як один із видів опозиції можна залучати антонімічні відношення лексичних одиниць. Наприклад, у «Словнику української мови» при тлумаченні значення часто, хоч не завжди послідовно, вказуються антоніми до окремих слів з ремаркою *протилежне* (пор., у словниковій статті **абстрактний** після тлумачного викладу подано *протилежне конкретний* і навпаки)². Однак таке використання опозиції є малоефективне і, напевно, доцільно ширше виходити за констатацію лише антонімічних відношень.

Якщо зіставляти різноманітні семантичні аспекти в окремих словах, то можна зауважити не лише опозиційність лексем, тобто наявність лексичних антонімів, а й поряд з існуванням лексичних антонімів і опозиційність вторинних значень не антонімічних слів, тобто вдається виявити семантичні опозиції між багатозначними словами. У зв'язку з цим можна визначити три основні способи семантичної опозиції, якщо аналізувати значення слів: перший ґрунтується на використанні чітких антонімічних відношень, тобто при об'єднанні в антонімічні пари слів з протилежним значенням, які є антонімічними своїми номінативними значеннями (*довгий — короткий, широкий — вузький, глибокий — плиткий, друг — ворог*). Їх розподіляють на градуальні (*жирний — пісний*), комплементарні (*присутній — відсутній*), векторні (*світати — смеркати*), координатні (*північ — південь*)

¹ Полюга Л. Використання лексико-семантичних опозицій при укладанні історичних словників // Діалектологічні студії. Мова в часі і просторі. Зб. на пошану Д. Гринчишина. — Львів, 2003. — Вип. IV. — С. 40—44.

² Словник української мови: В 11 т. — К., 1970—1980. — Т. 1. — С. 6; — Т. 4. — С. 261.

(див. ще стор. 11). Опозиційні слова цього способу виражають однакову семантику, але розміщена вона, скажімо, на протилежних кінцях однієї семантичної прямої.

Другий спосіб спостерігається при наявності в самому слові енантіосемічних відношень, тобто розвиток у семантичній одиниці протилежних значень (*запах приємний* і *запах неприємний*), коли під час тлумачення слова виходимо з поляризації значень в ньому самому або коли ця поляризація виявляється при сполучуваності слів (*задути* — *погасити вогонь, свічку, задути* — *пустити в дію домну*).

В основі третього способу тлумачення слів на опозиційній основі може лежати асоціативне сприймання явищ, але ці асоціації, напевно, завжди будуть поєднуватися або з антонімією, або енантіосемією, і вони виявляються лише в умовах контексту (*задоволений* — *насуплений, сіяти* — *збирати// косити// жати, садити* — *копати// корчувати; крапля* — *море*, тобто або дуже мало, або дуже багато: *Земле, моя всеплодющая мати, Сили, що в твоїй росте глибині, Краплю, щоб в бою міцніше стояти, дай і мені (І.Франко); Море* сміху (*С. Васильченко*)).

Саме таким явищам і присвячена ця праця, тобто в ній зібрані і повні антонімічні пари, частина яких вже була наявна в попередніх виданнях «Словника антонімів української мови» (К., 1987, 1999, 2001, 2004 рр.), а також значна частина тих пар, що поєднуються на основі вторинних значень, які ми і називаємо семантичними опозиціями. На основі попереднього видання розроблено нові словникові статті, у яких враховано явище опозиційності вторинних значень. Сам факт, що в попередніх виданнях було 253 словникових статті, а в новому — 600, свідчить, що таких опозицій в українській мові немало, й вони підтверджують дуже цікаве семантичне та стилістичне різноманіття. Робота над новим варіантом словника зумовлена тим, що останнім часом

спостерігається велике зацікавлення стилістичними явищами української мови. Ось чому цей словник залишається насамперед практичним, і тому ми прагнули зробити його якнайбільш вичерпним. Водночас ми свідомі того, що поняття *повний* словник антонімів дуже умовне, тому що наявність семантичних опозицій живої мови не може бути остаточно визначена, вона весь час поповнюється і збагачується. Однак допустимість певної нормативності при опрацюванні такого матеріалу повинна би існувати, саме тому в цьому словнику ми її намагалися відтворити. Хочеться звернути увагу читачів і на те, що в цьому виданні словникові антонімічні статті збагачені антонімічними синонімами, яких найбільше за □. Треба врахувати й таке: деякі подані пари інколи не можуть адекватно відповідати антонімічності, бо їх опозиційність може виражатися не лише номінативними значеннями, а й периферійними, і переносними, отже, чітка окресленість їх може бути дещо розпливчастою, а все разом дуже часто і впливає на чіткість контурів антонімічної пари.

Пропоновані у словнику опозиційні пари, напевно, будуть іноді викликати дискусію, та ми свідомо йдемо на це, бо погоджуємося з давнім і відомим висловом: у суперечках народжується істина.

Нове видання словника ґрунтовно переглянуто, виправлено і значно доповнено, особливо фактичним матеріалом, який, як нам довелося спостерігати, дуже доцільний під час навчання та в практичній діяльності. У цьому виданні також взято до уваги зауваження рецензентів доцента І. Й. Ощипко та професора О. О. Тараненка, які аналізували перше видання Словника антонімів.³

Однією із важливих проблем сучасності в Україні є правопис. Автор виходить з того стану, який прийнятий в усіх цивілізованих країнах — дотримуватися чинного правопису, який затверджений урядом нашої незалежної держави, щоб не вносити анархії та сприяти зменшенню неграмотності, хоч цей правопис не вважає досконалим і таким, що не завжди ґрунтується на національній основі. Нам тепер, як ніколи, у всіх сферах життя, потрібна однастайість.

Створення словника антонімів — складне лексикографічне завдання. На відміну від аналогічних словників інших мов⁴ у цьому виданні ставилась мета не лише дати

---

³ Ощипко І. Й. Новий тип словника в українській мові // Мовознавство.— 1989.— № 2.— С. 70—71; Тараненко О. О. Рецензія на словник // Українська мова і література в школі.— 1988.— № 11.— С. 77—79.

⁴ Колесников Н. П. Словарь антонимов русского языка / Под ред. Н. М. Шанского.— Тбилиси, 1972.— 216 с.; Львов М. Р. Словарь антонимов русского языка / Под ред. Л. А. Новикова.— М., 1985.— 272 с.; Введенская Л. А. Словарь антонимов русского языка.— Ростов-на-Дону, 1982.— 176 с.; Комиссаров В. Н. Словарь антонимов современного английского языка.— М., 1964.— 384 с.; Бабов К., Въргулов А. Тематичен руско-български речник.— София, 1961; Dupuis Hector. Dictionnaire des synonymes et des antonymes.— Paris, 1962; Cinti Decio. Dizionario dei sinonimi e contrari — Milano, 1952; Sansome Mario e Sansone Teresa. Dizionario ideologico sinonimi e contrari della lingua italiana.— Milano, 1962.

тлумачення компонентів антонімічних пар і проілюструвати їх вживання, а й показати компоненти в живій взаємодії шляхом розкриття контекстуальної ситуативності, сполучуваності антонімів, яка, однак, у наведених словникових статтях не може вважатися вичерпною.

Основна частина книжки — словник антонімів, в якому опрацьовано понад 600 словникових статей.

У покажчику антонімів наведено понад 2200 компонентів антонімічних пар, які є у всіх частинах словникових статей. Окремо подано покажчики використаних у словникових статтях синонімів, а також антонімічних префіксальних, суфіксальних морфем і початкових частин складних слів. У покажчиках дана загальна характеристика відповідних антонімів та опис структури словникових статей.

Ця праця — результат тривалих пошуків, роздумів, спостережень, аналізу життя слова в наукових, художніх та фольклорних текстах, лексикографічних розвідках. Її перше видання з'явилося як позапланова робота Інституту суспільних наук (тепер Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) 1987 року. Наклад швидко розійшовся, тому й було підготовлено друге видання, в якому враховувалися насамперед вимоги часу, власний досвід і поради рецензентів, яким тут маю нагоду щиро подякувати. Сьогоднішні видавничі труднощі в Україні перешкодили своєчасному виходу нової редакції словника і тепер пропоную його читачам. Висловлюю щиро подяку професорові М. М. Пешак за допомогу і, звичайно, славному видавництву «Довіра».

Видання здійснюється при підтримці кафедри української мови Державного університету «Львівська політехніка», за що складаю подяку його ректорові Юрію Рудавському, завідувачеві кафедрою доцентів Генадію Вознюку, її працівникам. Висловлюю вдячність моїм помічникам Марії Король, Галині Попадюк за допомогу при підготовці тексту до друку, Данилові Полюзі за частковий підбір ілюстрацій, усім доброзичливим людям, які сприяли появі цієї книжки. Заздалегідь дякую кожному, хто буде ласкавий відгукнутися про словник.

ПРО АНТОНІМИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Найкращим способом дати вичерпну характеристику явищам дійсності є зіставлення і порівняння. Найяскравіше контрастність значень виражають лексичні антоніми.

Крім лексичних антонімів, у мові наявна і антонімія словотворча, яка спирається на антонімічність морфем, і антонімія граматична, яка ґрунтується на семантичній протилежності висловів, антонімічності різних граматичних категорій. Лексичні антоніми поряд із синонімами, омонімами, багатозначними словами належать до яскравих засобів стилістики. Проблема антонімії була і є предметом широкого зацікавлення у філософії, в логіці, в лінгвістиці.⁵ Основою антонімів є наявність протилежності семантики слів і понять. Антоніми творять найпростішу групу слів, яка складається з двох лексичних одиниць на відміну від синонімів та омонімів, що групуються гніздами, рядами.⁶

Протиставлення значень слів може виявлятися лише у співвідносних поняттях, які перебувають у взаємній залежності і можуть характеризувати явище одного плану. «Протиставлення слів передбачає існування в кожному з них спільної семантичної основи; розвиток кожного нового антонімічного протиставлення є разом з

---

⁵ У лінгвістиці найширше ця проблема розроблена у книзі: *Новиков Л. А. Антонимия в русском языке.*— М., 1973.— 290 с.; Пор. ще: *Тараненко О. О. Развитие антонимических отношений у багатозначних словах//Укр. мова і літ. в школі.*— 1977.— № 1.— С. 32—39; Його ж. Полісемантичний паралелізм і явище семантичної аналогії.— К., 1980.— С. 116.

⁶ Пор.: *Степанов Ю. С. Основы общего языкознания.*— М., 1975.— С. 29.

тим розвитком нового значення в словах, що протиставляються».⁷

Причини цього різні, але найголовнішою з них є те, що за допомогою контрастного зіставлення фактів найяскравіше вимальовується їх глибина, бо на темному фоні найчіткіше видніється ясне, звучання чудово сприймається в тиші, знайшовши кінець чогось, підсвідомо шукаємо його початку. Зіставляємо ці ситуації внаслідок індуктивності людського мислення, здатності розвивати власну думку.

Антонімічні відношення між словами найчастіше виявляються тоді, коли вказують на якість (*білий — чорний, швидкий — повільний, рідкий — густий, сумний — веселий, шкідливий — корисний*), кількість (*багато — мало, плюс — мінус*), простір (*вперед — назад, південь — північ, тут — там*), час (*зима — літо, весна — осінь, день — ніч*), дію (*говорити — мовчати, наступати — відступати, прийти — від'їхати*), стан (*стояти — лежати, дружити — ворогувати, війна — мир*), почуття (*любов — ненависть*), стосунки між людьми (*друг — ворог*). Антоніми дають оцінку відповідним фактам дійсності, причому виражають це в контрастній формі. «Антонімічними можна вважати слова, що протиставляються за найзагальнішою і суттєвою для їх значення семантичною ознакою, до того ж перебувають на крайніх точках відповідної лексико-семантичної парадигми»⁸. Саме тому у більшості посібників з мови антонімами називаються слова, лексичні значення яких протиставляються одне одному, тобто слова з протилежними значеннями.

За своєю суттю антоніми неоднорідні. Можна виділити такі їх класи:

⁷ Русанівський В. М. Семантичні процеси розвитку української лексики // Історія української мови: Лексика і фразеологія. — К., 1983. — С. 677; Його ж. Структура лексичної і граматичної семантики. — К., 1988. — С. 82–86.

⁸ Шмелев Д. Н. Проблема семантичного аналізу лексики. — М., 1973. — С. 131.

1. Антоніми, що визначають значення слів крайніми протилежними точками в системі однорідних понять (якості, стану, часу): *молодий — старий, поганий — гарний, перед — зад, лівий — правий, день — ніч, північ — південь, холодний — гарячий, холод — спека*, між якими можливі і перехідні етапи, що не досягають до крайньої точки: *холодний — теплий — гарячий, холод — тепло — спека* і т. п.

2. Антоніми, що фіксують протилежність, хоч і не окреслену крайніми точками через відсутність точної визначеності в значенні слів, у яких наявний резерв додатковості: *вологий — сухий, зрячий — сліпий, правда — брехня*.

3. Антоніми, що означають протилежну спрямованість дії: *закривати — відкривати, атака — контратака, наступ — відступ*.

4. Окремо виділяються антоніми, що вказують на участь у дії двох сторін, кожна з яких виконує протилежну функцію: *давати — брати, вигравати — програвати, купувати — продавати, перемога — поразка*.

Крім основного критерію визначення антонімічності на основі протилежності, протиставлення, можна застосовувати й інші допоміжні способи виявлення антонімічних відношень. Вони виявляються при вживанні семантично протиставлених однорідних членів речення, при однаковій лексичній сполучуваності (валентності), тобто при здатності антонімічних компонентів виступати в однаковому, аналогічному контекстуальному оточенні⁹. Властивість антонімічних компонентів сполучатися з тими самими словами у реченні впливає з самої суті антонімів — характеризувати той же факт, явище, дію з двох протилежних сторін. Лексичними антонімами бувають:

1. Якісні прикметники. Це очевидно тому, що якість найчастіше здатна протиставлятися: *веселий —*

⁹ Пор.: *Комиссаров В. Н.* Проблема определения антонимов // *Вопр. языкознания.* — 1957. — № 2. — С. 55—56.

сумний, гарячий — холодний, сильний — слабкий. Відносні і присвійні прикметники антонімами бувають рідко. Їх антонімічність диктується наявністю відповідних іменників: *ранкова — вечірня година.*

2. Серед іменників антонімами найчастіше бувають ті, що визначають абстрактні поняття: а) антоніми, які вказують на якість. Вони, як правило, утворені від прикметникових основ: *висота — низина, холод — спека, радість — сум;* б) антоніми, які вказують на опредмечену дію і утворюються від дієслівних основ. Антонімічність у словах цього типу найчастіше передається афіксальними, зокрема префіксальними, морфемами: *прихід — відхід, додавання — віднімання;* в) антоніми, що виражають стан, почуття, стосунки між людьми: *мир — війна, праця — відпочинок, працюваність — лінивість, дружба — ворожнеча, любов — ненависть.* Їх поява може бути зумовлена і прикметниковими, і дієслівними основами. Конкретні іменники бувають антонімами рідко. Вони, як правило, також співвідносні з абстрактними: *друг — ворог, правдомовець — брехун.*

3. Розвиткові антонімів дієслів сприяє розгалужена система антонімічних префіксів, які характерні для них: *залазити — вилазити, висипати — висипати, переїдати — недоїдати, прилетіти — відлетіти, розширювати — звужувати.* Крім того, серед дієслів є і різнокореневі антоніми: *любити — ненавидіти, працювати — ледарювати, радіти — сумувати.*

4. Кількість антонімічних прислівників визначається в основному антономією тих частин мови, від яких вони утворені: *спереду — ззаду, далеко — близько.*

5. Небагато антонімічних пар можна визначити серед займенників: *всі — ніхто, все — ніщо.*

6. Трапляються антоніми і серед прийменників: *з — до, від — до, над — під,* які наближаються до граматичних антонімів.

З погляду структури розрізняють антоніми різнокореневі і однокореневі. Різнокореневими антонімами

в сучасній українській мові є різні щодо походження слова: *багатий* — *бідний*, *добрий* — *лихий*, *лівий* — *правий*, *радісно* — *сумно*, *правда* — *брехня*, *початок* — *кінець*, *любити* — *ненавидіти*. Сюди слід віднести і ті антоніми, які хоч і мають різні корені, але антонімічність їх підсилюється відповідними префіксами: *піднімати* — *опускати*, *переганяти* — *відставати*, *запахати* — *витягати*.

Саме багатство цього типу антонімів та чітко визначене їх смислове протиставлення дали підстави деяким ученим вважати антонімами лише різнокореневі слова¹⁰. Однак з такою думкою навряд чи можна погодитися, оскільки вона ігнорує виражальні можливості мови. Більше того, таке твердження не враховує інших можливих способів передачі протиставлення — основного критерію визначення антонімії, і по суті не відбиває справжнього стану речей у мові.

Отже, другим структурним різновидом антонімічних пар слід уважати однокореневі антоніми (їх ще називають граматичними, або афіксальними), тому що основний вияв антонімічності в таких словах виражається насамперед афіксами. Лексичні антоніми цього різновиду виникають: а) внаслідок приєднання до однакових основ антонімічних префіксів (*затикати* — *відтикати*, *заселяти* — *виселяти*, *сходитися* — *розходитися*); б) як результат приєднання префікса із заперечним значенням (*не-*, *без-*, *анти-*, *де-*(*дез-*), *проти-*, *контр-*), який приєднується до такої самої кореневої морфи: *воля* — *неволя*, *віра* — *безвір'я*, *атомний* — *протиатомний*, *воєнний* — *антивоєнний*, *шифрувати* — *дешифрувати*, *революція* — *контрреволюція*. Причому слід мати на увазі, що антонімами є не всі слова, що вживаються з будь-яким запереченням. Антонімами слід вважати лише ті слова із префіксом *не-*, які створюють нове значення, нове по-

¹⁰ Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства.— К., 1965.— С. 39.

няття: *доля — недоля, вірний — невірний*¹¹, проте не будуть антонімами слова *білий — не білий, ходити — не ходити*. В останніх прикладах заперечується лише значення, виражене попереднім словом. Тут частка *не* і відповідне слово не виражають нової оцінки факту дійсності. Це просто слова із часткою *не*.

Антонімічні відношення у словах дуже рідко збігаються повністю, тому абсолютні антоніми у мові майже відсутні. Вони реалізуються найчастіше об'єктивно у сполучуваності слів, причому найчастіше в «неідиоматичних» словосполученнях, хоч часто можуть виступати і в ідіомах. Саме тому виявлення антонімів у мові має ґрунтуватися не на визначенні означуваних словами предметів, явищ взагалі, а на фактичному вживанні слова, на основі його функціональної природи, тобто на реалізації даного слова, на усвідомленні того, «як реально воно розуміється і вживається в даний час тими, хто користується мовою»¹².

«Антонімічні відношення буквально пронизують мову»¹³, — твердить Л. О. Новиков. Ці відношення є одним із виявів системності антонімії в лексичній системі мови. Системність антонімії виявляється в однаковій сполучуваності антонімічних компонентів однієї пари, тобто коли один із компонентів у певному мікроконтексті викликає потребу підставити в цьому контексті інший член пари, як, скажімо, при зіставленні антонімів *високий — низький: високий хлопець — низький хлопець, високого зросту — низького зросту, високе дерево — низьке дерево, високі показники — низькі показники чого-н., високий рівень — низький рівень* (води, культури), *висока температура ко-*

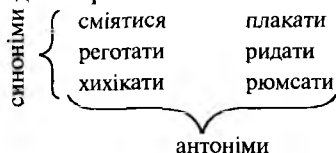
¹¹ З префіксом *не-* виступають якісні прикметники (*некультурний*), абстрактні іменники (*неволя, недоля*), дієслова із складним префіксом *недо-* (*оцінити*).

¹² Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии. — М., 1957. — С. 75.

¹³ Новиков Л. А. Антонимия в русском языке. — С. 12.

го-, чого-н.— *низька температура, високий процент — низький процент* чого-небудь. Усвідомлення такої взаємодії допомагає краще засвоїти мову, яка вивчається, визначити взаємозв'язки з іншими словами в загальній системі.

Свідченням системності антонімії в загальній системі лексики може бути співвідношення антонімів із синонімами. Це співвідношення виявляється насамперед у багатстві синонімії та антонімії. Сам факт багатства членів синонімічного гнізда зумовлює і багатство компонентів антонімічних пар, може взаємно пов'язуватися, наприклад з мікросистемою синонімічного гнізда¹⁴:

Звичайно, слід мати на увазі, що члени цього синонімічного гнізда і члени іншого синонімічного гнізда, доміанти яких є антонімічними парами, не завжди бувають повними антонімами, бо практично в художніх текстах, публікаціях, в усному мовленні трапляються пари неоднакової емоційної наповненості. Заміна звичайного компонента антонімічної пари типу *гарячий — холодний* синонімом підсилює виражальні можливості тексту. До поетів, які широко використовували опозиційні лексичні засоби, чим ніби намагалися висловити опозицію до існуючої влади, належав В. Симоненко. У його творах зафіксовано стилістичне використання і загальнономовних антонімів, і авторських, контекстуальних, в яких може і не виявлятися яскраве протиставлення, але антитезне зіставлення спостерігається: *На ясні зорі і на тихі води* Вже ваша *чорна* злоба не впаде; *Під сонцем вічності дrev-*

¹⁴ Новиков Л. А. Антонимия в русском языке.— С. 15.

ніє й молодіє Його жорстока й лагідна душа; Вслухайтесь, *земле і небо*, У рокіт страждань моїх; Нашої *заслуги* в тім не бачу, Нашої не знаю в тім *вини*, Що козацьку бунтівливу вдачу Нам лишили предки з давнини (Із творів В. Симоненка).

Семантична опозиційність слів у віршах поета є свідченням його світогляду, того, що він не мирився з багатьма тими явищами дійсності, яка гнітила його; у віршах відчувається опозиційність до фальшивого сучасного довілля і симпатія минулому. Інколи цілий твір або строфа можуть бути побудовані на антонімах, які стають ключем стилістичної виразності:

Коли крізь розпач випнуться надії
І загудуть на вітрі степовім,
Я тоді твоїм ім'ям **радію**
І сумую іменем твоїм.
Коли грозує далеч неокрая
У передгроззі дикім і німім,
Я твоїм ім'ям **благословляю**,
Проклинаю іменем твоїм.
Коли мечами злоба небо крає
І крушить твою вроду вікову,
Я тоді з твоїм ім'ям **вмираю**
І в твоєму імені **живу** (В. Симоненко).

Антонімічна насиченість завжди була притаманна творам багатьох українських письменників. Візьмімо драматичну поему Лесі Українки «В катакомбах». За допомогою антонімічних пар, опозиційних ситуацій у напруженні тримається весь сюжет твору:

На небі слава Господу Христу,
що визволяє від земних кайданів,
з гріховної **темниці** нас виводить
у царство **світла** вічного.

Єпископ: Наш брат був рабом **поганським**,
тепер він раб **Господній**.

Неофіт-раб: А ти ж казав: нема **раба**, ні **пана**.

- Єпископ: Сказав Христос: ярмо моє солодке,
Тягар мій легкий.
- Неофіт-раб: Як може бути якесь *ярмо солодким*,
а щось *важкее легким*...
Але нащо маєм...
двигати хрести по власній *волі*,
коли вже й так намучила *неволя*?
- Єпископ: Не говори: «ось *тут*» чи «*там* воно».
- Неофіт-раб: *Люблю* дитину й часом *ненавиджу*.
- Християнин-купець: Казав ти, жінка любить *чистоту*,
а в хаті *бруд*.
- Диякон: У нас дають і *вбогі*, і *заможні*.
- Неофіт-раб: Ви мені хотіли
поверх ярма *гіркого* — ще *солодке*,
поверх *важкого* — *легке* наложити... і т. ін.

Про стилістичну насиченість опозиціями поетичних творів свідчить і поезія Євгена Маланюка «Відвіку й донині»:

Відвіку й донині Еллада й Юдея —
Два вороги люті на древній землі
Хрестом і залізом та ядом ідеї
Руйнують — будують і Рими, й Кремлі.

У цьому творі спостерігається наявність ситуативних, або контекстуальних, антонімів, зумовлених відповідним контекстом. Саме такого типу ситуації сприяють виникненню протиставлень, антитез і призводять до творення граматичної антонімії:

Його вогонь *гостріший* од металу,
Ніжніший од пелюсток, увійде
У нашу мову молоду й зухвалу,
В її світіння *ніжне* і *тверде* (Д. Павличко);
Чорний день від снігу *побілів* (Є. Маланюк);

Високо гребінь свій підносить Ета
І зеленіє ярий цвіт долин...
...І горя людського гіркий *полин*
Вмить перетворений на *мед* Гімета (М. Зеров).

Різноманітною є антонімічність та ситуативна семантична контрастність в усному мовленні, зокрема в народних приповідках. Тут трапляється і насиченість контексту антонімами, і контекстуальна антонімія, і опозиційні зіставлення з метою підсилення гумористичної ситуації: *Зароблений сухар* краще *краденого бублика*; В липні надворі *пусто*, зате в полі *густо*; *Радість сієш, горе жнеш*; На *похороні* — *плач*. На *весіллі* — *танцюй*; *Вченому світ*, а *невченому* — *ніч*; *Чуже* лихо за *ласощі*, *своє* за *хрін*; *Покірне* телятко *дві* матки ссе, а *зле ні* *одної*; Добра кобила: з гори *біжить*, а впаде — *лежить*; *Білолиця* — як *мазниця*, *чорноброва* — як *сметана*. Серед такого типу висловлювань трапляються антонімічні паралелі граматичного характеру: Слухай старших людей, то чужого розуму *наберешся* й свого *не загубиш*; У чужім оці бачить *зраду*, а в своїм — *ні разу*; Свій край, як *рай*, а чужа країна, як *домовина*.

У прислів'ях, як і в художніх творах, не раз спостерігається ампліфікаційне накопичення антонімів: Краще *гірка правда*, ніж *солodka брехня*; *Вороги* і *друзі*, *близькі* і *сторонні* — всі кричать у мої вуха криком свого *життя* або своєї *смерті* і всі лишають на душі моїй сліди своїх підшов (*М. Коцюбинський*).

Опозиційність не завжди виражається протилежністю. У Д. Павличка цілий вірш, що став піснею, ґрунтується на опозиції двох, хоч і не антонімічних, назв кольору — *червоного* та *чорного* (Два кольори).

Саме виходячи з такого співвідношення синонімів та антонімів, доцільно в одній словниковій статті тієї чи іншої антонімічної пари давати поряд з тлумаченням антонімічних компонентів їх синоніми, як, наприклад, при антонімах *дружба* — *ворожнеча*: *дружба* — відносини між ким-небудь, основані на взаємній прихильності, духовній близькості, спільності зацікавлень, *приятелювання*, *товаришування*; *ворожнеча* — відносини, основані на взаємній неприхильності, недобррозичливості, ненависті; *неприятнь*.

Антонімами можуть бути і загальноновживані слова, і архаїзми, які вносять у контекст твору колорит часу: *Ходім від зла* і сотворімо *благо* (*Леся Українка*).

З антонімією інколи пов'язують і слова одного синонімічного гнізда з різною емоційною наповненістю типу *кінь — шапа, хата — палац, хата — халупа*. Проте такі протиставлення не виявляють антонімічних відношень, а тому вони є лише стилістичним засобом типу антитезного протиставлення, яке може, але не завжди ґрунтується на антонімії¹⁵. Антонімічними вважаються слова різного значення, тобто «антоніми — це протиставлення слів за їх семантикою»¹⁶, а тому протиставлення за емоційним вираженням антонімами вважати недоцільно.

Як було сказано, однозначні компоненти антонімічних пар характеризуються простою сполучуваністю. Антонімії ж багатозначних слів властиві значно багатші відношення, як, скажімо, слово *щедрий* має свою систему значень, а його антонім *скупий* — свою. При зіставленні семантичних систем цих полісемічних слів можна зауважити, що антонімічність існує і в окремих значеннях цих слів.

ЩЕДРИЙ ↔ СКУПИЙ

1. Який охоче ділиться своїм майном, коштами і т. ін., не шкодує витратити що-н.	Який уникає витрат, надміру, до жадібності ощадливий.

Щедрий ↔ скупий чоловік, хлопець; **щедра ↔ скупа** жінка, людина, **щедре ↔ скупе** дитя.

2. Багатий на що-н., чимсь.	Недостатній, неповний у певному відношенні, бідний на що-н.

Щедра ↔ скупа земля, осінь, природа, рослинність.

3. Великий за кількістю, значний, достатній.	Невеликий за кількістю, недостатній.

¹⁵ Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / За заг. ред. І. К. Білодіда.— К., 1973.— С. 96.

¹⁶ Там же.— С. 98.

Щедра ↔ **скупа** винагорода, допомога; **щедрі** ↔ **скупі** відомості, дощі, опади.

Однак у мові не завжди багата семантична система одного антоніма відповідає семантичній системі іншого. Це трапляється особливо тоді, коли один із компонентів має значно більше значень, ніж інший. Така обставина дає підстави зауважити, що до різних значень одного із компонентів приєднується кілька антонімів. У слові *старий*, наприклад, виділяються такі значення:

1. Який прожив багато років, похилого віку. Антонімом до цього значення є слово *молодий*: **старий** ↔ **молодий** батько, вдівець, вовк; **стара** ↔ **молода** жінка, тітка; **старе** ↔ **молоде** листя, пагіння.

2. Який пережив багато років, здобув певний життєвий досвід. До цього значення антонімом виступає *малий, малолітній*. Сполучуваність цих слів близька до попереднього значення. Крім того, в цьому значенні часто виступають субстантивовані прикметники у словосполученні **старі** і **малі**: *Старе, як мале*, казали люди (Ю. Яновський).

3. Який давно зроблений, придбаний, довго був у вжитку; протилежне *новий*: **старий** ↔ **новий** одяг; **стара** ↔ **нова** машина; **старе** ↔ **нове** взуття. Антонім *новий* може бути і до іншого значення слова *старий*: «Який був раніше, передував наявному тепер, колишній»¹⁷.

Старий ↔ **новий** календар, писар; **стара** ↔ **нова** влада, посада, тема; **старе** ↔ **нове** суспільство.

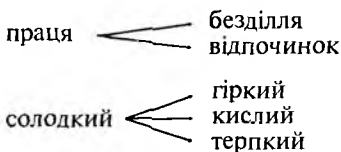
З цим значенням вступають в антонімічні зв'язки і слова *модерний, сучасний*; **стара** ↔ **модерна** будівля; **старий** ↔ **сучасний** витвір мистецтва.

Підбір відповідників із синонімічного ряду часто може видатися суб'єктивним. Автор намагався вибрати найнейтральніший компонент для заголовка відповідної словникової статті. Одночасно, щоб надати користувачеві можливість створювати нові антоніміч-

¹⁷ Словник української мови: В 11 т.— К., 1978.— Т. 9.— С. 655.

ні пари, нижче у визначенні наводяться інші можливі синоніми для створення нових антонімічних пар: *боязкий* — *відважний*, поряд нижче *сміливий*; *веселий* — *понурий*, а нижче *похмурий* і т. ін.

Різноманітність антонімічних зв'язків одного слова ґрунтується на основі протиставлення значень і є одним із найскладніших явищ семантики. Наведені приклади свідчать, що навколо одного слова збирається ніби пучок антонімів:

Виявом цих розгалужень часто може служити різний ступінь передачі якоїсь якості:

На такому розгалуженні семантичних відтінків можуть розвиватися і стилістичні прийоми твору:

Я жив не раз, хоч не в одній оправі,
Вмирав не раз і знову **воскресав** (В. Симоненко).

Інколи вважається, що не варто захоплюватися різноспрямованою антонімією. Така думка, зокрема, висловлена О. Тараненком у вищевказаній рецензії на перше видання словника. Пор. *мовчати* — *говорити*, *мовчати* — *кричати*, *мовчати* — *співати*. Можливо, якщо вважати компоненти *кричати* і *співати* вихідними з поля *говорити*, то таку думку можна прийняти, але якщо виходити з позицій практики, де ситуації часто сприяють тому, що кожен із названих компонентів вимагає своєї опозиції, тоді творення таких пар у практичному словнику видається доцільним.

Полісемічність слів і особливо їх здатість у різних контекстах залежно від метафоризації, асоціативного сприймання дійсності, передавати нові семантичні відтінки, вступати в незвичні відношення, дає змогу на основі закону протиставлення, виявляти нові, незвичні, основані на не загальнономовних значеннях, відношення, можливі лише в одному із наведених контекстів. У зв'язку з цим, крім визначеного вище структурного поділу антонімів на різно- і однокореневі, можемо виділити антоніми повні і антоніми неповні, або контекстуальні.

У ролі контекстуальних антонімів найчастіше виступають слова, вжиті в переносному значенні. Деякі з опозиційних зіставлень настільки утвердилися в мові, що вживаються подібно до сталих словосполучень: *сестри і браття, батьки і діти*.

До такого типу наближаються опозиційні зіставлення слів, які не є антонімами, але виступають у мові при зіставленні і охоплюють широкі сфери вжитку. Серед них можна виділити слова, що вказують:

1. На різну стать людей: *дід ↔ баба (Був собі дід і баба), дідів ↔ бабин (бабина донька і дідова донька), батько ↔ мати (незабутні батько-мати), хлопці ↔ дівчата, учень ↔ учениця, донька ↔ син.*

2. На різні терміни родинної спорідненості: *дід ↔ внук, дочка ↔ зять, мачуха ↔ падчерка.*

3. На різні соціальні і професійні групи людей, різне становище в суспільстві: *викладачі ↔ студенти, учителі ↔ учні, державний ↔ приватний.*

4. На різну стать тварин і птахів: *гусак ↔ гуска, кінь ↔ кобила, курка ↔ півень.*

5. На різний вік тварин: *корова ↔ телятко, собака ↔ цуценя і таке інше.*

Наявність цих груп слів можна доповнити. У мові вони широко використовуються і як опозиційні засоби виступають поряд з антонімами. Ампліфікаційне зіставлення таких різнопланових за значенням слів

підсилює емоційність опису, відтворює зростання напруженості. «Розмах рятувальних робіт з кожною годиною наростає. Населення краю мовби розділилося цієї ночі на дві категорії людей: на потерпілих і на тих, що рятували. Не було ні голів, ні секретарів, ні винуватих, ні безвинних; ні близьких, ні чужих; ні добрих, ні злих; не було ні артистів, ні стажистів — були люди, що рятували людей. Дужчі — слабших, одні, що подають руку, а другі що спасенно хапаються за неї» (О. Гончар). У цьому уривку словесні пари типу голови ↔ секретарі, артисти ↔ стажисти, поряд з повними антонімами близькі ↔ чужі, дужі ↔ слабші виконують подібну функцію.

У художніх творах та усному мовленні часто опозиційну функцію виконують і слова різних частин мови, що є граматичними антонімами й у цілому контрастно характеризують факти дійсності: «Смерть, смерть», — знову заскрипіла хвіртка. — «Жить, жить», — сказала вода землі (М. Стельмах). Такі випадки також не належать до лексичної антонімії.

Поняття протилежності, яке не є виявом лексичної антонімії, може розвиватися навіть у межах одного слова, коли по суті утворюється явище антонімічної омонімії: *задувати* ↔ *гасити вогонь, світло і задувати домну* — «пускати в дію домну, фактично розводити вогонь». Це явище називається енантіосемією, або внутрішньою антонімією. Слово *запах* може означати і «аромат» (зв'язаний з прикметником) *запашний* і «неприємний запах» — *сморід*.

На основі антонімів у мові часто твориться така популярна стилістична фігура, як антитеза — зіставлення з метою протиставити одне одному певні життєві факти, явища, думки, характери, образи, щоб посилити враження описуваного, розказуваного, щоб наголосити на чомусь, яскравіше відобразити дійсне.

1. Найчастіше активну функцію у антитезах виконують повні антоніми, виступаючи в одному реченні або близькому контексті. Вони використовуються для

чіткості і вичерпної характеристики висловлюваної думки: *Дівчина запалилася до праці, до діяльності, поклала присвятити життя своє для тих, що досі працювали на неї. Так справедливість каже. Вона буде вчителькою, вона понесе світло в темряву, потіху — смуткові, поміч — убожеству* (М. Коцюбинський).

2. Нерідко антонімічні пари втілюють ідею цілого твору і кладуться в основу заголовків, чим знову ж загострюють увагу читача, сконденсовано висловлюють задум автора: поема Т. Шевченка *«І мертвим і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє»*; збірка І. Франка *«З вершин і низин»*; цикли поезій І. Франка *«Вольні сонети»* і *«Тюремні сонети»*; роман М. Стельмаха *«Правда і кривда»*; збірка поезій Д. Павличка *«Любов і ненависть»*; книга С. Голованівського *«Близьке і далеке»* та ін.

3. Активну роль антонімів спостерігаємо при іронічній характеристиці явищ дійсності. Іронія найчастіше виявляється в народних приказках, прислів'ях, коротких афористичних висловах, де друга частина вислову ніби заперечує першу. Ця «прихована» антонімія і використовується для іронічної характеристики: *Такий добрий, що готовий в ложці води втопити* (тобто злий). *Любить, як вовк порося* (тобто не любить); *Я його люблю, як сіль в оці і кольку в боці* (тобто не люблю). У виділених словах виявляється внутрішня протилежність, яка зумовлюється контекстом.

4. З антонімією пов'язується і такий стилістичний засіб, як оксиморон (оксюморон), що будується на поєднанні контрастних, протилежних одне одному за змістом понять. Мета цього засобу — наголосити на незвичності зіставляваного і вказати на небуденність явища: *голосна тиша, дзвінка тиша, пекучий мороз, солодкий тягар, гірка радість, веселе горе, солодкий біль, чесний злодій, голосне мовчання, живий труп, оптимістична трагедія, песимістичний оптимізм*; *«А я дивлюся, поглядаю, сміюся сльозами»* (Т. Шевченко). *«Тарас картає «щирую неправду»* (П. Тичина). Наближеними до цієї

фігури є поєднання семантично несумісних явищ на зразок *подих смерті* (смерть не дихає) або: *Страшні слова*, коли вони *мовчать*; Такі *привітні цвинтарі* бувають; А в тій *пустелі тисячі людей*; О не взискуй *гіркого меду слави*; А вже стоять *наведені гармати* і при лафетах *мирні гармаші*; *гукала тиша*; *Світали ночі, вечорили дні* (Л. Костенко); *Радісна зловтіха*; *важкого щастя* на землі було; Кукурікали півні на рушниках і од їхнього *мовчазного співу* дзвеніло у вухах (*Із творів В. Симоненка*).

Де воно знатиме, що то за доленька,—
Відшук черстого шматка,
Як за роботою *вільна неволенька*
Груди ураз дотика (П. Грабовський).

Використання антонімічних засобів має великі можливості як в художніх творах, в ораторській мові, так і в побутовому та усному літературному мовленні. Теоретичні засади антонімії та її практичне застосування продовжує цікавити мовознавців¹⁸.

Теоретично досі досліджувалися антоніми здебільшого на лексичному матеріалі. Проте на основі наявного в нашому розпорядженні матеріалу є змога показати, що поняття антонімії виходить за рамки лексико-семантичного рівня, стикається з синтаксисом (прийменникові та сполучникові антоніми), словотвором (префіксальні та суфіксальні антоніми), які автор намагався представити в цій праці і які чекають свого дослідника.

¹⁸ Про антоніми в українській мові див. ще: *Коваль А. П.* Практична стилістика сучасної української мови.— К., 1978.— С. 51—61; *Лисиченко Л. А.* Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура.— Харків, 1977.— 144 с.; *Тараненко О. О.* Розвиток антонімічних відношень у багатозначних словах // Укр. мова і літ. в шк.— 1977.— № 1.— С. 32—39; *Усатенко Т. П.* Лексична семантика і розвиток мовлення учнів.— К., 1984.— С. 100—106 та ін.

СТРУКТУРА СЛОВНИКОВОЇ СТАТТІ

---

1. У реєстрі словника подаються однокореневі і різнокореневі антоніми іменників, прикметників, займенників, дієслів, прислівників, прийменників, які виражають різні типи і ступені протилежності: *молодий—старий, гарячий—холодний, вершина—низина, живий—мертвий, правда—брехня, тривога—спокій, входить—виходити, підніматися—опускатися, на—з (із, зі)*.
2. Кожна пара антонімів, яка виноситься в заголовок статті, має порядковий номер.
3. Під кожним компонентом антонімічної пари подається його тлумачення:

ЧЕСНИЙ ↔ ПІДЛИЙ

Який відзначається високими моральними якостями.

Схильний до негідного вчинку, здатний на такий вчинок, нечесний.

4. Якщо до компонента антонімічної пари можна підібрати синонім (синоніми), що вступає (вступають) в антонімічні відношення з іншими компонентами цієї ж антонімічної пари, що винесена у заголовок словникової статті, то такі синоніми наводяться після тлумачення як його складова частина. У кінці словника вони зібрані в додатку «Синоніми компонентів синонімічних пар».

БАГАТИЙ ↔ БІДНИЙ

Який має багатство, матеріальні цінності, заможний.

Який живе в нужді, нестатках, убогий, злиденний, нужденний, незаможний, небагатий.

5. Якщо перший компонент антонімічної пари має кілька значень, які антонімічні до значень другого

компонента, то такі значення виділяються в словникової статті:

ПОЧАТОК ↔ КІНЕЦЬ

1. Вихідний пункт протяжності предмета, а також те, що прилягає до такого пункту.	Крайній пункт, межа протяжності предмета, площини, а також те, що прилягає до такого пункту...
2. Перший момент вияву якої-н. дії, явища, процесу...	Останній момент вияву якої-н. дії, явища, процесу...

6. Після тлумачення антонімічних компонентів у словникової статті за кружечком з крапкою в центрі (⊙) наводяться зразки сполучуваності (валентності) цих компонентів з іншими словами. У більшості антонімів така сполучуваність буває багатую і її не завжди можна навести повністю, а в окремих антонімічних парах і в компонентах вона незначна. Подача сполучуваності антонімічних компонентів збагатить їх тлумачення, розкриє, хоч обмежено, їх сферу поширення у мовних контекстах і тим самим частково покаже можливості їх використання, підтвердженням чого можуть бути наведені в словникової статті ілюстрації:

ПОЗИЧАТИ ↔ ВІДДАВАТИ

⊙ Позичати ↔ віддавати газету, гроші, журнал, зошит, книжку, м'яч, підручник, шапку; сусідові, товаришеві; з труднощами, відкрито, зараз, зразу, нашвидкуруч, непомітно, офіційно, просто, швидко; багато, досить, дуже багато. Вирішити, збиратися, намагатися, прагнути, просити, хотіти **позичати ↔ віддавати**.

7. Якщо компоненти антонімічної пари мають однакову сполучуваність (валентність), то вони ставляться поряд перед відповідною групою слів або після неї і розмежовуються стрілками ↔, які вказують на мож-

ливість заміщення одного із компонентів при сполученні з відповідним словом (Див. вище п. 6.).

8. Слова у відповідних групах при подачі сполучуваності часто розміщені за алфавітом.

9. Якщо антоніми-іменники мають різний граматичний рід, то слова, що характеризують компоненти антонімічної пари і є виявом сполучуваності, ставляться окремо при кожному з них, а стрілки — між групами слів:

ЖИТТЯ ↔ СМЕРТЬ

⊙ **Життя** бурхливе, велике, вигідне, гарне, давне ↔ **смерть** бажана, безхмарна, близька, гарна, гідна людини.

10. При визначенні сполучуваності прикметників з іменниками різних родів після форми прикметника чоловічого роду вказується закінчення інших родів, а за ними іменники різних родів в алфавітному порядку:

БІЛИЙ ↔ ЧОРНИЙ

⊙ **Білий**, а, е ↔ **чорний**, а, е волосся, ворон, дим, кішка.

11. Якщо прикметники не можуть характеризувати ті самі іменники, то такі іменники ставляться після кожного антоніма окремо:

⊙ **Білий**, а, е, крейда, молоко, сніг ↔ **чорний**, а, е, дим, земля, негрятко.

12. Якщо прикметники — компоненти антонімічної пари, вживаються як субстантивовані і як субстантитивовані вступають в антонімічні відношення, то ці прикметники подаються у словниковій статті після рубрики «Сполучуваність антонімів» із позначкою у знач. ім. і тлумаченням або прикладом вживання:

У знач. ім.: **Червоний, червоні** — прихильники більшовизму; **Білий, білі** — представники російських армій, що боролись проти більшовиків.

13. Якщо компоненти антонімічної пари виступають компонентами фразеологізмів, словосполучень, склад-

них термінів і ці словосполучення вступають у антонімічні відношення, то вони ставляться у словниковій статті за світлим ромбом з відповідними тлумаченнями:

◇ **Гладити за шерстю** — робити або говорити кому-н. щось приємне, догоджати ↔ **гладити проти шерсті** — робити або говорити кому-н. щось неприємне, допикати.

14. Ілюстрації наведені після кружечка (○) і взяті із текстів фольклору, художніх, наукових, публіцистичних творів, з преси, розміщені після зразків сполучуваності або після наявних фразеологічних чи інших антонімів.

15. У частині словникової статті, яка позначена квадратом (□), наводяться споріднені до заголовних антонімічні пари та їх синонімічні відповідники з метою розкрити багатство української антонімії і мови.

16. Синоніми антонімічних компонентів подані поряд і розділяються однаковими вертикальними рисками: □ **Атеїстичний // безвірницький // вільнодумний** ↔ **віруючий // релігійний**.

17. Якщо антонімічна пара, розроблена у відповідній словниковій статті, семантично наближена до антонімічної пари іншої словникової статті, то такі словникові статті між собою пов'язуються відсиланнями:

НАРОДЖЕННЯ ↔ СМЕРТЬ

Пор. ще: ЖИТТЯ ↔ СМЕРТЬ.

18. Кожна словникова стаття побудована за такою схемою:

1. Порядковий номер словникової статті.
2. Назва словникової статті (антонімічні компоненти).
3. Тлумачення кожного антонімічного компонента або тлумачення значень полісемантичних антонімів.
4. Зразки сполучуваності компонентів після ⊙ .
5. Субстантивовані прикметники у прикметникових антонімічних статтях, якщо такі наявні, з позначкою у *знач. ім.*

6. Наявні антонімічні фразеологізми, словосполучення, складні терміни після ◇.

7. Приклади вживання антонімів у суцільному тексті за О.

8. Споріднені антонімічні пари за □.

9. Відсилання до семантично близьких антонімічних пар з позначкою *Пор. ще*.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

<i>вищ. ст.</i>	— вищий ступінь
<i>див. ще</i>	— дивись ще
<i>знах. в.</i>	— знахідний відмінок
<i>місц. в.</i>	— місцевий відмінок
<i>-н.</i>	— частка <i>-небудь</i> при займенниках і прислівниках: <i>де-н., куди-н., хто-н., що-н., який-н.</i>
<i>оруд. в.</i>	— орудний відмінок
<i>перен.</i>	— переносне значення
<i>пор.</i>	— порівняй
<i>род. в.</i>	— родовий відмінок
<i>розм.</i>	— розмовне слово
<i>у знач. ім.</i>	— у значенні іменника
<i>у перен. знач.</i>	— у переносному значенні
<i>уроч.</i>	— урочисте слово

УМОВНІ ЗНАКИ

- ↔ Стрілки. Вказують на наявність антонімічної пари та можливі заміщення одного з антонімів при сполучуваності (валентності);
- ⊙ Кружечок з крапкою. Вказує на зразки сполучуваності (валентності) антонімів;
- Кружечок. Вказує на приклади вживання антонімів в суцільному тексті;
- Квадрат. Вказує на споріднені антонімічні пари, у цій частині словникової статті широко подані антонімічні синоніми;
- ◇ Ромб. Вказує на фразеологічні антоніми і антонімічні словосполучення;
- // Паралельні риски. Ставляться між синонімами одного з компонентів антонімічної пари, якщо такі стоять поряд;
- () Круглі дужки. Вказують на ймовірність вживання частки *не* або якогось займенника при слові у розділі словникової статті «Сполучуваність (валентність) антонімів»;
- ∅ Нульовий суфікс.

АЛФАВІТ

А а, Б б, В в, Г г, Гг, Д д, Е е,
Є є, Ж ж, З з, И и, І і, Ї ї, Й й,
К к, Л л, М м, Н н, О о, П п, Р р,
С с, Т т, У у, Ф ф, Х х, Ц ц, Ч ч,
Ш ш, Щ щ, Ъ ъ, Ю ю, Я я

СЛОВНИК ЛЕКСИЧНИХ АНТОНІМІВ

1. АБОРИГЕН ↔ *ім.* ПРИБУЛИЙ

Представник місцевого населення, корінний. Той, що тут раніше не жив.

◎ Великий, здоровий, старий, дорослий, цікавий, знайомий, відсутній, перший, новий, загадковий **абориген** ↔ **прибулий**. **Абориген** ↔ **прибулий** до України, Австралії. Нема, побачити, зустріти, виручати, засуджувати, пізнати **аборигена** ↔ **прибулого**. Заговорити, розпитати, познайомитися перебувати з **аборигенами** ↔ з **пришельцями**.

○ Серед наших пращурів були **пришельці** й **аборигени** (*І. Цюпа*); Оповідач,.. могутньої будови чоловік, був **місцевий житель** (*В. Собко*).

□ **Тубілець** // **автохтон** ↔ **пришелець** // *ім.* **прибулий** // **іноземець**, **тубільний** // **автохтонний** // **корінний** // **постійний** // **місцевий** // **локальний** ↔ **прибулий** // **приїжджий**.

2. АБСОЛЮТНИЙ ↔ ВІДНОСНИЙ

Який визначається поза зв'язком, без порівняння з чим-н., безумовний, безвідносний. Який визначається у зіставленні з чим-н., правильний за певних умов.

◎ **Абсолютний**, а, е ↔ **відносний**, а, е величина, істина, краса, неправда, правда, правдомовність, спокій, справедливість, тиша, чистота. Бути, залишатися, здаватися, зробитися, ставати **абсолютним** ↔ **відносним**.

○ Величина буває **абсолютна** і **відносна** (*З посібника*).

□ **Абсолютність** ↔ **відносність**, **безвідносний** ↔ **відносний**, **абсолютно** ↔ **відносно**.

3. АБСТРАКТНИЙ ↔ КОНКРЕТНИЙ

Який виникає, існує як вияв, як результат абстрагування, ґрунтується на абстракції, користується нею, неконкретний.

Який виникає, існує як вияв чогось реального, предметно визначеного, реальний.

◎ **Абстрактний**, а, е ↔ **конкретний**, а, е вигляд, вимога, дійсність, думка, завдання, зміст, ідея, істина, мислення, наука, поняття, пояснення, слово, сон, тема, умова, уява, форма. **Абстрактні** ↔ **конкретні** висновки. Бути, залишатися, ставати, уважатися **абстрактним** ↔ **конкретним**. Дуже, занадто, зовсім **абстрактне** ↔ **конкретне** що-н. (свідчення).

У *знач. ім.*: **Абстрактне** ↔ **конкретне**: заміна **конкретного абстрактним**; перехід від **конкретного до абстрактного**; градація від **конкретного до абстрактного**.

◇ **Абстрактні іменники** — іменники на означення якостей, властивостей, станів, відчуттів, категорії мислення, духовної і матеріальної культури ↔ **Конкретні іменники** — іменники на означення предметів у звичайному смислі слова (не філософському) і живих істот.

○ Завдання мало неокреслений, **абстрактний** характер і було далеким від **конкретного** (*З газет*).

□ **Абстрагувати** ↔ **конкретизувати**, **абстрактність** ↔ **конкретність**, **абстракція** ↔ **конкретність**, **абстрагування** ↔ **конкретизація**, **абстрактно** ↔ **конкретно**.

Пор. ще: УЯВНИЙ ↔ ДІЙСНИЙ.

4. АВАНГАРД ↔ АР'ЄРГАРД

1. Частина війська або флоту, яка перебуває перед головними силами.

Частина війська або флоту, яка перебуває позаду головних сил.

◎ **Авангард** ↔ **ар'єргард** ворожий, наш, свій, чужий, міцний, надійний. Бути, йти, знаходитися, перебувати в **авангарді** ↔ в **ар'єргарді**. Вести, зустріти, керува-

ти, очолювати **авангард** ↔ **ар'єргард**. Напасти на **авангард** ↔ на **ар'єргард**. Бути на чолі **авангарду** ↔ **ар'єргарду**. В **авангарді** — піхота, в **ар'єргарді** — артилерія.

2. *Уперен. знач.:* Бути, перебувати в **авангарді** — перебувати на чолі, вести, бути передовим   Бути, перебувати в **ар'єргарді** — відставати, перебувати ззаду.

○ Товариш Данило плив в **ар'єргарді** десантного флоту, виконуючи наказ штабарма — «зробити глибоку розвідку»... Тільки обвішаний патронами **авангард** був наче з заліза. Чубенко дивився на карту і вів далі (Ю. Яновський).

□ **Авангардний** ↔ **ар'єргардний**.

Пор. ще: ПЕРЕДНІЙ ↔ ЗАДНІЙ.

5. АВТОРИТЕТНИЙ ↔ НЕПЕРЕКОНЛИВИЙ

Який заслуговує повного довір'я.   Який не має переконливих доказів.

○ Достатньо, досить, дуже, особливо **авторитетний**, а, е ↔ **непереконливий**, а, е керівник, директор, бізнесмен, батько, політик; вчинок, думка, доповідь, книга, рада, ухвала, доказ, стаття, матеріали. **Авторитетний**, а, е ↔ **непереконливий**, а, е для аудиторії, для людей, для сина. Бути, виявлятися, здаватися, **авторитетним** ↔ **непереконливим**.

○ Пацей вислухав **авторитетні** міркування князя (І. Ле); Факт, який він мав на увазі, був явно **непереконливий** (А. Головка).

□ **Авторитетність** ↔ **непереконливість**, **авторитетно** ↔ **непереконливо**.

6. АКЛІМАТИЗОВАНИЙ ↔ НЕПРИСТОСОВАНИЙ

Пристосована рослина або тварина до нового клімату.   Рослина або тварина, яка не може жити в умовах нового клімату.

○ **Акліматизований**, а, е ↔ **непристосований**, а, е людина, Оксана, син, дьгя, хутрянний звірок; у цих

умовах, у вологому (сухому) кліматі, у горах. Дуже, зовсім, повністю, цілком **акліматизований**, а, е ↔ **неприспосований**, а, е.

7. АКТИВНИЙ ↔ ПАСИВНИЙ

Який відзначається великою енергією, діяльністю, інтенсивністю; (*про людину*) діяльний, завзятий, енергійний.

Який позбавлений енергії, завзятості, інертний; (*про людину*) бездіяльний.

⊙ **Активний**, а, е ↔ **пасивний**, а, е боротьба, відпочинок, дія, діяльність, істина, лексика, натура, роль, словник, спостерігач чого-н., ставлення до кого-, чого-н., участь у чому-н., характер, художній образ, член чого-н., учень. **Активний**, а, е борець, оборона, вивчення чого-н. ↔ **пасивний**, а, е вичікування, згода. Винятково, дуже, занадто, найбільш **активний** ↔ **пасивний**. Бути, залишатися, здаватися, стати **активним** ↔ **пасивним** в чому-н. (у вчинках, у навчанні, в аудиторії, на уроках, на зборах).

○ Я завжди вважала, що любов без діл мертва... Моя любов більш **активної**, ніж **пасивної** натури (*Леся Українка*); Я зараз же сам попереджу бригадирів, але хочу знати: від тебе не буде ні **активного**, ні **пасивного** опору? (*М. Стельмах*).

□ **Актив** ↔ **пасив** (*про частину якої-н. організації, колективу*), **активізація** ↔ **пасивність**, **активність** ↔ **пасивність**, **активно** ↔ **пасивно**, **активний** ↔ **байдужий**, **активний** ↔ **бездіяльний**, **активний** ↔ **інертний**, **діяльний** ↔ **бездіяльний**, **діяльний** ↔ **пасивний**, **енергійний** ↔ **пасивний**, **інтенсивний** ↔ **інертний** // **недіяльний**.

8. АКУРАТНИЙ ↔ НЕАКУРАТНИЙ

І. Який додержується порядку, точності в роботі, у виконанні своїх обов'язків, зібраний.

У якого відсутні порядок, точність у роботі, у виконанні своїх обов'язків, недбалий, неохайний.

⊙ **Акуратний**, а, е ↔ **неаккуратний**, а, е адміністратор,

виконавець, господиня, дівчина, жінка, плата, поштар, робітник, студент, учень, хлопець, чиновник; у роботі, при виконанні своїх обов'язків. Бути, залишатися, стати **акуратним** ↔ **неакуратним** в чому-н.; в діяльності, в роботі, при виконанні своїх службових обов'язків. Винятково, досить, дуже **акуратний** ↔ **неакуратний**.

2. Про предмети та дії, які підтримуються в порядку, старанно зроблені, точно виконувані або виконані.

Про предмети та дії, які не є в повному порядку, неохайно зроблені, недбало виконувані або виконані.

⊙ **Акуратний**, а, е ↔ **неакуратний**, а, е будинок, вигляд, виконання чого-н., зачіска кого-н., зошит, костюм кого-н., креслення, одяг, оформлення, побілка, подвір'я, почерк, рисунок, робота.

Акуратні ↔ **неакуратні** нігті, руки. Бути, виглядати **акуратним** ↔ **неакуратним**. Винятково, достатньо, дуже **акуратний** ↔ **неакуратний**.

○ Брянський, видно, його не чув... У такій зібганій позі він був зовсім маленький, було щось тендітно-дівоче в його гостро піднятих плечах з твердими **акуратними** погонями (*О. Гончар*); Одяг його був **неохайним** (*З газети*).

□ **Акуратність** ↔ **неакуратність**, **акуратно** ↔ **неакуратно**; **акуратний** ↔ **недбалий**, **акуратист** ↔ *ім.* **неохайний**, **зібраний** ↔ **недбалий**.

9. АЛЬТРУЇЗМ ↔ ЕГОЇЗМ

Ставлення до людей, що виявляється у безкорисливому піклуванні про благо інших, у готовності жертвувати для інших своїми особистими інтересами, безкорисливість.

Ставлення до людей, що виявляється у повному себелюбстві, у байдужості до людей, у постійному нехтуванні суспільними інтересами задля особистих інтересів, себелюбство, самолюбство.

⊙ Винятковий, повний, свідомий альтруїзм ↔ егоїзм. Бути, залишатися, стати прихильником альтруїзму ↔ егоїзму. Виявляти, показувати свій альтруїзм ↔ егоїзм. Філософія альтруїзму ↔ егоїзму. Альтруїзм безкорисливий, щирий ↔ егоїзм байдужий, безсердечний, вузький, гидкий, голий, дикий, дрібний, жорстокий, зажерливий, нахабний, ненаситний, неприємний, сліпий, цинічний, черствий.

○ В історичній повісті «Захар Беркут»... маємо широкі картини в історичній перспективі, масу описів тодішньої культури і звичаїв, але перемога альтруїзму над класовим егоїзмом, якою кінчається повість, здається нам утопічною (М. Коцюбинський).

□ Альтруїст ↔ егоїст, альтруїстка ↔ егоїстка, альтруїзм ↔ егоїзм // егоїстичність // амбіція // амбіціозність // корисливість // користолюбність, альтруїстичний ↔ егоїстичний // корисливий // користолюбний, альтруїстично ↔ егоїстично; альтруїст ↔ самолюб // себелюб // себелобець, альтруїстичний ↔ самолюбний, безкорисливий ↔ самолюбивий.

10. АНАЛІЗ ↔ СИНТЕЗ

Дослідження, вивчення, пізнання явищ дійсності, що виявляються в розкладі, розчленуванні їх на складові частини.

Дослідження, вивчення, пізнання явищ дійсності, що виявляються в цілості, в єдності та взаємозв'язку їх частин.

⊙ Аналіз ↔ синтез вдумливий, всесторонній, глибокий, найширший, науковий, науково зумовлений, об'єктивний, поверховий, повний, правильний, принциповий, різносторонній, серйозний, уважний, широкий.

Аналіз чого-н. ↔ синтез чого-н. дослідження матеріалу, фактів, явищ. Глибина, дані, застосування чого-н. (методу, методики), правильність, принципи, результати, хід аналізу ↔ синтезу. У процесі, у результаті, у ході аналізу ↔ синтезу відкрити що-н., знайти що-н. Дати, провести, зробити аналіз чого-н. ↔ синтез чого-н.

Опирається на **аналіз чого-н.** ↔ **синтез чого-н.** Взяти, використати **шо-н.** для **аналізу** ↔ для **синтезу**.

□ **Аналізований** ↔ **синтезований**, **аналізовано** ↔ **синтезовано**, **аналізування** ↔ **синтезування**, **аналізувати** ↔ **синтезувати**, **аналізуючий** ↔ **синтезуючий**, **аналітичний** ↔ **синтетичний**.

11. АНГЕЛ ↔ ЧОРТ

Перен. Захисник або охоронець людини. Нечиста сила, злий дух.

⊙ **Ангел** добрий, небесний, прихильний, постійний, ясний ↔ **чорт** злий, підступний, спокусливий, чорний. **Ангел** охороняє, оберігає ↔ **чорт** спокушає, переслідує. **Ангел** з неба ↔ **чорт** з пекла.

○ Чи **янгол** з неба оце з'явився мені,.. чи **демон** з пекла? (*І. Нечуй-Левицький*); **Чорти** бувають водяні, степові, хатні й лісові. З водяних найголовніший ↔ **анциболот**. Це головне начальство над усіма водяними **чортами**; потім водяний **чорт** ↔ це **той, що греблі рве**. З хатніх **чортів** найперший **чорт** ↔ це **дідько**. Цей **дідько** як удень, то все на горищі сидить, а як уночі, то шастає по сінях та по коморах. Із лісових **чортів** є **лісовик-чорт** (*І. Шаповал*).

◇ **Ангел-хоронитель**, -**хранитель** ↔ **чорт-спокусник**. Добрий, як **ангел** ↔ Страшний, як **чорт**.

□ **Хоронитель** // **янгол** ↔ **чорт** // **біс** // **дідько** // **диявол** // **луципер** // **демон** // **куций** // **пекельник**, **ангельський** ↔ **диявольський**, **анголятко** ↔ **дияволеня**.

12. АПОГЕЙ ↔ ПЕРИГЕЙ

Точка орбіти Місяця або штучного супутника Землі, найвіддаленіша від центру Землі; у *перен. знач.*: найвищий ступінь чого-н., вершина, розквіт.

Точка орбіти Місяця або штучного супутника Землі, найближча до центру Землі; у *перен. знач.*: найнижчий ступінь чого-н., низина, занепад чого-н.

⊙ Проходження чого-н. (супутника) через **апogей** ↔

перигей чого-н. Бути, перебувати, знаходитися в апогеї ↔ в **перигейі** чого-н.

○ Місяць — природний супутник Землі і найближче до нас небесне тіло. Середня відстань між ним і нашою планетою 384400 км... В **перигейі** ця відстань зменшується до 356400 км, а в **апогеї** збільшується до 406700 км (З підручника).

13. АРЕШТ ↔ ЗВІЛЬНЕННЯ

Позбавлення волі, взяття під варту. Випускати кого-н. з-під арешту, з в'язниці.

◎ Раптовий, несподіваний, негайний **арешт**, ким? поліцією, солдатами ↔ Раптове, несподіване, очікуване, негайне **звільнення**, ким? прокуратурою, владою, повстанцями. **Арешт** ↔ **звільнення** політиків, протестантів, студентів, Нестеренка. Час, момент, справа **арешту** ↔ **звільнення**.

○ Батька ми бачили вдома ніби в гостях під час **звільнення**, між одним **арештом** та другим (П. Козланюк).

□ **Арешт** ↔ **амністія**, **арештувати** ↔ **звільняти** // **амністувати**, **арештантський** // **арештований** ↔ **звільнений** // **амністований**.

Пор. ще: **ВИЗВОЛЕННЯ** ↔ **ПОНЕВОЛЕННЯ**, **ВОЛЯ** ↔ **НЕВОЛЯ**.

14. АРОМАТ ↔ СМОРІД

Приємний і ніжний запах, пахощі. Неприємний, смердючий запах.

◎ **Аромат** ↔ **сморід** незвичайний, особливий, різкий, своєрідний, сильний, слабкий, специфічний. **Аромат** гарний, гострий, дивний, кислуватий, лагідний, легкий, міцний, тонкий, характерний, чудовий ↔ **сморід** огидний, поганий, тяжкий. **Аромат** грибів, землі, кави, квітів, конвалій, листя, лугів, парфум, хвої ↔ **сморід** гнилі, гною, диму, нафти, нафталіну, чаду. Відчувати, (не)любити, (не)переносити **аромату** ↔

смороду чого-н. Звикнути до аромату чого-н. ↔ **смороду чого-н.**

○ **Аромати** і звуки ранку — росяне листя, пташиний гомін — вдарили до кімнати вслід за сонцем (*Ю. Смолич*); Тієї ж секунди враз засмерділо так страшенно і нестерпно, що всі застогнали і натовп забився, затоптався, завирував... Кричав хтось. «Бомба з **смородом!**» (*Ю. Смолич*).

□ **Ароматний** ↔ **смердючий**; **запашний** ↔ **смердючий**, **пахнути** ↔ **смердіти**.

15. АРХАЇЗМ ↔ НЕОЛОГІЗМ

Слово, мовний зворот або граматична форма, звичай, явище, які вийшли з ужитку.

Слово, мовний зворот або граматична форма, які порівняно недавно з'явилися в мові.

◎ Уживати, використовувати **архаїзми** ↔ **неологізми**. Бути, користуватися, уважатися **архаїзмом** ↔ **неологізмом**. Стилістично навантажені **архаїзми** ↔ **неологізми**.

○ Застарілі слова, або **архаїзми**, входять до пасивної частини словникового складу сучасної української літературної мови... Залежно від структурно-семантичних особливостей нові слова, або **неологізми**, бувають лексичні (*З підручника*).

16. АСИМІЛЯЦІЯ ↔ ДИСИМІЛЯЦІЯ

Заміна одних звуків іншими, більш подібними, наближення до чого-н., уподібнення.

Заміна одного з двох однакових або близьких за вимовою звуків іншими, менш подібними, заміна одного чимсь іншим, розподібнення.

◎ Гармонійна, графічна, дистактна, дистанційна, контактна, повна, прогресивна, часткова **асиміляція** ↔ **дисиміляція**.

○ У фонетиці **асиміляцією** називається уподібнювання одного звука іншим. **Дисиміляція** (розподібнення)

— фонетичне явище, при якому один з двох однакових чи подібних звуків у межах одного слова замінюється іншим (З підручника).

□ **Асимілятивний** ↔ **дисимілятивний**, **асиміляційний** ↔ **дисиміляційний**, **асимілюватися** ↔ **дисимілюватися**.

17. АТАКА ↔ КОНТРАТАКА

1. **Навальний напад військ на ворога.** Зустрічний бій і **навальний напад на ворога**, який атакує.

◎ **Атака** ↔ **контратака** ворожа, могутня, навальна, наша, неорганізована, несподівана, нестримна, раптова, рішуча, сильна, швидка; військ, ворога, партизанів, противника. Відбивати, починати, стримувати **атаку** ↔ **контратаку**. Йти, кидатися, піднімати бійців, ходити в **атаку** ↔ **контратаку**.

2. *Уперен. зн.*: Рішуча дія, спрямована на досягнення якої-н. мети. Зустрічні рішучі заходи, спрямовані на затримку чий-н. дій і на досягнення успіху зі свого боку.

◎ **Атака** ↔ **контратака** навальна, наполеглива, (не)організована, несподівана, нестримна, раптова, рішуча, сильна, смілива; волейболістів, дзюдоїстів, спортсмена, футболіста, хокеїста.

○ Командувач їхав північним берегом Сиваша... Його командарми і комдиви знали випадки, коли він ходив в **атаку** разом із стрілецькими лавами... Начдив із своїми полками також на Литовському півострові з минулої ночі. Неймовірної завзятості **атака** невгавала там. Білі посилювали натиск, кинувши в **контратаку**... свою... дивізію (Ю. Яновський).

□ **Атакований** ↔ **контратакований**, **атакувати** ↔ **контратакувати**, **атакуючий** ↔ **контратакуючий**, **штурм** ↔ **контратака**.

Пор. ще: НАСТУП ↔ ВІДСТУП.

18. БАГАТИЙ ↔ БІДНИЙ

1. Який має багатство, матеріальні цінності, заможний. Який живе у нужді, нестатках, убогий, злиденний, нужденний, незаможний, небагатий.

◎ **Багатий**, а, е ↔ **бідний**, а, е вдова, господар, господарство, дівчина, жінка, завод, країна, колгосп, людина, наречена, родина, родич, село, сімейство, сім'я, хлопець, чоловік. **Багаті** ↔ **бідні** верстви населення. Вельми, винятково, досить, дуже, казково, надзвичайно, надмірно, сильно **багатий** ↔ **бідний**. Бути, виявитися, здатися, зробитися, ставати **багатим** ↔ **бідним**.

У знач. ім.: **Багатий** ↔ **бідний**.

2. Який має що-н. у достатній кількості, достатній. Який містить дуже мало чого-н., малий, недостатній.

◎ **Багатий**, а, е ↔ **бідний**, а, е бібліотека, вибір, видобуток чого-н., земля, зібрання чого-н., колекція, музей, природа, програма, репертуар, ресурси, стіл, трофеї, урожай. **Багатий** ↔ **бідний** на досвід, на запаси, на корисні копалини, на ліс, на події, на радощі, фантазією. Бути, виявлятися, залишатися **багатим** на що-н. ↔ **бідним** на що-н.

Винятково, досить, дуже, казково, цілком **багатий** ↔ **бідний**.

3. Який вражає пишнотою, розкішшю, розкішний, пишний. Який викликає співчуття своїм убожеством, убогий.

◎ **Багатий**, а, е ↔ **бідний**, а, е будинок, кімната, одяг, обстановка, палац, фасон. Бути, зробитися, стати **багатим** ↔ **бідним**. Досить, дуже, надмірно, незвичайно **багатий** ↔ **бідний**.

4. Цінний чим-н., різноманітний. Який має в незначній кількості потрібні риси, мізерний.

⊙ **Багатий**, а, е ↔ **бідний**, а, е лексика, література, мистецтво, мова; подіями, radoшами, творчістю, фантазією; на вигадки, на ідеї, на події, на традицію, на фантазію. Бути, залишатися, зробитися, стати **багатим** ↔ **бідним**. Досить, достатньо, дуже, недостатньо **багатий** ↔ **бідний**.

○ **Бідний багатого** не розуміє (*Народне прислів'я*);

Не женися на **багатій**,

Бо вижене з хати.

Не женися на **убогій**,

Бо не будеш спати (*Т. Шевченко*);

Овва! Розберем, хто **багатий**, а хто **бідний**. Видно пана по халявах (*В. Винниченко*); Ми багато пригадуємо,— сказав він.— Це добре. Але цього мало (*О. Гончар*); Це справді диво, коли **багаті** стають **багатшими**, а **бідні** ↔ ще **біднішими** (*З газет*); Брати Калиновичі — **заможні**, ба навіть дуже **маєтні** люди (*І. Франко*); Тут ніхто не докорятиме **мізерним** маєтком (*З. Тулуб*); І бажаєм,.. Щоб думками ви міцніли, **Багатіли**, не **бідніли**, Щоб веселий був ваш дім (*І. Франко*).

◇ **Грошей кури не клюють** (*мати дуже багато грошей*) ↔ **Йому в кишені вітер свище** (*у нього зовсім нема грошей*); перен. **Легіон** (*дуже багато*) ↔ **дрібка** (*дуже мало*).

□ **Багатесенький** ↔ **біднесенький**, **багатющий** ↔ **бідненький**, **багацький** ↔ **бідняцький**; **багатіти** ↔ **бідніти**, **багатшати** ↔ **біднішати**, **багато** ↔ **бідно**, **розбагатіти** ↔ **збідніти**, **збагачення** ↔ **збіднення**, **багатий** ↔ **небагатий**, **багатий** ↔ **убогий**, **заможний** ↔ **злиденний**, **заможний** ↔ **нуждений**, **заможний** ↔ **незаможний**; **розкішний** ↔ **убогий**, **пишний** ↔ **убогий**, **різноманітний** // **мастний** // **заможний** ↔ **мізерний**.

Пор. ще: **БАГАТСТВО** ↔ **БІДНІСТЬ**, **БАГАЧ** ↔ **БІДНЯК**, **БІЛЬШЕ** ↔ **МЕНШЕ**, **РОЗКІШНИЙ** ↔ **НУЖДЕННИЙ**, **ЧИСЛЕННИЙ** ↔ **МАЛОЧИСЛЕННИЙ**.

19. БАГАТО... ↔ МАЛО...

Перші частини складних слів, що відповідають словам **малий** та **великий**:

багатоасортиментний ↔ малоасортиментний,
багатобарвний ↔ малобарвний,
багатоголовий ↔ малоголовий,
багатодітний ↔ малодітний,
багатоземелля ↔ малоземелля,
багатоземельний ↔ малоземельний,
багатоземельність ↔ малоземельність,
багатокаліберний ↔ малокаліберний,
багатокалорійний ↔ малокалорійний,
багатоквартирний ↔ малоквартирний,
багатокупольний ↔ малокупольний,
багатолітний ↔ малолітній,
багатолюддя ↔ малолюддя,
багатолюдність ↔ малолюдність,
багатолюдно ↔ малолюдно,
багатомісний ↔ маломісний,
багатомовність ↔ маломовність,
багатонасінний ↔ малонасінний,
багатонадійний ↔ малонадійний,
багатоповерховий ↔ малоповерховий,
багатосімейний ↔ малосімейний,
багатосімейність ↔ малосімейність,
багатослівний ↔ малослівний,
багатослівність ↔ малослівність,
багатотиражний ↔ малотиражний,
багатотонний ↔ малотонний *і ін.*

20. БАГАТОВОДНИЙ ↔ МАЛОВОДНИЙ

Який має багато води, високий рівень води; повноводний.

З малою кількістю води, низький рівень води; маловодий, мілководий, мілководний.

© Багатоводний, а, е ↔ маловодний, а, е водойма,

озеро, річка. Досить, дуже багатководний ↔ мілководний. Бути, залишатися, ставати багатководним ↔ маловодним. ○ Війська і вози в кількох місцях убрид почали переходити по-весняному багатководну річку (*Г. Ле*); Це маловодна місцевість країни (*З газет*); Непримітно переходив він... безводні шляхи (*Панас Мирний*). □ Повноводдя // повноводність // багатководність ↔ безводність // безводдя // мілководдя, багатководий ↔ маловодий, повноводний // повноводий // многоводний ↔ мілководний // безводний.

21. БАГАТОЛЮДНИЙ ↔ БЕЗЛЮДНИЙ

В якому (на якому) живе, перебуває багато людей; численний, заселений. В якому (на якому) немає людей; незаселений, малочисленний.

◎ Багатолюдний, а, е ↔ безлюдний, а, е аля, базар, будинок, вулиця, дорога, збори, земля, край, парк, проспект, степ. Бути, залишатися, ставати багатолюдним ↔ безлюдним. Досить, дуже, надмірно багатолюдний ↔ безлюдний.

○ І княжич Святослав, і його дружина знають, що це не безлюдна земля. Варто звернути з шляху, проїхати десяток поприщ, і очам відкривуться села, городища, ниви, сади, колодязі... А всі люди, що їхали... до Києва, поспішали в одне місце — на Подол, на торг... Уже здалеку було видно багатолюдний натовп, що колом громадився навкруг великої площі (*С. Скляренко*).

□ Багатолюдність ↔ безлюдність // многолюддя, багатолюдність ↔ безлюддя, багатолюдно ↔ безлюдно, многолюдний // велелюдний ↔ малолюдний, велелюддя ↔ безлюддя, численний ↔ малочисленний, заселений ↔ безлюдний.

22. БАГАТОМОВНИЙ ↔ ОДНОМОВНИЙ

Який знає, користується, розмовляє багатьма мовами, поліглот. Який знає, користується, розмовляє однією мовою.

◎ **Багатомовний**, а, е ↔ **одномовний**, а, е громадянин, країна, людина, населення, натовп. Бути, ставати **багатомовним** ↔ **одномовним**.

○ Словники бувають **одномовні** і **багатомовні** (3 по-сібника).

□ **Багатомовність** ↔ **одномовність**, **многомовний** // **велемовний** ↔ **мовчазний** // **неговіркий**.

23. БАГАТСТВО ↔ БІДНІСТЬ

1. Велике майно, цінності, добро, достаток. Відсутність майна, цінностей, достатку; убогість, нестатки, *(вищою мірою)* злигодні, злиденність.

◎ **Багатство** велике, виняткове, надмірне, незвичайне ↔ **бідність** велика, виняткова, надмірна, незвичайна. **Багатство** ↔ **бідність** людей, країни; збільшується, зменшується, зростає, примножується. Вирости, жити, знаходитися, перебувати в **багатстві** ↔ в **бідності**.

2. Наявність чого-н. у великій кількості, природні матеріальні цінності, достаток. Наявність чого-н. у малій кількості, убогість, нестача.

◎ **Багатство** ↔ **бідність** вугільних запасів, газу, корисних копалин, лісів, нафти, фауни, флори.

3. Велика різноманітність чогось, багатоманітність. Відсутність різноманітності, убогість, мізерність.

◎ **Багатство** велике, виняткове, вражаюче, душевне, духовне, ідейне, незвичайне, природне, різноманітне ↔ **бідність** велика, виняткова, вражаюча, душевна, духовна, ідейна, незвичайна, природна. **Багатство** ↔ **бідність** душі людини, засобів мистецтва, мови, позитивних або негативних якостей характеру. Джерело **багатства** ↔ **бідності**. Виявити, описати, побачити **багатство** ↔ **бідність** чого-н. (літератури, засобів, здібностей, мистецтва); Вразитися, здивуватися **багатством** ↔ **бідністю** чого-н.

○ Я твоє багатство переживу, а ти моєї бідності не

переживеш. І бідність, і багатство не дають спати (Народні прислів'я).

□ Багатство ↔ убогість, багатство ↔ нестатки, багатство ↔ злиденність, достатки ↔ злигодні, достатки ↔ нужда, достатки ↔ безгрошів'я, убозтво.

Пор. ще: БАГАТИЙ ↔ БІДНИЙ, БАГАЧ ↔ БІДНЯК, РОЗКІШНИЙ ↔ НУЖДЕННИЙ.

24. БАГАЧ ↔ БІДНЯК

Людина, яка має багатство, багатій, багатир, дука.

Людина, яка не має достатку, розм. бідак, (який просить милостиню) старець, жебрак.

◎ Багач ↔ бідняк великий, відомий, значний. Бути, жити, залишатися, зростати, стати багачем ↔ бідняком. Виступати проти, воювати проти, критикувати багачів ↔ захищати, підтримувати бідняків.

○ Казки про бідність і багатство доцільно систематизувати за характером зростання класової свідомості бідняка, що виявляється у його ставленні до багача (З журналу); Безліч дуків він стрічав Та панів на всіх дорогах, А ніхто його не звав Пригостити, крім убогих (П. Грабовський).

□ Багатій ↔ бідак, багатир ↔ бідняк, багатій ↔ бідний (у знач. ім.), дука // пан ↔ убогий // люмпен // бомж.

Пор. ще: БАГАТИЙ ↔ БІДНИЙ, БАГАТСТВО ↔ БІДНІСТЬ, РОЗКІШНИЙ ↔ НУЖДЕННИЙ.

25. БАДЬОРИЙ ↔ УТОМЛЕНИЙ

Сповнений сили, жвавості, енергії; який виражає бадьорість.

Позбавлений сили, енергії, млявий, який виражає втому, зморений.

◎ Бадьорий, а, е ↔ утомлений, а, е вигляд, голос, гомін, дівча, жінка, звук, кінь, пісня, учень, хлопець, хода, чоловік. Бадьорі ↔ втомлені очі, ноги, руки. Бути, здаватися, стати, ходити, чути бадьорим ↔

утомленим. Винятково, досить, дуже, зовсім, надзвичайно, повністю, цілком **бадьорий** ↔ **втомлений**.

○ Вона бачила його завжди напруженим, **бадьорим**, в труді (*С. Скляренко*); Почуваю себе краще, хоч **утомлений** силою нових вражень (*М. Коцюбинський*); Отак заснулось! — промовив я, почувуючи себе таким **бадьорим** (*Панас Мирний*); Гонив **повільних** буйволів орач (*М. Бажан*).

□ **Бадьористий** ↔ **утомлений**, **підбадьорювати** ↔ **втомлювати**, **бадьоритися** ↔ **втомлюватися**, **бадьоро** ↔ **втомлено**, **бадьорість** ↔ **втома**, **бадьорий** ↔ **зморений**.

26. БАЖАННЯ ↔ НЕБАЖАННЯ

Прагнення, потяг до здійснення чого-н., хотіння, (*вищою мірою*) жадання, жадоба.

Відсутність бажання робити що-н.; нехіть, *розм.* неохота, знеохота.

◎ **Бажання** ↔ **небажання** велике, внутрішнє, гаряче, кожне, нестримне, останнє, палке, таємне; дівчини, людини, студента, учня, хлопця. Викликати, висміяти, відчувати, враховувати, задовольняти, попереджувати, приховувати чий-н. **бажання** ↔ **небажання** чого-н. Відповідно зреагувати, ставитися до чийого-н. **бажання** ↔ **небажання**. **Бажання** ↔ **небажання** багатства, перемоги, успіху.

Бажання ↔ **небажання** бути корисним кому-н., допомогти кому-н., досягти чого-н., написати що-н., перемогти кого-н., подібати кому-н., поїхати куди-н.; працювати де-н., прославитися чим-н., розповісти що-н., учитися.

○ Якось Хома виявив **бажання**, щоб Ференц змалював його (*О. Гончар*); Фанатиків Сокорина не любив за їхню упертість і **небажання** дивитися на життя зрячими очима (*П. Кочура*); Ти чесна жінка, ти не продаєш своєї вроди й пестошів за гроші,.. за **лакомство** (*Леся Українка*).

□ **Бажаний** // (*з особливою пристрастю, жадобою до чогось*) **лакомий** ↔ **небажаний**, **бажано** ↔ **небажано**;

бажання ↔ **нехіть**, **хотіння** ↔ **неохота**, **жадання** ↔ **нехіть**, **жадоба** // (з особливою пристрасстю, жадобою до чогось) **лакомство** ↔ **нехіть**.

27. БАЖАТИ ↔ ПРОКЛИНАТИ

Висловлювати комусь доброзичливі побажання. Різко засуджувати когось, висловлюючи комусь лихі побажання.

◎ **Бажати** кому чогось добра, здоров'я, щастя, всього найкращого, успіхів, багато років життя, щасливого Нового року, веселих свят, смачної Пасхи; скоро одужати, гарно провести час ↔ **проклинати** когось, людину, сина, дочку, дитину, знайомого, сусіда, чи сь життя, долю.

○ **Бажаю** вам всього найкращого і найлюбішого в світі (*Панас Мирний*); Доле... дай жити, серцем жити, і людей любити, А коли ні... то **проклинать** (*Т. Шевченко*); Кланяйся дуже отцю Мирону од мене і скажи, що я йому добра усякого зичу і блага (*Марко Вовчок*).

□ **Зичити** ↔ **проклинати**.

28. БАЙДУЖИЙ ↔ ПРИСТРАСНИЙ

Явий виявляє байдужість, незацікавлення до всього. Дуже сильний у почуттях, нестримний у своєму виявленні, ставленні до чогось.

◎ **Байдужий**, а, е ↔ **пристрасний**, а, е хлопець, дівчина, юнак, людина; до роботи, до боротьби, життя, виконання, у ставленні до когось; завжди, в пору, майже, дуже; своїм виглядом, зовнішнісю, поведінкою. Бути, стати, здаватися **байдужим** ↔ **пристрасним**.

○ **Пристрасна** воля до життя, незламна сила духу ↔ ось що допомагає людині вийти переможцем з найтяжчого становища (*О. Донченко*); Владко був маломовний і **байдужий** (*І. Франко*); Ватя... була непрворна, спокійна, нешвидка і ніби **апатична** до всього (*І. Нечуй-Левицький*); Де зникає межа між рухом і спокоєм, між забуттям і прозрінням, між віддаленістю

і близькістю, між пристрасстю і байдужістю? (*М. Матіос*); Між нащадками знялася Боротьба тяжка, завзята, Та вона ведеться й досі, Ця війна страшна, затята (*Леся Українка*).

□ Апатичний // інертний ↔ пристрасний // емоційний // жагучий // завзятий // запеклий, апатія ↔ пристрась.

2. Який виявляє байдужість, незацікавлення до всього. Який легко і швидко піддається чуттєвим подразненням, чутливий.

◎ Байдушкий, а, е ↔ чутливий, а, е хлопець, дівчина, юнак, людина; надзвичайно, дуже. Бути, залишатися байдужим ↔ чутливим.

○ Не була вона ні скупюю, ні єхидною, а була доброю і чутливою (*О. Довженко*); Він таки був байдужим до мамони золота, а чутливим до людських сліз та болю, уразливим до безталання та мук (*З посібника*); Зворушлива увага.

□ Апатичний ↔ сприйнятливий // вразливий // чуйний // чулий // зворушливий.

29. БАРВИСТИЙ ↔ БЕЗБАРВНИЙ

З багатьма кольорами. Який має один тон забарвлення.

◎ Барвистий, а, е ↔ безбарвний, а, е вигляд, одяг, сукня, шаль, кашне; дуже барвистий ↔ цілком безбарвний. Барвисто ↔ безбарвно одягнутий, намальований.

◇ Багатобарвна веселка ↔ однотонне небо.

○ Небо вияснилося, перетнуте барвистою веселкою (*В. Кучер*); Рудий застьобував свою безбарвну піджачину (*М. Коцюбинський*); Прозорі скляні банки звичайного безкольорового скла (*Ю. Смолич*).

□ Барвний // різнобарвний // багатобарвний // різноколірний // кольористий // квітчастий // квітчатий // пістрявий // строкатий ↔ безбарвний // безкольоровий // одноманітний // одноколірний, однобарвний, різнобарвність // квітчастість // колоритність ↔ безбарвність, строкато // колоритно ↔ одноманітно.

30. БАТЬКІВЩИНА ↔ ЧУЖИНА

Країна, в якій людина народилася і є її громадянином, вітчизна, рідний край, отчизна. Чужа, далека від рідного краю земля, чужениця, чужий край.

⊙ Батьківщина дорога, друга, улюблена, міцна, могутня, найкраща, наша, прекрасна, рідна, чудова, щаслива ↔ чужина осоружна. Бути, жити, виростати, залишатися, зростати, знаходитися, перебувати на батьківщині ↔ на чужині. Батьківщина — мати ↔ чужина — мачуха.

Любов до батьківщини, дума про батьківщину, обов'язок перед батьківщиною, туга за батьківщиною ↔ неприхильність до чужини, згадка про чужину, не мати обов'язку перед чужиною, не тужити за чужиною. Забути, згадувати, захищати, любити, пам'ятати, покинути батьківщину ↔ чужину. Повернутися на батьківщину ↔ чужину.

○ Все, все ми віддаємо тобі, Батьківщино! Навіть свої серця... Тут, на чужині, серед цих австрійських яруг, вона [пісня] якось особливо глибоко хвилювала бійців своєю болісною тугою, пристрасним закликком неподіленого почуття (*О. Гончар*); Гине слава, батьківщина (*Т. Шевченко*); Ніби то і сіллю взялися з закордоном торгувати (*О. Гончар*); Де зараз я, — чи на чужині, Чи там, ах, там, в краю коханім (*О. Олесь*).

□ Батьківщина ↔ чужениця, вітчизна ↔ чужина // чужениця // закордон.

31. БЕЗ ↔ З (ІЗ, ЗІ, ЗО)

1. Прийменник, який уживається з *род. в.* і вказує на відсутність кого-, чого-н. Прийменник, який вживається з *оруд. в.* і вказує на наявність кого-, чого-н.

⊙ Без сім'ї, без товариша, без дружини, без пояса, без сумки ↔ із сім'єю, з товаришем, з дружиною, з поясом, з сумкою.

2. У сполученні з абстрактними іменниками переважно із значенням дії, стану.

⊙ Працювати без радості, без відпочинку ↔ працювати з радістю, з відпочинком.

○ Діти взялися за роботу з натхненням, і не було серед них байдужих. Вони розуміли, що без захоплення працювати нецікаво (*З газет*).

32. БЕЗДОГАННИЙ ↔ НІКУДИШНІЙ

Позбавлений будь-яких недоліків. Який непридатний для чогось, дуже поганий.

⊙ Бездоганний, а, е ↔ нікудишний, я, є людина, працівник, виконавець, письменник, майстер, приятель, учень; характер, робота, твір, вистава; завжди, цілком. Ставатися, залишатися, бути бездоганим ↔ нікудишнім.

○ Хто шукає приятелів бездоганих, той ніяких не має (*А. Кримський*); Вона старенька вже, тому і дипломат з неї нікудишний (*І. Вільде*).

□ Майстерний ↔ нікчемний, майстерно // бездоганно ↔ погано.

Пор. ще: ГАРНИЙ ↔ ПОГАННИЙ.

33. БЕЗМЕЖНИЙ ↔ ОБМЕЖЕНИЙ

Який не має видимих меж, безкрай, безкрайній, неозорий, неоглядний. Зі встановленими певними межами чого-н., незначний, малий.

⊙ Безмежний, а, е ↔ обмежений, а, е горизонт, країна, луг, лука, площа, поле, простір, степ, сторона. Бути, стати безмежним ↔ обмеженим. Надто, досить, дуже, мабуть, надзвичайно безмежний ↔ обмежений.

○ На Україні густі садки, повноводний Дніпро, безмежні лани і степи простягаються аж до Чорного моря (*П. Панч*); На вкрай обмеженій площі збудували дитячий майданчик (*З газет*).

□ Безмежність ↔ обмеженість, безмежжя ↔ обмеження, безмірний // безкрай ↔ обмежений, безкрайній ↔ незначний, неозорий ↔ обмежений.

Пор. ще: ТІСНИЙ ↔ ПРОСТОРИЙ.

34. БЕЗПЕКА ↔ НЕБЕЗПЕКА

Стан, коли кому-, чому-н. ніщо не загрожує, безпечність.   Можливість виникнення якоїсь біди, шкоди, катастрофи, небезпечність.

⊙ **Безпека** ↔ **небезпека** велика, відносна, справжня. Бути, виростати, жити, залишатися, знаходитися, перебувати в **безпеці** ↔ в **небезпеці**. **Безпека** надійна, повна, цілковита ↔ **небезпека** очевидна, помітна. **Безпека** ↔ **небезпека** в Азії, в Європі, на континенті. **Безпека** держави, кордонів, країни, людей, народів, пасажирів, світу, суспільства ↔ **небезпека** для держави, для кордонів, для країни, для людей, для народів, для пасажирів, для світу, для суспільства. Боротися за, дбати про, піклуватися про, оберігати **безпеку** ↔ боротися проти, оберігатися від **небезпеки**. Стояти на сторожі миру і **безпеки** народів ↔ захищати від **небезпеки**. Шукати **безпеки** ↔ потрапляти в **небезпеку**. Почуватися в **безпеці** ↔ почувати **небезпеку**. Існує **безпека** захисту ↔ виникла **небезпека** нападу. Техніка **безпеки** ↔ враховувати **небезпеку**. Це загрожує (може загрожувати) чий-н. **безпеці** ↔ **небезпека** загрожує кому-н.

○ Забули хлопці й про **небезпеку**, а вона ж не зникла... **Безпека** йому гарантована (*О. Гончар*).

□ **Безпечний** ↔ **небезпечний** // **беззахисний**, **безпечність** ↔ **небезпечність**, **безпечно** ↔ **небезпечно**.

35. БЕЗСМЕРТЯ ↔ ЗАБУТТЯ

Вічне існування, буття кого-н., чого-н. в пам'яті людей, вічність, безсмертність, невмирущість.   Існування, буття кого-, чого-н. у короткому часі, короткочасність.

⊙ Вічне **безсмертя** ↔ повне **забуття**. **Безсмертя** ↔ **забуття** чийого-н. вчинку, подвигу, чиєї-н. слави. Здобути собі **безсмертя** ↔ **забуття**. Увійти в **безсмертя** ↔ відійти в **забуття**. Кого-н. чекає **безсмертя** ↔ **забуття**, короткочасність пам'яті.

○ Вічна слава, **безсмертя** чекає борців за волю України, а в **забуття** кануть її зрадники (*З газет*); І якщо вже говорити про **безсмертя**, то мистецтво стоїть до нього найближче... Мистецтво — це невігублений слід людства, його злети, його верхогір'я, на яких панує дух перемоги над смертю, дух незнищенності (*О. Гончар*).

□ **Безсмертний** // **незабутній** ↔ **забутий**, **безсмертність** ↔ **забуття**, **вічність** ↔ **короткочасність**, **невмирушість** ↔ **забуття**, **невмирущий** ↔ **забутий**.

36. БЕРЕГТИ ↔ ВИТРАЧАТИ

Не давати розтрачувати, Тратити, губити що-н. зберігати цілим.

◎ **Берегти** ↔ **витрачати** майно, народне добро, родинні цінності, сили, час, молодість, дуже, постійно, наполегливо.

○ Ті гроші я **берегла** про чорну годину (*І. Франко*); Шкода таке добро марно **витрачати** (*Панас Мирний*).

□ **Зберігання** ↔ **витрата**, **збережений** ↔ **витрачений**.

37. БИТИСЯ ↔ МИРИТИСЯ

Брати участь у бійці. Мирно припиняти бійку.

◎ **Битися** ↔ **миритися** з хлопцями, парубками, сусідами, приїжджими, противником; вчора, давно, постійно.

○ Парубоцтво, ходімо **битися** (*Т. Шевченко*); Кобила з вовком **мирилася**, та й додому не вернулася; Їм аби забава — чи **битися**, чи **миритися** (*Народне прислів'я*).

□ **Бійка** // **баталія** ↔ **мир**.

Пор. ще: **МИР** ↔ **ВІЙНА**.

38. БІЛИЙ ↔ ЧОРНИЙ

Який має колір крейди, молока, снігу; у *перен.* **знач.**: позитивний.

Який має колір вугілля, сажі, найтемніший; у *перен.* **знач.** негативний.

◎ **Білий**, а, е ↔ **чорний**, а, е волосся, ворон, голуб,

дим, капелюх, кішка, колір, костюм, лебідь, лице, машина, обличчя, олівець, папір, плащ, пляма, птах, рука, тканина, фарба, фон, хліб, хустина. **Білі** ↔ **чорні** зуби, нитки, хмари. **Білий**, а, е крейда, молоко, сніг, стеля, стіна; як крейда, як молоко, як сніг, як стіна ↔ **чорний**, а, е дим, земля, рілля, сажа; як вугілля, як смола, як сажа, як земля. Бути, здаватися, зробитися, ставати, вважати **білим** ↔ **чорним**. (*Про расу людей*) **біла** ↔ **чорна** людина. Досить, дуже, зовсім, повністю, цілком **білий** ↔ **чорний**.

У знач. ім.: **біле** ↔ **чорне**. Бути в **білому** ↔ в **чорному**.

◇ **Чорна кава (кофе)** — кава без молока, вершків ↔ **біла кава (кофе)** — кава з молоком, з вершками; **Біла пляма** — а) необжитий, невивчений район; б) недосліджене питання ↔ **чорна пляма** — те, що ганьбить кого-н., псує чийось репутацію; **Білий день** — повністю розвиднілось ↔ **чорна ніч** — безмісячна, зовсім темна ніч; **Чорний день** — нещасна година; **Білий хліб** — хліб, спечений з білого пшеничного борошна ↔ **чорний хліб** — а) що-н. зароблене важкою працею; б) хліб, що випікається із непросіяної, часом житньої муки; Видавати щось **біле** за **чорне** — переказувати, тлумачити щось не так, як воно є насправді, а навпаки; **Чорним по білому** — переважно про написане: цілком ясно, виразно, зрозуміло.

○ На **чорній** землі **білий** хліб родить (*Народне прислів'я*); На **білому** тлі прохопилася **чорна** цятка (*В. Земляк*); У султана **білії** палати, а під ними **чорнії** темниці (*Леся Українка*).

Чорні від страждання ночі,
Білі від скорботи мої дні
 Впали у твої свавільні очі
 Жадібні, глибокі і чудні (*В. Симоненко*);

Нащо ж **білі**? **Білих** не треба,—
 Хай троянди червоні і **чорні** (*Є. Маланюк*);

Цієї ночі сніг упав,
 На **чорне** впало **біле**...

На сірім мурі чорний кіт
Крізь білі вуса парко диха
(М. Вінграновський).

□ Білявий ↔ чорнявий, біленький ↔ чорненький, (про колір) білизна // білина // білість ↔ чорнота, білити ↔ чорнити (фарбувати білим або чорним), біліти ↔ чорніти, білішати ↔ чорнішати, білітися ↔ чорнітися, біло ↔ чорно, набіло ↔ начорно.

39. БІЛЬШЕ ↔ МЕНШЕ

Вищий ступінь до багато. Вищий ступінь до мало.

◎ Виконувати, виростати, заробити, з'їсти, принести, схопити **більше** чого-н., ніж... ↔ **менше** чого-н., ніж... В кого-н. брати, забирати, загарбати, захопити **більше** чого-н., ніж... ↔ **менше** чого-н., ніж... Привласнювати чого-н. **більше**, ніж... ↔ чого-н. **менше**, ніж... Кому-н. давати, залишати чогось **більше**, ніж... ↔ **менше**, ніж...

◇ **Більш-менш** — приблизно, якоюсь мірою.

○ **Мало** вкусиш, **більше** ковтнеш (*Народне прислів'я*); Тільки й чуєш від них про це,— сердито подумав старшина про вчителя.— **Менше** б слів, а **більше** діла (*О. Гончар*); Літературознавці можуть уже подати не лише статті, а й **більш-менш** ґрунтовні розвідки про видатних поетів, прозаїків та драматургів України (*О. Білецький*); Про людські муки немало написано книг. Наші муки були не **більшими**, але, напевне, і не **меншими** (*М. Стельмах*).

Пор. ще: БАГАТИЙ ↔ БІДНИЙ, ВЕЛИКИЙ ↔ МАЛИЙ.

40. БІЛЬШІСТЬ ↔ МЕНШІСТЬ

Більша частина, більша кількість чого-н. Менша частина, менша кількість чого-н.

◎ **Більшість** ↔ **меншість** безсумнівна, відносна, очевидна, парламентська, явна. Значна **більшість** ↔ незначна **меншість** кого-, чого-н. виборців, голосів, де-

легатів, жінок, класів, колгоспників, народу, прикладів, присутніх, студентів, учасників, учнів, членів чого-н. Влада, держава, думка, інтереси, настрої, підтримка, поведінка, позиція **більшості** кого-н. ↔ **меншості** кого-н. Бути, виростати, жити, залишатися, здаватися, знаходитися, перебувати серед **більшості** кого-, чого-н. ↔ серед **меншості** кого-, чого-н. Відноситися, належати, перейти, приєднатися до **більшості** кого-, чого-н. ↔ до **меншості** кого-, чого-н. Зрозуміло для **більшості** ↔ для **меншості**. Виступати, діяти, йти проти **більшості** ↔ проти **меншості**. Спостерігати за **більшістю** кого-, чого-н. ↔ за **меншістю** кого-н., чого-н. Спостерігається серед **більшості** ↔ серед **меншості**. Вести за собою, мати, одержати, притягти на свій бік, підкорити собі **більшість** кого-н. ↔ **меншість** кого-н. Забезпечити, завоювати, зберегти **більшість** у чому-н. (парламенті, в партії, в організації) ↔ залишатися в **меншості** чого-н. (в організації, в парламенті, в партії).

О Тут нас Попович лякав, що від засідання, окрім провалу, нема чого чекати. При нашій **меншості**. А як же він собі думає? Що **більшість** сама прийде до нас? Ні, сама не прийде. Треба завоювати **більшість** (А. Головка).

□ **Більший** ↔ **менший**.

Пор. ще: **БІЛЬШЕ** ↔ **МЕНШЕ**, **ВЕЛИКИЙ** ↔ **МАЛИЙ**, **ЗБІЛЬШУВАТИ** ↔ **ЗМЕНШУВАТИ**.

41. БЛАГОВІСНИЙ ↔ ЛИХОВІСНИЙ

Який несе добрі вісті, віщує добро.

Який віщує лихо, нещастя.

⊙ **Благовісний**, а, е ↔ **лиховісний**, а, е вістка, чутка, новина, слова; дуже, винятково. Бути, залишатися, здаватися **благівісним** ↔ **лиховісним**.

○ Ангел **благівісну** новину приніс (*З молитви*); Тихі **принишклі** пороги, Ні **лиховісного** погрюкування човнів об каміння, ні гоготання **Ненаситця** (*М. Рудь*).

□ **Благівісно** ↔ **лиховісно**.

42. БЛАГОСЛОВЕННЯ ↔ АНАФЕМА

Прославляння, вихваляння з побажаннями всякого добра. Відлучення від церкви, прокляття.

◎ **Благословення** віруючих, людей, прихожан; у церкві, від єпископа ↔ **анафема** на безбожників, відступників; навічна.

○ Усі підходять під **благословення** до єпископа (*Леся Українка*); **Прокляття** й **анафема** підпираються позбавленням права на одержання допомоги від благодійних установ (*В. Еллан*).

□ **Благословляти** ↔ **проклонати**, **благословити** ↔ **клясти**, **благословення** ↔ **прокляття** // **осуд**, **благословенний** ↔ **проклятий** // **анафемський**.

43. БЛИЗЬКИЙ ↔ ДАЛЕКИЙ

1. Який знаходиться, перебуває, відбувається на невеликій відстані від кого-, чого-н., недалекий, (*по сусідству*) сусідній, ближній. Який є, знаходиться, перебуває, відбувається на великій відстані від кого-н., чого-н., віддалений, далекий.

◎ **Близький**, а, е ↔ **далекий**, а, е батьківщина, берег, відлуння чого-н., відстань, грім, дорога, звук, канада, кордон, країна, ліс, місто, небо, острів, подорож, поселення, світ, село. **Близькі** ↔ **далекі** голоси кого-н., землі. Бути, залишатися, здаватися, ставати **близьким** ↔ **далеким**. Вельми, винятково, досить, дуже, мабуть, можливо **близький** ↔ **далекий**.

2. Який відбувається, здійснюється, існував не-давно, недавній. Який відбувається, здійснюється, існував давно, давній.

◎ **Близький**, а, е ↔ **далекий** а, е година, день, днина, майбутнє, мета, минуле, молодість, спогад, час, юність. **Близькі** ↔ **далекі** дні, роки, перспективи, спогади, часи. Бути, залишатися, стати **близьким** ↔ **далеким**. Є, досить, дуже, зовсім, цілком **близький** ↔ **далекий**.

3. Який перебуває у прямих родинних стосунках, рідний.

Який перебуває у неблизьких родинних стосунках, малоспоріднений.

◎ **Близький**, а, е ↔ **далекий**, а, е рід, родина, родич, свояк, своячка, сім'я. **Близькі** ↔ **далекі** предки, родичі. Бути, виростати, жити, зробитися, ставати **близьким** ↔ **далеким**. Винятково, досить, дуже, надто, зовсім, цілком **близький** для когось або кому-н. ↔ **далекий** для когось або кому-н.

4. Про позитивне ставлення: товариський, (*вищою мірою*) дружній.

Про ставлення, спільні дії, інтереси: віддалений, неприязний, (*вищою мірою*) ворожий.

◎ **Близькі** друзі, подруги, приятелі, товариші, взаємини, думки, ідеї, інтереси, стосунки, цілі ↔ **далекі** між собою, знайомі. Бути, залишатися, перебувати, ставати **близьким** ↔ **далеким**, у **близьких** ↔ у **далеких** стосунках. Досить, дуже, зовсім **близький** ↔ **далекий**.

У *знач. ім.*: **Близьке** ↔ **далеке**. Це мені **близьке**, як рідне ↔ **далеке**, як чуже.

○ Хоч **далеко**, та ходить легко, а хоч **близько**, та ходить **слизько** (*Народне прислів'я*);

Збери, сину, всю родину,
І **близькую**, і **далекую**,
І **близькую**, і **далекую**,
І **вбогую**, і **багату** (*Народна пісня*);

І буду ждати кожної години
В **далекому** чи **близькому** краю
Одну тебе, тебе єдину,
Маленьку милу дівчину мою

(В. Симоненко);

Де зникає межа між рухом і спокоєм, між забуттям і прозрінням, між **віддаленістю** і **близькістю**, між **пристрастю** і **байдужістю**? (*М. Матіос*); Мої **далекі**, рідні села! Ніяк, ніяк вас не забудь... Де все таке **близьке**

для серця, Де все таке близьке мені (*Д. Фальківський*); Підтримував Карналя лише Кучмієнко, але обидва розуміли, що це солідарність невдах, і злостиво сміялися, заохочуючи один одного до героїчних зусиль, щоб наздогнати і перегнати, може, і в якомусь там майбутньому — близькому чи далекому — всіх отих геніїв (*П. Загребельний*).

□ Близькість ↔ далекість // далечінь // далечина // далина // даль, близько ↔ далеко // вдалині, недалекий ↔ дальній, недалеко ↔ далеко, зближення ↔ віддалення, зближуватися ↔ віддалятися, зблизька ↔ здалека, сусідній ↔ віддалений, біля // коло ↔ далеко.

Пор. ще: НАБЛИЖАТИСЯ ↔ ВІДДАЛЯТИСЯ, РІДНИЙ ↔ ЧУЖИЙ.

44. БЛИСКУЧИЙ ↔ МАТОВИЙ

Який має блиск, блищить, лискучий, (*вищою мірою*) сяючий. Позбавлений блиску, тьмяний.

◎ Блискучий, а, е ↔ матовий, а, е зірка, лак, лице, обличчя, поверхня. Бути, зробитися, стати блискучим ↔ матовим. Досить, дуже, надто, зовсім, цілком блискучий ↔ матовий.

○ Марта зблідла. Очі її з блискучих стали матові. Вона випросталась на весь свій високий зріст... Її голос перервався. Од великого гніву їй захоплювало дух у горлі. Матові очі знов стали блискучими й сипали іскри (*І. Нечуй-Левицький*); Хмари вганяють по небі. Світло місячне стає на короткий час ясне, то знов матове (*В. Стефаник*); Тьмяний і короткий осінній день згасав (*В. Козаченко*).

□ Блиск // блискіт // лиск ↔ тьмяність // матовість, блиск ↔ тьмяність, лискучий ↔ тьмавий, блискати ↔ тьмянішати, блискотіти // блискотати // лисніти ↔ ↔ тьмяніти.

45. БЛУДИТИ ↔ ПРЯМУВАТИ

Переміщатися навмання, Переміщатися у визначене знаходячи напрямку.   Переміщатися у визначеному напрямку.

⊙ **Блудити** ↔ **прямувати** поночі, під дощем, довго, до ранку; **блудити** манівцями, хащами, лісом ↔ **прямувати** через поля, городи, додому; дівчина, хлопець, товариство, гість, дідусь **блудить** ↔ **прямує**.

○ Ото ж тая дівчинонька, що сонна **блудила** (*Т. Шевченко*); Ось біжать з поля сполохані люди, **прямуючи** на чорну хмару (*М. Коцюбинський*); Хто не **блудить**, а **простує**, той вдома не ночує (*Народне прислів'я*).

□ **Блукати** ↔ **простувати**, **блукання** ↔ **прямування**.

46. БЛЯКНУТИ ↔ ВІДНОВЛЮВАТИСЯ

Втратити свій первозданий вигляд.   Набирати попереднього вигляду, стану.

⊙ Самоцвіти, прикраси, одяг, листя **блякне** (**блякнуть**) ↔ **відновлюється** (**відновлюються**).

○ Паростки... **блякнули** і жовкли (*Я. Щоголів*); Видко було, що покраси в ній давно не **відновлялися** (*Леся Українка*).

□ **Бляклість** // **линяння** ↔ **віднова**, **бляклий** ↔ **відновлений**.

47. БОСИЙ ↔ ВЗУТИЙ (ВЗУТИЙ)

Який не має на ногах взуття,   Який має на ногах взуття, взутий.

⊙ **Босий**, а, е ↔ **взутий**, а, е дитя, дівчина, жінка, людина, хлопець, чоловік. **Босі** ↔ **взуті** люди, ноги. Бігати, сидіти, ходити **босим** ↔ **взутим**.

Узнач. ім.: **Босий** — убога людина ↔ **взутий** — багата людина.

○ Мати саме сидить за прядкою — пальцями виводить, а устами вирівнює свою безконечну нитку. Одна нога матері **взута** в чуню, а друга, що крутить колесо прядки, **боса** (*М. Стельмах*); Катерина аж загляділася на Юхимового сина. **Взутий** він був у фабричні чере-

вики, полотняні холоші акуратно підв'язані,.. а її Івась ходив голий і босий (С. Чорнобривець).

□ Босий // голоп'ятий ↔ взутий.

48. БОЯЗКИЙ ↔ ВІДВАЖНИЙ

1. Який легко піддається почуттю страху, що є характерним для його вдачі; який виражає почуття страху; боягузливий, лякливий, полохливий.

Який не піддається почуттю страху, що є характерним для його вдачі; який виявляє відвагу, сміливість, (який взагалі не боїться ніякої небезпеки), хоробрий, безстрашний, відчайдушний; (який виявляє стійкість) мужній, доблесний.

◎ Боязкий, а, е ↔ відважний, а, е погляд, ставлення, учень, хлопець, чоловік, юнак, дівчина, жінка. Бути, виростати, жити, залишатися, здаватися, ставати, вважати кого-н. боязким ↔ відважним. Винятково, досить, дуже, надмірно, особливо, сильно боязкий ↔ відважний.

◇ Не з боязких — не лякливий ↔ не з хоробрих — боязливий.

2. Який властивий несміливій людині, несміливий, соромливий, сором'язливий, сором'язний, нерішучий.

Який властивий відважній людині, сміливий, смілий, рішучий.

◎ Боязкий, а, е ↔ сміливий, а, е голос, дитина, дитя, дівчина, жінка, молодь, питання, погляд, протест, учень, хлопець. Боязкі ↔ відважні кроки, люди, очі. Боязкий, а, е ↔ відважний, а, е з дівчатами, з жінками, з людьми, з чоловіками, з хлопцями, з усіма. Боязкий від невпевненості в собі, від хвилювання ↔ сміливий при кому-н. Боязкий ↔ сміливий від народження, від природи. Бути, залишатися, здаватися, ставати, вва-

жати когось **боязким** ↔ **сміливим**. Досить, дуже, за-надто, зовсім, повністю, цілком **боязкий** ↔ **сміливий**. О Хто **боязкий**, той не рушить, хто **відважний**, той віз підважить (*Народне прислів'я*); Небо то зблідне, наче від жаху, то спашне сяйвом, наче від радості (*З. Тулуб*); Підпара знов ходить, стереже клуні, суворий, **безстрашний** (*М. Коцюбинський*); Вибраний мною спосіб — єдиний: показати самого себе перед Ольгою **малодушним**,.. мізерним боягузом (*П. Колесник*);

А мій хлопець вдень **сміливий**,
Аж битися хоче,
Та як тільки сонце зайде —
Боїться, аж плаче (*Народні коломийки*).

□ **Боягуз** ↔ **відважний** (*У знач. ім.*), **боягузтво** // **боязнь** ↔ **відвага**, **боягузливо** ↔ **відважно**, **боятися** ↔ **відважуватися**, **боягуз** ↔ **герой**, **боязнь** ↔ **сміливість** // **хоробрість**, **боягузтво** ↔ **геройство** // **мужність**, **жах** ↔ **відвага**, **малодушний** // **боязливий** // **заляканий** ↔ **безстрашний** // **безбоязний**, **боязливо** ↔ **сміливо** // **мужньо** // **хоробро** // **героїчно**, **відважний** (*У знач. ім.*) ↔ **страхопуд**, **страх** ↔ **відвага** // **героїзм**, **сором'язливість** // **несміливість** ↔ **відвага** // **сміливість**.

49. БРАТИ ↔ ДАВАТИ

1. Приймати що-н. у своє користування, (швидко) хапати. Передавати що-н. у чуже користування, вручати.

◎ **Брати** ↔ **давати** горнятко, гроші, дитину, землю, зошит, іграшку, книгу, ліки, лопату, олівець, цукор, яблуко. **Взяти** що-н. з бібліотеки, від сусідів ↔ **віддавати** до бібліотеки, сусідам. **Брати** ↔ **давати** переглянути, подивитися, поїсти, почитати що-н. **Брати**, **взяти** в руки, додому, собі ↔ **давати** в чийсь руки, додому, кому-н. **Брати**, **взяти** ↔ **давати** зразу, несподівано, обережно, охоче, регулярно, рідко, таємно, часто, швидко, щодня. **Вирішив**, **захотів** що-н. **брати**, **взяти** < > **давати**.

◇ **Брати відпустку** — йти у відпустку ↔ **давати відпустку** — дозволяти комусь іти у відпустку; **Взяти в свої руки** — а) починати опікуватися; б) починати керувати ким-, чим-н. ↔ **дати в чії руки** — доручити комусь опікуватися кимсь; **Брати зобов'язання** — зобов'язуватися до чого-н. ↔ **давати зобов'язання** — обіцяти виконати щось; **Брати на глум (на сміх)** — насміхатися над ким-н. ↔ **віддавати на глум (на сміх)** — ставити в умови приниження кого-н.; **Брати (взяти) перше місце** — у змаганні завоювати перше місце ↔ **віддавати перше місце** — не змогти відвоювати перше місце у змаганні; **Брати приклад** — наслідувати кого-н. ↔ **давати приклад** — бути зразком для кого-н.; **Брати рушники** — засвататися; **Брати шлюб** — одружуватися ↔ **віддавати заміж** — одружувати дочку; **Брати (взяти) слово** — а) виступити на зборах; б) взяти обіцянку ↔ **давати слово** — а) дозволити виступити на зборах; б) обіцяти що-н. комусь; **Брати початок (про річку, потік)** — розпочинатися ↔ **давати початок** — започатковувати; **Брати уроки** — учитися ↔ **давати уроки** —чити; **Ні дати ні взяти** — такий самий, так само.
 ○ Думаєш **дати**, подумай, де **взяти**. Добре тому **давати**, хто не хоче **брати**, а хто бере, по душі дере (*Народні прислів'я*);

Дає мені милий грушку
 Таку невеличку,
 А я його все йдно люблю
 І цілую в личко (*Народні коломийки*);

Мати хіба появиться за тим, щоб щось **прийняти** та натомість того друге **подати** (*Панас Мирний*).

□ **Брання** ↔ **давання, забирання** ↔ **давання, забраний** ↔ **відданий, забирати** ↔ **віддавати, загарбати** ↔ **віддавати, хапати** ↔ **віддавати**.

2. Таємно привласнювати чуже.   Віддавати комусь привласнену власність.

○ Вдень п'яні сплять, а **крадуть** вніч (*І. Котляревський*); В злодія **брать** ↔ **своє повергать** (*Народне*);

прислів'я); Що ти за людина, Малинін, коли можеш, як останній мародер, мертвого **обікрасти** (В. Собко).

□ **брати // приймати // (примусово забирати майно) конфіскувати // повіднімати // привласнити // (чуже) красти // поцупити ↔ віддавати // повертати, забирання // конфіскація // злочинство // (що грабується під час бойових дій, заворушень) мародерство ↔ віддавання // повертання.**

50. БРАТИ ↔ ЛИШАТИ

Їдучи, їдучи, брати зі собою. Їдучи, їдучи, не брати зі собою.

◎ **Брати ↔ лишати** дітей, його, Івана, гроші, одяг, приладдя, книжки; з задоволенням, спокійно, на завжди; **брати** зі собою, додому, в дорогу ↔ **лишати** самих, у хаті.

○ **І** в поле мене не **бери**, і вдома мене не **лишай** (Народне прислів'я); Хіба **лишити** сани з ялинкою в лісі? Чи **брати** їх зі собою? (За тв. М. Коцюбинського).

□ **Забирання ↔ залишення, забрано ↔ залишено.**

51. БУДЕННИЙ ↔ СВЯТКОВИЙ

Який не має святкового вигляду, призначення, робочий, простий, повсякденний, звичайний. Урочистий, ошатний, красивий.

◎ **Буденний, а, е ↔ святковий, а, е** вигляд, день, одяг, одяг, одяг. **Буденні ↔ святкові** звичаї, клопоти, люди, навички, обіди, сніданки. **Буденна** праця, труднощі ↔ **святкові** гуляння, веселощі, бенкетування, забави, урочистості.

○ **Святковий** пишний одяг підкреслював її рідкісну красу. Вона здавалася розкішним тропічним метеликом, який несподівано вилетів з сірого кокона **буденної** сукні (З. Тулуб).

□ **Буденно ↔ святково, по-буденному ↔ по-святковому; робочий ↔ святковий.**

Пор. ще: БУДЕНЬ ↔ СВЯТО.

52. БУДЕНЬ ↔ СВЯТО

1. Загальноприйнятий День або дні, коли традиційно по-святковому відзначаються релігійні або державні події, коли люди не працюють.

⊙ Працювати і в **свята** і в **будні**. Приїжджати в **будні** ↔ на **свята**. Дні **свят** ↔ дні **буднів**.

2. Повсякденне звичайне життя. Урочистості.

⊙ Кожні, минулі, наступні, нові, усі **будні** ↔ **свята**. Веселі, звичайні, невеселі, одноманітні, сірі, сумні **будні** ↔ велике, веселе, визначне, всенародне, головне, міжнародне, національне, радісне, різноманітне, справжнє, церковне, щасливе **свято**. Наближення, напередодні, початок **буднів** ↔ **свят**. Проводити, наближаються **будні** ↔ **свята** де-н., з ким-н.

○ В **будень** по-старецьки, а в **неділю** по-панськи (*Народне прислів'я*);

Я гуляю, бенкетую

В **неділю** і в **будень** (*Т. Шевченко*);

Не стануть **святами** ніколи **будні**,

Хоч як би там не мудрували трутні.

Трудитись має кожен, як бджола (*Д. Павличко*).

□ Буденність ↔ святковість, буденщина ↔ святковість, **будень** ↔ **неділя**.

Пор. ще: БУДЕННИЙ ↔ СВЯТКОВИЙ.

53. БУДИТИ ↔ ПРИСИПЛЯТИ

1. Переривати, припиняти чий-н. сон, примушувати когось прокинутись. Викликати сон у кого-н., примушувати спати кого-н., навіювати сон на кого-н.

⊙ Будити ↔ присипляти дитину, дівчину, дочку, його, її, сина, хлопця; вночі, зранку, над ранком, над

світанком, о сьомій годині, пізніше, пізно, раніше, серед ночі; без труднощів, легко, швидко.

Вирішити, збиратися, йти, хотіти **будити** ↔ **присипляти** кого-н.

2. У перен. знач.: Збуджувати, спонукати до якоїсь діяльності, викликати думки, мрії, почуття. Послабляти силу вияву якого-н. почуття, робити бездіяльним кого-, що-н.

⊙ **Будити**, збуджувати на героїство, на подвиги, гуманне ставлення до людей, релігійні почуття ↔ **присипляти** пориви героїства, подвигів. **Будити** ↔ **присипляти** в кому-н. почуття благородства (в дітей, в учнів). **Будити** ↔ **присипляти** якісь почуття (любові, прихильності, ненависті) в кого-н. своєю поведінкою, прикладом, розмовами.

О Старшина видобув з глибини машини й подав полковникові великого живого півня з жовтогарячим хвостом, зеленою шиєю. «Цар-півень, та й годі,— сказав полковник, пускаючи кукурікала на землю,— бо нас як не **будити**, ми можемо і урожай готовий **проспати!**» (Ю. Яновський); А я **заснула**, Господи, **заснула!** Прокинулась, ніяк не розберуся,— чого я тут (Л. Костенко).

□ **Будити** ↔ **засинати**, **пробудження** ↔ **присипляння**; **прокидатися** ↔ **засинати**, **просипатися** ↔ **засипати**.

54. БУДУВАТИ ↔ РУЙНУВАТИ

1. Споруджувати, зводити що-н. Ламаючи, знищуючи, розвалювати що-н.

⊙ **Будувати** ↔ **руйнувати** берег, будинок, греблю, електростанцію, завод, інститут, кораблі, літаки, машини, міст, місто, насип, село, собор, споруду, укріплення, фабрику, хату, церкву, школу; в місті, на півдні, на площі, на півночі, на селі; зовсім, зразу, несподівано, обережно, охоче, повсякденно, регулярно, рідко, повністю, таємно, цілком, часто, швидко, щороку. Щось в якомусь місці **збудовано** ↔ **зруйнова-**

но. Боятися, збиратися, хотіти, планувати **будувати** ↔ **руйнувати**.

2. У перен. знач.: Слова з'єднуються з абстрактними іменниками і означають:

Організовувати що-н.   Ліквідовувати, розкла-
ти що-н.

◎ **Будувати** державу, нове життя, нову сім'ю, новий світ, новий порядок, економіку України ↔ **руйнувати** війною, поведінкою, феодальні порядки. Вимагати, горіти бажанням, закликати, мати на меті, намагатися, хотіти **будувати** ↔ **руйнувати**. Планово, планомірно, послідовно, постійно **будувати** нове ↔ **руйнувати** старе.

○ Згода **будує**, а незгода **руйнує** (*Народне прислів'я*);

Хто **руйнує**, — по тім застається руїна...

Хто **будує**, — лиша по собі будівання

(Б. Грінченко);

Цей міст прославсь

Для тих, що на **руїнах** самовластя

Будову щастя виведуть міцну

(М. Рильський);

І ось він прийшов, великий **будівник**, і своїм духом, своїм витвором, оживив цей пустельний простір... — Я вірю в **будівничих**, у зміни вірю: **руйнач**, вандал, вже проклятий нами і буде проклятий майбутнім теж (*О. Гончар*); Не пускають нас, — **ламай** двері, бий вікна. Усе **трощи** (*Панас Мирний*); Хоче море човна **розламати**, **Трощить**, **ломить**, піском засипає (*Леся Українка*); І давай ходити по кімнатах та бити, **нівечити**, що під руку попадало (*Г. Хоткевич*); В труді ми йдем од бою і до бою, тьму перешкод **ламаєм** не дарма (*В. Сосюра*).

□ **Будівний** ↔ **руйнівний**, **будівельник** // **будівник** ↔ **руйнівник**, **будівельниця** // **будівниця** ↔ **руйнівниця**, **будівля** // **будівництво** (*про процес*) ↔ **руйнування**, **зводити** ↔ **розвалювати**, **споруджувати** ↔ **руйнувати**, **ставити** // (*про механізми*) **конструювати** ↔ **ламати** // **трощити** // **валити** // **нищити** // **нівечити**, **спорудження** ↔ **руйнування**.

Пор. ще: СКЛАДАТИ ↔ РОЗБИРАТИ.

55. БУНДЮЧНИЙ ↔ СКРОМНИЙ

Якому властива висока думка про себе, пихатість, зарозумілість. Який не любить підкреслювати своїх достоїнств, хвастати.

⊙ Бундючний, а, е ↔ скромний, а, е дівчина, людина, наречена, панич, парубок; дуже, надзвичайно, завжди, все життя. Бути, ставати, здаватися бундючним ↔ скромним.

○ Вона здалася їй гордою, зарозумілою, бундючною (*Панас Мирний*); Про мене склалася думка, що я людина незвичайно скромна (*С. Васильченко*).

□ Гордий // чванливий // пихатий // зарозумілий // неприступний // марнославний ↔ скромний, бундючність // гордість // пиха // зверхність ↔ скромність.

56. В(У, ВО, УВ, ВВІ, УВІ, ВІ) ↔ З(ІЗ, ЗІ, ЗО)

Прийменник, вживається із *знах. в. і місц. в.* і вказує на напрямок руху. Прийменник, вживається із *род. в. і* вказує на просторові відношення, напрямок руху.

⊙ Увійти в хату ↔ вийти з хати; заїхати в гараж ↔ виїхати з гаража; скочити у воду ↔ вилізти з води; нести в будинок ↔ винести з будинку; сидіти в окопах ↔ вилізати з окопів; лежати в колісці ↔ узяти з коліски.
○ З кутка в куток по бліндажу не ходив, а майже бігав «хазяїн» — гвардії підполковник Самієв (*О. Гончар*).

57. ВАЖКО... ↔ ЛЕГКО...

Перші компоненти антонімічних складних слів, які вказують на значення *важкий* ↔ *легкий*. Див. ЛЕГКО ↔ ВАЖКО.

58. ВАЖЛИВИЙ ↔ ДРІБ'ЯЗКОВИЙ

Який має велике, особливе значення, значний, суттєвий, головний. Який не має, може не мати значення, мало-значний, неважливий, нікчемний, несуттєвий.

◎ **Важливий**, а, е ↔ **дріб'язковий**, а, е аргумент, висновок, відкриття чого-н., галузь чого-н., ділянка чого-н., договір, документ, доручення, зустріч, момент, напрямок чого-н., нарада, перевага, перемога; період чого-н., питання, повідомлення, поправка, проблема, пропозиція, результат чого-н., роль, справа, тема, уточнення, ухвала, факт. **Важливі** ↔ **дріб'язкові** висновки, відкриття, відомості, дані, досліди, досягнення, думки, заходи, обставини, показники, причини, факти. **Важливий** ↔ **дріб'язковий** для всіх, для директора, для дочки, для класу, для мене, для невістки, для сім'ї, для учнів. Бути, визнавати, залишатися, здаватися, уважати **важливим** ↔ **дріб'язковим**. Вельми, виключно, досить, дуже, мабуть, надзвичайно, особливо **важливий** ↔ **дріб'язковий**. **Важливий**, а, е ↔ **незначний**, а, е вчинок, думка, ідея, подія, проект, пропозиція, факт; винятково, досить, достатньо, дуже, надзвичайно, цілком **важливий** ↔ **незначний**.

У знач. ім.: **Важливе** ↔ **дріб'язкове**: Скільки **важливого** і **дріб'язкового** було в його житті.

○ Великий київський князь Володимир Мономах... звелів літописцям зібрати все вже написане в Руській землі і, відкинувши **дріб'язкове**, **неістотне**,... звести в єдину державну книгу, додавши туди й усе творене ним самим, Мономахом, але знову ж таки добираючи **найголовніше** і витрачаючи на дієписання якнайменше слів (*П. Загребельний*); Для Козакова чеська столиця не була просто собі стратегічним пунктом, **важливим** воєнним об'єктом чи вузлом доріг (*О. Гончар*); Валентина зрозуміла, що Федір пішов на цей **дріб'язковий** обман лише для того, щоб разом з нею... їхати додому (*М. Руденко*).

□ **Важливість** ↔ **дріб'язковість**, **важливо** ↔ **дріб'язково**; **значний** ↔ **малозначний**, **суттєвий** ↔ **нікчемний** // **такий собі** // **несуттєвий**, **суттєвість** ↔ **нікчемність**, **вагомий** // **ваговитий** // *перен*: **епохальний** // **етапний** // **істотний** // **корінний** ↔ **нісенітний** // **нікчемний**, **важливість** ↔ **малозначимість**, **вважливо** // **істотно** ↔ **незначно**, **квінтесенсія** (*основна суть чогось*) // **змістовність** ↔ **дрібниця**.

59. ВБИРАТИ ↔ ВИДІЛЯТИ

⊙ **Вбирати** ↔ **виділяти** вологу, вуглеводи, масло, продукти, товщ; вчора, повсякчас, систематично. **Вбирати** в себе, всередину ↔ **виділяти** зі себе, назовні.

○ Прикметним для живих організмів є те, що вони постійно **вбирають** в себе і **виділяють** назовні різноманітні органічні елементи (*З посібника*).

□ **Поглинати** // **всмоктувати** // **всисати** // **втягати** // **абсорбувати** ↔ **виділяти** // **випорскувати**.

Пор. ще: **ПОГЛИНАТИ** ↔ **ВИДІЛЯТИ**.

60. ВВІЧЛИВИЙ ↔ НЕЧЕМНИЙ

Який дотримується правил пристойності, виявляє люб'язність, вихований, уважний, гречний, чемний.

Який поводить себе неввічливо, непристойний, неввічливий, негречний, (*вищою мірою*) невихований, грубий.

⊙ **Ввічливий**, а, е ↔ **нечемний**, а, е адміністратор, бортпровідниця, водій, вчинок, дівчина, жінка, інтонація, кондуктор, лист, людина, молодь, офіціант, питання, покупець, поштар, продавець, прохання, ставлення, студент, форма. Бути, виростати, виявитися, залишатися, ставати **чемним** ↔ **нечемним**. **Ввічливий** ↔ **нечемний** у ставленні до кого-н., у поведінці. **Пристойна** ↔ **безцеремонна** поведінка.

○ Доктор був настільки **ввічливий**, що вислухав до кінця думки інших (*І. Вільде*); **Нечемний** Левко навіть не дослухав пояснення (*З газет*); **Зубата** тітка, — подумав [Сагайда] — цій пальця в рот не клади (*С. Добровольський*); **Беззуба** критика.

□ **Ввічливість** ↔ **нечемність**, **ввічливо** ↔ **нечемно**; **гречний** ↔ **нечемний**, **люб'язний** ↔ **грубий**, **чемний** ↔ **невихований**, **чемність** ↔ **нечемність**, **вихований** // **культурний** ↔ **невихований**, **коректний** // **люб'язний** // (*вишукано люб'язний, вихований*) **куртуазний** // **лжентльменський** // **лицарський** // *перен.* **пристойний** ↔ **нечемний** // **грубий** // **безцеремонний** // **нахабний**, *перен.* (*у висловлюванні, занадто м'який*) **беззубий** ↔

(гострий на язик) зубатий // зубастий, коректність // гречність ↔ грубість, коректно // гречно ↔ грубо.

61. ВДЕНЬ ↔ ВНОЧІ

У денний час.

У нічний час.

⊙ Виглядати, виїжджати, відбуватися, вирушати, заходити, їсти, працювати, прибувати, спати, ходити, чекати **вдень** ↔ **вночі**.

Не переставати падати (про дощ, сніг) **вдень** ↔ **вночі**.

◇ І **вдень** і **вночі** — завжди, постійно; ні **вдень** ні **вночі** — ніколи; боротися, воювати і **вдень** і **вночі**; не мати спокою ні **вдень** ні **вночі**.

○ Снується мені перед очі як **вдень**, так і **вночі** (*Народне прислів'я*); У мене он за синами душечка болить, ані **вдень**, ні **вночі** жура не пускає (*Г. Тютюнник*);

Закохався я і гину,—

Каже лицар,— **вдень** і **вночі**

Бачу я перед собою

Ясні оченька дівочі (*Леся Українка*).

62. ВДИХ ↔ ВИДИХ

Втягування в легені чо-
го-н. (повітря, пари) під
час дихання.

Виштовхування з легенів
повітря під час дихання.

⊙ **Вдих** ↔ **видих** енергійний, легкий, повільний, спокійний, тяжкий, швидкий; **вдих** випарів чого-н., газу, запаху чого-н., огруйних газів, повітря, смороду ↔ **видих** повітря.

Вдихи ↔ **видихи** повільні, спокійні, тяжкі, часті, швидкі; із зусиллям, зі свистом, на повні груди, повними грудьми.

○ Вранці я бачив, як Тарас на своєму балконі займався фізкультурою. Він робив глибокі **вдихи** і **видихи**, вигинався ластівкою, боксував з невидимим супротивником, присідав, махав руками і, нарешті,

находився плигати, підплигуючи все вище й вище (М. Трублаїні).

□ Вдихати ↔ видихати, вдихання ↔ видихання.

63. ВДУМЛИВИЙ ↔ БЕЗДУМНИЙ

Здатний серйозно, глибоко роздумувати, метикований. Позбавлений будь-яких думок, міркувань.

Вдумливий, а, е ↔ **бездумний**, а, е чоловік, митець, майстер, робітник, студент; дуже, зовсім, завжди, часто. Бути, залишатися, приходити в клас **вдумливим** ↔ **бездумним**.

○ Обличчя здавалося вирізьбленим скупкою та легкою рукою **вдумливого** артиста (*Леся Українка*); Ні, ще одного спробую, — сказав по довгій хвилі **бездумного** остовпіння Невеличкий (*І. Франко*).

□ **Вдумливий** // **метикований** // **метикуватий** // **тямущий** ↔ **бездумний** // *перен.* **недалекий**, **вдумливість** ↔ **бездумність** // **дурнота**.

Пор. ще: РОЗУМНИЙ ↔ ДУРНИЙ.

64. ВЕЛЕТЕНЬ ↔ КАРЛИК

1. Людина дуже великого зросту і сили, велет, гігант; *перен.* гулівер, колос, бевзь, здоровань, здоровило. Неприродно мала на зріст людина, ліліпут; *розм.* недоросток, пігмей, опецьок.

○ **Велетень** ↔ **карлик** кривий, кульгавий, русявий, сивоволосий, сліпий, убогий, чорнявий; з бородою. Були, жили, знаходилися, перебували, ходили **велетні** ↔ **карлики**. Голос, хода **велетня** ↔ **карлика**. Живе, знаходиться, перебуває де-н. **велетень** ↔ **карлик**.

2. *У перен. знач.:* Люди, які відзначаються чим-н. визначним, велет, гігант, гітан. Духовно нікчемні люди, ліліпут, пігмей (*слово найчастіше вживається з означеннями*).

○ Стати, зробитися **велетнем** чого-н.; **велетень** світо-

вої слави, сцени; титан праці ↔ духовні карлики; нікчемні пігмеї.

○ Далеко не всі новонароджені віруси схожі, як близнюки. Є з-посеред них велетні і карлики, є просто виродки (*З журналу*); Колись, давно, були якісь гіганти. Тепер зручніші виміри — пігмей (*Л. Костенко*); Ось у тому житті, де вже не буде жодного бракон'єра, ні малого, ні великого, де не пігмеїв з тубиками побачиш, а квітучих атлетів, людей прекрасних душею і тілом, тих, для кого почуття щастя і взаємопідтримки стало нормою існування (*О. Гончар*).

□ Велет ↔ пігмей, гігант ↔ карлик, велетень ↔ ліліпут, велет ↔ крихітка // крихіточка.

Пор. ще: ВЕЛИКИЙ ↔ МАЛИЙ.

65. ВЕЛИКИЙ ↔ МАЛИЙ

1. Значний своїми розмірами, величиною, кількістю, немалий, чималий. Невеликий розміром, не значний величиною, кількістю, невеликий, незначний.

◎ Великий, а, е ↔ малий, а, е будинок, букет, вибір, висота, відстань, вікно, глибина, господарство, груша, двір, день, істота, камінь, квартира, книга, країна, кусок чого-н., ліс, місто, м'яч, об'єм, організація, острів, площа, потік, пташка, ріст, розмір, роман, сад, село, скринька, стіл, частина, швидкість, яма. Велика будівля, людина ↔ мала дитина, хатка. Великий ↔ малий за об'ємом, за розміром. Бути, виростати, залишатися, здаватися, зробитися, ставати, уважатися великим ↔ малим. Вельми, винятково, досить, дуже, казково, мабуть, надзвичайно, особливо великий ↔ малий.

○ З малої хмарки великий дощ буває (*Народне прислів'я*).

У знач. ім.: Мале ↔ велике: Хто великого не бачив, той і малому дивується. Хто не має малого, той не буде мати великого. За мале судитися, велике загубити (*Народні прислів'я*); В невеликих кімнатах було тісно й душно од великого натовпу гостей (*І. Нечуй-Левиць-*

кий); Нема ні пекла, ані раю, Немає й Бога, тільки я! Та **куций** німець узлуватий (*Т. Шевченко*); **Великі** підприємства, а також **малий** і середній бізнес почнуть працювати активніше (*З газет*).

◇ **Великий палець** ↔ **малий палець** — крайні пальці на руках і ногах. **Астрономічні числа (цифри)** (*про дуже великі в числовому відношенні величини*) ↔ **Мікроскопічний аналіз** (*про дуже малі в числовому відношенні величини*); **Великий** крик, та **малий** пшик (*багато галасу даремне*).

2. Який вийшов з дитячого віку, дорослий. Якого уважають ще дитиною, недорослий.

◎ **Великий**, а, е ↔ **малий**, а, е брат, дитина, дитя, дівча, дівчина, дочка, племінник, син, сестра, хлопець. **Вирости великим** ↔ **залишатися малим**.

У знач. ім.: **Великий**, а — дорослий, а ↔ **малий**, а — недорослий, а.

◇ **Мале і велике** — поголовно все населення.

○ **Малі діти** — **малий** клопіт, **великі діти** — **великий** клопіт (*Народне прислів'я*); Ти й не підеш [до війська], бо ще **малолітній**, тільки ще сімнадцять літ (*Г. Барвінок*).

◇ **Мале і велике, від малого до великого** ↔ геть усі: Солодкіі слова приманують **великого** і **малого** (*Л. Глібов*).

3. Уживаються з абстрактними іменниками: **Значний** за силою, інтенсивністю вияву, глибиною почуття, гідності.

Незначний за силою вияву.

◎ **Великий**, значний, а, е ↔ **малий**, незначний, а, е витримка, відкриття; враження, горе, втрата, допомога, досвід, досягнення, жертва, задоволення, заслуга, значення, користь, небезпека, несподіванка, опіка, питання, пожежа, помилка, прогрес, прохання, радість, різниця, розходження, секрет, сила, скандал, талант, увага, успіх, честь, швидкість, шкода. **Великі** ↔ **малі** здібності, неприємності, переваги, перспективи, плани, тривоги, шанси.

Я думаю, якби позбутися тільки свого, власного горя, — воно ж нікчемне, мізерне перед великим горем моєї батьківщини (М. Старицький);

4. Загально визнаний, діяльність якого високо оцінена, знаменитий, відомий, (вищою мірою) геніальний, видатний. Який нічим особливим не відзначається, маловідомий, незначний, нікчемний, невеликий, слабкий.

◎ Великий, відомий, а, е ↔ незначний, слабкий, малоталановитий, а, е артист, вчений, дослідник, знавець, комік, критик, майстер, мовознавець, оригінал, письменник, поет, політик, співак, трагік, художник. Великий чоловік ↔ незначна людина. Бути, залишатися, стати, уважатися великим ↔ малим.

○ Я маленьким збирав тут вугілля, Щоб великим збирати пісні (В. Сосюра).

□ Велич ↔ малість, величенький ↔ малесенький, величезний ↔ маленький, великий ↔ мізерний, чималий ↔ незначний, величенький // здоровий // здоровенний // (надзвичайно великий) надлюдський // надмірний // (необмежений) неозорий // неосяжний // колосальний // грандіозний // (з великою масою) масивний // макроскопічний, (про листя, сніжинки) лапатий // лапатолистий ↔ маненький // манесенький // (малого росту) куций // (надзвичайно маленький) крихітний // мізерний // мікроскопічний // мініатюрний, великуватий ↔ малуватий, дорослий ↔ неповнолітній // малолітній, колосально ↔ мінімально.

Пор. ще: ВЕЛЕТЕНЬ ↔ КАРЛИК, БІЛЬШЕ ↔ МЕНШЕ, БІЛЬШІСТЬ ↔ МЕНШІСТЬ, МАКСИМАЛЬНИЙ ↔ МІНІМАЛЬНИЙ.

66. ВЕЛИКО... ↔ МАЛО...

Перші компоненти антонімічних складних слів, які вказують на значення *великий* і *малий*:

великоблоковий ↔ малоблоковий,
 великовантажний ↔ маловантажний,
 великоврожайний ↔ маловрожайний,

великогабаритний ↔ малогабаритний,
 великоголовий ↔ малоголовий,
 великодушний ↔ малодушний,
 великокаліберний ↔ малокаліберний,
 великосімейний ↔ малосімейний і ін.

67. ВЕЛИЧ ↔ ДРІБНИЦЯ

Дуже великий, величез- Невеличкий предмет.
 них розмірів предмет.

◎ **Велич** ↔ **дрібниця** кожна, оглядана, сприйнятлива, враховувана.

○ Ліс у мене стародавній, добрий; дуби — **велич** усе (*Словник Грінченка*); Воліла б я, щоб мене саму зруйнувала любов, ніж щоб її зруйнували **дрібниці** (*Леся Українка*).

◇ **Левина** (левова, лев'яча) частка (пайка) (*найбільша або найкраща частка чогось*) ↔ **дрібка** // **дріб'язок** // **малість**.

□ **Величезний** ↔ **дріб'язковий**.

Пор. ще: **ВЕЛИКИЙ** ↔ **МАЛИЙ**, **ВЕЛЕТЕНЬ** ↔ **КАРЛИК**, **МАКСИМАЛЬНИЙ** ↔ **МІНІМАЛЬНИЙ**.

68. ВЕЛИЧАВІСТЬ ↔ СКРОМНІСТЬ

Наявність у когось надзви- Небажання підкреслюва-
 чайних прикмет, які ви- ти свої яскраві заслуги,
 кликають подив, повагу. хизуватися.

◎ **Величавість** ↔ **скромність** людини, дівчини, панни, королеви, особи, шляхтича, архітектури; вражаюча, владана, показова, щоденна, підкреслена.

○ Яка приємна заспокійлива **величавість** могутнього лісу (*А. Хижняк*); Кінотвори І. Кавалерідзе відзначалися **монументальністю**; Егоїзм, .. душевна черствість, **дріб'язковість** — всі ці якості, коли вони визначають обличчя людини, роблять її дійсно обмеженою, примітивною (*З посібника*); Розповідає вітер про Єгипет, про його **величність** (*Леся Українка*); Зійди до нас у своїм **маєстаті** (*З молитви*); Її **скромність** і працьовитість були в цілому селі знані (*О. Кобилянська*).

□ Величчя // величність // масшат // монументальність ↔ скромність, величавий // помпезний // монументальний ↔ скромний.

69. ВЕРХНІЙ ↔ НИЖНІЙ

Який знаходиться, перебуває зверху, над чимсь.   Який знаходиться, перебуває знизу, нижче чогось.

◎ Верхній, я, є ↔ нижній, я, є галузка, губа, гілля, край, місце, палуба, поверх, полиця, реєстр, ряд, частина, щелепа, ящик. Верхні ↔ нижні зуби, ноти. Бути верхнім ↔ нижнім. Жити, перебувати, знаходитися біля верхньої ↔ нижньої частини чого-н. (річки). ○ З нижніх та верхніх кают доносилися пісня (*З газет*); Скоро лиш пісок з горішньої пляшечки пересиплеться в долішню — повертають її догори денцем (*М. Коцюбинський*).

□ Верховий ↔ низовинний, горішній ↔ долішній // нижній, верхом ↔ низом, зверху, зверхечку ↔ знизу.

Пор. ще: ВЕРШИНА ↔ НИЗОВИНА.

70. ВЕРХОГЛЯДСТВО ↔ ГЛИБИНА

Поверхове ставлення до чого-н.   Про значущість, змістовність чогось.

◎ Верхоглядство ↔ глибина науковця, студента; дослідження, поглядів, аналізу; спостерігається, виявляється. Наявне верхоглядство ↔ наявна глибина.

Верхоглядство заперечує глибини наукових відкриттів (*З журналу*).

□ Глибинний ↔ верхоглядний.

71. ВЕРШИНА ↔ НИЗОВИНА

Горішня, найвища частина чого-н., верх, верхів'я, верховина, вершечок, шпиль, гора.   Низька місцевість, низ, низовина, долина.

◎ Вершина горба, гори, дерева, пагорба ↔ низовина краю, області. Вибиратися, піднятися, вилізти, вийти

на (саму) **вершину** чого-н. ↔ спуститися, зійти, з'їхати на **долину**. Жити, знаходитися, лежати, появитися, сидіти, стояти на (самій) **вершині** чого-н. ↔ на **низовині** чого-н.

○ Смеречки **вгорі** голубі прозорі, А **внизу** на кичерах, як суниці, зорі (*Д. Павличко*); **Вершини**, гори і **низини** с на землі (*О. Ющенко*); Сосна... винесла... кучеряву випечену **маківку** із затіненої тісноти туди, де багато волі, неба і сонця (*М. Руденко*).

□ **Верх** ↔ **низ**, **верхів'я** ↔ **низина**, **верховина** ↔ **низовина**, **вгорі** ↔ **внизу**, **маківка** (*гори, дерева, баня церкви*) ↔ **діл**.

Пор. ще: **ВЕРХНІЙ** ↔ **НИЖНІЙ**.

72. ВЕСЕЛИЙ ↔ СУМНИЙ

Сповнений радісного почуття, веселощів, який викликає добрий настрій, радісний, життєрадісний; *перен.* мажорний.

Якого охопив сум, який сприяє виникненню суму, смутний, сумовитий, журливий, журний, невеселий; *перен.* мінорний, тужливий, засмучений, засумований.

◎ **Веселий**, а, е ↔ **сумний**, а, е вигляд, вечір, вірш, голос, дівчина, думка, жінка, інтонація, мелодія, мелодь, музика, настрій, обличчя, пейзаж, питання, пісня, погляд, продавець, сміх, спектакль, спів, студент, тон, учень, характер, хвилина, хлопець, чоловік, юнак. **Веселі** ↔ **сумні** очі, почуття. **Веселої** ↔ **сумної** удачі. Бути, жити, залишатися, здаватися, ставати, ходити **веселим** ↔ **сумним**. Досить, дуже, надмірно, незвичайно, особливо **веселий** ↔ **сумний**.

○ У погоду і **сумний** **веселим** буває (*Народне прислів'я*); Як темні хмари набігають несподівано на чисте синє літнє небо, важкі думи насувалися на її високе **веселе** чоло, ніби темними хмарками, і кинули темний **сумний** сутінок на **веселі** очі, на **веселий** вид (*І. Нечуй-Левицький*); Питаєшся, чи радію? Та не дуже **веселюся**, але й не крепко **печалюся** (*М. Стельмах*); **Веселий** був, а я була **сумною** (*Л. Костенко*).

□ **Веселенький** ↔ сумненький, **весело** ↔ сумно, **веселенько** ↔ сумненько, **веселощі** ↔ сум, **веселість** ↔ сум, **життєрадісний** ↔ сумовитий // **невеселий**.

Пор. ще: **ВЕСЕЛИЙ** ↔ **ПОНУРИЙ**, **РАДІСНИЙ** ↔ **СУМНИЙ**, **РАДІСНО** ↔ **СУМНО**, **РАДІСТЬ** ↔ **СУМ**, **РАДІТИ** ↔ **СУМУВАТИ**.

73. ВЕСЕЛИЙ ↔ ПОНУРИЙ

Сповнений веселощів, радісного настрою, радісний.

Який має нерадісні думки, сповнений нерадісних почуттів, сумний, пригноблений, похмурий, хмурий, насуплений, зажурений.

◎ **Веселий**, а, е ↔ **понурий**, а, е будинок, вигляд, дитя, дівчина, лице, жінка, настрій, ноша, обличчя, погляд, студент. Бути, жити, залишатися, здаватися, знаходитися, зробитися, ставати (то) **веселим** ↔ (то) **понури**м. Досить, дуже, дещо, надмірно, підкреслено, часто (то) **веселий** ↔ (то) **понурий**. (То) **веселий** ↔ (то) **понурий** на вигляд, з виду.

○ **Веселі** сині, як небо, очі світилися привітно і ласкаво (*І. Нечуй-Левицький*); У нього **страдницьке** обличчя і понурі очі (*Г. Тютюнник*); Тут хорий батько,.. вона **безжурна** (*О. Кобилянська*).

□ **Смішний** // **безжурний** // **куйрозний** ↔ сумовитий // **меланхолійний**, **веселість** // **безжурність** ↔ сум, **веселитися** ↔ **сумувати**, **весело** ↔ **понуру**, **веселість** ↔ **понуристь**.

Пор. ще: **ВЕСЕЛИЙ** ↔ **СУМНИЙ**.

74. ВЕСІЛЛЯ ↔ ПОХОРОН

Обряд одруження і веселе святкування з цієї нагоди.

Обряд проводів та траурне поховання тіла померлого.

◎ **Весілля** пишне, багатолюдне, безтурботне ↔ **похорон** багатолюдний, тяжкий.

○ Дівчата вже в дружки прибираються і міркують,

яке то **весілля** в Наталі буде; Вона була на **похороні** (*За тв. Марка Вовчка*); Таке **весілля** сумне було, наче **похорон** (*З газет*).

□ **Весільний** ↔ **похоронний**.

75. ВЕСНА ↔ ОСІНЬ

1. Частина і пора року, яка наступає після зими, час потепління, відродження і розквіту в природі.

Частина і пора року, яка наступає після літа, час похолодання, прив'ядання в природі, збирання врожаю.

⊙ **Весна** ↔ **осінь** волога, гнила, довга, дошова, засушлива, затяжна, коротка, минула, мокра, наша, пишна, пізня, погідна, прекрасна, прозора, рання, сонячна, справжня, суха, тепла, холодна, ця, чудова, щаслива. Багатоголоса, весела, дзвінка, довгождана, розквітла, стрімка **весна** ↔ багряна, безлиста, жовта, золота, малохмарна, невесела, плодоносна, похмура, сира, сіра, сумна, сувора, тяжка, щедра **осінь**. Любити, оспівувати **весну** ↔ **осінь**. Дочекатися, очікувати прихід, наближення **весни** ↔ **осені**. Радіти з **весни** ↔ з **осені**. **Весна** ↔ **осінь** видалася, минула, настала, прийшла; гарна, сонячна, дошова, похмура. Закінчується, йде, наступає, наближається, починається **весна** ↔ **осінь** у лісі, в полі, в парку, надворі.

2. У перен. знач.: Що-н. Час наближення старопочаткове, яке провіщає **сті**.
розквіт, розвиток (*про дитинство, юність*).

⊙ **Весна** народів, юності ↔ **Осінь** життя.

○ Цілу **осінь** і **весну** вони «перевозили» сад на нове місце (*О. Довженко*); Ви чули, раз я завела жалі та голосіння,— то ж була буря **весняна**, а не сльота **осіння** (*Леся Українка*);

Молодих усіх я запевняв,
Що вона [осінь] — не смерть, а відпочинок,
Що **осінне** прив'ядання трав

І кружляння голубих сніжинок,—

Лиш весняних трав передчуття (М. Рильський).

□ Весняний ↔ осінній, весною // навесні ↔ восени.

76. ВЕЧІР ↔ РАНОК

1. Частина доби від кінця дня до початку ночі. Частина доби від кінця ночі до початку дня, коли благословляється на світ.

◎ Ранок ↔ вечір безхмарний, весняний, весь, вчорашній, гарний, дощовий, кожний, звичайний, зимовий, літній, морозний, незабутній, пам'ятний, свіжий, сірий, січневий, сонячний, теплий, тихесенький, чудовий, ясний. Якогось ранку ↔ вечора бути де-н., робити що-н., зустрічати кого-н. До (якого-н.) ранку ↔ до (якого-н.) вечора встигнути зробити що-н., зустрічати кого-н., закінчити що-н., вернутися, приготувати що-н., чекати на кого-н.

Раннього ранку ↔ пізнього вечора.

◇ З ранку до вечора — цілий день; Добрий вечір! ↔ Добрий ранок! Доброго ранку! — вітання при зустрічі людей.

2. Публічне вечірнє зібрання людей, де виконуються літературні, музичні та інші твори. Публічне ранкове зібрання, збори, де виконуються літературні, музичні та інші твори.

◎ Вечір ↔ ранок (не)вдалий, (не)цікавий, (не)веселий, випускний, літературний, музичний, новорічний, нудний, прощальний, тематичний, урочистий, цікавий, черговий, ювілейний. Дитячий, шкільний ранок ↔ молодіжний, студентський, танцювальний вечір. Брати участь у цьому ранку ↔ у цьому вечорі. Гості, кінець, оплата, організатор, організація, підготовка, початок, учасник, частина вечора ↔ ранку. Запрошення на ранок ↔ на вечір. Враження від ранку ↔ від вечора. Спогади про ранок ↔ про вечір. Повернутися, піти з вечора ↔ з ранку. Запізнитися, запросити когось, йти, піти, спішити на ранок ↔ на вечір.

До **ранку** ↔ до **вечора** встигнути, готуватися. Бути, веселитися, нудьгувати, познайомитися з ким-н., фотографуватися на **вечорі** ↔ на **ранку**.

○ Цей тиждень пролетів, мов один день. З самого **ранку** до пізнього **вечора** хлопці й дівчатка були зайняті роботою (Ю. Збанацький); **Ранок** мудріший від **вечора** (Народне прислів'я);

Може, ти не прийдеш, ляяти не стану —

Буду сам гуляти з **вечора** до **ранку**

(В. Симоненко).

□ **Вечера** ↔ **сніданок**, **вечоріти** ↔ **світати**, **увечері** ↔ **вранці** // **рано** // **ранком** // **зранку**, **щовечора** ↔ **щоранку**.

Пор. ще: **ВЕЧІРНІЙ** ↔ **РАНКОВИЙ**, **СВІТАНОК** ↔ **СМЕРКАННЯ**.

77. ВЕЧІРНІЙ ↔ РАНКОВИЙ

Який відноситься до частини доби, відбувається, здійснюється увечері, **вечоровий**.

Який відноситься до частини доби, відбувається, здійснюється вранці, **ранішній**, **вранішній**.

◎ **Ранковий**, а, е ↔ **вечірній** я, е вітер, зірка, місто, повітря, пора, роса, прохолода, село, сонце, туман, час; випуск радіовістей, вистава, газета, електричка, заняття, зарядка, зміна, поїзд, сеанс, спектакль, телепередача. Бути, виявитися, ставати **ранковим** ↔ **вечірнім**.

○ І **ранкові**, й **вечірні** дороги чайть у собі таємницю, сподівання і жаль (М. Стельмах).

Пор. ще: **ВЕЧІР** ↔ **РАНОК**.

78. ВИГАДКА ↔ БУВАЛЬЩИНА

Вигадана прикрашена розповідь про що-н.

Те, що було раніше в дійсності.

◎ **Вигадка** ↔ **бувальщина** своя, цікава, проста, неімовірна, фантастична, відома, знана, історична, сучасна.

○ **Вигадка** ↔ свідок могутності людського розуму (М. Трублаїні); Може, то тільки **легенда**? (Леся Українка);

Се не казка, а билиця, або бувальщина (*Т. Шевченко*); Я в казку дивную свою Усю фантазію ввіллю (*О. Олесь*).

□ Казка // байка // легенда // фантазія ↔ билиця, вигадливий // легендарний // казковий ↔ бувалий.

79. ВИГОДА ↔ НЕЗРУЧНІСТЬ

Зручність у чомусь, спри- Погано пристосований
ятливі умови. для користування чимсь.

◎ **Вигода** ↔ **незручність** особлива, повна, цілковита, постійна, щоденна. Мати, відчувати **вигоду** ↔ зносити, терпіти, зазнавати **незручності**.

○ Мав професор від природи служку Гандзю для **вигоди**, бо з роками за книжками мав **незручності** з харчами (*За тв. О. Маковеем*).

□ **Комфорт** // зручність // затишок ↔ **незручність**, **комфортабельний** // зручний // затишний ↔ **незручний**, **комфортно** ↔ **незручно** // **невигідно**.

Пор. ще: КОРИСНИЙ ↔ ШКІДЛИВИЙ.

80. ВИГРАТИ ↔ ПРОГРАТИ

1. Одержати що-н. при Втратити що-н. під час
якійсь грі, ситуації, об- гри, ситуації, обставинах.
ставинах.

◎ **Виграти** ↔ **програти** гроші, яку-н. річ (холодильник, машину) при розиграші лотереї. Нічого не **виграти** ↔ все **програти**. Надіятися, прагнути, розраховувати, хотіти **виграти** ↔ не надіятися, не прагнути, не розраховувати, не сподіватися, не хотіти **програти**. Багато, випадково, несподівано, спокійно, швидко вдалося **виграти** ↔ довелося **програти**.

2. *Уперен. знач.:* Одержувати якусь вигоду, користь від чого-н. Втратити все, про що думалось, мріялось.

◎ **Вигляд**, доведення, досліди, робота, справа, твердження, теза від чогось **виграв**, ла, ло, ли ↔ від чогось **програв**, ла, ло, ли; від чого-н. (заходів, роботи, цього)

виграти ↔ **програти** багато, економічно, життєво, легко, несподівано, політично.

3. Домогтися перемоги у змаганнях, у спорті, під час війни. Не домогтися перемоги у змаганнях, у спорті, під час війни.

◎ **Вигравати** ↔ **програвати** битву, бій, війну, гру, змагання, зустріч, партію, поєдинок, турнір; у змаганнях, у матчі, у турнірі, у чемпіонаті; випадково, несподівано, швидко; двічі, багато разів, завжди, постійно, часто. **Виграти** без труднощів, впевнено, енергійно, захоплено, із зусиллями, легко, спокійно ↔ **програти** у суперництві, з прикрістю. **Виграти** у противника, у суперника, у чемпіона, у якоїсь команди ↔ **програти** динамівцям, противникові, суперникові, чемпіонові, якійсь команді.

○ Звичайно, приємно **виграти** вирішальний матч. Щоб стати чемпіоном, ми не мали права **програвати**. Тільки **виграти!** (*З газет*); Чи **програв**, чи **виграв**, аби свіжі гроші (*Народне прислів'я*); Я розумію свій **програш**, але розумію і **виграш** (*М. Стельмах*).

□ **Виграш** ↔ **програш**, **виграний** ↔ **програний**.

81. ВИДЮЩИЙ, ЗРЯЧИЙ ↔ СЛІПИЙ

Який бачить, має зір.

Який позбавлений зору, не здатний бачити, незрячий; *розм.* темний, сліпак.

◎ **Зрячий**, а, е ↔ **сліпий**, а, е бабуся, дитина, дівчина, жінка, людина, старий, хлопець, чоловік, цуценя; на одне око, на обидва ока; від народження, від природи. Добре **видющий** ↔ зовсім, майже, повністю, цілком **сліпий**. Видаватися, зробитися, стати зрячим ↔ **сліпим**.

У *знач. ім.*: **Видющий**, а — людина, яка бачить ↔ **сліпий**, а — людина, яка не бачить, сліпак.

○ Най **сліпий** камінь у воду верже, то і **видющий** не найде (*Народне прислів'я*); Дивна річ, я ніколи не знав, **сліпий** я чи **видющий** (*Леся Українка*); Спочатку людям бачаться мої **певидющі** очі, а вже потім — ордени,

медалі.— Друзі,— сказав я,— уявіть собі, що я такий же зрячий, як і ви всі, тільки очі в мене заплющені... Найгірше для сліпої людини, коли їй співчують, жаліють (*Ю. Яновський*);

Він бачив те, Остап незрячий,
Що зрячий описав Тарас (*М. Рильський*).

□ Видющий ↔ сліпий, прозріти ↔ осліпнути.

82. ВИЗВОЛЕННЯ ↔ ПОНЕВОЛЕННЯ

Звільнення кого-н. або що-н. з неволі, полону, ув'язнення; звільнення.   Захоплення кого-н. у неволю, в полон, ув'язнення кого-н., полон, неволя.

◎ **Визволення** ↔ **поневолення** Батьківщини, країни, міста, народу, населення, полонених, рідної землі, робітників, селян; військами, загонами, партизанами, повстанцями. **Визволення** заарештованих, полонених з-під влади кого-н., з-під іга, з неволі, від податку, з турецької неволі, від сплати чого-н.

○ **Поневолення** людини, духовне і національне було ідейною основою більшовизму, а не **визволення** (*З преси*).

□ **Визволитель** ↔ **поневолювач**, **визволителька** ↔ **поневолювачка**, **визволяти** ↔ **поневолювати**, **визволений** (*у знач. ім.*) ↔ **невільник**.

Пор. ще: ВОЛЯ ↔ НЕВОЛЯ.

83. ВИПАДКОВИЙ ↔ СТАБІЛЬНИЙ

Який виник випадково.   Який повторяється постійно.

◎ **Випадковий**, а, е ↔ **стабільний**, а, е ціна, зустріч, підхід, стан.

○ **Вартість** нафтопродуктів не повинна бути **випадковою**, ціни на ці продукти в державі мають бути **стабільними** (*З газет*).

□ **Випадковість** ↔ **стабільність**.

84. ВИПОГОДЖУВАТИСЯ ↔ ХУРДЕЛИТИ (ДОЩИТИ)

Робитися гарним, ясным. Дія вітру зі снігом (дощем).

⊙ **Випогоджуватися ↔ хурделити (дощити)** надворі, в полі, в саду, в степу. Швидко випогодилося ↔ дуже сильно, довго хурделить (дощить).

○ Затихає, мабуть, випогодиться (*І. Карпенко-Карий*); Давненько вже не дощило (*О. Ільченко*); Хурделить метіль, сльози крешить з очей (*І. Нехода*); Перестало дощити (хурделити), випогоджується.

Пор. ще: ПОГОДА ↔ НЕГОДА.

85. ВИПРАВДОВУВАТИ ↔ ЗВИНУВАЧУВАТИ

Визнаючи кого-н. (що-н.) невинним, правим, доводити це, оправдовувати.

Визнаючи кого-н. винним, неправим, засуджувати словами.

⊙ **Виправдовувати ↔ звинувачувати** винного, ворога, вчинки, дитину, дівчину, друга, клас, людину, мене, невинного, невістку, поведінку, себе, сестру, студента, хлопця, учня, юнака; на зборах, перед класом, перед людьми, на суді. **Виправдовувати** брехню, вчинки, злочини, зраду кого-н. ↔ **звинувачувати** кого-н. у брехні, у (різних) вчинках, у злочинах, у зраді. Бажати, наважуватися, прагнути, рішити, хотіти **виправдовувати** кого-н. ↔ **звинувачувати** кого-н.; безапеляційно, відкрито, відразу, вперто, голосно, енергійно, ювсім, несподівано, обережно, офіційно, підкреслено, поза очі, постійно, пристрасно, рішуче, спокійно, часто.

○ Невже він... виправдає Катрусю і звинуватить Павла? (*В. Кучер*).

□ **Виправданий ↔ звинувачений, виправдання ↔ звинувачення, виправдатися ↔ звинуватити, оправдовувати ↔ засуджувати, оправдання ↔ засудження.**

86. ВИПРОСТОВУВАТИСЯ ↔ СУТУЛИТИСЯ

Набувати прямого положення, ставати рівним.   Нагинати спину.

◎ **Випростовуватися** ↔ **сутулитися** дуже, цілком, часто; вдома, на полі, надворі.

○ Не **сутулься** перед начальником, бо перед людьми доведеться **випростовуватися** (*Народне прислів'я*); **Постать її була випростана** (**горбитись** вона не звикла) (*Леся Українка*).

□ **Вирівнюватися** // **розправлятися** ↔ **горбитися**.

87. ВИПРОСТАНИЙ ↔ КРУЧЕНИЙ

Розправлений до рівного.   Виготовлений крутінням.

◎ **Випростаний** ↔ **кручений** пояс, дріт, шнур.

○ На Романові була вишита сорочка, **кручений** пояс (*Д. Ткач*); Перед ним лежав **випростаний** дріт.

Пор. ще: **ВИПРОСТОВУВАТИСЯ** ↔ **СУТУЛИТИСЯ**.

88. ВИПРЯМЛЯТИ ↔ ЗГИНАТИ

Робити прямим, рівним що-н. зігнуте, розправляти, випростовувати, виправляти.   Гнути, робити щось нерівним, кривим, складати під кутом, у формі дуги, (*про щось м'яке*) зібгати.

◎ **Випрямляти** ↔ **згинати** гілку, дерево, дріт, залізо, куші, листок, палець, палицю, руку, соломку, стебло, траву, цвяхи, шнурок; вітром, голими руками; без зусиль, із зусиллям, з труднощами, легко, низько; згинати вітром, до землі.

Намагатися, почати, хотіти що-н. **випрямляти** ↔ **згинати**.

○ Скільки не згинай сталеві лінійки, вона знову випрямиться (*З газет*).

□ **Випрямлення** ↔ **нагинання**, **випрямляти** ↔ **гнути**, **випростовувати** ↔ **нагинати**, **розправляти** ↔ **зібгати**.

89. ВИСИХАТИ ↔ МОКРІТИ

Позбавлятися вологи, робитися сухим.   Робитися мокрим, вологим.

⊙ **Висихати ↔ мокріти** довго, протягом тривалого часу, цілу добу, швидко, цілком; в хаті, на ньому, надворі, на шнурку, на горищі. Встигнути **висохнути ↔ змокріти**. Одяг, білизна, трава, болото, дорога **висихає ↔ мокріє**.

○ Земля **висохла** так, що під ногами дзвеніло (*О. Гончар*); Січе дощ, все більше **мокріє** на Шумейкові одяг, а **висушити** ніде (*За тв. А. Шияна*); Сонце вже пригрівало, **висушувало** рештки роси (*Д. Гжицький*); Годі тобі у воді **мокнути** (*В. Собко*).

□ **Мочити // обливати ↔ сушити**.

Пор. ще: **МОКРИЙ ↔ СУХИЙ, МОКНУТИ ↔ ВИСУШУВАТИСЯ, СУШИТИ ↔ МОЧИТИ**.

90. ВИСОКИЙ ↔ НИЗЬКИЙ

І. Який має велику відстань від нижньої частини до верхньої, знаходиться на значній висоті, рослий, височезний.   Який має невелику відстань від нижньої частини до верхньої, перебуває на незначній висоті, невисокий, (*про істоту, рослини*) низькорослий, малий.

⊙ **Високий, а, е ↔ низький, а, е** бал, будинок, гора, груша, дерево, дівчина, істота, кімната, куш, ліс, місцевість, паркан, ріст, статуя, стеля, стиль, стіл, хлопець, чоловік, юнак, яблуна. **Високі ↔ низькі** хмари. **Високого ↔ низького** росту. **Високої ↔ низької** постави. Виростати, залишатися, здаватися, зробитися, ставати, уважатися **високим ↔ низьким**. Досить, дуже, небувало **високий ↔ низький**.

◇ **Високі брови ↔ низькі брови** — про розміщення брів над очима; **Високий лоб ↔ низький лоб**; **Високе чоло ↔ низьке чоло** — про розмір чола; **Високого стану гарної постави ↔ низького стану** — про стан, нижчий нормального.

2. Значний за кількістю, інтенсивністю вияву, добрий за якістю, вищий середнього рівня.   Незначний за кількістю, інтенсивністю, невисокої якості, нижчий середнього рівня.

◎ **Високий**, а, е ↔ **низький**, а, е витримка кого-н., відсоток чого-н., втрата чого-н., ефективність чого-н., інтенсивність чого-н., показники чого-н., продуктивність праці, рівень чого-н. (культури), температура кого-н., чого-н., урожай, швидкість чого-н., ціна чого-н., частота чого-н., чуттєвість чого-н., якість чого-н. **Високий** ↔ **низький** за підсумками, за результатами чого-н. **Висока** культура праці ↔ **низький** рівень культури. **Високі** ↔ **низькі** тони. Вельми, винятково, досить, дуже, економічно, надмірно **високий** ↔ **низький** рівень чого-н.

3. Сповнений глибокого змісту, піднесений.   Про нікчемність чого-н., розм. нищий.

◎ **Високі** ↔ **низькі** думки, ідеї, ідеали, мрії, поклики, помисли, пориви, почуття, слова, цілі. **Високого** ↔ **низького** стилю. Бути **високої** ↔ **невисокої** думки про кого-н. Мати **високу** ↔ **невисоку** думку про кого-н.

○ Мачуха **низько** замахує, а боляче б'є, а рідна мати **високо** замахує, а помалу б'є. Не несися **високо**, бо **низько** сядеш. Їла коса кашу — ходи **нижче**, не їла коса каші — бери **вище** (*Народні прислів'я*); Скільки разів, Андроне Потаповичу, з **високих**, середніх і **низьких** трибун говорив ти про селянське щастя? (*М. Стельмах*);

І висота, і самота — надармо!

Щоденний низ — суворих днів поділля
(*Є. Маланюк*).

□ **Високий** // доземний ↔ **невисокий**, **високо** ↔ **низько**, **висота** // **височінь** // **височина** ↔ **низина** // **низовина**, **височезний** ↔ **низенький**, **височенький** ↔ **низенький**, **вищий** ↔ **нижчий**, **високий** ↔ **малий**, **височенький** ↔ **низькорослий**, **рослий** ↔ **низький**.

Пор. ще: ПІДВИЩУВАТИ ↔ ЗНИЖУВАТИ.

91. ВІДВЕРТАТИСЯ ↔ ПРИГОРТАТИСЯ

1. Повертати від когось обличчя, тіло вбік, у сторону, повертатися спиною, відхилятися.   Притулятися до кого-н., прихилитися.

⊙ Відвертається ↔ пригортається дитя, дочка, син, я, ти. Відвертатися від кого-н. ↔ пригортатися до кого-н. (батька, дитини, дочки, дядька, жінки, коханого, коханої, матері, невістки, сина, тата, тітки, учителя, чоловіка). Відвертатися байдуже, назавжди, з огидою, повністю, з презирством, з переляком, різко ↔ пригортатися близько, ближче, з великою теплотою, з довір'ям, ласкою, ніжно, прихильно, тепло, щиро, щільно.

2. Уперен. знач.: Поривати з ким-н. стосунки.   Ставати під чий-н. захист, прихилитися до кого-н.

⊙ Відвертатися від класу, від колективу, від людей, від учнів ↔ прихилитися до кого-н., до класу, до колективу, до людей, до учнів.

○ І не знаю, де дінуся,
Де я пригорнуся,
І з ким буду розмовляти,
Кого розважати...
А пан глянув... одвернувся...
Пізнав, препоганий,..
Пізнав батько свого сина (Т. Шевченко);

А я з милим посварюся,
То почну розмову,
То відвернусь, то пригорнусь
І цілую знову (Народна пісня).

□ Відвертання (кого-н.) ↔ пригортання (кого-н.); одвертатися ↔ пригортатися, відхилятися ↔ прихилитися.

92. ВІДВЕРТИЙ ↔ СКРИТНИЙ

Який щиро виявляє свої думки, почуття, неприхований, чистосердечний, прямолінійний, щирий.   Який приховує свої почуття, думки, замаскований для людського ока, замкнутий.

◎ **Відвертий**, а, е ↔ **скритний**, а, е глузування з когось, дівча, людина, насмійка, натура, погляд, товариш, усмішка, учень, характер кого-н., хлопець, чоловік. **Відверті** ↔ **скритні** думки, ідеї, мрії, помисли, пориви, почуття, стосунки, розмови, цілі. Бути, виростати, зробитися, стати **відвертим** ↔ **скритним** завжди, колись, тепер; вельми, винятково, досить, дуже, мабуть, цілком. Завжди, постійно, довгий час є **відвертий**, а, е ↔ **прихований**, а, е погляд, щирість, захоплення, ненависть, любов, справжня сутність. Бути, залишатися, вважати кого, є **відвертим** ↔ **прихованим**.

○ **Відвертим** будь. З цього починай!.. Коли тільки по голівці гладитимеш, так само, як і тоді, коли тільки ремінь над ним свистить... Адаже воно тоді **скритним** стає... (О. Гончар); На його обличчі майнула якась тінь, наче від **прихованого** хвилювання (О. Донченко); Це вродливий ставний чоловік з мужнім, **одвертим** обличчям (П. Кочура).

◇ **Носити маску** (приховувати свою справжню сутність): Та коли він побачив Турбая, одразу на обличчя натягував **маску** улесливої доброзичливості (М. Руденко) ↔ **Зривати маску** (виявляти чиясь сутність); **Скидати маску** (виявляти свою справжню сутність).

□ **Відвертість** ↔ **скритність**, **відверто** ↔ **скритно**; **неприхований** ↔ **замкнутий**, **чистосердечний** ↔ **скритний**, **прямолінійний** ↔ **замкнутий**, **чистосердечний** // **прямолінійний** // **правдивий** ↔ **прихований** // **маскований**, **відвертість** ↔ **маска**.

Пор. ще: **ЩИРИЙ** ↔ **НЕЩИРИЙ**.

93. ВІДКРУЧУВАТИ ↔ ЗАКРУЧУВАТИ

Повертаючи по гвинтовій різьбі, знімати що-н., від- гвинчувати.	Рухаючи по гвинтовій різьбі, закривати що-н., загвинчувати.
---	---

◎ **Відкручувати** ↔ **закручувати** гайки, покришки, трубки, циліндри; в апараті, в коридорі, в машині, в станку, в цеху, на фабриці; дуже, легко, із задоволенням, із зусиллями, сильно, швидко.

○ Льюнька **відкручував** якісь трубки й гайки (*О. Донченко*); Він кладе ключа й **закручує** гайку (*Ю. Смолич*).

□ **Відкручування** ↔ **закручування**; **відгвинчувати** ↔ **завгвинчувати**.

94. ВІДЛІТАТИ ↔ ПРИЛІТАТИ

Летячи, покидати яєсь   Летячи, прибувати кудись.

◎ **Відлетіли** ↔ **прилетіли** журавлі, лелеки, літаки, пасажирі, синиці, соловейки; зовсім, зразу, з охотою, з труднощами, повністю, скоро, швидко, якнайшвидше; (*про птахів*) зграєю; (*про пасажирів*) вертольотом, літаком, ракетою; з дітьми, з друзями, з товаришами, з туристами.

○ Орнітолог із заповідника розповість, скільки перепілок збирається у цих степах восени, де вони, перш ніж **відлетіти** за море, скидають із себе зайвий жир, щоб стати легшими (*О. Гончар*);

Прилетів журавель
З невідомих земель,
А в нашій окрузі
Поселився в лузі (*А. Малишко*);

Відлітають птахи у вирій, а весною знову **прилітають** (*З посібника*).

□ **Відліт** ↔ **приліт**, **відлітний** ↔ **прилітний**.

95. ВІДПОЧИНОК ↔ ВТОМА (УТОМА)

Відновлення сил після втоми.   Знесилля, викликане фізичною або розумовою працею.

◎ **Відпочинок** тривалий, необхідний, щоденний ↔ **втома** триває.

○ Він [**спокій**] мені був конечне потрібний після **втоми** сього дня; Як я заздрила тим людям, що не мали **відпочинку**, поки їх нелюдська **втома** з ніг валила на часинку; Я сюди їхала три дні з довгими **відпочинками**, а й то була **змучена** до краю (*За тв. Лесі Українки*); Боже, дай мені мудрість праці та мудрість

відпочинку; нехай мені буде розкішшою праця для тебе, а втомою відпочинок без тебе (*З молитви*).

□ **Спокій** // відпочивок ↔ втома // змучення, відпочивати ↔ втомитися, відпочилий ↔ втомлений.

96. ВІДРІКАТИСЯ ↔ ПРИЗНАВАТИСЯ

Не хотіти визнати щось   Виявити себе знайомим з
знайомим, своїм.   кимсь або чимсь.

◎ Часами, постійно, завжди, раз на рік, тричі **відрікатися** ↔ **признаватися**. **Відрікатися** (від) роду, батьківщини, традицій, віри, його, від друга, від учителя ↔ **признаватися** до роду, батьківщини, традицій, віри, до нього.

○ Були такі, що й роду **відреклися**; Ще краще — ти зовсім не **признавайся** до нього (*За тв. Лесі Українки*).

□ **Відмовлятися** ↔ **признаватися**, **відрікатися** ↔ **визнати**.

97. ВІДЦЕНТРОВИЙ ↔ ДОЦЕНТРОВИЙ

Направлений під час руху   Направлений під час руху
від центра кривини.   до центра кривини.

◎ **Відцентровий**, а ↔ **доцентровий**, а рух, біг, сила.

○ Протилежними є **відцентрова** та **доцентрова** сили (*З посібника*).

98. ВІРА ↔ БЕЗВІР'Я

Наявність твердої впев-   Відсутність впевненості,
неності в чомусь.   переконання в існуванні
чи здійсненні чогось.

◎ **Віра** глибока, тверда, гаряча, справжня, слаба, надзвичайна ↔ **безвір'я** повне, упевнене, слабе, власне. **Віра** ↔ **безвір'я** в себе, брата, батька, друга; в перемогу, в справедливість, завершення чого-н., дійти до кінця, в складання екзаменів. Всього в кого-н., утверджувати, підірвати в кого-н. **віру** ↔ **безвір'я**.

○ Багрич справді був далекий від безнадії. Навіть від **безвіри**. **Віра** в життя була з ним завжди (*Л. Дмитерко*).

□ **Віра** ↔ **зневіра**.

99. ВІРНІСТЬ ↔ ЗРАДА

Сповнений довір'я у всьому.   Порушення вірності у ставленні до кого-н., чогось.

⊙ **Вірність** ↔ **зрада** чоловіка, нареченого, друга; державна, подружня.

○ Я бачу **вірність** друзів бойових (*М. Стельмах*); Справді бачу, що годі нам тут жити, коли під самим моїм боком клубиться, як гадюка, чорна **зрада** (*І. Франко*); Співав він, що любив колись широко та **вірно**, а йому **зрада** сталась несподівана (*Марко Вовчок*).

□ **Відданість** // **непідкупність** ↔ **зрада** // (*подружня невірність*) **адюльтер**, **вірний** ↔ **зрадливий**.

100. ВІРУЮЧИЙ ім. ↔ АТЕЇСТ

Людина, що визнає існування Бога, релігійник, ім. віруючий.   Прихильник атеїзму, безбожник.

⊙ **Віруючий ім.** ↔ **атеїст** впевнений, глибокий, непорушний, палкий, переконаний, справжній, стійкий, широкий. Бути, ставати, уважатися **віруючим ім.** ↔ **атеїстом**. (Не)любити, ненавидіти, переслідувати **віруючих** ↔ **атеїстів**.

○ Право вибирати і бути обраним мають і **віруючі**, й **атеїсти** (*З газет*).

□ **Віруюча ім.** ↔ **атеїстка**, **безбожник** // **безвірник** // **невіруючий** ↔ **релігійник** // **побожний**.

Пор. ще: **ПОБОЖНИЙ** ↔ **ГРІШНИЙ**, **РЕЛІГІЙНІСТЬ** ↔ **АТЕЇЗМ**.

101. ВІШАТИ ↔ ЗНІМАТИ (ЗДІЙМАТИ)

Прикріпляти що-н. у ви-   Відчепити те, що було у с'ячому положенні.   підвішеним.

⊙ **Вішати** ↔ **знімати** одяг, хустку, образ, шаблю, зброю. **Вішати** на стіну, на гілку ↔ **знімати** зі стіни, з гілки.

○ Дід Овксентій потихеньку **здійняв** косу. На стіні

без кісся висіла (*О. Ковінька*); Він... знімав зі стіни блискучого карабіна (*І. Цюпа*); Скільки б ти не вішав цього портрета, все одно його знімати треба (*Народне прислів'я*).

□ Вішання ↔ знімання.

102. ВЛАДА ↔ БЕЗВЛАДДЯ

Керівництво державними органами. Відсутність повноцінної влади.

◎ **Влада** демократична, народна, чесна, постійна, свавільна, бандитська, сучасна ↔ **безвладдя** свавільне, жорстоке, сучасне, повне.

○ Сучасна **влада** підпорядкована тільки багатим кланам і думає про збагачення, що створює в країні цілковите **безвладдя** (*З газет*).

103. ВМИКАТИ, УМИКАТИ ↔ ВИМИКАТИ

З'єднуючи з джерелом енергії, пускати в хід що-н., включати. Затримати дію чого-н., припиняючи зв'язок, виключаючи.

◎ **Вмикати** ↔ **вимикати** газ, лампу, магнітофон, мотор, плитку, прилад, світло, сигналізацію, струм, радіо, рубильник, телевізор, торшер, холодильник, фен руками. **Вмикати** що-н. в електромережу, в загальну систему ↔ **вимикати** що-н. з електромережі, з загальної системи. **Вмикати** ↔ **вимикати** (*про автомобілі, мотоцикли*) першу, другу... швидкість. Випадково, впевнено, енергійно, захоплено, легко, несподівано, спокійно, швидко, часто **вмикати** ↔ **вимикати**.

○ Олександр побачив біля дошки механіка, який **вмикав** рубильники (*П. Панч*); Водограй спав, бо двірник завжди **вимикав** у нього на ніч воду (*В. Кучер*).

□ **Вмикатися** // **умикатися** ↔ **вимикатися**, **вмикач** ↔ **вимикач**, **вмикання** ↔ **вимикання**, **вмикати** ↔ **виключати**, **включати** ↔ **виключати**, **включення** ↔ **виключення**.

104. ВОДА ↔ СУША

Водна поверхня.

Земля, на відміну водного простору.

⊙ Поверхня, простори води ↔ суші. Вода ↔ суша тепла, безмежна, неосяжна.

○ Більша частина земної кулі зайнята водами, а менша її частина — суша (Із посібника).

□ Материк // континент ↔ океани // води.

105. ВОЛЯ ↔ БЕЗВОЛЛЯ, БЕЗВІЛЛЯ

Влада над собою, вміння керувати своїми діями, свідомо регулювати своєю поведінкою, характер.

Брак волі, наполегливості, рішучості, безвільність, безвольність.

⊙ Воля залізна, людська, могутня, незламна, непорушна, рішуча, сильна, слаба, справжня ↔ безволля велике, величезне, відносне, вражаючої сили, душевне, ідейне, надзвичайне, надмірне, нестерпне, нікчемне, очевидне, повне. Виховання зусиллями, силою, твердістю волі ↔ неможливо зробити що-н. через слабкість волі, через безвілля. Виховувати, загартовувати, мобілізувати свою волю ↔ не хотіти позбутися, розпускати, ліквідувати своє безволля. Воля ↔ безволля жінки, курця, людини, хлопця, юнака. У кого-н. є воля ↔ нема волі, є безволля. Мати волю ↔ повне безволля (не мати волі) добитися чого-н., досягнути чого-н., здійснити що-н., зреагувати на що-н., зробити що-н., написати що-н., перемогти кого-н., працювати де-н., прославитися чим-н.

○ Не підеш по добрій волі, то підеш по неволі (Народне прислів'я); Ним керувало не тупе безволля, а рішуча воля до перемоги (З газет).

□ Воля ↔ безвільність // безвольність // (ослаблення волі) абулія, вольовий ↔ безвольний // легкодухий // слабовольний // безхарактерний.

106. ВОЛЯ ↔ НЕВОЛЯ

Повна незалежність когось від кого-н., свобода. Повна залежність когось від кого-н., ярмо, рабство, ув'язнення.

◎ Воля ↔ неволя дійсна, економічна, національна, повна, політична, справжня; батьківщини, жінки, країни, людини, народу, особистості. Світла, прекрасна воля ↔ тяжка неволя. Боротьба, битва за волю ↔ проти неволі. Заклик до волі, свободи ↔ проти неволі, проти рабства, проти поневолення. Відстоювати, дати, забезпечити кому-н., одержати, оспівати, принести кому-н., славити волю ↔ боротися проти неволі, забрати кого-н. в неволю, знеславлювати неволю. Бути, виростати, жити, знаходитися, перебувати на волі ↔ в неволі.

○ Дай язикові волю, заведе в неволю (*Народне прислів'я*);

Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше — спати, спати.
І спати на волі (*Т. Шевченко*).

□ Визволяти ↔ поневолювати, вільний ↔ поневолений, вільний (*у знач. ім.*) ↔ невільник, воля ↔ поневолення, звільняти ↔ поневолювати; воля ↔ гніт, воля ↔ пригноблення, свобода ↔ рабство, свобода ↔ ярмо, воля ↔ *перен.* рабство.

Пор. ще: САМОСТІЙНИЙ ↔ ЗАЛЕЖНИЙ.

107. ВПЕРЕД ↔ НАЗАД

У напрямі поступального руху, дальшого розвитку чого-н. У протилежному напрямку до попереднього руху.

◎ Вперед ↔ назад виїхати, вийти, вирушити, зробити крок, йти, прийти, пройти якусь відстань, два кілометри. Дивитися вперед ↔ оглядатися назад. Пропустити кого-н. вперед ↔ назад. Походжати то вперед, ↔

то назад. Поїхати, помчати **вперед** ↔ повернутися назад.

◇ **Дивитися вперед** — думати про майбутнє ↔ **оглядатися назад** — згадувати минуле; **Крок вперед (уперед)** — поступ, успіх ↔ **крок назад** — відхід, відступ; **Ні назад, ні вперед** — нема виходу нікуди.

○ Добре і **вперед** дивитися, але й треба **назад** оглядатися (*Народне прислів'я*);

І я іду, і падаю, і знову

Спішу **вперед** або плетусь **назад** (*В. Симоненко*).

□ **Наперед** ↔ **назад**, **попереду** ↔ **позаду**.

Пор. ще: ПЕРЕДНІЙ ↔ ЗАДНІЙ, СПЕРЕДУ ↔ ЗЗАДУ.

108. ВРОДЛИВИЙ ↔ ПОТВОРНИЙ

Який має приємне обличчя, зовнішність.

Про бридку, негарну зовні людину, що має непропорційні риси обличчя, будову тіла, фізичні вади.

◎ **Вродливий**, а, е ↔ **потворний**, а, е парубок, чоловік, людина, жінка, дитя, обличчя, вигляд, костюм, ваза. Їути, стати, здаватися **вродливим** ↔ **потворним**.

○ Се був високий, **вродливий** парубок (*І. Франко*); Не родися **красним**, а родися **щасним**; Ой, не жаль би мені воза, мені воза, Коби дівка була **гожа**, була **гожа** (*Народна пісня*); Знову літо в **краснім** цвіті (*А. Малишко*); І зараз ніхто Каргата **красунем** не назвав би, але він зовсім не такий **потворний** (*Ю. Шовкопляс*); Ще зроду Василина не бачила такого **недоладного** лица, яке мав молодий Хшановський (*І. Нечуй-Левицький*).

□ **Красивий** // **красний** // **красен** // **гожий** ↔ **недоладний** // **непривабливий** // **непривабний** // **паскудний** // **бридкий** // (*вдачею*) **звироднілий**, **прикрашати** ↔ **паскудити** // **потворити**, **красно** ↔ **потворно**.

Пор. ще: КРАСА ↔ ПОГАНЬ, КРАСЕНЬ ↔ ПОГВОРА, ГАРНИЙ ↔ ПОГАНІЙ.

109. ВСЕ ↔ НІЩО

Те, що є повністю, без винятку, що вказує на ви- Жоден предмет, ні одне, черпну кількість предме- ніяке діло, явище.
тів, явищ, понять.

⊙ Мати **все** ↔ не мати **нічого**; тут стояло **все** ↔ тут не було **нічого**; він хотів **всього** ↔ не відмовляв собі в **нічому**; упоратися з **усім** ↔ не зробити **нічого**; **усе** затихає ↔ **ніщо** не дає спокою; **усе** палало ↔ **ніщо** не залишилось.

○ Все йде, **все** минає,— і краю немає...
Куди ж воно ділось? Відкіля взялось?
І дурень, і мудрий **нічого** не знає
(Т. Шевченко).

110. ВСІ ↔ НІХТО

Кожен у сукупності з ін- Вказує на повну відсут- шими, кожен без винятку. ність людей, живих істот.

⊙ Винуваті **всі** ↔ не винен **ніхто**. Захищати, зустрічати, любити, ненавидіти **всіх** ↔ не захищати, не зустрічати, не любити **нікого**; давати **всім** ↔ не давати **нікому**; бавитися з **усіма** ↔ не бавитися **ні з ким**; мати справу з **усіма** ↔ не мати справи **ні з ким**; **ні з ким** не мати справи.

○ Мовчали **всі**, **ніхто** не йшов (І. Котляревський).

111. ВСЮДИ ↔ НІДЕ

У кожному місці, скрізь. Ні в якому місці.

⊙ Бувати, їздити, їсти, жити, перебувати, працювати, розказувати, ходити, являтися **всюди** ↔ **ніде** не бувати, не їздити, не їсти, не жити, не перебувати, не працювати, не розказувати, не ходити, не являтися. **Всюди** людно, начищено, насмічено ↔ **ніде** нема людей, не начищено, не насмічено. **Всюди** можна зайти, заховатися, прийти ↔ **ніде** не можна зайти, заховатися, прийти.

○ Розкладено вогнище, пахне чабанською кашею, **всюди** людно, шумливо. **Ніде** ні душі. Ліс та поле (З тв. О. Гончара).

112. ВХОДИТИ ↔ ВИХОДИТИ

1. Ідучи, потрапляти, Іти звідки-н., за межі чо-
проникати куди-н., у межі го-н., із середини чого-н.
чого-н., у середину чого-н.

⊙ **Входити** в будинок, в інститут, в квартиру, в клас
↔ **виходити** з будинку, з інституту, із квартири, з
класу. **Увійти** куди-н. ↔ **вийти** звідки-н. через вікно
(вікном), через веранду (верандою), через двері (двері-
рима); без труднощів, з труднощами, весело, впевне-
но, енергійно, зразу, легко, непомітно, несподівано,
обережно, рішуче, спокійно, сумно, швидко. Бажати,
вирішити, дозволити, запросити, намагатися, проси-
ти дозволу, кого-н., хотіти **увійти** ↔ **вийти**. **Увійти** ↔
вийти, щоб зробити, побачити кого-н., сказати що-н.
У середину чого-н. (до класу) **увійти** ↔ із середини
чого-н. (з класу) **вийти**. **Увійти** ↔ **вийти** з цього боку,
з цієї сторони ↔ **вийти** на цей бік, на цю сторону.
Увійти зліва, справа ↔ **вийти** наліво, направо. Бажати,
намагатися, просити дозволу, хотіти **увійти** ↔ **вийти**.

◇ **Входити і виходити** — не переставати ходити.

2. Ставати складовою Переставати бути в скла-
частиною чого-н., нале- ді чого-н., вибувати.
жати.

⊙ **Входити** до групи, до складу якоїсь організації, до
правління, до уряду ↔ **виходити** з групи чого-н., із
складу якоїсь організації, з правління, з уряду. **Увійти**
до чого-н. ↔ **вийти** з чого-н. як керівник, як учасник,
як член чого-н. (організації, партії).

◇ **Входити (увійти) в роль** — при звичаюватися до
свого становища, до своїх обов'язків ↔ **виходити**
(**вийти**) з ролі — перестати додержуватися певних
правил поведінки.

○ Не тяжко **вийти в підозру**, тяжко **вийти з неї**
(*М. Стельмах*); Він **вийшов** із складу депутатського
корпусу, щоб **увійти** до урядової коаліції (*З газет*).

□ **Вхід** ↔ **вихід**, **вхідний** ↔ **вихідний**, **заходить** ↔
виходити, **заходження** ↔ **вихід**.

113. ВЧОРА ↔ СЬОГОДНІ

У день, який передреє сьогоднішньому. У цей день (між вчорашнім і завтрашнім).

☉ Бути присутнім, виконувати що-н., відбулося, зробити, спішити, сталося, хотіти сказати, гарна погода **вчора ↔ сьогодні**.

○ Вчора падав дощ, а сьогодні сонце сяє (*З газет*).

□ **Вчорашній ↔ сьогоднішній**.

Пор. ще: СЬОГОДНІ ↔ ЗАВТРА.

114. ГАНЬБИТИ ↔ ОЧИЩАТИСЯ (ОЧИЩАТИ)

Покривати ганьбою, позбавляти доброї слави. Знімати з когось ганьбу, провину.

☉ **Ганьбити (ганити)** честь, славу, рід, плем'я, матір, батьківщину ↔ **очищати** (від наруги та ін.) честь, славу, рід, плем'я, матір, батьківщину.

○ Одна другу **безчестять, ганять**; Не хочу **покаляти** честь богатирську свою (*І. Котляревський*); Не стане він одруженням з християнкою **ганьбити** рід (*І. Ле*); Хіба так можна нашу хату **неславити**? (*В. Кучер*); Хоч бідний він чоловік, проте не **заплямує** на старість своє ім'я за якихось там двадцять карбованців (*С. Васильченко*); В мене є надія, що наша літературна мова, як молоде вино, **очиститься** з часом від шумовиння і стане прозорою та міцною (*М. Коцюбинський*); Він твердо вирішує, що на людський суд прийде без брехні, розкаже все, чим карався і мучився, бо перед кимось же треба йому **очиститись** (*М. Стельмах*).

□ **Безчестити // неславити // док. споганити // перен. каляти // док. заплямувати ↔ очищатися**.

115. ГАРМОНІЯ ↔ ДИСГАРМОНІЯ

Злагоджене звучання, приємне для слуху, співзвучність, милозвучність. Порушення гармонії, відсутність милозвучності, какофонія.

☉ **Гармонія** душевна, задушевна, мила, незвичайна,

повна, прекрасна, приємна, рівна, чарівна, чудова ↔ **дисгармонія** жахлива, небувала, незвична, неймовірна, неприваблива, неприємна, яка ріже вуха. Звучала, лилася, неслася, чулася з будинку, із сцени, з лісу **гармонія** ↔ **дисгармонія**.

○ Вся природа з небом і землею, з водою, квітками, лісами і горами здавалася однією піснею, **гармонією**. Вона [Балабушиха] зачудувалася од такої несподіваної **дисгармонії** і глянула на Балабуху дуже сердито (І. Нечуй-Левицький).

□ **Гармоніювати** // **гармонувати** ↔ **дисгармонувати** // **дисгармоніювати**, **гармонійний** // **гармонічний** ↔ **дисгармонійний**, **гармонійність** ↔ **дисгармонійність**, **гармонічно** ↔ **дисгармонічно**.

116. ГАРНИЙ ↔ ПОГАНИЙ

І. Приємний на вигляд, який відзначається гармонією барв, тонів, ліній, рухів, викликає насолоду, красивий, *вищ. ст.* краший.

Вкрай неприємний на вигляд, дуже некрасивий, потворний, позбавлений гармонії барв, тонів, ліній, рухів, бридкий, гидкий, огидний, *вищ. ст.* гірший.

◎ **Гарний**, а, е ↔ **поганий**, а, е артист, букет, вірш, господарство, голос, дівчина, істота, жінка, зовнішність, картина, квітка, книга, лінія, ліс, людина, місцевість, молодиця, музика, пісня, робота, твір, фільм, форма, юнак. **Гарні** ↔ **погані** брови, губи, очі, риси обличчя. **Гарний** ↔ **поганий** з виду, з лица, на вигляд, собою. На подив **гарний** ↔ **поганий**. Бути, виростати, залишатися, здаватися, зробитися, рахуватися, статися, уважатися **гарним** ↔ **поганим**. Вельми, винятково, досить, дуже, надмірно, особливо, підкреслено **гарний** ↔ **поганий**. Такий **гарний** ↔ **поганий**, що важко, трудно описати, розповісти.

У знач. ім.: **Гарне** ↔ **погане**: Побачити так багато гарного ↔ поганого.

2. Який відзначається красою свого внутрішнього змісту, хороший, позитивний. Поганий у моральному відношенні, бридкий, гідкий, огидний.

◎ **Гарний**, а, е ↔ **поганий**, а, е бабуся, дівча, дідусь, дочка, жінка, людина, молодиця, молодь, родина, син, чоловік, хлопець. **Гарні** ↔ **погані** вчинки, норми, переконання, принципи, справи, моральні цінності. Вирости, жити, залишитися, стати, уважатися **гарним** ↔ **поганим**. Досить, дуже, з погляду моралі, поведінки, з моральної сторони (боку), особливо **гарний** ↔ **поганий**.

○ Ішов, ішов дорогою,
та і в яму впав;
любив, любив **хорошую**,
та **плюгаву** взяв (*Народне прислів'я*);

Сашко навіть не підозріває, як друг його ждав цього вечора, бо не мав же сумніву Віталій, що Тоня неодмінно прибіжить до клубу, адже вона бігає на всі фільми підряд — **гарний** він чи **поганий** (*О. Гончар*); Війна виступала перед ними із зав'язаними очима, смерть не вибирала, свій чи чужий, не було для неї **кращих і гірших** (*М. Стельмах*); — Ми — **найкращі**? — Не **найкращі**, але й не **гірші** за інших (*О. Гончар*); Прибігаю до водиці — беруть воду молодиці, беруть воду, дають пити, не жаль **ладну** зачепити (*П. Чубинський*); Ось постривайте, я вам зараз щось **лепське** прочитаю (*Леся Українка*); Валентина часто заздрила **витонченій** красі Лідиного обличчя (*М. Руденко*); Краса все одна — вічна, **ненаглядна**, **супокійна** краса Підгір'я (*І. Франко*).

□ **Гарненький** ↔ **поганенький**, **гарненько** ↔ **поганенько**, **гарнесенький** ↔ **поганесенький**, **гарніти** ↔ **поганіти**, **гарно** ↔ **погано**, **красиво** ↔ **погано**, **краса** ↔ **потворність**, **чудовий** ↔ **огидний**, **покращення** ↔ **погіршення**, **прекрасний** ↔ **препоганий**, **ладний** // **лепський** // **витончений** // **естетичний** // (*про роль, номер артиста*) **коронний** ↔ **поганий**, (*вислів молодіжного захоплення*)

класний ↔ мерзенний // кепський // нікудишний, (дуже гарний) перен. блискучий // чарівний // ненаглядний ↔ (дуже поганий) мерзенний // огидний // гидкий, перен. (про щось відновлене) свіжий // квітучий ↔ побляклий, кращий ↔ гірший, класно ↔ кепсько // погано, кращати ↔ поганішати.

Пор. ще: КРАСА ↔ ПОГАНЬ, КРАСЕНЬ ↔ ПОТВОРА, ВРОДЛИВИЙ ↔ ПОТВОРНИЙ.

117. ГАРЯЧИЙ ↔ ХОЛОДНИЙ

1. Який має високу температуру, сильно нагрітий, жаркий, (з випарами) душний.

Який має низьку температуру, слабо нагрітий, зимний, студений, (з приморозками) морозний, крижаний.

◎ **Гарячий**, а, е ↔ **холодний**, а, е батарея, борщ, вода, голова, дитина, душ, їжа, камін, камінь, клімат, компрес, лоб, обличчя, пісок, піт, піч, хата, чай. **Гарячі** ↔ **холодні** дні, руки, щоки. **Гарячий** від вогню, від сонця ↔ **холодний** від морозу, від вітру. Бути, залишатися, зробитися, ставати **гарячим** ↔ **холодним**. Вельми, випадково, досить, дуже, надмірно, сильно **гарячий** ↔ **холодний**.

2. У перен. знач.: Який виражає сильні почуття, пристрасть, палкий, пристрасний, (який легко збуджується) запальний.

Який не виражає сильних почуттів, пристрасті, байдужий, бездушний.

◎ **Гарячий**, а, е ↔ **холодний**, а, е дружба, зустріч, подяка, прийом, прихильник, серце, схвалення. **Гарячі** ↔ **холодні** відгуки, слова. Бути, залишатися, стати **гарячим** ↔ **холодним** прихильником кого-н., чого-н. Вельми, досить, надмірно, сильно **гарячий** ↔ **холодний**.

○ Хто **гарячого** не бачив, той **холодному** радий (*Народне прислів'я*); Ось саме оце і американця здивувало... Чому, каже, **холодним**, а не **гарячим**, до червона розпеченим? А тому, відповідаю, щоб ви його, отой

шкворінь, потім назад висмикнути не змогли (*О. Гончар*); Не висушать тебе [джерело] **пекучі** літа дні, і втіху нестимуть потоки **крижані** (*М. Зеров*); **Льодяна** вода.

□ **Гарячитися** ↔ **охолоджуватися**, **гарячінь** ↔ **холоднеча**, **гаряче** ↔ **холодно**, **гарячішати** ↔ **холоднішати**, **жаркий** ↔ **студений**, **гарячий** ↔ **зимний**, **душний** ↔ **морозний**, **теплий** ↔ **холодний**, **пекучий** ↔ (*пронизливо холодний*) **крижаний** // **льодяний** // **льодовий**, (*блиск очей*) **металевий** // **холодний** ↔ **теплий** // **лагідний**, **гарячіти** // **жахтіти** ↔ **холонути**.

Пор. ще: **ГРІТИ** ↔ **ОХОЛОДЖУВАТИ**, **СПЕКА** ↔ **ХОЛОД**.

118. ГАСИТИ ↔ ЗАПАЛЮВАТИ

Припиняти горіння.

Видобувати вогонь.

◎ **Гасити** ↔ **запалювати** вогонь, ватру, пічку, запальничку, сигарету; завжди, часто, щодня, рідко.

○ І не допитуйтеся у живих, що кожний із них у ті страшні часи робив: чи **гасив** у місті **запалювальні** бомби, чи рятував поранених (*Остан Вишня*); Він **запалив** сірничок, який тут же **погас** від вітру (*З газет*).

□ **Гашений** ↔ **запалювальний**, **гасіння** ↔ **запалювання**, **гасити** ↔ (*добувати вогонь кресалом*) **кресати**.

119. ГЛÁДКИЙ ↔ ВОЛОХАТИЙ

Який має непокриту, чимсь оброслу поверхню.

Оброслий, покритий скуйовдженим волоссям або ворсою.

◎ **ГлÁдкий**, а, е ↔ **волохатий**, а, е поверхня, шкіра, голова, обличчя, підборіддя, брови.

○ Пан Темницький був... з **мохнатими** бровами (*І. Франко*); В нього були гострі очиці під **волохатими** бровами (*О. Донченко*).

□ **ГлÁдкий** ↔ (*з ворсою*) **махровий** // **мохнатий**.

120. ГЛАДКИЙ ↔ КОСТРУБАТИЙ

Який без виступів, запа- Який має нерівну по-
дин, загинів. верхню.

◎ Гладкий, а, е ↔ кострубатий, а, е стовбур, кора
дерева, гілка.

○ Одарка вийшла з хати і простягла руки до старого
кострубатого стовбура сухої груші (*І. Нечуй-Левицький*);
Він посунув фігуру по гладкій шаховій дошці (*З газет*).

□ Рівний ↔ корявий // нерівний, гладінь ↔ коструба-
тість, гладко ↔ кострубато.

121. ГЛАДКИЙ ↔ ШОРСТКИЙ

Який без виступів, запа- Який має нерівну, шка-
дин, загинів. рубку поверхню.

◎ Гладкий, а, е ↔ шорсткий, а, е поверхня, дошка,
кора, шкіра.

Поливана поверхня глечика була гладкою, а решта
її — шорсткою (*З журналу*).

□ Гладкий ↔ шершавий // шерехатий, гладінь // гладь
// гладкість ↔ шершавість, гладко ↔ шерехувато //
шершаво.

122. ГЛИБОКИЙ ↔ МІЛКИЙ

1. Який має велику гли- Який не має великої гли-
бину, бездонний. бини, неглибокий.

◎ Глибокий, а, е ↔ мілкий, а, е котлован, криниця,
миска, місце, озеро, оранка землі, рів, річка, свердло-
вина, сніг, тарілка, тріщина, шахта, яма. Глибока ↔
неглибока рана. Глибокий ↔ мілкий на вигляд, стіль-
ки-то метрів. Бути, залишатися, здаватися, зробитися,
стати глибоким ↔ мілким. Досить, дуже, мабуть,
надмірно, особливо глибокий ↔ мілкий.

2. Який досяг високого Який не відзначається
ступеня, значущий, грун- глибиною проникнення,
товний, змістовний. неглибокий, поверховий.

◎ Глибокий, а, е ↔ неглибокий, а, е вивчення чого-н.,

віра в що-н., дослідження чого-н., думка, зміст, розробка, смисл. **Глибокі** ↔ **неглибокі** висновки, зміни, знання, переконання, перетворення, пізнання чого-н., почуття, розуміння чого-н. Бути, здаватися **глибоким** ↔ **неглибоким**. Вельми, досить, дуже, занадто, надто **глибокий** ↔ **поверховий**.

○ Місце було дуже вигідне: **глибока** яруга, поросла чагарем, покрита з усіх боків дубовим лісом, з доброю, невижатою травою (*Г. Тютюнник*); Хома тим часом підкопав **глибше** свій окоп, який здався йому занадто **мілким** (*О. Гончар*); Нещодавно дістав я... Вашу поему «Мойсей»... Сердечно дякую Вам не тільки за пам'ять, але і за цей прекрасний, високопоетичний і **глибокий** твір (*М. Коцюбинський*); Вам, може, чудно, що я взяла такий **поверховий** тон, але ж говорити **грунтовно** на такі теми, це значило б стріляти з гармат по горобцях (*Леся Українка*);

— Що ти в ньому знайшла?

— Він розумний.

— А я, наприклад, що — дурний?

— Він **глибокий**.

— А я **мілкий**? (*П. Загребельний*);

Кругом вода, ...чорніють **бездонні** кручі (*Панас Мирний*).

□ **Глибина** // **глибінь** // **глибочінь** ↔ **мілкість** // **мілизна** // **мілина**, **глибоко** ↔ **мілко**, **глибоко** ↔ **неглибоко**, **бездонний** ↔ **міленький**, **поглиблювати** ↔ **міліти**.

123. ГЛУХИЙ ↔ ЧУЙНИЙ

Який нічого не чує.

Який швидко і легко сприймає звук.

◎ **Глухий**, а, е ↔ **чуйний**, а, е чоловік, жінка, дитина, вухо; завжди, постійно. Стати, бути, залишитися **глухим** ↔ **чуйним**.

○ Нема більше **глухого** від того, що не хоче слухати, а більш **чуйного** від **уважного** (*Народне прислів'я*); В мене вухо **чуйне** (*І. Франко*).

□ **Глухота** ↔ **чуйність**.

124. ГОДУВАТИ ↔ МОРИТИ

Давати кому-н. їжу.

Доводити когось голодом до виснаження.

⊙ Годувати ↔ морити дитину, людину, наймита, подорожнього. Годувати ситно, достатньо, дуже добре ↔ морити голодом, постом, недоїданням.

○ Годують нас дуже добре (*М. Коцюбинський*); Герман обідав швидко, аби наситити живіт (*І. Франко*); Череду корів мають, а нещасного морять (*Є. Кравченко*).

□ Кормити // насичувати ↔ голодувати.

125. ГОЛИЙ ↔ ОДЯГНЕНИЙ

1. Який не має на собі одягу, без одягу. Який має на собі одяг.

⊙ Голий, а, е ↔ одягнений, а, е дитина, дитя, дочка, жінка, людина, син, тіло, чоловік. Бути, залишатися, стати голим ↔ одягненим. Зовсім, повністю, цілком голий ↔ одягнений.

2. *У перен. знач.:* Який не має на собі нічого. Бути покритим чимсь зверху.

⊙ Голий, а, е ↔ покритий, а, е береза, вишня, гілка, голова, гора, дерево, кущ, місцевість, пустиня, степ, стіл, стіна. Бути, виглядати, виростати, залишатися, здаватися, ставати, уважатися голим ↔ покритим. Абсолютно, досить, дуже, зовсім, надміру, надто, поосінньому, цілком голий ↔ покритий.

○ Мокрий сніг обліплював голе гілля дерев (*А. Шиян*); Одягнутий у хвою, шумить дрімучий темний бір (*П. Забіла*).

Пор. ще: ОДЯГАТИ ↔ РОЗДЯГАТИ.

126. ГОРДИЙ ↔ ЛАКЕЙСЬКИЙ

Сповнений особистої гідності, самоповаги.

Перен. З почуттями, вчинками підлабузництва.

⊙ Гордий, а, е ↔ лакейський, а, е народ, людина, козак, дівчина, службовець, працівник; вдача, вчи-

нок, усмішка; завжди, особливо, останнім часом, дуже. Бути, стати, перестати, вважати когось **гордим** ↔ **лакейським**.

○ Не поладили ми з ним іще на Січі, та й досі не змирились; ти знаєш козацьку вдачу — **гордий** народ! (*С. Васильченко*); **Лакейське** вислугування принижує вроджені **горді** почуття людини (*З журналу*); Ви обоє панського кодла: твій батько з **лакзів**, а її з поварів (*М. Кропивницький*); Чую голос Стецька, **прихвосня** панового (*Г. Хоткевич*); **Підлабузничивсь** до Горлиці Горобець; **Підлащиться підлиза** хоч до кого (*З тв. Л. Глібова*); Він почув **гордість**, самоповагу (*М. Коцюбинський*).

□ **Гордій** ↔ **підлабузник** // **прихвостень** // **лакзиза** // **підлиза** // **підлизник** // **підлизень** // **підлесник** // **перен. лакей, гордий** ↔ **підлабузницький** // **підлизливий** // **підлесний** // **лестивий, гордість** ↔ **лакейство** // **підлабузництво** // **лестощі, гордо** ↔ **підлесливо**.

127. ГОРДОВИТО ↔ СКРОМНО

1. З гідністю, самоповагою. Без вип'ячування себе.

○ **Згорда** мовив побратим на те: «Не подоба лицарю втікати!»; Софія тільки злегка всміхнулась на відповідь, **скромно** спустивши очиці (*З тв. Лесі Українки*).

2. З почуттям зневаги, пихато. З вибачливістю, з прихильністю, поблажливо.

○ Пан **згорда** вітався з людьми (*М. Стельмах*); Вона таємниче осміхалась і **поблажливо** хитала головою (*М. Коцюбинський*).

128. ГОРИЗОНТАЛЬНИЙ ↔ ВЕРТИКАЛЬНИЙ

Спрямований паралельно до лінії горизонту. Який має напрям вертикалі, прямовисний.

○ На креслярському папері з'являлися скісні, **вертикальні** та **горизонтальні** лінії (*З журналу*).

□ **Горизонтальний** ↔ **прямовисний, горизонталь** ↔

вертикаль, горизонтальність ↔ вертикальність, горизонтально ↔ вертикально.

129. ГРІТИ ↔ ОХОЛОДЖУВАТИ

Робити що-н. теплим або гарячим.   Робити що-н. холодним або холоднішим.

⊙ **Гріти, нагрівати ↔ охолоджувати** воду, груди, долоні, землю, камінь, кухню, ноги, обличчя, парник, пісок, постіль, руки, суп, чайник. Починати, припиняти, продовжувати **гріти ↔ охолоджувати**. В кухні, на печі, біля вогню, біля вогнища, в руках, у посуді, в чайнику, на сонці **гріти ↔ на вітрі, на дворі, на морозі, на повітрі, на холоді, у хаті охолоджувати**. **Гріти ↔ охолоджувати** акуратно, вперто, досить, дуже, енергійно, економно, знову, ніжно, обережно, повільно, раптом, різко, слабо, уважно, швидко.

○ Тепло, що йшло знизу від коня, приємно **гріло** і заколисувало (*О. Гончар*); Легкий надвечірній вітер налітав з поля, приємно **охолоджуючи** гарячі руки (*А. Шиян*).

□ **Нагрівальний ↔ охолоджувальний // морозильний, (дуже холодний) морозний, нагрівання ↔ охолода // охолодження, ogrіватися ↔ охолоджуватися, зігрівати ↔ охолоджувати // (дуже охолоджувати) морозити, розігрівати ↔ охолоджувати.**

Пор. ще: **ГАРЯЧИЙ ↔ ХОЛОДНИЙ, СПЕКА ↔ ХОЛОД.**

130. ГРІТИ ↔ ПЕКТИ

Перен. Приносити радість.   *Перен.* Приносити прикрість, неприємність.

⊙ **Гріти ↔ пекти** поглядом, словом, очима; сильно, дуже. Лагідно **гріти ↔ нестерпно пекти**.

○ Мені якось легше стає на душі коло добрих та прихильних людей, неначе їх слово мене **гріє** (*І. Нечуй-Левицький*); Він **пiк** оратора очима (*Ю. Збанацький*).

131. ГРОМАДСЬКИЙ ↔ ПРИВАТНИЙ

Який відбувається в суспільстві, належить до нього, стосується суспільства.

Який належить окремій особі, не державний, не суспільний.

◎ Громадський, державний, суспільний а, е ↔ приватний, а, е власність, виробництво, думка, справи, права, обов'язки, інтереси. Державні іспити, влада. Громадський а, е ↔ приватний, а, е харчування.

○ Уперед до завязаного бою За громадські та власні права (П. Грабовський).

□ Комунальний (стосується міського господарства) // (належить державі) державний // (стосується суспільства) суспільний ↔ приватний // власний.

132. ГРУБИЙ ↔ ДЕЛІКАТНИЙ

Який виявляє непривітне, недобррозичливе ставлення до кого-н., виходить за межі елементарних правил поведінки, неделікатний, брутальний, некультурний.

Приємний у спілкуванні, для сприймання, нерізкий, м'який, ніжний, ласкавий, лагідний.

◎ Грубий, а, е ↔ делікатний, а, е витвір рук кого-н., вірш, голос, звертання, запитання, дитя, дівчина, жінка, інтонація, лист, мелодія, молодь, наречена, прохання, ставлення, розмова, розповідь, тон, чоловік. Грубі ↔ делікатні вияви чого-н., жарти, жести, звуки, почуття, рухи, слова кого-н. Грубі знущання, образи ↔ делікатне ставлення. Грубий, а, е ↔ делікатний, а, е з дитиною, з дочкою, з жінкою, з невісткою, з сином, з чоловіком; у поведінці, у звертанні, у ставленні до кого-н. Бути, виростати, здаватися, ставати грубим ↔ делікатним.

○ Поштові дзвінки, валування собак, грубі лайки і крики — все це пропливало, як хмара на літнім небі (М. Коцюбинський); А душа його [робітника], проте,

ніжна. Делікатний, лагідний, скромний, добрий — він **суворішає** тільки біля домни (*Ю. Яновський*); **Груба** мужицька лайка, **грубі** слова, а часом і стусани — все це так і сипалось од його [Ястшембського] на всі боки. Тільки ж він входив в покої між панів та паннів, на його знов сходив, ніби з неба, незвичайно делікатний тонкий дух (*І. Нечуй-Левицький*).

□ **Грубість** ↔ делікатність, **грубіян** ↔ делікатний (у знач. ім.), **грубіянство** ↔ делікатність, **грубо** ↔ делікатно, **брутальний** ↔ ніжний, **різкий** ↔ лагідний, **брутальність** ↔ ніжність, **грубіян** // **лихослов** ↔ ангел, **брутальний** // **лихослівний** ↔ ангельський, **хвалити** ↔ **грубіянити** // **лихословити**.

133. ГРУБИЙ ↔ ДРІБНИЙ

Великий за об'ємом та Малий розміром, об'ємом поперечним розміром. або невеликого росту.

◎ **Грубий**, а, е ↔ **дрібний**, а, е мак, зерно, камінці, пшоно.

○ **Дрібне** садиш, **грубе** родить (*Народне прислів'я*); В саду стежки були висипані морським **грубим** піском; Зорі між **дрібними** хмарками наче таночки заводять (*З тв. Лесі Українки*); Романові минуло сім років, хоч і **дрібний** він на зріст (*С. Васильченко*).

□ **Грубуватий** ↔ **дрібненький**, **грубішати** // **грубіти** ↔ **дрібнішати** // **дрібніти**.

134. ГУЗИР ↔ КОЛОСНЯ

Нижня частина снопа. Верхня частина снопа.

◎ **Гузир** підбитий, вирівняний, широкий, перев'язаний ↔ **колосня** рівне, акуратно складене, важке.

○ Підбивала [Ярина] **колосня**, поперек швидко клала перевесло, коліном придавлювала **гузир** (*О. Десняк*).

135. ГУСТИЙ ↔ РІДКИЙ

1. Який складається з великої кількості близько розміщених один від одного предметів, частин і т. ін., (розміщених речей), щільний, (що висить) рясний. Розташований або розміщений неблизько або нещільно один від одного, рідкуватий, розкиданий.

◎ Густий, а, е ↔ рідкий, а, е борода, волосся, гребінь, грива, дощ, листя, ліс, пшениця, сніг, трава. Густі ↔ рідкі берези, брови, вії, дуби, зарості, зорі, зуби, крони, кущі, липи, ліхтарі, сосни, стовпи. Бути, виростати, залишатися, зробитися, стати густим ↔ рідким. Винятково, досить, дуже, занадто, зовсім, надмірно, незвичайно густий ↔ рідкий.

2. З великим вмістом, Який перебуває в стані концентрацією в рідині рідини. чого-н., тугий, крутий.

◎ Густий, а, е ↔ рідкий, а, е борщ, варення, вершки, каша, кисіль, клей, мед, молоко, сироп, сметана, фарба. Бути, здаватися, зробитися, уважатися дуже густим ↔ рідким. Винятково, дуже, зовсім, надмірно, сильно густий ↔ рідкий.

○ У густому житті рідкий кукіль росте; Сій просо рідко, де дітей черідка; Сій просо густо, де дітей пусто; Брехня густа, але пуста, а правда рідка, зате як квітка (*Народні прислів'я*); Люблю я красиву й ажурну роботу (*Ю. Яновський*).

□ Густесенький ↔ рідесенький, густина // гуша ↔ рідина, густо ↔ рідко, густіти // густішати ↔ ріднути // рідшати, густий ↔ кущистий // кущуватий // кущастий, (плетений виріб) ажурний, густий ↔ рідкуватий.

136. ДАВИТИ ↔ ВІДПУСКАТИ

1. Налягаючи на щось Переставати давити на вагою, натискати. кого-, що-н.

◎ Давити ↔ відпускати людину, хлопця, руку; сильно, довго, не переставати; вдома, на вулиці.

○ **Відпусти**, не **дави** так сильно, бо болить (*З розмови*).

2. Чинити утиск на ко- Давати комусь волю,
гось, гнобити. звільняти.

◎ **Давити** ↔ **відпускати** громадян, кріпаків, селян.

○ І нас **тіснити** почав, **давити** — нема життя нашому братові (*Панас Мирний*); Левка **одпустили**, щоб куди хотів ішов собі (*Г. Квітка-Основ'яненко*).

□ **Душити** // **тіснити** ↔ **відпускати**.

137. ДАРУВАТИ ↔ ВІДБИРАТИ

Передавати що-н. комусь Забирати від когось що-н.,
у власність як подарунок. раніше подароване.

◎ **Дарувати** ↔ **відбирати** подарунок, обручку, цінності, сувенір; матері, братові, другові, дівчині, Марті; **дарувати** на день народження, від широкого серця, із задоволенням ↔ **відбирати** без причини, зі злістю, з обуренням.

○ Хто **дарує** і **відбирає**, той у рай не попадає (*Народне прислів'я*).

□ **Наділяти** ↔ **забирати**.

138. ДАХ ↔ ФУНДАМЕНТ

Верхня частина будівлі. Основа, на якій встановлюють будинок.

Дах ↔ **фундамент** будинку, будівлі, стодоли, кріпості; міцний, новий, старий, добрий. Зробити, скріпити, поправити **дах** ↔ **фундамент**.

○ Був у нас добрий будинок з вербини. Гонтовий **дах**, димарі із цеглини (*Я. Щоголів*); Всі хати ставлять на високому кам'яному **фундаменті** (*І. Нечуй-Левицький*).

□ **Покрівля** ↔ **підвалина**.

139. ДБАЙЛИВИЙ ↔ НЕДБАЛИЙ

Який дбає, піклується Який байдужий, не старує про кого-н. рається при виконанні своїх обов'язків.

◎ **Дбайливий**, а, е ↔ **недбалий**, а, е господар, людина,

жінка, газдиня, Марічка; дуже, завжди, щоденно, віддавна. Бути, не переставати бути, залишатися дбайливим ↔ недбалим.

○ Чи ти дбайливий, чи недбалий, все одно панові не вгодиш (*Народне прислів'я*); Вона була така працьовита, мов бджола, запопадлива (*О. Кобилянська*)

□ Старанний // пильний // запопадливий // ретельний ↔ недбалий // неохайний.

140. ДЕБЕТ ↔ КРЕДИТ

Бухгалтерський рахунок, де записують витрати, борги, видатки.   Бухгалтерський рахунок, куди записуються одержані цінності, прибутки.

◎ Запис, здійснений у дебеті одного рахунку, обов'язково повторюється у кредиті іншого. Тому сума записів у дебеті усіх рахунків... має дорівнювати сумі записів у їх кредиті (*Фінас. словник*).

141. ДЕГРАДУВАТИ ↔ ВІДРОДЖУВАТИСЯ

Поступово втрачати набуті властивості, занепадати.   Відновлювати попередні властивості після загрози непаду.

◎ Сторінка за сторінкою розповідає книга, як країна деградувала і поступово почала відроджуватися (*З газет*).

□ Занепадати ↔ відновлюватися, деградований ↔ відновлений, деградація ↔ відродження.

142. ДЕМОКРАТІЯ ↔ АБСОЛЮТИЗМ

Форма правління, при якому верховна влада належить народів.   Форма керування, при якій влада належить одній особі.

◎ Повна, цілковита, утверджена демократія ↔ абсолютизм.

□ Демократичний ↔ абсолютиський, демократ ↔ абсолютист // автократ, демократизація ↔ абсолютизація.

143. ДЕНЬ ↔ НІЧ

Частина доби від ранку до вечора, (образно) про прогресивний період у житті суспільства.

Частина доби від вечора до ранку, (образно) про реакційний період у житті суспільства.

◎ **День** безхмарний, бурхливий, важливий, відомий, вітряний, вологий, гарний, довгий, дорогий, дощовий, захмарений, зимовий, колишній, короткий, літній, майбутній, морозний, осінній, останній, очікуваний, перший, повний, погідний, попередній, похмурий, прекрасний, сонячний, теплий, тихий, торговий, травневий, увесь, улюблений, холодний, хороший, цілий, чудовий, ясний ↔ **ніч** безхмарна, бурхлива і т. ін. (*як день, тільки прикметники мають форму жіночого роду*). Кінець, початок, середина, тривалість, частина **дня** ↔ **ночі**. Працювати, провести, перебувати, чекати на кого-н. (весь) **день** ↔ (всю) **ніч**. Протягом **дня** ↔ **ночі**. В першій половині **дня** ↔ **ночі**. За цілий **день** ↔ за цілу **ніч**. Закінчився, збільшився, зменшився **день** ↔ закінчилася, збільшилася, зменшилася **ніч**.

◇ **Добрий день! Доброї ночі!** — традиційне взаємне дружнє вітання.

○ Аби **день** переднювати, а **ніч** переночувати. **День** за **день**, **ніч** за **ніч** — і до смерті ближче (*Народні прислів'я*); І мерзла **вніч**, а **вдень** пеклась (*І. Котляревський*); Короткий **день** із **ночі** вирина (*Є. Малашук*); І **день** ішов, і **ніч** ішла, і **днів** було без ліку (*Ю. Яновський*);

Та часом гінець доганяє світання
і клаптями **ночі** доточує **день** (*Л. Костенко*);

Ти співала мені в сині **ночі** люлійних пісень, ...коли шперше я крикнув і глянув із **ночі** на **день** (*В. Сосюра*); Мчать козаки степами і лісовими дорогами, через річки, **день** і **ніч** (*О. Довженко*); У страсі скінчив **ніч**, У страсі **день** почав, Від страху і до страху ця любота (*М. Вінграновський*).

□ Денний ↔ нічний, днявати ↔ ночувати, переднювати ↔ переночувати, дніти ↔ вечоріти.

Пор. ще: ВДЕНЬ ↔ ВНОЧІ.

144. ДЕЩИЦЯ ↔ ГОРИ

Незначна кількість чого-н. *Перен.* Про велику кількість чого-н.

○ Грошей заробили **дещицю**, але переконалися: що там найкраще, де нас нема (*І. Карпенко-Карий*); Тут же між яблунями **гори** яблук (*А. Головка*); **Абищицю** здобув, а **гори** втратив (*Народне прислів'я*); Винищувачі ніби змагалися між собою,.. поливаючи ворога **зливою** куль (*Д. Ткач*).

□ **Дрібниця** // **абищиця** ↔ **злива**.

145. ДИКИЙ ↔ СВІЙСЬКИЙ

1. Який перебуває в пер- Який живе при людях, не
вісному природному ста- дикий.
ні, не приручений.

◎ **Дикий**, а, е ↔ **свійський**, а, е качка, курка, собака, звірина, людина; зовсім, завжди. Бути, залишатися **диким** ↔ **свійським**.

○ І звір того не зробить **дикий**, Що ви, б'ючи поклонни (*Т. Шевченко*); Пан Цибульський любив пополювать... і качок постріляти; коли нема **диких**, то з досади і **свійських** лущить (*О. Стороженко*).

2. (*Про рослини*) Який Який розводять, вирощують, культивують, культурний.
проростає неосвоєним, не культивований.

◎ **Дикий**, а, е ↔ **культивований**, а, е злак, пшениця, помідор, рослина.

○ Археологічні розкопки свідчать, що доісторичні форми кукурудзи буди ще **дикішими**, примітивнішими, проте це вже були **культурні** рослини (*З посібника*).

3. *Перен.* Сором'язливий, Приручений, покірний.
відлюдкуватий.

○ Вони з диких паничів поставали зовсім **свійськими** (*І. Нечуй-Левицький*); Був у нього вуж домашній, що нікого не кусав (*І. Франко*).

□ **Свійський** // домашній ↔ дикий.

146. ДІЙСНІСТЬ ↔ ПРИМАРА

Об'єктивно наявна ре- Те, що постає у мріях,
альність. маренні як нереальне.

○ Те, що бачу, то **реальність**; Так дитячі мрії грали між **примарами** гарячки; Навіщо ти серце моє одурила **маревом** щастя (*З тв. Лесі Українки*); **Маревом** мріється, пеначе **дійсність** діється (*Народне прислів'я*).

□ **Дійсність** ↔ **маревом** // **мара**, **реальність** ↔ **забобон** // **марновірство**, **дійсний** ↔ **забобонний** // **марновірний**.
Пор. ще: УЯВНИЙ ↔ ДІЙСНИЙ.

147. ДІЯЛЬНІСТЬ ↔ БЕЗДІЛЛЯ

Окремий прояв якої-н. Пасивна участь в якій-н.
діяльності. діяльності.

◎ **Діяльність** активна, велика, повсякчасна ↔ **безділля** повне, його, примусове, постійне. **Діяльність** ↔ **безділля** Марти, людини, учня, науковця, робітника.

○ Я й люблю хатне господарство. А більшої й кращої **діяльності** не можу знайти для себе (*І. Нечуй-Левицький*); Хто не жив посеред бурі, той не знає всієї муки примусового **безділля** (*Леся Українка*).

□ **Акт** // **дія** // **подія** // **вчинок** // **робота** // **праця** ↔ **неробство**.

148. ДНО ↔ ВЕРХ

Нижня частина якогось Верхня частина якогось
предмета. предмета.

◎ **Дно** добре, діряве, пробите ↔ **верх** цілий, пошколжений.

○ На **дні** здорової пляшки мало що лишилось (*М. Коцюбинський*); **Верх** бочки.

□ **Донний** ↔ **верхній**.

149. ДО ↔ ВІД

При́менник, який уживається з *род. в.* при позначенні місця, предмета чи особи, в бік яких спрямована дія.

При́менник, який уживається з *род. в.* при позначенні місця, предмета чи особи, які є вихідним пунктом переміщення когось, чого-н.

○ Вирушати, йти, їхати, прибувати, прийти, ходити **до** лісу, **до** парку, **до** університету, **до** школи ↔ **від** лісу, **від** університету, **від** школи.

◇ Вивчити що-н. **від** ↔ **до** — вивчити все.

○ Ми **до** нього, воно **від** нас (*Г. Тютюнник*); Як хлопці **до** пана йдуть, то всі хваляться, а як **від** пана, то мовчать (*Народне прислів'я*).

150. ДО ↔ ПІСЛЯ

При́менник, який вживається з *род. в.* при позначенні часової межі раніше визначеного моменту.

При́менник, який вживається з *род. в.* при позначенні часової межі пізніше визначеного моменту.

○ Зустрічатися, прийти, приїхати **до** відходу поїзда, початку вистави, початку уроків ↔ **після** відходу поїзда, початку вистави, початку уроків; **до** сніданку, обіду, вечері ↔ **після** сніданку, обіду, вечері; **до** закінчення навчання ↔ **після** закінчення навчання.

◇ **До і після чого-н.** — перед початком і після завершення чого-н.; **Ні до ні після чого-н.** — ні до початку, ні після завершення чого-н.

○ За кілька перегонів **до** станції Ганівка Давидові Мотузці вперше **після** міста... степ війнував просто в лице міцним духом землі (*А. Головка*).

151. ДОБРИЙ ↔ ЗЛИЙ

Який доброзичливо, чуйно, прихильно ставиться до інших, (*про людей*) хороший, лагідний, добрячий, душевний, сердечний.

Який має почуття злости до інших, (*про людей*) недобрий, лихий, злобний, (*вищою мірою*) злющий, жорстокий.

⊙ **Добрий**, а, е ↔ **злий**, а, е батько, вигляд, вовк, водій, голос, дівчина, дочка, жінка, невістка, погляд, серце, син, хлопець. **Добрі** ↔ **злі** люди, очі. **Добрий** ↔ **злий** від народження, від природи, з натури, до дітей, до дружини, до людей, до тварин, до чоловіка; з людьми, з учнями. Бути, виростати, здаватися, ставати, уважатися **добрим** ↔ **злим**. (Не) вельми, винятково, досить, (не)дуже, мабуть **добрий** ↔ **злий**.

У *знач. ім.*: **Добре** ↔ **зле**: Не робити нічого **доброго** ↔ **злого**.

○ Нема того **злого**, щоб не вийшло на **добре**; Не балакай на себе ні **доброго**, бо не повірять, — ні **злого**, бо подумують ще **гірше**; **Доброго** не бійся, а **поганого** не роби; Лучче з **доброго** коня впасти, ніж на **поганому** їхати; **Добре** довго пам'ятається, а **лихе** ще довше; На **добрій** землі хліб сіють, а на **погану** гній возять (*Народні прислів'я*); Чи то **лихий**, чи **добрий** знак, що він до гри узявся (*Леся Українка*);

Завтра на цій землі
Інші ходитимуть люди,
Інші кохатимуть люди —
Добрі, ласкаві й **злі** (*В. Симоненко*);

Що їх веде — і **доброго**, і **злого** (*Л. Костенко*); Воно [життя] могло бути і **кращим**, але могло бути і **гіршим** (*М. Стельмах*); **Злий!** **Недобрий** чоловік, **лихий!** Навчив тебе, моя дитино, Зробить оце! (*Т. Шевченко*); Санька визначила, що перед нею людина **добра**, а не **ля** (*Г. Тютюнник*); Мали вони трьох хлопців, ...а на ніч випускали навали **лютих** псів (*С. Скляренко*); Воно ніяке: ні **добре**, ні **лихе** (*Народне прислів'я*).

□ **Добріти** ↔ **зліти**, **добрішати** ↔ **злішати**, **добрий** ↔

лихий, хороший ↔ недобрий // злющий, добрячий ↔ злющий, душевний ↔ злобний // жорстокий, добрячий ↔ поганющий, людяний // прихильний // зичливий ↔ лютий // *перен.:* звірячий // гадючий, (з великою доброзичливістю) великодушний ↔ злобний // злісний, добрішати ↔ лютувати.

Пор. ще: ДОБРЕ ↔ ЗЛЕ, ДОБРО ↔ ЗЛО, ДОБРОДІЙ ↔ ЛИХОДІЙ, ДОБРОЗИЧЛИВИЙ ↔ ЗЛОБНИЙ.

152. ДОБРО ↔ ЗЛО

Усе позитивне в житті людей, що відповідає їхнім інтересам, бажанням, мріям, благо.   Що-н. погане, недобре, погань, злоба, лихо.

◎ **Добро** блаженне, велике, вічне, лагідне, небесне, сердечне, таємне, шире ↔ **зло** безвихідне, безсиле, божевільне, вічне, вовче, дике, жорстоке, люте, мстиве, нестримне, таємне, тваринне. Виявляти, діяти, робити, творити, чинити **добро** ↔ **зло**. Сприяти творенню **добра** ↔ **зла**. Відчувати, зазнавати, переживати, пізнавати, побачити **добро** ↔ **зло**.

○ **Роби добро** — не кайся, **роби зло** — сподівайся. Без **добра** і **лихо** не родить (*Народні прислів'я*); **Вогнище** те — **любов** до своєї країни... **тепло** — **віра** в перевагу **добра** над **злом** (*М. Коцюбинський*).

◇ **Добро робити** ↔ **кривдити**.

□ **Доброта** ↔ **злоба**, **добро** ↔ **лихо**, **благо** ↔ **зло**, **добро** ↔ **кривда**, **добродій** ↔ **кривдник**, **людяність** ↔ **звірство**.

Пор. ще: ДОБРИЙ ↔ ЗЛИЙ, ДОБРОДІЙ ↔ ЛИХОДІЙ, ДОБРОЗИЧЛИВИЙ ↔ ЗЛОБНИЙ.

153. ДОБРОБУТ ↔ ЛИХОЛІТТЯ

Матеріально-побутове забезпечення, достаток.   Матеріальні нестатки, бідкування.

◎ Існує, є **добробут** ↔ **лихоліття** народу, країни, України, люду, (*коли*) в минулих часах, на даному етапі, тепер, завжди.

○ Розказали кобзарі нам про війни і лихоліття (*Т. Шевченко*); Добробут народний та воля — то наша найперша засада (*П. Грабовський*).

154. ДОБРОВІЛЬНИЙ ↔ ПРИМУСОВИЙ

Який здійснює щось з власної волі.   Який виконує щось під чийм-н. тиском.

◎ Добровільний, а, е ↔ примусовий, а, е перебування, робота, виконання, праця, реалізація чогось, союз, примирення. Здійснюватися, перебувати де-н. добровільно ↔ примусово.

○ Хто не жив посеред бурі, той не знає всієї муки примусового безділля (*Леся Українка*); У фірмі вісутній примусовий тиск на когось, а все побудоване на принципах добровільного союзу (*З газет*).

□ Добровільність ↔ примус, добровільно ↔ примусово.

155. ДОБРОДІЙ ↔ ЛИХОДІЙ

Добра людина, той, хто чинить добро іншим.   Той, хто недобррозичливий до інших, чинить іншим лихо.

◎ Добродій добрий, сердечний, щирий, прихильний, свій ↔ лиходій злий, зловбий, недобррозичливий, жорстокий. Були, залишитися, стати, виявитися добродієм ↔ лиходієм.

○ Я ж не лиходій, я ж не звір (*С. Васильченко*); Знаю пана Гнатковського віддавна за патріота, тепер же маю його ще й за свого добродія (*Л. Мартович*).

◇ Добродій (форма ввічливого звертання): Шановний добродію! ↔ Лиходій (зневажливе називання недоброчинних людей): Ах ти лиходію!

□ Добродійник // благодійник // доброчинець // філантроп // спонсор ↔ лиходій, добродійка ↔ лиходійка // лиходійниця, добродійний ↔ лиходійний, добродійство ↔ лиходійство, добродіяння // добродійність ↔ лиходіяння, добродіяти ↔ лиходіяти.

Пор. ще: ДОБРИЙ ↔ ЗЛИЙ, ДОБРО ↔ ЗЛО, ДОБРОЗИЧЛИВИЙ ↔ ЗЛОБНИЙ.

156. ДОБРОЗИЧЛИВИЙ ↔ ЗЛОБНИЙ

Який бажає людям добра, дбає про них. Словнений недоброзичливого ставлення до людей, бажає іншим лиха.

◎ **Доброзичливий**, а, е ↔ **злобний**, а, е людина, жінка, слово, вираз обличчя, ставлення, очі, Андрій; завжди, щоранку, постійно, сьогодні. Бути, приходити, ставати, прокидатися **доброзичливим** ↔ **злобним**.

○ Мої майбутні товариші... були молоді, **доброзичливі**, веселі (*І. Багмут*); Прибігла фурія із пекла,.. Зла, хитра, **злобная**, запекла (*І. Котляревський*).

Пор. ще: ДОБРИЙ ↔ ЗЛИЙ, ДОБРО ↔ ЗЛО, ДОБРОДИЙ ↔ ЛИХОДИЙ.

157. ДОВГИЙ ↔ КОРОТКИЙ

Який має велику довжину, предовгий, (*про час*) тривалий, довгочасний. Який має невелику довжину, недовгий, куций, (*про час*) короткочасний.

◎ **Довгий**, а, е ↔ **короткий**, а, е алея, боротьба, будинок, вечір, відстань, вікно, година, двір, день, дистанція, доповідь, дорога, дошка, зал, збори, кімната, коридор, коса, листок, нитка, обговорення, острів, парк, паркан, передбачування, поле, полиця, поліно, рік, розправа, рукав, стіл, стіна, сукно, урок, хвіст, час, шнурок. **Довгі** ↔ **короткі** збори, коси, ночі, штани. Винятково, досить, небувало, незвичайно, особливо **довгий** ↔ **короткий**.

◇ **Довга пісня** — те, що займає великий проміжок часу, чого не можна швидко зробити, виконати, розповісти ↔ **Справа коротка** — справа, що вирішується швидко.

○ З панамі не міряйся чубами, бо як **довгий**, то підстрижуть, як **короткий**, то витягнуть; Не тим час дорогий, що **довгий**, а тим, що **короткий** (*Народні прислів'я*); У голуба... шийка горда, не довга й не

коротка, спина ввігнута, хвіст трубою (*В. Винниченко*); **Довге** волосся, а **короткий** розум (*Народне прислів'я*); Була **куца**, як робити, була **довга**, як просити, У нього **рука** (*І. Нехода*); День тепер **куций**, мов заячий хвіст (*М. Стельмах*); **Віковічна** боротьба двох станів, панського і **мужицького**, ніколи не кінчалася (*М. Коцюбинський*).
 ◇ **Короткі руки** (*не мати можливості зробити щось*)
 ↔ **мати довгі руки** (*привласнювати чуже*).

□ **Довжина** ↔ **короткість**, **довгенький** ↔ **коротенький**, **довго** ↔ **коротко**, **довгочасний** ↔ **короткочасний**, **тривалий** ↔ **короткочасний** // **недовгий**, **тривалість** ↔ **короткочасність**, **довготривалий** // **повсякчасний** // **безнастанний** // **беззупинний** // **віковічний** ↔ **короткотривалий** // **короткочасний** // **куций**, **довгуватий** ↔ **короткуватий**, **довгочасність** ↔ **короткочасність**, **довгота** // **довгість** ↔ **короткість**, **довгань** ↔ **коротун** // **курдупель** // **коротун** // *ім.* **куций**.

158. ДОВГОХВОСТИЙ ↔ КУЦОХВОСТИЙ

З довгим хвостом.

З коротким або обрубаним хвостом.

◎ **Довгохвостий**, а, е ↔ **куцохвостий**, а, е **пес**, **собака**, **вовк**, **ведмідь**, **птах**; **завжди**, **постійно**. **Бути**, **залишитися**, **стати довгохвостим** ↔ **куцохвостим**.

○ А щоб була **доладна рада**, — **Пускати** на раду всіх **хвостатих**, а **куцих** не пускати; Де не взявся із-за лісу **Невідомий птах**, **Довгохвостий**, **гостроносий**, **На восьми ногах**; **Один мордатий Кіт** до **Щуки** **учащав**. **Пройдисвітка** **зубаста** **знала**, **Чого хвостатий кум** **бажав** (*З тв. Л. Глібова*); **Но, но**, **розтріскоталася** **сорока** **куцохвоста** (*І. Франко*); **Куцохвості** **миші-нориці** **зовсім розгубилися** (*О. Донченко*).

□ **Хвостатий** ↔ **куций**.

159. ДОВОДИТИ ↔ СПРОСТОВУВАТИ

Підтверджувати фактами, **доказами істинність**, **правильність чого-н.**, **доказувати**, **аргументувати**.

Доводити помилковість чого-н., **заперечувати**, **відхиляти**.

⊙ Доводити ↔ спростовувати свої, чий-н. аргументи, висновки, відкриття, гіпотези, докази, думки, показання, результати робіт, тем, ухвал; свою, чию-н. відданість, невинність, провину, правдивість, неправдивість чийх-н. документів, дослідів, заходів, заяв, звинувачень, напрямів, показників, поправок, припущень, проблем, пунктів; безапеляційно, без труднощів, випадково, впевнено, глибоко, енергійно, раптово, рішуче, спокійно, швидко. Пробувати, старатися, хотіти доводити ↔ спростовувати що-н. Доводити групі, колективові, товаришам ↔ спростовувати перед групою, перед колективом, перед товаришами.

○ Доводити можна наявність справедливого і несправедливого, але останнє завжди можна спростувати (З газет).

□ Доведення ↔ спростування, доведений ↔ спростований, аргументувати ↔ заперечувати.

Пор. ще: СТВЕРДЖУВАТИ ↔ ЗАПЕРЕЧУВАТИ.

160. ДОДАТНИЙ ↔ ВІД'ЄМНИЙ

Який більший від нуля.   Який менший від нуля.

⊙ Додатний, а, е ↔ від'ємний, а, е число, вислід, наслідок; завжди, повсякчас, інколи. Бути, ставати додатним ↔ від'ємним

○ Число із знаком плюс називається додатним, а число із знаком мінус ↔ від'ємним (З посібника).

◇ Додатне число ↔ від'ємне число (математичні терміни).

□ Додавати ↔ віднімати, додаток ↔ від'ємник, додавання ↔ віднімання.

161. ДОЗВОЛЯТИ ↔ ЗАБОРОНЯТИ

Давати згоду, дозвіл, право на здійснення чого-н., погоджуватися з чим-н.   Не давати дозволу, права на здійснення чого-н., заперечувати проти чого-н.

⊙ Дозволяти ↔ забороняти ввозити, вивозити що-н., видавати що-н., використовувати що-н., відзначати

що-н. (день народження, ювілей), грати в азартні ігри, гуляти, порушувати що-н. (дисципліну), працювати, тренуватися; ввезення, вживання, вивезення, видання чогось, використання чого-н. (ядерної зброї, балістичних ракет), відвідування кого-н., застосування чого-н., купання де-н., мітинги, створення чого-н., посадку чого-н., пропаганду чого-н., публікацію чого-н., таку поведінку. **Дозволяти** ↔ **забороняти** бійцям, делегатам, друзям, колективу, населенню, товаришам, учням робити що-н. **Дозволяти** ↔ **забороняти** впевнено, енергійно, завжди, з охотою, зразу, категорично, несподівано, офіційно, повністю, постійно, раптово, рішуче, спокійно що-н. Закон, статут, уряд **дозволяє** ↔ **забороняє** що-н.

○ Брянський... Юрась... Ясногорській здавалось, що всюди він тут продовжує жити. Продовжує спонукати і підтримувати, дозволяти й забороняти, діяльно втручається повсякчас у життя своїх бійців (*О. Гончар*); Дітям у ліжку качатися **забороняй**, а сонце зустрічати **дозволяй** (*Народне прислів'я*).

□ **Дозвіл** ↔ **заборона**, **дозволений** ↔ **заборонений**, **згода** ↔ **заперечення**, **погоджуватися** ↔ **заперечувати**, **допускати** ↔ **забороняти** // **заважати**, **допустимий** // **дозволений** // **можливий** ↔ **недопустимий**.

162. ДОПИТЛИВИЙ ↔ БАЙДУЖИЙ

Який намагається про все дізнатися, все знати.

Який апатично ставиться до всього, не виявляє цікавості.

◎ **Допитливий**, а, е ↔ **байдужий**, а, е людина, дівча, хлопець, учень, студент, молодь, сусідка, сорока, мюк; дуже, занадто. Бути, стати, виявитися цілком **допитливим** ↔ **байдужим**.

○ **Допитлий** та **ясний розум** (*О. Ільченко*); В останні часи вона почувала себе такою втомленою, такою апатичною, **байдужою** до всього (*М. Коцюбинський*).

□ **Цікавий** ↔ **apatичний**.

163. ДОРОГИЙ ↔ ДЕШЕВИЙ

Який коштує багато, цінний, коштовний, (*про ціну*) високий.

Який коштує мало, недорогий, (*про ціну*) помірний, невисокий, низький.

◎ **Дорогий**, а, е ↔ **дешевий**, а, е апаратура, взуття, бензин, електроенергія, квартплата, машина, одяг, перстень, подарунок, робоча сила, телевізор, холодильник, хутро, шуба. **Дорогі** ↔ **дешеві** книги, меблі, приємності, прикраси, продукти, речі. **Дорогий** ↔ **дешевий** для батька, населення, сім'ї. Бути, залишатися, здаватися, зробитися, ставати, уважатися **дорогим** ↔ **дешевим**. Вельми, досить, дуже, надзвичайно, незвичайно **дорогий** ↔ **дешевий**.

○ **Дешеву** юшку надвір виливають, а **дорогу** поїдають (*Народне прислів'я*).

□ **Дороженький** ↔ **дешевенький**, **дорогий** ↔ **недорогий**, **дорого** ↔ **дешево**, **дорожчати** ↔ **дешевшати**, **дорожнеча** ↔ **дешевизна**, **дорожчий** ↔ **дешевший**, **коштовний** ↔ **дешевий**, **цінний** ↔ **недорогий**, **коштовність** // **дорогоцінний** ↔ **безвартість**, **коштовність**, **коштовно** ↔ (*про ціну*) **низький** // **малоцінний**.

164. ДОСВІТНИЙ ↔ НІЧНИЙ

Який існує перед сходом сонця.

Який починається після заходу сонця.

◎ **Досвітний**, я, е ↔ **нічний**, я, е вогонь, присмерки, промінь, зірка, тиша, година. Бути **досвітним** ↔ **нічним**.

○ **Досвітні** огні, переможні, урочі, Прорізали темряву **ночі** (*Леся Українка*); **Нічні** сумерки дримали під темно-зеленими коронами сосон (*І. Франко*).

□ **Досвіт** // **досвіток** ↔ **ніч** // **ніченька**.

165. ДОСКОНАЛИЙ ↔ НЕДБАЛИЙ

Який містить відповідний високий ступінь довершеності.

Зроблений не старанно, байдуже, як-н.

◎ **Досконалий**, а, е ↔ **недбалий**, а, е почерк, робота,

обслуга, виконання, малюнок; дуже, цілком, надзвичайно. Бути, виявитися, здаватися **досконалим** ↔ **недбалим**.

○ Кам'яні бойові сокири відзначаються **майстерною, досконалою** формою і **старанною** обробкою поверхні (*З посібника*); Вона має **досконале** виховання (*Леся Українка*); Здати роботу **недбалу** або **недороблену** він не міг (*З Тулуб*); Гирлигами орудували чабани **майстерно** (*О. Гончар*); **Недбало** він своєю сокирою блискучою цюкав (*Марко Вовчок*); **Артистичний** виріб; **Мистецький** виріб.

□ **Майстерний** // **довершений** // **артистичний** // **мистецький** ↔ **невправний** // **недороблений** // **поганий, досконалість** ↔ **недбалість, майстерно** // **досконало** ↔ **недбало**.

166. ДОСТОЙНИЙ ↔ НЕГІДНИЙ

Який своєю роллю, своїм значенням у суспільстві цілком відповідає кому-н., чому-н., гідний.

Який своєю роллю, своїм значенням, своєю поведінкою цілком не відповідає кому-, чому-н., недостойний.

◎ **Достойні** ↔ **негідні** діти, дочки, сини кого-н., чого-н. (своїх батьків, батьківщини, народу). **Достойний**, а, е ↔ **негідний**, а, е вчинок, дитя, дочка, зміна, пара, послідовник, потомок, предок, продовжувач чого-н., кого-н., противник, учень; такого звання, називатися ким-н. (дочкою, сином). Бути, залишатися, почуватися, уважатися, стати **достойним** ↔ **недостойним** кого-, чого-н. Вповні, зовсім, цілком **достойний** ↔ **негідний** чого-н. **Достойні** ↔ **негідні** одне одного.

○ Робіть у вашому житті все тільки так, щоб бути **достойними** людьми. **Негідні** вчинки завжди будуть засуджені (*З газет*).

□ **Гідний** ↔ **недостойний**, **гідність** ↔ **недостойність**, **достойно** ↔ **недостойно**, **достойнство** ↔ **недостойність**, **достойнство** ↔ **вада**.

167. ДРУГ ↔ ВОРОГ

Той, що зв'язаний з ким-н. дружбою, товари-ськими стосунками, приятель, товариш.

Той, що перебуває в стані ворожнечі з ким-н., не-друг, супротивник, противник.

◎ **Друг** ↔ **ворог** великий, вічний, давній, досвідчений, єдиний, новий, останній, очевидний, постійний, справжній, старий, сучасний. **Друг** близький, вірний, дорогий, душевний, кращий, надійний, незамінний, студентський, шкільний, ширий ↔ **ворог** безпощадний, безсумнівний, боягузливий, відвертий, відкритий, головний, жорстокий, загальний, заклятий, злий, зухвалий, ідейний, класовий, кровний, небезпечний, ненависний, непримиренний, нестерпний, підлий, підступний, сильний, слабкий, смертельний, таємний, хитрий, явний. **Друг** ↔ **ворог** батька, дитини, дочки, сім'ї. Дії, доля, допомога, дочка, здоров'я, лист, наміри, народження, плани, поразка, приїзд, смерть, телефон, техніка, характер **друга** ↔ **ворога**.

Друга виручати, втрачати, захищати, зберігати, знаходити, любити, мати, ображати, підтримувати, познайомити з ким-н., привітати з чим-н. ↔ **ворога** бити, вивчати, засуджувати, знати, знищувати, зупиняти, недооцінювати, ненавидіти, (не) щадити, перемагати, переслідувати. Для **друга**, для **ворога** зробити що-н. **У друга** жити, зупинитися ↔ не могли жити **у ворога**. Любов, прихильність до **друга** ↔ ненависть, непримиренність до **ворога**. Боротьба **друзів**, соратників проти (спільного) **ворога** (з **ворогом**). Врятувати **друга** ↔ потрапити в руки **ворога**. Бути на боці, перейти на бік, стати на боці **друга** ↔ **ворога**.

У кого-н. є **друг**, **друзі** ↔ нема **ворогів**. (Не) бути відданим, (не) вірити, (не) довіряти, (не) допомагати, написати, подзвонити, співчувати **другові** ↔ **ворогові**. Образитися, сердитися на **друга** ↔ на **ворога**. До **друга** ↔ до **ворога** зайти, звернутися, прийти. За **друга** ↔ за **ворога** зробити, поручитися. З **другом**, з **друзями** ↔ з

ворогом, з ворогами втратити зв'язок, залишатися, зустрічатися, поговорити, познайомитися, помиритися, посваритися, сперечатися. Залишатися **другом** ↔ **ворогом**.

○ Ні **друзові**, ні **ворогові** — нікому.
Лягло братів моїх і **друзів** много
І множество — тяжких дістали ран,
Щоб випростала вся країна стан,
Хребет огидний **ворогу** зламавши
(*М. Рильський*);

Наближаються тіні тридцять сьомого року... про одну з найтяжчих... людських трагедій: це коли невідомо ким виплоджена гадюка підозри проповзла між людьми і вчорашнього **друга** назвали **ворогом**, бійця шпигуном, творця запродацем, а хлібороба — хлібогноїтелем... Війна виступала перед ними із зав'язаними очима, смерть не вибирала, свій чи чужий, не було для неї кращих і гірших, **ворогів** і **друзів**, для живих вона завжди страшна, але ще страшніше — безсиле ждання смерті (*П. Загребельний*).

□ **Дружба** // **братерство** ↔ **ворогування** // **ворожнеча**, **дружити** ↔ **ворогувати**, **дружній** ↔ **ворожий**, **подруга** ↔ **ворог**, **по-дружньому** ↔ **вороже**, **приятель** // **товариш** ↔ **недруг**, **друг** ↔ **противник** // **супротивник**.

Пор. ще: **ДРУЖИТИ** ↔ **Ворогувати**.

168. ДРУЖИТИ ↔ ВОРОГУВАТИ

Перебувати з ким-н. у **дружних стосунках**. Ставитися до когось **вороже**.

◎ **Дружити** ↔ **ворогувати** із сусідами, людьми, однокласниками; дуже, міцно, завжди.

○ І батько дуже з ним **дружив** (*І. Котляревський*); Він був старий коновод і не любив **лигатися** з звичайними міськими злодіячками (*Б. Грінченко*); Сини не жили в згоді, а завжди **ворогували** (*Народна казка*).

□ **Товаришувати** // (*негативно*) **лигатися** ↔ **ворогувати**, **дружній** // **братерський** // **братолобний** ↔ **ворожий**.

169. ДУАЛІЗМ ↔ МОНІЗМ

Вчення, що визнає в основі всесвіту два начала — матеріальне і духовне.   Вчення, що визнає основою всесвіту або матерію, або дух.

⊙ Визнавати, засуджувати, дотримуватися вчення дуалізму ↔ монізму.

○ Філософські вчення монізму та дуалізму є антагоністичними між собою (*З посібника*).

□ Дуаліст ↔ моніст, дуалістичний ↔ моністичний.

170. ЕЛЕГАНТНИЙ ↔ НЕОХАЙНИЙ

Вишукано витончений в одязі, поведінці.   Який має неакуратний вигляд.

⊙ Елегантний, а, е ↔ неохайний, а, е чоловік, хлопець, дівчина, люди; одяг, шати, вигляд. Бути (завжди, постійно, часом) елегантним ↔ неохайним.

○ Вона скинула з себе пальто і опинилася переді мною в елегантній вовняній сукні (*І. Франко*); Чепурні берези маяли на вітрі, як русалки, зеленими косами (*Панас Мирний*); З натури нечепурна, неохайна, Олександра зовсім опустила руки (*М. Коцюбинський*).

□ Чепурний // акуратний ↔ нечепурний // неакуратний // небалий.

171. ЕЛЕГІЙНИЙ ↔ ЗБУДЖЕНИЙ

Який викликає меланхолійний настрій.   Який перебуває в стані піднесення, неспокійний.

⊙ Елегійний, а, е ↔ збуджений, а, е чоловік, юнак, дівчина, людина; дуже, досить, надзвичайно. Бути, залишатися, ставати елегійним ↔ збудженим.

○ Якийсь сум охопив його душу, викликавши тим часом у його голові елегійні думи (*М. Старицький*); Мати аж злякалася, побачивши збудженого сина (*Д. Гжицький*).

□ Меланхолійний ↔ піднесений.

172. ЕНТУЗІАЗМ ↔ ДЕПРЕСІЯ

Сильний душевний за- Стан приголомшеності
пал, захоплення, підне- пригнічення, скорботи.
сення, натхнення.

⊙ **Ентузіазм** ↔ **депресія** народу, колективу, художника; **ентузіазм** душевний, великий, творчий ↔ **депресія** душевна, велика, творча.

○ З невідомих причин чомусь саме **ентузіазм** колективу... чомусь трохи збентежив Женю Колман; Після внутрішньої **депресії**... Вася тепер відчув якийсь приплив тепла в усі клітини організму; Лист до Проскурових не тільки не послабив **кризи**, а ще більше її ускладнив (*З тв. І. Ле*); З небувалим **піднесенням**, які створюють лише справжні пориви людської душі і серця, йшов молодий художник додому (*О. Іваненко*).

□ **Піднесення** (*різка зміна звичайного стану речей*) ↔ (*душевний злам*) **криза**, (*про стан*) **піднесений** ↔ **кризовий**.

173. ЕФЕКТНИЙ ↔ НЕЙТРАЛЬНИЙ

Який справляє сильне Який не має яскраво ви-
враження. раженої ознаки.

⊙ **Ефектний**, а, е ↔ **нейтральний**, а, е вигляд, поведінка; дуже, недостатньо.

○ Вона була на той час дуже **ефектна** (*І. Нечуй-Левицький*); **Нейтральний** стиль.

174. ЖАРТІВЛИВИЙ ↔ СЕРЙОЗНИЙ

Який своїм змістом ви- Який не здатний до лег-
кликає розвагу. коважності.

⊙ **Жартівливий**, а, е ↔ **серйозний**, а, е чоловік, людина, жінка, молодь, хлопець; пісні, оповідання; завжди, постійно, завжди, від народження. Бути, залишатися **жартівливим** ↔ **серйозним**.

○ Переходячи зі **серйозних** на **жартівливі** пісні, кобзар буквально перевтілювався в іншу людину (*І. Шаповал*).

□ Дотепний // (з комічними жартами) блазенський // клоунський // комедійний // комічний ↔ поважний, клоунада // блазенство // комедія // комізм // курйоз ↔ поважність, жарт // дотел ↔ серйозність.

175. ЖАРТОМА ↔ СЕРЙОЗНО

Заради жарту, жартуючи, несерйозно, легковажно, жартівливо, зроблено або сказано заради розваги, сміху.

Вдумливо, статечно, розважливо, зосереджено.

◎ Виконувати, глянути, говорити, казати кому-н., навчати кого-н., писати що-н., приймати що-н., робити що-н., ставити питання **жартома** ↔ **серйозно**.

○ Наймати духовий оркестр? — поспитав я **жартома**... Я повинна спитати тебе про одну річ, — вже й геть **серйозно** повідомила вона (*П. Загребельний*); По обличчю сержанта не можна було вгадати — **жартує** він чи говорить **серйозно** (*О. Гончар*).

□ **Жартівливий** ↔ **серйозний**, **жартівливість** ↔ **серйозність**, **жартівливо** // **жартом** ↔ **серйозно**, **жартівник** ↔ **серйозний** (*у знач. ім.*), **легковажно** ↔ **вдумливо** // **зосереджено**.

176. ЖВАВИЙ ↔ ПОВІЛЬНИЙ

Повний життєвої сили, енергії, рухливий, моторний, проворний, бідовий.

Позбавлений жвавості, бадьорості, спокійний, млявий.

◎ **Жвавий** ↔ **повільний** вальс, гра, дія, жінка, істота, кроки, процес, розмова, рух, тварина. Бути, виростати, жити, залишатися, здаватися, зробитися, рахуватися, ставати, вважатися **жвавим** ↔ **повільним**. Завжди, постійно **жвавий** ↔ **повільний**. **Жвавий**, як риба у воді ↔ **повільний**, як рак, як слимак!

○ Сама — невеличка, **метка** й **жвава**, з веселою усмішкою на виду, вона так і вабила до себе (*Панас Мирний*); Стіни тут скляні, й крізь них видно міський парк, порожні лави на алеях, **повільних** пішоходів

(Є. Гуцало); Ще в березні прилетів омелюх, великий, **крутливий** чорно-сивий птах (А. Турчинська).

□ **Жвавість** ↔ **повільність**, **жваво** ↔ **повільно**, **моторний** // **рухливий** // (надто **рухливий**) **крутливий** ↔ **млявий**, **проворний** ↔ **спокійний**.

177. ЖИВИЙ ↔ МЕРТВИЙ

Який існує, виявляє життя, здатний рости, розмножуватися, існуючий.

Який не виявляє ознак життя, неживий.

◎ **Живий**, а, е ↔ **мертвий**, а, е бабуся, дитя, дівчина, жінка, істота, людина, обличчя, свідок, солдат, тварина, хлопець, чоловік, юнак. Брати, здаватися, привести кого-н. **живим** ↔ **мертвим**.

◇ **Живе слово** — а) слово, вимовлене безпосередньо людськими устами; б) мова, що виражає нові, правдиві думки ↔ **Мертві мови** — мови, якими не говорять; **Ні живий ні мертвий** — переляканий, дуже стурбований, схвилюваний.

○ Кайдашиха... наговорила приказок **живим** і **мертвим** повнісіньку хату (І. Нечуй-Левицький); **Живі** поховали **мертвих** і стали в задумі над могилою (Ю. Яновський); **Живі живих**, Марусю, убивають, а **мертві** зроду не зачеплять, ні (Л. Костенко); То **живі** створіння [звірі] мають серце, коли не душу, але щоб каміння **безживне**, **мертве**... (Леся Українка).

◇ **Жива вага** (вага живої тварини) ↔ **Мертва вага** (вага вбитої тварини).

□ **Живий** ↔ **безжиттєвий** // **бездиханний**.

Пор. ще: **ЖИТИ** ↔ **УМИРАТИ**, **ЖИТТЯ** ↔ **СМЕРТЬ**.

178. ЖИТИ ↔ УМИРАТИ

Існувати, бути живим, відчувати, (погано) жити, бідувати.

Припиняти життя, уроч. відійти, спочити, (раптово) загинути, полягти, (знижене) сконати.

◎ **Жити** ↔ **умирати** без води, без їжі, без повітря. **Жити** ↔ **умерти** з батьком, з братом, з дочкою, з жінкою, з

сином, з сусідами; біля батька, біля брата, біля дочки, біля жінки, біля сина, біля сусідів, серед близьких, серед ворогів, серед друзів; без близьких, без друзів, без рідних; як люди; в готелі, в квартирі, в місті, в країні, за річкою, над Дніпром. Бажати, прагнути, хотіти **жити** ↔ **умирати**; довго, з насолодою, з радістю, безтурботно, без труднощів, енергійно, захоплено, кілька днів, років, коротко, мало, непомітно, спокійно **жити** ↔ **померти** легко, нагло, несподівано, швидко. **Жити** ↔ **умирати** в ім'я чого-н.

◇ **Голову покласти** — загинути ↔ **Вийти сухим з води** — врятуватися.

○ Єсть серце єдине, серденько дівоче,
що плаче, сміється, й **мре**, й **оживає**
(Т. Шевченко);

Наш батько — з тих, що **умирали** перші,
А Гриць Бобренко — з тих, що хочуть **жити**
(Л. Костенко);

Не стомилась, — лежиш простерта,
Тяжко гупають в древні груди, —
Лиш — луна. Ні **життя**, ні **смерті**.
Довгий сон вікової отрути (Є. Маланюк);

Левку, тож так **живи**, тож так **умри**, щоб ніколи не **вмерти** (В. Сологуб); Чоловік так, як муха: сьогодні живе, а завтра **вмре**; Скільки не живу, а **помирати** доведеться (Народні прислів'я).

□ **Оживати** ↔ **помирати** // **гаснути**, **вікувати** ↔ **відійти** // **спочити**, **животіти** ↔ **конати**, **жити** ↔ **загинути** // **полягти**, **оживляти** ↔ **умертвляти**.

Пор. ще: **ЖИВИЙ** ↔ **МЕРТВИЙ**, **ЖИТТЯ** ↔ **СМЕРТЬ**, **НАРОДЖУВАТИСЯ** ↔ **УМИРАТИ**.

179. ЖИТТЯ¹ ↔ СМЕРТЬ

1. Існування всього живого. Припинення життєвої діяльності організму, загибель.

◎ **Життя** безхмарне, бурхливе, велике, гарне, довге, змістовне, коротке, легке, минуле, небезпечне, нове,

прекрасне, складне, славне, сучасне, тяжке ↔ **смерть** близька, гідна людини, несподівана, очікувана, передчасна, підступна, похмура, природна, тиха, трагічна. **Життя** ↔ **смерть** артиста, батька, брата, героя, доньки, живої природи, людини, письменника, рослинного і тваринного світу, учителя, на морі, в тилу, на роботі, на фронті. Початок **життя** ↔ **смерті**.

Життя виникло, існує, появилось, проходить, триває ↔ **смерть** прийшла, наступила. Закон, ознака, умови, форми **життя** ↔ **смерті**. Віддати **життя**, жертвувати **життям** в ім'я кого-, чого-н. ↔ піти на **смерть** в ім'я кого-, чого-н. (за батьківщину, за друга, за товарища, в ім'я батьківщини, в ім'я дружби). Вивчати, змальовувати, знати, показувати, розуміти, спостерігати **життя** ↔ **смерть**.

◇ **Не на життя, а на смерть** — щось має дуже рішучий, різкий характер; **Обірвати життя**; **Позбавити життя** — умертвити, убити; **Покласти життя** — загинути за що-н.; **Між (поміж) смертю й (та) життям** — у надзвичайному для життя становищі.

○ Яке **життя**, така й **смерть**. **Життя** багатство дає, а **смерть** усе відбере (*Народні прислів'я*); **Що смерть повсюди, а життя одне** (*Л. Костенко*);

Життя — це шлях, що переходить в шлях, —
Кінця не має ні одна дорога,
Смерть — тимчасовий міст, що на вітрах
Ледь-ледь стоїть і навіває страх (*Д. Павличко*);

Тихо сяяли старечі очі перед повагою **смерті**, мудрий спокій єднав **життя** і **смерть**; У своїх дужих руках тримав сили небесні й земні, **смерть** і **життя** (*З тв. М. Коцюбинського*).

180. ЖИТТЯ² ↔ СМЕРТЬ

Перен. Сукупність явищ, що характеризують існування чого-н. Сукупність явищ, що вказують на кінець існування чого-н.

○ Український народ стоїть... перед вибором, між **життям** і **смертю** (*З газет*).

Пор. ще: ЖИВИЙ ↔ МЕРТВИЙ, ЖИТИ ↔ УМИРАТИ, НАРОДИТИСЯ ↔ УМЕРТИ.

181. ЗА ↔ ПРОТИ

1. Прийменник, який вживається з *оруд. в.* і визначає просторові відношення при позначенні місця, предмета, особи, в напрямку яких щось рухається. Прийменник, який вживається з *род. в.* і визначає просторові відношення при позначенні місця, предмета, особи, назустріч яким спрямована дія.

◎ Іти, рухатися **за** бабою, за вітром, за водою, за людьми, **за** нами, **за** рухом чого-н., **за** саннями ↔ іти, направлятися, рухатися **проти** вітру, **проти** води, **проти** людей, **проти** нас, **проти** руху чого-н. (воза, саней).

◇ Гладити **за шерстю** — робити або говорити кому-н. щось приємне, догоджати ↔ гладити **проти шерсті** — робити або говорити кому-н. щось неприємне.

2. У *знач. присл.*: На підтримку, на користь кого-н. Не на підтримку, не на користь кого-н.

◎ Виступати, мати що-н. **за** ↔ **проти**.

3. У *знач. ім.*: Те, що є позитивним фактором стосовно чогось. Те, що є негативним фактором стосовно когось.

◇ Зважати, перебирати всі **за** і **проти** — детально обдумувати що-н., зіставляти обставини.

○ Вирішувати повинен Максим сам. Зважити, обдумати всі **за** і **проти** (*Н. Рибак*).

182. ЗАБИВАТИ ↔ ВИТЯГАТИ

Б'ючи по чомусь, заглиблювати його в середину. Тягнути, виволікати що-н. звідкись.

◎ Почати, продовжувати, старатися **забивати** ↔ **витягати** кілки, палку, тики, вила, кінець чого-н. **Забивати** ↔ **витягати** в землю, в сіно, в скирту.

○ Бавлячись, хлопчики забивали кілочки в землю та витягали їх (З газет).

□ Забивання ↔ витягання, забито ↔ витягнуто.

183. ЗАБУВАТИ ↔ ПАМ'ЯТАТИ

Переставати пам'ятати   Зберігати в пам'яті ко-
кого-н., що-н.   го-н., що-н.

◎ Забувати ↔ пам'ятати адресу, батька, вірш, дорогу, ім'я, його, матір, назву, клас, людину, минуле, обличчя, образ, слово, учителя, факти; про друга, про знайомого, про минуле, про свої обов'язки; взяти що-н., зайти куди-н.; записати що-н., передати що-н., попередити кого-н. Обіцяти, просити забувати ↔ пам'ятати що-н., випадково, легко, раптово, швидко, завжди, постійно, рідко, часто. Забувати ↔ пам'ятати (з підрядною частиною речення), щоб відбулося що-н., щоб зробити що-н.

◇ Забувати про все на світі — ні про що інше не думати ↔ пам'ятати про все на світі — нічого не забувати.

○ — Пам'ятаєш, коли я приїздив, ти хотів мене за вуса посмикати? — Пам'ятаю, як ви й на коні мене вчили сидіти...

— Таки не забув! — прояснів посмішкою Палій (Ю. Мушкетик).

□ Забування ↔ запам'ятовування, забуття ↔ пам'ять.
Пор. ще: ЗАБУВАТИ ↔ ПРИГАДУВАТИ.

184. ЗАБУВАТИ ↔ ПРИГАДУВАТИ

Переставати пам'ятати   Поповнювати події, фак-
кого-, що-н.   ти минулого в пам'яті.

◎ Забувати ↔ пригадувати адресу чию-н., дещо, вірш, голос, горе, дітей, дитинство, епізод, зміст, ім'я, його, матір, мелодію, минуле, молодість, нещастя, номер телефону, оповідання, очі, пересторогу, пісню, пораду, розмову, якийсь час; взяти що-н., зайти куди-н., розповісти що-н., сказати що-н. Намагатися, обіцяти, хотіти забути ↔ пригадати що-н. без труднощів, випадково, відразу, легко, несподівано, постійно, раптом, рідко, швидко, часто.

Забувати ↔ **пригадувати** (з підрядною частиною речення), що щось потрібно зробити, що потрібно відправити кого-н.

○ Прощай, Нимидоро! **Згадуй** мене, моє серце, вірними словами та дрібними сльозами, а я тебе, поки живий буду, довіку не **забуду** (*І. Нечуй-Левицький*); Коли до нього приїздять товариші з полігона і після спеки розкошують тут свіжою водою з колодязя, не **забуває** молодий Горпищенко весело **згадати** добрим словом того свого невідомого пращура, який цей колодязь викопав у степу (*О. Гончар*); Навіщо **оживляти** замерзлі мрії (*Леся Українка*).

◇ **Забувати** ↔ *перен.* **оживляти**.

□ **Забування** ↔ **пригадування**, **забуття** ↔ **згадка**, **забутий** ↔ **згаданий**.

Пор. ще: ЗАБУВАТИ ↔ ПАМ'ЯТАТИ.

185. ЗАБУТТЯ ↔ ПРОЗРІННЯ

Зникнення чогось з пам'яті. Відновлення чогось з пам'яті.

◎ Повне, раптове **забуття** ↔ **прозріння**.

○ Де зникає межа між рухом і спокоєм, між **забуттям** і **прозрінням**, між віддаленістю і близькістю, між пристрастю і байдужістю? (*М. Матіос*).

186. ЗАВЖДИ ↔ НІКОЛИ

У будь-який час, повсякчас, постійно, довічно, впродовж віків. Ні в який час, ні за яких обставин.

◎ **Завжди** бувати, бути, жити, перебувати, приходити, робити, стояти, ступати, ходити де-н. ↔ **ніколи** не бувати, не бути, не жити, не перебувати, не приходити, не робити, не стояти, не ступати, не ходити куди-н.

○ *Я.* Уже все закінчилося. Тепер я вже не піду від тебе. *Тереза.* Ніколи? *Я.* Ніколи. *Тереза.* Як це гарно, що ми будемо завжди разом (*О. Гончар*),

187. ЗАВ'ЯЗУВАТИ ↔ РОЗВ'ЯЗУВАТИ

Робити вузол, з'єднуючи кінці чого-н., (вузлом, петлею) зв'язувати. Роз'єднувати вузол, роз'єднувати кінці чого-н., що зв'язані вузлом, петлею.

◎ **Зав'язувати** ↔ **розв'язувати** бант, галстук, кінці чого-н., косинку, пояс, стрічку, хустинку, шнурок. **Зав'язати** волосся, голову, мішок, руки, шию чим-н. ↔ **розв'язувати** що-н. на волоссі, на голові, на мішку, на шиї. **Зав'язати** у вузлик, у хустинку ↔ **розв'язати** вузлик, хустинку. **Зав'язати** ниткою, тасьмою, шнуром, шпагатом ↔ **розв'язати** нитку, тасьму, шнур, шпагат. **Зав'язати** ↔ **розв'язати** дитині, дочці, синові що-н.; акуратно, без труднощів, відразу, впевнено, знову, легко, нашвидкуруч, обережно, рішуче, старанно, терпеливо, швидко, як-н. Наказати, намагатися, прагнути, хотіти **зав'язувати** ↔ **розв'язувати**.

◇ **Зав'язувати очі кому-н.** — позбавити можливості тверезо сприймати навколишнє ↔ **розв'язувати очі кому на що** — допомагати правильно зрозуміти справжній стан чого-н.; **Зав'язати руки** — позбавляти когось можливості вільно діяти ↔ **розв'язати руки кому-н., чії** — звільняти кого-н. від будь-яких обмежень, давати можливість вільно діяти; **Зав'язувати світ (кому)** — а) одружувати силою кого-н.; б) робити когось нещасним, позбавляти душевної радості ↔ **розв'язувати світ (кому)** — а) звільняти від шлюбних обов'язків; б) робити щасливим, позбавляти душевних мук; **Зав'язувати язик (язика, язика, рот, роти, губу, мову) кому-н.** — примушувати кого-н. замовкнути, забороняти розповідати щось, поширювати якісь вістки ↔ **розв'язувати язик (язика, язика, рот, роти, губу, мову)** — а) призводити до невимушеної розмови; б) силою змушувати кого-н. заговорити.

○ Ходить вона між возами, нахиляється, ніби хоче **зав'язати** шнурок на черевиках (*А. Хижняк*); Уляна так замерзла, що не могла **розв'язати** шалі (*Г. Тютюнник*).

□ **Зав'язка** ↔ **розв'язка**, **зав'язаний** ↔ **розв'язаний**, **зв'язувати** ↔ **розв'язувати**.

188. ЗАВ'ЯЗКА ↔ РОЗВ'ЯЗКА

Епізод, яким починається розвиток сюжету в художньому творі.

Епізод, яким завершується розвиток сюжету в художньому творі.

◎ Сюжетна зав'язка ↔ розв'язка.

○ Аналізуючи особливості розвитку сюжету в певному творі, ми вважаємо за потрібне говорити про зав'язку, кульмінацію, розв'язку; Трагічна розв'язка характерна для значної кількості новел А. Тесленка (*З посібників*).

189. ЗАГАДКА ↔ РОЗГАДКА

1. Короткий алегоричний опис подій, предметів, явищ, які треба пояснити, відгадати.

Відповідь на загадку, відгадка.

◎ Загадка ↔ розгадка вдала, весела, дитяча, дотепна, жартівлива, наївна, проста; віршем, прозою. Відгадати, дати, загадати, опублікувати, передати по радіо загадку ↔ дати, надіслати кому-н., написати відгадку.

2. У перен. знач.: Незрозумілі в житті, в природі, в суспільстві, в чому-н. таємниці, загадкові явища.

Пояснення яких-н. таємниць, загадкових явищ життя, суспільства, природи.

◎ Загадки незрозумілі, неясні, різноманітні, таємні ↔ розгадки вичерпні, остаточні, повні. Бути, залишатися, стати загадкою чого-н.; наблизитися, приближатися до розв'язання загадки ↔ до розгадки чого-н.; знаходити, шукати розгадку, стати розгадкою чого-н.

○ Така ваша загадка, що нема й розгадки; Де є загадка, там мусить бути й розгадка (*Народні прислів'я*).

□ Загадувати ↔ розгадувати, загадування ↔ розгадування, загадка ↔ відгадка.

190. ЗАГАЛЬНИЙ ↔ ЧАСТКОВИЙ

Який стосується всіх, усього, містить лише головне, поширюється на всіх, на все. Який стосується частини чогось, враховує всі подробиці.

⊙ **Загальний**, а, е ↔ **частковий**, а, е інформація, повідомлення, стаття, рецензія, виклад. Зробити, надрукувати, передати по радіо **загальне** ↔ **часткове** повідомлення.

○ Він умів побачити **загальне** в **частковому** і **часткове** в **загальному**; Умовиводи бувають дедуктивні, коли думка йде від **загального** до **часткового** (*З посібника*); Роман з дивною кмітливістю навчився ловити **загальний** зміст; Самієв взявся розробляти **детальний** план операції (*З тв. О. Гончара*).

□ **Узагальнювати** ↔ **деталізувати**, **загальний** ↔ **детальний**.

191. ЗАГАРБУВАТИ ↔ ВИЗВОЛЯТИ

Насильно захоплювати що-н., завойовувати. Відвойовувати захоплену територію, місто.

⊙ **Загарбувати** ↔ **визволяти** людей, країну, батьківщину, рідну землю, населений пункт, місто, село; несподівано, раптово, швидко. Ворог, **загарбник**, **нападник загарбав** ↔ **визволяти** кого-н. від ворога, **загарбника**, **нападника**.

○ Той неситим оком — За край світа зазирає, Чи нема країни, Щоб **загарбать** (*Т. Шевченко*); Україну ідіть **визволяти** (*В. Сосюра*).

□ **Анексія** ↔ **звільнення**, **анексувати** ↔ **звільняти**.

192. ЗАГОРЯТИСЯ ↔ ГАСНУТИ

1. Починати горіти, світити, запалюватися, спалахувати. Переставати горіти, світити, затухати, тухнути.

⊙ **Загорятися** від вогню, від іскри, від сірника ↔ **гаснути** від вітру, від дощу, від вологи. **Загорятися** ↔

гаснути в будинку, у вікні, в лісі, в піщі, в полі, на горищі, на столі. **Загорілися** ↔ **загаснули** ватра, вогонь, зоря, лампа, ліхтар, полум'я, світло де-н., свічка, факел; легко, несподівано, раптово, швидко.

2. У перен. знач.: (про по- Втрачати силу вияву, дії, почуття) починатися, зменшуватися. збуджуватися.

⊙ **Загорятися** бажанням, коханням, любов'ю, почуттями, пристрасстю ↔ **згасає** бажання, кохання, любов, почуття, пристрассть; легко, несподівано, раптово, швидко.

○ Але невдовзі у віконці знову **блиснуло** світло, поколивалось якусь хвилину і погасло (*М. Стельмах*); Бій на плацдармі то **затухав**, то **спалахував** з вулканічною пристрасстю, але був десь далеко (*Ю. Яновський*).

□ **Запалюватися** ↔ **гаснути**, **спалахувати** ↔ **затухати**, **займатися** ↔ **затухати**.

193. ЗАДОВОЛЕНИЙ ↔ НАСУПЛЕНИЙ

Який виражає почуття за- Який зовні виявляє неза-
доволення. довлення.

⊙ **Задоволений**, а, е ↔ **насуплений**, а, е погляд, очі, обличчя. Бути, залишитися дуже, цілком, часто **задоволений** ↔ **насуплений**.

○ Своїм спокійним, веселим і **задоволеним** поглядом змірив Владко схвильовану до глибини постать брата (*І. Франко*); Христя, провівши Марину до воріт, вернулася сумна, **насуплена** (*Панас Мирний*); Ясночолій коваль водив лагідними очима по **насуплених** лицях (*К. Гордієнко*).

□ **Задоволений** // лагідний ↔ **надутий** // **насумрений** // похмурий // **насуплений**.

194. ЗАКОННИЙ ↔ НЕЗАКОННИЙ

Який дотримується вста- Який суперечить вста-
новлених законів. новленим законам.

⊙ **Законний**, а, е ↔ **незаконний**, а, е уряд, влада,

вимога, розпорядження. Стати, бути законним ↔ незаконним.

○ Законний уряд відійшов від влади, а до влади прийшла незаконна хунта; На кожному кроці в державі твориться страшне свавілля і беззаконня (*З газет*); А ось лихий царя несе, з законами, з мечем (*Т. Шевченко*).

□ Закон // законність ↔ беззаконня, правний ↔ протизаконний // позазаконний.

195. ЗАЛАЗИТИ, ЗАЛІЗАТИ ↔ ВИЛАЗИТИ, ВИЛІЗАТИ

Потай або відкрито заби- Лізучи, вибиратися звід-
ратися або потрапляти ки-н.
куди-н., влазити.

◎ Залазити у валізку, у замок, у кімнату, в комору, в куток, у магазин, у печеру, в хату, в яму ↔ вилазити з валізки, з замку, з кімнати, з комори, з кутка, з магазину, з печери, з хати, з ями. Дитя, жінка, мишка, теля, хлопець, чоловік *залазить* куди-н. ↔ *вилазить* звідки-н. Залазити ↔ вилазити енергійно, зразу, легко, швидко.

◇ Залазити в борги — заборгувати кому-н. ↔ вилазити з боргів — сплачувати борги; Залазити в чию-н. шкуру — перевтілюватися, намагатися зрозуміти чийсь стан ↔ вилазити із шкури (шкіри) — докладаючи всіх зусиль, робити що-н., добиватися чого-н.

○ Не так скоро *вилізеш*, як *залізеш* (*Народне прислів'я*).

□ Вилізання ↔ влізання, вилазити ↔ влазити.

Пор. ще: ЗАЛАЗИТИ ↔ ЗЛАЗИТИ.

196. ЗАЛАЗИТИ, ЗАЛІЗАТИ ↔ ЗЛАЗИТИ, ЗЛІЗАТИ

Підніматися на верх чо- Спускатися з гори чого-н.
го-н., вилазити.

◎ Дитя, дівчина, комашня, людина, ящірка *залазить* на верх чого-н. ↔ *злазить* з гори чого-н. Залазити на будинок, на віз, на горище, на грушу, на дах, на дерево, на камінь, на куц, на стіл, на шафу ↔ *злазити* з будинку, з воза, з горища, з груші, з даху, з дерева,

з каменя, з куша, з печі, зі столу, з шафи; енергійно, зразу, легко, з труднощами, швидко.

○ Вітер був у той день навісний і., отже, **вилазити**, а надто **злізати** було не дуже-то легко (*Леся Українка*).

□ **Вилазити** ↔ **злазити**, **залізання** ↔ **злізання**.

197. ЗАМЕРЗАТИ ↔ РОЗТАВАТИ

1. **Холонути**, **застигати**, **ставати твердим**, **перетворюватися в лід**. **Перетворюватися в рідкий стан**, переважно під впливом тепла, (*про тверді замерзлі речовини*) **танути**.

◎ **Замерзає** ↔ **розтає** вікно, вода, озеро, річка, хлопеч. **Замерзати** ↔ **розтавати** при якійсь температурі. **Замерзати** в січні, зимою, вночі, звечора ↔ **розтавати** в березні, весною, вдень, зранку. **Замерзати** ↔ **розтавати** випадково, відразу, досить, дуже, легко, раптово, сильно, слабо, швидко. Швидко, повільно, надворі, в кадубі **замерзає** ↔ **тане** вода, молоко й усі інші рідкі або м'які речовини, які замерзають.

○ **Тричі крига замерзала**,
Тричі розтавала... (*Т. Шевченко*);

Нам нелегко було. Може, іншим не знать поколінням, Як у школі в мороз **замерзає** чорнило на лід (*Л. Забашта*); Весняний подих точив зашкарублу крижану кору, що вкрила землю, і вона **танула** (*О. Досвітній*).

□ **Замерзання** ↔ **розтавання**, **замерзлий** ↔ **розталый**; **заморозки** ↔ **відлига**.

2. Під дією холоду дуже **остигати**. **Нагріватися** під дією якогось джерела тепла.

◎ **Тіло**, **руки**, **вуха**; скоро, повільно **замерзли** ↔ **огрілись**.

○ Дозвольте мені годинку в теплій хаті посидіти...

Одуб, **замерз!** **Огріюсь** і далі посуну (*М. Старицький*);

Я заплакав, що й казати, бо почав вже **замерзати**; Дощ промочив бідака до нитки, **загрітись** не було де (*З тв. І. Франка*); Ноги Леонідові в поганих чоботях **закоцюбли**, як в ополонці (*О. Гончар*).

□ **Замерзнути** // **заледеніти** // **закрижаніти** ↔ **розтанути**, **мерзнути** // **одубіти** // **заклякнути** // **закостеніти** // **закоцюбнути** // **закрижаніти** // **заціпеніти** ↔ **нагрітись** // **огрітись**, **леденити** ↔ **огрівати**, **замерзлий** ↔ **розталый** // **талый**, **замерзлий** ↔ **огрітий** // **загрітий**.

198. ЗАМОВЧУВАТИ ↔ ВИГОВОРЮВАТИ

Не згадувати про що-н. з метою приховати.   Висловити все, що думається, хочеться сказати.

◎ **Замовчувати** ↔ **виговорювати** слова, думки, повідомлення, відому інформацію, щось приховане; все, що думаєш; своєчасно, вдало, з чемності, з нехиттю.

○ *Думаю, що занадто замовчувати і недоговорювати те, що можна зовсім просто і широко сказати, теж не слід (Леся Українка); Довго тієї ночі говорив Турчинович, ніби хотів виговорити все, що накипіло на душі (П. Колесник).*

◇ **Обходити (обминати) мовчанкою** (*не згадуючи про щось*) ↔ **Виговорити все, що накипіло на душі** (*все висказати*).

□ **Замовчувати** // **недоговорювати** // **недоказувати** ↔ **виговорити все** // **сказати**.

199. ЗАНЕПАД ↔ ПІДНЕСЕННЯ

Погіршення загального стану, зниження рівня розвитку.   Впливати на розквіт чогось, покращення загального стану.

◎ **Занепад** ↔ **піднесення** економіки, господарства, фінансів, мистецтва. Наступив, почався, відбувається **занепад великий**, катастрофічний, загальний, поступовий, стрімкий ↔ **наступило**, **почалося**, відбувається **піднесення загальне**, **поступове**, **стрімке**. **Початок**, **кінець занепаду** ↔ **піднесення**.

○ *Рузвельт зумів організувати загальне піднесення економіки США після її великого занепаду (З посібника).*

□ **Занепад** ↔ **розквіт**, **занепадати** // **підупадати** ↔ **підноситися** // **розквітати**.

200. ЗАОЧНИЙ ↔ ОЧНИЙ

Який здійснюється без особистого спілкування.   Який відбувається при особистому спілкуванні.

◎ **Заочний**, а, е ↔ **очний**, а, е форма навчання, відвідування, знайомство, спілкування; деканат.

◇ **Заочне навчання** (опанування знаннями, професією без систематичного відвідування занять) ↔ **Очне (стаціонарне) навчання** (опанування знаннями, професією із систематичним відвідуванням занять).

○ **Очного** купця поклоном вітають, а **заочного** — пугами б'ють (*Народне прислів'я*).

201. ЗАПИТАННЯ ↔ ВІДПОВІДЬ

Звертання до кого-н. з метою з'ясування чогось, питання.   Усне чи письмове повідомлення, пояснення з приводу чийого-н. запитання, звертання.

◎ **Занитання** додаткове, жартівливе, коротке, ласкаве, наївне, очікуване, перше, письмове, попереднє, правильне, продумане, розумне, складне, усне, хитре, цікаве ↔ **відповідь** блискуча, впевнена, всестороння, вичерпна, жартівлива, змістовна, кваліфікована, конкретна, коротка, наукова, несподівана, письмова, правильна, розумна, усна, щира. **Запитання** дочки, студента, учителя, учня; до дочки, до студента, до учителя, до учня ↔ **відповідь** дочки, студента, учителя, учня; дочці, студентіві, учителеві, учневі. **Інтонація, формулювання запитання** ↔ **відповіді**. **Чекати від кого-н. запитання** ↔ **відповіді**. **Зрозуміти, записати, запропонувати, почути, сформулювати запитання** ↔ **відповідь**. **Поставити запитання** ↔ **дати відповідь**.

○ Усі дивилися на неї з надією, зверталися з **запитаннями**, а її **відповіді** заспокоювали (*З газет*); Хоч цех наш фактично ще не існував, але майбутня слава притягувала до нього безліч метких хлопців, які розносили поміж нас різні анкети і приставали з досить примітивними **запитаннями**, сподіваючись здивувати

людство висновками, виведеними з наших **відповідей** (П. Загребельний).

□ **Запитувати** ↔ **відповідати**, **питання** ↔ **відповідь**.

202. ЗАПРОШУВАТИ ↔ ПРОГАНЯТИ

Кликати когось кудись. Наказувати віддалитися.

◎ **Запрошувати** ↔ **проганяти** сусідів, чоловіка. **Запрошувати** додому, на роботу; **широ** ↔ **проганяти** з дому, з роботи, з ненавистю.

○ Як **запрошують** — йди повільно, **проганяють** — тікай швидко (*Народне прислів'я*).

□ **Запрошення** ↔ **проганяння**.

203. ЗАПРЯГАТИ ↔ РОЗПРЯГАТИ

Напрягати упряж на коня або іншу тварину, щоб щось тягнула. Знімати упряж з тварин.

○ **Запрягає** Чіпка коней (*Панас Мирний*); **Розпрягайте**, хлопці, коней Та й лягайте спочивать (*Народна пісня*).

□ **Запрягання** ↔ **розпрягання**, **запряжений** ↔ **розпряжений**.

204. ЗАРАЖАТИ ↔ ЛІКУВАТИ

Передавати заразу кому-, чому-н. За допомогою ліків лікувати заразу.

◎ **Заражати** інфекцією, хворобою, коклюшем, тифом; раптово, несподівано; на роботі, в транспорті ↔ **лікувати** інфекцію, хворобу, коклюш, тиф; терміново, завчасно; у лікарні, вдома, госпіталі.

○ Щоб не **заразити** багатьох дітей коклюшем, лікарі почали проводити профілактику та **лікувати** хворих (*З посібника*).

□ **Заразність** ↔ **лікування**.

205. ЗАСНОВУВАТИ ↔ ЛІКВІДУВАТИ

Створювати початок існування чого-н., започатковувати. Знищувати щось раніше засноване.

◎ **Заснувати** ↔ **ліквідувати** партію, установу, органі-

зацію, фонд; раптом, несподівано, своєчасно; в державі, в місті, в столиці.

○ І. Франко заснував радикальну партію (*М. Коцюбинський*); Ліквідували його установу як непотрібну (*О. Довженко*).

□ Створювати // організувати ↔ знищити // припинити // зруйнувати.

206. ЗАСПОКОЮВАТИ ↔ ХВИЛЮВАТИ

Розвіювати неспокій, турботи.   Робити неспокійним когось.

◎ Заспокоювати ↔ хвилювати його, Чіпку, сина, маму; завжди, передчасно, несподівано; почати, не переставати; в товаристві, між людьми, вдома, в поїзді.

○ Галя його заспокоювала, голубила (*Панас Мирний*);

Нащо й Бога турбують, коли по-нашому не буде (*Т. Шевченко*); Почне [Зінько] каламутити в громаді

(*Б. Грінченко*); Василь, що хвилював дівчат блиском свої очей, вів плуга по другий бік поля (*П. Панч*);

Він махав назад себе палицею і ще гірше дразнив собак (*І. Нечуй-Левицький*).

□ Заспокоювати ↔ непокоїти // турбувати // бентежити // баламутити // перен. (з великою силою) бурлитити // буяти, каламутити // (викликати заворушення) бунтувати // колотити // мутити, заспокоювати ↔ (нависне) дразнити // дразнити // дратувати // дрочити, заспокійливий ↔ дразливий // дратівливий.

Пор. ще: СПОКІЙ ↔ ЗАВЗЯТТЯ, СПОКІЙНИЙ ↔ НЕСПОКІЙНИЙ.

207. ЗАТРИМУВАТИСЯ ↔ СПІШИТИ

Залишатися якийсь час у певному місці.   Старатися швидко щось зробити, рухатися.

○ Хаєцький затримувався десь (*О. Гончар*); Не барися, мій синочку, швидше повертайся (*Т. Шевченко*);

Іди, доню, та й не гайся (*Народна пісня*); Спішу поділитися з вами вісткою (*М. Коцюбинський*).

□ Баритися // гаятися ↔ поспішати.

208. ЗАХИЩАТИ ↔ ЗВИНУВАЧУВАТИ

Боронити, відстоювати інтереси, погляди, честь, права кого-н.   Покладати вину на кого-н., робити винним, обвинувачувати.

◎ **Захищати** ↔ **звинувачувати** винуватого, жінку, злодія, людину, підсудного, хлопця, хулігана; впевнено, вперто, гаряче, енергійно, категорично, несподівано, обережно, офіційно, рішуче, стійко, як-н. Виявляти бажання, намагатися, прагнути, хотіти **захищати** ↔ **звинувачувати**.

○ Хочу бути юристом, щоб досконало вивчити закони захисту людини, ...щоб **обвинувачувати** фашизм, бо він ще не викорчований (*А. Хижняк*).

□ **Захисник** ↔ **обвинувачувач**, **захист** ↔ **обвинувачення**, **захищати** ↔ **звинувачувати**; **боронити** // **відстоювати** кого-, що-н. ↔ **звинувачувати**.

209. ЗАХИЩАТИ ↔ НАПАДАТИ

Відмежовувати себе від кого-н., від нападу, замаху, удару, ворожих, небезпечних дій, обороняти, боронити.   Накидатися на кого-, що-н., щоб захопити, набити, пограбувати, знищити.

◎ **Захищати** батьківщину, дочку, друга, ліси, мир, пригноблених, рослини, себе, село, слабших, тварин ↔ **нападати** на батьківщину, на дочку, на друга, на ліси, на борців за мир, на пригноблених, на рослини, на нас, на село, на слабших, на тварин. **Захищати** кого-н. від ворога, від нападу, хуліганів ↔ **напали** вороги, хулігани. **Захищати** вперто, дуже, енергійно, обережно, офіційно, підкреслено, політично, рішуче, спокійно, стійко, хоробро, часто ↔ **нападати** відразу, впевнено, непомітно, несподівано, офіційно, політично, постійно, раптово, рішуче, швидко.

○ Загін повстанців не лише **боронився**, але й сам **нападав**, і незабаром йому вдалося вибити противника (*О. Гончар*).

□ **Захисник** ↔ **напасник**, **захист** ↔ **напад**, **захищатися** ↔ **нападати**, **боронитися** ↔ **нападати**, **обороняти** ↔ **нападати**.

210. ЗБИРАТИ ↔ РОЗКИДАТИ

Брати щось у різних місцях і складати в одне місце.   Кидати що-н. у різні боки.

◎ **Збирати** ↔ **розкидати** каміння, речі, зілля, предмети; по землі, по хаті, по кімнаті, всюди; зранку, вдень, протягом тривалого часу, не перестаючи. Не переставати **збирати** ↔ **розкидати** що-н.

○ Приходить час **збирати** каміння і час його **розкидати** (*Крилатий вислів*).

211. ЗБІЛЬШУВАТИ ↔ ЗМЕНШУВАТИ

Робити більшим за кількістю, об'ємом, розміром, тривалістю, інтенсивністю.   Робити меншим за кількістю, об'ємом, розміром, тривалістю, інтенсивністю, збавляти.

◎ **Збільшувати** ↔ **зменшувати** вагу, відстань, водойму, врожай, довжину, дозу чого-н., доходи, витрати, кількість чого-н., напругу, небезпеку, плату, площу, податки, видатки, проценти чого-н., розмір чого-н., швидкість чого-н., ширину чого-н. на три метри, на три гривні, до трьох кілограмів, до норми, понад норму; вдвічі, втричі...; зразу, небагато, повільно, повністю, поступово, різко, трохи. **Вирішити**, **намагатися**, **почати**, **продовжувати**, **хотіти збільшувати** ↔ **зменшувати**. **Швидкість збільшувати** ↔ **збавляти**.

○ Ми спокійно і солідно ставали в чергу між велетенськими машинами, ми йшли своїм крейсерським ходом, ні **збавляючи**, ні **збільшуючи** швидкість (*П. Загребельний*); **Меншає** гора кавунів на березі, **росте** гора кавунів на баржі (*О. Гончар*); Дай мені мудрість всього, що триває; нехай перше в моїх очах **маліє**, а друге **росте** (*З молитви*).

□ **Збільшення** // **градація** // **накопичення** // **нагрома-**

дження ↔ зменшення // спад // спадання, перебільшувати ↔ применшувати, збільшувати ↔ збавляти, рости // зростати // збільшуватися ↔ маліти.

Пор. ще: БІЛЬШЕ ↔ МЕНШЕ, БІЛЬШІСТЬ ↔ МЕНШІСТЬ, ВЕЛИКИЙ ↔ МАЛИЙ.

212. ЗВЕЛИЧУВАТИ ↔ ПРИНИЖУВАТИ

Сприяти витворенню величчя когось, чого-н.   Ображаючи, намагатися применшити чийсь гідність.

◎ Звеличувати ↔ принижувати людину, чоловіка, службовця; гідність, працю; дуже, із задоволенням, постійно, щодня; вдома, на роботі, в побуті.

○ Треба знайти такий художній вираз правди життя, щоб голоний сенс фільму не применшував гідності народу, не принижував, а звеличував народ (О. Довженко).

□ Величати // підносити (гідність) ↔ применшувати // ганьбити.

Пор. ще: ВЕЛИЧ ↔ ДРІБНИЦЯ.

213. ЗВИНУВАЧУВАТИ ↔ ВИПРАВДОВУВАТИ

Вважати кого-н. винним у здійсненні чого-н.   Визнавати кого-н. невинним у чомусь.

◎ Звинувачувати ↔ виправдовувати кого-н., людину, дівчину, хлопця, його, Дмитра; публічно, справедливо, завжди, вчора; справедливо, від себе, від чийого-н. імені. Намагатися, вирішити, хотіти звинувачувати ↔ виправдовувати кого-н. Звинувачувати у нечесності, в брехні, в несправедливості ↔ виправдовувати у всьому.

○ Невже він виправдає Катрусю й звинуватить Павла (В. Кучер).

□ Звинувачення ↔ виправдання, оскаржувати ↔ виправдовувати.

214. ЗВИЧАЙНИЙ ↔ МАНІРНИЙ

Який не має в собі нічого особливого в порівнянні з іншими, нічим не прикметний. Позбавлений простоти і природності, з надмірною манірністю.

◎ Звичайний, а, е ↔ манірний, а, е людина, чоловік, жінка, дама, дівчина, дитя; в побуті, в житті, в поведінці; завжди, від народження. Бути, залишатися **звичайним** ↔ **манірним**. Вести себе **звичайно** ↔ **манірно**.

○ Ви були у всякому ділі **звичайні** і обачні (*Марко Вовчок*); Данило чомусь відчув, що перед ним сидить не **простий** парубчак, а господар землі (*М. Стельмах*); Увіходить немолода, носата, але **манірна** дама (*І. Кочерга*).

□ Звичний // нормальний // природний // простий ↔ дивний // дивовижний // екстравагантний // аномальний // манірний // розманіжений.

215. ЗГОДА ↔ НЕЗГОДА

Взаємне порозуміння, відсутність ворожнечі, суперечок, однастайність, мир, злагода. Стан ворожості між ким-н., словесне змагання між двома або кількома особами, спір.

◎ Довга, коротка, постійна, справжня, щира; між дітьми, між людьми, між сусідами, між народами **згода** ↔ **незгода**. Досягнення, забезпечення, збереження **згоди** ↔ виникнення, причина, продовження, розв'язання **незгоди**. Виростати, жити, перебувати в постійній **згоді** ↔ **незгоді**. Берігти, відстоювати, зберігати, зміцнювати, підтримувати, починати **згоду** ↔ нав'язувати, попереджувати, припиняти, притаїти, продовжувати, розв'язувати, спровокувати **незгоду**.

○ **Згода** буде, **незгода** руйнує (*Народне прислів'я*);

Се [це] буде щира думка **згоди**,

Се [це] буде слава добрих діл,

Де засівали тьму **незгоди**,

Бряжчали списи вражих сил

(*П. Грабовський*).

216. ЗДОБУВАТИ ↔ ВТРАЧАТИ (УТРАЧАТИ)

У наполегливих змаганнях досягати чого-н. Позбуватися чогось унаслідок яких-н., чийх-н. дій.

○ Абищицю здобув, а гори втратив (*Народне прислів'я*); О, не один нащадок Прометея Блискучу іскру з неба здобував; А що здобув ти у житті своєму? (*З тв. Лесі Українки*); Вони не втратили жодного чоловіка (*Ю. Яновський*).

□ Здобуття ↔ втрата, здобуто ↔ втрачено.

217. ЗДОРОВИЙ ↔ БОЖЕВІЛЬНИЙ

Який має фізичне і психічне здоров'я. Який утратив розум.

◎ **Здоровий**, а, е ↔ **божевільний**, а, е знайомий, людина, син, сусід, чоловік.

○ Він психічно цілком **здоровий** (*З розмови*); Зійшов з помосту **божевільний** Лір (*М. Рильський*); Тебе самого **безумним** люди назовуть (*Т. Шевченко*); Хіба ж ти не помітив по ній, що вона й здавна **навіжена** була (*Марко Вовчок*).

□ **Здоровий** ↔ **безумний** // **безтямний** // **навіжений** // **одурілий** // **психічнохворий**.

218. ЗДОРОВИЙ ↔ ХВОРИЙ

Який має здоров'я, стан організму, при якому нормально функціонують усі органи. Який має якусь хворобу, нездоровий, слабкий.

◎ **Здоровий**, а, е ↔ **хворий**, а, е бабуся, вухо, дитя, дерево, дівчина, жінка, дуб, істота, кінь, нога, око, організм, печінка, птиця, рука, серце, тітка, чоловік, шкіра, шлунок, юнак; на вигляд, абсолютно, дуже, досить, зовсім, повністю, практично. Бути, виглядати, жити, залишатися, здаватися, ставати **здоровим** ↔ **хворим**.

У знач. ім.: **Здоровий**, а ↔ **хворий**, а — здорова або хвора людина: Перевіряти усіх **здорових** і **хворих**.

◇ **Перекладати (валити, перекласти, звалювати, звалити) з хворої голови на здорову** — перекладати з винного на невинного.

○ То **хворого** питають, а **здоровий** що ввіймає, то й змеле [з'їсть]; з **хворої голови на здорову** (*Народні прислів'я*); На порозі з'явилася фельдшерлиця в білому халаті. — Що вам треба? — Прийміть **хворого**. — Це ви — **хворий**? — Ні, я **здоровий**. **Хворий** там (*О. Гончар*); Коли б, кажуть, **здужав**, нехай би вештався, де хоче, а то **хворіє** (*За творами М. Кропивницького*).

□ **Здоровенький ↔ хворенький, здоровшати ↔ хворіти, здоров'я ↔ хвороба, здоровий ↔ слабий, здоров'я ↔ недуга, одужувати ↔ занедужати, здоровий ↔ хворобливий, здужати ↔ хворіти.**

219. ЗДРИГАТИТСЯ ↔ ЗАСПОКОЮВАТИСЯ

Відчувати мимовільне тремтіння, судорожні рухи від холоду, страху, хвилювання. Ставати менш напруженим.

○ Переляканий хлопець **здрігнувся** і притулювся до брата (*І. Франко*); Хвилювання чимраз починає проходити і пацієнт **заспокоюється** (*З посібника*).

□ **Здрігання ↔ заспокоєння.**

220. ЗЕМЛЯ ↔ НЕБО

Земна куля з усім, що на ній є. Видимий над землею як її протилежність повітряний простір.

◎ **Земля** простора, неосяжна, рідна ↔ **небо** високе, неосяжне, світле, зоряне. Бути, існувати, перебувати на **землі** ↔ піднятися, дивитися на **небо**. Сили, влада **землі** ↔ **неба**.

○ Нехай супутниками в **небо** Летять супутники **Землі** (*М. Рильський*); Є Україна правдива і брехлива.... Є совісна і є безлична. І кожна з них така далека одна від одної, як **Сонце** від **Землі** (*М. Матіос*); У своїх дужих руках тримав сили **небесні** й **земні**, смерть і життя (*М. Коцюбинський*).

□ **Земля // планета ↔ перен. сонце; земний ↔ небесний.**

221. ЗИМА ↔ ВЕСНА

Пора року, яка настає після осені.

Пора року, яка настає після зими.

☉ **Зима** ↔ **весна** приємна, близька, волога, добра, тривала, різна. **Зима** холодна, вітряна, мокра, прикра ↔ **весна** лагідна, приємна, тепла, очікувана. Любити, чудуватися, натішитися **зимою** ↔ **весною**. На **зиму** ↔ на **весну** надіятися, відкладати, зробити що-н.

○ Мої сини, як **зима** і **весна**. Старший — меткий і проворний, як задеркуватий **зимовий** день. Молодший неврівноважений, як **весняна** повінь (Ю. Яновський).

222. ЗИМА ↔ ЛІТО

Пора року, яка настає після осені.

Пора року, яка настає після весни.

☉ **Зима** безхмарна, близька, вітряна, волога, гарна, довгождана, коротка, минула, м'яка, несподівана, остання, очікувана, сибірська, снігова, суха, тепла, холодна, чудова ↔ **літо** безхмарне, близьке, вологе, гарне, довгождане, коротке, минуле, м'яке, останнє, очікуване, сонячне, сухе, тепле, холодне, чудове. Згадувати, любити, провести, описувати **зиму** ↔ **літо**. До **зими** ↔ до **літа** встигнути зробити що-н. За **зиму** ↔ за **літо** закінчити роботу, навчитися, підлікувати, написати спогади. На **зиму** ↔ на **літо** відкласти що-н. (свою відпустку). Іде, наближається, настає, настає, починається, прийде, пройде, проходить **зима** ↔ **літо**.

◇ **Скільки літ, скільки зим** — дуже довго.

○ **Літо** збирає, а **зима** з'їдає; **Зима** без снігу — **літо** без хліба; У лютому сонце йде на **літо**, а мороз на **зиму** (*Народні прислів'я*); Дід Сербиченко показав фронтовикам відмітне місце, де впродовж року, **літо** й **зиму**, ніколи не вшухав вітер (Ю. Яновський).

□ **Зимовий** ↔ **літній**, **зимонька** ↔ **лігечко**, **зимою** // **взимку** // **взимі** ↔ **літом** // **влітку**, **зимувати** ↔ **літувати**, **по-зимовому** ↔ **по-літньому**.

223. ЗМІСТОВНИЙ ↔ ПУСТИЙ

Багатий змістом.

Перен. Позбавлений насиченого змісту, глибини.

⊙ **Змістовний**, а, е вислів, мова, твір, лист ↔ **пустий**, а, е звук, фраза, слово, мова. Бути, стати **змістовним** ↔ **пустим**.

○ Той, хто працює і знає мету своєї праці, у того завжди буде життя **змістовне** і **повноцінне** (*О. Гурєв*); **Пустим**, спустошеним стало його життя (*О. Гончар*); У доробку Виргана даремно шукати **пустодзвонних** фраз чи риторики (*З журналу*).

□ **Змістовний** // **насичений** ↔ (*позбавлений змісту*) **неповноцінний** // **пустодзвонний**.

224. ЗМІЦНЮВАТИ ↔ ПОСЛАБЛЮВАТИ

Робити щось міцнішим, стійкішим, укріплювати.

Зменшувати силу, ступінь вияву.

⊙ Хотіти, вирішити **зміцнювати** ↔ **послаблювати** дисципліну, владу, любов, віру, враження, почуття, дружбу, силу вияву, вияв *чого-н.*, здоров'я; наполегливо, дуже, назавжди.

○ Сім'ї моїй довелося жити на селі,.. і там я ще більше **зміцнив** свою любов до всього українського (*М. Коцюбинський*); Ось що, пане, — заговорив він по хвилі, — треба насамперед **послабити** враження від сьогоднішньої зустрічі (*З. Тулуб*); Громадська робота в нас заснована так, щоб вона не **збавляла** людські сили та здоров'я, а **кріпила** їх (*Панас Мирний*); **Кріпися**, козаче, отаманом будеш (*Народне прислів'я*); Бій гуркотів на всіх ділянках, то **послаблюючись**, то доходячи до найвищої грані напруження (*Ю. Бедзик*).

□ **Кріпити** ↔ **збавляти**, **укріплювати** ↔ **послаблювати**, **кріпитися** ↔ **послаблюватися**.

Пор. ще: СИЛА ↔ КВОЛІСТЬ.

225. ЗНАМЕНИТИЙ ↔ БЕЗСЛАВНИЙ

Який має широку популярність. Позбавлений популярності, слави.

○ Все про нього, все про славного, вічно пам'ятного героя Гуцульщини Олексу Довбуша (*Г. Хоткевич*); Я ж не так знаменита, як Байрон (*Леся Українка*); Він не хотів загинути такою безславною, страшною смертю (*М. Коцюбинський*).

□ Славнозвісний // славний ↔ знеславлений // ославлений.

226. ЗНАХОДИТИ ↔ ГУБИТИ

Намагатися шукати, виявляти кого-, що-н. Втрачати щось через неухважність, недбалість, залишаючи десь кого-, що-н.

◎ Знаходити ↔ губити авторучку, документ, зошит, дочку, сина, книгу, річ, рукавичку, шапку; в автобусі, на базарі, надворі, на стадіоні, там, тут; вчора, минулого тижня, сьогодні; випадково, несподівано, раптом; через неухважність.

○ Чоловік не знає, де згубить, а де — знайде (*Народне прислів'я*);

Хіба я не крапля мала,
Що світ необмежний одбила,—
Лиш ґрунту свого не знайшла,
Лиш крила родимі згубила (*М. Рильський*).

□ Знахідка ↔ згуба, відшукати ↔ загубити, знайдений ↔ загублений, знахідка ↔ втрата.

Пор. ще: ЗНАХОДИТИ ↔ ХОВАТИ.

227. ЗНАХОДИТИ ↔ ХОВАТИ

Намагатися знайти, виявити кого-, що-н. Класти що-н. у таємному місці, щоб ніхто не міг знайти.

◎ Знаходити ↔ ховати книгу, пальто, портфель, речі; вдома, в stodолі, в хаті, надворі; вчора, минулого тижня, завжди, постійно; зі злоби, з помсти, навмис-

не, спеціально. Намагатися, прагнути, старатися, хотіти **знайти** ↔ **сховати**.

○ Далеко **сховавши**, ближче **знайдеш** (*Народне прислів'я*); Він пильно **мишкував** у його маєтності (*І. Франко*); Чи ми тебе, доню, К серцю не тулили, Чи ми твою долю Де **запропастили**? (*М. Кропивницький*).

□ **Знайдений** ↔ **схований**, **знаходження** ↔ **ховання**, **крити** (*кого чим*) // **критися** // **таїти** ↔ **виявляти**, **запропастити** ↔ **знаходити** // **мишкувати**, **знаходитися** // **зачаїтися** ↔ **губитися**.

Пор. ще: **ЗНАХОДИТИ** ↔ **ГУБИТИ**.

228. ЗНАЧНИЙ ↔ АБИЯКИЙ

Який має неабияке значення. Нічим не примітний.

○ **Значний** ↔ **абиякий** випадок, приклад, зразок, постать, явище, вплив, факт, роль. Досить, дуже, достатньо **значний** ↔ **абиякий**. Бути, здаватися, вважатися **значним** ↔ **абияким**.

○ Ви не думайте, що я **абиякий** чоловік, я чоловік **значний** на селі (*С. Васильченко*).

□ **Відомий** // **знаменитий** // **визначний** ↔ **звичайний** // **будь-який**, **значущість** ↔ **звичайність**, **значно** ↔ **як-небудь**.

229. ЗОВНІ ↔ ВСЕРЕДИНІ

На зовнішній частині. У внутрішній частині.

○ Оглядати, перевіряти, любитися, вивчати, бути **зовні** ↔ **всередині**. **Зовні** ↔ **всередині** будинку, собору, будинку, людини.

○ Я весь час любувався собором і зверху, і **всередині** і не міг одірвати очей (*М. Коцюбинський*).

230. ЗОВНІШНІЙ ↔ ВНУТРІШНІЙ

Розміщений, розташований, перебуває зовні, на поверхні чого-н. Який є, міститься всередині чого-н.

○ **Зовнішній**, я, є ↔ **внутрішній**, я, є бік чого-н., вигляд чого-н., вплив, дія, життя, зміна, ознака, по-

верхня, подібність, простір, світ, середовище, частина чого-н., умови чого-н., шар чого-н. Мабуть, напевно **зовнішній** ↔ **внутрішній**. Чисто **зовнішній** ↔ **внутрішній**. Бути **зовнішнім** ↔ **внутрішнім**. Щось є (лише) **зовнішнє** ↔ **внутрішнє**.

○ **Зовнішня** лінія оборони тягнеться степом верстов на сорок... Видніються на четвертому поверсі **внутрішні** стіни однієї з кімнат, оббиті шпалерами (*О. Гончар*); І от до нього статечно підходить прояснений **зовні** і підмурений **зсередини**, середній на зріст, доладно збудований чолов'яга, якого можна запам'ятати з першого погляду (*М. Стельмах*); **Внутрішні** і **зверхні** обставини нашого театру ненормальні (*І. Франко*).

□ **Зовнішність** ↔ **внутрішність**, **зовнішньо** ↔ **внутрішньо**, **зверхній** ↔ **внутрішній**.

231. ЗОЛОТО ↔ МІДЯКИ

Перен. Перев. зб. Щось дуже вартісне, цінне. *Перев. мн.* Що-н. мало-вартісне.

◎ Мати, використовувати, втратити **золото** моє, власне, останнє, зароблене, втрачене ↔ **мідяки** мої, власні, останні, зароблені, втрачені.

○ Чужими руками добре вогонь загортать, а своїми **золото** брать; Міняти **золото** на **мідяки** (*Народні прислів'я*).

232. ЗОСЕРЕДЖУВАТИ ↔ РОЗСІВАТИ

1. Збирати, скупчувати *Розпорошувати, розтрусувати* що-н. у різних місцях.

◎ **Зосереджувати** ↔ **розсівати** збіжжя, жито, насіння, добрива, вогонь; по землі, на території, на подвір'ї; сівалкою, руками; пильно, уважно, фахово, сьогодні. Вирішити, хотіти **зосереджувати** ↔ **розсівати**.

○ В разі потреби Устим міг тепер **зосередити** вогонь усього полку на одній якійсь дільниці (*В. Кучер*); По скибах жито **розсівав** сівач (*У. Кравченко*).

2. *Перен.* Набувати чіткості, завершеності. Утрачати чіткість обрисів, концентрувати.

◎ **Зосередити** ↔ **розсівати** волю, погляд, думку, увагу, сумніви; наполегливо, сильно, постійно, повсякчас, вчора.

○ Він **зосередив** всю свою волю, щоб робота вийшла як слід (*І. Сенченко*); Харчук зітхнув, провів рукою по голові, ніби **концентруючи** думку (*О. Досвітний*); Незабаром, наче щоб **розсіяти** наші сумніви, убік від плантацій кукурудзи відкривається лугова широчінь (*О. Гончар*); Не треба ж було **розпорошувати** увагу між годинником і тим, що робиться в чані (*Ю. Шовкопляс*); Мужня пісня **розвіває** тугу (*Д. Павличко*).

□ **Кристалізувати** // **кристалізуватися** // (*зосереджуючи основне*) **концентрувати** // **збирати** ↔ **розпорошувати** // **розвіювати**, **концентрація** // **зосередження** ↔ **розсівання**, **скупчений** // **сконцентрований** ↔ **розсіяний** // *перен.* **розкиданий**, **скупчено** // **концентровано** ↔ **розсіяно**, **концентрований** ↔ **розпорошений**.

233. ЗРОЗУМІЛИЙ ↔ НЕЗРОЗУМІЛИЙ

Який доступний для сприймання. Якого важко зрозуміти, осмислити.

◎ **Зрозумілий**, а, е ↔ **незрозумілий**, а, е текст, формула, закон, твердження, наука; дуже, цілком, абсолютно; учням, студентам, слухачам, громадянам; для учнів, для студентів, для слухачів. Бути **зрозумілим** ↔ **незрозумілим кому-н.**

○ Він забув, що його парафія не чула... моральної проповіді на **зрозумілій** для селян народній мові (*І. Нечуй-Левицький*); Каміння пожовкло... і виписались на нім якійсь **незрозумілі** письмена (*Леся Українка*); Мова доповідача має бути ясна, **доступна** кожному (*З посібника*).

□ **Доступний** // **дохідливий** // *перен.* **ясний** ↔ **незрозумілий**.

234. ЗУСТРІЧ ↔ РОЗЛУКА

Побачення знайомих, Розставання, прощання з
 близьких людей, наперед ким-н., розлучення.
 домовлене чи несподіване.

◎ **Зустріч** ↔ **розлука** близька, випадкова, довгождана, драматична, єдина, колишня, коротка, небезпечна, незабутня, неминуча, непередбачена, несподівана, остання, сумна, холодна; ветеранів, випускників, ворогів, друзів, товаришів; батька з сином, учителів з випускниками, дочки з матір'ю, делегатів з колгоспниками. Відбулася **зустріч** ↔ **розлука**. День, місце, час, очікування; дочекатися, уникати, чекати, шукати **зустрічі** ↔ **розлуки**. Відкласти, перенести **зустріч** ↔ **розлуку**. Перешкоджати, сприяти **зустрічі** ↔ **розлуці**. Після **зустрічі** ↔ **розлуки** бути присутнім де-н., збити що-н., піти куди-н., повідомити що-н. Про **зустріч** ↔ про **розлуку** довідатися, згадати, розповідати кому-н. Відмовитися від **зустрічі** ↔ **розлуки**. Бентежитись, тривожитись перед **зустріччю** ↔ **розлукою**.

○ Тепер я житиму з вами, — щебетала Зізі, — кінчилися **зустрічі** і **розлуки** (П. Загребельний);

О друже мій, попереду **розлука**,
 А **зустрічі** — чи трапляться вони?

(В. Симоненко).

□ **Зустрічатися** // **здибати** ↔ **розлучатися**, **побачення** ↔ **прощання**, **зустрічатися** // **сходиться** ↔ **розходиться**.

235. ІМПОРТ ↔ ЕКСПОРТ

Завезення товарів з-за Вивезення товарів або ка-
 кордону, ввіз. піталів за кордон, вивіз.

◎ **Імпорт** ↔ **експорт** капіталу, меблів, нафти, предметів, продуктів, товару; досконалий, розвинутий, на найвищому рівні. Вітати, заохочувати **імпорт** чого-н. ↔ **експорт** чого-н. Радіти, сприяти **імпортові** ↔ **експортові**.

○ Поряд з **експортом імпорт** є складовою частиною зовнішньоторговельних зв'язків кожної країни (З підручника).

□ Імпортер ↔ експортер, імпортний ↔ експортний, імпортований ↔ експортований, імпортування ↔ експортування, імпортувати ↔ експортувати, ввіз ↔ вивіз, ввізний ↔ вивізний, ввозити ↔ вивозити.

236. ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ↔ КОЛЕКТИВНИЙ

Властивий одній особі, особистий, окремих. Властивий цілому колективі, загальний, спільний, суспільний.

◎ Індивідуальний, а, е ↔ колективний, а, е господарство, договір, дух, заява, керівництво, лист, похід, праця, робота. Індивідуальні ↔ колективні гороби, землі, заводи, ідеали, методи, почуття, принципи, риси. Індивідуальний договір з ким-н. ↔ колективний договір з ким-н. Виконати що-н., зробити що-н., побудувати що-н. на індивідуальних ↔ на колективних засадах.

○ Індивідуальні і колективні засоби захисту (*З журналу*).

□ Індивідуалізм ↔ колективізм, індивідуаліст ↔ колективіст, індивідуалістка ↔ колективістка, індивідуальне ↔ колективне, окремих ↔ загальний, особистий ↔ спільний, особистий ↔ суспільний, поодинокість ↔ колективізм // (*одноразова праця гуртом*) толока, поодинокий ↔ колективний, наодинці ↔ толокою // гуртом.

237. ІНДУКТИВНИЙ ↔ ДЕДУКТИВНИЙ

Який пізнається від окремого до загального. Який пізнається від загального до окремого.

◎ Індуктивний, а, е ↔ дедуктивний, а, е метод, умовивід, теорія, навчання; повністю, цілком. Стояти, дотримуватися індуктивного ↔ дедуктивного методу.

○ Вона [критика] мусить бути... не дедуктивною, а індуктивною (*І. Франко*); Умовиводи бувають дедуктивні та індуктивні (*З підручника*).

□ Індукція ↔ дедукція.

238. КАРАТИ ↔ МИЛУВАТИ

Завдавати кари, накладати кару, покарання кого-н. Прощати провину кому-н., виявляти поблажливе ставлення до кого-н.

◎ **Карати** ↔ **милувати** винного, грубіяна, групу, дочку, друга, злочинця, клас, порушника, пустуна, студента, сина, учня, шибеника; **карати** за злочин, за грубість, за запізнення, за невиконання чого-н., за провину ↔ **милувати** за добрий вчинок, з прихильності, за доброту. Вирішити, намагатися, хотіти **покарати** ↔ **помилувати** кого-н. Випадково, відразу, знову, морально, нашвидкуруч, несподівано, офіційно, раптом, рішуче, часто **карати** ↔ **милувати**.

○ Краще десять винних **помилувати**, ніж одного невинного **покарати** (З розмови).

□ **Кара** // **покарання** ↔ **помилування**, **покараний** ↔ **помилуваний**.

239. КЕРІВНИК ↔ ПІДЛЕГЛИЙ (у знач. ім.)

Той, хто керує ким-н., очолює щось. Який перебуває в залежності від кого-н., підпорядкований.

○ **Керівник** усе мусить знати (А. Шиян); **Підлеглі** мають визначені права (З газет); Я **арештанта** привіз... **Піду** по **коменданта** (З Тулуб).

□ **Керувати** ↔ (бути **підлеглим**) **підпорядковуватися**; **Керівництво** ↔ **підпорядкування**; **керівний** ↔ **підпорядкований**, **підвладний**, **комендант** ↔ **арештант**.

240. КИДАТИ ↔ ЛОВИТИ

Махнувши рукою, примушувати летіти те, що в руці. Хапати що-н. на льоту.

◎ **Кидати** ↔ **ловити** каміння, землю, пісок, мішки, картоплю, папір; з вікна, скоро, моментально, вдало, несподівано, як попало. **Кидати** вліво, набік, різко ↔ **ловити** зліва, з боку, легко.

○ Дівчата хапалися за нависле листя, рвали й **кидали**

його на хлопців, а ті ловили його і кидали на дівчат; Олеся ловила стрічки рукою й швидко то одкидала їх, то притягала, то обсмикувала (*За тв. І. Нечуя-Левицького*); **Метати** гранати (*І. Нехода*).

□ **Метнути** // **збурнути** ↔ **піймати**, **кинутий** ↔ **пійманий**, **кинути** ↔ **зловити** // **спіймати**, **кидання** ↔ **ловлення**.

241. КИДАТИ ↔ ПІДІЙМАТИ (ПІДНІМАТИ)

Махнувши рукою, при- Нахилившись, брати з мушувати падати. землі.

◎ **Кидати** ↔ **підіймати** (**піднімати**) на землю, на крісло, на лавку; різко, рішуче, швидко, легко. Хотіти, намагатися, встигати **кинути** ↔ **підняти**.

○ Шабаш! — **кинувши** шапку об землю, крикнув Грицько (*Панас Мирний*); **Вбитий** у потилицю офіцерською кулею, він тихо падає. А офіцер **піднімає** його гвинтівку — і вперед (*О. Довженко*).

□ **Кинений** // **кинутий** ↔ **піднятий**, **кидання** ↔ **піднімання**.

242. КЛАСТИ ↔ БРАТИ

Класти щось на що-н. або Схоплюючи, охоплюючи в що-н. руками, забирати.

◎ **Кидати** ↔ **підіймати** (**піднімати**) серп, молот, палку, дошку, гілку, гроші; швидко, несподівано, часто, постійно; вчора, зранку, щодня; в парку, на вулиці. На підлогу, на землю, на крісло **кидати** ↔ **підіймати** (**піднімати**) з підлоги, з землі, з крісла.

○ Надходить Лукаш з обережком хмизу, **кладе** перед дядьком (*Леся Українка*); **Бере** [Максим] заступ і лопату, **шкандибає** в поле (*Т. Шевченко*).

□ **Кладення** ↔ **брання**.

243. КЛЕЇТИ ↔ РОЗ'ЄДНУВАТИ

З'єднувати за допомогою Розривати щось клеєне. клейкої речовини.

◎ **Клеїти** ↔ **роз'єднувати** папір, коробки, картон, матеріал, тканину, бляху. **Клеїти** міцно, щільно, доб-

ре, ґрунтовно ↔ **роз'єднувати** різко, одне від одного, на зовсім.

○ Ти можеш... **клеїти** коробочки для аптеки (*Ю. Яновський*); Він **роз'єднував** клеєні листочки і усміхався (*О. Донченко*).

□ **Клеєння** ↔ **роз'єднування**.

Пор. ще: ОБ'ЄДНУВАТИ ↔ РОЗ'ЄДНУВАТИ.

244. КЛЕПАТИ ↔ ЗАТУПЛЯТИ (ЗАТУПЛЯТИСЯ)

Вирівнювати і загострювати лезо коси, ножа, б'ючи по ньому молотком.   Робити тупим що-н.

○ **Клепати** ↔ **затупляти** косу; дуже.

○ Якщо коса затупилась, то треба **клепати**, якщо дівча загубилось, то треба шукати (*Народне прислів'я*).

□ **Клепання** ↔ **затуплятися**.

245. КОЛУВАТИ ↔ ПРОСТУВАТИ

Рухатися по колу, окруженими дорогами.   Йти куди-н. навпростець.

○ **Колувати** манівцями, городами, лісом ↔ **простувати** стежкою, дорогою, полем; швидко, не думаючи, до мети.

○ Хто **колує**, той вдома не ночує; Рівно **простувати** — час зберігати (*Народні прислів'я*).

□ **Колування** ↔ **простування**.

Пор. ще: КРУЖЛЯТИ ↔ ПРЯМУВАТИ.

246. КОМПЕНСУВАТИ ↔ ШКОДИТИ

Винагороджувати за зроблену шкоду, втрату.   Завдавати комусь матеріальних збитків, моральної кривди.

○ **Компенсувати** ↔ **шкодити** громадянинові, людям. **Компенсувати** кривду, шкоду, матеріальні збитки, втрати, моральну шкоду ↔ **нашкодити** в справі, у бізнесі, під час стихійного лиха, під час чорнобильської трагедії.

○ Корона може **компенсувати** панові збитки і все пережите (*З. Тулуб*); Хто пізно приходить, той сам собі **шкодить** (*Народне прислів'я*).

□ **Компенсація** ↔ **школа**, **відшкодувати** // **винагороджувати** ↔ **нашкодити**.

247. КОНЕЧНИЙ ↔ НЕОБОВ'ЯЗКОВИЙ

Конче, дуже потрібний. Який не є необхідним.

◎ **Конечний**, а, е ↔ **необов'язковий**, а, е **праця**, **робота**, **виконання чогось**, **служба**.

○ Цей хвилиний антракт у роботі був таким природним, таким **конечним**, що я мимохіть звернув увагу на робітника, який ні разу не покористувався ним (*М. Коцюбинський*); У високій художній творчості повинно бути все обгрунтоване; має бути відкинута все **необов'язкове** (*З посібника*).

□ **Конечність** // **необхідність** ↔ **необов'язковість**, **необхідний** // **обов'язковий** ↔ **випадковий**, **конечно** ↔ **необов'язково**.

248. КОНСОНАНС ↔ ДИСОНАНС

Гармонійне поєднання звуків. Порушення співзвучності.

○ При паралельному поєднанні мелодичних ліній можливі не тільки паралелізми **консонансів**, але й **дисонансів** (*З посібника*); Серед загальної гармонії тут і там проривається пискливий **дисонанс** (*І. Франко*).

□ **Гармоніювати** ↔ **дисонувати**, **співзвучний** ↔ **дисонансний**.

249. КОНТАКТУВАТИ ↔ КОНФЛІКТУВАТИ

Встановлювати тісний контакт, тісні стосунки. Переривати взаємні стосунки.

◎ **Контактувати** ↔ **конфліктувати** з **приятелями**, з **товаришами**, **друзями**, **сусідами**.

○ Твір митця може відставати від дійсності, може з нею **контактувати** чи **конфліктувати** (*З посібника*).

□ **Контактування** ↔ **конфліктування**.

250. КОНЦЕПЦІЯ ↔ БЕЗПРИНЦИПНІСТЬ

Система поглядів на те чи інше явище. Відсутність певних поглядів, твердих переконань.

○ Ми серйозно заперечалися... І, мабуть, у запалі десь якимсь словом чи може й цілою концепцією зачепив гонор друга (*І. Ле*); Погляньмо навкруги, чи не роз'їдають душу людини заздрощі, кар'єризм, безпринципність (*З газет*).

□ Концептуальний // принциповий // принципіальний ↔ безпринципний, контактувати ↔ конфліктувати, принциповість ↔ безпринципність, принципово // концептуально ↔ безпринципно.

251. КОПАТИ ↔ ЗАГОРТАТИ

Робити заглиблення, викидаючи чим-н. землю. Закидати яму землю.

◎ Копати ↔ загортати ямки, рів, окопи, шанці; швидко, спішно, зосереджено, з великим напруженням. Копати глибоко ↔ загортати повністю.

○ Солдати копали окопи за селом, а в мирний час люди загортали їх (*З газет*); При садінні дерев викопують неглибокі ями і загортають їх лише землею верхнього родючого ґрунту (*З посібника*).

□ Копання ↔ загортання, викопувати ↔ засипати // закидати, копаний ↔ загорнений.

252. КОПИЛИТИ ↔ СТЯГАТИ

Випинати, здувати (звичайно губи). Морщачи, збирати до купи.

◎ Копилити ↔ стягати дуже, надмірно, до болю, завжди; вчора, щодня, віддавна; губи, щоки.

○ Степаніда ледве осміхалася і копилити свої тонкі губи (*І. Нечуй-Левицький*); Куточки губ зтягнуто зморшками одчаю (*В. Сосюра*).

□ Копилення ↔ стягання, закопилений ↔ зтягнутий.

253. КОРИСНИЙ ↔ ШКІДЛИВИЙ

Який дає, приносить доб-
рі наслідки, вигідний, по-
житочний.

Який завдає збитків ко-
му-н., чому-н., некорис-
ний.

◎ **Корисний**, а, е ↔ **шкідливий**, а, е виробництво, виступ, вплив, дискусія, діяльність, книга, лекція, рада, речовина, річ, робота, розмова, справа, теорія. **Корисні** ↔ **шкідливі** домішки, заняття, комахи, ліки, наслідки, починання, погляди, продукти, рослини. **Корисний** ↔ **шкідливий** для дитини, для господарства, для здоров'я, для економіки, для лісу, для організму, для серця, для суспільства, для учнів. Бути, виглядати, жити, залишатися, здаватися, зробитися, ставати, вважатися **корисним** ↔ **шкідливим** для кого-, чого-н. Вельми, досить, дуже, казково, надмірно, особливо **корисний** ↔ **шкідливий**.

○ Скільки там зібрано різних колекцій: і **корисних** рослин, і рослин-бур'янів, і **шкідливих** комах, і насіння (О. Донченко).

□ **Користь** ↔ **школа**, **вигідний** ↔ **некорисний**, **вигода** ↔ **школа**, **допомагати** ↔ **шкодити**.

Пор. ще: **КОРИСНО** ↔ **ШКІДЛИВО**.

254. КОРИСНО ↔ ШКІДЛИВО

Сприяючи добрим на-
слідкам.

Завдаючи шкоди, збит-
ків.

◎ **Корисно** бігати, вчитися, гартуватися, гуляти, захоплюватися спортом, вживати вітаміни, ходити, читати ↔ **шкідливо** довго спати, лінуватися, об'їдатися, перестуджуватися, не рухатися, сидіти в хаті, переїматися. Це дуже, завжди, особливо **корисно** ↔ **шкідливо**.

○ Навіть **корисно** для очей прогулюватися. **Шкідливо** впливає на зір звичка читати лежачи; це швидко втомлює очі (З посібника).

Пор. ще: **КОРИСНИЙ** ↔ **ШКІДЛИВИЙ**.

255. КОРИСТЬ ↔ ШКОДА

Добрі наслідки, прибуток від когось, чогось. Матеріальна або моральна втрата, заподіяна комусь.

⊙ **Користь** ↔ **школа** велика, чимала, спільна, ваша; від науки, від звички, від справи; для людини, для довкілля, для України, для Юрченка.

○ Од того вийшло більше **шкоди**, ніж **користі** (*І. Нечуй-Левицький*); На світі є кого любить і без **користі** (*Т. Шевченко*).

□ **Користати** ↔ **шкодити**.

Пор. ще: **КОРИСНИЙ** ↔ **ШКІДЛИВИЙ**, **КОРИСНО** ↔ **ШКІДЛИВО**.

256. КОРОТКОЗОРИСТЬ ↔ ДАЛЕКОЗОРИСТЬ

Вада зору, внаслідок якої людина погано бачить на далекі відстані, близькозорість. Властивість зору, при якому людина добре бачить на далекі відстані.

⊙ **Короткозорість** ↔ **далекозорість** безсумнівна, вдавана, велика, виняткова, значна, мала, незначна, нестримна, прогресуюча, рідкісна, хронічна, шкідлива, явна; дитини, дочки, діда, пацієнта, чоловіка. Втратити, мати, пережити, переносити **короткозорість** ↔ **далекозорість**. Ходити з **далекозорістю** ↔ **короткозорістю**.

○ До очних хвороб відносять також аномалії рефракції ока — **короткозорість**, **далекозорість**... оскільки при цьому порушується нормальна гострота зору (*З журналу*).

□ **Короткозорий** ↔ **далекозорий**, **близькозорість** ↔ **далекозорість**, **близькозорий** ↔ **далекозорий**.

257. КОРОТКОЗОРИСТЬ ↔ ДАЛЕКОГЛЯДНІСТЬ

У перен. знач.: Нездатність бачити очевидного, близькозорість, недалекоглядність, недалекосяжність. Здатність передбачати події, наслідки чого-н., передбачливість, далекосяжність, завбачливість.

⊙ **Короткозорість** ↔ **далекоглядність** виняткова, на-

укова, небезпечна, об'єктивна, продумана, явна; громадського діяча, людини, письменника, ученого. Вдавана, духовна, ідейна, неминуча, одностороння, очевидна **короткозорість** ↔ всестороння, геніальна, гнучка **далекоглядність**. Виражати, виявляти (свою) **короткозорість** ↔ **далекоглядність**.

○ Як може Самієв недооцінювати значення їхньої присутності там, у самому пеклі? Адже це з його боку **короткозорість** (*О. Гончар*); Його [О. Гончара] публіцистика доречна, переконлива, жива, відтворююча широкий світогляд, інтелектуальність та **далекоглядність** людини (*Ю. Смолич*).

□ **Короткозорий** ↔ **далекоглядний**, **недалекоглядність** ↔ **далекоглядність**; **непроникливий** // **недалекоглядний** // **недалекосяжний** ↔ **проникливий** // **далекоглядний** // **далекосяжний** // **передбачливий**.

258. КРАПАТИ ↔ ЛИТИ

Падати, литися краплями. Сильно текти.

◎ **Крапати** (*про дощ*) ↔ **лити** з неба, надворі, по дорозі, зі стелі; зранку, часто, цілодобово.

◇ **Ні крапельни (краплини) (ані трішки)** ↔ **Ливцем лити** (*йти дуже сильно, про дощ*).

○ Зранку **крапав** дощик і сонце не встигло ще випити росу (*І. Вільде*); Якже **хлине** дощ, і вже не йде, а **лле** (*Г. Квітка-Основ'яненко*).

□ **Дощити** // **крапати** // **крапотіти** ↔ **лити** // (*раптово сильно политися*) **хлинати**, **краплистий** ↔ **зливовий** // **зливний**.

Пор. ще: **ЗЛИВА** ↔ **ПОГОДА**.

259. КРАПЛЯ ↔ МОРЕ

Перен. Дуже мала кількість, Велика кількість чогось. невеличка частина чогось.

◇ **Крапля в морі** (*маленька частина великого цілого*) ↔ **Без ложки чогось** (*відсутність малої кількості чогось, крапля чогось*).

◎ Земле, моя всеплодющая мати, Сили, що в твоїй

росте глибині, **Краплю**, щоб в бою міцніше стояти, Дай і мені (*І. Франко*); Ярмарок шумів і гув, як буйна зелена діброва. **Море** сміху, **море** гамору-гумору (*С. Васильченко*); Гричаківі діти сидять без ложки молока (*М. Стельмах*).

□ **Краплина** // **краплинонька** // *перен.* ложка ↔ море.

260. КРАСА ↔ ПОГАНЬ

Притаманна властивість Те, що вражає чимсь не-
кому-, чому-н. чогось приємним, відразним.
гарного.

◎ **Краса** ↔ **погань** околиці, вислову, одягу, людини, зовнішності, звичок; справжня, незвичайна, неописана, духовна. Побачити, зауважити, оцінити, описати **красу** ↔ **погань**. Захоплюватися, любитися **красою** ↔ бридитися, гидувати **поганню**.

○ Як я люблю тебе, мій рідний краю, Як я люблю **красу** твою, твій люд (*І. Франко*); Боротьба за чистоту, **красу** і багатство української мови — це наша спільна справа (*М. Рильський*); Хай про це діти не знають: ще немало всякої **погані** на них чекає (*М. Стельмах*); Сподіваюсь, у нас не буде того, щоб маринувати добрі праці по три роки, а всяку **негідь** друкувати (*Леся Українка*).

□ **Краса** ↔ **огида** // **відраза** // **паскудство**, **цвіт** (*найкраща частина чогось*) ↔ **погань**.

Пор. ще: **ВРОДЛИВИЙ** ↔ **ПОТВОРНИЙ**, **КРАСЕНЬ** ↔ **ПОТВОРА**, **ГАРНИЙ** ↔ **ПОГАННИЙ**.

261. КРАСЕНЬ ↔ ПОТВОРА

Гарний на вроду чоловік, Той, хто виглядом ви-
хлопець. кликає відразу, неприєм-
не почуття.

◎ **Красень** **неабиякий**, **незрівняний**, **місцевий** ↔ **потьвора** **неабияка**, **жахлива**, **місцева**.

○ Даю голову на відріз, що з ними нічого **поганого** не трапилось, — запевняв Павка Македон, оптиміст і **вродливець** (*О. Гончар*); Смільчака такого, такого

красеня, як цей хлопець удався пошукати, по всьому світі (*Марко Вовчок*); Глянув я на Дрімайла та й зареготався на всю хату. Такої мавпи я ще зроду не бачив. Коли гляну на себе в дзеркало, а з мене вийшла ще краща мавна (*І. Нечуй-Левицький*); Дивиться Петро. Така мацапура, семінаристом він був! (*А. Тесленко*).

◇ Ні пава, ні гава; Ні те ні се ↔ нічого особливого.
 □ Красень ↔ мацапура // перен. мавпа, красуня // краля // вродливиця ↔ паскуда // поганка // паскудниця.

Пор. ще: ВРОДЛИВИЙ ↔ ПОТВОРНИЙ, КРАСА ↔ ПОГАНЬ, ГАРНИЙ ↔ ПОГАНІЙ.

262. КРАСНОМОВНИЙ ↔ НЕДОРІКУВАТИЙ

1. Який характеризується доладністю, майстерністю (*про мовлення*). Який має певний дефект мови, нездатен гарно говорити.

◎ **Красномовний**, а, е ↔ **недорікуватий**, а, е хлопець, дівчина, дитя, людина, прохожий; дуже, надто, довший час, від народження. Бути, залишитися, вродитися **красномовним** ↔ **недорікуватим**.

○ Нічна пізня доба, чарка горілки... додають красномовності навіть не **красномовній** розмові мовчуна о. Мойсея (*І. Нечуй-Левицький*); **Недорікуватість** — мовна вада (*З посібника*); А воно якось не той... — Затойкав, як той **недорікуватий**, — гримнув на Данила Харитон (*Ю. Смолич*).

2. *Перен.* Який виявляється переконливо. Який нездатен сам справитися з чимсь, безпорадний.

◎ **Красномовний**, а, е ↔ **недорікуватий**, а, е факт, доказ, наукове дослідження, висловлювання, приклади, написи.

○ На вічі оратори пропагували два різні політичні напрямки, з яких перший був **красномовним**, переконливий, а інший безпорадним, **недорікуватий** (*З газет*).

□ **Красномовність** // **красномовство** ↔ **недорікуватість**

// логопатія, красномовець ↔ недоріка, красномовно ↔ недорікувато.

Пор. ще: ВРОДЛИВИЙ ↔ ПОТВОРНИЙ, КРАСАВЕЦЬ ↔ ПОТВОРНИЙ, ГАРНИЙ ↔ ПОГАННИЙ.

263. КРЕМЕЗНИЙ ↔ ВУТЛИЙ

Міцної будови тіла (*про людину*). Який слабкий, фізично нерозвинутий.

⊙ **Кремезний**, а, е ↔ **вутлий**, а, е людина, дівчина, хлопець, чоловік, квітка, дерево; в дитинстві, здавна, протягом року. Бути, залишатися, ставати **кремезним** ↔ **вутлим**.

○ Незважаючи на свою глибоку старість, Захар Беркут був іще сильний і **кремезний** (*І. Франко*); З хати, смачно позіхаючи, вийшов **кряжистий** лісник (*М. Стельмах*); Де проходив **широкоплечий** Мокєїч, там вже легко міг протиснутись і **сухоробрий**, жилавий Цимбал; Тут люди, бачиш, якісь **вутлі**, тонкошкірі (*З тв. О. Гончара*); Оповідач,.. **могутньої** будови чоловік, був місцевий житель (*В. Собко*).

□ **Коренастий** // **коренистий** // **кряжистий** // **дебелий** // **огрядний** // **широкоплечий** // **могутній** ↔ **кволий** // **слабенький**.

Пор. ще: ВЕЛИКИЙ ↔ МАЛИЙ, СИЛА ↔ КВОЛІСТЬ.

264. КРИЛАТИЙ ↔ БЕЗКРИЛИЙ

1. Який має крила. Який не має крил.

⊙ **Крилатий**, а, е ↔ **безкрилий**, а, е птах, комаха, літальні апарати. Бути, вродитися, стати **крилатим** ↔ **безкрилим**.

○ Птах летів і крила посіклись. І він сів тоді на мураву. — Ні, **безкрилий** я не проживу (*М. Терещенко*); Поряд з **безкрилими** в колоніях на капусті народжуються і **крилаті** попелиці (*З посібника*).

2. *Перен.* Який надихає, Позбавлений творчої на-
сидносить на дусі. снаги.

⊙ **Крилатий**, а, е ↔ **безкрилий**, а, е слово, ідеї, мрія, думки, пісні, пориви, задуми.

○ Весна їм шле гадки **крилаті** (*М. Старицький*);
 Ї знов я буду виправдуватися..., ховаючись за те нудне **безкриле** слово «помилка» (*Леся Українка*).

□ **Крилатість** ↔ **безкрилість**, **крилато** ↔ **безкрило**.

265. КРИТИ ↔ ВИЯВЛЯТИ

Тримати щось у таємниці. Робити явним, помітним.

⊙ **Крити** ↔ **виявляти** почуття, стан, наміри, таємниці; постійно, завжди, довго, повсякчас.

○ **Крий**, **ховай** погане, а воно таки **появиться** (*Народне прислів'я*); Мати ж — вона ж зітхала й журилася, та нікому не **виявляла** свої гризоти (*Л. Мартович*).

□ **Критий** ↔ **виявлений**, **приховувати** ↔ **знаходити**.

Пор. ще: **ЗНАХОДИТИ** ↔ **ХОВАТИ**.

266. КРУГОЗІР ↔ ОБМЕЖЕНІСТЬ

Широта, обсяг уявлень, зацікавлень, знань. Незначні знання, обмежене коло інтересів, відсутність ширших знань.

⊙ **Кругозір** широкий, неосяжний, тривалий, обмежений ↔ **обмеженість** вузька, тупувата, своя, їхня.

○ Це люди широкого розумового **кругозору** (*П. Тичина*); Се жінки з дуже загісненим **круговидом** життєвих інтересів (*І. Франко*); Коли люди чогось не знають, вони плещуть усякі дурниці. Цим вони винагороджують себе за свою **обмеженість** (*Ю. Смолич*); Куцевич... завжди стояв за **обмеження** ініціативи (*Н. Рибак*).

□ **Кругогляд** // **круговид** ↔ **обмеженість** // **обмеження**.

267. КРУЖЛЯТИ ↔ ПРЯМУВАТИ

Їти, їхати, часто відхиляючись від визначеного шляху, блукати. Їти, їхати, весь час дотримуючись визначеного шляху.

⊙ **Кружляти** ↔ **прямувати** дорогою, шляхом, стежкою, берегом, *перен.* у житті.

○ Хоч-не-хоч, а доведеться тепер **кружляти** об'їздами до самісінької ночі (*М. Стельмах*); Тепер **кружляю, кружляю**, а все вертаюся до того самого (*Леся Українка*); Їхали вони довго, все більше **крутилися** та **петляли**, все ніяк не могли втрапити, куди треба було (*Ю. Збанацький*); За вибалком машина почала **кривуляти**, як п'яна (*Ю. Яновський*); Хто **прямував** у город, хто на польських фільварках **зостававсь** (*А. Свидницький*); Лежить... хлопець на гарбі горілиць і співає-співає, а коні самі знають дорогу, **прямують** до села (*І. Цюпа*); Хто **кружляє**, не **простує**, той вдома не ночує (*Народне прислів'я*); **Простував** через горби і низів'я на Поточчя (*О. Кундзич*).

□ **Кружити** // **петляти** // **крутитися** // **кривуляти** ↔ **прямувати** // **простувати**.

Пор. ще: КОЛУВАТИ ↔ ПРОСТУВАТИ.

268. КРУТИЙ ↔ ПОЛОГИЙ

Мало відхилений від вертикалі.

Який знижується поступово, не стрімкий.

◎ **Крутий**, а, е ↔ **пологий**, а, е берег, стіна, урвище, гора, вершина, полонина, плай, стежка, схили, скелі. Бути, залишатися **крутим** ↔ **пологим**.

○ **Круті** глинясті стіни урвища жовтіли (*М. Коцюбинський*); Перед військом піднімався лагідно **спадистий** горб (*О. Маковей*); Кілометрів за два **звисисте** провалля переходить у широкий **положистий** яр (*В. Козаченко*); **Круті** схили вигинались то вправо, то вліво, то **пологими**, то **стрімкими** западинами (*І. Цюпа*); Ці **похилі** спадисті гори, скільки захопить око,.. засіяні житом, ячменем, вівсом (*І. Нечуй-Левицький*); Астрономи десятиліттями спостерігають і докладно вивчають місячні кратери — знають їх розміри і глибину, **крутизну** і **спадистість** схилів та висоту валів (*З журналу*).

□ **Обривистий** // **прямовисний** // **звисистий** // **крутоберегий** // **крутобережний** // **крутобоккий** // **стрімкий** ↔

спадистий // положистий // похилий, стрімкість // крутизна ↔ спадистість.

Пор. ще: КРУЧА ↔ СПАДИСТІСТЬ.

269. КРУТИТИСЯ ↔ СТОЯТИ

1. Робити кругові рухи, Бути нерухожим.
обертатися.

◎ Крутитися ↔ стояти впевнено, постійно, протягом дня, завжди. Платівка, диск, рулетка **крутяться** ↔ **стоять**.

○ Веретенце не **крутилось** (*Я. Щоголів*); Край столу, де **крутиться** чорний диск на патефоні, сидять троє людей (*Ю. Яновський*); Чорний диск **стояв** нерухомо (*З газет*).

2. Часто змінювати по- Припиняти рух, зупи-
ложення тіла, вертїтися, нившись, перебувати в
кружляти. нерухомому стані.

◎ Крутитися ↔ стояти вдома, на роботі, біля людей, біля хати; впевнено, в негоду, постійно, протягом дня, завжди.

○ Крутяться привиди в дикім танку (*М. Рильський*);
Годинник **стоять**.

3. Швидко, квапливо, з Переставати неорганізо-
якоюсь метою рухатися, вано рухатися, заспоко-
метушитися. юватися.

○ Крутиться, як посолений в'юн (*Народне прислів'я*);
Марія **крутиться** по світлиці, як метелик біля світла
(*М. Стельмах*); Він знову заметушився, а потім заспо-
коївся і став (*А. Шиян*).

4. (про воду, течію) Швид- Переставати бушувати,
ко рухатися, вирувати. клекотіти.

○ Між скелями та по камінні ревла Рось, **крутилась**
вода, як на лотоках (*І. Нечуй-Левицький*); Швидше і
швидше котилися хвилі, заливали все, розливалися
ширше і помалу **заспокоювалися** (*Леся Українка*); Пле-
со води **стояло** спокійне і гладке.

□ Обертатися ↔ стояти, кружляти // метушитися ↔
стояти // заспокоюватися.

270. КРУЧА ↔ СПАДИСТІСТЬ

Високий стрімкий берег. Пологий схил до річки, яру.

◎ **Круча** ↔ **спадистість** річки, гори, яру, яруги; велика, Дніпрова.

○ Сонце саме сходить з-за Дніпрової **кручі** (*Марко Вовчок*); Підійшов опришок до краю **похилості**, що йшла геть далеко униз, а там переходила в **пропасть** (*Г. Хоткевич*); **Спадистість** берега полегшувала доступ до річки (*З газет*).

□ **Урвище** // **пропасть** ↔ **пологість** // **похилість**.

Пор. ще: **КРУТИЙ** ↔ **ПОЛОГИЙ**.

271. КУЛЬТУРНИЙ ↔ ДИКИЙ

Про культивовану рослину, яка вирощується людиною для отримання продуктів харчування, сировини, кормів тощо.

Про рослину, яка росте в первісному виді.

○ Археологічні розкопки... свідчать, що доісторичні форми кукурудзи були вже **культурні** рослини; Сучасна **свійська** курка походить від **диких** курей (*З посібника*).

□ **Свійський** ↔ **дикий**.

272. КУПУВАТИ // КУПЛЯТИ ↔ ПРОДАВАТИ

Придбати що-н. за гроші. Віддати що-н. за гроші.

◎ **Купувати** ↔ **продавати** будинок, велосипед, газету, зошит, квиток, книгу, коня, кусок чого-н., ліки, магнітофон, молоко, пальто, пенал, подарунок, ручку, собаку, хліб; на базарі, у магазині; в кредит, гуртом, оптом; за п'ять гривень. **Продавати, продати** ↔ **купувати** ковбасу, масло, молоко, м'ясо ↔ **купити** ковбаси, масла, молока, м'яса. **Купувати** ↔ **продавати** дружині, туристові, учневі. **Вирішити, зібратися, прагнути, хотіти купувати** ↔ **продавати**. Абсолютно все, без труднощів, з труднощами, вигідно, відразу, дешево, енергійно, легко, (не)дорого, несподівано, офіційно, спокійно, швидко, як-н. **купити** ↔ **продати**.

◇ **Витрішки купувати** ↔ **витрішки продавати** — нічого не роблячи, дивитися, розглядатися навкруги; **За що купив, за те й продав** — розповідати те, що почув; **Такий, що купить і продасть** — про підлу, підступну людину; **Купівля-продаж, купля-продаж** (торгова операція): На основі **купівлі-продажу** одне господарство **продає** що-н., а інше — **купує** (*Із посібника*); **За що купив, за те й продав** (*Народне прислів'я*) (*переповідати почуте, не будучи переконаним у його правдивості*).

○ **Купля** руки пече, а **продаж** гріє (*Народне прислів'я*); — Товариші, нас **продають!** — Та не **продадуть**, цілі будете. Хто вас **купить**, таких голодранців, — почувся з тамбура класного вагона веселий голос (*О. Довженко*); Дві сили на землі: Одна — це гніт і кров, це визиск і неволя, **Продажа й купля** це... А друга — чесний труд у дружбі світлочолій (*М. Рильський*); У споживчій кооперації форма торгівлі побудована таким чином, щоб надати можливість громадянам легко **продати** надмір своїх продуктів і вільно **купити** потрібні товари (*З газет*); Там чи **купити** що, чи **продати**, — зроду-віку не послухає (*Марко Вовчок*).

□ **Купівля // купля** ↔ **продаж // продажа, покупець** ↔ **продавець, куплений** ↔ **проданий**.

273. КУЧМА ↔ ЛИСИНА

1. *Перен.* Багато волосся Місце на голові, де випа- на голові, інколи скуйов- ло і не росте волосся. джене волосся.

◎ **Кучма** ↔ **лижина** чоловіка, дідуся; велика, дідова. **Кучма** волохата, скуйовджена, патлата, густа ↔ **лижина** повна, світла, лискуча.

○ Вид у нього засмажений, полуплений від спеки, чуб **кучмою**, нестрижений (*С. Васильченко*); Буває, що набреде тут на їхню екскурсію табірний баяніст, в якого на голові ціла **кучма** густої вовни, аж дивно, чому його не стрижуть в таку спеку (*О. Гончар*); Волосся він зачісував з потилиці на лоб, щоб якимось замаскувати **лижину** (*М. Руденко*).

2. *Перен.* Ділянка землі, достатньо заповнена чим-н. Ділянка землі, оголена від чогось.

○ Шезла з Хребта-гори вже снігова блискучая кучма (І. Франко); Уже горби з-під снігу лисинами, Голосніший сміх і стук, Уже з піснями розколисаними Голий березень надбіг (М. Рильський).

□ Кучматий ↔ лисий // лисуватий.

274. ЛАГІДНИЙ ↔ РІЗКИЙ

Який пройнятий спокоєм, добротою, ласкою, виражає ніжність.

Позбавлений лагідності, виражає непривітне, неприємне ставлення до кого-н., грубий.

◎ **Лагідний**, а, е ↔ **різкий**, а, е мова, слово, ставлення, поведінка, манери; дуже, надто. Бути, залишатися, ставати **лагідним** ↔ **різким**.

○ Лишившись на людях тим самим славним і лагідним хлопцем, він наодинці щораз глибше поринав у самоспоглядання (В. Підмогильний); **Гостра** і **різка** була бесіда Максимова (І. Франко); **Базарні** лайки і гармидер ще клекотіли в ньому (М. Коцюбинський).

◇ **Гостре слово** (щось сказане категорично або грубо); **Гострий на язик** (здатний говорити з образливою прямою) ↔ **Лагідна мова**, **Лагідне слово** (мова, що виражає прихильність до когось).

□ **Ласкавий** ↔ **доткливий** // **дошкульний**, **лагідність** ↔ **різкість**, **лагідний** ↔ **вульгарний** // **базарний**.

275. ЛАДИТИ ↔ ВОРОГУВАТИ

Жити в мирі, злагоді, дружити.

Виявляти до когось вороже, неприхильне ставлення, неприязнь.

◎ **Ладити** ↔ **ворогувати** з людьми, з товаришами, з однокласниками, з сусідами, з ними; на роботі, в транспорті, на майдані, постійно, здавна. **Ладити** щиро, по-людськи, нормально ↔ **ворогувати** з ненавистю, з люттю.

○ Не поладили ми з ним іще на Січі, та й досі не змирились; ти знаєш козацьку вдачу — гордий народ! (С. Васильченко); Завжди він умів з людьми ладити (Ю. Бедзик); Він з братом ладнає (Словник Б. Грінч.); Сини не жили в згоді, не ладили між собою, а завжди ворогували (Народна казка).

□ Ладнати // миритись ↔ сваритися // гніватися.

276. ЛАКОНІЧНИЙ ↔ РОЗПЛИВЧАСТИЙ

Для якого характерна Позбавлений чіткості, гранична стислість, чіт- конкретності, виразності. кість.

◎ Лаконічний, а, е ↔ розпливчастий, а, е вислів, текст, думка, побажання, зауваження, цифри, повідомлення, контури; в доповіді, у виступі, у викладі думки, на мітингу.

○ Любив він слухати жартівливих оповідань пана Станіслава і часом немов припечатував їх лаконічними увагами (І. Франко); Розпливчасті зауваги; Повість композиційно аморфна (З посібників).

□ Лаконічний ↔ аморфний, лаконізм // лаконічність ↔ розпливчастість // розпливчатість // перен. аморфність, лаконічно ↔ розпливчато.

277. ЛАНЦЮГ ↔ ЛАНКА

1. Ряд кілець, послідовно Складова частина ланцю- з'єднаних одне з одним. га або з'єднання деталей.

◎ Ланцюг довгий, залізний, міцний; колодязя, якора ↔ ланка міцна, залізна, металева; ланцюга, гусениці.

○ Стало чути, як за вікном шумить море і десь скрегоче якірний ланцюг (В. Кучер); Не рвися, як собака на ретязі (Народне прислів'я); Тракторна гусениця складається з ланок (З посібника).

2. Суцільний ряд, сукуп- Один з елементів певної ність кого-, чого-н. сукупності.

○ Війна прийшла... Ланцюг хат... і високі тополі — все тепер стало сірим (П. Автомонов); Тіла, що вхо-

дять до складу механізму, називаються його ланками; Ланкове змішання полягає в тому, що кілька підряд насаджених дерев однієї породи чергуються в ланцюгу з кількома деревами іншої (З посібників).

3. Безперервний, послі- Найменший момент в довший ряд подій. якій-н. тривалості.

○ Вона [висота] стояла головною ланкою в ланцюгу великого плану нашого наступу (А. Трипільський).

□ Ланковий ↔ ланцюговий, ретязь ↔ ланка.

278. ЛАСКА ↔ ГРУБІСТЬ

Доброзичливе привітне Недружелюбність, невис- ставлення до когось. хованість, безкультур'я.

◎ Ласка ↔ грубість велика, незвичайна, невимовна, постійна, тривала, давня, повсякденна; людини, су- сіда, знайомого. Ласка ніжна, материнська, батьків- ська, дитини, доброзичлива, щира ↔ грубість неприс- тойна, жорстока, несамовита, дошкульна.

○ Спасибі тобі, дочко, за твою ласку, як до його, так і до мене (Панас Мирний); А, власне, чим я ризикую? Ну, ще одну грубість почую від вас (А. Головка).

□ Ласкати ↔ грубіянити, лагідність // ласкавість ↔ грубіянство, ласкавець ↔ грубіян, ласкаво ↔ грубо.

Пор. ще: ЛАСКАВИЙ ↔ СУВОРИЙ.

279. ЛАСКАВИЙ ↔ СУВОРИЙ

1. Який виявляє добро- Який надто вимогливий, зичливе, привітне став- безпощадний, строгий до лення, любов до кого-н. себе і до інших.

◎ Ласкавий, а, е ↔ суворий, а, е вислів, голос, дів- чина, дружина, запитання, звернення, інтонація, лист, обличчя, вид, погляд, слово, ставлення, почут- тя, стосунки, тон, усмішка, характер; з дочкою, з дружиною, з сином, з чоловіком, з учнем; до дитини, до дружини, до себе. Винятково, випадково, досить, дуже, надмірно, часто ласкавий ↔ суворий. Бути,

виростати, здаватися, ставати ласкавим ↔ суворим від природи, з натури, характером.

2. Про явища природи:

Який робить приємність. Який робить неприємність.

◎ Ласкавий, а, е ↔ суворий, а, е весна, вітер, вітерець, клімат, літо, погода. Бути, ставати ласкавим ↔ суворим.

З тобою простивсь я, Вдовенку Іване,
І довго у серці моєму бринів
Твій голос ласкавий, твій голос суворий
(М. Стельмах);

Як не готував себе Іван Юхимович до лагідної розмови, гнів почав брати верх над його волею (М. Руденко); Він дуже любив цього скромного трудівника, завжди привітного і доброзичливого (О. Довженко); [Орест]: Сьогодні оце ввечері, мені здалося, ви повернулися до давнього дружнього тону (Леся Українка); Він боявся батька, його крутого норову, його твердого слова (І. Нечуй-Левицький); Оця життєрадісність, оцей дошкульний крутуватий гумор скрашували важку..., жакливу дійсність (В. Кучер); Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча (І. Котляревський).

◇ Гострий на слово (який вдало, але дошкульно говорить).

□ Ласкавість // ласка ↔ суворість, ласкаво ↔ суворо; лагідний ↔ різкий, ніжний ↔ гострий.

2. Якому невластиві різкі Який відзначається суворим температурні коливання. рим кліматом.

◎ Ласкавий, а, е ↔ суворий, а, е зима, осінь, січень, грудень, погода, день, вітер, море, степ; дуже, надзвичайно, завжди.

○ Після незвичайно довгої і лагідної осені, настала відразу люта, морозна зима (І. Франко).

□ Доброзичливий // приязний // дружній ↔ дошкульний // колючий // колький, лагідний ↔ крутий // крутуватий // (перен.) твердий // гострий // лютий.

280. ЛЕБЕДІТИ ↔ ГРУБІЯНИТИ

Звертатися до кого-н. Говорити грубощі.
ласкавими, ніжними сло-
вами.

◎ **Лебедіти** ↔ **грубіянити** постійно, весь час, часто.
Лебедіти ніжно, припадаючи, ласкаво, стиха ↔ **грубі-
янити** грубо, жорстоко, з відразою.

○ Маргіт тривожно нахилилася над нею, щось лас-
каво **лебеділа** до немовляти (*О. Гончар*); Він відпові-
дав їй скупю, неохоче, часто **грубіянив** (*А. Шиян*).

□ **Лебедик** // **лебедятко** ↔ **грубіян**, **лебідка** // **лебі-
донька** ↔ **грубіянка**.

281. ЛЕГАТО ↔ СТАКАТО

Плавний перехід від од- Уривчасте виконання
ного звука до іншого. звуків.

○ Я хочу стати знаменитою [піаністкою].., а ви на-
биваєте мені голову вашими **стакато**, **легато**, **модера-
то!** (*І. Кочерга*).

282. ЛЕГІТ ↔ БУРЕВІЙ

Легкий приємний віте- Дуже сильний вітер, ура-
рець. ган.

◎ **Легіт** ↔ **буревій** постійний, щоденний, вечірній; у
горах, у степу, над морем. **Легіт** лагідний, ніжний,
ласкавий, теплий, південний ↔ **буревій** суворий,
сильний, поривчастий, північний.

○ Але ось щось затремтіло, В небі щось зашелестіло,
Ніби **легіт**, мов **вітерець** (*Л. Первомайський*); Зима не
хотіла поступатися весні, враз розлютувалася **буреві-
ями** (*М. Минко*); Завтра ж рано Завив холодний Звір
в пустині і повіє **Ураган** холодний (*Т. Шевченко*);
Легітний вітер розносив пісню вздовж вулиці (*В. Ку-
чер*); **Ураганний** вітер зняв шалену снігову завірюху
(*М. Трублаїні*).

□ **Вітерець** ↔ **ураган**, **легітний** ↔ **ураганний**.

283. ЛЕГКИЙ ↔ ВАЖКИЙ

1. Який має невелику, незначну вагу, невагомий, неважкий. Який багато важить, ваговитий, нелегкий, тяжкий.

⊙ Легкий, а, е ↔ важкий, а, е вантаж, валізка, взуття, камінь, портфель. Бути, виглядати, залишатися, здаватися, зробитися, ставати, уважатися **легким ↔ важким**. Досить, дуже, надмірно, особливо **легкий ↔ важкий**. Легкий, як пух, як пір'я ↔ **важкий**, як камінь, як чавун.

◇ Легка атлетика ↔ **важка атлетика** — види спорту; Легке повітря ↔ **важке повітря** — про чистоту або нечистоту, свіжість або несвіжість повітря; **Важка індустрія, важка промисловість** ↔ **легка промисловість** — сукупність різних галузей промисловості; **Легкий ґрунт, ґрунт легкого складу** — піщаний або супіщаний ґрунт ↔ **важкий ґрунт, ґрунт важкого складу** — ґрунт із значним вмістом глини; **З легким серцем** — без тривоги, болю, жалю ↔ **з важким серцем** — з гнітючим, тривожним настроєм; **Легка рука** чия, у кого — комусь щось добре вдається ↔ **важкий на руку** — а) про людину, удар якої дуже сильний, відчутний; б) якому не щастить (не таланить), невдачливий.

2. Який має плавні, граціозні рухи, граціозний. Позбавлений легкості, граціозності рухів, ходи, неповороткий, незграбний.

⊙ Легкий, а, е ↔ **важкий**, а, е кінь, людина, постать, рух, хода. Бути, виявлятися, здаватися, ставати **легким** ↔ **важким**. Вельми, винятково, незвичайно **легкий** ↔ **важкий**.

3. Простий для розуміння, засвоєння, подолання, зрозумілий. Складний для розуміння, засвоєння, подолання, трудний.

⊙ Легкий, а, е ↔ **важкий**, а, е екзамен, задача, матеріал, мова, стиль, текст, формула. **Легкі** ↔ **важкі**

завдання, зусилля. Бути, стати **легким** ↔ **важким**.
 Дуже, надто **важкий** ↔ **легкий**.

◇ **Легкий хліб, легкі хліба** — а) заробіток без важкої праці; б) неважка робота ↔ **тяжкий хліб** — робота, пов'язана з великими труднощами, напруженням.

4. Не дуже сильний за кількістю, інтенсивністю вияву, слабкий. Значний за кількістю, інтенсивністю вияву, сильний.

◎ **Легкий**, а, е ↔ **важкий**, а, е бій, прикрість, запах, звук, зусилля, кашель, напруження, недуга, подих, праця, провина, простуда. **Легкі** ↔ **важкі** думки, думи, почуття. Бути, залишатися, здаватися, ставати, вважатися **легким** ↔ **важким**; винятково, надзвичайно, надмірно, надто **легкий** ↔ **важкий**.

○ Складати літери, коли дивишся збоку, видавалося **легкою**, дитячою забавою, і стало **важкою**,... коли йому самому довелося з-поміж десятків гнізд каси виловлювати... пальцями потрібну літеру (*І. Вільде*).

□ **Легкість** ↔ **важкість** // вага, **легко** ↔ **важко**, **легшати** ↔ **важчати**, **полегшати** ↔ **поважчати**, **невагомість** ↔ **тягар**, **легкість** ↔ **трудність**, **легенький** // **ефірний** ↔ **важезний** // **ваговитий**.

284. ЛЕГКО ↔ ВАЖКО

1. Без фізичного або розумового напруження. З великим фізичним або розумовим напруженням.

◎ Піднімати, працювати, робити, здійснювати щось, виконувати щось, піднімати, косити, падати **легко** ↔ **важко**.

○ Де проходив широкоплечий Мокєїч, там вже **легко** міг протиснутись і сухорібрий, жилавий Цимбал (*О. Гончар*); Чому вона мусить так **тяжко** працювати на кусок хліба? (*М. Коцюбинський*); **Важко** нести, та жаль покинути; **Важко** в навчанні, **легко** в поході (*Народні прислів'я*).

2. Не зустрічаючи перешкод. З певними труднощами.
- ⊙ Їхати, пливти, прямувати, пересуватися, мчати **легко** ↔ **важко**.
- Потрапити, скажу вам, не зовсім **легко** туди: найтяжче — перейти... російський кордон (*М. Стельмах*); Мчать сани **легко** і весело (*І. Муратов*); Він іде, **тяжко** ступаючи (*П. Куліш*).
3. Без ускладнення, просто. При незвичайних обставинах.
- ⊙ Жити, проживати, лікуватися **легко** ↔ **важко**.
- З нею [п. Ольгою] **легко** жити (*Леся Українка*); **Тяжко, важко** в світі жити Сироті без роду (*Т. Шевченко*); Еге ж, тепер коням буде **легко**, а йому до синього смутку **тяжко** (*М. Стельмах*); Біду здібати **легко**, та **трудно** її збути. **Важко** в навчанні, **легко** в праці; На гарного чоловіка дивитись приємно, з розумним жити **легко**, а з дурним — **важко** (*Народні прислів'я*).
4. У сполученні зі словами *бути пораненим, хворіти*.
- Якщо тебе **легко** поранено, все рівно ведеш вогонь (*О. Гончар*); Упав **важко** поранений Пахомов (*О. Довженко*).
- **Легше** ↔ **важче**, **обтяжувати** ↔ **полегшувати**.
 Пор. ще: **ЛЕГКИЙ** ↔ **ВАЖКИЙ**.

285. ЛЕГКО... ↔ ВАЖКО...

Перші компоненти антонімічних складних слів, які вказують на значення *легкий* ↔ *важкий*:

- легкоатлет** ↔ **важкоатлет**,
легкоатлетика ↔ **важкоатлетика**,
легкоатлетичний ↔ **важкоатлетичний**,
легкоатлетка ↔ **важкоатлетка**,
легковагий ↔ **важковаговий**,
легковаговик ↔ **важковаговик**,
легкодумний ↔ **важкодумний**,
легкозаймистий ↔ **важкозаймистий**,

легкозасвоюваний ↔ важкозасвоюваний,
 легкоздійснений ↔ важкоздійснений,
 легкокрилий ↔ важкокрилий,
 легкопоранений *ім.* ↔ важкопоранений,
 легкопрогнозований ↔ важкопрогнозований,
 легкопрохідний ↔ важкопрохідний,
 легкопрохідність ↔ важкопрохідність,
 легкорозчинний ↔ важкорозчинний,
 легкосуглинковий ↔ важкосуглинковий,
 легкоотравний ↔ важкотравний,
 легкоотравність ↔ важкотравність *і ін.*

286. ЛЕГКОВАЖНИЙ ↔ СЕРЙОЗНИЙ

Який має пустотливу вдачу.   Стриманий у вияві своїх почуттів.

⊙ Легковажний, а, е ↔ серйозний, а, е вдача, характер, ставлення, слово, відповідь.

○ Тай на вдачу він був легковажний — в його було на тиждень сім п'ятниць (*І. Нечуй-Левицький*); Той безсовісно їх дурих своїми легкими і веселими словами (*М. Стельмах*); Він хотів здаватися більш серйозним, ніж був насправді (*Г. Тютюнник*).

□ Легковажність ↔ серйозність, легкий // легкодумний // легкодухий ↔ серйозний, легковажно ↔ серйозно.

287. ЛЕГШАТИ ↔ ВАЖЧАТИ

1. Зменшувати кількість ваги.   Набирати більше ваги. ваги.

⊙ Човен, клунок, вага, тіло легшає ↔ важчає.

○ Закинутий невід у ставок то легшає, то важчає (*3 газет*).

2. Про стан самопочуття:

Ставати ліпшим.   Ставати гіршим.

⊙ На душі, настрій, самопочуття; в неволі, в тюрмі, в місті, на повітрі легшає ↔ важчає.

○ Мені легшає в неволі, Як я їх [вірші] складаю. З-за

Дніпра мов далекого слова прилітають (*Т. Шевченко*);
Від цих думок все **важчає** на душі.

Пор. ще: ЛЕГКИЙ ↔ ВАЖКИЙ, ЛЕГКО ↔ ВАЖКО.

288. ЛЕЖАТИ ↔ СИДІТИ

Перебувати в горизонтальному положенні. Оперши сідниці до чогон., зберігати тулуб у вертикальному положенні.

◎ **Лежати** ↔ **сидіти** на траві, на підлозі, на ліжку; спокійно, напружено; роздягнутим, у плащі.

○ [Прися] Як його прийняти? Стоячи чи **сидячи**? Ні, краще **лежачи** (*М. Старицький*); Дядьки стовбичили на майдані більше години, в них поболіли ноги, деякі відійшли до тополь, щоб **лягти** або **сісти** (*Г. Тютюнник*); Нема гірше, як іти в новій одежі: там не **сядь**, там не **ляж** (*М. Стельмах*).

□ **Лежма** ↔ **сидячи**.

289. ЛИСИЙ ↔ ОБРОСЛИЙ

1. Позбавлений волосся на голові. Оброслий волоссям на голові.

◎ **Лисий**, а, е ↔ **оброслий**, а, е чоловік, дідусь, голова; повністю, частково, зовсім, де-не-де. Бути, стати, залишатися **лисим** ↔ **оброслим**.

○ В одного чоловіка біла борода висіла до пояса, а **лиса** голова, як коліно, блищала до місяця (*І. Нечуй-Левицький*); Раз, ідучи лісом, зустрів [доктор] діда, зовсім голого, **оброслого** волоссям з ніг до голови (*І. Франко*).

2. *Перен.* Без будь-якої рослинності. Покритий якоюсь рослинністю.

◎ **Лисий**, а, е ↔ **оброслий**, а, е земля, гори, степ. Бути, стати, залишитися **лисим** ↔ **оброслим**.

○ З погідного неба сонце сипле гарячим промінням на високі **лисї** гори (*І. Франко*); Вони надибали... природну западину, **оброслу** травою (*М. Коцюбинський*); Стіна від вогкості вже почала **поростати** мохом (*І. Вільде*).

◇ Бути лисим, як коліно (цілком лисим) ↔ Зарости, як ведмідь (бути дуже зарослим).

□ Лисуватий // голий ↔ покритий чим-н., лисіти ↔ поростати.

Пор. ще: ГОЛИЙ ↔ ОДЯГНЕНИЙ, КУЧМА ↔ ЛИСИНА.

290. ЛИШАТИСЯ ↔ ВІДПРАВЛЯТИСЯ

Продовжувати перебувати в тому ж місці, не рухаючись. Вирушити з попереднього місця кудись.

◎ **Лишатися** ↔ **відправлятися** щодня, постійно, як-н., назавжди, надовго, разом з ким-н. **Лишатися** вдома, на полі, в поїзді, на майдані ↔ **відправлятися** в дорогу, в подорож.

○ Сідай по вагонах, **одправляємося** на фронт (*О. Довженко*); Ще нині **відправляюся** від свого господаря (*І. Франко*); Чоловік **лишався** в полі, а вона йшла з ними [дітьми] додому (*В. Стефаник*); Перикова мати щодня ходила на роботу, а він **лишався** сам (*В. Кучер*).

□ **Залишатися** ↔ **вирушати** // **відходити**, **залишатися** ↔ **виїжджати**.

291. ЛІВИЙ ↔ ПРАВИЙ

1. Який розташований з того боку тіла, де серце. Який розташований з протилежного боку тіла, де не міститься серце.

◎ **Лівий**, а, е ↔ **правий**, а, е берег чого-н. (річки, потічка, каналу), бік кого-, чого-н. (людини, човна), вухо, колонка чого-н. (газети, словника), крило, нирка, нога, плече, рука, рукав, сторона чого-н. (вулиці, якоїсь будови), чобіт. Бути, ставати **лівим** ↔ **правим**. Знаходитися, перебувати з **лівого** ↔ **правого** боку. Більш, значно **лівіший** ↔ **правіший**.

◇ **Лівий крайній** ↔ **правий крайній** — гравці футбольної команди; **Лівий фланг** ↔ **правий фланг** — частина військ фронту; **На ліву руку** — ліворуч ↔ **на праву руку** — праворуч.

2. У перен. знач.: Прихильник крайніх поглядів, рішучих дій. Який дотримується консервативних поглядів.

◎ **Лівий**, а, е ↔ **правий**, а, е газета, дипломат, журнал, журналіст, напрям, партія, політика, ставлення до чого-н., характер, чоловік. **Ліві** ↔ **праві** погляди. Бути, залишатися, здаватися, ставати **лівим** ↔ **правим**; на **лівих** ↔ на **правих** позиціях. Вельми, досить, дуже, надто, особливо **лівий** ↔ **правий**.

У знач. ім.: **Ліві** — прихильники радикальної політики; **праві** — прихильники консервативної політики. ○ З дверей виткнулось спершу відро, до половини наповнене водою, далі русява головка дівчини, нахилена набік до відра, а далі **права** рука, піднята трохи догори. В хату увійшла Харитя і поставила коло печі відро... **Ліва** рука від незвичайної ваги зомліла (М. Коцюбинський); Хто хоче рушати, ставай на **правий** бік. Хто застається — відходь на **лівий** (О. Довженко).

◇ **Лівниця** (ліва рука, партія лівого світогляду) ↔ **правниця** (права рука, партія правого світогляду): В парламенті засідали партії різного політичного спрямування — **лівниця** і **правниця** (З газет).

□ **Лівниця** ↔ **правниця**, **лівіти** ↔ **правіти**, **лівіше** ↔ **правіше**.

Пор. ще: НАЛІВО ↔ НАПРАВО.

292. ЛІВОБЕРЕЖНИЙ ↔ ПРАВОБЕРЕЖНИЙ

Розташований на лівому березі річки, біля лівого берега. Розташований на правому березі річки, біля правого берега.

○ **Лівобережжя** підходить до Дніпра низиною, високий **правий** берег бовваніє за річкою (Ю. Яновський); **Правобережна** частина України вища за **лівобережну** (З посібника).

◇ **Лівобережна Україна** ↔ **Правобережна Україна** (частина України по обидва береги Дніпра).

□ **Лівобережжя** ↔ **правобережжя**, **лівобережець** ↔ **правобережець**.

293. ЛІВОРУЧ ↔ ПРАВОРУЧ

З лівого боку, у лівий бік.   З правого боку, у правий бік.

○ Командир полку післав кінну розвідку далеко **ліворуч і праворуч** від дороги; **Ліворуч! Праворуч!** А вони ні з місця, стоять наче вкопані, а потім враз вибухають реготом, навіть суворий їхній фізкерівник розсміявся, так і не повернувши їх ні **праворуч**, ні **ліворуч** (З *тв. О. Гончара*); Йти спочатку **лівороч**, а потім треба повернути **праворуч**.

□ **Лівобічний // лівосторонній ↔ правобічний // правосторонній, лівофланговий ↔ правофланговий, лівобіч ↔ правобіч.**

294. ЛІКВІДУВАТИ ↔ ВІДНОВИТИ

Припинити діяльність   Поновлювати те, що було ліквідоване.

○ **Ліквідували** його установу як непотрібну (*О. Довженко*); Міністр **відновив** діяльність кількох шкіл, які до цього були **ліквідовані** (З *газет*).

□ **Ліквідація ↔ відновлення, ліквідований ↔ відновлений.**

295. ЛІС ↔ ПОЛЕ

Велика площа землі, заросла деревами і кущами.   Безліса рівнина.

◎ **Ліс** весняний, чарівний, освітлений ↔ **поле** весняне, чарівне, освітлене. Йти, ходити, прямувати, їхати **лісом ↔ полем**.

○ **Ішов я полями** чистими і широкими — далі набрів **діброву** густу та красну (*Марко Вовчок*); Жив на **Гончарівці** хазяїн заможний... Було й **поле**, був і **ліс** (*Г. Квітка-Основ'яненко*).

□ **Діброва ↔ поле, лісовий ↔ польовий, лісовод ↔ полевод.**

296. ЛЮБИТИ ↔ НЕНАВИДІТИ

1. Відчувати глибоку відданість, прихильність, симпатію до кого-н., чого-н., поважати; відчувати глибокі інтимні почуття, кохати.

Відчувати неприязнь, ненависть до кого-н., чого-н., не переносити, не любити.

◎ **Любити** батька, батьківщину, брата, Данилка, дівчину, доброту, ласку, людей, Марусю, матір, нареченого, родину, рідну землю, парубка ↔ **ненавидіти** брехуна, ворога, дволичність, загарбника, зрадника, егоїста, насильство, нещирість, підлабузництво, підлість. **Любити** беззавітно, від щирого серця, віддано, вічно, гаряче, глибоко, дуже, завжди, на все життя, надмірно, пристрасно, сильно, сліпо, стійко, таємно, широко ↔ **ненавидіти** всіма силами душі, дуже, з відразою, завжди, занадто, надто, підкреслено, рішуче, широко. **Любити** за відданість Україні, за доброту, за надійну дружбу, за принциповість, за прямоту, за порядність, за скромність, за хоробрість, за чесність, за ширість ↔ **ненавидіти** за безпринципність, за безхарактерність, за боягузтво, за глупоту, за егоїзм, за жадібність, за захланність, за зраду, за злобу, за нахабність, за ненаситність, за підлість, за скупість.

○ І тільки той **ненависті** не знає, Хто цілий вік нікого не **любив** (*Леся Українка*); А дай жити, Серцем жити І людей **любити**, А коли ні, то **проклинають** (*Т. Шевченко*); Ольжині товаришки... **обожнювали** Ольгу (*І. Нечуй-Левицький*).

2. Мати потяг до чого-н., цікавитися чим-н.

Не мати потягу до чого-н., уважати щось поганим, не любити, відгетькувати.

◎ **Любити** ↔ **ненавидіти** велосипед, кіно, коней, магнітофон, молоко, музику, овочі, оперету, собак, театр, варити їсти, їздити кіньми, дивитися спортивні передачі, мити посуд, навчатися, працювати, читати книги. Перестати, починати, хотіти **любити** ↔ **ненавидіти** що-н. Досить, дуже, стійко **любити** ↔ **ненавидіти**.

- Він ненавидів, бо умів любити,
 Як мало хто уміє з нас **любить**...
 Він був і є, він є і завжди буде,
 Він з нами на риштованнях будов.
 Як вітер, увіходить в наші груди
 Його **ненависть** і його **любов**

(М. Рильський);

В цьому останньому вигуку відбилася вся натура старого, благородного і невичерпно щедрого в своїй любові і ненависті (О. Довженко);

Я хотів, як ти, прожити,
 Щоб не тліти, а завжди горіть,
 Щоб уміти, як ти, **любити**,
Ненавидіти, як ти, **уміть** (В. Симоненко);

Я тільки раз, єдиний раз **любив**,
 А скільки раз **ненавидів** — не знаю (Д. Павличко).

□ **Любимий** ↔ **ненависний**, **любов** ↔ **ненависть**, **коханий** ↔ **ненависний**, **кохання** ↔ **ненависть**, (вищою мірою) **обожнювати** // **боготворити** ↔ **ненавидіти** // **гидувати**, **коханий** // **любий** ↔ **ненависний**, **кохане** ↔ **ненависне**, **кохатися** ↔ **ненавидітися**, **любити** ↔ **проклинати**, **коханець** ↔ **нелюб**, **коханка** ↔ **нелюба**.

297. ЛЮДИНА (ЛЮДИ) ↔ перен. ЗВІР (ЗВІРІ)

Суспільна істота, наділена свідомістю, почуттями, мовою. *Перен.* Про дуже люту, жорстоку людину.

◎ **Людина** лагідна, добра, гуманна, чесна, працьовита, привітна ↔ **жорстокий**, **злий**, **непривітний**, як **звір**. **Люди** лагідні, добрі ↔ **жорстокі**, **недобрі**, як **звірі**. **Люди** як **звірі**.

○ **Любить** і **звір** свою дитину. Але поріднитись душею, а не кривна може бути тільки **людина**; А вони [німці] тоді зайшли та півсела й спалили... От **звірі** (З тв. О. Довженка); Ви ж **люди**, **люди**, не **собаки**; Кати! кати! **людодоїди**! Наїлись обоє, Накралися; а що взяли На той сніг з собою? (З тв. Т. Шевченка); Чи ви **люди**, чи

нелюди? (*М. Стельмах*); Я трохи звір. Я не люблю неволі (*Л. Костенко*).

◇ Відчувати себе людиною (*відчувати свою людську гідність*) ↔ Розбуджувати в кому (*робити з кого*) звіра (*сприяти виникненню в кого-н. звірячих інстинктів*): Ревнощі — це, брат, така штука, що з чоловіка може звіра зробити (*А. Головка*).

□ Людина // чоловік ↔ людодід // недолудок // перен. звір // собака, людський // людяний ↔ (*жорстокий*) звірячий.

298. ЛЮДИНОЛЮБЕЦЬ ↔ МІЗАНТРОП

Той хто любить людей, Той, хто не любить людей, готовий допомагати їм. Той, хто не любить людей, цурається їх.

◎ Людинолюбець ↔ мізантроп високий, незалежний, відкритий. Людинолюбець доброзичливий, прихильний, людяний, погідний ↔ мізантроп непривітний, похмурий, недоброзичливий. Бути, стати, залишатися, вродитися людинолюбцем ↔ мізантропом.

○ [Любов]: У татка був один знайомий, старий мізантроп; я й тепер пам'ятаю той вовкуватий тон, яким він говорив: «всякий має право повіситись!» (*Леся Українка*); Шевченко, незламний людинолюб і оптиміст (*З посібника*).

□ Людинолюб // людинолюбець // філантроп ↔ людиноненависник, філантропка ↔ мізантропка, людинолюбство // філантропія ↔ людиноненависництво // мізантропія.

299. ЛЮДЯНІСТЬ ↔ БЕЗДУШНІСТЬ

Почуття щирого, доброзичливого, чуйного ставлення до інших, уважності до чужих потреб; людинолюбство, гуманність, милосердя, доброта.

Який виявляє суворе, немилосердне ставлення до інших; жорстокість, немилосердність, безсердечність, безжальність, безпошадність, жорстокість.

◎ Людянність велика, величезна, виняткова, надмірна, найвища, ніжна, справжня, щира ↔ бездушність безпошадна, боягузлива, вишукана, відкрита, надмір-

на, нелюдська, неприродна, рідкісної сили вияву, страшна, явна.

Людяність людей, матерів, робітників, стосунків ↔ **бездушність** людиноненависників, прислужників, расистів, терористів, фашистів. Виразати, виявляти, відчувати, описувати, пізнавати, приховувати **людяність** ↔ **бездушність**. Не втратити, не знати **людяності** ↔ **бездушності**. **Людяність** ↔ **бездушність** існує, наповнює душу, серце, зникає.

○ [Ромодан]: Вас тепер тільки одні роки прикрашають, а не мудрість. Зазнайство, а не скромність. **Бездушність**, а не **людяність** (*О. Корнійчук*).

□ **Людяний** ↔ **бездушний**, **людяно** ↔ **бездушно**, **гуманний** ↔ **бездушний** // **жорстокий**, **гуманіст** ↔ **деспот** // **свавільник**, **гуманність** ↔ **деспотизм** // **сваволя** // **звірство** // **бездушність** // **жорстокість**, **гуманно** ↔ **бездушно** // **жорстоко**.

300. ЛЯГАТИ ↔ ВСТАВАТИ

Приймати горизонтальне положення.

Підводитися, вставати на ноги.

◎ **Лягати** ↔ **вставати** впевнено, роздягнутим, спокійно, напружено, швидко; біля мами, біля сестри, біля дерева, в садку. **Лягати** на землі, на траві, на підлозі, на ліжку ↔ **вставати** із землі, з трави, з підлоги, з ліжка.

○ Батько сів коло зятя, а мати, звісно, поралася, сама і страву на стіл подавала, бо Марусі не годилося з посаду **установити** (*Г. Квітка-Основ'яненко*); Раділи люде **встаючи**, а мати й спати не **лягали** (*Т. Шевченко*); Дядьки **стовбичили** на майдані більше години, в них поболіли ноги, деякі відійшли до тополь, щоб **лягти** або сісти (*Г. Тютюнник*).

301. МАЖОРНИЙ ↔ МІНОРНИЙ

Який вказує на бадьорий, радісний настрій.

Який сповнений сумного настрою.

◎ **Мажорний** ↔ **мінорний** спів, мелодія, настрій, ви-

гляд; дуже, незвичайно, завжди, вранці, під вечір. Бути, стати, залишитися, прийти **мажорним** ↔ **мінорним**.

○ Пісня стародавна, **мінорна**, але вони співають її в такому радісному **мажорі**, ...що нічого наче в світі більш прекрасного не існує для мене в цю мить (*О. Довженко*); Нині доба **мінорна**, Завтра буде **мажорна**... (*Ю. Рибчинський*); **Мажорний** настрій чергується в книзі І. Франка «З вершин і низин» з **мінорним**, лірика громадянська з інтимною (*З посібника*).

□ **Мажор** ↔ **мінор**, **мажорно** ↔ **мінорно**.

Пор. ще: РАДІСНИЙ ↔ СУМНИЙ.

302. МАКРО... ↔ МІКРО...

Перші компоненти антонімічних складних слів, які вказують на значення *великий* ↔ *малий*:

макробіотика ↔ **мікробіотика**,
макрогеометрія ↔ **мікрогеометрія**,
макроклімат ↔ **мікроклімат**,
макрокосм ↔ **мікрокосм**,
макрокосмос ↔ **мікрокосмос**,
макромолекула ↔ **мікромолекула**,
макрорайон ↔ **мікрорайон**,
макрорельєф ↔ **мікрорельєф**,
макроскопічний ↔ **мікроскопічний**,
макроспора ↔ **мікроспора**,
макроструктура ↔ **мікроструктура**,
макроцефал ↔ **мікроцефал**,
макроцефалія ↔ **мікроцефалія**.

303. МАКСИМАЛЬНИЙ ↔ МІНІМАЛЬНИЙ

Найбільший у ряді інших. Найменший серед інших.

◎ **Максимальний**, а, е ↔ **мінімальний**, а, е витримка, вплив, враження, досвід, досягнення, ефективність, задоволення, заслуга, значення, могутність, різниця, розходження, температура, тиск, успіх, частота, ціна, швидкість, шум. **Максимальні** ↔ **мінімальні** вимоги,

заслуги, здібності, переваги, підрахунки, показники, почуття, результати, шанси. За **максимальними** ↔ за **мінімальними** підрахунками. Бути, залишатися, стати **мінімальним** ↔ **максимальним** у всьому, у деяких випадках, деколи, інколи, завжди.

○ Ми повзли з швидкістю, для вимірювання якої ще не знайдено механічних пристосувань. Мається на увазі швидкість не **максимальна**, а **мінімальна** (*П. Загребельний*).

□ **Максимально** ↔ **мініимально**, **максимум** ↔ **мінімум**, **максималізм** ↔ **мінімалізм**, **максималіст** ↔ **мінімаліст**, **максималістка** ↔ **мінімалістка**, **максі** ↔ **міні** (*розм.*); **найбільший** ↔ **найменший**, **найбільше** ↔ **найменше**.

304. МАЛО... ↔ ВЕЛИКО...

Перші компоненти антонімічних складних слів, які вказують на значення *великий* і *малий*. Див. **ВЕЛИКО...** ↔ **МАЛО...**

305. МАСОВИЙ ↔ ПООДИНОКИЙ

В якому беруть участь ба- Який складається з невеликої кількості людей.

○ **Масовий**, а, е ↔ **поодинокий**, а, е загін, сцени, випадки, мітинг. **Масовий**, а, е натовп, рух *кого-н.*, збіговище ↔ **поодинокий**, а, е перехожий, чоловік, жінка. Рух **поодиноких** осіб.

○ До окликів, бігання, і **масових** збіговищ, і верескливих народів він уже привик був за цей рік; **Нечисленні** прохожі снували по тротуарах (*З тв. І. Франка*).

□ **Масовість** ↔ **нечисленність** // **поодинокість**.

Пор. ще: **НАТОВП** ↔ **ОДИНАК**.

306. МАСШТАБНІСТЬ ↔ МІЗЕРІЯ

Щось дуже великих розмірів. Дуже мала кількість чогось, щось несуттєве.

○ Пропозиція вражала... своєю **масштабністю**

(С. Добровольський); Масштабність задумів; Праця — каторга, а гроші — мізерія (С. Чорнобривець).

□ Масштабний ↔ мізерний.

307. МАТЕРІАЛЬНИЙ ↔ ДУХОВНИЙ

1. Який існує незалежно від свідомості. Нематеріальний, нетілесний.

◎ Матеріальний, а, е ↔ духовний, а, е життя, світ, цінність. Матеріальні ↔ духовні цінності. Бути, залишатися, уважатися матеріальним ↔ духовним.

○ Творцем усіх матеріальних і духовних цінностей на Землі є трудящий народ (З газет).

□ Матеріально ↔ духовно.

2. Який стосується явищ і предметів реального світу, світський. Який пров'язаний з розумовим і психічним життям.

○ Матеріальна культура; Матеріальне виробництво; Речові докази; Предметний світ; Душевні турботи; Краса фізична і краса внутрішня; Для літературної роботи треба духовної рівноваги (Леся Українка); Для літературної роботи потрібна і матеріальна підтримка (З газет).

□ Фізичний // речовий // предметний // матеріальний ↔ внутрішній // моральний // духовний // чуттєвий.

308. МАТРІАРХАЛЬНИЙ ↔ ПАТРІАРХАЛЬНИЙ

Який стосується родинного стану, в якому перевагу мають жінки. Який стосується родинного стану, в якому перевагу мають чоловіки.

◎ Матріархальний, а, е ↔ патріархальний, а, е рід, епоха, період, організація праці, стан.

○ У неолітичну епоху були підготовлені умови для переходу від матріархальної організації суспільства до патріархальної (З посібника).

□ Матріархат ↔ патріархат.

309. МЕЖА ↔ БЕЗМІР

Перен. Перев. мн. Просто-
ри, обмежені чим-н. Неокреслені простори,
які неможливо зміряти.

◎ **Межі** тісні, обмежені, маленькі, звужені, власні, Маріїні ↔ **простори** необмежені, безконечні, неосяжні.

○ Ще того поля **безмір**; Вона, бідна невільниця, замкнена в тісних **межах** свого подвір'я (*З тв. М. Коцюбинського*).

□ **Край** ↔ **безмежжя**.

310. МЕЛОДІЯ ↔ КАКОФОНІЯ

Художньо усвідомлена
логічна послідовність му-
зичних звуків. Немилозвучне сполучен-
ня звуків.

◎ **Мелодія** чарівна, милозвучна, незвичайна, мила ↔ **какофонія** нестерпна, вражаюча, незносна, неприємна.

○ Ніжна, тиха, кристально чиста **мелодія** почувалася ніби здалека (*Леся Українка*); Ладова основа — неодмінна приналежність музики і заперечення її веде до **атональності**, до **какофонії** (*З посібника*); Під голубим небом розсівалися жайворонки дрібними, **милозвучними** перлами (*О. Кобилянська*).

□ **Мелодика** // милозвучність ↔ **атональність**, **мелодійний** // милозвучний ↔ **какофонічний**.

311. МЕРЕХТЛИВИЙ ↔ РІВНИЙ

Який світить тремли-
вим, нерівним світлом. *Перен.* Рівномірний, по-
стійний у своєму вияві.

◎ **Мерехтливий**, а, е ↔ **рівний**, а, е вогонь, полум'я, світло. Бути, залишатися **мерехтливим** ↔ **рівним**.

○ Каганець лле **нерівне**, **мерехтливе** світло (*І. Кириленко*); Степ... горить **рівним** жовто-зеленим кольором (*Панас Мирний*); Високе вогнище заливає **тремливим** червонястим світлом велику галявину (*В. Козаченко*); А далі бачу: блимнула свічечка, блимнула друга і третя — і затеплились вони **рівним** вогнем перед образами (*М. Стельмах*).

□ **Миготливий** // **тремливий** ↔ **рівномірний**.

Нор. ще: СЯЯТИ ↔ МЕРЕХТІТИ.

312. МЕТУШЛИВИЙ ↔ СПОКІЙНИЙ

Який поспішно, безладно, неспокійно рухається. Який перебуває в стані спокою, рівноваги.

◎ **Метушливий**, а, е ↔ **спокійний**, а, е людина, жінка, брат, натовп; майдан, маса, степ, море; вітер, ліс, рух. Бути, стати, залишитися **метушливим** ↔ **спокійним**.

○ Рухи його були непевні, **метушливі** (*М. Руденко*); Федько — цілковита протилежність братові: завжди задумливий, **спокійний** (*О. Донченко*); На вулиці перестав панувати **спокій** і почалася якась підозріла **метушня** (*З газет*).

□ **Метушитися** ↔ **заспокоюватися**, **метушня** ↔ **спокій**.
Пор. ще: СПОКІЙНИЙ ↔ НЕСПОКІЙНИЙ.

313. МИЛИЙ ↔ НЕПРИЄМНИЙ

Дуже приємний у стосунках з людьми, який викликає задоволення. Який не подобається своїми рисами, прикметами, викликає почуття незадоволення.

◎ **Милий**, а, е ↔ **неприємний**, а, е чоловік, дівчина, молодиця, людина; дуже, незвичайно, завжди, зранку. Приходити, з'являтися, бути, пріжджати **милими** ↔ **неприємними**.

○ Маня була... **милою** жінкою (*І. Вільде*); Здрастуй, місто, неказано **любє** (*Т. Масенко*); Він подумав, що ця людина теж **неприємна** (*Г. Тютюнник*).

□ **Любий** // **миловидний** ↔ **чужий**.

314. МИЛОСЕРДНИЙ ↔ ЖОРСТОКИЙ

Який схильний до добрих вчинків, доброзичливого ставлення до інших. Який виявляє немилосердя, безсердечність, безжалісність

◎ **Милосердний**, а, е ↔ **жорстокий**, а, е людина, боець, ставлення, закон, вчинок; дуже, щодня, при кожній нагоді. Бути, ставати, залишатися **милосердним** ↔ **жорстоким**.

○ Релігія вчить бути **милосердними** і не проливати

кров (*П. Загребельний*); Слово,.. чом не гострий **безжалісний** меч (*Леся Українка*); Коли зробиш добре діло, то й до тебе **милостивою** буде доля (*М. Стельмах*); **Жорстокий** вчинок.

□ **Милостивий** ↔ **безжалісний** // **безсердечний**.

315. МИНУЛИЙ ↔ ТЕПЕРІШНІЙ

Який передував теперішньому, попередній, давній, колишній.

Який є, живе, відбувається зараз, у момент мовлення, нинішній, сучасний.

◎ **Минулий**, а, е ↔ **теперішній**, я, є вік, дослідження, урок, час, життя, література, модель, поезія, техніка, філософія, художник. **Минулі** ↔ **теперішні** вибори, дослідження, заслуги, методи, поезії. Бути, залишатися, здаватися, рахуватися, ставати, уважатися **минулим** ↔ **теперішнім**. Це, абсолютно, вповні, надто, особливо, повністю, цілком **минулий** ↔ **сучасний**.

У *знач. ім.*: **Минуле** — час, який минув, пройшов, відійшов ↔ **теперішнє** — те, що існує, відбувається, живе. ○ **Минуле** і **теперішнє** зійшлися разом і втихомирилися; Довго я стояв перед причілковим вікном, перед чужим **колишнім** щастям і **теперішнім** горем (*Із тв. М. Стельмаха*).

□ **Минувшина** ↔ **теперішність**, **колишній** // **давній** // **незапам'ятний** ↔ **сучасний**, **вчорашній** ↔ **нинішній**, **давнина** ↔ **сучасність**.

Пор. ще: **МИНУЛИЙ** ↔ **МАЙБУТНІЙ**, **ТЕПЕРІШНІЙ** ↔ **МАЙБУТНІЙ**.

316. МИНУЛИЙ ↔ МАЙБУТНІЙ

Який передував теперішньому, колишній.

Який іде після сучасного, наступний, прийдешний, *уроч.* грядущий.

◎ **Минулий**, а, е ↔ **майбутній**, я, є вівторок, вік, діяльність, життя, літо, неділя, процес, тиждень, успіх. **Минулі** ↔ **майбутні** вибори, заходи, збори, уроки.

У знач. ім.: **Минуле** — час, який минув, пройшов, відійшов ↔ **майбутнє** — час, який настане.

◎ **Минуле** ↔ **майбутнє** близьке, блискуче, велике, віддалене, далеке, затуманене, прекрасне, чудове. Бурхливе, відоме, забуте **минуле** ↔ вимріяне, довгождане, невідоме, непередбачуване, очікуване **майбутнє**. Держава, людина, місто, наука, промисловість, техніка, транспорт **минулого** ↔ **майбутнього**. Справа далекого **минулого** ↔ **майбутнього**. Думати, забувати, згадувати; думки, спогади про **минуле** ↔ думати, мріяти про **майбутнє**; думки, мрії, плани на **майбутнє**. Оглядатися на **минуле** ↔ кроки, погляди в **майбутнє**.

◇ **Минулий час** ↔ **майбутній час** (*часи дієслова*).

○ **Минуле** — невід'ємна частка нашого буття, ми завжди стоїмо в центрі між **минулим** і **майбутнім**, немов у центрі виднокола (*Р. Іваничук*); Та неможливо переписати разом з вами **минуле** життя. Та ще й лиха логіка **майбутнього** виростає теж з цієї книжки (*І. Драч*); А з розумними був клопіт у **минулому**, а тепер, буде й у **майбутньому** (*М. Стельмах*); Дюма-син сказав: «Твір, котрий читають, має теперішнє, твір, який перечитують, має **майбутнє**» (*Б. Олійник*).

□ **Минувшина** ↔ **майбутність** // **майбуття**, колишній ↔ **наступний** // **прийдешній** // **грядущий**.

Пор. ще: **МИНУЛИЙ** ↔ **ТЕПЕРІШНІЙ**, **ТЕПЕРІШНІЙ** ↔ **МАЙБУТНІЙ**.

317. МИР ↔ ВІЙНА

Відсутність збройної боротьби між державами, антагоністичними класами, спокій, уроч. супокій.

Організована збройна боротьба між державами, антагоністичними класами, (*у деяких текстах*) боротьба.

◎ **Мир** вічний, міцний, очікуваний, постійний, справжній, тривалий, якнайдовший ↔ **війна** атомна, бактеріологічна, беспощадна, братовбивча, визвольна, вітчизняна, глобальна, громадянська, довга, жорстока, загарбницька, затяжна, коротка, кривава, народна, несправедлива, остання, партизанська, пере-

можна, світова, справедлива, сучасна, термоядерна, тривала, хімічна. **Мир** ↔ **війна** з ворогом, із сусідом. Досягнення, збереження, зміцнення, забезпечення, захист, ілюзії, політика, сили, символ, справа **миру** ↔ виникнення, вогнище, загроза, закінчення, можливість, підготовка, причина, продовження, пропаганда, розв'язання, розширення, стан, стратегія, тактика, учасник, уроки, хід **війни**. **Борець**, боротися, боротьба за **мир** ↔ проти **війни**. **Настав мир** ↔ почалася **війна**. **Хотіти миру** ↔ боятися **війни**. **Берегти**, відстоювати, зберігати, зміцнювати, оберігати **мир** ↔ загрозувати **війною**; **вести**, виграти, вступати, готувати, нав'язувати, оголосити, пережити, попередити, припинити, програвати, продовжувати, починати, розв'язувати, спровокувати **війну**; шлях, прагнення до **миру** ↔ до **війни**. **Виростати**, жити, залишатися, знаходитися, перебувати в **мирі** ↔ на **війні**.

◇ **Йди (зоставайся) в мирі (з миром)** — добре побажання тому, хто йде або залишається ↔ **Війною йти (піти)** — починати війну, боротьбу проти кого-н.

○ Чи будемо **битись**, чи будем **мириться** (*Народне прислів'я*); Опівдні **битва** притихла, але не втихав **герць**: сотні турків ганяли на бойовищі, прискакували то тут, то там до окопів... та викликали козаків на **бій** (*О. Маковей*);

Тривали **війни**, буревійні віяли
Вітри, руйнуючи і **спокій** і красу,—
Та образ твій незайманий під віями
Із юності в майбутні дні несучи (*Б. Кравців*).

□ **Воєнний** ↔ **мирний**, **воювати** ↔ **мириться**; **битва** ↔ **мир**, **боротьба** // **бій** // **герць** ↔ **спокій** // **супокій**.

Пор. ще: МИРНИЙ ↔ АГРЕСИВНИЙ.

318. МИРИТИ ↔ СВАРИТИ

Встановлювати мирні стосунки між ким-н.

Сприятися заостренню взаємин.

◎ **Мирити** ↔ **сварити** (*кого з ким*) народи, людей, сусідів, товаришів, знайомих, дівчат, юнаків, учнів;

дуже, сильно, навічно, постійно, з певною метою, одного з одним.

○ Розбирав [пан Адам] сварки та суперечки, мирив сусідів, давав усякі поради (*М. Коцюбинський*).

□ Мир ↔ війна, мирний ↔ агресивний, погоджувати // (зводити до відповідності) координувати ↔ розсва-рювати, координуватися ↔ (втрачати спільні погляди) розходитися.

319. МИРНИЙ ↔ АГРЕСИВНИЙ

Який позбавлений воро-жих намірів, який прово-дить політику миру, миролюбний.

Який настроєний на збройний напад з метою загарбання чиеїсь тери-торії, багатства, який має нападницький характер, войовничий.

◎ Мирний, а, е ↔ агресивний, а, е акт, блок, виступ, спрямування кого-, чого-н., держава, дія, договір, задум, заява, країна, курс, мета, пакт, політика, союз, ставлення до кого-, чого-н., суть чого-н., характер ко-го-н.; у ставленні до кого-, чого-н. Мирні ↔ агресивні кола, наміри, плани, сили. Бути, виростати, залишатися, здаватися, ставати мирним ↔ агресивним. Досить, дуже, завжди, особливо мирний ↔ агресивний.

○ Незалежна Україна стала на шлях мирного співжиття з сусідніми країнами, за збереження існуючих кордонів і проти агресивних намірів будь-кого (*З газет*).

□ Мир ↔ агресія, миролюбність ↔ агресивність, мирно ↔ агресивно.

Пор. ще: МИР ↔ ВІЙНА.

320. МИГТЄВИЙ ↔ ТРИВАЛИЙ

Який триває коротко.

Який довго продовжується.

◎ Мигтєвий, а, е ↔ тривалий, а, е момент, інцидент, блиск, поява, зустріч, перемир'я. Бути, стати мигтє-вим ↔ тривалим.

○ Радісно і трохи аж тоскно стало дівчині від цієї

миттєвої зустрічі з капітаном (*О. Гончар*); Настав тривалий мир (*З газет*); На вічну пам'ять Котляревському (*Т. Шевченко*).

□ **Скороминущий** // **короткочасний** ↔ **вічний** // **довгочасний** // **довготривалий**.

321. МИТЬ ↔ ВІЧНІСТЬ

Дуже короткий проміжок часу. Плин часу, що не має початку і кінця.

◎ **Мить** ↔ **вічність** минула, бурхлива, шаслива, очікувана, бажана; триває, існує; життя, історії, революції, стану. Зафіксувати, описати, почалася, передати в чомусь цю **мить** ↔ **вічність**.

○ Нехай життя — **момент** і зложене з **моментів**, ми **вічність** носимо в душі (*І. Франко*); Він... наче боявся пропустити з цього хоч одну **мить**; Вік їх був коротенький, всього **мент** (*З тв. М. Коцюбинського*).

□ **Момент** // **мент** // **хвилина** ↔ **тривалість**.

322. МІГРАЦІЯ ↔ ПОВЕРНЕННЯ

Переселення народів. Повернення на попереднє місце.

◎ Триває, продовжується, відбувається **міграція** ↔ **повернення** народів, населення, мешканців. **Міграція** постійна, численна ↔ **повернення** постійне, тривале.

○ **Міграція** народів найчастіше відбувається під час війни, хоч ці народи завжди мріють про **повернення** на свою батьківщину (*З газет*).

□ **Мігрувати** ↔ **повертатися**.

323. МІЖНАРОДНИЙ ↔ НАЦІОНАЛЬНИЙ

Який існує, відбувається між народами, країнами. Який існує, відбувається в середині країни.

◎ **Міжнародний**, а, е ↔ **внутрішній**, я, є вагон, поїзд, зв'язок, становище, стосунки, теми, закон, організація, домовленість.

○ Сучасна криза в Україні стала **національною**, але

вона не викликана **міжнародними** стосунками держави (З газети).

◇ **Міжнародні мови** (мови, якими послуговуються міжнародні організації) ↔ **Національна мова** (мова нації).

□ **Міжнародний** ↔ **національний**.

324. МІЛІТАРИЗАЦІЯ ↔ РОЗЗБРОЄННЯ

Політика озброєння держави і підготовка до війни. Політика позбавлення зброї кого-, чого-н.

◎ **Мілітаризація** ↔ **роззброєння** постійна, тривала, тимчасова, швидка, випадкова; держав, війська; триває, відбувається.

○ Найважливішою політикою мирного співіснування є **роззброєння**, протилежністю якої є політика **мілітаризації**, або **озброєння** (З посібника).

325. МІКРО... ↔ МАКРО...

Перші компоненти антонімічних складних слів, які вказують на значення *великий* ↔ *малий*. Див. **МАКРО...** ↔ **МІКРО...**

326. МІЦНИЙ ↔ СЛАБКИЙ

1. **Фізично витривалий**, **Який має невелику фізичний, дужий.** **Який має невелику фізичну силу.**

◎ **Міцний**, а, е ↔ **слабкий**, а, е хлопець, парубок, юнак, боксер; дуже, надто, завжди, часом. Бути, стати, залишатися, перебувати, уродитися **міцним** ↔ **слабким**.

○ Невважаючи на свою глибоку старість, Захар Беркут був іще **сильний** і **кремезний**; Конята змучені і я **слабий** (З тв. І. Франка); Уродився він дуже **слабий** (О. Стороженко); Орест Білинський... дивувався, що вона така **тендітна**, така **крихка**, вродила аж п'ятеро істот (І. Вільде); Буваю часто в **анемічному** стані (Леся Українка); Внаслідок великого гідростатичного тиску **ламкі** породи набувають латентної або прихованої

пластичності (З посібника); На **крутеє** дерево треба **крутого** клина (Народне прислів'я).

2. Який важко піддається Який легко ламається, руйнуванню. псується.

⊙ Міцний, а, е ↔ слабкий, а, е будівля, огорожа, стіна, мур; дуже, незвичайно. Бути, залишитися, стати **міцним** ↔ **слабким**.

○ Засув висить над дверима **міцний** (П. Грабовський); Кістляві гачки **легкі й еластичні, але слабкі** (З посібника).

3. Духовно сильний, Духовно слабкий, нестійкий, непохитний. кий.

⊙ Міцний, а, е ↔ слабкий, а, е людина, жінка, душа, вдача; дуже, постійно, завжди. Бути, залишатися **міцним** ↔ **слабким**.

○ Він не був **непохитний, міцний**, як той дуб. Душа у його була мов у пропасниці. Він був **кволий** (О. Довженко); Хто вам сказав, що я **слабка**, що я корюся долі? Хіба тремтить моя рука, чи пісня й думка **кволі?** (Леся Українка).

4. Який діє з великою силою. Який не в змозі сильно діяти.

⊙ Міцний, а, е ↔ слабкий, а, е вітер, подув, настав. Бути **міцним** ↔ **слабким**.

○ Міцний вітер подув від заходу (Н. Кобринська); Шхуну безжалісно кидало з хвилі на хвилю навіть при **слабкому** вітрі (З. Тулуб).

5. З великою концентрацією діючих речовин. Слабо насичена чим-н. речовина.

⊙ Міцний, а, е ↔ слабкий, а, е розчин, чай, концентрат; дуже, надзвичайно. Бути, стати, зробитися **міцним** ↔ **слабким**.

○ Міцна горілка запекла в роті (І. Нечуй-Левицький); Подали **слабкий** чай (З розмови).

◇ Міцний розчин ↔ слабкий розчин.

□ Міцний // крутий ↔ ламкий // крихкий, міцний ↔ слабкий // слабкий // тендітний // кволий // анемічний,

міцність ↔ **слабкість**, **міцніти** ↔ **слабнути** // **змагаги** // **знесилюватися**, **міцнішати** ↔ **слабшати**, **міцно** ↔ **слабо**.

Пор. ще: **МОГУТНІЙ** ↔ **БЕЗВЛАДНИЙ**, **СИЛА** ↔ **КВОЛІСТЬ**, **СИЛЬНИЙ** ↔ **СЛАБКИЙ**.

327. **МОБІЛІЗУВАТИ** ↔ **ДЕМОБІЛІЗУВАТИ**

Проводити **призов** військовозобов'язаних на службу до армії. Звільняти з армії **військовослужбовців** після закінчення **строкової служби**.

⊙ **Мобілізувати** ↔ **демобілізувати** **регулярно**, **швидко**, **своєчасно**, **планово**.

○ У країні майже одночасно **головнокомандувач** **військ** **віддає наказ мобілізувати** **молодь** і **демобілізувати** **військових** (*3 газет*).

□ **Мобілізаційний** ↔ **демобілізаційний**, **мобілізація** ↔ **демобілізація**, **мобілізований** ↔ **демобілізований**, **мобілізуватися** ↔ **демобілізуватися**.

328. **МОВЧАТИ** ↔ **ГОВОРИТИ**

Бути **пасивним** у **розмові**, **не виявляти почуття**, **не видавати звуків**, **зберігати мовчанку**. **Володіти мовою**, **мати здатність передавати** **словами думки**, **почуття**, **казати**, **мовити**, **розмовляти**, **балакати**.

⊙ **Говорить** ↔ **мовчить** **батько**, **дочка**, **студент**, **учень**; **на вулиці**, **у класі**, **в сім'ї**, **у трамваї**, **в університеті**, **у школі**; **при батькові**, **при дочці**, **при дітях**, **при матері**, **при учнях**; **про вчинки**, **про відрядження**, **про навчання**, **про неї**, **про нього**, **про оцінки**, **про події**, **про факти**. **Мовчати** ↔ **говорити** **ввічливо**, **відкрито**, **вперто**, **постійно**, **часто**, **чесно**. **Говорити** **без труднощів**, **від щирого серця**, **впевнено**, **голосно**, **грубо**, **енергійно**, **захоплено**, **повільно**, **пристрасно**, **спокійно**, **тихо**, **швидко** ↔ **мовчати** **зовсім**, **покійно**, **стійко**. **Відмовляти**, **забороняти**, **заставляти** **кого-н.**, **любити**, **продовжувати**, **рішити**, **старатися**, **хотіти** **говорити** ↔ **мов-**

чати. Мовчати ↔ **говорити** завжди, повсякчас, довго, постійно, не перестаючи, щодня. **Мовчати** тупо, по-нуро, насуплено ↔ **говорити** голосно, швидко, українською мовою, по-українському, з товаришем, батьком, гарно, з акцентом, правду, боязко. Намагатися, продовжувати **мовчати** ↔ **говорити**.

○ А ми дивились і **мовчали** (*Т. Шевченко*);

Ми вдвох ішли й не **говорили**,
Ти вся засніжена була (*М. Рильський*);

Мовчить Полтава, наче приголомшена, перехотілось людям **говорить**. Він **гомонить**, а я собі **мовчу** (*Л. Костенко*); Не **мовчанка** буває нудна, а пуста **балачка**; Лихо **говіркому**, та не добре й **мовчазному** (*Народні прислів'я*); Усякі люди трапляються на містку: і щедри і скупі, і веселі і сумні, і **мовчазні** і **говірки**, але кожен щось лишав Кузьмі (*М. Стельмах*); Складачі також **мовчали** (*І. Франко*); Товариш **говорив** щось (*М. Коцюбинський*).

□ **Мовчазний** // **мовчазливий** ↔ **говіркий** // **говірливий**, **мовчанка** ↔ **говоріння** // **говір**, **мовчати** ↔ **казати** // **мовити**, **мовчати** ↔ **балакати** // **розмовляти**, **мовчун** ↔ **балакун**, **мовчазний** ↔ **балакучий**, **мовчати** ↔ **лепетати** // **белькотати**, **мовчазний** ↔ **лепетливий**, **мовчазник** // **мовчальник** ↔ **говорун** // **лепетун**.

Пор. ще: **МОВЧАТИ** ↔ **КРИЧАТИ**, **МОВЧАТИ** ↔ **СПІВАТИ**.

329. МОВЧАТИ ↔ ЗВУЧАТИ

Бути пасивним у звучанні.

Видавати, створювати звуки.

◎ **Мовчати** ↔ **звучати** постійно, давно, щодня, роками; **мовчати** беззвучно, цілком ↔ **звучати** тихо, голосно, дзвінко. Інструменти, струни, оркестр, барабан **мовчить** ↔ **звучить**.

○ Лунає співом, криком, ляском ліс (*І. Франко*); А ліс **мовчить**; Я... чуткий, як настроєна арфа, що **звучу-**

чить струнами од кожного руху повітря (З тв. М. Коцюбинського).

□ Мовчати ↔ лунати // лускати, мовчазний // безголосий.

330. МОВЧАТИ ↔ КРИЧАТИ

Не видавати звуків, не виявляти почуттів, зберігати мовчанку.

Видавати голосом сильний, різкий звук, репетувати, галасувати.

◎ Мовчати ↔ кричати з дітьми, з чоловіком, на вулиці, в школі; про які-н. події, про кого-н.; багато, вперто. Мовчить ↔ кричить батько, дитина, учень. Кричати ↔ мовчати від болю, від захоплення, від жаху, від радості. Забороняти, хотіти мовчати ↔ кричати.

○ Дурне сало: як у піч, то мовчить, а як з печі, то кричить (*Народне прислів'я*); — Вдоволені, лотри, хлопське бидло? — зловтішно викрикнув Самуїл Лаш.— Преці ж маємо королівський привілей! — з обуренням вигукнув Покута... Козаки мовчали (*П. Панч*); Я бачу себе маленьким мовчазним хлопчиком посеред цілої юрми... крикливих веселих хлоп'ят (*За тв. І. Франка*).

□ Мовчазний ↔ крикливий, мовчанка ↔ крик, мовчун ↔ крикун, мовчати ↔ галасувати // репетувати, мовчанка ↔ крик // (*багатьох людей*) крикнява // вереск // гамір // (*крик з плачем*) лемент // (*несамовитий крик, вираз відчаю, болю*) зойк // гвалт // алярм, мовчання ↔ крикливість, (*на допомогу*) волання, мовчазний ↔ галасливий // голосистий // горластий // крикливий.

Пор. ще: МОВЧАТИ ↔ ГОВОРИТИ, МОВЧАТИ ↔ СПІВАТИ.

331. МОВЧАТИ ↔ СПІВАТИ

Не виявляти почуття, не видавати звуків, зберігати мовчанку.

Видавати голосні музичні звуки.

◎ Мовчить ↔ співає артист, дівчина, учень, хлопець; з друзями, з товаришами; в компанії, в товаристві, в

класі, в хаті, в школі. Заборонити кому-н., любити, уміти, хотіти **мовчати** ↔ **співати**.

○ Діти з натхненням **співали** пісень так злагоджено і дзвінко, що навіть, здавалося, птиці **замовкли**, слухаючи їх (*З газет*).

□ **Мовчазний** ↔ **співучий**.

Пор. ще: **МОВЧАТИ** ↔ **ГОВОРИТИ**, **МОВЧАТИ** ↔ **КРИЧАТИ**.

332. МОГУТНІЙ ↔ БЕЗВЛАДНИЙ

1. Який має велику вла- Який не має влади взагалі.
ду, силу.

◎ **Могутній**, а, е ↔ **безвладний**, а, е монарх, президент, володар, прем'єр-міністр. Бути, стати, залишатися **могутнім** ↔ **безвладним**.

○ Я, цар царів, я сонця син **могутній** (*Леся Українка*); Чинovníк, будучи **безвладним** перед керівником, вийшов мовчки з кабінету (*З газет*).

2. Який має велику фі- Який не має сили, безси-
зичну силу, сильний. лий, безвладний.

○ Мокра сорочка облипла його **могутнє** тіло (*М. Коцюбинський*); Вона стояла німа, ...**безвладна**, немов розбита (*І. Франко*).

□ **Можновладний** ↔ **безвладний**, **могутність** // **можновладство** ↔ **слабкість**, **могутнішати** ↔ **ослабати**.

Пор. ще: **МІЦНИЙ** ↔ **СЛАБКИЙ**, **СИЛА** ↔ **КВОЛІСТЬ**, **СИЛЬНИЙ** ↔ **СЛАБКИЙ**.

333. МОДЕРНИЙ ↔ ЗАСТАРІЛИЙ

Який відповідає моді, ви- Який вийшов з ужитку,
готовлений за зразками не відповідає сучасним
моди. вимогам.

◎ **Модерний**, а, е ↔ **застарілий**, а, е одяг, капелюшок, будинки, приміщення, погляди, театр, вистава. Бути, злишатися, стати, здаватися, виявитися цілком **модерним** ↔ **застарілим**.

○ Дочки і зяті в Пахома Хрисантовича цілком **сучас-**

ні, модерні, читають молодих поетів (*О. Гончар*); Годі вам розповідати про боротьбу, яку я зчинив з собою, з своїми звичками, застарілими поглядами (*М. Коцюбинський*); На ньому був чорний старомодний піджак (*О. Донченко*); Він проти відсталих поглядів (*З розмови*).
 □ Сучасний // прогресивний ↔ відсталий, модний ↔ старомодний, модернізатор ↔ консерватор, модернізація ↔ застарілість.

334. МОКНУТИ (МОКТИ) ↔ ВИСУШУВАТИ

Робитися мокрим, вологим, мокріти. Ставати сухим.

◎ Мокнути (мокти) ↔ висушувати цілком, повністю, дуже.

○ Всьому свій час: під дощем мокнути, на сонці висихати (*Народне прислів'я*); Цілих десять день довелося пану Суботі... мокнути й мерзнути (*І. Франко*).

Пор. ще: ВИСИХАТИ ↔ МОКРІТИ, МОКРИЙ ↔ СУХИЙ, СУШИТИ ↔ МОЧИТИ.

335. МОКРИЙ ↔ СУХИЙ

Просякнутий водою, (меншою мірою) сирий, вологий, вогкий. Який не містить води, вологи, висушений, засушений.

◎ Мокрий, а, е ↔ сухий, а, е асфальт, волосся, дах, жито, істота, камінь, кущ, місцевість, м'яч, поверхня, сорочка, спина; мокрі ↔ сухі ноги, руки, штани. Залишатися, здаватися, ставати, ходити мокрим ↔ сухим. Мокрий від води, від дощу, від поту ↔ сухий без води, без дощу. Абсолютно, винятково, випадково, дуже, зовсім, надто, повністю, постійно мокрий ↔ сухий.

◇ Мокрий від сліз — заплаканий ↔ сухе ридання, сухий плач — ридання, плач без сліз; Мокрі від сліз очі — очі, повні сліз ↔ сухі очі — очі без сліз; Мокрий (аж) до кісток, до рубця ↔ нитки сухої нема (не знайти) на кому-н.— який наскрізь змок; Мокра справа —

розм. злочин, пов'язаний з убивством ↔ **суха справа** — злочин без вбивства.

○ **Сухий березень, теплий квітень, мокрий май** — буде хлібу урожай. **Добрий чоловік: на печі сухий, у воді мокрий** (*Народні прислів'я*).

□ **Мокрісінський ↔ сухесенький, мокріти ↔ висихати, мокро ↔ сухо, мокрота ↔ сухість; вогкий // вологий // сирий ↔ сухий // висушений.**

Пор. ще: **ВИСИХАТИ ↔ МОКРІТИ, МОКНУТИ ↔ ВИСУШУВАТИ, СУШИТИ ↔ МОЧИТИ.**

336. МОНОГАМІЯ ↔ ПОЛІГАМІЯ

Дозвіл одружуватися тільки з однією особою. **Дозвіл одружуватися з кількома особами.**

○ **Дикунству відповідає груповий шлюб — полігамія, цивілізації — одношлюбність, або моногамія** (*З посібника*).

□ **Одношлюбність ↔ багатощлюбність // гарем, моногамний // одношлюбний ↔ полігамний.**

337. МОСТИТИ ↔ РУЙНУВАТИ

Будувати з каміння дороги, мости. **Знищувати вимощені дороги, мости.**

◎ **Мостити ↔ руйнувати** дороги, мости, шляхи; повністю, ґрунтовно, зовсім; в Україні, в областях, в районах.

○ **Теслярі пахли тесаним деревом,.. ті, що мостять дороги — смолою** (*Томчієв*); **Не спинити зливи, що затоплює землю,.. руйнує греблі і все, що на дорозі** (*М. Коцюбинський*).

□ **Мостити // брукувати ↔ руйнувати // нищити.**

338. МОРЩИТИ ↔ РОЗГЛАДЖУВАТИ

Робити зморшки, складки на чомусь. **Вирівнювати, розправляти щось.**

◎ **Морщити ↔ розгладжувати** брови, зморшки, чоло, обличчя, шкіру рук; ґрунтовно, добре, сильно.

○ Дмитро морщить чоло і дивиться кудись далеко в степ (*М. Ирчан*); Другі розправляли невід (*Панас Мирний*); Довго розгладжувала [Марія] зморшки (*С. Чорнобривець*); Коли підходить щось... Лице морхле, маленьке, як печена глива (*І. Вирган*); Лице, Недавно ще поморщене грижею і втомою, тепер мов просіяло (*І. Франко*); В нього було повне і гладке обличчя.

□ Морщити ↔ вирівнювати // розгладжувати, поморщений // морхлий ↔ розгладжений // гладкий.

339. МУДРІСТЬ ↔ ДУРНІТА

Здатність людини мислити. Відсутність розуму, розсудливості, поміркованості.

◎ **Мудрість** ↔ **дурнота** людини, дитини, чоловіка, жінки, учня; вроджена, вічна, природна, власна, своя.
○ Якби ви вчилися так, як треба, то й **мудрість** би була своя; **І дурень**, і **мудрий** нічого не знає (*З тв. Т. Шевченка*); Немає друга понад **мудрість**, Ні ворога над **глупоту** (*І. Франко*); Як то так, що порожнеча зживається з повнотою, **глупота** з **розумом** (*Д. Ткач*).

□ **Розум** // **глузд** // **розсудливість** // **поміркованість** // **інтелект** // **компетентність** ↔ **глупота** // **безглуздя**, **мудрощі** ↔ **тупість** // **дурість** // **дурощі**, **змістовність** // **сенс** ↔ **абсурд** // **абсурдність** // **нісенітниця** // **безглуздя**, **мудрець** // **мудрій** // **розумник** ↔ **дурень** // **телепень**, **розумниця** ↔ *ім.* **дурна**, *ірон.* **мудрагель** ↔ *лайл.* **блазень**.

Пор. ще: РОЗУМНИЙ ↔ ДУРНИЙ.

340. М'ЯТИ ↔ РОЗГЛАДЖУВАТИ

Стискаючи, згинаючи, робити нерівним, невпорядкованим. Розправляти що-н. зім'яте, зібгане, робити рівним.

◎ **М'яти** ↔ **розгладжувати** руками; **вим'я**, **льон**, **коноплі**, **шкури**; добре, систематично, з напруженням.

○ **Надя...** витягла з кишені **зім'ятий** папірець і **розгладила** його (*З тв. Д. Ткача*).

□ **Бгати** // **змакати** ↔ **рівняти** // **випростовувати**.

341. НА ↔ З (ІЗ, ЗО, ЗІ)

Прийменник, який вживається із *знах. в.* і визначає просторові відношення при позначенні місця, предмета, істоти, на які спрямовується дія з метою розміщення.

Прийменник, який вживається з *род. в.* і визначає просторові відношення при позначенні місця, предмета, істоти, з поверхні яких відокремлюється що-н.

⊙ Вилізти **на** що-н. ↔ злізти з чого-н.; сісти **на** щось ↔ піднятися з чогось; одягнути шапку **на** голову ↔ зняти шапку з голови.

○ Зі школи **на** майдан вибігала дівтора (*А. Головка*).

342. НАБЛИЖАТИСЯ ↔ ВІДДАЛЯТИСЯ

1. Переміщатися на близьку віддаль до кого-, чого-н.

Переміщатися на дальшу відстань від кого-, чого-н.

⊙ **Наближатися** до берега, до будинку, до дівчини, до машини, до стола ↔ **віддалятися** від берега, від будинку, від дівчини, від машини, від стола. **Наближатися** ↔ **віддалятися** відразу, впевнено, гордо, дуже, знову, з охотою, повільно, часто, швидко. **Наважитися**, намагатися, хотіти **наближатися** ↔ **віддалятися**.

2. Стати ближчим у часі. Стати дальшим у часі.

⊙ **Наближається** ↔ **віддаляється** вечір, день, зима, літо, осінь, рік, день народження, навчальний рік, ювілей; одноманітно, повільно, швидко.

3. Ставати подібним до кого-н.

Втратити подібність з ким-н.

⊙ **Наближатися** до друзів, до колективу, до товаришів, до людей, до землі, до тіла, до будинку, до мети < > **віддалятися** від друзів, від колективу, від товаришів, від людей, від землі, від тіла, від будинку, від мети, **наближатися** ↔ **віддалятися** ідеалами, ідеями, концепціями, поведінкою, поглядами, відкрито, вельми, глибоко, зовсім, ідейно, морально, офіційно, повністю, наполегливо, постійно, вперто, щодня, щогодини, тижнями, рішуче від кого-н., чого-н.

○ Напружене око вбачало у п'їтмі якїсь тїні, що снуються в туманї, **наближаються, віддаляються** (*М. Коцюбинський*); Лихе швидко приходить, а поволї **відходить**. Розкіш як **приходить** — смакує, як **відходить** — катує (*Народні прислів'я*); Одні видіння **відходять** від нього, а натомість **наближаються** тїні тридцять сьомого року, він морщиться од самої згадки про одну з найтяжчих, як він у глибинї душі вважав, людських трагедій (*М. Стельмах*).

□ **Наближати** ↔ **віддаляти**, **наближення** ↔ **віддалення**, **приходити** ↔ **відходити**, **наближено** ↔ **віддалено**.

Пор. ще: БЛИЗЬКИЙ ↔ ДАЛЕКИЙ.

343. НАБЛИЖАТИСЯ ↔ САХАТИСЯ

Захоплюючись чимсь, Настрашившись, різко
линути, пригортатися до відсторонюватися від ко-
когось. гось.

◎ **Наближатися до когось, чогось** ↔ **сахатися від когось, чогось** завжди, постійно, кожного дня, невпинно. **Наближатися до когось, чогось** до хлопців, до дівчат, до людей, до світла, до товпи, до зброї; з надїєю, з любов'ю, пристрасно, лагідно ↔ **сахатися від когось, чогось** хлопців, дівчат, людей, світла, натовпу, зброї; з острахом, з боязню.

○ Четверо запінених і охриплих від лютї... псів вовчими стрибками **наближалися** до парубка (*О. Донченко*); Тугар Вовк **приблизився** до Борунди (*І. Франко*); **Сахається** розгублена душа (*Л. Костенко*); У нас така чутка йде, що ви дівчат **сахаетесь**? (*М. Кропивницький*).

□ **Шарахатися** ↔ **наближатися** // (душевно) **линути до когось**.

344. НАВКОЛО ↔ ПРОСТО

Рухатися по колу.

Рухатися, не звертаючи з дороги.

◎ **Навколо** ↔ **просто** ходити, їздити, рухатися.

○ Він обходить **кругом** колиску (*М. Стельмах*); Ідїть

просто і просто, повернете праворуч через село (Ю. Яновський).

□ Кругом // навкруги // навкруг // довкола // довкіл
 ↔ навпростець // напростець // напрямки // напрямці.

345. НАД (НАДІ, НАДО) ↔ ПІД (ПІДІ, ПІДО)

Прийменник, який вживається з *оруд. в.* і вказує на просторові відношення при позначенні предметів, істот, вище яких відбувається дія.

Прийменник, який вживається з *оруд. в.* і вказує на просторові відношення при позначенні предметів, нижче яких відбувається дія.

◎ Над головою ↔ під головою; над нами ↔ під нами; над столом ↔ під столом.

○ І над нами, й під нами горять світи...
 І внизу, і вгорі глибини...
 О, який прекрасний ти,
 Світе єдиний (Є. Плужник);

Тепер і хмари, і небо над ними, і земля під ними...— все це скидалося на незавершені полотна геніїв про створення світу (М. Стельмах).

346. НАДЗВИЧАЙНИЙ ↔ ЗВИЧАЙНИЙ

Дуже сильний ступенем Нічим не примітний.
 свого вияву.

◎ Надзвичайний, а, е ↔ звичайний, а, е дівчина, хлопець, вчинок, заходи, ставлення; Надзвичайний, а, с незадоволення, напруження, жорстокість, явище ↔ звичайний, а, е факт, потреба.

○ Який прекрасний, надзвичайний голос; З богині [ста-гуї] ти зробив товар звичайний (З тв. Лесі Українки).

□ Незвичайний // винятковий // особливий // дорідний ↔ повсякденний // звичний // незначний // абиякий, незвичайність // винятковість // особливість ↔ посередність // звичайність, надзвичайно // винятково // особливо ↔ звичайно // як-небудь // абияк.

347. НАКОПИЧУВАТИ ↔ РОЗБИРАТИ

Поступово, збираючи, зносити докули. Використовуючи щось з чого-н. цілісного, робити його меншим.

◎ **Накопичувати** ↔ тратити кошти, гроші, цінності, запаси чого-н., сили, здібності. **Накопичувати** наполегливо, повсякчас, із зусиллями, в поті чола ↔ **тратити** марно, даремно, повсякчас.

○ Буду **накопичувати** запаси хліба (*М. Руденко*); Не **тратьте**, куме, сили, спускайтеся на дно (*Народне прислів'я*); Кожен молодий літератор має день у день **нагромаджувати** літературний досвід, а не **витрачати** час на безплідні дискусії (*Літ. Україна*).

◇ **Збивати копійку** (**копійчину**) (*нагромаджувати гроші*) — **втрачати майно**.

□ **Копичити** // **нагромаджувати** // **збирати** // **складати** ↔ **розбирати** // **розтягати**.

348. НАЛІВО ↔ НАПРАВО

На ліву сторону, ліворуч. На праву сторону, праворуч.

◎ **Іти, їхати, зайти, заїхати, повернути, прибути, прийти, ходити** **наліво** ↔ **направо**.

◇ **Направо й наліво** — без розбору, не розбираючи.

○ Люди, які... розмінюють свої почуття **направо й наліво**, по-моєму, зрештою, мусять відчувати себе злидарями (*О. Гончар*); Йди **направо**, я **наліво** шлях верстатиму в тумані (*І. Франко*); Той тягне **вліво**, інший гне **управо** (*Л. Костенко*); Круті схили вигинались то **вправо**, то **вліво**, то пологими, то стрімкими западинами (*І. Цюла*); Цей **зліва**,— пояснив Епіфанієві Поважний Карлик,— колишній князь Голіцин... А той, **праворуч**,— колишній князь Волконський (*Р. Іваничук*).

□ **Зліва** ↔ **справа**, **ліворуч** ↔ **праворуч**.

Пор. ще: **ЛІВИЙ** ↔ **ПРАВИЙ**.

349. НАПОЛЕГЛИВИЙ ↔ БЕЗПОРАДНИЙ

Непохитний у здійсненні поставленої мети.

Безпомічний у своїх справах, який потребує допомоги.

⊙ **Наполегливий**, а, е ↔ **безпорадний**, а, е юнак, учень, дівчина, старець, бабуся. Завжди, постійно, досить **наполегливий** ↔ **безпорадний**.

○ Вона була дівчина **наполеглива**, вольова (*В. Кучер*); Юнаки з очевидною ерудицією виявилися **безпорадними** (*О. Довженко*).

□ **Настирливий** // **заповзятий** // **напористий** // **упертий** // **вольовий** ↔ **безпомічний** // **недолугий** // **недоりкуватий**, **наполегливість** ↔ **безпорадність**, **наполегливо** ↔ **безпорадно**.

350. НАПРАВЛЯТИ ↔ ПСУВАТИ

Усуваючи помилки, вади, робити таким, як потрібно, правильно, лагодити, налагоджувати.

Робити непридатним для користування, вживання, пошкоджувати.

⊙ **Направляти** ↔ **псувати** годинник, двері, замок, іграшку, машину, меблі, механізм, обладнання, предмети; в дитячому садочку, в класі, в клубі, в кімнаті, в лісі, в хаті; на вулиці, на заводі, на роботі, на полі; зовсім, цілком, майже, повністю, остаточно. Намагатися, починати, хотіти **направляти** ↔ **псувати**.

○ Яць сидів дома і **направляв** цебер (*І. Франко*); Окупанти і їхні наймити, відступаючи з Києва, **псували** устаткування підприємств (*С. Скляренко*).

□ **Направляння** ↔ **псування**, **виправлений** ↔ **зіпсований**, **направляти** // **налагоджувати** ↔ **шкодити**, **лагодити** // **ладнати** // **ладити** // (ціль) **корегувати** // (текст) **коректувати** ↔ **псувати** // **шкодити**, **направлений** ↔ **зіпсований** // **ушкоджений** // **дефектний**.

351. НАРОДЖЕННЯ ↔ СМЕРТЬ

Поява на світ, початок життя. Припинення життя, кінчина.

◎ **Народження** ↔ **смерть** дитини, жінки, людини, чоловіка. Дата, день, місце, рік, час **народження** ↔ **смерті** кого-н. Відзначати день, річницю від дня **народження** ↔ від дня **смерті** кого-н. При **народженні** ↔ при **смерті** кого-н. бути присутнім. Довідатися, знати, повідомити кого-н. про **народження** кого-н. ↔ про **смерть** кого-н. Привітати з днем **народження** кого-н. ↔ висловити співчуття з приводу **смерті** кого-н. Радіти з дня **народження** ↔ сумувати з приводу **смерті**.

◇ Від **народження** до **смерті** — все життя.

○ Історія розвитку флори цілих географічних районів нашої планети — це безперервна послідовність відмирання і **народження** окремих видів (*З журналу*); Людина прожила від **народження** до **смерті** на одному місці (*З документів*).

□ **Народжуваність** ↔ **смертність**.

Пор. ще: **ЖИТИ** ↔ **УМИРАТИ**, **ЖИТТЯ** ↔ **СМЕРТЬ**, **НАРОДЖУВАТИСЯ** ↔ **УМИРАТИ**.

352. НАРОДЖУВАТИСЯ ↔ УМИРАТИ

З'являтися на світ, починати життя, знайтися. Переставати жити, закінчувати життя, кінчатися, конати, (трагічно) загинути, (в бою) полягти.

◎ **Народжується** ↔ **вмирає** дитина, людина, первісток. **Народжуватися** ↔ **умирати** слабим, товстим, худим; у лікарні, на селі, в Києві, на чужині; у брата, вдома; о такій-то годині, такого-то дня, року, вдень, вночі, зранку, на світанні, зимою, літом. **Народжуватися** ↔ **вмирати** довго, в муках, тихо, тяжко. **Народитися** ↔ **умерти** зразу, раптом, швидко.

○ Як **народився**, то треба й **померти** (*Народне прислів'я*); Обідрані, голодні люди **гинули** од чуми та од голоду (*І. Нечуй-Левицький*).

□ Народжений ↔ померлий, народження ↔ відмирання, народження ↔ вмирання, народжуватися ↔ кінчатися // конати, народитися ↔ умерти // загинути // полягти.

Пор. ще: ЖИТИ ↔ УМИРАТИ, ЖИТТЯ ↔ СМЕРТЬ, НАРОДЖЕННЯ ↔ СМЕРТЬ.

353. НАСТУП ↔ ВІДСТУП

Бойові дії військ з метою руху вперед і розгрому противника. Відхід з певних позицій під натиском противника.

◎ **Наступ** ↔ **відступ** великий, весняний, відомий, глибокий, загальний, масовий, незабутній, несподіваний, організований, раптовий, рішучий. Блискучий, довгожданий, переможний, очікуваний, успішний **наступ** ↔ важкий, тяжкий, ганебний, прикрий **відступ**. **Наступ** ↔ **відступ** взводу, дивізії, партизан, піхоти, полку, противника; в горах, у районі чого-н., на якійсь ділянці фронту, по всьому фронті. В результаті, в процесі, завдання, значення, мета, організація, підготовка, початок, раптовість, успіх, хід, час **наступу** ↔ **відступу**. Готувати, закінчити, починати, припиняти **наступ** ↔ **відступ**. Перейти в **наступ** ↔ почати **відступ**. Про **наступ** ↔ про **відступ** повідомити, прийняти рішення. Тримати в таємниці початок **наступу** ↔ **відступу**.

○ **Відступ** тривав недовго, почався **наступ** (*І. Ле*).

□ **Наступальний** ↔ **відступальний**, **наступати** ↔ **відступати**.

Пор. ще: АТАКА ↔ КОНТРАТАКА, НАСТУП ↔ ОБОРОНА.

354. НАСТУП ↔ ОБОРОНА

Бойові дії військ з метою руху вперед і розгрому противника. Бойові дії військ з метою утримання позицій, оборонних укріплень.

◎ Великий, весняний, відомий, раптовий, сильний **наступ** ↔ глибока, героїчна, ешелонована, кругова,

мобільна, могутня, наполеглива, незабутня, протизенітна, протиповітряна, протитанкова **оборона**. Завдання, значення, підготовка **наступу** ↔ глибина, завдання, лінія, мета, план, прорив, успіх, характер **оборони**. Тактика **наступу** ↔ **оборони**. Наказ про **наступ** ↔ про **оборону**. Підготовка до **наступу** ↔ до **оборони**. Йти в **наступ** ↔ бути, сидіти в **обороні**.

○ Наші танкісти від **оборони** перейшли в **наступ** (*І. Ле*).

□ **Наступальний** ↔ **оборонний**, **наступати** ↔ **оборонятися**.

Пор. ще: НАСТУП ↔ ВІДСТУП.

355. НАТОВП ↔ ОДИНАК

Велика сукупність людей. Одна особа, що відокремилася від інших.

◎ **Натовп** людей, молоді, студентів, шахтарів; великий, згуртований, неорганізований, суцільний ↔ **одинак-юнак**, хлопець, чоловік; самотній, поодинокий, сумний, незалежний. Бути, залишатися **масою** ↔ **одинаком**.

○ В невеликих кімнатах було тісно й душно од великого **натовпу** гостей (*І. Нечуй-Левицький*); Я хочу сил повсталого титана, щоб оспівать нестримну силу **мас** (*В. Сосюра*); Я бачу себе маленьким мовчазним хлопчиком посеред цілої **юрми**... крикливих веселих хлоп'ят (*З тв. І. Франка*); Їшли старі з похилими сивими бородами, молодші з веселою посмішкою, галасливі діти, **організації** й **одинаки** (*Г. Епик*); Більшість десятикласників готувалися до екзаменів **групами** (*О. Донченко*); **Гурт** людей стоїть біля похилої хати (*Леся Українка*).

□ **Купа** // **гурт** // **група** // **натовп** // **організація** // **діал.** **глота** ↔ **одинак**.

Пор. ще: МАСОВИЙ ↔ ПООДИНОКИЙ.

356. НАХИЛЯТИ ↔ ВИРІВНЮВАТИ

Змінювати пряме положення предмета на похиле. Зробити рівним по вертикалі.

◎ **Нахиляти** ↔ **вирівнювати** корабель, човен, літак,

штангу; впевнено, рішуче, остаточно, із зусиллями, добре, правильно.

○ Шквал крутить корабля, **нахиляє** його (*О. Іваненко*); Василь **вирівняв** літака недалеко від землі (*В. Собко*); Вітер в полі повіває тополину то **рівняє**, то додолу **нахиляє** (*Народна пісня*).

□ **Нахил** // **крен** ↔ **прямизна** // **рівність**, (*про літак, човен, корабель*) **кренитися** // **нахилятися** ↔ **вирівнюватися**; **нахилений** ↔ **рівний** // **прямий**.

357. НАЧИСТО ↔ НАЧОРНО

Остаточно **викінчуючи**, **Попередньо**, не **викінчуючи** остаточно, **без помарок**, **набіло**.

◎ **Написати**, **накреслити**, **зробити що-н.** **начисто** ↔ **начорно**.

○ Час у роботі **збігав швидко**. **Олекса** навіть не **отямився**, як **закінчив начорно** всі **доправки** (*Ю. Мушкетик*); **Марійка** ще раз **переглянула чернетку**, **переписала** **твір начисто** (*О. Донченко*).

Пор. ще: **ЧИСТИТИ** ↔ **БРУДНИТИ**, **ЧИСТОВИК** ↔ **ЧЕРНЕТКА**.

358. НАЯВНИЙ ↔ ВІДСУТНІЙ

Який є в дійсності. **Якого нема на місці**.

◎ **Наявний**, **а, є** ↔ **відсутній**, **я, є** **начиння**, **основа**, **підстава**, **людина**, **учень**, **студенти**, **люди**; **всі**, **поодинокі**; **завжди**, **щодня**, **кожного разу**; **на зборах**, **на заняттях**, **на мітингу**. **Бути наявним** ↔ **відсутнім**.

○ **Кравець** **тяжко захворів на шлунок і зараз відсутній** (*І. Ле*); **При наявній кількості присутніх**, **кворум зборів є** (*З газет*).

□ **Присутній** ↔ **неприсутній**.

359. НАЯВНІСТЬ ↔ ВІДСУТНІСТЬ

Перебування когось в якомусь місці, **присутність**. **Перебування когось поза межами певного місця**.

◎ **Наявність** ↔ **відсутність** **дітей**, **матеріалу**, **пере-**

шкод, учнів, членів, школярів; вдома, на заняттях, на зборах, у кабінеті, у класі, у списку, на уроці; деколи, завжди, постійно, часто.

○ Карналь поклав трубку, не слухаючи виправдань Кучмієнка, покликав Олексія Кириловича. Той слизнув до кабінету, мов тінь, наблизився й не наблизився, був, мабуть, між Карналем і Кучмієнком, між небом і землею, між присутністю і прихованою відсутністю, невловимий і непевний чоловік, якого не звинуватиш, але яким і не захопишся занадто (*П. Загребельний*).

□ **Наявний** ↔ **відсутній**, **присутній** ↔ **відсутній**.

360. НЕВИННИЙ, ↔ ВИННИЙ, НЕВИНЕН ↔ ВИНЕН

Який не має за собою провину, гріха.   Який має за собою провину.

○ **Невинний**, а, е ↔ **винний**, а, е дитя, дівчина, жінка, клас, учень, хлопець, чоловік. Бути, жити, залишатися, ставати **невинним** ↔ **винним**. Засудити, покарати, знайти, оправдати, покарати **винного** ↔ **невинного**. Абсолютно, досить, дуже, мабуть, морально, повністю, політично **винний** (**винен**) ↔ **невинний** (**невинен**). Довести, доказати, що хто-н. **винний** (**винен**) ↔ **невинний** (**невинен**).

○ **Невинних** оправдано, а **винних** притягнуто до відповідальності (*З газет*).

□ **Невинність** ↔ **винність** // **вина** // **провина**.

361. НЕВЧАСНИЙ ↔ СВОЄЧАСНИЙ

Який відбувається в не-   Який станеться в потріб-
потрібний момент.   ну пору.

○ **Невчасний**, а, е ↔ **своєчасний**, а, е гість, приїжджий. Бути **невчасним** ↔ **своєчасним**.

○ Розгнівався пан на такий **невчасний** жарт (*І. Франко*); Підмога **своєчасна** (*З газет*).

□ **Невчасно** ↔ **своєчасно**.

362. НЕДООЦІНЮВАТИ ↔ ПЕРЕОЦІНЮВАТИ

Неповною мірою оцінювати чи виявляти значення когось, чогось.   Оцінювати вище, як варто.

⊙ **Недооцінювати** ↔ **переоцінювати** вартість чого-н., корови, капусти, вміння кого-н., достоїнства кого-н., здібності, знання кого-н., значення кого-, чого-н. (класу, противника, учнів, фактів, хлопців); абсолютно, досить, дуже, надто, раптом, рішуче.

○ Філіпчук глянув на Бронка поглядом, сповненим такої ненависті, що Бронкові мимохіть спало на думку: цього противника можна тільки **недооцінити**, але ніколи не **переоцінити** (*І. Вільде*).

□ **Недооцінка** // **недооцінювання** ↔ **переоцінка** // **переоцінювання**.

363. НЕМА (НЕМАЄ) ↔ Є (БУТИ)

Бути відсутнім.   Знаходиться, перебувати.

○ Де **нема** святої волі, **Не буде** там добра ніколи (*Т. Шевченко*).

364. НЕПРИТОМНІТИ ↔ ОТЯМЛЮВАТИСЯ

Втратити свідомість.   Повертатися до свідомості.

⊙ **Непритомніти** ↔ **отямлюватися** зненацька, раптово, своєчасно; вчора, зранку, тоді; вдома, на роботі, на вулиці, в лікарні.

○ Аж тепер відчув, що **непритомніє** з перенапруги (*І. Ле*); Оця відомість була для мене такою несподіваною, що довго я попросту не міг **отямитися** (*І. Франко*); Меланка **опам'яталася** і дивиться на неї нестямущим поглядом (*І. Кочерга*).

□ **Зомлівати** ↔ **опам'ятатися**.

365. НИШКОМ ↔ ЯВНО

Непомітно для інших.   Не приховуючи від інших.

⊙ **Нишком** ↔ **явно** постійно, завжди, час від часу,

інколи щось робити, навчатися, допомагати, шкодити, любити, кохатися, зустрічатися.

○ Часто бачиш, що грішить хтось **явно**, Та не знаєш, чи він **потаємно** Вдесятеро більш добра не робить (*І. Франко*); Устав Чіпка тихо; намацав двері; **нишком** вийшов у сіни (*Панас Мирний*); На очах Гордого з'явилася непрохана сльоза, і він **крадькома** змахнув її долонею (*М. Руденко*); За вікнами вітер **тасмно** гіллям і снігами шумить (*В. Сосюра*).

□ Таємно // крадькома // потай // потайки ↔ відкрито.
Пор. ще: ТАЄМНИЙ ↔ ЯВНИЙ.

366. НІЖНИЙ ↔ ГРУБИЙ

1. Який виявляє почуття ніжності, душевності.   Який у ставленні до когось виявляє грубість, безсердечність.

○ **Ніжний**, а, е ↔ **грубий**, а, е чоловік, жінка, коханий; до коханої, до дружини, до студентів, до дівчат, вчора, завжди, непослідовно, весь час. Бути, народитися, стати **ніжним** ↔ **грубим**.

○ Немає для неї на світі нікого дорожчого, ніж він, її **ніжний**, тихий, душевний Віталік (*О. Гончар*); Такий **ніжний** [Володко], як те сонячне тепло, такий **сердечний** і милий, як ті пісні чудові (*І. Франко*); І в мозолях рука його уперта Шукає, клеїть сірого конверта З листом **душевним**, писаним вночі (*А. Малишко*); **Бездушну** помсту звали правосуддям; **Ліричний** поет з нього був би добрий (*З тв. Лесі Українки*).

2. Який приємний на дотик, слух, зір, нюх.   Який неприємний на дотик, для слуху, зору, нюху, шорсткий.

○ **Ніжний** багрянець скрашав травки над горами (*О. Гончар*); Її манера одягатися була якась **вульгарна** (*А. Турчинська*); **Грубий** тон старої панни обидив її (*І. Нечуй-Левицький*); З кухні долинав **ніжний** аромат тіста та варених ягід (*І. Сенченко*); Важко було звик-

нути до **суворого**, наскрізь продутого вітрами степу, коли перед очима стояли **м'які** обриси зелених черкаських гаїв (*Д. Бедзик*); Завжди усмішка **лагідна** цвіла їй на вустах (*В. Сосюра*).

3. **Який** відзначається тендітністю, невитривалістю, делікатної будови. **Який** відзначається стійкістю, витривалістю, міцністю.

○ **Ніжна** петунья та царська борідка красувалися серед жовтогарячих гвоздик; Виснажлива хвороба зробила його якимось крижким, **тендітним** (*З тв. О. Гончара*); Мати закутала **грубим** полотняним шматком маля (*С. Чорнобривець*); Довгообразе, повне лице її не розплилося, до старості додержало свої **делікатні** форми (*І. Нечуй-Левицький*); **Ніжний** і тихий, неначе **мімозної** вдачі, він був чимось визначним; Вона втратила свою давню до подиву **витривалу** свою силу і енергію (*З тв. О. Кобилянської*).

◇ **Груба їжа** (*проста, важка для перетравлення їжа*) ↔ **делікатес** (*вишукана тонка страва*).

□ **Ніжний** // **душевний** // **сердечний** // **ласкавий** ↔ **бездушний** // **безсердечний**, **ніжний** // **м'який** // **лагідний** // **ліричний** ↔ **різкий** // **шорсткий**, **ніжний** // **тендітний** // **делікатний** // **мімозний** ↔ **витривалий**.

367. **НІМИЙ** ↔ **ГОВІРКИЙ**

Який позбавлений можливості говорити. **Який** може говорити або багато говорить.

◎ **Німий**, а, е ↔ **говіркий**, а, е чоловік, жінка, хопчик, дитя. Бути, вродитися, стати **німим** ↔ **говірким**.

○ Хоч би тобі словом обізвалася: мов зроду **німа** (*Панас Мирний*); Грицько був **говіркий**, веселий (*Б. Грінченко*); **Балакливий** був чоловік (*Марко Вовчок*).

□ **Німотний** // **безголосий** // **беззвучний** // ↔ **балакучий** // **балакливий**.

368. ОБАЧНИЙ ↔ НЕВРІВНОВАЖЕНИЙ

Який виявляє обережність у своїх вчинках, мові. Який не контролює своїх вчинків.

◎ **Обачний**, а, е ↔ **неврівноважений**, а, е людина, перехожий, свідок, жінка, дівчина; в розмові, вчинками; в товаристві, в гостях, в школі, на роботі. Бути, стати, залишитися **обачним** ↔ **неврівноваженим**.

О Мое життя — складна дипломатична гра, де перемаже той, хто **обачніший** і розумніший (*З. Тулуб*); Мої сини, як зима і весна. Старший — меткий і проворний, як задержуватий зимовий день. Молодший — **неврівноважений**, як весняна повінь (*Ю. Яновський*).

□ **Обережний** ↔ **непостійний**.

Пор. ще: РОЗУМНИЙ ↔ ДУРНИЙ.

369. ОБГОВОРЮВАТИ ↔ МОВЧАТИ

Детально аналізуючи щось, обмінюватися міркуваннями з приводу чого-н. Бути пасивним у розмові.

◎ **Обговорювати** справи, підготовку до чогось, вихід на роботу, проблеми ↔ **мовчати** про справи, про підготовку до чогось, про вихід на роботу, про проблеми. **Обговорювати** ↔ **мовчати** спільно, одностайно, разом; ввечері, щодня; вдома, на кухні, на засіданні, в конторі; зі сестрою, з учнями, вдвох, з клієнтами.

О Він **обговорював** з нею докладно, що нову діжку треба добре вимочити; Змовились ми **мовчати**, нікому й не натякати про нашу роботу (*З тв. М. Коцюбинського*); Умів лиш **мітингувати**, Не торкався ніяких справ (*М. Гірник*); Слідчий **мовчить**, не натискає, не кричить, — він чогось жде (*І. Багрянний*).

□ **Мітингувати** ↔ **мовчати**.

370. ОБ'ЄДНУВАТИ ↔ РОЗ'ЄДНУВАТИ

З'єднувати в єдине ціле, робити єдиним, зливати, зводити до купи, згрупувати.

Ділячи на частини, відокремлювати, розчленовувати, роз'єднувати, роздроблювати.

◎ **Об'єднувати** ↔ **роз'єднувати** дітей, зусилля кого-н., людей, майно кого-н., молодь, народи, сили кого-н.; товариство, тварин, товар, продукти, багатство; уважно, з труднощами, повсякчас; на вигоні, на пасовиську, в магазині, на виробництві; для спільної праці, для боротьби, для участі в чомусь, для покращення навчальної роботи, щоб добре працювати, щоб зразково вчитися, для спільної праці; безапеляційно, без труднощів, з труднощами, відразу, впевнено, знову, зразу, несподівано, офіційно, повністю, рішуче, таємно, уважно, швидко. Бажати, мати мету, намагатися, рішити, хотіти **об'єднувати** в що-н. ↔ **розділяти** що-н.

○ Сказав батько синам: «Якщо з'єднаєтеся і так будете жити, ніхто не роз'єднає вас» (*Народна казка*); Щоб брати братів **єднали**,... Треба перше нам освіти (*П. Грабовський*); Найбільше бажання, яке їх **об'єднувало**, яким вони жили, зводилось до одного: швидше розквитатися з фронтами (*О. Гончар*); **Розділивши** хутко людей на дві групи,... вони кинулись навздогін паліям (*М. Стельмах*).

□ **Об'єднавчий** ↔ **розділяючий**, **об'єднаний** ↔ **розділений**, **об'єднання** ↔ **розділення**, **об'єднуватися** ↔ **розділятися**, **згуртовувати** ↔ **роз'єднувати**, **групувати** // (за певними ознаками) **класифікувати** // (зібрати збірку чогось) **комплектувати** // (про твір) **компонувати** // (зміцнюючись) **консолідувати** // (увівши до чогось нового) **кооптувати** // (установлювати зв'язок між подібними уявленнями) **асоціювати** ↔ **роз'єднувати** // **розділяти**, **об'єднувати** ↔ **розподіляти** // **диференціювати**, **консолідований** // **згурпований** ↔ **розділений**, **групування** // **класифікування** // **комплектування** // **консолідація** // (держав) **конфедерація** ↔ **розподіл** // **роз'єднування**, **збивати** ↔ **різати**, **шивати** ↔ (тканину) **краяти**, **з'єднувати** ↔ **тягти**, **клеїти** // **ліпити** ↔ **розривати** // **роз'єднувати**.

371. ОБ'ЄКТИВНИЙ ↔ СУБ'ЄКТИВНИЙ

Який позбавлений упере-
дженого і суб'єктивного
ставлення.

Який виявляє лише своє
ставлення до чогось.

⊙ **Об'єктивний**, а, е ↔ **суб'єктивний**, а, е хлопець, людина, викладач, рішення, вимога, ухвала, ставлення. **Об'єктивний** ↔ **суб'єктивний** у ставленні до людей, до студентів, до подій, до фактів. Бути, стати **об'єктивним** ↔ **суб'єктивним**. Ставитися до кого-, чо-го-н. **об'єктивно** ↔ **суб'єктивно**.

○ Треба бути щирим, без жалю до себе одвертим, правдивим, **об'єктивним** (*С. Васильченко*); Словники укладають живі люди, отже, на їх роботі позначаються не тільки **суб'єктивні** смаки (*М. Рильський*).

□ **Безсторонній** // **неупереджений** ↔ **особистий** // **індивідуальний**.

372. ОДНАКОВИЙ ↔ РІЗНИЙ

Який нічим не відрізняє-
ться від інших, рівний з
іншими, однорідний.

Який позбавлений подіб-
ності, схожості, неодна-
ковий з іншими.

⊙ **Однаковий**, а, е ↔ **різний**, а, е вага чого-н., виховання кого-н., довжина, запах, збіжжя, кількість, колір чого-н., людина, об'єм, робота, температура, форма чого-н. **Однакові** ↔ **різні** будинки, газети, галузі, долі, думки кого-н., коні, люди, машини, погляди кого-н., предмети, результати чого-н., температури чого-н., телевізори, характери кого-н., чоботи; вагою, довжиною, кольором, температурою, формою, шириною, якістю; за вагою, за довжиною, за кольором, за температурою, за формою, за шириною, за якістю; стосовно (щодо) чого-н., у всьому. **Однакового**, ої ↔ **різного**, ої ваги, довжини, кількості, кольору, культури, об'єму, росту, характеру, ширини. Абсолютно, випадково, зовсім, майже, повністю, цілком **однакові** ↔ **різні**. Бути, виглядати, залишатися, знаходитися, ставати **однаковим** ↔ **різним**.

○ Мати всюду **однакова** мати. Коли розумна та щира, то й діти вийдуть в люди; Мені тепер дуже і дуже потрібно одну акварельну краску... вона буває **різних** фабрик, але найлучша Римська сапія (*Із тв. Т. Шевченка*); Не одна тільки **однаковість** вдачі зводить людей до купи: частіше робить людей близькими приятелями **супротивність** їх вдачі (*І. Нечуй-Левицький*); Мені так приємно,.. що наші симпатії **обопільні** (*М. Коцюбинський*).

□ **Однаковість** ↔ **різниця**, **однаковість** ↔ **протилежність**, **однаково** ↔ **нарізно** // **по-різному**, **однорідний** ↔ **неоднаковий**, **буквальний** // **адекватний** // **відповідний** ↔ **різний**, **обопільний** // **взаємний** ↔ **неоднаковий**.

Пор. ще: ПОДІБНИЙ ↔ РІЗНИЙ, РІЗНИЦЯ ↔ ТОТОЖНІСТЬ.

373. ОДНОМАНІТНИЙ ↔ РІЗНОМАНІТНИЙ

Увесь час **однаковий**, такий самий.

Увесь час **різний**, **неоднаковий**.

◎ **Одноманітні** ↔ **різноманітні** виступи, запахи, звуки, люди, мелодії, пісні, слова, смаки, твори, фільми, форми; стосовно чого-н., у підході до чого-н., за вимовою, за звучанням, за мелодією, за поведінкою, за характером. Бути, виглядати, залишатися **одноманітним** ↔ **різноманітним**. Абсолютно, зовсім, цілком **одноманітні** ↔ **різноманітні**.

○ Степ був **одноманітний**, безмежний, і ніщо не порушувало його тиші (*Г. Тютюнник*); Всесвіт великий і **різноманітний**: одні тіла перебувають в стані плазми, другі в стані закаменілості (*О. Гончар*); Пішло потім **монотонне** життя на водах (*І. Нечуй-Левицький*).

□ **Одноманітність** // **монотонність** ↔ **різноманітність**, **одноманітно** ↔ **різноманітно**, (*про звуки перен.*) **монотонний** ↔ **різноманітний**.

Пор. ще: ОДНАКОВИЙ ↔ РІЗНИЙ, ПОДІБНИЙ ↔ РІЗНИЙ.

374. ОДУЖУВАТИ ↔ ХВОРИТИ

Ставати здоровим, міцним. Втрачати сили, здоров'я.

◎ **Одужувати** ↔ **хворіти** швидко, дуже, довго, несподівано, раптово, вчора, минулого року, весною; в санаторії, вдома.

○ Вона боязко, турботно придивлялася до Зінька — як йому: чи легшає, чи одужує (*Б. Грінченко*); Життя — важкий подвиг... Працею до знемоги незмінним борцем, **Конай** та **одужуй**, Покою не май; Годі **скіти** рабами (*З тв. П. Грабовського*); Ледве дійшла я додому, лягла і довго **хворіла** (*Г. Хоткевич*).

□ **Нидіти** // **хиріти** // **скіти** ↔ **міцніти**.

Пор. ще: ЗДОРОВИЙ ↔ ХВОРИЙ, МІЦНИЙ ↔ СЛАБИЙ.

375. ОДЯГАТИ ↔ РОЗДЯГАТИ

Натягати одяг на кого-н. Знімати одяг з кого-н.

◎ **Одягати** ↔ **роздягати** дитину, людину, ляльку, чоловіка, хворого. **Одягати** в костюм, у плащ, у сорочку, у (все) нове, у (все) старе ↔ **роздягати** з костюма, плаща, сорочки; з (усього) нового, з (усього) старого. Без труднощів, відразу, із задоволенням, зразу, ментально, нашвидкуруч, повільно, спокійно, швидко **одягати** ↔ **роздягати**. Бажати, прагнути, хотіти **одягати** кого-н. ↔ **роздягати** кого-н.

○ Зима одягає, а літо — **роздягає** (*Народне прислів'я*); Джмелик бере із лави штани, спокійно **одягає** їх... Юля розуміла бруталність їхніх натяків і бачила, як вони **роздягають** її очима (*Г. Тютюнник*).

□ **Одягання** ↔ **роздягання**, **зодягати** ↔ **знімати**, **одягатися** ↔ **роздягатися**, **одягнений** ↔ **роздягнений**.

Пор. ще: ГОЛИЙ ↔ ОДЯГНЕНИЙ.

376. ОЗБРОЄННЯ ↔ РОЗЗБРОЄННЯ

Забезпечення зброєю, військовим спорядженням.

Відбирання зброї від кого-н., зменшення зброї в запасах держав.

⊙ **Озброєння** ↔ **роззброєння** близьке, відкрите, вибіркове, двостороннє, даліше, неминуче, одностороннє, повне; армії, війська, гарнізонів, груп, держав, дивізій, загонів, колоніальних військ, партизанів, повстанців. Значення, організація, підготовка, початок, хід, мета **озброєння** ↔ **роззброєння**. Вести, готувати, затримувати, організовувати, почати, припинити (*знах. в.*) **озброєння** ↔ **роззброєння**. Довести до відома, знати все про **озброєння** ↔ **роззброєння**. Боротьба за **озброєння** ↔ за **роззброєння**.

○ Україна погоджується проводити **роззброєння**, якщо інші, особливо сусідні країни, не вестимуть **озброєнь** у гонитві за односторонньою... перевагою (*З газети*).

□ **Озброєний** ↔ **роззброєний**, **озброювати** ↔ **роззброювати**, **озброюватися** ↔ **роззброюватися**.

377. ОМОЛОДЖУВАТИСЯ ↔ СТАРІТИ (СТАРІТИСЯ)

1. Ставати молодим, молодшим.   Ставати старим, старішим.

⊙ **Омолоджуватися** ↔ **старіти (старітися)** постійно, повсякчас, завжди, все життя.

○ Поки Янтух ріс та краси набирався, **омолоджувався**, Фрузіна ледачіла, **старілася** (*З тв. А. Свидницького*).

2. *Перен.* Ставати кра-   Залишатися не оновле-
щим, оновитися.   ним, старіти.

⊙ Місто, вулиці, села, будинки **омолоджуються** ↔ **старіють**.

○ Деякі будинки не **оновлювалися**, **старіли**, хоч в цілому **омолодився** древній Київ (*З газет*); Ікон було в них дуже багато і такі **постарілі**, закопчені, полуплені. Усе чекали, старенькі, що вони **оновляться** (*Є. Кравченко*).

□ **Оновитися** ↔ **погіршати**.

Пор. ще: **СТАРІЙ** ↔ **МОЛОДИЙ**, **СТАРІЙ** ↔ **НОВИЙ**.

378. ОПТИМІСТ ↔ ПЕСИМІСТ

Людина, схильна у всьому бачити гарні, позитивні, світлі сторони, яка вірить у щасливе майбутнє.

Людина, схильна у всьому бачити погані, негативні, темні сторони, яка не вірить в успіх, у краще майбутнє.

◎ **Оптиміст** ↔ **песиміст** за думками, настроями, переконаннями, поглядами, за ставленням до чого-н. Бути, виглядати, жити, залишатися, здаватися, вважатися, ставати **оптимістом** ↔ **песимістом**. Великий, відомий, давній, надмірний, невиправний, непорушний, очевидний **оптиміст** ↔ **песиміст**.

□ **Оптимізм** ↔ **песимізм**, **оптимістичний** ↔ **песимістичний**, **оптимістка** ↔ **песимістка**, **оптимістично** ↔ **песимістично**.

379. ОПУСКАТИ ↔ ПІДНІМАТИ

Переміщувати нижче, до низу.

Переміщувати вище, догори, підносити.

◎ **Опускати** ↔ **піднімати** голову, дитину, прапор, руку, картину, покривало, занавіску, штори. **Опускати** вниз, на землю, додолу ↔ **піднімати** вверх, вище, на горище, на дах, на плече. Виявляти бажання, намагатися, прагнути, хотіти **опускати** ↔ **піднімати**. **Опускати** ↔ **піднімати** без труднощів, відразу, енергійно, непомітно, обережно, повільно, раптом, різко, швидко.

○ Я на гору круту, крем'яную
Буду камінь важкий **підіймать**

(*Леся Українка*);

І другу я березу тут побачив,
Що серед моря зелені нової...
Стояла, **опустивши** довгі віти

(*М. Рильський*).

□ **Опускання** ↔ **піднімання** // **підняття**, **опущений** ↔ **піднятий**, **зниження** ↔ **підвищення**, **знижувати** ↔ **підносити**.

Пор. ще: **ОПУСКАТИСЯ** ↔ **ПІДНІМАТИСЯ**, **ПІДВИЩУВАТИ** ↔ **ЗНИЖУВАТИ**.

380. ОПУСКАТИСЯ ↔ ПІДНІМАТИСЯ

Переміщуватися нижче,
спускатися донизу, падати.

Переміщуватися вище,
приймати положення вище
від попереднього, підноси-
тися, вставати, підводитись.

⊙ Дим, літак, м'яч, людина **опускається** ↔ **піднімає-
ться**. **Опускатися** на землю, на брезент ↔ **підніматися**
із землі, з брезенту, на горище. **Опускатися** ↔ **підні-
матися** у воді, у повітрі.

○ Де грози **падають**, там райдуги **встають** (*П. Тичи-
на*); Дніпро котив важкі сірі хвилі, понтонний міст
підіймався і **опускався** під ногами (*Ю. Яновський*).

□ **Опускання** ↔ **піднімання** // **підняття**, **знижуватися**
↔ **підноситися**, **опускатися** ↔ **вставати**.

Пор. ще: **ОПУСКАТИ** ↔ **ПІДНІМАТИ**, **ПІДВИ-
ЩУВАТИ** ↔ **ЗНИЖУВАТИ**.

381. ОСВІЧЕНИЙ ↔ НЕОСВІЧЕНИЙ

Який має освіту, засвоїв знання. Який не одержав освіти.

⊙ **Освічений**, а, е ↔ **неосвічений**, а, е хлопець, дівчи-
на, студенти, людина, чоловік. Бути, стати **освіченим**
↔ **неосвіченим**.

○ По очах та по виду ще коло Печер я дізналася, що
ви не з **простих** прохачок. Ви людина **освічена** (*І. Не-
чуй-Левицький*); Нариси [показують], як однакові вра-
ження відбиваються у душах **культурної** людини і
простого чоловіка (*Панас Мирний*); Треба... бути чуй-
ним, **культурним**, діловим (*А. Шиян*).

□ **Культурний** ↔ **простий**.

382. ОСІЛИЙ ↔ КОЧОВИЙ

Який обрав собі постійне
місце проживання, вести
осілий спосіб життя.

Часто переїжджати з міс-
ця на місце зі своїм жит-
лом, вести кочовий спо-
сіб життя.

⊙ **Осілий**, а, е ↔ **кочовий**, а, е народ, плем'я, етнос,

побут населення, життя; на землі, в степу; постіно, завжди, зразу. Бути, стати **осілим** ↔ **кочовим**.

○ Знайдені в поселенні речі... говорять про сільсько-господарський **осілий** побут населення. Усі скіфи були об'єднані під владою сильних **кочових** племен (*З посібника*).

□ **Осідати** // оселятися ↔ **кочувати**, **осілий ім.** ↔ **кочівник**.

383. ОСНОВНИЙ ↔ ДРУГОРЯДНИЙ

Який є найважливішим, Який не належить до
 чільний. чільних, основних.

◎ **Основний**, а, е ↔ **другорядний**, а, е загін, ланка, підприємство, заходи, завдання, думка, прикмета чогось, напрямок, курс, ухвала; щось **основне** ↔ **другорядне**. Бути, залишатися, ставати, вважатися **основним** ↔ **другорядним**.

○ **Основне** завдання сучасного руху в Україні — утвердити демократичні принципи розвитку держави і вважати, щоб не збитися на **другорядні** манівці (*З газет*).

□ **Генеральний** // **провідний** ↔ **неосновний**.

384. ОЧИЩАТИ ↔ ГРІШИТИ

Перен. Робити морально чистим, досконалим. Ставати, робитися морально винним, грішним.

◎ **Очищати** себе, друга, душу, своє життя, провини ↔ **грішити**, ставати винним, ставати грішним.

○ Художня література здатна **очищати** людську душу, утверджувати внутрішні надбаня (*Літ. Україна*); Господи, дякую тобі з цілого серця, що ти простив мені мої **гріхи** і **очистив** мою душу... На майбутнє постановляю не **грішити**; Боже, милостив будь мені, **грішному**, Боже, **очисти** гріхи мої (*З молитви*); Хто спить, той не **грішить** (*І. Карпенко-Карий*).

◇ **Брати гріх на душу, впасти у гріх** (*согрішити*) ↔ **Очиститися від гріха** (*вистовідатися*).

□ **Очищати** ↔ **каламутити, мутити, очищення** ↔ **гріх // провина.**

Пор. ще: **ОЧИЩАТИСЯ** ↔ **ЗАБРУДНЮВАТИСЯ.**

385. ОЧИЩАТИ ↔ ЗАБРУДНЮВАТИ

Робити щось чистим.

Робити кого-н., що-н. брудним.

◎ **Очищати** ↔ **забруднювати** рану, штани, одяг, тіло, обличчя, воду, рідину, вулицю; ґрунтовно, цілком.

○ Сани **очистили** від снігу і поклали на них поранених (*Г. Тютюнник*); По піску навіть ліпше, — зауважила вона, — а то мокре пале листя шелестить так смутно, та й сукню може **забруднити, покаляти** (*Леся Українка*); Кожну каламутну або звичайну воду для проведення експерименту **очищають**, або **фільтрують**, звільняючи її від непотрібних домішок (*З журналу*).

□ **Очищати** ↔ **покаляти, очищати** ↔ **каламутити // мутити, очищати // фільтрувати** ↔ **забруднювати, очищення // фільтрація** ↔ **забруднення, очищений // відфільтрований** ↔ **забруднений.**

Пор. ще: **ОЧИЩАТИСЯ** ↔ **ЗАБРУДНЮВАТИСЯ, ЧИСТИТИ** ↔ **БРУДНИТИ.**

386. ОЧИЩАТИ ↔ ЗАЙНЯТИ

Примусити когось звільнити якесь місце, покинути.

Захопити якесь місце.

◎ **Очищати** ↔ **зайняти** місце, приміщення, хату, кімнату, квартиру, стадіон, площу, вулицю, Київ, країну, територію; цілком, повністю, насильно, назавжди. **Очищати** що-н. від ворога, від завойовників, від колонізаторів ↔ **ворог, завойовник, колонізатор** **зайняв** що-н.

○ Фашисти займали українські села... Воїни УПА очищали село від загарбників (*З журналу*).

□ Звільнення ↔ займання // захоплення.

Пор. ще: ПОКИДАТИ ↔ ЗАЙМАТИ.

387. ОЧИЩАТИ ↔ ЗАХАРАЩУВАТИ

Звільняти від чогось, робити свобіднішим що-н.   Безладно заповнювати якесь приміщення, захищувати.

◎ Очищати // упорядковувати ↔ захищувати кімнату, приміщення, кабінет, спальню, коридор, стайню, стодолу, повністю, зранку, зовсім.

○ Негайно очистити вози від всього стороннього (*О. Гончар*); Мабуть, знову захищали двір своїми возами (*Н. Рибак*); Захищені кімнати було звільнено, все сміття було винесене, приміщення упорядковане (*З газет*).

□ Очищення ↔ захищення, очищати // упорядковувати ↔ захищувати.

388. ОЧИЩАТИСЯ ↔ ЗАБРУДНЮВАТИСЯ

1. Звільнитися від бруду.   Стати брудним, нечистим. Ідучи забризкатися водою, болотом, забрюхатися.

◎ Очищатися від пороху, від бруду, від реп'яхів, від болота, від мастила ↔ забруднюватися болотом, пилом, брудом, мастилом. Очищатися ↔ забруднюватися в дорозі, на подвір'ї, цілком, вчора, минулого тижня.
○ Очищатися від дорожньої пилюки (*З газет*); Ніколи він не обмине калюжі, щоб не пройти через неї і не забрюхатися по самісінькі коліна (*О. Копиленко*).

2. *Перен.* Робитися морально чистим, досконалішим.   Ставати винним, грішним.

◎ Очищатися від скверностей, від неморальних вчинків, від провини, від гріхів ↔ забруднитися гріхами, негідними вчинками.

○ Перед кимось же треба йому **очиститися** (*М. Стельмах*); [Єфрем] Бачиш, твоє життя **чисте**, як скло. [Пархім] А твоє хіба **забруднилося**? (*М. Кропивницький*); Коваль **згрішив**, а шевця повісили (*Номис*); Не кожен, хто **грішить**, той **сповідається** (*Народне прислів'я*); Наступного дня він і справді **провинився**, а **очиститися** йому не дали (*З тв. О. Донченка*).

□ **Очищатися** ↔ **провинитися** // **грішити**, **висповідатися** ↔ **згрішити**, **очищення** ↔ **забруднювання**.

Пор. ще: **ОЧИЩАТИ** ↔ **ЗАБРУДНЮВАТИ**, **ЧИСТИТИ** ↔ **БРУДНИТИ**, **ОЧИЩАТИ** ↔ **ГРІШИТИ**.

389. ОЩАДЛИВИЙ ↔ МАРНОТРАТНИЙ

Який бережливо витрачає гроші, додержується економії, дбайливий. Який нерозумно, без потреби витрачає гроші, майно тощо, гойний.

◎ **Ощадливий**, а, е ↔ **марнотратний**, а, е батько, вдова, дитя, дід, друг, дядько, зять, кожен, колектив, людина, мати, парубок, робітник, син, сусід, суспільство, юнак. Бути, виростати, жити, залишатися, зробитися, ставати, уважатися **ощадливим** ↔ **марнотратним**. Винятково, досить, дуже, занадто, зовсім, надмірно **ощадливий** ↔ **марнотратний**.

○ Ви були господарна, **ощадлива**,.. добра дружина (*І. Вільде*); Бути **марнотратним** за рахунок держави, — не тільки не припустимо, це аморально (*З газети*).

□ **Заощаджувати** ↔ **марнотратити**, **ощадливий** (*у знач. ім.*) ↔ **марнотратник**, **економний** ↔ **марнотратний**, **ощадливість** ↔ **марнотратність** // **марнотратство**, **ощадливо** ↔ **марнотратно**.

390. ПАДАТИ ↔ ПІДНІМАТИСЯ

Опускатися зверху вниз. Переміщатися знизу вверху, приймати вертикальне положення.

◎ Хлопець, листок, пил, літаючий змії, туман **падає** < > **піднімається**. **Падати** зверху, з дерева, з неба, з даху,

з драбини ↔ підніматися уверх, на дерево, на небо, на дах, по драбині.

○ Листя падає огнистими метеликами (Ю. Яновський); Ясне сонце почало підніматися десь далеко за лісом (Панас Мирний).

□ Падіння ↔ підняття.

391. ПАЛАЦ ↔ ХАЛУПА

Розкішний будинок.

Невелика убога житлова будівля.

◎ Палац ↔ халупа господаря, в лісі. Палац розкішний, багатий, королівський, запущений ↔ халупа нужденна, запущена, покинута.

○ Недалеко від церкви, як висока гора, чорнів панський палац (Панас Мирний); Замість якоїсь прохачької халупи... вона несподівано опинилася в чистому житлі (І. Нечуй-Левицький).

□ Палата ↔ халупа // хижина // хижа // кибитка // (перен. дуже нужденна) буда // розвалюха // халабуда.

392. ПАЛИТИ ↔ ГАСИТИ

Знищувати вогнем.

Припиняти горіння.

◎ Палити ↔ гасити вогнище, вогонь. Палити хати, село, сіно, скирту ↔ гасити запалену хату, запалене село, запалене сіно, запалену скирту.

○ Магнати палять хати, Шабельки гартують (Т. Шевченко); І не допитуйтеся у живих, що кожний із них в ті страшні часи робив: чи гасив у місті запалювальні бомби, чи рятував поранених (Остан Вишня).

□ Запалений ↔ загашений.

393. ПАН ↔ ім. ПІДВЛАДНИЙ

Той, хто займає привілейоване становище власника над людьми.

Особисто залежна від пана людина, як його власність.

◎ Пан жорстокий, бундючний, гордий, багатий ↔ ім.

підвладний непокірний, гордий, слухняний. Бути, ставати паном ↔ ім. підвладним.

○ Я... здолаю жити не рабом злиденним, а вільним, непідвладним (*Леся Українка*); Коли володар сердиться, підвладному краще робити вигляд, що він має рацію (*С. Добровольський*); Я вас скріплять? Я викопав вам гріб, бо я аристократ, а ви плебеї; Ти, брате, любиш Русь За те, що гарно вбрана, — Я ж не люблю, як раб Не любить свого пана (*З тв. І. Франка*); Колись поміщик... даровими кріпаками вергав оці камінні брили (*І. Ле*); Вільне населення Риму, яке не належало до общини патриціїв, називалося плебеями (*З посібника*); Віковична боротьба двох станів, панського і мужицького, ніколи не кінчалася (*М. Коцюбинський*).

□ Пан // володар ↔ раб, панський ↔ мужицький, патрицій ↔ плебей, патриціат ↔ плебс, пан // поміщик ↔ кріпак, вільний ↔ рабський // кріпацький.

394. ПАНУВАТИ ↔ НАЙМИТУВАТИ

Мати владу над ким-н.

Через бідність вимушено працювати в когось.

◎ Панувати розкішно, в державі, над кріпаками, в селі ↔ наймитувати тяжко в хазяїна, в поміщика.

○ Наймитувати важче, як панувати (*Народне прислів'я*).

□ Панувати ↔ батракувати // батрачити.

395. ПАТРІОТИЗМ ↔ КОСМОПОЛІТИЗМ

Відданість своєму народові, любов до батьківщини.

Теорія, що не визнає національної культури, традицій.

○ Патріотизм — це відданість людей своєму народові (*З посібника*); Даремне мене в космополітизмі при сій справі укоряли (*Леся Українка*).

□ Патріотичний ↔ космополітичний, патріот ↔ космополіт.

396. ПЕРЕБІЛЬШУВАТИ ↔ ПРИМЕНШУВАТИ

Виразати свої міркування про що-н. у перебільшеному виді.

Видавати що-н. за менш значне, ніж воно насправді є.

○ Гіпербола — стилістичний засіб навмисного перебільшення, що використовується на противагу применшенню (З посібника).

□ Гіперболізувати ↔ применшувати, гіпербола // гіперболізація ↔ применшення, гіперболізований // перебільшений ↔ применшений, гіперболічно ↔ применшено.

397. ПЕРЕБИРАТИ ↔ НЕДОБИРАТИ

Брати, збирати, набирати, мати зайве, більше, ніж потрібно.

Брати, збирати, набирати, мати менше, ніж потрібно.

◎ **Перебирати** ↔ **недобирати** балів, ваги, кілограмів, норми, речей; у присутності кого-н., на полі, в магазині; багато, дуже, завжди, ніколи, часто.

○ При підрахунках виявилось, що окремі члени колективу **перебрали** свою норму грошової винагороди, на що самі звернули увагу при оплаті... Через посуху господарство **недобрало** запланованого зерна (З газети).

398. ПЕРЕДНІЙ ↔ ЗАДНІЙ

Який перебуває спереду, обернений вперед.

Який знаходиться ззаду, перебуває ззаду.

◎ **Передні** ↔ **задні** будинки, вагони, вози, кишені, колеса, ноги, парти, ряди, тварини. Виглядати, очікувати **передніх** ↔ **задніх**. Бути, залишатися, стати **переднім** ↔ **заднім**. Знаходитися серед **передніх** ↔ **задніх**. Знову, зовсім, мабуть, цілком **передній** ↔ **задній**.

◇ **Вести (водити, повести, показувати) перед** — йти першим, показуючи шлях ↔ **пасти задніх** — бути позаду, відставати, поступатися в чомусь.

○ Віз вискочив колесом на горбок і перекинувся набік. **Передня** вісь хруснула, а колесо зав'язло в рівчаку... Не встиг Кайдаш набідкатися, як **задній** віз

нагнався на **передній** і перекинувся (*І. Нечуй-Левицький*); **Передні** колеса кінь везе, а **задні** — самі котяться (*Народне прислів'я*).

□ **Головний** ↔ **задній**, **перед** ↔ **зад**.

Пор. ще: ВПЕРЕД ↔ НАЗАД, СПЕРЕДУ ↔ ЗЗАДУ.

399. ПЕРЕДОВИЙ ↔ ВІДСТАЛИЙ

1. Який **передує**, йде по-переду. Який **залишається** ззаду, не встигає за **передовим**.

◎ **Бути передовим** ↔ **відсталим** у поході, у строю.

2. Який **вищий** від інших рівнем свого розвитку, досяг значних успіхів у чомусь у порівнянні з іншими. Який **перебуває** на нижчому рівні розвитку в порівнянні з іншими, не встигає за іншими у чому-н.

◎ **Передовий**, а, е ↔ **відсталий**, а, е **бригада**, **господарство**, **індустрія**, **державна**, **країна**, **культура**, **людина**, **методика**, **наука**, **область**, **цех**. **Передові** ↔ **відсталі** **методи дослідження**, **погляди**. **Бути**, **здаватися**, **зробитися**, **ставати передовим** ↔ **відсталим**. **Досить**, **дуже**, **занадто**, **зовсім**, **цілком передовий** ↔ **відсталий**.

Узнач. ім.: **Передовий**, а, е — про людей, що посідають чільні позиції ↔ **відсталий**, а, е — про людей, що не можуть догнати **передових** у навчанні, у праці.

◇ **Ходити в передових** — тривалий час **бути серед найкращих працівників** ↔ **ходити у відсталих** — тимчасово не могли догнати **передових** у чому-н.

○ **Спочатку** всі здивувалися, чому він з **передового** господарства **перейшов у відстале** (*З газет*).

□ **Випереджувати** ↔ **відставати**, **передовик** ↔ **відсталий** (*у знач. ім.*), **розвинутий** ↔ **відсталий**.

Пор. ще: ПЕРШИЙ ↔ ОСТАННІЙ.

400. ПЕРЕМОГА ↔ ПОРАЗКА

Успіх у боях, у змаганнях, у досягненні чого-н. **Розгром** противника, невдача, програш у чому-н.

◎ **Перемога** ↔ **поразка** **важлива**, **велика**, **довгождана**, **цінна**, **майбутня**, **моральна**, **несподівана**, **очевидна**,

очікувана, спортивна. Виняткова, знаменна, прекрасна **перемога** ↔ неминуча, смертельна, тяжка **поразка**. **Перемога** ↔ **поразка** у бігу, у бою, у війні, у змаганні, у матчі, у чемпіонаті; англійців, військ, динамівців команди. **Перемога** над ворогом, над динамівцями, над командою, над фашизмом ↔ **поразка** ворога, динамівців, команди, противника, фашизму. (Не) вірити в **перемогу** ↔ в **поразку**. Боротися за **перемогу** кого-н. ↔ проти **поразки** кого-н. (Не) хотіти **перемоги** ↔ **поразки**. Одержати, принести кому-н., присудити кому-н. **перемогу** ↔ **поразку**. Чекати на **перемогу** ↔ на **поразку**. Поставитись як-н., приготуватися до **перемоги** ↔ до **поразки**. Довідатися, думати, писати, читати про **перемогу** ↔ про **поразку**. Відомості, книги, розповіді, статті про **перемогу** ↔ про **поразку** кого-н. Значення, наслідки, умови **перемоги** ↔ **поразки**.

○ Згадала пригоди, небезпеки, **поразки** і **перемоги** (О. Донченко).

□ Звитяга // **перемога** ↔ **поразка**, **перемогти** // **здолати** ↔ **потерпіти** **поразку**.

401. ПЕРЕПРОШУВАТИ ↔ ОБРАЖАТИ

Просити вибачення.

Зневажливими словами, негативними вчинками завдавати комусь душевних прикрощів.

◎ **Перепрошувати** ↔ **ображати** друга, сусіда, дівчину, однокласника, незнайомого; вчора, давно; на роботі, вдома. **Перепрошувати** чемно, щиро, увічливо ↔ **ображати** грубо, безпардонно, необачно.

○ Тут же **перепросила** жінка за безтактовність чоловіка (П. Панч); Її **ображало** це (Б. Грінченко); Вмієш **ображати**, вмій і **перепросити** (Народне прислів'я).

□ **Вибачатися** ↔ **ображати**, **перепрошення** // **вибачення** ↔ **образа**.

402. ПЕРШИЙ ↔ ОСТАННІЙ

1. Який посідає початкове місце в ряді яких-н. однорідних предметів. Який посідає кінцеве місце в ряді яких-н. однорідних предметів.

⊙ **Перший**, а, е ↔ **останній**, я, є акорд, будинок, відомість, день, дитина, документ, доручення, дочка, думка, записка, збори, зустріч, лист, розділ книги, сеанс, син, том, трамвай, урок, усмішка, фраза. Бути, виявитися, знаходитися, перебувати, ставати **першим** ↔ **останнім**; в колоні, на марші, в поході, в списку, у черзі. Знову, мабуть, постійно, раптом **перший** ↔ **останній**.

2. Який випереджує в чомусь інших. Який відстає в чомусь від інших.

⊙ **Перший**, а, е ↔ **останній**, я, є дівчина, робітник, студент, учень. Викликати, оголошувати **перших** ↔ **останніх**. Бути, залишатися **першим** ↔ **останнім** завжди, постійно, часто.

◇ **На перших порах (початках)** — на початку, спочатку ↔ **до останнього подиху, зітхання** — до кінця життя; **Не ти (я, ви і т. ін.) перший, і не ти (я, ви і т. ін.) останній** — те, що сталося, переживали вже інші.

○ У гостині **останній** починай їсти, а **перший** — переставай (*Народне прислів'я*); Данте був **останнім** поетом середньовіччя і **першим** поетом нового часу (*М. Рильський*); Не долетить ні **перша**, ні **остання** з моїх думок у невідомий світ (*П. Филипович*).

Пор. ще: ПЕРЕДНІЙ ↔ ЗАДНІЙ.

403. ПЕСТИТИ ↔ ЗНУЩАТИСЯ

Ставитися прихильно, ніжно до кого-н., виявляючи ласку, пестоші. Заподіюювати муки, страждання кому-н.

⊙ **Пестити** дитину, дівчинку, кохану; ніжно, лагідно, широ ↔ **знущатися** над дитиною, над дівчинкою, над коханою; жорстоко, грубо, безсердечно. **Пестити** ↔ **знущатися** на людях, вдома; щодня, постійно.

⊙ Маму свою мало пам'ятаю. Тільки й згадую, як

мене пестила й цілувала і називала мене рум'яним яблуком (*І. Франко*); Часом прокинеться в ньому чоловік і він тоді стає таким добрим: і дітей лащить, і до жінки заговорить як слід (*М. Коцюбинський*); Василінка хапає сінка на руки, голубить його (*І. Вирган*); Батько-п'янчуга знущався на очах в дитини з матері (*Ю. Збанацький*).

□ Голубити // лащити ↔ глумитися.

404. ПІВДЕНЬ¹ ↔ ПІВНІЧ¹

Час найвищого стояння сонця над горизонтом, що відповідає 12 годині дня, полудень.

Час на межі двох діб, що відповідає 12 годині ночі.

◎ Гарячий, холодний південь ↔ гаряча, холодна північ. Бути де-н., працювати до (самого) полудня ↔ до (самої) півночі. До, коло полудня ↔ до, коло півночі.

◇ Над полудень — перед 12 годинаю дня ↔ перед північчю — перед 12 годинаю ночі; По полудні — після 12 години дня ↔ по півночі — після 12 години ночі.

405. ПІВДЕПЬ² ↔ ПІВНІЧ²

Одна з чотирьох сторін світу, протилежна півночі; напрямок у цей бік.

Одна з чотирьох сторін світу, протилежна півдню; напрямок у цей бік.

◎ Південь віддалений, гарячий, лагідний, прекрасний ↔ північ віддалена, прекрасна, сувора, холодна. Курс, напрямок, рух, йти, наближатися, наступати, рухатися на південь ↔ на північ. Вивчати, досліджувати, досліди, життя півдня ↔ півночі. Південь ↔ північ країни.

○ Смуга лісів київського лісостепу поєднується з дрімучими хащами Чорного лісу в районі Сміли—Чигирини, біжить вздовж Дніпра на північ... На півдні до лісу ще докочується степ (*Ю. Яновський*).

□ Південний ↔ північний, південно-західний ↔ північно-східний, південно-східний ↔ північно-західний.

406. ПІДВИЩУВАТИ ↔ ЗНИЖУВАТИ

Робити вищим; збільшувати кількість, розмір, тривалість, вияв чого-н., вдосконалювати розвиток чого-н.; робити кращим; переводити кого-н. на вищу посаду.

Робити нижчим, зменшувати кількість, розмір, тривалість, вияв чого-н.; погіршувати розвиток чого-н.; робити гіршим.

⊙ Підвищувати ↔ знижувати вимоги, дисципліну, добробут, ефективність чого-н., заробітну плату, зацікавленість кого-н., норму, оцінку, виробіток, пенсію, прибуток, продуктивність праці, рівень виробництва, свідомість кого-н., темп, температуру чого-н., урожай, у скільки-н. разів що-н. (успішність учнів, ціну чого-н.); директором, керівником підприємства, класним керівником, учителем; у майбутньому, на днях, вчора, сьогодні, зразу, несподівано, поступово, швидко. Підвищувати ↔ знижувати на посаді кого-н., у званні кого-н. Намагатися, прагнути, старатися, хотіти підвищувати ↔ знижувати.

◇ Підвищувати (підносити) голос, тон — говорити, звучати, голосніше ↔ знижувати голос, тон — робити нижчим за звучанням, тембром.

○ Підвищення дисципліни учнів збагачує їх знання; і навпаки: зниження дисципліни збіднює і їх знання (З посібника).

□ Підвищення ↔ зниження, підвищуватися ↔ знижуватися; збільшуватися ↔ знижуватися (щодо урожайності полів).

Пор. ще: ВИСОКИЙ ↔ НИЗЬКИЙ, ОПУСКАТИ ↔ ЗНИЖУВАТИ.

407. ПІДВИЩИТИ ↔ РОЗЖАЛУВАТИ

Переводити когось на вищу посаду.

Позбавити когось попереднього звання, чину.

⊙ Підвищити ↔ розжалувати на посаді, у званні; урядовця, службовця; несподівано, раптом, вчора, минулого тижня.

- Багатьох загиблих командир полку знав особисто, **підвищував** їх у званні (*В. Кучер*); Три тижні ходив у ефрейторах, а потім мене **розжалували** (*Ю. Мушкетик*).
- **Коронувати** ↔ **розвінчати**.

408. ПІДНЕСЕННЯ ↔ СПАД

1. Бути виявом чого-н.   Зменшення сили вияву.
- **Піднесення** ↔ **спад** виробництва, продукції.
- Після світової кризи — **занепаду** виробництва в тридцятих роках двадцятого століття в США почалося впевнене **піднесення** промисловості (*З посібника*).
2. Творчий запал, стан   Зменшення душевної душевного піднесення.   енергії.
- **Піднесення** ↔ **спад** почуттів, пристрасті.
- Після **піднесення**, гніву і вибуху пристрастей настав **спад** емоцій (*Н. Рибак*).
- **Бум** // **пік** ↔ **спад** // **заспокоєння**.
- Пор. ще: РОЗКВІТ ↔ ЗАНЕПАД.*

409. ПІДПІЛЬНИЙ ↔ ЛЕГАЛЬНИЙ

- Який діє, відбувається в   Визнаний, дозволений нелегальних умовах.   законом.
- Гуща проводив **підпільну** роботу на селі (*З посібника*); Всяка **легальна** робота між народом... поки що неможлива (*М. Коцюбинський*).
- **Підпілля** ↔ **дозволеність** // **легалізм**, **підпільно** ↔ **легально**.

410. ПІРНАТИ ↔ ВИРИНАТИ

- Занурюючись у воду,   Випливати з води. опускається під воду.
- Лебідь приплив до них і почав **пірнати** в воду: то **пірнає**, то **виринає** (*І. Нечуй-Левицький*); Пароплав швидко нахилився на бік і почав **занурюватися**, лише деякі ящики **виринали** на поверхню (*З газет*).
- **Занурюватися** ↔ **випливати**.

411. ПЛАВНИЙ ↔ РІЗКИЙ

Про рухи, звуки, мову: Без різких переходів. позбавлений різкості.

○ Плавне гальмування. Плавний танець. На дорозі стрічалися дівчата з еластичними рухами тіла (*М. Коцюбинський*); Різким рухом вихопив він шаблю (*З. Тулуб*).

□ Еластичний ↔ різкий.

412. ПЛАКАТИ ↔ СМІЯТИСЯ

Лити сльози від болю, з горя, із зворушення, (*сильно*) ридати, (*примовляючи*) голосити, заводити.

Видавати сміх від веселощів, радості, нервового збудження, (*голосно*) реготати, (*стиха*) хіхикати, хихикати, (*з кого*) насміхатися.

◎ Плакати від болю, від горя, від жалю, від зворушення, від злості, від образи, від роздратування, з горя, з жалю, з радості ↔ сміятися від зворушення, з радості. Намагатися, (не) переставати, почати, продовжувати, хотіти плакати ↔ сміятися; вдавано, голосно, дуже, істерично, негарно, нервово, тихо, фальшиво, штучно. Плакати гірко, тяжко ↔ сміятися безтурботно, весело, від щирого серця, від душі. Плакати за батьком, за матір'ю, за сином ↔ сміятися, насміхатися з кого-н.

○ Ти смієшся, а я плачу,
Великий мій друже (*Т. Шевченко*);

Ах, хіба ж ти, хіба ж ти це знаєш, Коли сам весь гремиш, весь смієшся, ридаєш (*П. Тичина*); Одні очі плачуть і сміються (*Народне прислів'я*);

І плачу, було, й сміюся
Як слухаю ці пісні (*В. Симоненко*);

Засміюся при всіх, а заплачу одна (*Л. Костенко*); За все виставляють тобі оцінки: за перший крик, за плач і сміх, за слухняність і бадьорість (*П. Загребельний*); Але ж вона не винна, що довго не здатна сумувати, — у неї чітка удача: тут тобі плаче, тут і сміється (*Ю. Яновський*);

Не впору був твій плач і сміх не впору, То й кпились люди з сліз і сміху твого (*І. Франко*).

◇ **Кривавицею ридати** (*дуже сильно, невтішно плакати*) ↔ **Сміятися до болю** (*дуже сильно сміятися*).

□ **Плаксивий** ↔ **сміхотливий**, **плач** ↔ **сміх**, **розплакатися** ↔ **розсміятися**; **голосити** // **заводити** ↔ **хіхикати** // **хихикати**, **ридати** ↔ **реготати**, **сльози** ↔ **сміх**, **смішний** // **курйозний** ↔ **сумовитий**.

413. ПЛЮС ↔ МІНУС

Позитивна сторона чогось, Недолік, негативна сторона когось, чого-н., вада.

◎ Це великий, значний, мій, наш, свій, твій **плюс** ↔ **мінус**. Виразити, виявляти, існувати, мати, розвивати **плюси** ↔ **мінуси** когось, чого-н. (вчинку, дії, роботи).

При всіх моїх, наших, своїх, твоїх **плюсах** ↔ **мінусах**.

◇ **Плюс-мінус** — уживається для позначення межі коливань чого-н., те саме, що **від** ↔ **до**.

○ У нас, акторів, були до того напружені нерви, що ми цілу ніч не спали, обмірковуючи **плюси** і **мінуси** спектаклю (*І. Мар'яненко*).

□ **Плюсовий** ↔ **мінусовий**, **плюсування** ↔ **мінусування**, **приплюсувати** ↔ **відмінусувати**.

414. ПОБИВАТИСЯ ↔ ЗАСПОКОЮВАТИСЯ

Жалібно плачучи, переживаючи, голосити за ким-, чим-н. Ставати спокійним, перестати переживати.

○ Ще трохи, та й прийшлося б [попаді] **вспокоювати** Краньцовську, щоби так дуже не **побивалася** над Славковим нещастям (*Л. Мартович*); Менший [брат] тихесенько Галю **заспокоює**, і Галя собі **заспокоюється** (*Марко Вовчок*).

415. ПОБОЖНИЙ ↔ ГРІШНИЙ

Який сповідує Божі заповіді, дотримується їх. Який порушив Божі заповіді.

◎ **Побожний**, а, е ↔ **грішний**, а, е чоловік, людина,

прихожанин; дуже, занадто. Бути, стати **побожним** ↔ **грішним**.

○ А той, тихий та тверезий, **Богобоязливий** (*Т. Шевченко*); Господи, прости мене **грішного** (*З молитви*); Хто не знає... тої **побожної** дівки, котра не пропустить ані одної служби в кафедральному костьолі (*Д. Бедзик*).

□ **Побожний** // **набожний** // **благочестивий** // **богобоязливий** // **богомільний** // **релігійний** ↔ **грішний**.

Пор. ще: ВІРУЮЧИЙ ім. ↔ АТЕЇСТ, РЕЛІГІЙНІСТЬ ↔ АТЕЇЗМ.

416. ПОВАГА ↔ ЗНЕВАГА

Прихильне ставлення, що ґрунтується на визнанні чийх-н. заслуг, високих позитивних якостей, поважання, пошана, шана, шанування.

Почуття повної, крайньої неповаги до кого-н., презирство, погорда, (*ставлення*) нехтування.

◎ **Повага** ↔ **зневага** класу, групи, колективу, людей, суспільства, навколишнього оточення, учнів; велика, величезна, взаємна, виняткова, глибока, загальна, заслужена, повна, тривка, явна до кого-н.; до дорослих, до старших, до батька, до матері, до родини, до товаришів, до учнів, до вчителів. З поваги, на знак **поваги** ↔ із **зневаги**, на знак зневаги до кого-н. Виявляти, відчувати, завоювати, заслужити, мати, побачити, придбати (якусь) **повагу** ↔ (якусь) **зневагу** від кого-н. Бути, висловити, залишитися проїнятим, сповненим почуття, слова (глибокої), повної **поваги** ↔ **зневаги**. Глянути, ставитися з **повагою** ↔ із **зневагою**. Проїнятися, проникатися **повагою** ↔ **зневагою**.

○ Старий батько іде рядом,
Наставляє сина,
Як у війську пробувати,
Старших шанувати...
Ти вже вироста, дівуєш,..
Мене **зневажаєш** (*Із творів Т. Шевченка*);

Хто що заслужив: одному **шана**, іншому — **зневага** (*Народне прислів'я*); В батальйоні поза очі Кармазина частіше величали просто Іваном Антоновичем, може, з **поваги** до його педагогічного минулого... — Ярд? — у Хоми це слово викликало видиму **зневагу** (*О. Гончар*).

□ **Поважний** ↔ **зневажений**, **поважати** ↔ **зневажати**; **пошана** // **поважання** // **шана** // **шанування** ↔ **зневага** // **презирство** // **погорда**, **алілуйщина** (*надмірне захоплення кимось*) ↔ **плюгавство** (*надмірне охаювання кого-н.*).

417. ПОВАЖНИЙ ↔ ЛЕГКОВАЖНИЙ

Який відзначається вдумливістю, зосередженістю в думках і вчинках, серйозний.

Який має пустотливий характер, зміст, настрій, жартівливий.

◎ **Поважний**, а, е ↔ **легковажний**, а, е вірш, думка, жених, жінка, інтонація, людина, молодь, розмова, розповідь, ставлення, тон, чоловік. **Поважні** ↔ **легковажні** вияви, слова. **Поважний** ↔ **легковажний** у поведінці, у роботі, у ставленні до кого-, чого-н., характером. Бути, залишатися, ставати **поважним** ↔ **легковажним**. Винятково, досить, дуже, надмірно **поважний** ↔ **легковажний**. ○ З трохи незграбної, **легковажної** і **пустотливої** дівчини вона перетворилася на красиву і **поважну** жінку (*Ю. Шовкопляс*).

□ **Повага** // **поважність** ↔ **легковажність**, **поважати** ↔ **легковажити**, **поважно** ↔ **легковажно**; **серйозний** ↔ **дженджуристий** // **жартівливий** // **легковажний**.

418. ПОВНИЙ, ПОВЕН ↔ ПОРОЖНІЙ

В якому немає вільного місця, заповнений до краю.

Нічим не заповнений, пустий, неповний, (*про людей*) безлюдний.

◎ **Повний**, а, е ↔ **порожній**, я, є автобус, валізка, вулиця, горнятко, двір, зал, клас, колос, кошик, море, озеро, стадіон, сумка, тарілка, театр. Бути, залишатися, здаватися, зробитися, ставати **повним** ↔ **порожнім**. **Повний** до самого верху ↔ (зовсім) **порожній** до само-

го дна. Вічно, досить, дуже, завжди, зовсім, мабуть, надмірно, надто, цілком повен, повний ↔ порожній, пустий.

◇ **Повна торба, повен мішок чого-н.** — дуже багато ↔ **порожній гаманець, порожня калитка** — нема грошей; **Повний лоб в кого-н.** — хтось розумний, мудрий ↔ **порожня голова в кого-н.** — а) про стан, коли людина, часто через втому, не може думати; б) зневажливо про нерозумну людину.

○ **Порожня бочка гудить, а повна мовчить; Колос повний гнеться до землі, а пустий догори стирчить** (*Народні прислів'я*); Як Бог pomoже мені до мая місяця кончить мої діла з цензурою, то насиплю **повну кишеню** грошей... Випускаю оце в люде другого «Кобзаря» свого, а щоб не з **порожніми торбами**, то наділяю його предисловієм (*З листів Т. Шевченка*); Як то так, що **порожнеча** зживається з **повнотою**, глупота з розумом (*Д. Ткач*).

□ **Заповнювати ↔ випорожнювати, наповняти ↔ випорожнювати, повненький ↔ порожненький, повнота ↔ порожнеча, повно ↔ порожньо, повний ↔ пустий // неповний.**

Пор. ще: **ПОВНИЙ ↔ НЕПОВНИЙ.**

419. ПОВНИЙ ↔ НЕПОВНИЙ

Який включає все необхідне, викінчений, виявляється вповні, який досяг межі, досконалий, цілковитий, абсолютний, цілий, вичерпний.

Який не є закінченим, не виявляється вповні, невичерпний, не цілковитий, частковий.

◎ **Повний, а, е ↔ неповний, а, е** відповідь, відпочинок, звіт, зібрання творів, знання, ідентичність чого-н., картина чого-н., курс чого-н., набір, право, розгром, роззброєння, розквіт, спокій, тиша, усвідомлення чого-н. Бути, стати **повним ↔ неповним**. Дуже **повний ↔ недостатньо, цілком неповний**.

○ Щоб відповідь була **повна**, потрібні глибокі знан-

ня. Якщо знання неглибокі, відповідь буде **неповна** (З посібника).

□ **Повнота** ↔ **неповнота** // **неповність, вичерпний** ↔ **частковий, цілковитий** ↔ **неповний**.

Пор. ще: **ПОВНИЙ** ↔ **ПОРОЖНІЙ**.

420. ПОГЛИНАТИ ↔ ВИДІЛЯТИ

Вбирати щось в себе

Виводити назовні що-н.

◎ **Поглинати** ↔ **виділяти жири, вологу**; завжди, зранку, вчора, в теплі, при температурі стільки-то градусів.

○ Політика **абсорбувала** наші найкращі сили (І. Франко); Воду організм **виділяє** через нирки і шкіру; При підсмажуванні жир **поглинає** й утримує ароматичні речовини, які містяться в цибулі (З посібників).

□ **Поглинати** // **всмоктувати** // **вбирати** // **втягати** // **всякати** // **абсорбувати** // **адсорбувати** ↔ **виділяти** // **випорскувати, поглинатися** // **всмоктуватися** // **абсорбуватися** ↔ **виділятися** // **випорскуватися, поглинальний** // **вбирний** ↔ **видільний, поглинений** ↔ **виділений, поглинання** // **всмоктування** // **всякання** ↔ **виділяння** // **випорскування**.

Пор. ще: **ВБИРАТИ** ↔ **ВИДІЛЯТИ**.

421. ПОГОДА ↔ НЕГОДА

Спокійний стан атмосфери в даний час.

(На опозиційність слів цієї групи часто вказує відповідний прикменник з іменником *погода*) Погана погода з вітром, дощем, снігом.

◎ **Негода** неприємна, нестерпна ↔ **погода гарна, погана**. Буде, настане **погода** ↔ **негода**.

○ **Погода** була по-серпневому тиха, сонячна (З. Тулуб); Надворі **негода** страшenna. **Сніг, дощ, лютий вітер гуде** (Леся Українка); Заснеш і чуєш — торготить вікно. Здається, хтось підійде до дверей проситиме **негоду переждати** (З тв. В. Стуса); Як сіно косять, то **дощів не просять**; **Сніг, завірюха**, бо вже зима коло

вуха (*Народні прислів'я*); В сльоту чи погоду маленькою лажу було за гусьми на пашу (*І. Франко*); Реве, стогне хуртовина (*Т. Шевченко*); Надворі, було хуртеча Та метелиця мете (*Я. Щоголів*); Юрма шумить, як злива улітку (*М. Коцюбинський*).

□ Погода ↔ дощ // злива // діал. сльота, погода ↔ заметіль // завірюха // хуртовина // хурделиця // хуртеча // метелиця // сніг.

Пор. ще: ВИПОГОДЖУВАТИСЯ ↔ ХУРДЕЛИТИ (ДОЩИТИ).

422. ПОДІБНИЙ ↔ РІЗНИЙ

Який має деякі спільні риси з ким-н., схожий на кого-н.

Який позбавлений подібності в усьому, відмінний, несхожий з кимось, різноманітний.

◎ Ці, чиї-н. будівлі, долі, зошити, лекції, люди, погляди, характери подібні ↔ різні між собою; вагою, вдачею, довжиною, кольором, об'ємом, характером, шириною, на вигляд. Досить, дуже, майже, цілком подібний ↔ різний. Бути, виростати, залишатися, ставати, уважатися подібними ↔ різними.

○ Поет і художник подібні бджолі: з найрізноманітніших квітів збирають вони янтарний і запашний мед (*М. Рильський*).

□ Подібність ↔ різниця, аналог // відповідність // аналогічність ↔ різність, аналогічний // відповідний ↔ неподібний // різний, подібно ↔ по-різному.

Пор. ще: ОДНАКОВИЙ ↔ РІЗНИЙ, ОДНОМАНІТНИЙ ↔ РІЗНИЙ.

423. ПОЗИТИВНИЙ ↔ НЕГАТИВНИЙ

Який заслуговує схвалення, який має бажані якості, властивості.

Який поганий щодо властивостей, якостей, призначення.

◎ Позитивний, а, е ↔ негативний, а, е відзив, ставлення до кого-н., відповідь, вплив, враження, герой,

приклад, реакція, результат, рецензія, риса, сторона, тип, факт, явище. Бути, залишатися, стати, вважатися **позитивним** ↔ **негативним**. Робити, справляти на ко-го-н. **позитивне** ↔ **негативне** враження. Абсолютно, досить, зовсім, цілком **позитивний** ↔ **негативний**.

У знач. ім.: **Позитивне** — те, що викликає схвалення ↔ **негативне** — те, що викликає осуд: Сприймати все **позитивне** і відкидати **негативне**.

О Васькові і його товаришам властиві не тільки **позитивні**, але й **негативні** вчинки, як воно й буває в житті дівчорі (О. Донченко); Критичний розум той, який здатний виявляти **позитивне** і **негативне** (З посібника).

□ **Позитив** ↔ **негатив**, **позитивно** ↔ **негативно**, **схвальний** ↔ **несхвальний** // **осудливий**.

424. ПОЗИЧАТИ ↔ ВІДДАВАТИ

Брати щось у борг, в тимчасове користування у кого-н.; давати щось у борг, у тимчасове користування кому-н.	Повертати назад позичене, взяте в тимчасове користування.
---	---

◎ **Позичати** ↔ **повертати** // **віддавати** одягу, штани, сорочку, сукню, лопати, газету, гроші, журнал, зошит, книжку, м'яч, підручник, шапку; сусідові, товаришеві; зараз, зразу, непомітно, офіційно, швидко; багато, дуже багато. **Позичати** хліба, солі ↔ **повертати** // **віддавати** хліб, сіль. **Позичати** в касі, в людей ↔ **віддавати** до бібліотеки, каси, людям. Вирішити, збиратися, намагатися, прагнути, просити, хотіти **позичати** ↔ **віддавати**.

О Цей чоловік нікому не винен: у того **позичить**, а тому **віддасть** (*Народне прислів'я*); Уперта скупість заважала йому **віддати** гроші, що він їх **позичав** на придбання товарів (А. Шиян).

□ **Позичка** // **позичання** ↔ **віддача** // **віддання** // **віддання**, **позичений** ↔ **відданий**, **брання** ↔ **віддавання**.

425. ПОКАЗУВАТИ ↔ ПРИХОВУВАТИ

Давати можливість бачити що-н., розглядати. Тримати щось у таємниці; свідомо затримувати.

◎ **Показувати** ↔ **приховувати** себе, людей, факти, кулемет, невільника, злодія; зненацька, раптово.

○ Дехто таки прорвався, **приховавшись**, на пароплав, і їх **виявили** тільки в Одесі (*З тв. В. Кучера*); І тут же **виявилось**, що ящик занадто тісний, бо треба було **приховати** майже все, що містилося в кімнатах (*О. Гончар*); Слухай, Ганусю! Чому ж ти **приховала**, що в тебе такий чудовий голос? (*В. Козаченко*); **Крий, ховай** погане, а воно таки **прогляне** (*Народне прислів'я*); Сподіваюсь, у нас не буде того, щоб **маринувати** добрі праці по три роки, а всяку негідь друкувати (*Леся Українка*).

□ **Демонструвати** // **виявляти** ↔ **крити** (від кого) // (свідомо **затримувати**) **маринувати**, **показ** // **демонстрація** ↔ **ховання**, **показаний** ↔ **прихований**.

426. ПОПЕРЕДНІЙ ↔ НАСТУПНИЙ

Який йде, розташовується, з'являється, приходь раніше, перед ким-, чим-н., раніший, старий. Який наступає, розташовується або з'являється слідом за кимось, чимсь, другий, дальший, новий.

◎ **Попередній**, я, є ↔ **наступний**, а, е будинок, день, дівчина, з'їзд, людина, поворот, подія, рік, учень, хлопець, час, чоловік; у списку, у черзі. Бути, виглядати, залишатися, перебувати, ставати **попереднім** ↔ **наступним**. Завжди, повсякчас є хто-, що-н. **попередній** ↔ **наступний**.

○ **Наступного** дня Черниш і Казаков уже підходили до села, в якому розташовувався штаб полку... Ще голова дзвеніла від **попереднього** вибуху, ще зрушена земля сипалася в окоп (*О. Гончар*); На відміну від **попередніх** дощових днів усі **наступні** були погідними (*З газет*).

□ **Попередник** ↔ **наступник**, **попередниця** ↔ **наступниця**, **попередність** ↔ **наступність**.

427. ПОРЯДНИЙ ↔ НАХАБНИЙ

Не здатний на погані або аморальні вчинки, чесний. Який діє зухвало, безцеремонно, аморально, нечесно.

◎ **Порядний**, а, е ↔ **нахабний**, а, е чоловік, хлопець, молодиця, продавець, вдача; дуже, абсолютно, незвичайно; в товаристві, на роботі, між людьми, стосовно дівчат. Бути, здаватися, вважати кого-н., мати справу з **порядним** ↔ **нахабним**.

○ Гуцулка горда тим, що вона мати, **порядна** жінка (*Г. Хоткевич*); Я думав, що маю діло з **чесним, правдивим** купцем, а не з **нахабним**, облесливим чоловіком (*Г. Нечуй-Левицький*).

□ **Зухвалий** // **безцеремонний** ↔ **моральний**.

Пор. ще: ЧЕСНИЙ ↔ ПІДЛИЙ.

428. ПОРЯДОК ↔ НЕЛАД

Стан, коли де-н. акуратно, чисто прибрано, все на своїх місцях, лад. Відсутність порядку, безлад, хаос, безладдя.

◎ Великий, винятковий, відносний, загальний, особливий, повний, справжній, цілковитий, зразковий, досконалий, нікудишній **порядок** ↔ **нелад** у будинку, у вагоні, у валізці, на вулиці, у дворі, у кімнаті, у класі, на площі, у приміщенні, на стадіоні, у шафі. Блискучий, гарний, зразковий, ідеальний, прекрасний, умовний **порядок** ↔ жадливий, повний, неймовірний, страшний **нелад**. Захоплюватися **порядком** ↔ обурюватися **неладом** чого-н. Зберігати, зробити, любити, наводити, навести, підтримувати, порушувати **порядок** ↔ засуджувати, вчинити, залишити, зробити, ліквідувати **безлад**. Боротися за **порядок** ↔ з **безладдям**. Звикнути, пристосуватися до **порядку** ↔ до **безладдя**. **Порядок** ↔ **безладдя** в кімнаті, у спальні, на підприємстві, в офісі.

○ Що в доброму **порядку** лежить, само в руку біжить, а в **безладді** і коня знайти важко (*Народне прислів'я*); Веселий та говіркий, він насміхувався над повітовим

байдикуванню, над **порядками** городського життя, над громадським **безладдям** (*Панас Мирний*); Кімнату за кімнатою... чистили, підмітали, наводили зразковий **лад** (*В. Козаченко*); У товаристві **лад** — усяк тому радіє: Дурне **безладдя** лихо діє (*Л. Глібов*); Як людина військова, він любить **лад** і дисципліну (*З. Тулуб*); В країні — голод, розруха, **безлад** і **безлам** (*Ю. Смолич*); На станції в цей день панувала повна **анархія**, все йшло шкереберть (*О. Гончар*); Яка може бути **акуратність** в листуванні при таких умовах; Права без обов'язків — це **сваволя** (*З тв. Лесі Українки*); Дякуючи педантичній **охайності**, хата здавалася веселим затишним закутком (*М. Коцюбинський*); Організація господарства відзначалася **акуратністю** (*З газети*); Який хаос в цій світлиці! Не метено, не прибрано; все порозкидано (*І. Нечуй-Левицький*).

□ **Порядок** // **лад** // **охайність** // **акуратність** ↔ **безладність** // **безлад** // **барліг, порядок** (*законність*) ↔ (*відсутність законності*) **анархія** // **сумбур** // **сваволя** // **свавілля** // **хаос** // **бедлам, упорядкований** // **акуратний** ↔ **безладний** // **анархічний** // **свавільний, упорядковано** ↔ **безладно**.

429. ПОСЛІДОВНИЙ ↔ ХАОТИЧНИЙ

Який здійснюється в організованому порядку — Позбавлений певної системності.

◎ **Послідовний**, а, е ↔ **безсистемний**, а, е мислення, вчинки, думки. Завжди, постійно, щоденно, в роботі, під час роздумів, розповідей **послідовний** ↔ **безсистемний**.

○ В нього свій підхід, своя шкала оцінок, що впливає з його досить-таки **послідовного** мислення (*О. Гончар*); Як літні тіні, проносились згадки, **безладні, безсистемні** (*М. Коцюбинський*).

□ **Організований** // **консенквентний** // **планомірний** // **логічний** ↔ **безладний** // **безсистемний** // **сумбурний** // **анархічний** // **невпорядкований** // **непослідовний, послідовність** ↔ **хаотичність** // **неорганізованість, послідовно** // **консенквентно** ↔ **хаотично** // **неорганізовано**.

430. ПОСПІШАТИ ↔ ГАЛЬМУВАТИ

Швидко йти, їхати, рухатися. Робити повільнішим що-н.

◎ **Поспішати** ↔ **гальмувати** швидко, раптово. **Поспішати** автобусом, гелікоптером, велосипедом ↔ **гальмувати** автобус, гелікоптер, велосипед.

○ Швидше, коню! Швидше, коню! **Поспішай** додому! (Т. Шевченко); Ешелон **гальмує**, повільно зупиняється (Ю. Яновський).

□ **Поспішати** // *перен.* газувати ↔ **гамувати** // *сповільнювати* // *уповільнювати*.

Пор. ще: ЖВАВИЙ ↔ ПОВІЛЬНИЙ.

431. ПОСТІЙНИЙ ↔ ЗМІННИЙ

Який триває, діє впродовж тривалого часу, зрахований на довгий час, назавжди, який не припиняється, сталий. Який змінюється, не завжди буває однаковий, мінливий, непостійний, сезонний.

◎ **Постійний**, а, е ↔ **змінний**, а, е блиск, кашель, любов, нежить, турбота, хвилювання, шум. **Постійні** ↔ **змінні** докори, дощі, загрози, заходи, почуття. Бути, залишатися, стати **постійним** ↔ **змінним**. Завжди, досить, дуже, мабуть, напевне, часто **постійний** ↔ **змінний**.

○ Жіноче серце... Чим б'єшся ти? Яка твоя любов?

В що віриш? Чим живеш? Чого бажаєш?

В чім змінне ти, а в чім постійне? Мов!

(І. Франко);

Стара Кукурбівна числиться на фабриці Гольштрома **постійною** робітницею, і вона гордиться цим, вбачаючи свою перевагу над **сезонними** робітниками (І. Вільде).

◇ **Константа** ↔ **змінна величина**.

□ **Постійність** // *сталість* // *константність* // *констанція* ↔ *мінливість* // *змінність*, **постійно** ↔ **змінно**; **постійний** ↔ **сезонний**, **сталий** // (*який не змінюється*) **константний** ↔ **змінний** // *мінливий* // **непостійний**.

Пор. ще: ПОСТІЙНИЙ ↔ ТИМЧАСОВИЙ.

432. ПОСТІЙНИЙ ↔ ТИМЧАСОВИЙ

Який триває, діє протягом тривалого часу, розрахований на довший час, назавжди, сталий.

Який триває, існує або діє коротко, розрахований на деякий час, короткотривалий.

⊙ **Постійний**, а, е ↔ **тимчасовий**, а, е адреса, будова, виставка, зв'язок, кашель, квиток, користь, міст, місце проживання, непрацевдатність, оборона, опіка, перебування де-н., посуха, процес чого-н., робота, холод, шум, ставлення, дія, виконання обов'язків.

Постійні ↔ **тимчасові** відвідування, вітри, дощі, заняття, заходи, захоплення, клопоти, морози, нагадування, невдачі, незгоди, погрози, почуття, пропуски, сварки, труднощі. Бути, залишатися, ставати, вважатися **постійним** ↔ **тимчасовим**. Завжди, досить, дуже, мабуть, напевно, часто **постійний** ↔ **тимчасовий**.

○ У хлопця, мабуть, **тимчасове** захоплення, а не **постійне**; Він піде в інститут (*З тв. О. Донченка*); Це лихо **дочасне**, не **вічне** (*Марко Вовчок*); Чи й тут **невідступне** горе Віднайде мене й поборе; Лунало **невпинне** стукання сокир (*З тв. І. Франка*); Всі доручення, **постійні** і **тимчасові**, Данилко і Маруся виконують сумлінно і своєчасно (*З листа*).

□ **Постійність** ↔ **тимчасовість**, **постійно** ↔ **тимчасово**, **сталий** // **систематичний** // **тривалий** // **невпинний** // **безперервний** // **невідступний** // **дочасний** // **епізодичний** // **випадковий** // **короткотривалий**.

433. ПОТАЙ ↔ ВІДКРИТО

Так, що не було нікому відомо.

Так, щоб було всім відомо.

⊙ **Потай** ↔ **відкрито** не раз, завчасно, часто, інколи; йти, приходити, їсти, шептати, з'являтися; **постійно**.

○ На очах Гордого з'явилася... сльоза, і він **крадькома** змахнув її долонею (*М. Руденко*); Приходячи до вас **відкрито**, я чув одне: «Сеньйора не приймає» (*Леся Українка*).

□ Крадькома // нишком // таємно // тайком ↔ відкрито // неприховано // нетаємно.

Пор. ще: ТАЄМНИЙ ↔ ЯВНИЙ.

434. ПОТРІБНИЙ ↔ ДАРЕМНИЙ

Без якого не можна виконати що-н.

Який не приносить очікуваних наслідків.

◎ Потрібний, а, е ↔ даремний, а, е вчинок, надії, сподівання, робота; завжди, постійно, щодня, споконвіку; для нього, для людей, для нащадків. Бути, залишитися, зостатися потрібним ↔ даремним їм, людям, нащадкам.

○ Марні надії, даремні сподівання (*М. Коцюбинський*); Дивися на нього, як він рубає! Яка сила і краса розмаху, яка безліч рухів, завше потрібних (*Г. Хоткевич*); З її плачу він відчув, що всяка розрада тут марна (*Леся Українка*); І бачу, що марні були всі заміри (*В. Самійленко*); Він мені такий дорогий і такий необхідний в житті (*А. Головка*).

□ Потреба // необхідність ↔ даремність, (конче потрібний) необхідний ↔ марний // безпідставний // непотрібний, потрібно // необхідно ↔ даремно // марно.

435. ПОЧАТКОВИЙ ↔ КІНЦЕВИЙ

Який перебуває на початку чого-н., передує чомусь, вихідний.

Який стає останнім наслідком, фактом чого-н., останній, завершальний.

◎ Початковий, а, е ↔ кінцевий, а, е етап, мета, температура, теорія. Початкові ↔ кінцеві аналізи, дані, дискусії, думки, погляди, розробки, розуміння. Початкові задуми, знання, питання, прогнози ↔ кінцеві висновки, відповіді, наслідки, погляди, результати. Бути, залишатися, ставати початковим ↔ кінцевим.

○ На початкових дільницях каналу вода вже наповнила русло (*О. Гончар*); Трамвай, нарешті, обігнув кільце, спинився на кінцевій зупинці (*3 газет*).

□ Починальний ↔ закінчувальний, вихідний (*етап, момент*) ↔ завершальний // останній // крайній.

Пор. ще: ПОЧАТОК ↔ КІНЕЦЬ, ПОЧИНАТИ ↔ КІНЧАТИ, СПОЧАТКУ ↔ ПОТІМ.

436. ПОЧАТОК ↔ КІНЕЦЬ

1. Вихідний пункт довжини предмета, дії, дороги, а також те, що прилягає до такого пункту, (*у спорті*) старт.

Крайній пункт, межа довжини предмета, площини, часу, дороги, а також те, що прилягає до такого пункту, (*у спорті*) фініш.

◎ Початок чого-н. ↔ кінець чого-н., близький, вузький, гарний, гострий, далекий, дерев'яний, залізний, запорошений, забруднений, короткий, легкий, низький, тісний, тупий; весла, дороги, коридора, кімнати, міста, ножа, поля, села, тераси, шнурка. Від початку ↔ до кінця чого-н. йти, простягатися, тягнутися. Бути, показатися, сидіти, стояти на початку ↔ на кінці чого-н.

2. Перший момент вияву якої-н. дії, явища, процесу.

Останній момент вияву якої-н. дії, явища, процесу.

◎ Початок ↔ кінець бігу, весни, години, доповіді, життя, зими, з'їзду, змагань, кварталу, літа, місяця, олімпіади, пісні, радості, репетиції, розмови, року, сезону, сюїти, хвилини. Вдалий, гарний, добрий, несподіваний, поганий, теплий, щасливий початок ↔ кінець чого-н. На (самому) початку чого-н. ↔ на (самому) кінці чого-н. (весни, року, сезону, тижня). Захоплюватися початком ↔ кінцем чого-н. Любити початок ↔ кінець чого-н. Зробити початок ↔ довершити кінець чого-н. Чекати на початок ↔ на кінець чого-н.

○ Бій, як усі добрі морські бої, мав раптовий початок і, на жаль, такий же раптовий кінець (*Ю. Яновський*); Він альфа і омега, початок і кінець (*Леся Українка*); У страсі скінчив ніч, У страсі день почав (*М. Вінграновський*); Їх смерть — життя розбудить у народі, Се початок борні, а не кінець (*І. Франко*); І кожна мить

то може бути кінцем, То може бути початком перемоги; І кожен **фініш** — це по суті **старт** (*Л. Костенко*).

◇ **Від початку до кінця** (*протягом усього часу*). Не видно ні початку ні кінця; не видно кінця-краю (*дуже багато*); Від краю до краю, Із краю в край; Від початку до кінця (*на всьому просторі*); **Альфа і омега** (*взагалі все основне*).

□ **Почин** ↔ **кінцівка**, **край** ↔ **кінець**, **розпочинати** ↔ **завершувати**, **старт** ↔ **фініш**.

Пор. ще: **ПОЧАТКОВИЙ** ↔ **КІНЦЕВИЙ**, **ПОЧИНАТИ** ↔ **ЗАКІНЧУВАТИ**.

437. ПОЧИНАТИ ↔ ЗАКІНЧУВАТИ

Приступати до якої-н. дії, братися за яку-н. справу, розпочинати, (*у спорті*) стартувати.

Доводити що-н. до кінця, завершувати, довершувати, (*у спорті*) фінішувати.

◎ **Починати** ↔ **закінчувати** боротьбу, будівництво, вивчення чого-н., війну, гру, доповідь, дослідження, екзамен, жнива, життя, заняття, збори, курси, мітинги, наступ, організацію чого-н., оранку, переговори, читання, уроки; боротися, будувати, вивчати що-н., відвідувати, грати, орати, писати, сміятися, читати, шити; завтра, 5 червня, цього року, у понеділок; акуратно, безуспішно, вдало, відразу, впевнено, гаряче, голосно, від душі, захоплено, із зусиллям, легко, моментально, офіційно, пристрасно, раптом, успішно, фальшиво, швидко. **Починати** привітанням ↔ **закінчувати** прощанням.

◇ **Одне кінчати, друге починати** — говорити безладно, перескакуючи з одного на інше.

○ Відкрити вогонь по беззбройному парламентарю — так могли вчинити тільки фашисти. Розбоєм вони **починали**, розбоєм і **кінчали** (*О. Гончар*); За балконом починалося небо, а в кімнаті **кінчався** світ. Формалізм починається там, де **кінчається** думка (*В. Симоненко*); **Вершать** творці діла свої великі (*П. Дорошко*).

□ **Починатися** // **розпочинатися** ↔ **закінчуватися**, **розпочинати** ↔ **закінчувати**, **розпочинати** ↔ **довершувати**

// завершувати, стартувати ↔ фінішувати, починати ↔ кінчати // вершити, початок ↔ смерть // (знижене) капут // амба // каюк.

Пор. ще: ПОЧАТКОВИЙ ↔ КІНЦЕВИЙ, ПОЧАТОК ↔ КІНЕЦЬ, СПОЧАТКУ ↔ ПОТІМ.

438. ПОЯВЛЯТИСЯ ↔ ЗНИКАТИ

Показатися в полі зору, приходити куди-н., виникати, з'являтися, *перен.* народжуватися.

Щезати з поля зору, пропадати.

◎ **Появляється** ↔ **зникає** батько, дівчина, істота, людина, тварина, тінь, хлопець, Юрко, явище.

Появлятися ↔ **зникати** в будинку, у вікні, у країні, у театрі; на вулиці, на дорозі, на екрані; на сцені, на якомусь місці, на горизонті, за обрієм, на вулиці, в кімнаті, в пітьмі, на небі, там, над Дніпром; справа, зліва, спереду; зовсім, несподівано, раптом, часто, швидко, зненацька, раптово, несподівано, час від часу, вчора, весною. **Появлятися** з-за рогу, з-за хмари, на горизонті ↔ **зникати** за горизонтом, за поворотом, за хмарою; Стати, продовжуватися, починати **появлятися** ↔ **зникати**.

○ Ніщо не **зникає**, але й не **народжується** з нічого (*П. Загребельний*); Та згадавши, що про трактор дістав розпорядження з самого Києва, дав газу й **зник** за горою, як і **з'явився** (*Ю. Яновський*); Мати хіба **появиться** за тим, щоб щось прийняти та натомість чого друге подати (*Панас Мирний*); Потім Орися кудись **пропала**, а на її місці **з'явилася** Лукерка... — А **щезніть** ви, — прошепотів він (*Г. Тютюнник*); **Мигтять** білі метелики понад молоденькою травичкою (*Марко Вовчок*).

□ **З'являтися** // **виникати** // (*привиджуватися*) **маячити** // **мелькати** // **миготіти** ↔ **щезати** // **пропадати** // **зникати**, **поява** ↔ **зникнення**, **виникання** ↔ **зникання**, **виникати** ↔ **щезати** // **пропадати**, **виникання** ↔ **щезання**.

439. ПОЯСНЮВАТИ ↔ ЗАВУАЛЬОВУВАТИ

Розповідаючи про щось, *Перен.* Навмисно робити
робити його зрозумілим. щось незрозумілим.

◎ **Пояснювати** ↔ **завуальовувати** зміст, теорему, відповідь, вістку; на екзамені, на телевізії, по радіо, в дискусії; вчора, сьогодні, 20 лютого 1983 року; наполегливо, послідовно, нервово.

○ На фронті не пояснюють, а віддають накази (*Г. Тютюнник*); Вартий осуду той автор, який грається і милується архаїзмами, часто **затемнюючи** зміст свого твору (*М. Рильський*).

□ **Тлумачити** // **коментувати** ↔ *перен.* **затемнювати**, **пояснення** // **коментар** ↔ **незрозумілість**, **пояснений** // **зрозумілий** ↔ **завуальований**, **пояснено** // **зрозуміло** ↔ **завуальовано** // **незрозуміло**.

440. ПРАВДА ↔ БРЕХНЯ

Те, що відповідає дійсності, істина, правильність. Неправдиве, навмисне спотворення дійсності, неправда, обман, омана, облудність.

◎ **Правда** ↔ **брехня** безсумнівна, велика, вічна, гола, жива, ідеальна, істинна, очевидна, повна, прихована, справжня, чиста. **Правда** безпощадна, безсумнівна, гірка, прекрасна, свята, щира ↔ **брехня** безсовісна, боязлива, жахлива, жорстока, нагла, ненависна, неприкрита, огидна, очевидна, прихована, солодка, холодна, чергова.

○ Шукаєм правду, клянемо брехню
(*В. Симоненко*);

Не з'їсть іржа того ножа,
Що правда на брехню гострила (*Д. Павличко*);

Але правди в брехні не розмішуй, не ганьби все підряд без кінця (*В. Симоненко*); **Правдою** цілий світ зійдеш, а **неправдою** ані до порога; **Брехень** багато, а **правда** одна; **Брехня** стоїть на одній нозі, а **правда** на

двох; **Брехня** густа, але пуста, **правда** рідка, зате як квітка (*Народні прислів'я*); Якось затишно було на душі з цим Коломійцем. Він не вдавався до фальшивої гри в панібратство, а наближував душу людини веселою щирістю (*В. Речмедін*); **Правда** чи **неправда** — жив Дармоїд. І такий лінивий, Лежибок такий (*І. Нехода*); Він хоче нас заплутати у невід, що сплів сам князь **олжі** (*Леся Українка*); Є Україна **правдива** і **брехлива**.... Є совісна і є безлична. І кожна з них така далека одна від одної, як Сонце від Землі (*М. Матіос*).

□ **Правдивий** ↔ **неправдивий**, **правдомовний** ↔ **брехливий**, **правдивість** ↔ **брехливість**, **правдиво** ↔ **брехливо**, **істина** ↔ **неправда**, **істинний** ↔ **неправдивий**, **істинність** ↔ **брехливість**, **істинно** ↔ **помилково**, **правда** // (*незаперечна істина*) **аксіома** ↔ **абсурдність** // (*щось безглузде*) **алогізм** // **фальш** // **олжа** // **лжа** // (*у суді*) **лжеприсяга**, **правдивість** ↔ **бутафорія**, **правдивий** ↔ **брехливий** // **облудний** // **обманливий**, **правдомовний** ↔ **лживий** // **лицемірний** // **фальшивий** // **кривоприсяжний**, **правдомовець** // **правдолюб** ↔ **брехун** // **лжець** // **кривоприсяжник**.

441. ПРАВИЛЬНИЙ ↔ НЕПРАВИЛЬНИЙ

Який не відступає від правила, який відповідає істині, відповідає тому, що є в дійсності, безпомилковий.

Який відступає від правила, не відповідає істині, не відповідає тому, що є в дійсності.

◎ **Правильний**, а, е ↔ **неправильний**, а, е вимова, висновок, дорога, ідея, користування, лінія чого-н., метод, міркування, написання, оцінка, погляди, політика, риси кого-н., рішення, розрахунок, розуміння чого-н. (слова), шлях. Бути, залишатися, здаватися, зробитися, ставати **правильним** ↔ **неправильним**. Абсолютно, вповні, зовсім, повністю, цілком **правильний** ↔ **неправильний**.

○ У контрольних роботах були **правильні** й **неправильні** розв'язування задач (*З журналу*); Потім почали виправляти помилки (*Б. Грінченко*).

□ Правильність ↔ неправильність, правильно ↔ неправильно, безпомилковий ↔ неправильний, виправляти ↔ помилятися, правильний ↔ помилковий, правильність ↔ помилковість.

442. ПРАЦЬОВИТИЙ ↔ ЛІНИВИЙ

Який сумлінно ставиться до роботи, любить працювати, роботящий, працелюбний, трудолюбивий, трудолюбний.

Який не любить працювати, ледачий, непрацьовитий, байдикуватий, ледацюга.

◎ Працьовитий, а, е ↔ лінивий, а, е дівчина, дядько, зять, клас, людина, невістка, парубок, приятель, родичка, син, студент, тітка, учениця, чоловік, юнак; у навчанні, у роботі, на уроці; вельми, винятково, досить, дуже, заразно, завжди, зовсім, особливо, повністю, цілком. Бути, виростати, жити, залишатися, здаватися, прикидатися, ставати працьовитим ↔ лінивим.

○ В працьовитім колективі всі заможні і щасливі. Лінивому і будень свято. І будень і неділя — лінивому все безділля (*Народні прислів'я*); Вона була така працьовита, мов бджола, запопадлива (*О. Кобилянська*); Правда чи неправда — жив Дармоїд. І такий лінивий, Лежебок такий (*І. Нехода*); Хто любив життя ледаче, Не переливки тому (*Л. Глібов*); Лінивий спить, а працьовитому робота сниться (*Народне прислів'я*).

□ *ім.* Працьовитий // запопадливий // (*про працю*) невсипущий // невтомний, працелюбний ↔ лінивий // дармоїд // нероба // лежень // ледар // ледащо // лежебок // лежебока // лінюх // ледащий, ліниво // ліньки ↔ працьовито, працьовитість ↔ лінивство // лінощі // ледарство, праця ↔ лінь // лінивство, працьовитий (*у знач. ім.*) ↔ лінюх // лінивий (*у знач. ім.*), роботящий ↔ ледачий, трудолюбивий // трудолюбний ↔ непрацьовитий, робота ↔ ледарування.

443. ПРАЦЮВАТИ ↔ ДАРМУВАТИ

Виконувати фізичну або розумову роботу. Нічого не робити, гаяти час.

◎ **Працювати** ↔ **дармувати** в полі, на заводі, вдома; багато, наполегливо, весь час, часто; **працювати** сумлінно, у поті чола, не розгинаючись ↔ **дармувати** в холодку, наодинці, насміхаючись з інших.

◇ **Не розгинати спини** (*багато працювати*) ↔ **коптити небо** (*бездіяльно жити*). Без діла жить — тільки небо коптить (*Народне прислів'я*).

○ Хто **працює**, той живе, хто **дармує**, той гние; Час **дармувати**, а час **працювати** (*Народні прислів'я*); Ми [Ворони] **працюємо** і нас раз у раз менше, а вони [Сови] **дармують** — і плодяться та множаться на нашу погибель (*І. Франко*); Раніше я теж думав, що нема в світі нічого милішого, як **копатися** в машинах, у різній апаратурі; — Ти глина, — каже Сашко, **копирсаючись** біля одного з приймачів (*О. Гончар*); Яким почав **байдикувати** й залежуватися (*І. Нечуй-Левицький*).

□ **Праця** // (*важка праця*) *перен.* **мозолі** ↔ **дармування** // **дармоїдство** // **неробство** // **байдикування** // (*приємне байдикування*) **кейф**, **робити** // **коїти** // **чинити** ↔ **байдикувати** // **кейфувати**, (*дуже пильно працювати*) **копатися** // **колупатися** // **копирсатися** ↔ **байдикувати**, **копирсання** // **колупання** ↔ **байдикування**.

444. ПРИБУТОК ↔ ЗБИТКИ

Одержане внаслідок певних дій якесь майно, власність. Марне, без користі витрачання чого-н., матеріальні втрати.

◎ **Прибутки** ↔ **збитки** великі, щоденні, щорічні, постійні. Мати з чого-н. **прибуток** ↔ **збитки**.

○ На розпродаж законні наші **здобутки** впустили (*О. Гончар*); І так, кажуть, великі **втрати** (*М. Коцюбинський*); Струк... любив з'їсти і одягтися. В Стручихи, напевно, не раз краялося серце на таке **марнотратство** чоловіка (*А. Турчинська*); Адміністрація мусить мати

точний обрахунок прибутків і збитків (З посібника); Скільки ж то буде у нас чистого зиску (З. Мороз).

□ Здобуток // зиск ↔ витрати // утрата (втраата) // марнотратство, прибутковий ↔ збитковий.

Пор. ще: ЗДОБУВАТИ ↔ ВТРАЧАТИ.

445. ПРИВАБЛЮВАТИ ↔ ВІДШТОВХУВАТИ

Привертати увагу кого-н. Викликати в когось негативні почуття.

◎ Приваблювати ↔ відштовхувати людей, друга, знайомих, відвідувачів; рекламою, агітацією, виглядом, прикрасами; дуже, надзвичайно.

○ Робота цих дівчат Таню найбільше приваблює (О. Гончар); Краса приваблює, погань відштовхує (Народне прислів'я); Сяя думка мене б скоріш від нього відштовхнула, ніж привабила (З тв. Лесі Українки); Ї приманюють до себе гарі очі (Л. Глібов).

□ Приманювати ↔ відштовхувати.

446. ПРИГЛАДЖЕНИЙ ↔ КУДЛАТИЙ

Який має акуратно впорядковане причесане волосся, вовну, шерсть. Який має невпорядковану скуйовджену вовну, волосся, шерсть.

◎ Пригладжений, а, е ↔ кудлатий, а, е волося, брови, вуса, шерсть, вовна, волокно, куделя, кужіль, звір, пес; *перен.* куш, дерево, дуби, хмари. Пригладжений акуратно ↔ кудлатий цілком.

○ На лоб і на вуха йому падає гладко зачесаний русявий чуб; Як... гляну на його здорові витрішкуваті очі, патлаті брови та чорну кудлату бороду, то мені все чогось здається, що то сидить дідько (З тв. І. Нечуя-Левицького); Коса біляста. Старанно причесана і пригладжена (С. Васильченко); Ї ліс наїжився, мов хижий звір кудлатий (М. Рильський); Ой березка зелененька та трошки кудлата (А. Метлинський); Гойдалися кошлаті віти (М. Коцюбинський).

□ Причесаний // зачесаний // пригладжений ↔ пат-

латий // скуйовджений // косматий // кошлатий // лахматий // розкуйовджений, кудлай // патлань ↔ ім. причесаний.

447. ПРИГЛАДЖУВАТИ ↔ КУЙОВДИТИ

Гладячи (*про волося і под.*), вирівнювати, упорядковувати щось розкуйовджене, причесати.

Розкидаючи (*волося і под.*) у різні боки, робити не-впорядкованим, сплутувати.

⊙ Пригладжувати ↔ куйовдити волосся, вуса, бороду, брови, зачіску; дуже, наполегливо.

○ Сердито кудовчив [Марко Іванович] в жмені свої розпатлані вуса (*Я. Баш*); Вова скуйовдив п'ятірнею волосся, яке треба було зачесати (*З газет*); Причесався, прилизався, в білі штани вбравси, а як прийшов до дівчини, на порозі сівси (*Коломийка*).

□ Чесати (*гребінцем*) // перен. прилизатися ↔ скуйовджувати // кошлати // кошлатити // кудовчити // куйовдити // колошматити // кудовчити // кудлитися, пригладжування ↔ скуйовдження, зачесано ↔ скуйовджено.

Пор. ще: ПРИГЛАДЖЕНИЙ ↔ КУДЛАТИЙ.

448. ПРИГОЛОМШУВАТИ ↔ ОГОВТУВАТИСЯ

Справляти сильне враження, незвичайно дивувати.

Повертатися до нормального стану.

⊙ Приголомшувати ↔ оговтуватися несподівано, дуже. Приголомшувати людину, дівчину, слухачів ↔ оговтуватися вчасно, зразу; він, хлопець, чоловік, слухач оговтався.

○ Тріщання юзів, деркотіння морзів і якесь дзижчання зразу його приголомшило, але він хутко оговтався (*В. Самійленко*).

□ Приголомшення ↔ врівноваження.

449. ПРИЄМНИЙ ↔ НЕПРИЄМНИЙ

Який викликає задоволення, симпатичний.

Який викликає незадоволення, неприємний, несимпатичний.

◎ **Приємний**, а, е ↔ **неприємний**, а, е вигляд, вираз обличчя, вплив, голос, дівчина, думка, запах, зовнішність, зустріч, їжа кого-, чого-н., людина, обличчя, поїздка, почуття, прохолода, смак, тепло, усмішка. **Приємні** ↔ **неприємні** висновки, відвідини, наслідки; батькові, братові, гостям, мені, сестрі, людям, приятелеві. Бути, виглядати, залишатися, здаватися, ставати, вважатися **приємним** ↔ **неприємним**. Винятково, досить, дуже, зовсім, надто, цілком **приємний** ↔ **неприємний**.

Узнач. ім.: **Приємне** — те, що викликає задоволення, втіху ↔ **неприємне** — те, що викликає незадоволення, огиду.

О Той погляд **неприємно** вразив Оксена, і він подумав, що ця людина теж **неприємна** і з нею тяжко буде зговоритися...— Моє прізвище Дорош,— ввічливо відрекомендувався незнайомиць... Він скинув окуляри, став протирати рукавом шинелі. І дивно — разом з окулярами зникла з обличчя суворість і воно зробилося... навіть **приємним** (Г. Тютюнник).

□ **Приємність** ↔ **неприємність**, **приємно** ↔ **неприємно**.

Пор. ще: СИМПАТІЯ ↔ АНТИПАТІЯ.

450. ПРИЙМАТИ ↔ ЗВІЛЬНЯТИ

Залучати когось до певного процесу, брати, наймати на роботу.

Вилучати когось з певного творчого процесу, відлучати від роботи.

◎ **Приймати** ↔ **звільняти** службовця, чоловіка, дівчину, наймита, учителя, його, робітника. **Приймати** на певну посаду, до технікуму, на навчання, на роботу ↔ **звільняти** з певної посади, з певних обов'язків, з технікуму, від навчання, з роботи.

○ Він прийняв його на роботу; Його звільнили від обов'язків керівника.

□ Запрошувати // наймати // брати // (артистів) ангажувати // ↔ звільняти.

451. ПРИНАДНИЙ ↔ ОГИДНИЙ

Який приваблює до себе чимось особливим.

Який викликає почуття відрази.

◎ Принадний, а, е ↔ огидний, а, е хлопець, дівчина відвідувач, пасажир, вчинок, поведінка; завжди, постійно, давно, дуже. Бути, залишатися, ставати **принадним** ↔ **огидним**.

○ Такою гарною і **принадною**, здавалося, він ніколи не бачив її (*М. Томчаний*); Кожна з них досить **приваблива** для того, щоб задурманювати чоловіка (*І. Вільде*); Великий кавун, як жар червоний. Дуже **ласа** штука (*Б. Грінченко*); Мене моїм чуттям природа напоїла, А я його таю, бо люди загудуть І чистую любов, що дух заповонила, **Огидною** розпустою назвуть (*А. Кримський*); Він не може без радісного усміху глянути на сю картину — така вона гарна та **привабна**; Я почув виразно, що я оце зробив щось безглузде, **огидливе** (*З тв. І. Франка*).

□ **Привабливий** // **привабний** // **вабливий** // **принадливий** // **манливий** // **ласий** ↔ **огидливий** // **гидкий** // **неприсмний**, **приваба** // **привабливість** // **принада** ↔ **огида** // **гидливість** // **відраза**, **принадно** // **привабливо** ↔ **огидно**.

Пор. ще: **ГАРНИЙ** ↔ **ПОГАННИЙ**.

452. ПРИРОДНИЙ ↔ ШТУЧНИЙ

І. Який має природне походження, натуральний.

Який зроблений спеціально руками людини на зразок справжнього, несправжній.

◎ **Природні** ↔ **штучні** мінеральні води, водойми, гавані, кольори чого-н. (волосся, шкіри), моря, озера, перлини, печери, продукти, самоцвіти, хутра, цукати, шкіри. Брати, використовувати, купувати **природні** ↔

штучні речі. Абсолютно, зовсім, повністю, цілком **натуральний** ↔ **штучний**. Бути, виглядати, здаватися **природним** ↔ **штучним**.

2. Підроблений, який має звичайне звучання, стан, натуральний, нормальний, справжній. Який підроблений під звучання, стан натурального, неприродний, ненатуральний.

◎ **Природний**, а, е ↔ **штучний**, а, е голос, діалог, звучання, інтонація, колір, поведінка, почуття, риси характеру. Бути, виглядати, здаватися, зробитися, ставати **природним** ↔ **штучним**. Вельми, досить, дуже, завжди, постійно, часто виглядати як **природний** ↔ як **штучний**.

○ Всі трагедії на сцені видавалися **штучними**... Іронічний чоловік, виходить, з льоту закохався... Починалося **справжнє** (*П. Загребельний*); Тисячолітній дуб, що виростає з маленького жолудя,— звичайне **природне** явище (*С. Журахович*); Ніхто не вмів виробляти таких **штучних** та красивих квіток із паперу, як вона (*Панас Мирний*); Перш усього вся власна особа... уражала своєю паризькою неподільністю **штучного** і **натурального** в найменшому рухові і слові (*Леся Українка*).

□ **Природність** ↔ **штучність**, **природно** ↔ **штучно**, **натуральний** ↔ **штучний** // **підроблений**, **натуральність** ↔ **штучність**, **натурально** ↔ **штучно**.

453. ПРИТЯГАТИ, ПРИТЯГУВАТИ ↔ ВІДШТОВХУВАТИ

1. Тягнути, перемішувати кого-, що-н. кудись, до когось, до чогось. Штовхаючи, відкидати, відсувати, перемішувати кого-, що-н. кудись, від когось, від чогось.

◎ **Притягати** ↔ **відштовхувати** візочок, зошит, людину, ношу, парту, портфель, сина, стілець, тарілку, хулігана, човна. **Притягати** до берега, до грудей, до себе, до стіни ↔ **відштовхувати** від берега, від грудей, від себе, від стіни. **Притягати** ↔ **відштовхувати** акуратно, без труднощів, відразу, впевнено, грубо, енер-

ійно, злобно, зразу, категорично, міцно, нашвидкуруч, ніжно, обережно, повільно, раптово, різко, сильно, часто, швидко.

2. Викликати інтерес, привертати увагу до себе, зацікавлювати, манити, привертати, приваблювати, прихилити.

Викликати в когось негативні почуття до себе, відвертати від себе.

⊙ **Притягати** до себе ↔ **відштовхувати** від себе дітей, клас, колектив, людей, перехожих, сусідів, учнів; (не) акуратністю, (не) ввічливістю, (не) вмінням вести себе, тримати себе, вчинками, голосом, енергією, (не) знанням, зовнішністю, настроєм, поведінкою; відразу, зразу, швидко.

○ Віз наш увесь дерев'яний: дід і прадід були чумаками і не любили заліза, бо воно, казали, **притягає** грім (*О. Довженко*); Мати одв'язує човен і **відштовхує** його від берега (*О. Донченко*); Чи їй справді щось силу **магнітну** дало? (*С. Олійник*); Даремне **вабиш**, мій лукавий гостю (*Леся Українка*); Життя кудись іде, хвилюється, як море, і **манять** до утіх нас **устонька** дівочі (*М. Рильський*); **Приваблювала** проклятуша жінка козаків... до свого шинку (*О. Ільченко*); Олеся ловила стрічки рукою й швидко то **одкидала** їх, то **притягала**, то **обсмикувала** (*І. Нечуй-Левицький*).

□ **Притягання** ↔ **відштовхування**, **притягальний** // *перен.* **магнітний** ↔ **відштовхувальний**, **манити** // **вабити** // **приваблювати** ↔ **віддаляти**, **притягнутий** ↔ **відштовхнутий**.

454. ПРИХИЛЯТИСЯ ↔ ВІДМЕЖОВУВАТИСЯ

Перен. Відчувати приязнь, симпатію до кого-н.

Не хотіти мати з кимось чогось спільного, відділятися.

○ Як сини повмирали, то він потроху почав **прихилитися** до доньки (*Б. Грінченко*); Ми повинні **відмежовуватися** від інших областей знання (*М. Рильський*).

□ Привертатися // прив'язуватися ↔ відокремлюватися, прихилитися ↔ бойкотувати, прихилити ↔ відмежовувати.

455. ПРОГРЕСИВНИЙ ↔ РЕАКЦІЙНИЙ

Який сприяє політичному, суспільному, економічному, мистецькому прогресу, передовий, поступовий.

Який чинить активний опір прогресові, віджилий.

◎ Прогресивний, а, е ↔ реакційний, а, е вчення, держава, діяч, живопис, композитор, молодь, напрям чого-н., наука, рівень чого-н., рух, стан чого-н., учений, художник, філософія. Прогресивні ↔ реакційні ідеї, звичаї, погляди, сили, уряди.

Бути, виглядати, залишатися, здаватися, ставати прогресивним ↔ реакційним. Абсолютно, в міру, досить, дуже, занадто, надто, цілком прогресивний ↔ реакційний.

○ Реакційні сили роблять все для того, щоб побороти зусилля прогресивних українських організацій утвердити незалежність Батьківщини (*З газет*).

□ Прогрес ↔ реакція, прогресивність ↔ реакційність, прогресивно ↔ реакційно; передовий // поступовий ↔ відсталий.

Пор. ще: ПРОГРЕСИВНИЙ ↔ РЕГРЕСИВНИЙ.

456. ПРОГРЕСИВНИЙ ↔ РЕГРЕСИВНИЙ

Який сприяє руху вперед, розвитку нового, передового, від нижчого до вищого, поступовий.

Який іде назад у соєму розвитку, відтягує до відсталого, деградаційний, занепадницький, відсталий.

◎ Прогресивний, а, е ↔ регресивний, а, е виробництво, література, мистецтво; напрям чого-н., промисловість, поведінка, політика, роль, течія, фактор, філософія. Бути, залишатися, ставати прогресивним ↔

регресивним. Винятково, дуже, завжди, постійно **прогресивний** ↔ **регресивний**.

○ До всього на світі... треба підходити критично і в першу чергу історично, підкреслюючи факти **прогресивного** значення і викриваючи факти, що відігравали роль **регресивну** (*М. Рильський*); — Візьміть Клементину, доценте,— попросив я,— на вас дивиться все **прогресивне** людство. А людство **регресивне** втече додому... Щасливо! (*П. Загребельний*); Існує два види асиміляції: **регресивна** і **прогресивна** (*Словник лінгвістичних термінів*);

Вічний революціонер
Дух, що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щастя, волю (*І. Франко*);

На лихо, тенденції свої виробляти прийшлося д. Чайчену в такий час, котрий... будучий історик... визначить, як добу застою і навіть **регресу** (*М. Драгоманов*).

□ **Прогрес** // **поступ** ↔ **регрес** // **застій** // **консервативність**, **прогресивність** ↔ **регресивність**, **прогресивно** ↔ **регресивно**, **прогресувати** ↔ **регресувати**, **прогресивний** // **поступовий** ↔ **консервативний** // **відсталий** // **занепадницький**, **поступовець** ↔ **консерватор**.

Пор. ще: **ПРОГРЕСИВНИЙ** ↔ **РЕАКЦІЙНИЙ**.

457. ПРОДОВЖУВАТИ ↔ СКОРОЧУВАТИ

Робити довшим за розміром або часом.

Робити коротшим за розміром або часом.

◎ **Продовжувати** ↔ **скорочувати** штани, дорогу, лінію; термін, час, лікування, життя; завжди, постійно, своєчасно, часто, час від часу. Бути **продовженим** ↔ **скороченим**.

○ Семен не хотів ні **продовжувати**, ні **скорочувати** ливни, а залишити її такою, яка вона була (*З газет*).

□ **Подовжувати** ↔ **вкорочувати** // **укорочувати**, **коротшати** ↔ **довшати**, **продовжуватися** ↔ **скорочуватися**, **продовжений** ↔ **скорочений**, **продовжуваний** ↔ **скорочуваний**, **продовження** // **подовжування** ↔ **скорочення** // **укорочення**, **продовжено** ↔ **скорочено**.

Пор. ще: **РОЗШИРЮВАТИ** ↔ **СКОРОЧУВАТИ**.

458. ПРОЗОРИЙ ↔ КАЛАМУТНИЙ

1. Який вільно пропускає крізь себе світло, просвічує. Який втратив прозорість, нечистий.

◎ **Прозорий**, а, е ↔ **каламутний**, а, е вода, горілка, розчин, дощ, шибя; більш-менш, трохи, дещо, постійно, завжди. Бути, залишатися, ставати **прозорим** ↔ **каламутним**.

○ Яблуко лежить передо мною — Світле, аж **прозоре**, мов янтар (*М. Рильський*); День стояв чистий, кришталево **прозорий** (*О. Гончар*); **Каламутним** валом котилися від водопаду величезні хвилі (*І. Франко*); Місяць несміло, блідо поглядав крізь **мутні** шибки (*Я. Гримайло*).

2. *Перен.* З відсутнім по-тмаренням, ясний. Повитий тьмою, затьмарений, неясний.

◎ **Прозорий**, а, е ↔ **каламутний**, а, е око, очі, погляд.

○ Вона... скрізь шукає людей з **прозорими**, а не скляними очима (*Ю. Яновський*); Настя глянула на Гната **чистими**, щасливими очима (*М. Коцюбинський*); Дитина мовчки підвела на батька **каламутні** очі і, зморщившись, заплакала (*З. Тулуб*).

□ **Очищати** ↔ **каламутити** // **каламутитися** // **мутити** // **мутити**, **прозорий** // **чистий** // **кришталевий** // **прозористий** ↔ **мутний** // **мутнуватий**, **прозорість** ↔ **каламуть**, **прозоро** ↔ **каламутно** // **мутно**.

459. ПРОСТИЙ ↔ СКЛАДНИЙ

Елементарний за складом, однорідний, легкий для розуміння, звичайний. Важкий для розуміння, для здійснення, для виконання, для сприймання.

◎ **Простий**, а, е ↔ **складний**, а, е вір, вірш, вправа, життя, задача, композиція, людина, механізм, мова, операція, переживання, приклад, проблема, рисунок, робота, спосіб, справа, стиль, текст, фасон, форма, характер; для дитини, для іноземця, для мене, для

студента, для учня. Бути, здаватися, зробитися, ставати, вважатися **простим** ↔ **складним**. Досить, дуже, надто, незвичайно, цілком **простий** ↔ **складний**.

○ Найчистіша душа незрадлива, **Найскладніша** людина **проста** (*В. Симоненко*); Не випадковий і головний герой поеми — старий майстер, який прожив **просто** і водночас **складне** у своїй простоті життя (*Б. Олійник*). Елементарний приклад. Елементарне запитання.

□ **Простота** ↔ **складність**, **просто** ↔ **складно**, **спрощувати** ↔ **ускладнювати**, **простий** ↔ *перен.* **елементарний**.

Пор. ще: ПРОСТОТА ↔ СКЛАДНІСТЬ, СПРОЩУВАТИ ↔ УСКЛАДНЮВАТИ.

460. ПРОСТОТА ↔ СКЛАДНІСТЬ

Те, що відзначається до-
ступністю сприймання.

Те, що вражає ускладне-
ним розумінням.

◎ **Простота** ↔ **складність** вчинку, конструкції, сучасного правопису, поведінки; велика, незвичайна, постійна, щоденна.

○ Оті **простенькі** сільські байки, як дрібні, тонкі корінчики, вкорінюють у наші душі любов до рідного слова, його краси, **простоти** і чарівної милозвучності (*Г. Франко*); Наукова нормалізація літературної вимови, **спрощення** сучасного правопису, розробка питань стилістики різних жанрів мови — такі завдання поставило життя перед сучасною мовознавчою наукою (*Літ. Україна*); Народе мій! При тракторнім рулі, **У складності** прекрасного комбайна, Ти данину збираєш від землі (*М. Рильський*); Мабуть, легше зварити найскладнішу швидкісну плавку, ніж продертися крізь **складні лабіринти** завдань на квадратні рівняння (*В. Собко*).

□ **Спрощування** ↔ **лабіринт** // **ускладненість**.

Пор. ще: ПРОСТИЙ ↔ СКЛАДНИЙ, СПРОЩУВАТИ ↔ УСКЛАДНЮВАТИ.

461. ПРЯМИЙ ↔ КРИВИЙ

Без відхилень простягнутий з одного кінця в інший. Який простягається нерівною лінією.

◎ Прямий, а, е ↔ кривий а, е лінія, дорога, стежка, спис, лінія. Бути, стати, перебувати прямим ↔ кривим.

◇ Прямий відмінок ↔ Непрямий відмінок.

○ За село чоловік подався не прямою дорогою, а звивистою (*М. Стельмах*); Чумацький шлях простягався у вічність двома велетенськими кривими коліями (*О. Довженко*).

□ Рівний ↔ непряний // вигнутий // покручений // кривулястий, прямизна ↔ кривина // кривизна // кривуля, прямо ↔ криво, прямісінький ↔ кривесенький.

Пор. ще: ПРЯМИЙ ↔ КОСИЙ, РІВНИЙ ↔ КРИВИЙ.

462. ПРЯМИЙ ↔ КОСИЙ

Без відхилень простягнутий з одного кінця в інший. Який відхиляється від прямої лінії.

◎ Прямий, а, е ↔ косий, а, е лінія, стежка, спуск, відрізок лінії, проміння сонця, шов.

○ Широкі, прямі вулиці вилискувалися асфальтом (*Остан Вишня*); Виноградний лист закривав гостей від косоного проміння сонця (*І. Нечуй-Левицький*).

□ Прямизна ↔ косина, прямо ↔ косо.

Пор. ще: ПРЯМИЙ ↔ КРИВИЙ, РІВНИЙ ↔ КРИВИЙ.

463. ПРЯМИЙ ↔ ОКРУЖНИЙ

Який іде, пролягає напростець, з'єднуючи якісь пункти. Розташований навколо чого-н.

◎ Прямий, а, е ↔ окружний, а, е дорога, стежка, вулиця, напрямок. Бути прямим ↔ окружним.

○ За селом чоловік подався не прямою дорогою, а звивистою, рососою обнизаною стежинкою, щоб менш попадатися людям на очі (*М. Стельмах*); Окружна

магістраль матиме велике значення для кращого зв'язку між окремими районами міста (*З газет*); Я не проламувався через мур, шануючи твоє завдання, а тепер знайшов я **кружну стежку** (*Леся Українка*).

□ **Простий** ↔ **кружний**, **прямизна** ↔ **окружність**.

464. ПХАТИ ↔ ВИТЯГАТИ

Штовхаючи, примушувати пересуватися в певному напрямку. Тягнучи, виволікати щон. звідкись.

◎ **Пхати кудись** ↔ **витягати з якого-н. місця** людину, мішок, річ, шафу, коней.

○ Життя людей, як їзда під гору: один **тягне**, інший **пхає**, один одному допомагає (*Народне прислів'я*); Не цуратися їх [чужих слів], але й не **бгати** їх у нашу мову без міри (*В. Самійленко*).

□ **Бгати** ↔ **витягати**.

465. РАДІСНИЙ ↔ СУМНИЙ

1. Який відчуває почуття радості, сповнений радості, виражає радість. Який сумує, відчуває сум, сповнений суму, виражає сум, невеселий.

◎ **Радісний**, а, е ↔ **сумний**, а, е вигляд, голос, крик, настрої, обличчя, погляд, почуття. **Радісні** ↔ **сумні** очі. Бути, здаватися, ставати **веселим** ↔ **сумним**. Досить, дуже, завжди, надто **радісний** ↔ **сумний**.

2. Який викликає радість, сприяє радості. Який викликає сум, сприяє суму.

◎ **Радісний**, а, е ↔ **сумний**, а, е вістка, година, день, зустріч, повідомлення, свято, факт; для батька, для Ганни, для колективу, для матері, для народу, для сина. Дуже, особливо, цілком **радісний** ↔ **сумний**. Бути, стати **радісним** ↔ **сумним**.

○ І припала така година
Дуже **радісна** і трохи **сумна**:
У Миколи були іменини (*В. Симоненко*);

І далі вона писала в такому ж дусі і довго потім плакала і радісними й сумними слізьми (*М. Хвильовий*); Мої сумні й радісні дороги (*Д. Павличко*); Парубок хороший-прехороший, веселий, жартівливий (*Ю. Федькович*).

□ Жартівливий ↔ журний // журливий // жалібний // жалісливий // сумовитий.

Пор. ще: ВЕСЕЛИЙ ↔ СУМНИЙ, ВЕСЕЛИЙ ↔ ПОНУРИЙ, РАДІСНО ↔ СУМНО, РАДІСТЬ ↔ СУМ, РАДІСТЬ ↔ МУКА, РАДІТИ ↔ СУМУВАТИ, РАДУВАТИСЯ ↔ СМУТИТИСЯ.

466. РАДІСНО ↔ СУМНО

Про наявність радісного,   Про наявність сумного,
життєрадісно, весело.   смутно, нерадісно, печально.

◎ Вести себе, зітхати, здійснювати що-н., працювати, реагувати на що-н., розповідати, співати, хвалитися, ходити радісно ↔ сумно.

○ Одні очі можуть дивитися і радісно, і сумно (*Народне прислів'я*).

Пор. ще: ВЕСЕЛИЙ ↔ СУМНИЙ, РАДІСНИЙ ↔ СУМНИЙ, РАДІСТЬ ↔ МУКА, РАДІТИ ↔ СУМУВАТИ, РАДУВАТИСЯ ↔ СМУТИТИСЯ.

467. РАДІСТЬ ↔ СУМ

Почуття задоволення,   Почуття незадоволення,
втіха, приємність.   смуток, печаль, журба.

◎ Радість велика, виняткова, небувала, дитяча, душевна, незбагненна, тиха, щира, ясна ↔ сум великий, душевний, надмірний, незбагненний; радість ↔ сум батька, дитини, матері, сина, чоловіка, учня. Відчуття, почуття, сльози радості ↔ суму. Виразити, відчувати, приносити, робити кому-н. чимось радість ↔ сум, смуток. Сприятти чийсь радості ↔ чиемусь смутку.

○ Лиха та радість, по котрій сум наступає. Радість красить, а печаль палить (*Народні прислів'я*); Таки став,— крізь радість і смуток посміхалася жінка. І це

слово «Ярина» бринить йому печаллю і радістю (М. Стельмах);

Аби могла почуť в душі моїй
Луну твоєї радості чи суму (Д. Павличко);

Тепер він з нами в радості і сумі (Л. Костенко);
Журба не сонце, а сушить добре (Народне прислів'я).

□ Втіха ↔ журба.

Пор. ще: ВЕСЕЛИЙ ↔ СУМНИЙ, РАДІСНИЙ ↔ СУМНИЙ, РАДІСНО ↔ СУМНО, РАДІТИ ↔ СУМУВАТИ, РАДІСТЬ ↔ МУКА, РАДУВАТИСЯ ↔ СМУТИТИСЯ.

468. РАДІСТЬ ↔ МУКА

Почуття задоволення, Душевне страждання,
втіха, приємність, радо- глибоке нещастя, при-
щі. кроші, біль, горе.

◎ Радість ↔ мука небувала, незвичайна, неперевершена, несподівана, нова, очікувана, пережита, справжня, чужа. Відчувати, мати, передчувати радість ↔ муку. Прийшла, сталася велика радість ↔ мука. Приносити, пророкувати кому-н. радість ↔ муку. Сяяти, скакати, танцювати від радості ↔ не могли говорити, замовкнути від муки.

○ І почав Гурамішвілі, ставши серед хати, Да словами ж Руставелі світ старий хитати... Що ні вірш та що ні думка — радощі ж і болі (П. Тичина); Вона була рада Катерині, бо не мала в себе ні рідних, ні добре знайомих; не мала з ким поділитися ні радістю, ні горем (С. Чорнобривець); Нема, як то бува часом, чоловік і жінка гостей вітають... що бачиш, живуть вони, як свої і все у їх вкупі: болеші і радощі, думки і гадки... (Марко Вовчок); Якась велична, чарівна сила зв'язує цих людей. Нема в них радості, і є в них радість. Нема в них горя, і є воно велике (У. Самчук); Все в тобі прекрасне і священне, Мамо моїх радощів і мук (В. Симоненко); Цю жінку я люблю, і цю любов-лелеку Не радістю вкриваю, а плачем (М. Вінграновський).

2. *Перен.* Те, що приносить розраду, полегшення після страждань. Людські жертви при якому-н. зіткненні, війні, кровопролиття, вбивства.

○ Чи дійду до мети з потом я на чолі І сльозами **утіхи** уміюсь (*М. Рильський*); У **горі** тяжкому хто б тобі **втіху** подав (*М. Зеров*); Рости, живи — І знай, що людська **мисль**, **Що** людська **творчість** — найбільша **мука**, Найбільша **радість** на планеті нашій (*М. Рильський*); А тепер я не знаходжу для серця **розради** (*І. Франко*); Окопне життя, **злигодні**, **кров**, вогонь і рани посіяли в мільйонах сердець тривогу; Сумною чередою тяглися роки **злигоднів** і наполегливої праці (*З тв. О. Довженка*); Не чіпайте... **болючих ран** села (*М. Стельмах*).

□ **Втіха** ↔ (*життєві муки*) **злигодні** // *перен.* (*людські жертви*) **кров** // **кровопролиття** // (*страждання*) **рани**, **розрада** (*важкий сумний настрій*) **меланхолія**.

Пор. ще: **ВЕСЕЛИЙ** ↔ **СУМНИЙ**, **РАДІСНИЙ** ↔ **СУМНИЙ**, **РАДІСНО** ↔ **СУМНО**, **РАДІТИ** ↔ **СУМУВАТИ**, **РАДІСТЬ** ↔ **СУМ**, **РАДУВАТИСЯ** ↔ **СМУТИТИСЯ**.

469. РАДІТИ ↔ СУМУВАТИ

Проводити час у веселощах, розвагах, розважатися. Проїматися почуттям суму, смутитися, журитися, печалитися.

◎ **Радіти** з приводу приїзду сина, дочки, складених екзаменів, приходу весни, гарної погоди ↔ **сумувати** з приводу поганої погоди, поразки, чиеї-н. смерті, пожежі, хвороби. **Радіти** безтурботно, вельми, дуже, захоплено, надмірно, підкреслено ↔ **сумувати** вельми, глибоко, дуже, надмірно, особливо, тяжко. **Радіти** ↔ **сумувати** вчора, звечора, зранку, завжди; з друзями, з товаришами, з подругами; на весіллі, на гулянці, у лісі, у гостині. ○ Як **радіти**, то **радіти**, а **сумувати** нема коли (*Народне прислів'я*); — Заходьте, заходьте, — гукнула перелякана Антоніна Аполлінарівна, не знаючи, що їй робити — **журитися** чи **радіти** (*М. Стельмах*);

Я тоді твоїм ім'ям [Україно] радію
І сумую іменем твоїм (В. Симоненко);

Сонце заходить, гори чорніють,
Пташечка тихне, поле німіє,
Радіють люди, що одпочинуть...
Сумує, квилить, плаче рано

В Путивлі гряді Ярославна (З тв. Т. Шевченка);

Лукавий Лис поважно докладає: ...Це безголоса твар
Перед королем своїм ликує, Радіє і танцює (Л. Глібов).

□ Ликувати // торжествувати ↔ сумувати.

Пор. ще: ВЕСЕЛИЙ ↔ СУМНИЙ, РАДІСНИЙ ↔
СУМНИЙ, РАДІСНО ↔ СУМНО, РАДІСТЬ ↔ СУМ,
РАДІСТЬ ↔ МУКА, РАДУВАТИСЯ ↔ СМУТИТИСЯ.

470. РАДУВАТИСЯ ↔ СМУТИТИСЯ

Відчувати радість, пере-
бувати в піднесеному на-
строї, тішитися.

Відчувати смуток, става-
ти сумним, перебувати в
пригнобленому настрої,
сумувати, журитися.

◎ Радуватися ↔ смутитися з приводу чого-н. Вельми,
гаряче, від щирого серця, широко радуватися ↔ безутіш-
но, вельми, дуже, завжди, надмірно, тяжко смутитися.

○ Радість — не радуйся, а смуток — не смутись
(Народне прислів'я).

□ Радісний ↔ сумний, радість ↔ смуток, тішитися ↔
журитися.

Пор. ще: ВЕСЕЛИЙ ↔ СУМНИЙ, РАДІСНИЙ ↔
СУМНИЙ, РАДІСНО ↔ СУМНО, РАДІСТЬ ↔
СУМ, РАДІСТЬ ↔ МУКА, РАДІТИ ↔ СУМУВАТИ.

471. РАЗОМ ↔ НАРІЗНО

Вкупі з ким-, чим-н., су-
купно, гуртом, спільно.

Роздрібно, кожен відок-
ремлено, порізно, різ-
но, урізнобіч, поодинці,
окремо.

◎ Виростати, жити, йти, їхати, сіяти, сидіти, писати, стояти, ходити **разом** ↔ **нарізно**.

○ [Віктор] На зборах сиділи **разом**, а йшли, виходить, **нарізно** (Ю. Яновський).

472. РАЙ ↔ ПЕКЛО

1. Місце, де блаженствують праведні після смерті. Місце, де терплять грішники після смерті.

◎ Рай небесний, вічний, благодатний ↔ пекло кромішне, страшне.

○ Ні на землі, ні в неклі, ні в раю Він не забув своєї Беатріче; Навіть трудно розказати, що за лихо стало в краю, — Люди мучаться, мов в пеклі, Пан втішався, як у раю (З тв. Лесі Українки).

2. Красива благодатна місцевість. Нестерпні, незвичайно важкі умови життя.

◎ Створити **рай** ↔ **пекло** на землі, для людей. Справжній, чарівний **рай** ↔ справжнє, нестерпне **пекло**.

○ В тій гаю, У тій хатині, у раю, Я бачив пекло... Там неволя, Робота тяжкая, ніколи І помолитись не дають; Нема ні пекла, ані раю, Немає й Бога, тільки я! Та куций німець узлуватий (Із тв. Т. Шевченка).

◇ Мій раю (ніжне лагідне звертання до дорогої людини): Прощай, моя ти втіхонько єдина, Моє життя, мій раю дорогий (В. Самійленко) ↔ Пеклом дихати на кого (ненавидіти когось): Раду на мене пеклом дише за свою — цур їй! — носату циганку та голомшить молодицю ні за що, ні про що (М. Коцюбинський).

Пор. ще: САМОСТІЙНИЙ ↔ ЗАЛЕЖНИЙ.

473. РАННІЙ ↔ ПІЗНІЙ

Який являє собою початкову стадію розвитку, який настає рано, передчасний. Який являє собою останній період розвитку, який настає пізно, запізнений, останній.

◎ Ранній, я, є ↔ пізній, я, є весна, вечір, дитинство, зима, осінь, період чого-н., пора, ранок, стадія, твор-

чість кого-н. Бути, залишатися, здаватися, вважатися **раннім** ↔ **пізнім**. Досить, дуже, зовсім, надто, цілком **ранній** ↔ **пізній**.

○ **Ранній** пар родить пшеничку, а **пізній** — метличку (*Народне прислів'я*); Її лагідна селянська душа нічого так не любила, як цвіт найчистіших і найгустіших барв, а особливо рожевий на **ранніх** і **пізніх** гречках, коли бджоли збивають крильми і солодкий ранковий туман, і теплу хвилю, і тихий дзвін (*М. Стельмах*); Озимина зеленіє, сходить **рання** ярина, сіють **пізню** (*Остан Вишня*).

Пор. іще: РАНЕНЬКИЙ ↔ ПІЗНЕНЬКИЙ, РАНО ↔ ПІЗНО.

474. РЕВОЛЮЦІЯ ↔ КОНТРРЕВОЛЮЦІЯ

Докорінний переворот у житті суспільства, який призводить до ліквідації попереднього суспільного ладу і утвердження нового.

Активна протидія революції, боротьба проти революції, що перемогла, за повернення поваленого дореволюційного ладу.

◎ **Революція** буржуазна, буржуазно-демократична, пролетарська, російська ↔ **контрреволюція** буржуазна, ворожа, прихована, французька. **Революція** ↔ **контрреволюція**, якоїсь країни (російська, Франції) перемогла. Готувати, здійснити, підтримувати **революцію** ↔ **контрреволюцію**. Брати участь у **революції** ↔ **контрреволюції**. Чекати на **революцію** ↔ **контрреволюцію**.

○ **Революція** і **контрреволюція** — закономірні явища суспільного процесу (*З газет*).

□ **Революційний** ↔ **контрреволюційний**, **революційність** ↔ **контрреволюційність**, **революціонер** ↔ **контрреволюціонер**, **революціонерка** ↔ **контрреволюціонерка**.

475. РЕЛІГІЙНІСТЬ ↔ АТЕЇЗМ

Переконання в існуванні Бога, віра в Бога.

Заперечення існування Бога, безбожність.

◎ **Релігійність** абсолютна, непохитна, переконлива ↔ **атеїзм** абсолютний, непохитний, повний. Проїнятися

релігійністю ↔ атеїзмом. Пропагувати серед кого-н., підтримувати, скріпляти віру в релігійність ↔ атеїзм.

○ Релігійність — це вільний вибір людей вірити в існування Бога, атеїзм — насильницьке нав'язування людям протилежного (З посібника).

□ Віра ↔ безвіра // безбожність, побожність // богобоязливість ↔ вільнодумство.

Пор. ще: ВІРУЮЧИЙ ім. ↔ АТЕЇСТ, ПОБОЖНИЙ ↔ ГРІШНИЙ.

476. РІВНИЙ ↔ КРИВИЙ

Рівно витягнутий в якому-н. напрямку, без вигинів, прямий, простий, (про людину) стрункий. Не прямолінійний, з вигинами, вигнутий, погнутий.

◎ Рівний, а, е ↔ кривий, а, е алея, вулиця, коридор, нога, риска, проділ волосся, стан, шеренга. Бути, залишатися, робитися, ставати рівним ↔ кривим. Абсолютно, винятково, випадково, дуже, зовсім, майже, повністю, цілком рівний ↔ кривий.

◇ Рівний, як свічка ↔ кривий, як кочерга.

○ З рівних дерев будівлі будують, а кривими — в печах топлять (Народне прислів'я).

□ Рівно ↔ криво, рівність ↔ кривизна, прямий // простий ↔ кривий // погнутий, рівний ↔ сукуватий // (з кривим стовбуром) кордуватий // корячкуватий, рівний ↔ горбастий, рівняти ↔ кривити, вирівнюватися ↔ викривлятися, рівнина ↔ кривина.

Пор. ще: ПРЯМИЙ ↔ КРИВИЙ.

477. РІДНИЙ ↔ ЧУЖИЙ

1. Який має кровні зв'язки, кровну спорідненість з ким-н. Який не має кровної спорідненості з ким-н.

◎ Рідний, а, е ↔ чужий, а, е бабуся, батько, дитина, дитя, дідусь, дружина, дядько, зять, людина, мати, невістка, сестра, чоловік; батькові, мені, нам, сестрі,

тобі. Бути, залишатися, вважатися, ставати, уважатися **рідним** ↔ **чужим**.

У знач. ім.: **Рідні** — батьки; ↔ **чужі** — той, хто не є кровно спорідненим.

2. Близький кому-н. духом, звичками, поглядами, власний. Який має інші погляди, прагнення, інтереси, далекий.

⊙ **Рідні** ↔ **чужі** звички, обличчя, одностудії, погляди, приятелі, соратники; класові, мені, організації, учням. Бути, здаватися, зробитися, рахуватися, ставати (зовсім) **рідним** ↔ (зовсім) **чужим**. Досить, дуже, цілком **рідний** ↔ **чужий**.

Пор. ще: **ДАЛЕКИЙ** ↔ **БЛИЗЬКИЙ**.

3. В якому народився, виріс хто-н., який пов'язаний з чимсь місцем народження. Який не є батьківщиною, постійним місцем проживання кого-н.

⊙ **Рідний**, а, е ↔ **чужий**, а, е батьківщина, дім, земля, край, місто, місце, місцевість, мова, оселя, село, сторона. Бути, ставати кому-н. **рідним**, як **рідний** ↔ **чужим**, як **чужий**. Зовсім, повністю, цілком **рідний** ↔ **чужий**.

◇ **Рідна** країна — батьківщина ↔ **чужа** країна — чужина. **Рідна** мова, **рідне** слово — мова національності, до якої належить ця людина ↔ **чужа** мова — мова національності, до якої не належить ця людина.

○ **Чужа** земля, немов полин, а **рідна** — приносить насолоду серцю; Багач **чуже** загрибає, бо **своєму** ліку не знає (*Народне прислів'я*); Хто з нас **батьківську** країну проміняє на **чужу**? Вічний сором тобі, сину За се був би (*П. Грабовський*);

Вона ж **свою** дитину годувала
Та вже й сусідську бавила, **чужу**
(*Л. Костенко*).

□ **Чужісінький** ↔ **ріднесенький**, **чужинний** // **чужинський** ↔ **рідний**, **кrevний** // **кровний** // **свій** ↔ **чужий** // **чужиницький** // **чужинний**.

478. РІДНИТИСЯ ↔ ВІДЧУЖУВАТИСЯ

Перен. Ставати кому-н. близьким духом, поглядами. Ставати комусь чужим, припиняти стосунки з ким-н.

О Лаговський був скрізь укупі з Аполлоном і відчужувався від Володимира (*А. Кримський*); Війську даю волю карати непослушних, а з друзями ріднитися (*І. Ле*).

479. РІЗНИЦЯ ↔ ТОТОЖНІСТЬ

Несхожість, відмінність у чомусь, між ким-, чим-н. Цілковита схожість чого-н., подібність одного до одного за своєю суттю і зовнішніми ознаками, однаковість.

◎ **Різниця** ↔ **тотожність** абсолютна, велика, величезна, відчутна, єдина, значна, невелика, непомітна, несуттєва, основна, повна, помітна, суттєва, цілковита. Вивчати, пізнавати, приховувати, сприймати **різницю** ↔ **тотожність** чого-н. **Різниця** у поглядах, у ставленні до кого-н. ↔ **тотожність** поглядів, ставлення, думок. Добиватися, досягати **різниць** у чому-н. ↔ **тотожності** чого-н.

О Ніколи до цієї хвилини Бронко не припускав, що психічні переживання можуть відтворитись (виявлятися. — *Прим. ред.*) з такою **тотожністю**... Ще чіткіше давала себе знати **різниця** між обома сестрами (*І. Вільде*).

□ **Різний** ↔ **тотожний** // **відповідний** // **адекватний**.

Пор. ще: **ОДНАКОВИЙ** ↔ **РІЗНИЙ**.

480. РІШУЧИЙ ↔ СТРИМАНИЙ

Непохитний у свої вчинках. Який виражається неквапливо, уповільнено, нерішуче.

◎ **Рішучий**, а, е ↔ **стриманий**, а, е людина, жінка, хлопець; дуже, справді, часом; у вчинках, в якійсь ситуації, в боротьбі. Бути, стати, вважати кого-н., вважатися **рішучим** ↔ **стриманим**.

О Він був **рішучий**; видно було, що він не жартує

(*М. Коцюбинський*); Старшина Буряченко належав до людей стриманих (*П. Загребельний*); Тяжко бути непевним завтрішнього дня (*Л. Смілянський*); Він... безоглядний і до безміри самозакоханий (*Г. Вільде*).

□ **Безоглядний** ↔ **непевнений** // **непевний**.

481. РОЗКВІТ ↔ ЗАНЕПАД

Зниження рівня розвитку.

Найвищий ступінь піднесення, процвітання.

◎ **Розквіт** ↔ **занепад** великий, сьогоднішній, небачений, повний, сильний, постійний, однобокий, односторонній, мирний, природний, штучний; культури, промисловості, здоров'я, сил, розуму, волі, будівництва, торгівлі. Початок, кінець, продовження, умови, рівень **розквіту** ↔ **занепаду**. Прямувати до **розквіту** ↔ уникати **занепаду**.

○ Наша доба є добою **розквіту** культур (*М. Рильський*); Печерський монастир швидко виходив із **занепаду** (*З. Тулуб*).

□ **Піднесення** // **процвігання** ↔ **засгій** // **мертвеччина** // **занепадництво**, **процвітати** // **підноситися** ↔ **занепадати**.

Пор. ще: ПІДНЕСЕННЯ ↔ *СПАД*.

482. РОЗКІШ (РОЗКОШІ) ↔ НУЖДА

Житейські вигоди, пов'язані з багатством, комфортом, пишнотою.

Нещасливий стан, що приносить убогість, нещастя, лихо.

◎ **Розкіш (розкоші)** ↔ **нужда** велика, сьогоднішня, небувала, постійна; життя, в побуті. Початок, кінець **розкоші** ↔ **нужди**.

○ Удень його зовсім не видно, хіба уночі почувеш, як старий немощною рукою глухо дзвонить у чавунну дошку, віщуючи про давню славу свого двору, про колишню **розкіш-багатство** (*Панас Мирний*); Тепла кавказька біла палеринка, дороге **розкішне** боа, що змією обвило шию і спало аж додолу, тепле плаття — все показувало не лише **достаток**, але і **розкіш** (*Г. Хоткевич*);

Розкіш — то не біда, аби нужди не було; Запас біди не чинить (*О. Льченко*); Млин меле — мука буде, язик меле — біда буде (*Народне прислів'я*); Петре! Петре! Де ти тепер? Може, де скитаєшся в **нужді і горі**? (*І. Котляревський*).

◇ **Купатися в розкоші (розкошах) (жити в багатстві)**
 ↔ **Біда (горе, нужда) гне додолу (хто-н. зазнає великого нещастя).**

□ **Достаток // розкошування ↔ бідність // убогість // убожество // нужда // нестатки // злидні // злигодні // бідарство // бідацтво // бідування, розкошувати ↔ бідувати.**

Пор. ще: БАГАТИЙ ↔ БІДНИЙ, БАГАТСТВО ↔ БІДНІСТЬ, БАГАЧ ↔ БІДНЯК.

483. РОЗКІШНИЙ ↔ НУЖДЕННИЙ

Який супроводжується Який сповнений нещастя, убогості.
 розкішшю, великими витратами грошей, багатства, марнотратством.

◎ **Розкішний, а, е ↔ нужденний, а, е** світлиця, одяг, убрання, палати, шати, життя. Дуже, винятково, досить, вельми, помірно, надзвичайно **розкішний** ↔ **нужденний**. Бути, стати **розкішним** ↔ **нужденним**.

○ За собою життя веселе, **розкішне**, без праці, без клопоту, пред собою — **убоге** доживання віку, може тяжка праця на старість (*Панас Мирний*).

Пор. ще: БАГАТИЙ ↔ БІДНИЙ, БАГАТСТВО ↔ БІДНІСТЬ, БАГАЧ ↔ БІДНЯК.

484. РОЗМАХ ↔ КЛАПОТЬ

1. *Перен.* Широкий простір, на якому розкинулось що-н. Невелика частина якоїсь поверхні.

◎ **Розмах** ↔ **клапоть** землі, поля, простору, **розмах** широчезний, великий, просторий ↔ **клапоть** вузький, маленький, обмежений.

○ Вражає і **розмах** засніженої рівнини (*М. Стельмах*); Вдумливими очима він оглянув сумне поле, де сіріли недоорані **клапті** стерні (*С. Васильченко*).

2. *Перен.* Широта і різноманітність виявлення чогось. Невеликий вияв чогось.

○ Все тріщить, руйнується, готується в нечуваній за **розмахом** катастрофі (*О. Гончар*); З дому чути тихий стук посуду, **клаптик** пісні з поля прилетів; Нові люди мислять по-новому, мислять державними **масштабами** (*З тв. М. Рильського*); Вража **масштабність** творів І. Франка, **широчінь** його думок і глибоке розуміння **обмеженості** посередностей (*З посібника*).

□ **Масштаб** // **мастабність** // **широчінь** ↔ **обмеженість** // **клаптик**.

485. РОЗМНОЖУВАТИСЯ ↔ ГИНУТИ

Виникати, зростати. Переставати існувати, жити.

◎ **Розмножуватися** ↔ **гинути** швидко, щороку, масово, повсякчас, у певних умовах. Люди, рослини, рептилії, водорослі **розмножуються** ↔ **гинуть**.

○ Ми [Ворони] працюємо і нас раз у раз менше, **гинемо**, а вони [Сови] дармують — і **плодяться** та **множаться** на нашу погибель (*За І. Франком*);

□ **Плодитися** // **множитися** // **збільшуватися** ↔ **зменшуватися**.

Пор. ще: ЗБІЛЬШУВАТИ ↔ ЗМЕНШУВАТИ.

486. РОЗУМНИЙ ↔ ДУРНИЙ

1. Який має ясний розум, тямущий, кмітливий, мудрий. Розумово обмежений, нерозумний, тупий.

◎ **Розумний**, а, е ↔ **дурний**, а, е вигляд, вираз обличчя, дитя, дівчина, дядько, жінка, зять, керівник, людина, обличчя, парубок, приятель, син, студент, учень, чоловік. Бути, виростати, залишатися, здава-

тися, ставати, уважатися **розумним** ↔ **дурним**. Вельми, винятково, глибоко, досить, дуже, повністю, цілком **розумний** ↔ **дурний**.

2. Який керується розумом, виконується з розумом, змістовний. Який не керується розумом, здоровим глуздом, пустий, безглуздий.

◎ **Розумний**, а, е ↔ **дурний**, а, е вчинок, думка, доповідь, книга, оповідання, поведінка, політика, рада, рішення, роман, ставлення, твір, ухвала, фільм. Бути, виявлятися, досить, залишатися, здаватися **дурним** ↔ **розумним**. До певної міри, винятково, дуже **розумний** ↔ **дурний**.

◇ **Розумна голова, він з головою** — а) наділена розумом людина; б) кмітлива, тямуща людина ↔ **дурна голова, капустяна голова, дурний розум, дурне серце** — про розумову обмеженість, тупість, нікчемність.

○ **Мудрого** шукай, **дурного** обходь (*Народне прислів'я*); Був собі дід та баба, а в них було три сини: два **розумних**, а третій — **дурний** (*З народної творчості*); Повзає по світу страшна **дурість**, але ж ходить і **мудрість** (*М. Стельмах*); Він силкується оту нісенітну уяву розпорозити здоровими думками (*М. Коцюбинський*); Ти, мабуть, і справді **кручений** (*М. Кропивницький*); Нема на світі такої дурниці, такої **безглуздої** справи, котра б не знайшла свого запаленого апостола і свого мученика (*І. Франко*).

□ **Розуміння** ↔ **нерозуміння**, **розумненький** ↔ **нерозумненький**, **розумник** ↔ **дурень**, **розумниця** ↔ **дурна** (в знач. ім.), **розумно** ↔ **нерозумно**, **кмітливий** ↔ **тупий**, **мудрий** ↔ **тупий**, **мудрість** // **мудрощі** ↔ **тупість** // **дурість**, **мудріти** ↔ **дурніти**, **тямущий** ↔ **нерозумний**, **мізкуватий** ↔ **безглуздий** // **нісенітний** // (*лайливе*) **кручений** // **придуркуватий** // **недотепний** // **недоумкуватий**, (*з чимось добре обізнаний*) **компетентний** // **змістовний** ↔ **абсурдний**, **змістовно** // **компетентно** ↔ **безглуздо** // **абсурдно**.

Пор. ще: **МУДРІСТЬ** ↔ **ДУРНІТА**.

487. РОЗЦВІТАТИ ↔ ВІДЦВІТАТИ

1. Починати цвісти, вкриватися квітами, цвітати. Закінчувати, переставати цвісти, відцвітатися.

◎ **Розцвітати** ↔ **відцвітати** в кімнаті, в лісі, в оранжереї, в саду, в теплиці; на вікні, на клумбі, на лузі, на полі; зовсім, пишно, повністю, чарівно, чарівним цвітом. Бузок, вишня, квітка, конвалія, шипшина, сад, соняшник, яблуня, троянда **розцвітає** ↔ **відцвітає**. Буде, закінчує, починає, продовжує **розцвітати** ↔ **відцвітати**.

2. У перен. знач.: Вступати в пору найвишого розвитку, ставати здоровим, гарним. Втрачати молодість, свіжість, привабливість.

◎ **Розцвітає** ↔ **відцвітає** жінка, Іван, мати, хто-н., чоловік; вік, здоров'я, краса, молодість, обличчя, свіжість, сила. Буде, починає, продовжує **розцвітати** ↔ **відцвітати**.

○ Цвіли садки і відцвітались, а Микола не вертався (І. Нечуй-Левицький).

□ **Розквіт** // **цвітіння** // **розцвітання** ↔ **відцвітання**; **розквітлий** // **розцвілий** ↔ **відцвілий**.

488. РОЗШИРЮВАТИ ↔ ЗВУЖУВАТИ

Збільшувати в ширину цю-н. Зменшувати в ширину цю-н.

◎ **Розширювати** ↔ **звужувати** вхід, дорогу, коридор, отвір, спідницю, стежку, сходи; на півметра, на стільки-то сантиметрів; акуратно, з труднощами, без труднощів, відразу, впевнено, енергійно, непомітно, обережно, старанно, швидко, як-н.

○ Людина, долаючи простори, не звужує, а поширює їх (В. Кулик).

□ **Розширення** ↔ **звуження**, **поширювати** ↔ **звужувати**.
Пор. ще: **ШИРОКИЙ** ↔ **ВУЗЬКИЙ**.

489. РОЗШИРЮВАТИ ↔ ЗМЕНШУВАТИ

Збільшувати інтенсивність чого-н., дію чого-н., додавати, збільшувати.   Робити незначною інтенсивність чого-н., дію чого-н.

◎ **Розширювати ↔ зменшувати** вплив, дослідження, заняття, наступ, оборону, працю; без труднощів, повільно, поступово.

○ Нагідки мають властивість **обмежувати** запалення (З посібника).

□ **Розширення ↔ зменшення, розширювати ↔ обмежувати** // (певною кількістю) **лімітувати** // (певним місцем) **локалізувати**.

Пор. ще: **ЗБІЛЬШУВАТИ ↔ ЗМЕНШУВАТИ**.

490. РОЗШИРЮВАТИ ↔ СКОРОЧУВАТИ

Збільшувати об'єм чого-н., кількість, тривалість чого-н., продовжувати.   Зменшувати об'єм чого-н., кількість, тривалість чого-н.

◎ **Розширювати ↔ скорочувати** випуск продукції чого-н., знання, кількість чого-н., оповідання, п'єсу, речення, розмір чого-н., статтю, текст, чисельність чого-н.; на аркуш, на одну дію, на тиждень, на годину; відкрито, відразу, моментально, поступово, уважно, швидко.

○ Я був студентом,
Бажав науки і знання
І кожним дорожив моментом,
Щоб здобувати їх, щодня,
Їх обсяг пильно **розширяти** (І. Франко);

Іван вдивлявся в вогонь, щоб чим-н. **скоротити** чекання (М. Коцюбинський); Він намагався **скоротити** доступ інформації (З газет).

□ **Розширення ↔ скорочення**.

Пор. ще: **ЗБІЛЬШУВАТИ ↔ ЗМЕНШУВАТИ**.

491. РУЙНУВАТИ ↔ ОНОВЛЮВАТИ

Перен. Перетворювати   Створювати наново щось
щось на інше.   знищене.

○ Хмари, як хвилі, перекочувалися по небі, підпливали одна під одну, **руйнували** силуети верблюдів і **оновлювали** химерні форми (*Ю. Яновський*).

□ **Руйнування** ↔ **оновлення**.

492. РУХ ↔ СПОКІЙ

Зміна положення кого-,   Стійкий стан нерухо-
чого-н. унаслідок обер-   мості.
тання, переміщення.

◎ **Рух** ↔ **спокій** постійний, сталий, незмінний. Перебувати, бути завжди, часто в **русі** ↔ в **спокої**.

○ Де зникає межа між **рухом** і **спокоєм**, між забуттям і прозрінням, між віддаленістю і близькістю, між пристрасстю і байдужістю? (*М. Матіос*); **Спокій** є моментом абсолютного **руху** (*З посібника*).

493. САДИТИ ↔ КОРЧУВАТИ

Закопувати в землю корін-   Виривати з землі разом з
ня саджанців, бульб тощо.   корінням.

◎ **Садити** ↔ **корчувати** куші, дерева, молоді сосни, горіхи, груші. **Садити** картоплю, біб, квасолю ↔ **копати** картоплю, **збирати** біб, квасолю.

○ Любо вітами старими Груші хату вкрили, Що діди й баби на спомин Унукам **садили** (*П. Куліш*); Вона сама було й барила робить,.. дуби **корчує** (*Г. Барвінок*).

□ **Садіння** ↔ **корчування**, **садіння** ↔ **копання**.

494. САМОБУТНІЙ ↔ БАНАЛЬНИЙ

Який відзначається при-   Який втратив свою само-
родною неповторністю,   бутність, неоригінальний.
не подібний до інших,
оригінальний.

◎ **Самобутній**, я, є ↔ **банальний**, а, е мистецтво, творчість, культура, риси вдачі, усмішка, поведінка,

висловлювання, компліменти, жарти; дуже, надто. Бути, стаги, залишитися назавжди, сьогодні **самобутнім** ↔ **банальним**.

○ Українська пісня має **самобутній, неповторний, оригінальний** характер (*З посібника*); Лице в Орисі було **оригінальне** (*І. Нечуй-Левицький*); Він... обмінювався з нею кількома **банальними** фразами (*І. Франко*).

□ **Оригінальний** // **неновторний** ↔ **банальний, оригінальність** // **самобутність** ↔ **банальність**.

495. САМОСТІЙНИЙ ↔ ЗАЛЕЖНИЙ

Який не залежить від нікого, не підкоряється нікому. Який змушений підпорядковуватися комусь.

◎ **Самостійний, а, е** ↔ **залежний, а, е** держава, народ, людина, суспільство; людина, чоловік, дівчина; дуже, завжди, давно, багато років, роки.

○ Це вольова самовпевнена і надто **самостійна** дівчина (*І. Вільде*); На політичній карті світу з'явилося десятки **незалежних** країн, які перестали бути **підлеглими** (*З газет*).

□ **Незалежний** // **непідлеглий** // **непідвладний** // **суверенний** ↔ **несамостійний** // **підпорядкований** // **підвладний** // (у взаємній залежності) **корелятивний, незалежність** // **самостійність** ↔ **залежність** // **підпорядкованість** // (**взаємна залежність**) **кореляція, колонізатор** ↔ **самостійник, колонізувати** ↔ **визволятися, колонізація** ↔ **незалежність, колонізаторський** ↔ **незалежний**.

496. СВАРИТИСЯ ↔ МИРИТИСЯ

Сперечатися з рішучим невдоволенням. Припиняти суперечку.

◎ **Сваритися** ↔ **миритися** цілком, назавжди, надовго; з людьми, з сусідом, з другом, ворогом.

○ А як з Дмитром **посваритесь**, то й **помиритеся**. Хлопець він хороший (*М. Зарудний*); А той коваль... лихий та **сварливий** (*Марко Вовчок*); **Примирливий** тон Ніколає зробив свою справу (*М. Чабанівський*).

□ **Сварливий** // **сваркий** ↔ **примирливий**, **сварка** ↔ **примирення**.

497. СВІЖИЙ ↔ ЗІВ'ЯЛИЙ

1. Який не втратив своєї природної свіжості. Який перестав бути соковитим, природнім.

◎ **Свіжий**, а, е ↔ **зів'ялий**, а, е квітка, рослина, бур'ян, хвощ, троянди. Бути, стати **свіжим** ↔ **зів'ялим**.

○ У мене в хаті щодня **свіжий** букет з літніх квіток (*М. Коцюбинський*); Твої листи завжди пахнуть **зів'ялими** трояндами (*Леся Українка*).

2. *Перен.* Який не втратив своєї природної самобутності, новизни. Зруйнований або зіпсований важкими обставинами.

◎ **Свіжий**, а, е ↔ **зів'ялий**, а, е чуття, ставлення, кохання. Бути, стати **свіжим** ↔ **зів'ялим**.

○ Щось світле і радісне стукало в її життя, обіцяло скрасити безрадісні будні, прийти їй на поміч, виповнити її передчасно **зів'яле**, порожнє серце новим, **свіжим** і дужим чуттям (*А. Дімаров*).

498. СВІТАНОК ↔ СМЕРКАННЯ

Початок ранку перед появою сонця, досвіток, схід сонця. Напівтемрява після заходу сонця, присмерки, захід сонця, присмерк, сутінки.

◎ **Світанок** зимовий, літній, пізній, ранній ↔ **смеркання** зимове, літнє, пізнє, раннє. Початок **світанку** ↔ **смеркання**. Бути, гуляти, працювати, повернутися, спати, танцювати, учитися до (самого) **світанку** ↔ до (самого) **смеркання**. Дочекатися **світанку** ↔ **смеркання**. Настав **світанок** ↔ настало **смеркання**.

◇ **Від світанку до смеркання** — від раннього ранку до пізнього вечора.

○ **Від світанку до смеркання** стригла вона ярк і баранів, які лежали перед нею зі зв'язаними ногами (*З. Тулуб*);

Де не повернешся, — кругом у світі ти...
 Душі світання, сутінку, печалі
 (М. Вінграновський);

І світає, і смеркає,
 І знову смеркає (Т. Шевченко).

- Світати ↔ смеркати; досвіток ↔ присмерк.
 Пор. ще: ВЕЧІР ↔ РАНОК, СХІД¹ ↔ ЗАХІД¹.

499. СВІТИТИСЯ ↔ ГАСНУТИ

1. Давати світло.   Переставати світитися.
- ◎ Світитися ↔ гаснути сильно, дуже, зранку, ввечері, щодня. Лампа, ліхтар, каганець, зоря **світиться** ↔ **гасне**.
 ○ На вулицях уже **світилися** лампи (О. Маковей);
 В оселі, мов сам по собі, **гасне** каганчик (М. Стельмах).
2. *Перен.* Виявлятися, ставати помітним (*про почуття, переживання*).   Втрачати силу вияву.
- ◎ Світитися ↔ гаснути сильно, дуже, тривалий час, весною. Почуття, переживання, співчуття, жаль, порив **світиться** ↔ **гасне**.
 ○ В поетових очах **світилось** і співчуття, і жаль до неї; Ні, жаль мені, що й сей порив **погасне** (З тв. Лесі Українки).
- Сяяти // (*слабо*) жевріти ↔ гаснути // **затухати**.

500. СВІТЛО ↔ ТЕМРЯВА

1. Промениста енергія, яка сприймається оком і робить видимим навколишній світ; освітлення, освітлене місце, ясність.   Відсутність світла, освітлення, темне, не освітлене місце, темнота, тьма, морок, темінь.
- ◎ Світло далеке, денне, електричне, місячне, несподіване, слабе, сліпуче, сонячне, фосфорне, яскраве, ясне ↔ **темрява** суцільна, виняткова, небезпечна, непроникна, нічна, повна; **світло** ↔ **темрява** надворі, у кімнаті, у лісі, у хаті. Світло ватри, лампи, місяця,

сонця, фар ↔ **темрява** неосвітленої вулиці, кімнати, лісу, ночі, пралісу. Захоплюватися, насолоджуватися **світлом** ↔ боятися, не любити **темряви**.

2. У перен. знач.: Те, що робить ясным, зрозумілим навколишній світ; уживається як символ істини, розуму, щастя. Неосвіченість, відсталість, неучтво.

◎ **Світло** дружби, любові, радості ↔ **темрява** безправ'я, злоби, ненависті. Боротися за **світло** дня ↔ проти **темряви** ночі.

○ Гейбо мовчки відкозиряв, вимкнув **світло** й одразу зник із Середою в непроглядній **темряві** (Ю. Яновський); Тепло — віра в перевагу добра над злом, правди над кривдою, **світла** над **темрявою**; І хоч тепер, дякуючи Франковій праці, стало трохи **ясніше**, все ж **темрява** ще й досі густа (З тв. М. Коцюбинського); Не всі бо із земляків наших самознищувалися духовно свідомо і з власного бажання, інколи вони були іграшками в руках могутньої імперської сили і не завжди свою **темноту** усвідомлювали. Їм затуляли очі, і вони... чесно вважали, що ніякого **сонця** і **світла** нема (В. Шевчук).

□ **Світловий** ↔ **темрявий**, **світло** ↔ **тьма**, **освітлювати** ↔ **затемнювати**, **освітлення** ↔ **морок**.

Пор. ще: **ЯСНИЙ** ↔ **ТЕМНИЙ**.

501. СИЛА ↔ КВОЛІСТЬ

Здатність живих істот напруженням м'язів виконувати фізичні рухи, різні дії; фізична енергія людини, тварини, міць, могутність; здатність людини до діяльності.

Відсутність сили, життєвої енергії, слабкість, хирлявість; відсутність духовної діяльності, безсилість, млявість.

◎ **Сила** ↔ **кволість** велика, випадкова, душевна, ідейна, неймовірна, особлива, природна, фізична. Груба, небуденна **сила** ↔ смертельна **кволість**. **Сила** ↔ **кво-**

лість атлета, батька, доказів, думки, людини, коня, сина, спортсмена, юнака. Відчувати, демонструвати, мати, показувати **силу** ↔ **кволість**.

О Слабий із дужим не борись, голий з багатим не дружись (*Народне прислів'я*);

Молодий я, молодий,

Повний сили та одваги (*П. Тичина*);

У Євгенії Григорівни тихо закрутилась голова, незрозуміла **кволість** тягарем повисла на руках і ногах (*О. Донченко*); А воно тільки дивиться оченятами, туманними від болю, ріже його тим болем: допоможи! Ти ж дужий, а я безпомічна!; Він зараз вабив її, притягав з магічною силою (*З тв. О. Гончара*).

□ Сильний ↔ кволий, (здоров'ям і силою) міцний // дужий // здоровий // кріпкий // (незвичайно сильний) магічний // (мороз, негода) лютий ↔ тендітний // слабкий // слабий // кволий // неміцний // немічний // безсилий, міцніти // дужчати // кріпшати ↔ кволіти, сила ↔ безсилля, силач // силань // богатир // атлет ↔ слабак // слабина, сильно ↔ кволо.

Пор. ще: МІЦНИЙ ↔ СЛАБКИЙ, МОГУТНІЙ ↔ БЕЗВЛАДНИЙ, СИЛЬНИЙ ↔ СЛАБКИЙ.

502. СИЛЬНИЙ ↔ СЛАБКИЙ

1. Який має велику фізичну силу. Який не має сили.

◎ Сильний, а, е ↔ слабкий, а, е людина, жінка, руки, ноги, мускули, тварина; дуже, досить, доволі. Бути, стати, здаватися **сильним** ↔ **слабким** духом, силою волі.
О Хто коли ставши в обороні бідних і слабих, не прийшов в розлад з можними і сильними?! (*Н. Кобринська*).

2. Значний за силою вияву. Незначний за силою вияву.

◎ Сильний, а, е ↔ слабкий, а, е вітер, порив, буря. Бути **сильним** ↔ **слабким**.

О Сильний порив бурі (*С. Васильченко*); Вітре буйний! Вітре буйний! Ти з морем говориш (*Т. Шевченко*);

Щхуну безжалісно кидало з хвилі на хвилю навіть при слабкому вітрі (З. Тулуб).

□ Годний ↔ знесилений // немічний // безсильний, буйний ↔ слабкий, силач // геркулес ↔ слабак, сильно ↔ безсило.

Пор. ще: МІЦНИЙ ↔ СЛАБКИЙ, МОГУТНІЙ ↔ БЕЗВЛАДНИЙ, СИЛА ↔ КВОЛІСТЬ.

503. СИМПАТІЯ ↔ АНТИПАТІЯ

Внутрішнє почуття прихильності, захоплення ким-, чим-н., приємність, прихильність.

Почуття неприязні, відрази до кого-н., чого-н., неприємність, неприхильність.

◎ Симпатія ↔ антипатія велика, величезна, взаємна, виняткова, внутрішня, колишня, надмірна, незвичайна, неприхована, одностороння, особлива, очевидна, палка, повна, пристрасна, справжня, щира, явна; аудиторії, глядачів, групи, класу, молоді, рідних, студентів, учнів, читачів, чоловіків; до дітей, до класу, до учнів. Виявляти, виражати, відчувати, мати симпатію ↔ антипатію до кого-н. Вияв, почуття симпатії ↔ антипатії до кого-н.

○ Симпатії, антипатії у неї залежать від настроїв і часто міняються (*Леся Українка*).

□ Симпатичний ↔ антипатичний, симпатичність ↔ антипатичність, симпатично ↔ антипатично.

Пор. ще: ПРИЄМНИЙ ↔ НЕПРИЄМНИЙ.

504. СИНХРОННИЙ ↔ НЕОДНОЧАСНИЙ

Який збігається в часі.

Який не збігається в часі з чим-н.

◎ Синхронний, а, е ↔ неодноразовий, а, е збіг обставин, дія, виникнення чого-н. Бути синхронним ↔ неодноразовим.

○ Прийнято говорити, що обертання витка відносно поля є асинхронним або неодноразовим; Синхронний або одноразовий збіг обставин; Одноразовість або неодноразов-

ність початку; **Одночасність** або **неодночасність** гальмування (*З посібника*).

□ **Одночасний** ↔ **асинхронний**, **одночасність** // **синхронність** ↔ **неодночасність** // **асинхронність**, **одночасно** ↔ **неодночасно**.

505. СИТИЙ ↔ ГОЛОДНИЙ

Який не відчуває голоду, не хоче їсти, який наситився, неголодний, нагодований, насичений. Який відчуває голод, хоче їсти, неситий, жадний.

○ **Ситий**, а, е ↔ **голодний**, а, е вигляд, вовк, ворог, ворона, дідусь, жебрак, вид, людина, погляд, сім'я, худоба. **Ситі** ↔ **голодні** діти, очі, оченята. Бути, виростати, жити, залишатися, ставати **ситим** ↔ **голодним**. Досить, дуже, знову, сильно **ситий** ↔ **голодний**.

У знач. ім.: **Ситий**, а, е, **ситі** — багаті, заможні ↔ **голодний** — той, що постійно голодує, бідний.

○ **Голодний ситого**, а **ситий голодного** не розуміє (*Народне прислів'я*); Микола: Кого то обходить, що ми їмо, що варимо, чи **ситі**, чи **голодні**? (*І. Франко*).

506. СІДАТИ ↔ ВСТАВАТИ

Опуститися сідницями на щось. Підводитися, встаючи на ноги.

○ Батько **сів** коло зятя, а мати, звісно, поралася, сама і страву на стіл подавала, бо Марусі не годилося з посаду **установити** (*Г. Квітка-Основ'яненко*); Дядьки стовбичили на майдані більше години, у них поболіли ноги, деякі відійшли до тополь, щоб лягти або **сісти** (*Г. Тютюнник*).

507. СІДАТИ ↔ СТОЯТИ

Опуститися сідницями на щось. Бути на ногах у вертикальному положенні.

○ Чого ж ви **стоїте**? **Сідайте**. **Сідайте** та побалакаємо (*Панас Мирний*); За тинем під вербами **сиділа** юрба дівчат. Хлопці **стояли** коло їх і балакали (*І. Нечуй-Левицький*).

508. СІЯТИ ↔ ЗБИРАТИ

Кидати зерно, насіння в землю, щоб зібрати врожай. Знімати з полів, городів урожай.

⊙ Сіяти зерно, пшеницю, жито, просо ↔ збирати урожай, жати пшеницю, жито, просо, косити овес, ячмінь, траву.

○ Сходить рання ярина, сіють пізню (*Остан Вишня*); Ось він зовсім виразно бачить той зруб, на якому... косив... траву (*М. Стельмах*); Удвох собі пшеницю жнуть, А діточки обід несуть (*Т. Шевченко*).

□ Сіяти ↔ жати.

509. СКЛАДАТИ ↔ РОЗБИРАТИ

Розміщувати що-н. у певному порядку. Розбирати на окремі частини.

⊙ Скласти ↔ розбирати механізм, годинника, конструкцію; швидко, повільно, ґрунтовно, уважно, добре, вчора, минулого тижня.

○ Розбирати машину завжди легше, як скласти її; Демонтаж печі і її новий монтаж потребували б від будівельників місяців (*З посібника*).

□ Монтувати ↔ демонтувати, складання ↔ демонтування, монтаж ↔ демонтаж.

Пор. ще: БУДУВАТИ ↔ РУЙНУВАТИ.

510. СКОРОМНИЙ ↔ ПІСНИЙ

Виготовлений з м'яса і молока. Позбавлений жирності, в якому відсутні м'ясні та молочні продукти.

⊙ Скоромний, а, е ↔ пісний, а, е страва, день. Бути скоромним ↔ пісним.

○ Пісна страва не пристає так до живота, як скоромна; Слова масні, та пироги пісні (*Народні прислів'я*); Нізчимний борщ йому обрид,.. Скоромного сердега забажав (*Л. Глібов*).

□ Масний // нізчимний ↔ пісний.

511. СКРОМНИЙ ↔ РОЗВ'ЯЗНИЙ

Стриманий у поведженні, вихований. Який поводить ся надто вільно, зухвало.

◎ **Скромний** ↔ **розв'язний** чоловік, хлопець, дівчина, парубок, людина; дуже, часто, не раз, від дитинства. Бути, стати **скромним** ↔ **розв'язним**.

○ Ми стали **скромні**, стали непомітні, Скупі на жест і мову запальну (*М. Зеров*); **Скромного** — не помічають, але до нього горнуться, а від **розв'язного** — тікають (*Народне прислів'я*).

□ **Скромний** ↔ **розгнуданий**, **скромність** ↔ **розв'язність**, **скромно** ↔ **розв'язно**.

512. СКУПЧУВАТИ ↔ РОЗМІЩАТИ

Збирати, зосереджувати в одному місці. Змушувати розійтися, розміститися.

◎ **Скупчувати** ↔ **розміщати** сили, людей, народ, речі; наполегливо, постійно, повсякчас, минулого місяця.

○ Там ворог **скупчив** понад п'ятсот багнетів (*Я. Качура*); Цієї ночі опришки не виходили вже нікуди. **Розставили** вартових і полягали спати (*О. Маковей*); **Розмістити** людей на нічліг.

□ **Скупчення** // **концентрація** ↔ *перен.* **розсівання**; (*зосереджуючи основне*) **концентрувати** // **зосереджувати** // **збирати** ↔ *перен.* **розпорозувати**, **скупчений** // **концентрований** ↔ **розсіяний** // **розкиданий**, **скупчено** // **концентровано** ↔ **розсіяно**.

513. СОЛОДКИЙ ↔ ГІРКИЙ

Який має смак, подібний до цукру, меду. Який має своєрідний їдкий, різкий смак.

◎ **Солодкий**, а, е ↔ **гіркий**, а, е кава, корінь, краплі чого-н., ліки, настій, огірок, перець, плід, присмак, смак, хрін, чай. **Солодкий** ↔ **гіркий** на смак. Бути, залишатися, здаватися, зробитися, стати **солодким** ↔ **гірким**. Абсолютно, завжди, зовсім, надмірно, сильно,

слабо, цілком **солодкий** ↔ **гіркий**. **Солодкий**, як мед, цукор ↔ **гіркий**, як перець, як полин, як редька.

◇ **Солодке**, а, е ↔ **гірке**, а, е життя.

○ Чим солодші слова, тим **гіркіша** правда; **Солодким** будеш — злижуть, **гірким** будеш — розплюють (*Народні прислів'я*); По росі на травинці, по якихось своїх таємничих прикметах вгадує Оленчук, де **солодка** проб'ється вода, де **гірка** (*О. Гончар*).

□ **Солоденький** ↔ **гіркенський**, **солодити** ↔ **гірчити**, **солодко** ↔ **гірко**, **солодість** ↔ **гіркість** // **гіркота**, **солодкуватий** ↔ **гіркуватий**.

514. СОЛОДКИЙ ↔ КИСЛИЙ

Який має смак, подібний до цукру, меду.

Який має гострий смак, подібний до цитрини, оцту.

◎ **Солодкий**, а, е ↔ **кислий**, а, е сік, молоко, сметана. **Солодкий**, а, е цукор, варення, мед ↔ **кислий**, а, е оцет, яблучний сік, квас, терен, лимон. Бути, стати, вважатися **солодким** ↔ **кислим**.

○ Жінки розставляють на майдані столи, з білими мережаними скатертями, ставлять борщ, хліб, картоплю, молоко — **кисле** й **солодке**; Прозорі дині наче стікали **солодким** медовим соком (*З тв. О. Довженка*).

◇ **Солодка** міна ↔ **кисла** міна (*своєрідна гримаса на обличчі, яка виражає відповідні почуття*).

□ **Солодкий** // *перен.* **медовий** ↔ **кислий**, **солодкавий** // **солодкуватий** ↔ **кислуватий**, **солоденький** ↔ **кисленький**, **солодко** ↔ **кисло** // **квасно**, **солодити** ↔ **кислити**, **солодість** // **солоднеча** // **сироп** ↔ **кислятина** // **кислота**.

515. СПЕКА ↔ ХОЛОД

Гаряче, дуже нагріте сонцем повітря, жар, спекота.

Низька температура навколишнього середовища, холоднеча, стужа, студінь.

◎ **Спека** велика, величезна, весняна, виняткова, липнева, літня, надмірна, небезпечна, неймовірна, несподівана, нестерпна, сильна, справжня, серпнева ↔

холод великий, винятковий, жахливий, зимовий, лютий, надмірний, нестерпний, осінній, пекельний, сильний, січневий, страшний. Використовувати, переносити **спеку** ↔ **холод**. Звикати, пристосовуватися до **спеки** ↔ до **холоду**. Використання, вплив, дія **спеки** ↔ **холоду**. Боятися, (не) зауважувати, (не) любити **спеки** ↔ **холоду**.

◇ **Кидати (кинути) то в жар, то в холод** — викликати сильне хвилювання, страх і т. ін.; **Спека спадає** — стає (стало) прохолодніше; **Збирається (береться) на тепло (на холод)** — починає теплішати (холоднішати).

○ **Холоду не любить, а в жару не спить** (*Загадка*); Це вже залежало від того, чи на **холоді**, чи в **теплі** був чоловік (*М. Стельмах*); Коли людиною керує одна лише думка — ніщо ту людину не візьме — ні голод, ні холод, ні смерть, ні **спека** (*Ю. Яновський*); **Холод** пробирає до кісток. При цілковитому безсніжжі **мороз** досягав кільканадцять градусів (*О. Гончар*); **Мороз** лютує, аж скрипить (*Т. Шевченко*); Доїхала я добре, .. ото тільки, що якийсь час було трохи паморочно від невітської **спекоти** в вагоні (*Леся Українка*).

□ **Спекота** ↔ **холоднеча**, **спека** ↔ **мороз**, **спекотливий** // **спекотний** ↔ **холоднуватий**, **жар** // **жара** ↔ **стужа** // **студінь**.

Пор. ще: **ГАРЯЧИЙ** ↔ **ХОЛОДНИЙ**, **ГРІТИ** ↔ **ОХОЛОДЖУВАТИ**.

516. СПЕРЕДУ ↔ ЗЗАДУ

Перед ким-, чим-н., по-переду. Після кого-, чого-н., позаду.

◎ Бути, жити, залишатися, йти, їхати, перебувати, працювати, сидіти, ходити **спереду** ↔ **ззаду**.

○ Щось крикнув до неї Давид, сам не чуючи свого голосу... А тільки чув, як під колесами — і **спереду**, і **ззаду**, під безліччю копит і коліс, наче туго нап'ята струна, бриніла дорога в ранкову далечінь (*А. Головка*);

Попереду сонця списаті промені,

А позаду — стовпи снігової куряви (*Д. Павличко*);

Смерть була **попереду** і **позаду**, а сорому не було ні там, ні там (*О. Льченко*).

Пор. ще: **ВПЕРЕД** ↔ **НАЗАД**, **ПЕРЕДНІЙ** ↔ **ЗАДНІЙ**.

517. СПОКІЙ ↔ ГРИЗОТА

Стан душевної рівноваги,   Душевні страждання, му-
відсутність тривоги.   ка.

◎ **Спокій** великий, постійний ↔ **гризота** велика, нестерпна. Мати **спокій** ↔ **гризоту**.

○ Дай мені **спокій**, прошу тебе; Ми тут... стільки **гризоти** зазнали, що й на рік би вистачило (*З тв. І. Франка*).

518. СПОКІЙ ↔ ЗАВЗЯТТЯ

Стан душевної рівноваги,   Сильне захоплення чим-н.
відсутність тривоги.

◎ **Згубити**, **втратити**, **знайти**, **відшукати** **спокій** ↔ **захопитися**, **бути охопленим завзяттям** // **азартом**, **увійти в азарт**; **працювати**, **поводитися**, **діяти**, **брати участь зі спокоем** ↔ **із завзяттям**.

□ **Рівновага** // **врівноваженість** ↔ **запал** // **азарт** // **захоплення**, **спокій** ↔ **хвилювання** // **емоції**, **спокій** ↔ (*зумовлений чим-н.*) **клопіт** // **клопотнеча** // **турбота** // **тривога** // (*легковажний, ризикований, непевний вчинок*) **авантюра**; **спокій** ↔ **незадоволення** // **заворушення** // **колотнеча** // **неспокій** // **сум'яття**.

Пор. ще: **ЗАСПОКОЮВАТИ** ↔ **ТУРБУВАТИ**, **СПОКІЙНИЙ** ↔ **НЕСПОКІЙНИЙ**.

519. СПОКІЙНИЙ ↔ НЕСПОКІЙНИЙ

Який перебуває в стані спокою, не відчуває хвилювання, тихий, лагідний.   Який виявляє **неспокій**, відчуває тривогу, тривожний, рухливий.

◎ **Спокійний**, а, е ↔ **неспокійний**, а, е **батько**, **вигляд**, **вітер**, **вода**, **дитина**, **життя**, **кінь**, **клас**, **море**, **почуття**, **собака**, **совість**, **сон**, **сусід**, **учень**, **худоба**, **юнак**, **хлопець**, **чоловік**, **дитя**, **жінка**, **Іван**, **натовп**; **дуже**, **занадто**, **часто**. **Бути**, **виростати**, **жити**, **залишатися**, **здава-**

тися, зробитися, ставати **спокійним** ↔ **неспокійним**. Абсолютно, досить, дуже, завжди, надмірно, цілком **спокійний** ↔ **неспокійний**.

○ Василина почувала, що її серце було **спокійне**, як тиха вода в ставку (*І. Нечуй-Левицький*); Цілісінський вечір він був **неспокійний** (*Марко Вовчок*); Максим Беркут всюди був однаковий, **спокійний** (*І. Франко*); Вирвався **бентежний** крик із далекої кімнати (*С. Васильченко*); Повиростали **буйні** обое, ...а матері через їхні **невгамовні** вдачі душа ніколи не буває на місці (*О. Гончар*); Серед робітників ходив Сиволап, **нервовий**, завжди чимось незадоволений (*Д. Ткач*); Любов робить **спокійних буйними**, а сердитих смирними (*Народне прислів'я*).

□ **Спокій** ↔ **неспокій**, **спокійно** ↔ **неспокійно**, **тихий** ↔ **неспокійний**, **спокійний** // **розважний** // (*голос*) **епічний** ↔ **бентежний** // **буйний** // **бурхливий** // **невгамовний** // **невгомонний** // **несамовитий** // **збуджений** // **нестямний** // **нервовий**, **врівноважений** // **витриманий** ↔ **емоційний** // **нестримний** // **запальний** // **експансивний** // *перен.* **гарячий** // **азартний** // **авантюрний**, **спокійно** // **врівноважено** ↔ **азартно**.

Пор. ще: СПОКІЙ ↔ ЗАВЗЯТТЯ, ЗАСПОКОЮВАТИ ↔ ТУРБУВАТИ.

520. СПОЧАТКУ ↔ ПОТІМ

Перед чимсь іншим, Після чого-н., врешті, наспершу, насамперед, зразу, раніше, останку, вкінці, згодом.

◎ Вчинити, думати про що-н., зробити що-н., навчитися чого-н., появляється що-н., стається що-н. **спочатку** ↔ **потім**.

○ А я ж у Києві так і не була... Все своє життя збиралася, збиралася, та так і не зібралася. **Спочатку** — діти, а **потім** — онуки (*Остан Вишня*).

□ **Спочатку** ↔ **згодом** // **вкінці**.

Пор. ще: ПОЧИНАТИ ↔ КІНЧАТИ, ПОЧАТКОВИЙ ↔ КІНЦЕВИЙ, ПОЧАТОК ↔ КІНЕЦЬ.

521. СПРАВЖНИЙ ↔ ПІДРОБЛЕНИЙ

Якого не підробили, не   Який є підробкою, фальшивий.
штучний.

⊙ **Справжній**, а, е ↔ **підроблений**, а, е документ, смак, підпис.

○ Усі образи позаквітчувані були усякими квітками: коли улітечку, то **справжніми** (*Г. Квітка-Основ'яненко*); Вони пред'явили **підроблені** документи (*Л. Смілянський*); Викликають то **справжній**, то потворний регіт (*Панас Мирний*); **Достеменна** ознака добра — та нескладна цвіркунова пісня (*Н. Рибак*).

□ **Достеменний** // **дійсний** // **справжнісінький** // **достовірний** // **істинний** ↔ **фальшивий** // **вдаваний**.

522. СПРИТНИЙ ↔ ВАЙЛУВАТИЙ

Швидкий у роботі, вчинках, діях, меткий.   Повільний, недолугий у роботі, рухах.

⊙ **Спритний**, а, е ↔ **вайлуватий**, а, е постать, особа, жінка, парубок, дівка, чолов'яга, хлоп'я. Бути, стати, видаватися **спритним** ↔ **вайлуватим**.

○ Люда, **спритна**, як дика коза, легко спустилася з урвища, і Терень, **вайлуватий**, як ведмідь, ледве встигав за нею; М'яч... підскакував вище голови і кореець ловив його швидким і **вправним** рухом (*За О. Донченком*); Не хотів показати себе **незграбним**, **вайлуватим**, спішив, а виходило ще гірше (*І. Цюпа*); Гриценко поліз униз, такий **зграбний** (*І. Сенченко*); Його **мішкувата** постать нагадувала фігуру літньої жінки (*О. Гуресв*).

□ **Зграбний** // **вправний** // **меткий** // *діал.* звинний ↔ **незграбний** // **неповороткий** // *перен.* **мішкуватий** // **неоковирний** // **неповороткий** // **неоковирний** // **неирабний**, **спритник** ↔ **вайло** // **незграба** // **тюхтій** // *перен.* **лантух**, **спритність** ↔ **незграбність**.

523. СПРИЯТИ ↔ ПЕРЕШКОДЖАТИ

Подавати допомогу в чо-
му-н.

Відволікати увагу, зава-
жати комусь у чомусь.

◎ **Сприяти** ↔ **перешкоджати** людині, дівчині, студен-
тові, викладачеві; в роботі, в бою, в діяльності, в
навчанні; дуже, часто.

○ Хаєцький... водночас **сприяв** майорові в його ро-
боті (*О. Гончар*); Вітер йому не **заважав** (*О. Донченко*).

□ **Сприяти** ↔ **заважати** // **вадити**.

524. СПРОЦУВАТИ ↔ УСКЛАДНЮВАТИ

Робити простішим, лег-
шим до здійснення.

Робити складнішим,
вносити додаткові труд-
нощі.

◎ **Спрощувати** ↔ **ускладнювати** роботу, конструк-
цію, виконання, підхід до чого-н.; надто, особливо.

○ Конструктори прагнуть до того, щоб не **ускладню-
вати** створювані ними машини, а **спростити** їх кон-
струкції, бо чим простіша будова машини, тим вона
надійніша в роботі (*З посібника*); А Максим все
ускладнював і **ускладнював** акробатичні вправи
(*Д. Ткач*).

Пор. ще: **ПРОСТИЙ** ↔ **СКЛАДНИЙ**, **ПРОСТОТА**
↔ **СКЛАДНІСТЬ**.

525. СТАВИТИ ↔ ВАЛИТИ

Розташовувати кого-
що-н. у певному місці,
надаючи йому вертикаль-
ного положення.

Примушувати падати,
силою перекидати.

◎ **Ставити** ↔ **валити** будівлю, паркан, огорожу, хату,
стовпи; ґрунтовно, постійно, часом.

○ На горах заворушились люди... **Ставили** частоколи
(*І. Нечуй-Левицький*); **Валять** люди стовпи (*І. Вільде*).

□ **Поставлений** ↔ **повалений**.

526. СТАРИЙ ↔ МАЛИЙ

Який прожив багато років, похилого віку.   Який прожив мало, малолітній.

◎ **Старий**, а, е баба, дід, жінка, чоловік ↔ **малий**, а, е дитина, дівча, дівчина, хлопець, хлопчина. Бути, залишатися, ставати **старим** ↔ **малим**. Досить, дуже **старий** ↔ **малий**.

Узнач. ім.: **Старий**, а, е — про людину похилого віку ↔ **малий**, а, е — про недорослу людину з невеликим життєвим досвідом.

○ **Старому** — піч, а **малому** — колиска; Дарма, що **малий**, а й **старого** навчить (*Народні прислів'я*);

У темному гаю
Зібралися **старий**, **малий**,
Убогий, багатий (*Т. Шевченко*);

В Кармелевім селі пройшла чутка, що це їх Кармель отаманує в Чорнім лісі,— пройшла чутка і зрушила **старого** і **малого**, доброго і лихого (*Марко Вовчок*); **Старому** і **слабому** годи завше як **малому** (*Народне прислів'я*).

□ **Старий** ↔ **малолітній**.

Пор. ще: СТАРИЙ ↔ МОЛОДИЙ.

527. СТАРИЙ ↔ МОЛОДИЙ

Який має багато років, похилого віку.   Який має небагато років, юний.

◎ **Старий**, а, е ↔ **молодий**, а, е батько, вдівець, вигляд, вовк, дерево, дівка, дружина, корова, листя, людина, пагіння, парубок, тітка. **Старий**, а, е бабуся, дідусь, дядько, тітка ↔ **молодий**, а, е дівчина, донька, зять, невістка, обличчя, парубок. Бути, залишатися, ставати, уважатися **старим** ↔ **молодим**. Досить, дуже, зовсім, цілком **старий** ↔ **молодий**.

У знач. ім.: **Старий**, а, е — людина, яка прожила багато років ↔ **молодий**, а, е — людина, яка прожила небагато років.

○ Молоде орля, та вище старого літає. Молодий кінь — до бою, а старий — до гною (*Народні прислів'я*);

Оддай же мене, моя мамо,
Та не за старого,
Оддай мене, моє серце,
Та за молодого (*Т. Шевченко*);

Літа йшли-минали, старе старілося, молоде росло (*Панас Мирний*); Молодий — весняний, старий — осінній (*Народне прислів'я*); Його підтримували всі: і безвусі юнаки, і поважні старики (*З газет*);

Якщо не можеш бути вічно юним,
То з молоду не будь старим бодай
(*Д. Павличко*).

□ Старенький ↔ молоденький, літній // ветхий ↔ молодий // *перен.* безвусий, старовинний // дідівський ↔ модерний, старики ↔ молодь, старість ↔ молодість // юність, старіти ↔ молодіти.

Пор. ще: СТАРИЙ ↔ МАЛИЙ.

528. СТАРИЙ ↔ НОВИЙ

Давно зроблений, куплений, давно виниклий, давній, який був раніше.

Який недавно зроблений, куплений, який недавно виник, який не був уживаний, останній, свіжий.

◎ Старий, а, е ↔ новий, а, е адреса, будинок, велосипед, взуття, заняття, знання, зошит, квартал, квиток, клас, костюм, літак, магнітофон, марка, мелодія, пенал, пісня, план, район, роман, танець, театр, учень, фабрика, фасон. Старі ↔ нові вчинки, навички, погляди. Бути, виглядати, здаватися, ставати старим ↔ новим. Абсолютно, досить, дуже, занадто, повністю, цілком старий ↔ новий.

◇ Старий рік — рік, який минув ↔ Новий рік — наступний рік і перший день січня як початок Нового року; Старий вовк, старий лис, стара лисиця — хитра людина з житейським досвідом ↔ Нова людина —

наш сучасник, людина, яка є виразником нових, прогресивних ідей.

○ Христя увійшла з глечиком сирівцю. — Старий у нас сирівець став. Пора б **нового** уварити (*Панас Мирний*); Переформувалася бурса в трудову школу: спершу в **старому** будинку... Школа перейшла в **новий** будинок (*В. Барка*).

□ **Старе** ↔ **нове**, **обновитися** ↔ **зістарітися**, **старенький** ↔ **новенький**, **постарити** ↔ **відновити**.

529. СТВЕРДЖУВАТИ ↔ ЗАПЕРЕЧУВАТИ

Упевнено висловлювати що-н., переконувати, запевняти в чомусь, така-ти, підтакувати, (*кивати ствердно головою*) схвалювати.

Не погоджуватися з ким-, чим-н., нікати, анікати, спростовувати, відкидати (*щось, якесь твердження*), відгетькувати.

◎ **Стверджувати** ↔ **заперечувати** **вину** кого-н., **значення** чого-н., **музику** чию-н., **мистецтво** чие-н., **напрямок** чого-н., **необхідність** чого-н., **право** кого-н., **приналежність** до кого-, чого-н., **теорію** чого-н., **факт**, **філософію**. **Виявляти бажання**, **бажати**, **мати мету**, **мати бажання**, **прагнути**, **рішити**, **хотіти** **стверджувати** ↔ **заперечувати** **що-н.** **Безапеляційно**, **ввічливо**, **голосно**, **гостро**, **грубо**, **несподівано**, **обережно**, **офіційно**, **палко**, **пристрасно**, **раптово**, **різко**, **рішуче**, **часто** **стверджувати** ↔ **заперечувати**.

○ Господар посміхався, **не стверджуючи** і **не заперечуючи** (*Ю. Яновський*); Преображенський знав про себе думку Синявіна... І **заперечував** перебільшення старого... — Спишіть, ну, скажемо... на транспортні витрати. — Звичайно, Олександр Даниловичу, — охоче згоджувався (*І. Ле*); Зовнішність панни-пані давала мені однакові підстави для **підтвердження** чи **спростування** обох моїх версій (*Літ. Україна*).

□ **Ствердження** ↔ **заперечення**, **стверджувальний** ↔ **заперечливий**, **ствердний** ↔ **заперечний**, **стверджуваність** ↔ **заперечення**, **схвалювати** ↔ **заперечувати**, **та-**

кати // підтакувати ↔ нікати // анікати, твердити // (відзначати наявність чогось) константувати // (доводячи) аргументувати ↔ заперечувати.

Пор. ще: **ДОВОДИТИ ↔ СПРОСТОВУВАТИ.**

530. СТОЯТИ ↔ ЛЕЖАТИ

Пребувати в горизонтальному положенні. Перебувати у вертикальному положенні, не рухаючись.

◎ Чоловік, дівчина, стовп, солдат **стоїть ↔ лежить**. Пасажири, люди, бійці, молодиці **стоять ↔ сидять**.

○ Одного вечора, втомившись, **лежав** Михайло на траві у пасіці і дививсь у небо (*Марко Вовчок*); [Пріся]: Як його прийняти? **Стоячи** чи **сидячи**? Ні, краще **лежачи** (*М. Старицький*); Хлопці **стояли** коло їх і балакали (*І. Нечуй-Левицький*); Дядьки **стовбичили** на майдані більше години, в них поболіли ноги, деякі відійшли до тополь, щоб **лягти** або **сісти** (*Г. Тютюнник*).

□ **Лежати ↔ стояти // стовбичити, лежма ↔ стоячи.**

531. СТРУНКИЙ ↔ НЕЗУГАРНИЙ

Гарно і пропорційно складений, ставний. Який має непривабливу зовнішність, недоладну непропорційну будову тіла.

◎ **Стрункий, а, е ↔ незугарний, а, е** хлопець, дівчина, молодиця, дідусь, юнак, юнка. Бути, стати **струнким ↔ незугарним**.

○ Петро, **стрункий**, широкоплечий з русявим чубом і синіми очима, стояв посеред хати (*П. Панч*); Це був **цибатий, незугарний** хлопчина з довгими руками (*Ю. Збанацький*).

□ **Стрункий // ставний ↔ сутулий.**

532. СУТУЛИТИСЯ ↔ ВИРІВНЮВАТИСЯ

Ставати зігнутиим, сутулим. Набирати прямого положення, розпрямлятися.

○ Цього похмурого дня вони теж **сутулилися** од хо-

лоду (*М. Трублаїні*); Дівчина немов готувалася до цього; сама вийшла на середину класу, **вирівнялася** і збиралася одповідати на всякі запитання (*С. Васильченко*); Секлета **гнулась**, **випрямлювалася**, знову **нагиналась**, неначе тонка верба (*І. Нечуй-Левицький*).

□ **Кулитися // гнутися // (від холоду, страху) щулитися ↔ розпрямлятися // розпростуватися.**

533. СУШИТИ ↔ МОЧИТИ

Позбавляти вологи, робити сухим.   Робити мокрим, вологим.
бити сухим.

◎ **Сушити ↔ мочити** полотно, пшеницю на кутю, одяг, плащ.

○ Баба **сушить** гроші коло вогню, — запліснявіли були; А як дістався [Марусяк до рідних гір] — упав на землю, і цілував її, і **мочив** сльозами (*За Г. Хоткевичем*).

Пор. ще: **ВИСИХАТИ ↔ МОКРІТИ, МОКРИЙ ↔ СУХИЙ, МОКНУТИ ↔ ВИСУШУВАТИ.**

534. СХІД¹ ↔ ЗАХІД¹

Час появи зранку сонця   Час зникнення ввечері
на горизонті.   сонця з горизонту.

◎ **Пізній, ранній, чарівний схід ↔ захід** сонця. Вийти, встати, встигнути, зробити все, написати, прокинутися до **сходу** сонця ↔ до **заходу** сонця.

○ Вона [агава] бачить море і скелі, перша стрічає **схід** сонця, остання ловить червоний **захід** (*М. Коцюбинський*); Так пройшло кілька днів. Кожного дня над волосним селом **сходило** ласкаве осіннє сонце і кожного дня **заходило** за золотою банею самотньої церкви (*М. Хвильовий*).

□ **Східний ↔ західний.**

Пор. ще: **СВІТАНОК ↔ СМЕРКАННЯ, СХІД² ↔ ЗАХІД².**

535. СХІД² ↔ ЗАХІД²

1. Одна з чотирьох сторін світу, протилежна заходві, територія, яка лежить у цьому напрямку.   Одна з чотирьох сторін світу, протилежна сходві, територія, яка лежить у цьому напрямку.

◎ Захмарений, рожевий, ясний **схід** ↔ **захід**. Близький, віддалений, далекий **схід** ↔ **захід**. Курс, напрямок, рух; прямувати на **схід** ↔ на **захід**. Бути, жити, залишатися, перебувати на **сході** чого-н. ↔ на **заході** чого-н. Вивчати, досліджувати, пізнавати **схід** ↔ **захід** чого-н. **Схід** ↔ **захід** землі, країни, міста, області, району, села.

2. Частина материка, протилежна західній.   Частина материка, протилежна східній.

◎ **Східна Європа** ↔ **Західна Європа**, **Східна Україна** ↔ **Західна Україна**, країни **Східної** та **Західної** Європи.

○ Не стомилась лежати шляхом,
Кочовничий крок, видно, легкий.
Так тепер — зі **Сходу** на **Захід**,
Як тоді — із **Варяг** у **Греки** (Є. Маланюк);
Не з **Заходу** і не зі **Сходу**
Вітри історії гудуть (І. Багрянний);

Вона [перекладачка] страждала від своєї ролі посередника у великому діалозі між **Сходом** і **Заходом**, як пишуть у газетах (П. Загребельний); Українці — єдиний народ. Поділяти нас на політичний «**схід**» і «**захід**» можуть тільки політики; Немає ні **Східної**, ні **Західної** України. Немає двох Україн ніяких інших, окрім України бідної (З газет).

□ **Східний** ↔ **західний**.

536. СЬОГОДНІ ↔ ЗАВТРА

У цей день (між вчорашнім і завтрашнім).   День, який йде після сьогоднішнього.

◎ Відбудеться, зробиться, станеться, скажеться, хочеться сказати **сьогодні** ↔ **завтра**. Бажано, необхідно, треба зробити, прочитати, учитися **сьогодні** ↔ **завтра**.

◇ **Не сьогодні — завтра; не сьогодні, так завтра — найближчим часом.**

○ Що маєш зробити, зроби **сьогодні**, що маєш з'їсти, з'їж **завтра**. Краще **нині** горобець, ніж **завтра** голубець (*Народні прислів'я*); **Сьогодні ж, сьогодні**, бо **завтра** вже може бути пізно (*М. Стельмах*); Бо я таки хочу розбудити приспану та незрячу совіть тих, хто не розуміє, що конфронтована, збуджена Україна — Україна небезпечна. Для всіх... Для **сьогодні**. А ще більше — для **завтра** (*М. Матіос*).

□ **Сьогоднішній ↔ завтрашній.**

Пор. ще: ВЧОРА ↔ СЬОГОДНІ.

537. СЯТИ ↔ МЕРЕХТИТИ

Випромінювати яскраве Світити тремливо, нерівне світло.

○ Світло, вогонь, свячка **сяє ↔ мерехтить**. **Сяє** яскраво, чисто, постійно ↔ **мерехтить** тьмяно, ледь-ледь.

○ **Сіяло** сонце в небесах; З неба місяць так і **сяє** (*З тв. Т. Шевченка*); Лиш де-де з вікон блимає світло, що ледве **мерехтить** за сніговим серпанком (*І. Франко*).

□ **Сіяти ↔ мигтіти // мигати // блимати.**

538. ТАЄМНИЙ ↔ ЯВНИЙ

Який прихований від когось, невідомий, секретний, потайний, прихований, притаєний, скритний, (*який невизнаний законом*) нелегальний. Якого не приховують, відкритий, очевидний, (*який визнаний законом*) легальний.

○ **Таємний**, а, е ↔ **явний**, а, е адреса, ворог, ворожнеча, вплив, задрість, злоба, змова, місце, несправедливість, організація, смисл. **Таємні ↔ явні** бажання, думки, захоплення, незадоволення, помилки, порушення, явища. Бути, вважатися, виглядати, залишатися, здаватися, робитися, ставати **таємним ↔ явним**. Зовсім, надто, повністю, цілком **таємний ↔ явний**.

◇ **Таємне голосування** — голосування бюлетенями, опусканням кульок ↔ **явне, відкрите голосування** — голосування на виду в усіх. *Езопівська мова (прихований спосіб вираження думки) ↔ душа в душу (відверто, щиро).*

○ Ми повинні бути пильними і рішучими. Хай не заховається від нашого ока ні **явний**, ні **притаєний** ворог (*Г. Тютюнник*); Внаслідок великого гідростатичного тиску ламкі породи набувають латентної або прихованої пластичності (*З посібника*).

□ **Потайний // притаєний** ↔ **явний, таємно** ↔ **явно, таємність** ↔ **явність, секретний // скритний** ↔ **відкритий, прихований // (який не виявляється зовнішньо) латентний** ↔ **неприхований, (про таємну організацію) конспіративний** ↔ **відкритий, (який не підлягає розголосу) конфіденціальний** ↔ **відкритий, нелегальний** ↔ **легальний, конспірація // конспіративність** ↔ **відкритість, конспіративно // конфіденційно** ↔ **відкрито.**

Пор. ще: НИШКОМ ↔ ЯВНО.

539. ТАК ↔ НІ

1. Стверджувальна частка. Заперечна частка.

○ Уживаються при відповідях у вираженні згоди чи незгоди із співрозмовником, перед словами, групою слів для виразнішого висловлення думки.

2. *У знач. ім.:* З метою вказати на щось позитивне, ствердне або негативне, заперечне.

○ **Ні**, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні...

Так, я буду крізь сльози сміятись
(*Леся Українка*);

Таких, як ти, кипучі мільони
Ідуть, щоб світ востаннє розколоть
На **так** і **ні**

(*М. Рильський*).

540. ТАЛАНОВИТИЙ ↔ БЕЗДАРНИЙ

Який має великий талант, Який не має здібностей.
великі (неабиякі) здібності, обдарований, здібний.

⊙ **Талановитий**, а, е ↔ **бездарний**, а, е артист, вірш, дівчина, доповідь, кравець, література, митець, організатор, п'єса, письменник, праця, робота, фільм, хлопець. **Талановиті** ↔ **бездарні** аргументи, дослідження, пояснення, твердження, факти. Бути, виростати, здаватися, ставати **талановитим** ↔ **бездарним**. Без сумніву, досить, уміру, надто, справді **талановитий** ↔ **бездарний**.

○ У партизанському загоні він [Колісниченко] почерком розгніваного Мікеланджело зривав залізничні мости і пишався цим руйнуванням, як пишався колись першим творінням своїх рук, спочатку називав їх **геніальними**, а далі **бездарними** (*М. Стельмах*);

Поки **геній** стоїть, витираючи сльози,
Метушлива **бездарність** отари свої пасе

(*Л. Костенко*).

□ **Талант** // **здібність** // **уміння** // **хист** // **кебета** ↔ **бездарність**, **талановито** ↔ **бездарно**, **геніальний** // **кебетливий** // **кебетний** // **здібний** // **умілий** ↔ **бездарний**, **геніально** // **талановито** ↔ **бездарно**, **обдарований** ↔ **бездарний**, **обдарованість** ↔ **бездарність**, **талант** // **умілець** ↔ **бездара**.

541. ТВЕРДИЙ ↔ ГАЗОПОДІБНИЙ

Який здатний зберігати Який перебуває в стані свою форму. газу.

⊙ **Твердий**, а, е ↔ **газоподібний**, а, е речовина, вода, стан, паливо.

○ Багато речовин, які ми звичайно бачимо **твердими**, рідкими або **газоподібними**, при зміні температури переходять в інший стан (*З посібника*).

542. ТВЕРДИЙ ↔ М'ЯКИЙ

1. Який з труднощами піддається стисканню, давленню, обробці. Який легко піддається обробці, стисканню, давленню, обробці.

◎ Твердий, а, е ↔ м'який, а, е булка, волосся, ґрунт, земля, крісло, олівець, поверхня, подушка, постіль, сидіння, сніг, тканина, хліб, яблуко. Бути, виглядати, робитися, ставати **твердим** ↔ **м'яким**. Вельми, досить, надмірно, надто, цілком **твердий** ↔ **м'який**.

2. *Уперен. знач.:* Непорушний, стійкий, непохитний, із стійким характером. Нестрогий, позбавлений різкості, грубості, поблажливий, лагідний, ніжний.

◎ Твердий, а, е ↔ м'який, а, е вирок, воля, голос, дівчина, докір, наказ, покарання, серце, ставлення, усмішка, характер. Тверді ↔ м'які докори, очі, принципи, переконання. Бути, вирости, ставати **твердим** ↔ **м'яким**. Вельми, досить, дуже **твердий** ↔ **м'який**.

○ На віку, як на довгій ниві, всякого трапиться, всякого хліба ізкоштується — і **твердого** і **м'якого**; Де **м'яко** стелять, там **твердо** спати (*Народні прислів'я*).

□ Твердість ↔ м'якість, твердо ↔ м'яко, суворий ↔ м'який.

543. ТВЕРДИЙ ↔ РІДКИЙ

Який здатний зберігати свою форму. Який перебуває у стані рідини.

◎ Твердий, а, е ↔ рідкий, а, е речовина, паливо, скло, добриво. Бути, стати, залишатися **твердим** ↔ **рідким** досі, давно, часто, здавна.

○ Багато речовин, які ми звичайно бачимо **твердими**, **рідкими** або газоподібними, при зміні температури переходять в інший стан (*З посібника*).

544. ТВЕРДНУТИ ↔ М'ЯКНУТИ

Ставати твердим, міцним.

Ставати м'яким, розслабим.

⊙ Тверднути ↔ м'якнути скоро, повільно, незабаром; про землю, хліб, тіло, живиця, жир, масло; тверднути від холоду ↔ м'якнути від тепла.

○ Ще купається в повені теплий Олекса, ранній жайворонок натягує струни над полем, а земля вже старіє, твердне (*В. Земляк*); Забризкана росою дорога м'якла під колесами (*Г. Тютюник*).

□ (*від холоду*) Костеніти // клякнути // коцюбнути // дубіти // дерев'яніти ↔ м'якнути, твердішати ↔ м'якшати, твердіня ↔ м'якшання, твердо ↔ м'яко.

Пор. ще: ТВЕРДИЙ ↔ М'ЯКИЙ.

545. ТЕПЕРІШНІЙ ↔ МАЙБУТНІЙ

Який є, живе, відбувається в час мовлення, сучасний, нинішній, цьогочасний.

Який настає після сучасного, наступний, прийдешній, *уроч.* грядущий.

⊙ Теперішній, я, є ↔ майбутній, я, є весна, вивчення, дійсність, засідання, лекція, місяць, робота. Теперішні ↔ майбутні вибори, заслуги, збори, події, справи, твори.

У знач. ім.: Теперішнє — те, що існує зараз, відбувається, живе ↔ майбутнє — час, який настане.

○ Дюма-син сказав: «Твір, котрий читають, має теперішнє, твір, який перечитують, має майбутнє» (*Б. Олійник*).

Пор. ще: МИНУЛИЙ ↔ ТЕПЕРІШНІЙ, МИНУЛИЙ ↔ МАЙБУТНІЙ.

546. ТИХИЙ ↔ ГОЛОСНИЙ

Який звучить неголосно, нечутний, слабкий, беззвучний.

Який дуже сильно звучить, гучний, лункий, дзвінкий.

⊙ Тихий, а, е ↔ голосний, а, е звучання, інтонація, мелодія, музика, пісня, стогін, стук, шеліт, щебетання. Бути, зробитися, ставати тихим ↔ голосним. До-

силь, дуже, занадто, зовсім, надзвичайно, цілком **тихий** ↔ **голосний**.

○ **Лункий** звук перевернув щось у думках старого (Ю. Бедзик); Розвійтеся з вітром листочки зів'ялі, Розвійтеся, як тихе зітхання (І. Франко).

□ **Тихо** ↔ **голосно**, **тиша** ↔ **голос**, **беззвучний** // **нечутний** ↔ **дзвінкий** // **гучний** // **лункий**, **затихати** ↔ **звучати**, **слабий** / **безшумний** ↔ **голосний** // **лункий** // **горластий** // **крикливий**.

547. ТИША ↔ ШУМ

Стан, коли де-н. нема   Сукупність різноманітних
звуків, шуму.   звуків, які швидко змінюю-
ться за частотою і силою.

◎ **Шум** безперервний, великий, голосний, довгий, легкий, мелодійний, могутній, одноманітний, постійний, раптовий, рівномірний, різноманітний, страшенний, тривалий, хаотичний ↔ **тиша** абсолютна, велика, вічна, загальна, мертва, могильна, нежиттєва, повна. **Шум** ↔ **тиша** в класі, на вулиці, на площі, в хаті. Заважати, сприяти створенню **тиші** ↔ виникненню **шуму**. Бути, жити, перебувати в (постійній) **тиші** ↔ в (постійному) **шумі**. Стан **тиші** ↔ **шуму**.

2. Відсутність звуку.   Сильний різкий звук
людського голосу.

○ На березі життя: і гавкання, і крики. А в серці **тишина** незаймана живе (М. Рильський); З сьомого класу чувся **крик** (О. Довженко); Між людьми запала **тиша** (Г. Тютюнник); Незабаром у нічній **тиші** залунали **крики** і **зойки** людей, яких убивали (О. Маковей).

◇ **Рвати тишу**, **різати тишу** — різко лунати, звучати ↔ **Робити шум** — викликати багато розмов; **Шум у вухах** — про відчуття (переважно хворобливе), що створює враження звучання у вухах ↔ **Тиша, як у вусі** — відсутність будь-яких звуків.

○ Щоб панувала **тиша**, треба **шум** припинити (Народне прислів'я).

□ Шуміти ↔ стишувати, шумливий ↔ тихий, тиша // тишина ↔ гомін // крик // вереск // гамір // (крик з плачем) лемент // (несамовитий крик, вираз відчаю, болю) зойк // гвалт // алярм, замовчати ↔ кричати.

Пор. ще: ТИХИЙ ↔ ГОЛОСНИЙ.

548. ТІСНИЙ ↔ ПРОСТОРИЙ

У якому мало простору, Здатний вміщувати велику
вільного місця. кількість кого-, чого-н., не
тісний, широкий, вільний.

◎ Тісний, а, е ↔ просторий, а, е будинок, квартира, кімната, купе, одяг, приміщення, прохід. Тісний ↔ вільний костюм, плаття. Бути, залишатися, зробитися, ставати тісним ↔ просторим. Досить, дуже, занадто, надто, цілком тісний ↔ просторий. Бути, залишатися, стати тісним ↔ просторим.

○ Вони прийшли до тихої, порослої очеретом заводі, що вся блищала під сонцем, широкої та просторої... Через кілька хвилин двадцять постатей ліпилося в тісному окопчику, розмовляючи півголосом (Г. Тютюнник).

□ Тісний ↔ вільний, тісний ↔ широкий, тісенький ↔ просторий, тісно ↔ просторо, тіснота ↔ простір // просторість.

Пор. ще: БЕЗМЕЖНИЙ ↔ ОБМЕЖЕНИЙ, ШИРОКИЙ ↔ ВУЗЬКИЙ.

549. ТЛІТИ ↔ ГАСИТИ

Горіти слабо, без полу- Припиняти куріння, пе-
м'я, можливо з виділен- реставати куріти.
ням диму.

◎ Попелище, іскра, солома, дрова, купа сміття тліє ↔ гасити соломі, вогонь, дрова, купу сміття, пожежу, іскру. Тліє ↔ гаситься що-н. у лісі, на узліссі, на городі, на полі.

○ Вкине [Чіпка] у піч гнилої соломи, — тліє вона собі та курить (Панас Мирний); Осавула... зганяв їх [людей] гасити пожежу (І. Нечуй-Левицький); І поки

тлітимуть скіпки Під таганком, сиди, звичайно; Попіл курився та печі стирчали (З тв. Я. Щоголева).

□ Куріти // куритися ↔ гаснути.

550. ТОВСТИЙ ↔ ТОНКИЙ

1. Великий у поперечному розрізі, в діаметрі, в товщину, грубий, (про шар чого-н.) широкий, гладкий, дебелий.   Невеликий у поперечному розрізі, (про шар чого-н.) вузький.

◎ Товстий, а, е ↔ тонкий, а, е волосина, гілка, дерево, зошит, килим, книга, крига, колосок, мур, нитка, папір, поліно, стебло, стовбур, стовп, струна, шар, шкіра. Бути, залишатися, ставати товстим ↔ тонким. Винятково, досить, дуже, надмірно, надто, цілком товстий ↔ тонкий.

2. (Про істот) великий за об'ємом, грубої кості, вгодований, гладкий, повний.   (Про істот) малий за об'ємом, худорлявий, сухий, мізерний, марний, худий.

◎ Товстий, а, е ↔ тонкий, а, е батько, дитя, дівчина, жінка, лапа, лоша, порося, рука, хлопець, чоловік. Бути, виростати, зробитися, ставати товстим ↔ тонким. Винятково, досить, дуже, занадто, надто товстий ↔ тонкий.

○ Як товста шия у бика, так тонка у мужика (Народне прислів'я); Коні були гладкі, тонконогі, з сухими мордами, а шерсть вилискувала, як скалки на воді (П. Панч); Тонкий рівний ніс світився на сонці, а пишні, повні та чималі губи виступали вперед, неначе рожевий пуп'янок (І. Нечуй-Левицький); Навколо ставка — верби густим вінком. Не порубали. Тільки тоді вони були тоненькі, рівні, а тепер товсті, погнуті, в рижих дуплах (Г. Тютюнник); Незабаром увійшов Поруцький..., тулячи під пахвою якусь грубу книжку (Леся Українка).

□ Товстіти ↔ тоншати, товсто ↔ тонко, грубий ↔ тонкий, товщина ↔ тонкість.

551. ТОВСТИЙ ↔ ХУДИЙ

Який відзначається повнотою.

Який не має повноти тіла.

О Той... був **круглий**, рум'янощокий (*Ю. Збанацький*); Хо стрічається очима з **худюю**, мізерною людиною і не витримує того погляду, повного віри, повного кохання до своєї країни (*М. Коцюбинський*); Живіт **товстий**, та лоб пустий (*Народне прислів'я*); Свині були великі, але **худі**, погано вгодовані (*П. Оровецький*).

□ **Гладкий** // вгодований // **повний** // **жирний** // **круглий** // **опасистий** // (*подібний до коробки*) **коробчастий** ↔ **кістлявий** // **кошавий** // **худорлявий** // **сухорлявий** // **сухий** // **ребристий** // **мізерний**, **товстенський** ↔ **худенький**.

Пор. ще: ТОВСТІТИ ↔ ХУДНУТИ.

552. ТОВСТІТИ ↔ ХУДНУТИ

Ставати товстим, повніти, поправлятися.

Ставати худим, марніти.

◎ **Товстіти** від їди, від обжирства, від переїдання ↔ **худнути** від недоїдання. **Товстіти** ↔ **худнути** дуже, щодня, останнім часом, протягом року. Людина, чоловік, жінка, худоба, свиня **товстіє** ↔ **худне**.

О Коло ледачого чоловіка жінка **марніє**, а біля доброго — **гладшає** (*Народне прислів'я*); От поїду до Києва, то прийдеться за роботою занидіти, **схуднути**, та **змарніти** (*І. Нечуй-Левицький*); Вона **марніла**, блідла, худла (*Н. Кобринська*); Тепер модно бути **худюю**, — зітхнула з зазрістю Ірма. Вона після одруження катастрофічно **повніла** (*І. Муратов*); Гостеві в них буде дуже добре, щоб тільки їв і **поправлявся**,.. аби був не такий **худий** (*Г. Тютюник*); Пан Дерижанов з весною щось було дуже розкашлявся і **змарнів**... тепер знов наче **поправляється** (*Леся Українка*).

□ **Повніти** // (*набирати ваги*) **поправлятися** // **товстіти** // **гладшати** ↔ **худнути** // **марніти**, **товстіння** ↔

худнення, гладун // товстун ↔ сухар // сухоребрик, гладуха ↔ сухоребриця.

Пор. ще: ТОВСТИЙ ↔ ХУДИЙ.

553. ТОЧНИЙ ↔ ДОВІЛЬНИЙ

Який відповідає дійсному станові речей. Який виникає на основі неточної відповідності.

◎ Точний, а, е, наз. мн. і ↔ довірливий, а, е, наз. мн. і цифри, факти, переклад, сума, результати; дуже, надто. Бути, залишатися **точним** ↔ **довірливим**.

○ При перекладі слід підбирати **точні** значення слів, а не **довільно** передавати зміст тексту (*З посібника*); То дуже смішно виходить в **дослівним** перекладі (*Леся Українка*).

□ Дослівний // буквальный ↔ неточний.

554. ТРИМАТИ ↔ ПУСКАТИ

Взявши що-н., не відпускати. Переставати тримати, затримувати.

◎ Тримати ↔ пускати дитину, голку, ціпок, лебідку, пояс, книжку; довго, протягом певного часу.

○ Мотря **держала** в руці чарку і не хотіла її **пускати** (*І. Нечуй-Левицький*); **Тримай** хліб і мани собаку, але з рук не **пускай** ломаку; Скільки б не **тримав**, все одно **впустити** треба (*Народне прислів'я*).

□ Держати ↔ пускати.

555. ТУДИ ↔ СЮДИ

У тому напрямку, у те місце. У відоме місце або назване раніше.

◇ І туди і сюди // то туди то сюди // туди, сюди (*взад і вперед, в різні кінці, всюди*); Туди-сюди ↔ 1) *взад і вперед, в різні кінці, всюди*: Христя метнулася **сюди-туди** (*Панас Мирний*); 2) (*можна стерпіти, сяк-так*) ↔ **Ні туди ні сюди** (*нікуди*): Солдат з тебе, батьку, ще **сюди-туди**, а кухар — **нікудишній** (*М. Зарудний*); Туди і назад (*в обидва кінці*).

○ **Туди**, на залиту вогнем Україну, летить моє серце, летить (*В. Сосюра*); Надійшла **сюди** раптом левиця (*М. Зеров*).

556. ТУПИЙ ↔ ГОСТРИЙ

1. Який недобре відточений, з притупленим кінцем.   Який добре вигострений, з дуже звуженим кінцем.

◎ **Тупий**, а, е ↔ **гострий**, а, е бритва, вершина, голова, дзьоб, коса, край, кут чого-н., меч, ніж, ніс, обличчя, серп, сокира, шабля, шило. **Гострі** ↔ **тупі** зуби, кігті, ножиці. Бути, залишатися, зробитися, ставати **тупим** ↔ **гострим**. Досить, дуже, зовсім, надто, цілком **тупий** ↔ **гострий**.

2. *У перен. знач.:* Який не має достатньої гостроти сприйняття, недостатньо розвинений (*про розум, органи чуттів*).   Який добре сприймає навколишнє, тонкий, проникливий.

◎ **Тупий**, а, е ↔ **гострий**, а, е відчуття чого-н., дотеп, думання, зір, погляд.

◇ **Тупий кут** — кут більше 90 ° ↔ **гострий кут** — кут менше 90 °.

○ Ніж **тупий**, що киселю не вріже; Ніж **гострий**, як бритва (*Народні прислів'я*); Подекуди виглядали жовті соняшники, **гострі** верхи кукурудзи... Карпо ледве володав руками, морщив носа, неначе сердився на свого важкого і **тупого** заступа (*І. Нечуй-Левицький*);

Він пам'ятає шаблю **гостру**,
а, може, щерблену й **тупу**,
блискучу й довгу, наче постріл,
і ночі тьму (*В. Сосюра*).

□ **Притуплювати** ↔ **загострювати**, **тупий** ↔ (*може колоти*) **колючий**, **тупо** ↔ **гостро**, **тупота** // **тупість** ↔ **гострота**.

557. УМИРАТИ ↔ ВОСКРЕСАТИ

Перестати жити.

Стати живим після смерті.

○ Умер від рани товариш (Ю. Яновський); Христос умер на хресті за нас, грішних, щоб воскреснути і вознестися на небо (З молитви); Під впливом переливання крові хворий на очах воскресає (О. Богомолець).

□ Вмирання ↔ воскресіння, вмерлий ↔ воскреслий, хворіти ↔ перен. воскресати.

558. УСПІХ ↔ НЕВДАЧА

Позитивне завершення якоїсь справи, замислу, позитивне досягнення чого-н.

Невдале, несприятливе завершення чого-н.

◎ Успіх бажаний, блискучий, бурхливий, великий, відомий, голосний, довгожданий, заслужений, здобутий, легкий, майбутній, надзвичайний, науковий, непередбачений, обґрунтований, очікуваний, повний, переконливий ↔ невдача безсумнівна, близька, велика, величезна, виняткова, економічна, об'єктивна, повна. Постійні, часті успіхи ↔ невдачі. Успіх ↔ невдача брата, дочки, спортсмена, студента, ученого, учня; бригади, групи, колективу, команди, класу; на екзаменах, на олімпіаді, на спартакіаді; у дослідженнях, у змаганнях, у навчанні, у праці, у спорті. Добитися, досягти, хотіти успіху ↔ потерпіти невдачу.

○ Тільки сміливий, неймовірно сміливий удар може забезпечити успіх його атакуючим бійцям (О. Гончар); Роман терпіти не міг тих людей, які, гублячи гідність, вивертали напоказ кожен свою невдачу (М. Стельмах).

□ Успішний ↔ невдалий.

Пор. ще: ПЕРЕМОГА ↔ ПОРАЗКА.

559. УТИХОМИРЮВАТИ ↔ ПОЛОХАТИ

Намагатися приносити спокійний стан.   Вселяти занепоєння, хвилювання.

◎ Утихомирювати людей, клас ↔ полохати людей, горобців.

□ Заспокоювати ↔ полохати // колошкати, сумирний // утихомирений // спокійний ↔ полохливий, утихомирення // сумирність ↔ полохливість, сумирно ↔ сполохано.

560. УЩІЛЬНЮВАТИ ↔ РОЗРІДЖУВАТИ

Робити щільнішим, сти-   Створюючи проміжки, скаючи, згуртовуючи.   прогалини, робити вільнішим у певному середовищі.

◎ Ущільнювати ↔ розріджувати масу, повітря; добре, постійно, в лабораторії.

□ Стискати // конденсувати ↔ розріджувати, стиснений // ущільнений ↔ розвільнений.

561. УЯВНИЙ ↔ ДІЙСНИЙ

Який не існує в дійсності, а створений в уяві, видуманий, неіснуючий, придуманий, вигаданий, сфантазований, (*про історичні факти*) сфабрикований, сфальсифікований.

Який існує як щось реальне, справжній, правдивий, реальний.

◎ Уявні ↔ дійсні аргументи, висновки, документи, заходи, здогади, погляди, події, процеси, обставини, пояснення, проблеми, речі, факти. Бути, здаватися, калішатися, ставати уявним ↔ дійсним. Повністю, цілком уявний ↔ дійсний.

Узнач. ім.: Уявне — те, що створене уявою ↔ дійсне — те, що існує як річ, факт.

○ Зрештою, між уявним і дійсним завжди існуватиме якась невідповідність (*Н. Рибак*); Шевченко в проти-

вагу естетам, які неодмінно жінку малювали **ефемерною**,.. неземною, — портрет обдуреної нещасної Катерини своєї дав простими, земними, реальними мазками (*П. Тичина*); Мудрії Ріші почули той зв'язок, що то єднає **буття з небуттям** (*Леся Українка*).

□ **Уявність** ↔ **дійсність**, **видуманий** ↔ **правдивий**, **автентичний**, **вигаданий** ↔ **дійсний**, **видумки** // **вигадки** ↔ **дійсність**, **неземний** // **ефемерний** ↔ **реальний**, **небуття** ↔ **реальність** // **дійсність** // **буття**.

Пор. ще: **АБСТРАКТНИЙ** ↔ **КОНКРЕТНИЙ**.

562. ФРОНТ ↔ ТИЛ

Стратегічний район, де розміщені війська діючих армій. Територія, яка знаходиться позаду лінії фронту.

◎ **Фронт** партизанський, широкий ↔ **тил** ворожий, глибокий, наш. **Передова лінія фронту** ↔ в глибокому **тилу**. Бути, загинути, народитися, перебувати, померти, вважатися, значитися на **фронті** ↔ в **тилу**. **Допомагати фронтові** ↔ **турбуватися про тил**.

○ **Тил** дав на **фронт** усе, що ворогові смерть несе (*Народне прислів'я*).

□ **Фронтний** ↔ **тиловий**, **фронтник** ↔ **тиловик**.

563. ХАЗЯЙНОВИТИЙ ↔ БЕЗГОСПОДАРНИЙ

Який добре веде господарство. Який не вміє вести господарства.

◎ **Хазяйновитий**, а, е ↔ **безгосподарний**, а, е жінка, господар, чоловік, зять, невістка, сусід; дуже, незвичайно, особливо. Бути, стати, вважатися **хазяйновитим** ↔ **безгосподарним**.

○ Був **хазяйновитий** хлопець (*І. Нечуй-Левицький*); Директори були **безгосподарні** (*З газет*).

□ **Хазяйливий** ↔ **безгосподарний**, **господарність** // **хазяйновитість** ↔ **безгосподарність**.

564. ХВАЛИТИ ↔ ВИСМІЮВАТИ

Висловлювати позитивну оцінку про кого-, що-н.   Виставляти, представляти кого-, що-н. у смішному вигляді, глузувати, кепкувати з когось, з чогось.

◎ **Хвалити** ↔ **висміювати** жінку, людину, приятеля, противника, чоловіка; факти, явища дійсності, життя; чий-н. вигляд, виставу, довірливість, розповідь, роман, спектакль. **Хвалити** за відвагу, за дисциплінованість, за мудрість, за чемність, за чесність ↔ **висміювати** чийсь боязнь, дурість, недисциплінованість, нечемність, підлість. **Хвалити** доброзичливо, з любов'ю, по-приятельськи, приязно, щиро ↔ **висміювати** відкрито, гостро, доброзичливо, злобно, дотепно.

○ Якби ви знали, паничі,
Де люди плачуть живучи,
То ви б елегій не творили
Та марне Бога б не хвалили,
На наші сльози сміючись (Т. Шевченко);

Чим далі, тим сміливішими, саркастичнішими ставали його [Тарасові] рядки, в яких він **висміював** порядки, придворних блюдолизів, пузату, вигодовану старшину (О. Іваненко).

565. ХВАЛИТИ ↔ ГУДИТИ

Висловлювати позитивну оцінку про кого-, що-н.   Виносити осуд, виражати незадоволення, засуджувати, ганити.

◎ **Хвалити** ↔ **гудити** людину, робітника, студента, уряд, чоловіка; за вчинки, за поведінку, за характер. Відкрито, надто, поза очі, постійно, часто **хвалити** з приємності ↔ часто **гудити** з ненависті.

○ Що продавець захвалює, те покупець ганить. **Хвалячи** — продають, а **гудячи** — купують. То **хвалить**, то **гудить**, аби час швидше минав (Народні прислів'я); І годі тобі **хвалитися** дітьми. **Хвалила** ж сова своїх дітей (І. Нечуй-Левицький); Піснею Вітчизну **величайте**

(П. Дорошко); А люде? Не хотять на його й глянуть, а глянуть — **огудять** (Т. Шевченко).

□ Величати ↔ ганити // ганьбити // **огуджувати** // **насміхатися** // **глузувати** // **кепкувати** // **кпити** // (спеціально негативно) **неславити** // **компрометувати** // **осуджувати** // (ущипливо, дошкульно докоряти) **коренити**, **похвала** // **хвальба** // *перен.* **гімн** // (*присмні слова*) **комплімент** ↔ **огуда** // **осуд** // **насмішка** // **ганьба**, **хвалений** ↔ **осудливий** // **огуджений** // **ганебний**, **похвально** ↔ **осудливо**, **хвалити** // **вихваляти** ↔ **картати** // **корити** // **ганьбити** // **дорікати**.

Пор. ще: ХВАЛИТИ ↔ СВАРИТИ.

566. ХВАЛИТИ ↔ КРИТИКУВАТИ

Висловлювати похвалу, Розглядаючи й оцінюючи когось, щось, вказувати на його вади.

◎ **Хвалити** ↔ **критикувати** автора, письменника, поета, артиста; книжку, повість, фільм; у газеті, в журналі, статті, на телебаченні, по радіо; щодня, ввечері, щосуботи, зранку.

○ Крістіна Секста я не **похваляю** — за всі, тобі відомі, вчинки; Моя мета була презентувати письменників, а не **критикувати** їх (З тв. *Лесі Українки*); Максим Рильський поблажливо **хвалив** молодих письменників і рідко коли **критикував** (*Літ. Україна*).

□ **Критика** ↔ **хвальба**, **критично** ↔ **похвально**, **критикан** ↔ **хвалько**.

567. ХВАЛИТИ ↔ СВАРИТИ

Висловлювати позитивну оцінку про кого-, що-н., за що-н. Різними, часом образливими, словами висловлювати докори, осуд за що-н., лаяти.

◎ **Хвалити** ↔ **сварити** дівчину, друга, жінку, людину, однокласника, однокурсника, письменника, робітника, чоловіка, студента, сусіда, хлопця; вдома, у класі,

на зборах, на подвір'ї. Багато, відкрито, вічно, дуже, надто, надмірно, тихо, часто **хвалити** ↔ **сварити** ко-го-н. **Хвалити** за винахідливість, за добрий вчинок, за відповідь, за доброту, за дотепність, за навчання, за поведінку ↔ **сварити** за злий вчинок, за нечемність, за невихованість, за порушення дисципліни.

○ Довго не **свари**, бо **хвалити** не буде коли (*Народне прислів'я*).

□ **Похвала** ↔ **сварка**; **хвалити** ↔ (*сильно сварити*) **кобенити** // (*дуже лаяти*) **коренити** // **цабанити** // (*говорити гострі слова*) **колотити** // **лаяти**.

Пор. ще: **ХВАЛИТИ** ↔ **ГУДИТИ**.

568. ХВАЛИТИСЯ ↔ ПРИНИЖУВАТИСЯ

Вихваляти себе, підносити свої особисті заслуги. Ставити себе в прини-зливе становище, при-меншувати своє значен-ня у чому-н.

◎ Дитя, дівчина, хлопець, чоловік **хвалиться** ↔ **при-нижується**. **Хвалитися** мамі, сусідці, людям ↔ **при-нижуватися** перед мамою, сусідкою, людьми.

○ Ой **хвалися**, язичку, то дістанеш паляничку (*На-родне прислів'я*); Чого ти **чванишся** собою? Поглянь на себе! — А ти мене не **принижуй!** (*З розмови*); Ой скільки довелося для цього **принижуватися** (*З. Тулуб*).

□ **Чванитися** // **кострічитися** // **козиритися** // **горо-їжитися** ↔ **принижуватися**, **хвалитися** // **чванитися** ↔ *перен.* **козиряти**.

569. ХОВАТИСЯ ↔ ВИДІЛЯТИСЯ

Бути, ставати помітні-шим від інших, бути на видному місці. Ставати, робитися мало-помітним, прихованим.

◎ **Ховатися** у натовпі, між людьми ↔ **Виділятися** серед молоді, людей, борців.

○ Їх чорні постаті різко **виділяються** в місячному сяйві (*Леся Українка*); На зеленій, мов гриб, хатині... **искраво красувалася** вівіска (*П. Козланюк*); Дівчата

соромляться, штовхають одна одну. Інша, ховається від парубка за дівчат (*М. Кропивницький*).

□ Красуватися ↔ приховатися.

570. ЦІЛІСНИЙ ↔ ПОДИНОКИЙ

Який має внутрішню єдність, об'єднаний в єдине ціле. Який є часткою чого-н.

◎ Цілісний, а, е комплекс, будівля, твір, об'єкт ↔ поодинокий, а, е частина, частка, ділянка, крило будинку, приміщення. Бути, виявлятися, досить, завжди, повсякчас цілісний ↔ поодинокий.

○ Кожне поняття відображає якийсь поодинокий бік дійсності, будучи частиною певної цілісності (*З журналу*).

□ Цілий // неподільний ↔ розділений, цілість // цілісність // комплекс ↔ шматок // клопоть // частина, комплексний ↔ поодинокий; цілісно // комплексно ↔ поодинокі.

571. ЦІННІСТЬ ↔ НЕПОТРІБ

Перев. мн. Те що має матеріальну або духовну вартість. Те, що не має ніякої цінності.

◎ Цінність небуденна, незвичайна, велика, небувала, особлива ↔ непотріб незвичайний, великий, особливий.

○ Творилися нові сили в народі, народжувалися нові цінності (*І. Вільде*); Він скуповував цей зужитий хатній непотріб (*І. Микитенко*); Здебільшого йому траплялися недотепні, а часом і гидкі книжки. Зінько не находив серед цього мотлоху того, чого шукала його розумна... голова (*Б. Грінченко*).

572. ЧАСТИЙ ↔ РІДКИЙ

1. Який здійснюється, трапляється через короткі проміжки часу. Який здійснюється, трапляється через довгі проміжки часу.

◎ Частий, а, е ↔ рідкий, а, е волосся, вії, листи, ліс, плоди, дощі, сніги, повстання, війни, сварки, недоїдання.

○ Дуже прошу вибачити, що на ваші **часті** листи (за які сердечно дякую) відповідаю **рідко** (За М. Коцюбинським); Славко був **частим** гостем у Краньцовських (Л. Мартович); О, який **рідкий** гість прийшов до нас (І. Франко).

2. Який вказує на густо розташовані однорідні предмети. Розташовані не близько один від одного.

◎ **Частий**, а, е ↔ **рідкий**, а, е ліхтарі, стовпи, проміжки.
○ На **частих** заламах попадались зграї собак і дітей (М. Коцюбинський); На вулиці... **рідкі** ліхтарі жовтіють у темноті (Панас Мирний).

573. ЧЕСНИЙ ↔ ПІДЛИЙ

Який відзначається високими моральними якостями. Схильний до негідних вчинків, здатний на такий вчинок, нечесний.

◎ **Чесний**, а, е ↔ **підлий**, а, е душа, життя, людина, натура, ставлення до кого-, чого-н., хлопець, характер, чоловік, шлях, життя. **Чесні** ↔ **підлі** люди, очі. **Чесний** ↔ **підлий** перед людьми, переді мною, перед суспільством. Бути, виглядати, виростати, жити, здаватися, ставати **чесним** ↔ **підлим**. Вельми, винятково, досить, дуже, мабуть, надмірно, незвичайно **чесний** ↔ **підлий**.

У знач. ім.: **Чесний**, а — той, та, що має високі моральні якості ↔ **підлий**, а — той, що своїми вчинками викликає осуд.

○ Зростіть, мої сини, робочі **чесні** люди,
Й за брата встане брат, за батька встане син
(М. Бажан);

Підле вбивство парламентарів викликало хвилю гніву й обурення серед наших військ (О. Гончар);
○ Україна правдива і брехлива... Є **совісна** і є **безлична**. І кожна з них така далека одна від одної, як Сонце від Землі (М. Матіос); Київські письменники ніколи не розмінюють **чесність** на **безчесність** (Літ. Україна).
[.] **Чесність** ↔ **підлість**, **чесно** ↔ **підло**, **честь** ↔ **без-**

честя // ганьба, благородний // моральний // совісний
 ↔ аморальний // неморальний // лицемірний // безлич-
 ний // крутійський // підступний // хитрий // лукавий
 // єхидний.

574. ЧЕСНІСТЬ ↔ ПІДЛІСТЬ

Людина з високими мо-
 ральними якостями по-
 рядності.

Невідповідність слів,
 учинків справжнім пере-
 конанням; спритний і
 хитрий обман, негідний
 вчинок.

◎ **Чесність** ↔ **підлість** людини, жінки, чоловіка, юна-
 ка; велика, постійна, тривала.

○ За розум, добре серце, **чесність**, щиру пораду... усі
 люди казали, що не знали й не знають луччого чоло-
 віка (*М. Коцюбинський*); В його **чесності** та **порядності**
 вона ні на крихту не сумнівалась (*Г. Тютюнник*); Чи
 ти не здуріла? Заступатись за нього, коли він боро-
 нить таку **бридоту**, таку **підлість**, як оця гідка пісня?
 (*Леся Українка*); **Чесність** — це мій девіз (*С. Добро-*
вольський); Сварка йде вже давно і що вона вже
 досягла тієї вершини, коли старий вже був здатний
 на всяку **підлість** (*Г. Тютюнник*); Разом всі підем, щоб
 не було якого **ошуканства** (*І. Кочерга*).

□ **Чесність** // **благородство** ↔ **брехливість** // **лицемір-**
ство // **крутіство** // **шахрайство** // **ошуканство** //
лукавство.

575. ЧИСЛЕННИЙ ↔ НЕЧИСЛЕННИЙ

Який складається з ве-
 ликої кількості кого-,
 чого-н.

Який є у невеликій кіль-
 кості.

◎ **Численний**, а, е ↔ **нечисленний**, а, ешелон, група,
 натовп, палі, стовпи, копи, снопи, листки, клітини;
 на підлозі, на землі, в полі, в лісі, на долівці; дуже,
 часто, іноді. Бути, стати **численним** ↔ **нечисленним**.

○ Золотий вік польського національного письмен-
 ства XVI в. характеризується **численними** переклада-

ми; **Нечисленні** прохожі ліниво снували по тротуарах; (За *І. Франком*); Через **многі** літа набралася річка... силенної сили (*І. Муратов*).

□ **Многий** ↔ **малочисленний**.

576. ЧИСТИТИ ↔ БРУДНИТИ

Робити чистим.

Робити брудним.

⊙ **Чистити** ↔ **бруднити** білизну, вікно, воду, вулицю, двері, килим, костюм, підлогу, посуд, руки, чоботи, шапку; дочці, людям, мамі, синові. **Чистити** від болота, від пороху, від чорнила; пастою, пирососом, порошком, щіткою ↔ **забруднювати** болотом, порохом. **Чистити** ↔ **забруднювати** на вулиці, вдома, надворі; чорнилом; енергійно, дуже, зразу, раптом, швидко. Узятися, збиратися, хотіти **чистити** ↔ **забруднювати**.

○ **Чистим** зерном сійте поле, то вродить хліб, як море, а **нечистим** посієте — собі шкоди надієте; Умієш **бруднити**, уміє і **чистити** (*Народні прислів'я*); О, не виплаче **брудна** душа **чистих** сліз (*Д. Павличко*); Скрізь порання: печуть [молодиці], варять, **вимітають**, **миють** (*Т. Шевченко*); Помалу ступайте, пилу не збивайте, шмаття не **валяйте** (*Народне прислів'я*).

□ **Забруднення** ↔ **очищення**, **чистий** ↔ **брудний**, **мити** ↔ **бруднити** // **валяти** // (*сильно*) **обпаскуджувати**, **чисто** ↔ **брудно**, **чистота** ↔ **бруд**.

Пор. ще: **НАЧИСТО** ↔ **НАБРУДНО**.

577. ЧИСТОВИК ↔ ЧЕРНЕТКА

Чистовий список, рукопис.

Чорновий список, рукопис.

⊙ **Чистовик** охайний, недбалий, неакуратний, який-н. ↔ **чернетка** охайна, недбала, неакуратна, яка-н. **Чистовик** ↔ **чернетка** учня, Данилка, Марічки.

○ Я колись знайшла серед його паперів **чернетку** листа до якоїсь дівчини (*Л. Смілянський*); **Чистовики** потрібно акуратно оформляти (*З газет*); Прошу віді-

слати рукопис, бо не маю жодного брульйону (І. Франко).

□ Чистовик ↔ чорновик // брульйон, чистовий ↔ чернетковий.

Пор. ще: НАЧИСТО ↔ НАЧОРНО.

578. ЧІПЛЯТИ ↔ ВІДРИВАТИ

Прикріплювати що-н. до чого-н. до Тягнучи, від'єднати що-н. від чогось.

◎ Чіпляти ↔ відривати // зривати квітки, рушник, прапори, лозунги, прикраси; швидко, до свят, щодня, постійно, часом, поступово. Чіпляти міцно ↔ відривати раптово.

○ Міцно чіпляю до сучка ремінь (М. Коцюбинський); Він відривав від грона винограду ягоду за ягідкою (І. Вільде).

□ Причеплений ↔ відірваний.

579. ЧІПЛЯТИСЯ ↔ ВІДПАДАТИ

Зустрівши що-н., начіпляти його нехотячи. Падати, відриваючись від чогось.

◎ Чіплятися ↔ відпадати реп'яхи, болото, п'явки; раптово, несподівано, назавжди. Чіплятися щільно, добре, слабо, до одягу, до взуття ↔ відпадати цілком; від одягу, від взуття.

○ Каламутні хмари чіпляються за скелясті верховини (В. Кучер); Сніг лип до полозків, до кінських копитів (І. Нечуй-Левицький); Аж ось відпала віконниця бокового вікна (З. Тулуб).

□ Чіпляння ↔ відпадіння, прилипати // липнути ↔ відпадати.

580. ЧІТКИЙ ↔ РОЗПЛИВЧАСТИЙ

Сповнений розбірливості, ясності, розуміння. Позбавлений чіткості, конкретності, ясності.

◎ Чіткий, а, е ↔ розпливчастий, а, е вислів, думка, формулювання, відповідь. Бути, залишитися, вважатися чітким ↔ розпливчастим.

О Телефоніст... безперервно хукав у трубку, щоб досягти особливо **чіткого** звуку в мембрані (*Ю. Яновський*); Сучасна влада зацікавлена, щоб поняття народ було **розпливчастим, аморфним** (*З газет*); Віршована мова не терпить нічого **аморфного**, зайвого, вона лаконічна, **лапідарна** за своєю природою (*Літ. Україна*); Останній її рядок має всі прикмети так званого **лапідарного** стилю (*І. Франко*).

□ **Лапідарний (стиль) ↔ аморфний, лапідарність ↔ аморфність, лапідарно ↔ аморфно.**

581. ШАТИ ↔ ЛАХМІТТЯ

Дуже дорогий і пишний одяг.   Стара, подерта, неохайна одежа.

◎ **Шати** ↔ **лахміття** людини, хлопця, жінки. **Шати** розкішні, багаті, дорогі ↔ **лахміття** брудне, нікудишне, непотрібне.

○ Він [блудний син] вийшов з дому у пишних **шатах**, а повернувся в страшному **лахмітті** (*З катехізису*).

582. ШВИДКИЙ ↔ ПОВІЛЬНИЙ

Який здійснюється, відбувається енергійно, з великою швидкістю, в короткий час.   Який ледь-ледь, поволі, довго рухається, тихий.

◎ **Швидкий**, а, е ↔ **повільний**, а, е біг, вальс, відповідь, збільшення чого-н., зниження чого-н., ковзання, крок, мова, обслуговування кого-н., падіння, перемога, перехід чого-н., писання, підйом, покращення, політ, потік, процес, реакція, річка, ріст чого-н., розвиток чого-н., розв'язання, розмова, смерть, спуск, танець, темп, течія, успіх, хода, читання; в думанні, в запам'ятовуванні, у навчанні, в роботі, в писанні. Бути, виростати, залишатися, здаватися, зробитися, ставати, вважатися **швидким** ↔ **повільним**. Досить, дуже, надмірно, на подив, **якщо швидкий** ↔ **повільний**.

○ **Швидкий** **повільного** завжди дожене; **Іди хутко** — **біду доженеш**, **іди помалу** — **біда дожене**, а все від **біди**

не втечеш (*Народні прислів'я*); Сави ще не було, але він прийшов **скорим, летючим кроком** (*О. Кобилянська*); Тільки **млява**, боязка людина не любить і боїться **риску** (*Леся Українка*); Мої сини, як зима і весна. Старший — **меткий і проворний**, як задеркуватий зимовий день. Молодший — **неврівноважений**, як весняна повінь (*Ю. Яновський*).

2. (*про працю, діяльність*) Виготовлення якого ви-
 Виготовляти щось швид- магає тривалого часу.
 ко.

О Я, бачте, зроду **повільний** собі — Хома, то **прудке**, як іскра (*І. Франко*); Де руки і охота, там **спора**, а не **марудна** робота; Хто до їди **швидкий**, той і до роботи **меткий** (*Народні прислів'я*); Батько з сином беруться до **марудної** роботи (*Леся Українка*); У загадках знаходить **моментальне** відображення все те, що потрапляє в коло людських спостережень; **Уповільнена** дія; **Блискавична** швидкість, реакція, напад (*З посібника*).

□ **Скорий // бистрий // спорий // меткий // (прискорений) прудкий // моторний // (про ріст, рух) гінкий // летючий ↔ повільний // марудний // млявий // загайний, (здійснюється вмить, дуже швидко) моментальний // блискавичний ↔ уповільнений, швидкість ↔ повільність // млявість, скоро // мерщій ↔ повільно, пришвидшувати ↔ сповільнювати, швидкість ↔ повільність, прискорювати ↔ сповільнювати.**

583. ШЕДЕВР ↔ МАКУЛАТУРА

Зразковий, досконалий *Перен.* Про бездарний художницький твір.

◎ **Шедевр** визначний, незвичайний, особливий ↔ **макулатура** чиста, цілковита, нікудишня, явна, повна.
 О Я дивуюсь, як їм не відпаде охота приносити мені купу **макулатури** для виправки «стилю» (*Леся Українка*); Найстаріші думи — справжні **шедеври** української поезії XV—XVI ст. (*З посібника*).

584. ШИРОКИЙ ↔ ВУЗЬКИЙ

1. Який має велику ширину. Який невеликої ширини.

◎ **Широкий**, а, е ↔ **вузький**, а, е бульвар, будинок, вікно, двері, двір, дошка, коридор, пояс, прохід, стежка, чоло. **Вузькі** ↔ **широкі** плечі, поля капелюха. Бути, залишатися, здаватися, зробитися, ставати **широким** ↔ **вузьким**. Винятково, неймовірно, дуже **широкий** ↔ **вузький**.

2. Який забирає великий простір. Який забирає малий простір.

◎ **Широкий**, а, е ↔ **вузький**, а, е долина, лан, луг, поле, площа, рівнина, роздолля, розмір, степ. Бути, стати **широким** ↔ **вузьким**. Безмежно, дуже, досить, зовсім **широкий** ↔ **вузький**.

3. Який не облягає тіла, не обмежує рухів, вільний, просторий. Який дуже облягає тіло, тісний.

◎ **Широкий**, а, е ↔ **вузький**, а, е взуття, куртка, одяг, піджак, плащ, рукав, сукня, суконка. **Широкі** ↔ **вузькі** черевики, штани. Зробити, пошити **широким** ↔ **вузьким** що-н. Ставати **широким** ↔ **вузьким** у зв'язку з чим-н. Досить, дуже, занадто, надто, цілком **широкий** ↔ **вузький**.

4. Великий кількісно, значний обсягом. Який має дуже обмежені можливості, обмежений.

◎ **Широкий**, а, е ↔ **вузький**, а, е дослідження, захоплення, коло зацікавлень, коло знайомих, сфера чого-н., світогляд, світосприймання. **Широкі** ↔ **вузькі** інтереси, можливості, плани, погляди, права, узагальнення. Дуже, зовсім, надто **широкий** ↔ **вузький**. Бути, виявлятися, здаватися **широким** ↔ **вузьким**. ○ До панського двору ворота **широкі**, та з двору — **вузькі**; В панські ворота **широко** ввійти, та **вузько** вийти (*Народні прислів'я*).

□ **Ширина** ↔ **вузькість**, **широко** ↔ **вузько**.

Пор. ще: РОЗШИРЮВАТИ ↔ ЗВУЖУВАТИ, ТІСНИЙ ↔ ПРОСТОРИЙ.

585. ШИТИ ↔ ПОРОТИ

З'єднувати що-н. ниткою за допомогою голки. Руйнувати, розривати шви, розшивати.

◎ **Шие** ↔ **поре** дочка, кравець, мати, машина, швець; взуття, одяг, сорочку, сукню, пальто, плащ, штани; голкою, руками; довго, кілька днів, кілька тижнів, коротко, швидко. **Шити** у кравця, у майстерні, у шевця ↔ **пороти** вдома.

◇ **Шовком шити** — виявляти лагідність, бути розважливим ↔ **Пороти гарячку** — діяти необдуманно, поспіхом.

○ **Шие, поре**, ниткам горе; Перш ніж **пороти** — навчись **шити**; **Ший, ший** так, щоб пороти не треба було; «**Шисш**, дівонько?» «**Шию!**» «Чи будеш же **пороть?**» «Зараз, тільки ниточки дошию!» (*Народні прислів'я*).

586. ЩАСЛИВИЙ ↔ БЕЗТАЛАННИЙ

Який зазнає щастя, радості. Який не має долі, талану в житті, нещасний.

◎ **Щасливий**, а, е ↔ **безталанний**, а, е життя, доля, дитинство, молодість, заміжжя; дуже, небувало. Бути, стати, вважатися **щасливим** ↔ **безталанним** увесь час, в дитинстві, протягом року, все життя.

○ Вся сім'я гомонить, кожному хочеться сказати щось радісне, кожен почуває себе **щасливим**; Найгірше тим, що марно світом нудять у полоні, як той **бездольний** лицар (*За тв. Лесі Українки*); Прийшла молодиця На той хутір **благодатний**; І думу **тяжкую** мою Німим стінам передаю (*За тв. Т. Шевченка*); **Гірко** вдовине життя (*С. Васильченко*).

□ **Щасливий** // **благодатний** ↔ **бездольний** // **нещасний** // *перен.:* (*про життя, стан*) **тяжкий** // **гіркий**, **щасливо** ↔ **гірко** // **тяжко**.

587. ЩАСТЯ ↔ ГОРЕ

Стан повного задоволення життям, відчуття радості, зовнішній вияв такого стану; те, що викликає такий стан, приносить радість.

Обставина, подія, що викликає страждання, біда, лихо, нещастя.

◎ **Щастя** ↔ **горе** велике, несподіване, нове, сімейне, справжнє, тривале. Бажане, безхмарне, людське, материнське, очікуване, тихе **щастя** ↔ безвихідне, безнадійне, безутішне, гірке, люте, неумолиме, страшне **горе**. **Щастя** ↔ **горе** дівчини, жінки, людини, чоловіка. Відчувати, відчуття, передчувати, передчуття **щастя** ↔ **горя**. Берегти, знайти, мріяти про, цінити, шукати **щастя** ↔ пережити, перенести, попередити **горе**. Тікати від (свого) **щастя** ↔ від **горя**. Плакати, радіти, сміятися від **щастя** ↔ плакати від **горя**. Боротися за **щастя** кого-н. ↔ боротися з **горем**.

◇ **Випало щастя** кому — судилося, трапилося комусь робити щось приємне, добре, повезло комусь в чомусь ↔ **випало горе** — трапилося комусь якесь нещастя, лихо.

◇ **Зазнавати щастя** (бути *щасливим*) ↔ **Купатися в щасті** (*жити в розкошах*); **Зазнавати Божої благодаті** (Бути *щасливим*) ↔ **Напитися** (ковтнути) **горя** (*перенести багато труднощів, лиха біди*).

○ Хто **горя** не бачив, той і **щастя** не зазнає; **Щастя** розум відбирає, а **нещастя** повертає (*Народні прислів'я*); Степаніда посміхалася і зітхала: який ти **щасливий**, і **нещасний** (*М. Стельмах*);

Скільки б не судилося страждати,
Все одно благословлю завжди
День, коли мене родила мати
Для життя, для **щастя**, для **біди** (*В. Симоненко*);

У всякого своє **лихо**, і в мене не тихо; Хоч не своє, позичене, А все-таки **лихо** (*Т. Шевченко*); **Лихо** не ходить поодиночці, а в парі з **бідою** (*Народне прислів'я*).

□ **Щастя** // **благодать** ↔ **біда** // **лихо** // **нещастя** // **бездолля** // **безголів'я**, **щасливий** // **щасний** ↔ **нещасний** // **нещасливий**, **щастити** ↔ **нещастити**.

588. ЩЕДРИЙ ↔ СКУПИЙ

1. Який охоче ділиться з іншими своїми достатками, добром, який не шкодує витратити що-н. для добра іншим. Який не любить і не хоче ділитися своїми достатками, добром з іншими, жадібний.

◎ Щедрий, а, е ↔ скупий, а, е господар, дитина, жінка, людина, хлопець, чоловік. Бути, виростати, зробитися, стати щедрим ↔ скупим. Вдавано, вельми, винятково, досить, дуже, надзвичайно, надмірно, на подив, особливо щедрий ↔ скупий.

У знач. ім.: Щедрий, а — той, хто не шкодує витратити що-н. ↔ скупий, а — той, що надміру жадібний, ощадливий.

2. Уперен. знач.: Значний за розмірами, за силою вияву, багатий. Малий за розмірами, за силою вияву, убогий.

◎ Щедрий, а, е ↔ скулий, а, е подарунок, придане. Бути щедрої душі людиною ↔ бути скупим на почуття. Бути, вирости щедрим ↔ скупим на що-н.

3. Багатий запасами чо-го-н. Який малий на запаси чого-н., убогий.

◎ Щедрий, а, е ↔ скупий, а, е ґрунт, земля, літо, осінь, природа, сонце; щедрі ↔ скупі надра, опади. Бути щедрим ↔ скупим на що-н. (на вугілля, на нафту). Дуже щедрий ↔ скупий на що-н.

○ Скупий складає, а щедрий споживає (*Народне при-слів'я*); Усякі люди трапляються на містку: і щедрі, і скупі, і веселі, і сумні, і мовчазні, і говірки (*М. Стельмах*); Його жінка була непоміркована, розтратлива, любила шикарне гойне життя й сипала грішми, як половою (*І. Нечуй-Левицький*); Щирий та щедрий Семен ніяк не міг погодитися з лукавим та заздрим на чуже добро Романком (*М. Коцюбинський*); Бережливий господар.

□ Щедрість // щедрота ↔ скупість, гойний ↔ бережливий // скупий // жадібний, щедро ↔ скупю.

Пор. ще: ОЩАДЛИВИЙ ↔ МАРНОТРАТНИЙ.

589. ЩИРИЙ ↔ НЕЩИРИЙ

Який відверто і безкорисливо виражає свої думки і почуття, щиросердий, чистосердечний, правдивий, щиросердечний.

Який приховує свої справжні думки, почуття, виставляє їх фальшиво, лицемірний, лукавий.

◎ **Щирий**, а, е ↔ **нещирий**, а, е дитина, дівчина, кохання, людина, наречена, невістка, погляд, приятель, слово, ставлення, усміх, усмішка, хлопець, чоловік. **Щирі** ↔ **нещирі** помисли, почуття, стосунки, розмови. Бути, виростати, залишатися, зробитися, стати **щирим** ↔ **нещирим**. Винятково, зовсім, підкреслено, вдавано **щирий** ↔ **нещирий**.

○ **Щире** слово — теплий промінь, **нещире** слово — гострий ніж у серце (*Народне прислів'я*); **Щирий** та щедрий Семен ніяк не міг погодитися з **лукавим** та **каздрим** на чуже добро Романком (*М. Коцюбинський*); Ви людина палка, **щира**, **одкрита**, а ці люде **хитрі**, **потайні** (*І. Нечуй-Левицький*); **Підступний** погляд твій, немов отрута (*Леся Українка*); Два **хитрих** мудрого і **щирого** не переважають (*Народне прислів'я*); Наслухався [Нестір] всього — **щирого** і **криводушного**, справедливого і хибного (*Словник укр. мови в 11 т.*); Школа... розвиває в них [юнаків і дівчат] відразу до **криводушності**, обману, любов до правди, чесності, **щирості** (*Літ. Україна*).

□ **Щирість** ↔ **нещирість**, **щирість** ↔ **криводушність**, **щирість** ↔ **фальш** // **хитрість** // **лукавство** // **підступність**, **щиросердий** ↔ **нещирий**, **нелукавий** ↔ **лицемірний**, **чистосердечний** ↔ **фальшивий**, **правдивий** ↔ **лицемірний** // **фальшивий**, **щирий** // **відкритий** ↔ **криводушний** // **хитрий** // **лукавий** // (*про погляд, очі*) **косий**, **лукавити** // **хитрувати** ↔ **бути щирим** // **відкритим**, **щиро** ↔ **нещиро** // **підступно** // **хитро**.

590. ЩІЛЬНИЙ ↔ ЩІЛИННИЙ

Такий, складові частини якого щільно з'єднані між собою.

Який має щілини, проникає із щілин.

○ **Щільний** ґрунт; Коли вода проникає із щілин водонепроникних порід, які є **щільними**, то такі джерела називаються **щілинними** джерелами (*З посібника*).

□ **Герметичний** // **непроникний** ↔ **щілинний**, **суцільний** ↔ **дірявий**.

591. ЯКІСНИЙ ↔ ПОГАНИЙ

Який відзначається доброю якістю.

Який не відзначається доброю якістю.

◎ **Якісний**, а, е ↔ **поганий**, а, е цемент, робота, твір, чоботи, меблі, дуже, особливо, надто. Бути, здаватися **якісним** ↔ **поганим**.

○ Він завжди варив **якісну** сталь (*С. Чорнобривець*).

□ **Доброякісний** // **добротний** ↔ **невдалий**.

592. ЯСНИЙ ↔ ТЕМНИЙ

1. Який випромінює яскраве світло, добре освітлений, не темного кольору, світлий.

Позбавлений світла, освітлення, погано освітлений, затьмарений, неясний, *перен.* чорний.

◎ **Ясний**, а, е ↔ **темний**, а, е алея, аудиторія, будинок, вечір, вулиця, день, зал, квартира, кімната, коридор, небо, ніч, світло. Бути, виглядати, залишатися, здаватися, зробитися, ставати **ясним** ↔ **темним**. Абсолютно, винятково, досить, дуже, надто, зовсім **ясний** ↔ **темний**.

2. *У перен. знач.:* Який не потребує пояснень, зрозумілий.

Якого важко зрозуміти, неясний, незрозумілий.

◎ **Ясний**, а, е ↔ **темний**, а, е, незрозумілий, визначення, відповідь, завдання, задум, доказ, думка, мета, план, пропозиція, усвідомлення чого-н., формулювання чого-н. Бути, залишатися, ставати **ясним** ↔ **незрозумілим**. Досить, зовсім, повністю, частково **ясний** ↔ **незрозумілий**.

○ Ніч **темна** людей всіх потомлених скрила
Під **чорні**, широкії крила...

Зненацька проміння **ясне**

Од сну пробудило мене (*Леся Українка*);

Безбородько... з острахом думав про свою давню заяву, вогнем **ясним** чи **темним** згоріла вона (*М. Стельмах*);

На **ясні** зорі і на тихі води

Вже ваша **чорна** злоба не впаде

(*В. Симоненко*);

Його великі карі очі були трохи неоднакові, ліве — **світліше**, праве — трошки **темніше**, коли він усміхався, вони **ясніли** (*Ю. Мушкетик*).

□ **Прояснювати** ↔ **затемнювати**, **ясність** ↔ **темнота**, **ясно** ↔ **темно**, **світлий** // *перен.* **кришталевий** // **прозорий** ↔ **темний**, **освітлений** ↔ **затемнений**.

Пор. ще: СВІТЛО ↔ ТЕМРЯВА.

ПОКАЖЧИК АНТОНІМІЧНИХ ПАР

У цьому розділі за алфавітом розміщені всі компоненти антонімічних пар, які зустрічаються у рубриках словникової статті. Показчик — дороговказ словника. Порядковий номер словникової статті, який стоїть після антонімів у показчику, завжди приведе користувача до потрібного слова. Для зручності пошуку антонімічні компоненти пари статті наведені за алфавітом двічі — той, що стоїть як перше слово пари, і той, що є другим словом. Якщо до антоніма, що стоїть у показчику на першому місці, є антонімічні відповідники — члени синонімічного гнізда, зафіксовані в одній словниковій статті, то вони ставляться поряд і розділяються паралельними скісними рисками (/): *виникати* ↔ *зникати* // *пропадати* // *щезати* 438.

Показчик, таким чином, допоможе відшукати і члени синонімічного гнізда того чи іншого антоніма і якоюсь мірою розкриє взаємозв'язок антонімії та синонімії.

А

абищиця ↔ злива 144

абияк ↔ надзвичайно // винятково // особливо 346

абиякий ↔ значний 228

абиякий ↔ незвичайний // винятковий // особливий // дорідний 346

абориген ↔ *ім.* прибулий 1

абсолютизація ↔ демократизація 142

абсолютизм ↔ демократія 142

абсолютист ↔ демократ 142

абсолютитський ↔ демократичний 142

абсолютність ↔ відносність 2

абсолютний ↔ відносний 2

абсолютно ↔ відносно 2

абсорбувати ↔ виділяти // випорскувати 59

абсорбувати ↔ виділяти // випорскувати 420

абсорбуватися ↔ виділятися // випорскуватися 420

абстрагування ↔ конкретизація 3

абстрагувати ↔ конкретизувати 3

абстрактність ↔ конкретність 3

- абстрактний ↔ конкретний 3
 абстрактно ↔ конкретно 3
 абстракція ↔ конкретність 3
 абсурд ↔ змістовність // сенс 339
 абсурдний ↔ компетентний // змістовний 486
 абсурдність ↔ аксіома 440
 абсурдність ↔ змістовність // сенс 339
 абсурдно ↔ змістовно // компетентно 486
 абулія ↔ воля 105
 авангард ↔ ар'єргардний 4
 авангардний ↔ ар'єргардний 4
 авантюра ↔ спокій 518
 авантюрний ↔ врівноважений // витриманий 519
 автентичний ↔ видуманий 561
 автократ ↔ демократ 142
 авторитетний ↔ непереконливий 5
 авторитетність ↔ непереконливість 5
 авторитетно ↔ непереконливо 5
 автохтон ↔ пришелець // ім. прибулий // іноземець 1
 автохтонний ↔ прибулий // приїжджий 1
 агресивність ↔ миролюбність 319
 агресивний ↔ мирний 318
 агресивний ↔ мирний 319
 агресивно ↔ мирно 319
 агресія ↔ мир 319
 адекватний ↔ різний 372, 479
 адсорбувати ↔ виділяти // випорскувати 420
 адюльтер ↔ відданість // непідкупність 99
 ажурний ↔ густий 135
 азарт ↔ рівновага // врівноваженість 518
 азартний ↔ врівноважений // витриманий 519
 азартно ↔ спокійно // врівноважено 519
 акліматизований ↔ непристосований 6
 аксіома ↔ абсурдність // алогізм // фальш // олжа // лжа // лжеприсяга 440
 акт ↔ неробство 147
 актив ↔ пасив 7
 активізація ↔ пасивність 7
 активний ↔ байдужий 7
 активний ↔ бездіяльний 7
 активний ↔ інертний 7
 активний ↔ пасивний 7
 активність ↔ пасивність 7
 активно ↔ пасивно 7
 акуратист ↔ неохайний 8
 акуратний ↔ безладний // анархічний // свавільний 428
 акуратний ↔ неакуратний 8
 акуратний ↔ недбалий 8
 акуратний ↔ нечупарний // неакуратний // недбалий 170
 акуратність ↔ безладність // безлад // барліг 428
 акуратність ↔ неакуратність 8
 акуратно ↔ неакуратно 8
 алілуйщина ↔ плюгавство 416
 алогізм ↔ аксіома 440
 альтруїзм ↔ егоїзм // егоїстичність // амбіція // амбіціозність // корисливість // користолюбність 9

- альтруїст ↔ егоїст 9
 альтруїст ↔ самолюб // себе-
 люб // себелюбець 9
 альтруїстичний ↔ егоїстичний
 // корисливий // користо-
 любний 9
 альтруїстичний ↔ самолюбний 9
 альтруїстично ↔ егоїстично 9
 альтруїстка ↔ егоїстка 9
 алярм ↔ мовчанка 330
 алярм ↔ тиша // тишина 547
 амба ↔ початок 437
 амбіціозність ↔ альтруїзм 9
 амбіція ↔ альтруїзм 9
 амністія ↔ арешт 13
 амністований ↔ арештантсь-
 кий // арештований 13
 амнітувати ↔ арештувати 13
 аморальний ↔ благородний //
 моральний // совісний 573
 аморфний ↔ лаконічний 276
 аморфний ↔ лапідарний 580
 аморфність ↔ лаконізм // ла-
 конічність 276
 аморфність ↔ лапідарність 580
 аморфно ↔ лапідарно 580
 аналіз ↔ синтез 10
 аналізований ↔ синтезований
 10
 аналізовано ↔ синтезовано 10
 аналізування ↔ синтезування 10
 аналізувати ↔ синтезувати 10
 аналізуючий ↔ синтезуючий 10
 аналітичний ↔ синтетичний 10
 аналог ↔ різність 422
 аналогічний ↔ неподібний //
 різний 422
 аналогічність ↔ різність 422
 анархічний ↔ організований //
 консенквентний // плано-
 мірний // логічний 429
 анархічний ↔ упорядкований
 // акуратний 428
 анархія ↔ порядок 428
 анафема ↔ благословення 42
 анафемський ↔ благословен-
 ний 42
 ангажувати ↔ звільняти 450
 ангел ↔ грубіян // лихослов 132
 ангел ↔ чорт 11
 ангельський ↔ брутальний //
 лихослівний 132
 ангельський ↔ диявольський 11
 анголятко ↔ дияволеня 11
 анексія ↔ звільнення 191
 анексувати ↔ звільняти 191
 анемічний ↔ міцний 326
 анікати ↔ такати // підтакува-
 ти 529
 аномальний ↔ звичний // нор-
 мальний // природний //
 простий 214
 антипатія ↔ симпатія 503
 антипатичність ↔ симпатич-
 ність 503
 антипатичний ↔ симпатичний
 503
 антипатично ↔ симпатично 503
 апатичний ↔ сприйнятливий
 // вразливий // чуйний //
 чулий // зворушливий 28
 апатичний ↔ цікавий 162
 апатичний ↔ пристрасний //
 емоційний // жагучий // за-
 взятий // запеклий 28
 апатія ↔ пристрась 28
 апогей ↔ перигей 12

аргументувати ↔ заперечувати 159
 аргументувати ↔ заперечувати 529
 арешт ↔ амністія 13
 арешт ↔ звільнення 13
 арештантський ↔ звільнений // амністований 13
 арештант ↔ комендант 239
 арештований ↔ звільнений // амністований 13
 арештувати ↔ звільняти // амністувати 13
 ар'єргардний ↔ авангардний 4
 ар'єргардний ↔ авангард 4
 аромат ↔ сморід 14
 ароматний ↔ смердючий 14
 артистичний ↔ невправний // недороблений // поганий 165
 архаїзм ↔ неологізм 15
 асимілюватися ↔ дисимілюватися 16
 асимілятивний ↔ дисимілятивний 16
 асиміляційний ↔ дисиміляційний 16
 асиміляція ↔ дисиміляція 16
 асинхронний ↔ одночасний 504
 асинхронність ↔ одночасність // синхронність 504
 асоціювати ↔ роз'єднувати // розділяти 370
 атака ↔ контратака 17
 атакований ↔ контратакований 17
 атакувати ↔ контратакувати 17
 атакуючий ↔ контратакуючий 17
 атеїзм ↔ релігійність 475
 атеїст ↔ віруючий 100

атеїстка ↔ віруюча 100
 атлет ↔ слабак // слабина 501
 атональність ↔ мелодика // милозвучність 310

Б

багатій ↔ бідак 24
 багатій ↔ бідний 24
 багатесенький ↔ біднесенький 18
 багатий ↔ бідний 18
 багатий ↔ небагатий 18
 багатий ↔ убогий 18
 багатир ↔ бідняк 24
 багатіти ↔ бідніти 18
 багато ↔ бідно 18
 багато... ↔ мало... 19
 багатоасортиментний ↔ малоасортиментний 19
 багатобарвний ↔ безбарвний // безкольоровий // одноманітний // одноколірний // однобарвний 29
 багатобарвний ↔ малобарвний 19
 багатоводий ↔ маловодий 20
 багатоводний ↔ маловодний 20
 багатоводність ↔ безводність // безводдя // мілководдя 20
 багатоголовий ↔ малоголовий 19
 багатодітний ↔ малодітний 19
 багатоземелля ↔ малоземелля 19
 багатоземельний ↔ малоземельний 19
 багатоземельність ↔ малоземельність 19

- багатокаліберний ↔ малокаліберний 19
- багатокалорійний ↔ малокалорійний 19
- багатоквартирний ↔ малоквартирний 19
- багатокупольний ↔ малокупольний 19
- багатолітній ↔ малолітній 19
- багатолюддя ↔ малолюддя 19
- багатолюдність ↔ малолюдність 19
- багатолюдність ↔ безлюддя 21
- багатолюдність ↔ безлюдність // многолюддя 21
- багатолюдний ↔ безлюдний 21
- багатолюдно ↔ безлюдно 21
- багатолюдно ↔ малолюдно 19
- багатомісний ↔ маломісний 19
- багатомовний ↔ одномовний 22
- багатомовність ↔ маломовність 19
- багатомовність ↔ одномовність 22
- багатонадійний ↔ малонадійний 19
- багатонасінний ↔ малонасінний 19
- багатоповерховий ↔ малоповерховий 19
- багатосімейний ↔ малосімейний 19
- багатосімейність ↔ малосімейність 19
- багатослівний ↔ малослівний 19
- багатослівність ↔ малослівність 19
- багатотиражний ↔ малотиражний 19
- багатотонний ↔ малотонний 19
- багатошлюбність ↔ одношлюбність 336
- багатство ↔ бідність 23
- багатство ↔ злиденність 23
- багатство ↔ нестатки 23
- багатство ↔ убогість 23
- багатшати ↔ біднішати 18
- багатющий ↔ бідненький 18
- багацький ↔ бідняцький 18
- багач ↔ бідняк 24
- бадьорість ↔ втома 25
- бадьорий ↔ зморений 25
- бадьорий ↔ утомлений 25
- бадьористий ↔ утомлений 25
- бадьоритися ↔ втомлюватися 25
- бадьоро ↔ втомлено 25
- бажаний ↔ небажаний 26
- бажання ↔ небажання 26
- бажання ↔ нехить 26
- бажано ↔ небажано 26
- бажати ↔ проклинати 27
- базарний ↔ лагідний 274
- байдикування ↔ копирсання // колування 443
- байдикування ↔ праця // мозолі 443
- байдикувати ↔ копатися // колупатися // копирсатися 443
- байдикувати ↔ робити // коїти // чинити 443
- байдужий ↔ допитливий 162
- байдужий ↔ пристрасний 28
- байдужий ↔ чутливий 28
- байка ↔ билиця 78
- балакати ↔ мовчати 328
- балакливий ↔ німотний // безголосий // беззвучний // 367

- балакун ↔ мовчун 328
 балакучий ↔ мовчазний 328
 балакучий ↔ німотний // безголосий // беззвучний // 367
 баламутити ↔ заспокоювати 206
 банальний ↔ оригінальний // неповторний 494
 банальний ↔ самобутній 494
 банальність ↔ оригінальність // самобутність 494
 барвистий ↔ безбарвний 29
 барвний ↔ безбарвний // безкольоровий // одноманітний // одноколірний // однобарвний 29
 баритися ↔ поспішати 207
 барліг ↔ порядок // лад // охайність // акуратність 428
 баталія ↔ мир 37
 батракувати ↔ панувати 394
 батрачити ↔ панувати 394
 батьківщина ↔ чужина // чужениця 30
 бгати ↔ витягати 464
 бгати ↔ рівняти // випростувати 340
 бедлам ↔ порядок 428
 без ↔ з (із, зі, зо) 31
 безбарвний ↔ барвистий 29
 безбарвний ↔ барвний // різнобарвний // багатобарвний // різноколірний // кольористий // квітчастий // квітчатий // пістрявий // строкатий 29
 безбарвність ↔ різнобарвність // квітчастість // колоритність 29
 безбожник ↔ релігійник // побожний 100
 безбожність ↔ віра 475
 безбоязний ↔ малодушний // боязливий // заляканий 48
 безвільність // безвольність ↔ воля 105
 безвартість ↔ коштовність 163
 безвідносний ↔ відносний 2
 безвіра ↔ віра 475
 безвірник ↔ релігійник // побожний 100
 безвір'я ↔ віра 98
 безвладдя ↔ влада 102
 безвладний ↔ могутній 332
 безвладний ↔ можновладний 332
 безводдя ↔ повноводдя // повноводність // багатоводність 20
 безводний ↔ повноводний // повноводий // многоводний 20
 безводність ↔ повноводдя // повноводність // багатоводність 20
 безволля // безвілля ↔ воля 105
 безвольний ↔ вольовий 105
 безвусий ↔ літній // ветхий 527
 безглуздий ↔ мізкуватий 486
 безглуздо ↔ змістовно // компетентно 486
 безглуздя ↔ змістовність // сенс 339
 безглуздя ↔ розум // глузд // розсудливість // поміркованість // інтелект // компетентність 339
 безголів'я ↔ щастя // благодать 587
 безголосий ↔ голосний 329
 безголосий ↔ балакучий // балакливий 367

- безгосподарний ↔ хазяйновитий 563
 безгосподарний ↔ хазяйливий 563
 безгосподарність ↔ господарність // хазяйновитість 563
 безгрошів'я ↔ достатки 23
 бездара ↔ талант // умілець 540
 бездарний ↔ геніальний // кебетливий // кебетний // здібний // умілий 540
 бездарний ↔ обдарований 540
 бездарний ↔ талановитий 540
 бездарність ↔ талант // здібність // уміння // хист // кебета 540
 бездарність ↔ обдарованість 540
 бездарно ↔ геніально // талановито 540
 бездиханний ↔ живий 177
 безділля ↔ діяльність 147
 бездоганний ↔ нікудишній 32
 бездоганно ↔ погано 32
 бездоля ↔ щастя // благодать 587
 бездольний ↔ щасливий // благодатний 586
 бездонний ↔ міленький 122
 бездумний ↔ вдумливий // метикований // метикуватий // тямущий 63
 бездумність ↔ вдумливість 63
 бездушний ↔ гуманний 299
 бездушний ↔ людяний 299
 бездушний ↔ ніжний // душевний // сердечний // ласкавий 366
 бездушність ↔ людяність 299
 бездушність ↔ гуманність 299
 бездушно ↔ гуманно 299
 бездушно ↔ людяно 299
 безжалісний ↔ милостивий 314
 безжиттєвий ↔ живий 177
 безжурний ↔ сумовитий // меланхолійний 73
 безжурність ↔ сум 73
 беззаконня ↔ закон // законність 194
 беззахисний ↔ безпечний 34
 беззвучний ↔ балакучий // балакливий 367
 беззвучний ↔ дзвінкий // гучний // лункий 546
 беззубий ↔ зубатий // зубастий 60
 беззупинний ↔ короткотривалий // короткочасний // куций 157
 безкольоровий ↔ барвний // різнобарвний // багатобарвний // різноколірний // колористий // квітчастий // квітчатий // пістрявий // строкатий 29
 безкорисливий ↔ самолюбивий 9
 безкрай ↔ обмежений 33
 безкрайний ↔ незначний 33
 безкрилий ↔ крилатий 264
 безкрилість ↔ крилатість 264
 безкрило ↔ крилато 264
 безлад ↔ порядок // лад // охайність // акуратність 428
 безладний ↔ організований // консенквентний // планомірний // логічний 429
 безладний ↔ упорядкований // акуратний 428
 безладність ↔ порядок // лад // охайність // акуратність 428

- безличний ↔ благородний // моральний // совісний 573
- безлюддя ↔ велелюддя 21
- безлюддя ↔ багатолюдність 21
- безлюдний ↔ заселений 21
- безлюдний ↔ багатолюдний 21
- безлюдність ↔ багатолюдність 21
- безлюдно ↔ багатолюдно 21
- безмежжя ↔ обмеження 33
- безмежжя ↔ край 309
- безмежний ↔ обмежений 33
- безмежність ↔ обмеженість 33
- безмір ↔ межа 309
- безмірний ↔ обмежений 33
- безнастанний ↔ короткотривалий // короткочасний // куций 157
- безоглядний ↔ невпевнений // непевний 480
- безпека ↔ небезпека 34
- безперервний ↔ епізодичний // випадковий // короткотривалий 432
- безпечний ↔ небезпечний // беззахисний 34
- безпечність ↔ небезпечність 34
- безпечно ↔ небезпечно 34
- безпідставний ↔ необхідний 434
- безпомилковий ↔ неправильний 441
- безпомічний ↔ настирливий // заповзятий // напористий // упертий // вольовий 349
- безпорадний ↔ наполегливий 349
- безпорадність ↔ наполегливість 349
- безпорадно ↔ наполегливо 349
- безпринципний ↔ концептуальний // принциповий // принципіальний 250
- безпринципність ↔ принциповість 250
- безпринципно ↔ принципово // концептуально 250
- безсердечний ↔ милостивий 314
- безсердечний ↔ ніжний // душевний // сердечний // ласкавий 366
- безсилий ↔ міцний // дужий // здоровий // кріпкий // магічний // лютий 501
- безсилля ↔ сила 501
- безсильний ↔ годний 502
- безсистемний ↔ організований // консенквентний // планомірний // логічний 429
- безславний ↔ знаменитий 225
- безсмертний ↔ забутий 35
- безсмертність ↔ забуття 35
- безсмертя ↔ забуття 35
- безсторонній ↔ особистий // індивідуальний 371
- безстрашний ↔ малодушний // боязливий // заляканий 48
- безталанний ↔ щасливий 586
- безтямний ↔ здоровий 217
- безумний ↔ здоровий 217
- безхарактерний ↔ вольовий 105
- безцеремонний ↔ коректний // люб'язний // куртуазний // джентльменський // лицарський // пристойний 60
- безцеремонний ↔ моральний 427
- безчестити // неславити // споганити // каляти // заглямувати ↔ очишатися 114
- безчестя ↔ честь 573

- безшумний ↔ голосний // лункий // горластий // крикливий 546
- белькотати ↔ мовчати 328
- бентежити ↔ заспокоювати 206
- бентежний ↔ спокійний // розважний // епічний 519
- берегти ↔ витратити 36
- бережливий ↔ гойний 588
- билиця ↔ казка // байка // легенда // фантазія 78
- бистрий ↔ повільний // марудний // млявий // загайний 582
- битва ↔ мир 317
- битися ↔ миритися 37
- біда ↔ щастя // благодать 587
- бідак ↔ багатій 24
- бідарство ↔ достаток // розкошування 482
- бідацтво ↔ достаток // розкошування 482
- біденький ↔ багатуший 18
- біднесенький ↔ багатесенький 18
- бідний ↔ багатий 18
- бідний ↔ багатій 24
- бідність ↔ багатство 23
- бідність ↔ достаток // розкошування 482
- бідніти ↔ багатіти 18
- біднішати ↔ багатшати 18
- бідно ↔ багато 18
- бідняк ↔ багач 24
- бідняк ↔ багатир 24
- бідняцький ↔ багачський 18
- біднування ↔ достаток // розкошування 482
- бідувати ↔ розкошувати 482
- бій ↔ спокій // супокій 317
- бій ↔ спокій // супокій 317
- бійка ↔ мир 37
- бійка // баталія 37
- біленький ↔ чорненький 38
- білизна ↔ чорнота 38
- білий ↔ чорний 38
- білина ↔ чорнота 38
- білити ↔ чорнити 38
- білість ↔ чорнота 38
- біліти ↔ чорніти 38
- білітися ↔ чорнітися 38
- білішати ↔ чорнішати 38
- біло ↔ чорно 38
- більше ↔ менше 39
- більший ↔ менший 40
- більшість ↔ меншість 40
- біля ↔ далеко 43
- білявий ↔ чорнявий 38
- біс ↔ хоронитель // янгол 11
- благо ↔ зло 152
- благівісний ↔ лиховісний 41
- благівісно ↔ лиховісно 41
- благодатний ↔ бездольний // нещасний // тяжкий // гіркий 586
- благодать ↔ біда // лихо // нещастя // бездолля // безголів'я 587
- благодійник ↔ лиходій 155
- благородний ↔ аморальний // неморальний // лицемірний // безличний // крутійський // підступний // хитрий // лукавий // ехидний 573
- благородство ↔ брехливість // підлість // лицемірство // крутість // шахрайство // ошуканство // лукавство 574

- благословенний ↔ проклятий // анафемський 42
 благословення ↔ анафема 42
 благословення ↔ прокляття // осуд 42
 благословити ↔ клясти 42
 благословляти ↔ проклинати 42
 благочестивий ↔ грішний 415
 блазенство ↔ поважність 174
 блазенський ↔ поважний 174
 блазень ↔ мудрагель 339
 близький ↔ далекий 43
 близькість ↔ далекість // далечінь // далечина // далина // даль 43
 близько ↔ далеко // вдалині 43
 близькозорий ↔ далекозорий 256
 близькозорість ↔ далекозорість 256
 блимати ↔ сіяти 537
 блиск ↔ тьмяність // матовість 44
 блискіт ↔ тьмяність // матовість 44
 блискавичний ↔ уповільнений 582
 блискати ↔ тьмянішати 44
 блискотіти ↔ тьмяніти 44
 блискотати ↔ тьмяніти 44
 блискучий ↔ матовий 44
 блискучий ↔ мерзенний // огидний // гидкий 116
 блисніти ↔ тьмяніти 44
 блудити ↔ прямувати 45
 блукання ↔ прямування 45
 блукати ↔ простувати 45
 бляклий ↔ відновлений 46
 бляклість ↔ віднова 46
 блякнути ↔ відновлюватися 46
 богатир ↔ слабак // слабина 501
 богобоязливий ↔ грішний 415
 богобоязливість ↔ вільнодумство 475
 богомільний ↔ грішний 415
 боготворити ↔ ненавидіти // гидувати 296
 божевільний ↔ здоровий 217
 бомж ↔ дука // пан 24
 боронити ↔ звинувачувати 208
 боронитися ↔ нападати 209
 боротьба ↔ спокій // супокій 317
 боротьба // бій // герць ↔ спокій // супокій 317
 босий ↔ взутий (узутий) 47
 боягуз ↔ герой // відважний 48
 боягузливо ↔ відважно 48
 боягузтво ↔ відвага // героїство // мужність 48
 боязкий ↔ відважний // сміливий 48
 боязливий ↔ безстрашний // безбоязний 48
 боязливо ↔ сміливо // мужньо // хоробро // героїчно 48
 боязнь ↔ сміливість // хоробрість // відвага 48
 боятися ↔ відважуватися 48
 брання ↔ віддавання 424
 брання ↔ давання 49
 брання ↔ кладення 242
 братерство ↔ ворогування // ворожнеча 167
 братерський ↔ ворожий 168
 брати ↔ віддавати // повертати 49
 брати ↔ давати 49
 брати ↔ лишати 50

брати ↔ звільняти 450
 братолюбний ↔ ворожий 168
 брехливий ↔ правдомовний 440
 брехливий ↔ аксіома 440
 брехливість ↔ правдивість 440
 брехливість ↔ істинність 440
 брехливість ↔ чесність // бла-
 городство 574
 брехливо ↔ правдиво 440
 брехня ↔ правда 440
 брехун ↔ правдомовець //
 правдолюб 440
 бридкий ↔ красивий // крас-
 ний // красен // гожий 108
 бруд ↔ чистота 576
 брудний ↔ чистий 576
 бруднити ↔ чистити 576
 бруднити ↔ мити 576
 брудно ↔ чисто 576
 брукувати ↔ руйнувати // ни-
 щити 337
 брульйон ↔ чистовик 577
 брутальність ↔ ніжність 132
 брутальний ↔ ніжний // ан-
 гельський 132
 бувалий ↔ вигадливий // ле-
 гендарний // казковий 78
 бувальщина ↔ вигадка 78
 буда ↔ палата 391
 буденний ↔ святковий 51
 буденність ↔ святковість 52
 буденно ↔ святково 51
 буденщина ↔ святковість 52
 будень ↔ свято // неділя 52
 будити ↔ засинати 53
 будити ↔ присипляти 53
 будівельник ↔ руйнівник 54
 будівельниця ↔ руйнівниця 54
 будівля ↔ руйнування 54

будівний ↔ руйнівний 54
 будівник ↔ руйнівник 54
 будівництво ↔ руйнування 54
 будівниця ↔ руйнівниця 54
 будувати ↔ руйнувати 54
 будь-який ↔ відомий // знаме-
 нитий // визначний 228
 буйний ↔ слабкий 502
 буйний ↔ спокійний // роз-
 важний // епічний 519
 буквальний ↔ неточний 553
 буквальний ↔ різний 372
 бум ↔ спад // заспокоєння 408
 бум ↔ спад // заспокоєння 408
 бундючний ↔ скромний 55
 бундючність ↔ скромність 55
 бунтувати ↔ заспокоювати 206
 буревій ↔ легіт 282
 бурлити ↔ заспокоювати 206
 бурхливий ↔ спокійний //
 розважний // епічний 519
 бутафорія ↔ правдивість 440
 бути щирим ↔ лукавити // хит-
 рувати 589
 буття ↔ небуття 561
 буюти ↔ заспокоювати 206

В

в (у, во, ув, вві, уві, ві) ↔ з (із,
 зі, зо) 56
 вабити ↔ віддаляти 453
 вабливий ↔ огидливий // гид-
 кий // неприємний 451
 вага ↔ легкість 283
 ваговитий ↔ легенький //
 ефірний 283
 ваговитий ↔ нісенітний //
 нікчемний 58

- вагомий ↔ нісенітний // нікчемний 58
- вада ↔ достоїнство 166
- вадити ↔ сприяти 523
- важезний ↔ легенький // ефірний 283
- важкий ↔ легкий 283
- важкість ↔ легкість 283
- важко ↔ легко 283, 284
- важко... ↔ легко... 57
- важкоатлет ↔ легкоатлет 285
- важкоатлетика ↔ легкоатлетика 285
- важкоатлетичний ↔ легкоатлетичний 285
- важкоатлетка ↔ легкоатлетка 285
- важковаговий ↔ легковагий 285
- важковаговик ↔ легковаговик 285
- важкодумний ↔ легкодумний 285
- важкозаймистий ↔ легкозаймистий 285
- важкозасвоюваний ↔ легкозасвоюваний 285
- важкоздійснений ↔ легкоздійснений 285
- важкокрилий ↔ легкокрилий 285
- важкопоранений ↔ легкопоранений 285
- важкопрогнозований ↔ легкопрогнозований 285
- важкопрохідний ↔ легкопрохідний 285
- важкопрохідність ↔ легкопрохідність 285
- важкорозчинний ↔ легкорозчинний 285
- важкосуглинковий ↔ легкосуглинковий 285
- важкотравний ↔ легкотравний 285
- важкотравність ↔ легкотравність 285
- важливість ↔ дріб'язковість 58
- важливий ↔ дріб'язковий 58
- важливість ↔ малозначимість // дрібниця 58
- важливо ↔ дріб'язково 58
- важчати ↔ легшати 283
- важчати ↔ легшати 287
- важче ↔ легше 284
- вайло ↔ грабний // вправний // меткий // звинний 522
- вайлуватий ↔ спритний 522
- валити ↔ ставити 525
- валити ↔ ставити // конструювати 54
- валяти ↔ мити 576
- вбирати ↔ виділяти 59
- вбирати ↔ виділяти // випорскувати 420
- вбирний ↔ видільний 420
- ввіз ↔ вивіз 235
- ввізний ↔ вивізний 235
- ввічливий ↔ нечемний 60
- ввічливість ↔ нечемність 60
- ввічливо ↔ нечемно 60
- вважливо ↔ незначно 58
- ввозити ↔ вивозити 235
- вгодований ↔ кістлявий // кощавий // худорлявий // сухорлявий // сухий // ребристий // мізерний 551

- вдаваний ↔ достеменний // дійсний // справжнісінький // достовірний // істинний 521
- вдалині ↔ близько 43
- вдень ↔ вночі 61
- вдих ↔ видих 62
- вдихання ↔ видихання 62
- вдихати ↔ видихати 62
- вдумливий ↔ бездумний 63
- вдумливий ↔ бездумний // не-далекий 63
- вдумливість ↔ бездумність // дурнота 63
- вдумливо ↔ легковажно 175
- велелюддя ↔ безлюддя 21
- велелюдний ↔ малолюдний 21
- велемовний ↔ мовчазний // неговіркий 22
- велет ↔ пігмей // крихітка // крихіточка 64
- велетень ↔ карлик // ліліпут 64
- великий ↔ малий 65
- великий ↔ неповнолітній // малолітній 65
- великий ↔ неповнолітній // малолітній 65
- велико... ↔ мало... 66
- великоблоковий ↔ малоблоковий 66
- великовантажний ↔ маловантажний 66
- великоврожайний ↔ маловрожайний 66
- великогабаритний ↔ малогабаритний 66
- великоголовий ↔ малоголовий 66
- великодушний ↔ злобний // злісний 151
- великодушний ↔ малодушний 66
- великокаліберний ↔ малокаліберний 66
- великосімейний ↔ малосімейний 66
- великуватий ↔ малуватий 65
- велич ↔ малість 65
- велич ↔ дрібниця 67
- величавий ↔ скромний 68
- величавість ↔ скромність 68
- величати ↔ ганити // ганьбити // огуджувати // насміхатися // глузувати // кепкувати // кптити // неславити // компрометувати // осуджувати // коренити 565
- величати // підносити (*гідність*) ↔ применшувати // ганьбити 212
- величезний ↔ маленький 65
- величезний ↔ дріб'язковий 67
- величенький ↔ малесенький // маненький // манесенький // 65
- величність ↔ скромність 68
- величчя ↔ скромність 68
- вереск ↔ тиша // тишина 547
- вереск ↔ мовчати 330
- вертикаль ↔ горизонталь 128
- вертикальний ↔ горизонтальний 128
- вертикальність ↔ горизонтальність 128
- вертикально ↔ горизонтально 128
- верх ↔ дно 148
- верх ↔ низ 71
- верхів'я ↔ низина 71
- верхній ↔ нижній 69

- верхній ↔ донний 148
 верховий ↔ низовинний 69
 верховина ↔ низовина 71
 верхоглядний ↔ глибинний 70
 верхоглядство ↔ глибина 70
 верхом ↔ низом 69
 вершина ↔ низовина 71
 вершити ↔ починати 437
 веселенький ↔ сумненький 72
 веселенько ↔ сумненько 72
 веселий ↔ понурий 73
 веселий ↔ сумний 72
 веселитися ↔ сумувати 73
 веселість ↔ понурість 73
 веселість ↔ сум 72, 73
 весело ↔ понуро 73
 весело ↔ сумно 72
 веселощі ↔ сум 72
 весілля ↔ похорон 74
 весільний ↔ похоронний 74
 весна ↔ зима 221
 весна ↔ осінь 75
 весною ↔ восени 75
 весняний ↔ осінній 75
 юстий ↔ молодий // безвусий 527
 вечір ↔ ранок 76
 вечірній ↔ ранковий 77
 вечеря ↔ сніданок 76
 вечоріти ↔ світати 76
 вечоріти ↔ дніти 143
 взаємний ↔ неоднаковий 372
 взимі ↔ літом // влітку 222
 взимку ↔ літом // влітку 222
 вузтий ↔ босий // голоп'ятий 47
 вузтий (узутий) ↔ босий 47
 вибачатися ↔ ображати 401
 вибачення ↔ образа 401
 вивіз ↔ ввіз 235
 вивізний ↔ ввізний 235
 вивозити ↔ ввозити 235
 вигідний ↔ некорисний 253
 вигаданий ↔ дійсний 561
 вигадка ↔ бувальщина 78
 вигадливий ↔ бувалий 78
 вигнутий ↔ рівний 461
 виговорити все ↔ недоговорювати // недоказувати 198
 виговорювати ↔ замовчувати 198
 вигода ↔ незручність 79
 вигода ↔ шкода 253
 виграний ↔ програний 80
 виграти ↔ програти 80
 виграш ↔ програш 80
 видих ↔ вдих 62
 видихання ↔ вдихання 62
 видихати ↔ вдихати 62
 виділений ↔ поглинений 420
 виділяння ↔ поглинання // всмоктування // всякання 420
 виділяти ↔ вбирати // поглинати // всмоктувати // всисати // втягати // абсорбувати 59
 виділяти ↔ поглинати // всмоктувати // вбирати // втягати // всякати // абсорбувати // адсорбувати 420
 виділятися ↔ поглинатися // всмоктуватися // абсорбуватися 420
 виділятися ↔ ховатися 569
 видільний ↔ поглинальний // вбирний 420
 видуманий ↔ правдивий // автентичний 561
 видумки // вигадки ↔ дійсність 561
 видющий ↔ сліпий 81

- визволений ↔ невільник 82
 визволення ↔ поневолення 82
 визволитель ↔ поневолювач 82
 визволителька ↔ поневолювачка 82
 визволяти ↔ поневолювати 82
 визволяти ↔ загарбувати 191
 визволяти ↔ поневолювати 106
 визволятися ↔ колонізувати 495
 визнавати ↔ відрікатися 96
 визначний ↔ малозначний 58
 визначний ↔ звичайний // будь-який 228
 виїжджати ↔ залишатися 290
 виключати ↔ включати 103
 виключати ↔ вмикати 103
 виключення ↔ включення 103
 викопувати ↔ засипати // закидати 251
 викривлятися ↔ вирівнюватися 476
 вилазити ↔ влазити 195
 вилазити ↔ злазити 196
 вилазити, вилізати ↔ залазити, залізати 195
 вилізання ↔ влізання 195
 вимикання ↔ вмикання 103
 вимикати ↔ вмикати 103
 вимикатися ↔ вмикатися // умикатися 103
 вимикач ↔ вмикач 103
 вина ↔ невинність 360
 винагороджувати ↔ нашкодити 246
 виникання ↔ зникання 438
 виникання ↔ щезання 438
 виникати ↔ щезати // пропадати 438
 виникати ↔ щезати // пропадати // зникати 438
 винний, винен ↔ невинний, невинен 360
 винність ↔ невинність 360
 винятковий ↔ повсякденний // звичний // незначний // абиякий 346
 винятковість, особливість ↔ посередність // звичайність 346
 винятково ↔ звичайно // якнебудь // аби-як 346
 випадковий ↔ необхідний // обов'язковий 247
 випадковий ↔ стабільний 83
 випадковий ↔ сталий // систематичний // тривалий // невинний // безперервний // невідступний 432
 випадковість ↔ стабільність 83
 випереджувати ↔ відставати 399
 впливати ↔ занурюватися 410
 випогоджуватися ↔ дощити 84
 випогоджуватися ↔ хурделити 84
 випорожнювати ↔ заповнювати 418
 випорожнювати ↔ наповняти 418
 випорскування ↔ поглинання // всмоктування // всякання 420
 випорскувати ↔ поглинати // всмоктувати // вбирати // втягати // всякати // абсорбувати // адсорбувати 420
 випорскувати ↔ поглинати // всмоктувати // всисати // втягати // абсорбувати 59

випорскуватися ↔ поглинати-ся // всмоктуватися // абсорбуватися 420
 виправданий ↔ звинувачений 85
 виправдання ↔ звинувачення 213
 виправдання ↔ звинувачення 85
 виправдатися ↔ звинуватити 85
 виправдовувати ↔ звинувачувати 213
 виправдовувати ↔ звинувачувати 85
 виправдовувати ↔ оскаржувати 213
 виправлений ↔ зіпсований 350
 виправляти ↔ помилятися 441
 випростаний ↔ кручений 87
 випростовувати ↔ бгати // жмакати 340
 випростовувати ↔ нагинати 88
 випрямлення ↔ нагинання 88
 випрямляти ↔ гнути 88
 випрямляти ↔ згинати 88
 виринати ↔ пірнати 410
 вирівнювати ↔ нахилити 356
 вирівнювати ↔ морщити 338
 вирівнюватися ↔ викривлятися 476
 вирівнюватися ↔ горбитися 86
 вирівнюватися ↔ кренитися // нахилитися 356
 вирівнюватися ↔ сутулитися 532
 вирушати // відходити ↔ залишатися 290
 висихати ↔ мокріти 335
 висихати ↔ мокріти 89
 висміювати ↔ хвалити 564
 високий ↔ малий 90

високий ↔ низький // невисокий 90
 високо ↔ низько 90
 висота ↔ низина // низовина 90
 височезний ↔ низенький 90
 височенький ↔ низенький 90
 височенький ↔ низькорослий 90
 височина ↔ низина // низовина 90
 височінь ↔ низина // низовина 90
 висповідатися ↔ згрішити 388
 висушений ↔ вогкий // вологий // сирий 335
 висушувати ↔ мокнути, мокти 334
 витончений ↔ поганий 116
 витрата ↔ зберігання 36
 витрати ↔ здобуток // зиск 444
 витрачати ↔ берегти 36
 витрачений ↔ збережений 36
 витривалий ↔ ніжний // тендітний // делікатний // мімозний 366
 витриманий ↔ емоційний // нестримний // запальний // експансивний // гарячий // азартний // авантюрний 519
 витягання ↔ забивання 182
 витягати ↔ бгати 464
 витягати ↔ забивати 182
 витягати ↔ пхати 464
 витягнуто ↔ забито 182
 вихід ↔ вхід 112
 вихід ↔ заходження 112
 вихідний ↔ вхідний 112
 вихідний ↔ завершальний // останній // крайній 435
 вихвалити ↔ картати // корити // ганьбити // дорікати 565

- вихований ↔ невихований 60
 виходити ↔ входити 112
 виходити ↔ заходити 112
 вичерпний ↔ частковий 419
 вищий ↔ нижчий 90
 виявляти ↔ крити *(кого чим)* // критися // таїти 227
 виявляти ↔ крити // маринувати 425
 від ↔ до 149
 відбирати ↔ дарувати 137
 відвага ↔ боягузтво // боязнь 48
 відвага ↔ жах 48
 відвага ↔ сором'язливість // несміливість 48
 відвага ↔ страх 48
 відважний ↔ боягуз 48
 відважний ↔ боязкий 48
 відважний ↔ страхопуд 48
 відважно ↔ боягузливо 48
 відважуватися ↔ боятися 48
 відвертається ↔ пригортається 91
 відвертання ↔ пригортання 91
 відвертий ↔ скритний 92
 відвертість ↔ скритність // маска 92
 відверто ↔ скритно 92
 відгадка ↔ загадка 189
 відгвинчувати ↔ загвинчувати 93
 віддавання ↔ брання 424
 віддавання ↔ позичка // позичання 424
 віддавання ↔ забирання // конфіскація // злодійство // мародерство 49
 віддавати ↔ брати // приймати // конфіскувати // повіднімати // привласнити // красти // поцупити 49
 віддавати ↔ забирати 49
 віддавати ↔ загарбати 49
 віддавати ↔ позичати 424
 віддавати ↔ хапати 49
 віддалений ↔ сусідній 43
 віддалення ↔ зближення 43
 віддалення ↔ наближення 342
 віддалено ↔ наближено 342
 віддаляти ↔ манити // вабити // приваблювати 453
 віддаляти ↔ наближати 342
 віддалятися ↔ зближуватися 43
 віддалятися ↔ наближатися 342
 відданий ↔ забраний 49
 відданий ↔ позичений 424
 відданість // непідкупність ↔ зрада // адюльтер 99
 віддання ↔ позичка // позичання 424
 віддача ↔ позичка // позичання 424
 від'ємний ↔ додатний 160
 від'ємник ↔ додаток 160
 відійти ↔ вікувати 178
 відірваний ↔ причеплений 578
 відкритий ↔ секретний // скритний 538
 відкритий ↔ конфіденціальний 538
 відкритий ↔ криводушний // хитрий // лукавий // косий 589
 відкритий ↔ конспіративний 538
 відкрити ↔ лукавити // хитрувати 589

- відкритість ↔ конспірація // конспіративність 538
- відкрито ↔ конспіративно // конфіденційно 538
- відкрито ↔ потай // крадькома // нишком // таємно // тайком 433
- відкрито ↔ таємно // крадькома // потай // потайки 365
- відкручування ↔ закручування 93
- відкручувати ↔ закручувати 93
- відлетіли ↔ прилетіли 94
- відлига ↔ заморозки 197
- відліт ↔ приліт 94
- відлітний ↔ прилітний 94
- відмирання ↔ народження 352
- відмінувати ↔ приплюсувати 413
- відмовлятися ↔ признаватися 96
- віднімання ↔ додавання 160
- віднімати ↔ додавати 160
- віднова ↔ бляклість // линяння 46
- відновити ↔ ліквідувати 294
- відновити ↔ постарити 528
- відновлений ↔ бляклий 46
- відновлений ↔ деградований 141
- відновлений ↔ ліквідований 294
- відновлення ↔ ліквідація 294
- відновлюватися ↔ блякнути 46
- відновлюватися ↔ занепадати 141
- відносний ↔ абсолютний 2
- відносний ↔ безвідносний 2
- відносність ↔ абсолютність 2
- відносно ↔ абсолютно 2
- вдомий ↔ звичайний // будьякий 228
- відпадати ↔ прилипати // липнути 579
- відпадати ↔ чіплятися 579
- відпадиння ↔ чіпляння 579
- відповідати ↔ запитувати 201
- відповідний ↔ неподібний // різний 422
- відповідний ↔ різний 372, 479
- відповідність ↔ різність 422
- відповідь ↔ запитання 201
- відповідь ↔ питання 201
- відпочивати ↔ втомитися 95
- відпочинок ↔ втома // змучення 95
- відпочилий ↔ втомлений 95
- відпочинок ↔ втома 95
- відправлятися ↔ лишатися 290
- відпускати ↔ душити // тіснити 136
- відпускати ↔ давити 136
- відраза ↔ краса 260
- відраза ↔ приваба // привабливість // принада 451
- відривати ↔ чіпляти 578
- відрікатися ↔ визнавати 96
- відрікатися ↔ признаватися 96
- відродження ↔ деградація 141
- відроджуватися ↔ деградувати 141
- відставати ↔ випереджувати 399
- відсталий ↔ передовий // поступовий 455
- відсталий ↔ передовий 399
- відсталий ↔ передовик 399
- відсталий ↔ прогресивний // поступовий 456
- відсталий ↔ розвинутий 399
- відсталий ↔ сучасний // прогресивний 333

- відстоювати ↔ звинувачувати 208
 відсутній ↔ наявний 358, 359
 відсутній ↔ присутній 359
 відсутність ↔ наявність 359
 відфільтрований ↔ забруднений 385
 відхилятися ↔ прихилитися 91
 відходити ↔ приходити 342
 відцвілий ↔ розквітлий // розцвілий 487
 відцвітання ↔ розквіт // цвітіння // розцвітання 487
 відцвітати ↔ розцвітати 487
 відцентровий ↔ доцентровий 97
 відчужуватися ↔ ріднитися 478
 відшкодувати ↔ нашкодити 246
 відштовхнутий ↔ притягнутий 453
 відштовхувальний ↔ притягальний // магнітний 453
 відштовхування ↔ притягання 453
 відштовхувати ↔ приваблювати 445
 відштовхувати ↔ приманювати 445
 відштовхувати ↔ притягати 453
 відштовхувати ↔ притягувати 453
 відшукати ↔ загубити 226
 війна ↔ мир 317, 318
 віковичний ↔ короткотривалий // короткочасний // куций 157
 вікувати ↔ відійти // спочити 178
 вільний ↔ невільник 106
 вільний ↔ поневолений 106
 вільний ↔ тісний 548
 вільний ↔ рабський // кріпацький 393
 вільнодумство ↔ побожність // богобоязливість 475
 віра ↔ безвіра // безбожність 475
 віра ↔ безвір'я // зневіра 98
 вірний ↔ зрадливий 99
 вірність ↔ зрада 99
 віруюча ↔ атеїстка 100
 віруючий ↔ атеїст 100
 вітерець ↔ ураган 282
 вітчизна ↔ чужина // чужениця // закордон 30
 вічний ↔ скороминущий // короткочасний 320
 вічність ↔ короткочасність 35
 вічність ↔ мить 321
 вішання ↔ знімання 101
 вішати ↔ знімати 101
 вкінці ↔ спочатку 520
 включати ↔ виключати 103
 включення ↔ виключення 103
 вкорочувати ↔ подовжувати 457
 влізання ↔ вилізання 195
 влітку ↔ зимою // взимку // взимі 222
 влада ↔ безвладдя 102
 влазити ↔ вилазити 195
 власний ↔ державний // суспільний 131
 власний ↔ комунальний 131
 вмерлий ↔ воскреслий 557
 вмикання ↔ вимикання 103
 вмикати ↔ виключати 103
 вмикати ↔ вимикати 103
 вмикатися ↔ вимикатися 103
 вмикач ↔ вимикач 103

- вмирання ↔ воскресіння 557
 вмирання ↔ народження 352
 внизу ↔ вгорі 71
 вночі ↔ вдень 61
 внутрішній ↔ фізичний // речовий // предметний // матеріальний 307
 вюгкий ↔ сухий // висушений 335
 вода ↔ суша 104
 юди ↔ материк // континент 104
 воєнний ↔ мирний 317
 волати ↔ мовчати 330
 вологий ↔ сухий // висушений 335
 володар ↔ раб 393
 волохатий ↔ гладкий 119
 вольовий ↔ безвольний // легкодухий // слабовольний // безхарактерний 105
 вольовий ↔ безпомічний // недолугий // недорікуватий 349
 воля ↔ безволля // безвілля // безвільність // безвольність // абулія 105
 воля ↔ неволя // поневолення // гніт // пригноблення // рабство 106
 ворог ↔ друг 167
 ворог ↔ подруга 167
 ворогування ↔ дружба // братерство 167
 ворогувати ↔ дружити 167, 168
 ворогувати ↔ ладити 275
 ворогувати ↔ товаришувати // лигатися 168
 ворогувати ↔ дружити 168
 вороже ↔ по-дружньому 167
 ворожий ↔ дружній 167
 ворожий ↔ дружній // братерський // братолюбний 168
 ворожнеча ↔ дружба // братерство 167
 воскресати ↔ умирати 557
 воскресати ↔ хворіти 557
 воскресіння ↔ вмирання 557
 воскреслий ↔ вмерлий 557
 воювати ↔ миритися 317
 воювати ↔ миритися 317
 вперед ↔ назад 107
 вправний ↔ незграбний // неповороткий // мішкуватий // неоковирний // неповороткий // неоковирний // незграбний 522
 впростовуватися ↔ сутулитися 86
 вразливий ↔ апатичний 28
 вранці ↔ увечері 76
 врівноважений ↔ емоційний // нестримний // запальний // експансивний // гарячий // азартний // авантюрний 519
 врівноваженість ↔ запал // азарт // захоплення 518
 врівноваження ↔ приголомшення 448
 врівноважено ↔ азартно 519
 вродливий ↔ потворний 108
 вродливиця ↔ паскуда // поганка // паскудниця 261
 всі ↔ ніхто 110
 все ↔ ніщо 109
 всередині ↔ зовні 229
 всисати ↔ виділяти // випорскувати 59
 всмоктування ↔ виділення // випорскування 420
 всмоктувати ↔ виділяти // випорскувати 59

всмоктувати ↔ виділяти // випорскувати 420
 всмоктуватися ↔ виділяти // випорскувати 420
 вставати ↔ лягати 300
 вставати ↔ опускатися 380
 всюди — ніде 111
 всякання ↔ виділення // випорскування 420
 всякати ↔ виділяти // випорскувати 420
 втіха ↔ журба 467
 втіха ↔ мука // злигодні // кров // кровопролиття // рани // 468
 втома ↔ бадьорість 25
 втома ↔ відпочинок 95
 втома ↔ спокій // відпочивок 95
 втомитися ↔ відпочивати 95
 втомлений ↔ відпочилий 95
 втомлено ↔ бадьоро 25
 втомлювати ↔ підбадьорювати 25
 втомлюватися ↔ бадьоритися 25
 втрата ↔ здобуття 216
 втрата ↔ знахідка 226
 втрачати ↔ здобувати 216
 втрачено ↔ здобуто 216
 втягати ↔ виділяти // випорскувати 59
 втягати ↔ виділяти // випорскувати 420
 вузький ↔ широкий 584
 вузькість ↔ ширина 584
 вузько ↔ широко 584
 вульгарний ↔ лагідний 274
 вутлий ↔ кремезний 263
 вхід ↔ вихід 112
 вхідний ↔ вихідний 112
 входити ↔ виходити 112

вчинок ↔ неробство 147
 вчора ↔ сьогодні 113
 вчорашній ↔ нинішній 315
 вчорашній ↔ сьогоднішній 113

Г

гадючий ↔ людяний // прихильний // зичливий 151
 газоподібний ↔ твердий 543
 газувати ↔ гальмувати // сповільнювати // уповільнювати 430
 галасливий ↔ мовчазний 330
 галасувати ↔ мовчати 330
 гальмувати ↔ поспішати 430
 гамір ↔ мовчати 330
 гамір ↔ тиша // тишина 547
 гамувати ↔ поспішати // газувати 430
 ганебний ↔ хвалений 565
 ганити ↔ величати 565
 ганьба ↔ похвала // хвальба // гімн // комплімент 565
 ганьба ↔ честь 573
 ганьбити ↔ величати 565
 ганьбити ↔ величати // підносити (гідність) 212
 ганьбити ↔ хвалити // вихвалити 565
 гарем ↔ одношлюбність 336
 гармонійний ↔ дисгармонійний 115
 гармонійність ↔ дисгармонійність 115
 гармонічний ↔ дисгармонічний 115
 гармонічно ↔ дисгармонічно 115

- гармоніювати ↔ дисгармонувати // дисгармоніювати 115
 гармоніювати ↔ дисонувати 248
 гармонія ↔ дисгармонія 115
 гармонувати ↔ дисгармонувати // дисгармоніювати 115
 гарніти ↔ поганіти 116
 гарненький ↔ поганенький 116
 гарненько ↔ поганенько 116
 гарнесенький ↔ поганесенький 116
 гарний ↔ поганій 116
 гарно ↔ погано 116
 гарячій ↔ холоднечі 117
 гарячішати ↔ холоднішати 117
 гаряче ↔ холодно 117
 гарячий ↔ холодний // зимний 117
 гарячий ↔ врівноважений // витриманий 519
 гарячитися ↔ охолоджуватися 117
 гарячіти ↔ холонуті 117
 гасити ↔ запалювати // кресати 118
 гасити ↔ палити 392
 гасити ↔ тліти 549
 гасіння ↔ запалювання 118
 гаснути ↔ загорятися 192
 гаснути ↔ запалюватися 192
 гаснути ↔ курити // куритися 549
 гаснути ↔ світитися 499
 гаснути ↔ сяяти // жевріти 499
 гашений ↔ запалювальний 118
 гаятися ↔ поспішати 207
 геніальний ↔ бездарний 540
 геніально ↔ бездарно 540
 генеральний ↔ неосновний 383
 гермізм ↔ страх 48
 героїчно ↔ боязливо 48
 герой ↔ боягуз 48
 геройство ↔ боягузтво 48
 герць ↔ спокій // супокій 317
 гидкий ↔ блискучий // чарівний // ненаглядний 116
 гидкий ↔ привабливий // привабний // вабливий // принадливий // манливий // ласий 451
 гидливість ↔ приваба // привабливість // принада 451
 гидувати ↔ обожнювати // боготворити 296
 гинути ↔ розмножуватися 485
 гігант ↔ карлик 64
 гідний ↔ недостойний 166
 гідність ↔ недостойність 166
 гімн ↔ огуда // осуд // нашішка // ганьба 565
 гінкий ↔ повільний // марудний // млявий // загайний 582
 гіпербола ↔ применшення 396
 гіперболізація ↔ применшення 396
 гіперболізований ↔ применшений 396
 гіперболізувати ↔ применшувати 396
 гіперболічно ↔ применшено 396
 гіркенький ↔ солоденький 513
 гіркий ↔ солодкий 513
 гіркий ↔ щасливий // благодатний 586
 гіркість // гіркота ↔ солодість 513
 гірко ↔ солодко 513
 гірко ↔ щасливо 586
 гіркуватий ↔ солодкуватий 513

- гірчити ↔ солодити 513
 гладінь ↔ шершавість 121
 гладінь ↔ кострубатість 120
 гладкий ↔ махровий // мохнатий 119
 гладкий ↔ волохатий 119
 гл^адкий ↔ кістлявий // кошавий // худорлявий // сухорлявий // сухий // ребристий // мізерний 551
 гладкий ↔ кострубатий 120
 гл^адкий ↔ поморщений // морхлий 338
 гладкий ↔ шершавий // шерхатий 121
 гладкий ↔ шорсткий 121
 гладкість ↔ шершавість 121
 гладко ↔ кострубато 120
 гладко ↔ шерехувато // шершаво 121
 гладун ↔ сухар // сухоребрик 552
 гладуха ↔ сухоребриця 552
 гладшати ↔ худнути // марніти 552
 гладь ↔ шершавість 121
 глибина ↔ верхоглядство 70
 глибина ↔ мілкість // мілізна // мілина 122
 глибинний ↔ верхоглядний 70
 глибінь ↔ мілкість // мілізна // мілина 122
 глибокий ↔ мілкий 122
 глибоко ↔ мілко // неглибоко 122
 глибочінь ↔ мілкість // мілізна // мілина 122
 глота ↔ одинак 355
 глузд ↔ глупота // безглуздя 339
 глузувати ↔ величати 565
 глумитися ↔ голубити // лашити 403
 глупота ↔ розум // глузд // розсудливість // поміркованість // інтелект // компетентність 339
 глухий ↔ чуйний 123
 глухота ↔ чуйність 123
 гніт ↔ воля 106
 гніватися ↔ ладнати // миритись 275
 гнути ↔ випрямляти 88
 гнутися ↔ розпрямлятися // розпростуватися 532
 говір ↔ мовчанка 328
 говіркий ↔ мовчазний // мовчазливий 328
 говіркий ↔ німий 367
 говірливий ↔ мовчазний // мовчазливий 328
 говорити ↔ мовчати 328
 говоріння ↔ мовчанка 328
 годний ↔ знесилений // немічний // безсильний 502
 годувати ↔ морити 124
 гожий ↔ недоладний // непривабливий // непривабний // паскудний // бридкий // звироднілий 108
 гоїний ↔ бережливий // скупий // жадібний 588
 голий ↔ одягнений 125
 голий ↔ покритий 289
 головний ↔ задній 398
 голодний ↔ ситий 505
 голодувати ↔ кормити // насичувати 124
 голоп'ятий ↔ взутий 47
 голос ↔ тиша 546
 голосистий ↔ мовчазний 330

- голосити ↔ хіхикати // хихика-
ти 412
- голосний ↔ мовчазний // без-
голосий 329
- голосний ↔ тихий 546
- голосний ↔ слабий // безшум-
ний 546
- голосно ↔ тихо 546
- голубити ↔ глумитися 403
- гомін ↔ тиша // тишина 547
- горбастий ↔ рівний 476
- горбитися ↔ вирівнюватися //
розправлятися 86
- гордий ↔ лакейський 126
- гордий ↔ підлабузницький //
підлизливий // підлесний //
лестивий 126
- гордий ↔ скромний 55
- гордій ↔ підлабузник // при-
хвостень // лакиза // підлиза
// підлизник // підлизень //
підлесник // лакей 126
- гордість ↔ лакейство // підла-
бузництво // лестоші 126
- гордість ↔ скромність 55
- гордо ↔ підлесливо 126
- гордовито ↔ скромно 127
- горе ↔ дешиця 144
- гори ↔ щастя 587
- горизонталь ↔ вертикаль 128
- горизонтальний ↔ вертикаль-
ний 128
- горизонтальний ↔ прямови-
сний 128
- горизонтальність ↔ верти-
кальність 128
- горизонтально ↔ вертикально
128
- горішній ↔ долішній // ниж-
ній 69
- горластий ↔ мовчазний 330
- горластий ↔ слабий // без-
шумний 546
- гороїжитися ↔ принижувати-
ся 568
- господарність ↔ безгосподар-
ність 563
- гострий ↔ лагідний 279
- гострий ↔ ніжний 279
- гострий ↔ тупий 556
- гостро ↔ тупо 556
- гострота ↔ тупота // тупість 556
- градація ↔ зменшення // спад
// спадання 211
- грандіозний ↔ малий // куций
// крихітний // мізерний //
мікроскопічний //
мініатюрний 65
- гризота ↔ спокій 517
- гріти ↔ лекти 130
- гріти ↔ охолоджувати 129
- гріх ↔ очищення 384
- грішити ↔ очищати 384
- грішити ↔ очищатися 388
- грішний ↔ побожний 415
- грішний ↔ побожний // на-
божний // благочестивий //
богобоязливий // богоміль-
ний // релігійний 415
- громада ↔ одинак 355
- громадський ↔ приватний 131
- грубий ↔ делікатний 132
- грубий ↔ дрібний 133
- грубий ↔ коректний // любяз-
ний // куртуазний // джентль-
менський // лицарський //
пристойний 60
- грубий ↔ ніжний 366
- грубий ↔ тонкий 550
- грубість ↔ делікатність 132

грубість ↔ коректність // греч-
 ність 60
 грубість ↔ ласка 278
 грубіти ↔ дрібнішати // дріб-
 ніти 133
 грубішати ↔ дрібнішати //
 дрібніти 133
 грубіян ↔ ангел 132
 грубіян ↔ делікатний 132
 грубіян ↔ ласкавець 278
 грубіянити ↔ ласкати 278
 грубіянити ↔ хвалити 132
 грубіянство ↔ делікатність 132
 грубіянство ↔ лагідність //
 ласкавіть 278
 грубо ↔ делікатно 132
 грубо ↔ коректно // гречно 60
 грубо ↔ ласкаво 278
 грубуватий ↔ дрібненький 133
 групування ↔ розподіл //
 роз'єднування 370
 групувати ↔ роз'єднувати //
 розділяти 370
 грядущий ↔ колишній 316
 губити ↔ знаходити 226
 губитися ↔ знаходитися // за-
 чаїтися 227
 гудити ↔ хвалити 565
 гузир ↔ колосся 134
 гуманіст ↔ деспот // свавіль-
 ник 299
 гуманний ↔ бездушний //
 жорстокий 299
 гуманність ↔ деспотизм // сва-
 воля // звірство // бездуш-
 ність // жорстокість 299
 гуманно ↔ бездушно // жор-
 стоко 299
 гурт ↔ одинак 355
 гуртом ↔ наодинці 236

густити ↔ ріднути // рідшати
 135
 густішати ↔ ріднути // рідшати
 135
 густесенький ↔ рідесенький 135
 густий ↔ кущистий // кущуватий
 // кущастий // ажурний 135
 густий ↔ рідкий 135
 густий ↔ рідкуватий 135
 густина ↔ рідина 135
 густо ↔ рідко 135
 гучний ↔ беззвучний // нечут-
 ний 546
 гуща ↔ рідина 135

Г

гречний ↔ нечемний 60
 гвалт ↔ тиша // тишина 547
 гвалт ↔ мовчанка 330

Д

давання ↔ брання 49
 давання ↔ забирання 49
 давати ↔ брати 49
 давити ↔ відпускати 136
 давнина ↔ сучасність 315
 давній ↔ сучасний 315
 далекий ↔ близький 43
 далекість ↔ близькість 43
 далеко ↔ близько 43
 далеко ↔ недалеко 43
 далеко ↔ біля // коло 43
 далекоглядний ↔ короткозо-
 рий 257

- далекоглядний ↔ непроникливий // недалекоглядний // недалекосяжний 257
- далекоглядність ↔ короткозорість 257
- далекоглядність ↔ недалекоглядність 257
- далекозорий ↔ близькозорий 256
- далекозорий ↔ короткозорий 256
- далекозорість ↔ близькозорість 256
- далекозорість ↔ короткозорість 256
- далекосаяжний ↔ непроникливий // недалекоглядний // недалекосяжний 257
- далечина ↔ близькість 43
- далечінь ↔ близькість 43
- далина ↔ близькість 43
- даль ↔ близькість 43
- дальній ↔ недалекий 43
- даремний ↔ потрібний 434
- даремність ↔ потреба // необхідність 434
- даремно ↔ потрібно // необхідно ↔ 434
- дармоїд ↔ працюючий // заповідливий // невсипуший // невтомний 442
- дармоїдство ↔ праця // мозолі 443
- дармування ↔ праця // мозолі 443
- дармувати ↔ працювати 443
- дарувати ↔ відбирати 137
- дах ↔ фундамент 138
- дбайливий ↔ недбалий 139
- дебет ↔ кредит 140
- дебелій ↔ кволий // слабенький 263
- деградація ↔ відродження 141
- деградований ↔ відновлений 141
- деградувати ↔ відроджуватися 141
- дедуктивний ↔ індуктивний 237
- дедукція ↔ індукція 237
- делікатний ↔ витривалий 366
- делікатний ↔ грубіян 132
- делікатний ↔ грубий 132
- делікатність ↔ грубість // грубіянство 132
- делікатно ↔ грубо 132
- демобілізаційний ↔ мобілізаційний 327
- демобілізація ↔ мобілізація 327
- демобілізований ↔ мобілізований 327
- демобілізувати ↔ мобілізувати 327
- демобілізуватися ↔ мобілізуватися 327
- демократ ↔ абсолютист // авторитарист 142
- демократизація ↔ абсолютизація 142
- демократичний ↔ абсолютистський 142
- демократія ↔ абсолютизм 142
- демон ↔ хоронитель // янгол 11
- демонстрація ↔ ховання 425
- демонструвати ↔ крити // маринувати 425
- демонтаж ↔ монтаж 509
- демонткування ↔ складання 509
- демонтувати ↔ монтувати 509
- денний ↔ нічний 143
- день ↔ ніч 143
- депресія ↔ ентузіазм 172
- дерев'яніти ↔ м'якнути 544

- державний ↔ приватний // власний 131
- держати ↔ пускати 554
- деспот ↔ гуманний 299
- деспотизм ↔ гуманний 299
- деталізувати ↔ узагальнювати 190
- детальний ↔ загальний 190
- дефектний ↔ направлений 350
- дешевенький ↔ дорогенький 163
- дешевизна ↔ дорожнеча 163
- дешевий ↔ дорогий 163
- дешевий ↔ коштовний // дорогоцінний 163
- дешево ↔ дорого 163
- дешевшати ↔ дорожчати 163
- дешевший ↔ дорожчий 163
- дещиця ↔ гори 144
- дженджуристий ↔ серйозний 417
- джентльменський ↔ нечемний // грубий // безцеремонний // нахабний 60
- дзвінкий ↔ беззвучний // нечутний 546
- дивний ↔ звичний // нормальний // природний // простий 214
- дивовижний ↔ звичний // нормальний // природний // простий 214
- дикий ↔ культурний // свійський 271
- дикий ↔ свійський // домашній 145
- дисгармонійність ↔ гармонійність 115
- дисгармонійний ↔ гармонійний // гармонічний 115
- дисгармонічно ↔ гармонічно 115
- дисгармоніювати ↔ гармоніювати // гармонувати 115
- дисгармонія ↔ гармонія 115
- дисгармонувати ↔ гармоніювати // гармонувати 115
- дисимілюватися ↔ асимілюватися 16
- дисимілятивний ↔ асимілятивний 16
- дисиміляційний ↔ асиміляційний 16
- дисиміляція ↔ асиміляція 16
- дисонанс ↔ консонанс 248
- дисонансний ↔ співзвучний 248
- дисонувати ↔ гармоніювати 248
- диференціювати ↔ об'єднувати 370
- диявол ↔ хоронитель // янгол 11
- дияволеня ↔ анголятко 11
- диявольський ↔ ангельський 11
- діброва ↔ поле 295
- дідівський ↔ модерний 527
- дідько ↔ хоронитель // янгол 11
- дійсний ↔ забобонний // марновірний 146
- дійсний ↔ вигаданий 561
- дійсний ↔ уявний 561
- дійсний ↔ фальшивий // вдований 521
- дійсність ↔ видумки // вигадки 561
- дійсність ↔ небуття 561
- дійсність ↔ примара // марево // мара 146
- дійсність ↔ уявність 561
- діл ↔ маківка 71
- дія ↔ неробство 147
- діяльний ↔ бездіяльний 7
- діяльний ↔ пасивний 7
- діяльність ↔ безділля 147
- дніти ↔ вечоріти 143

- дно ↔ верх 148
 днювати ↔ ночувати 143
 до ↔ від 149
 до ↔ після 150
 добрий ↔ злий // лихий 151
 добріти ↔ зліти 151
 добрішати ↔ злішати 151
 добрішати ↔ лютувати 151
 добро ↔ зло // лихо // кривда 152
 добробут ↔ лихоліття 153
 добровільний ↔ примусовий 154
 добровільність ↔ примус 154
 добровільно ↔ примусово 154
 добродій ↔ кривдник 152
 добродій ↔ лиходій 155
 добродійка ↔ лиходійка // ли-
 ходійниця 155
 добродійний ↔ лиходійний 155
 добродійник ↔ лиходій 155
 добродійність ↔ лиходіяння 155
 добродійство ↔ лиходійство 155
 добродіяння ↔ лиходіяння 155
 добродіяти ↔ лиходіяти 155
 доброзичливий ↔ злобний 156
 доброзичливий ↔ дошкульний
 // колючий // колький 279
 доброта ↔ злоба 152
 добротний ↔ невдалий 590
 доброчинець ↔ лихлодій 155
 доброякісний ↔ невдалий 590
 добрячий ↔ злющий 151
 добрячий ↔ поганющий 151
 довгань ↔ коротун // курду-
 нель // коротун // куций 157
 довненький ↔ коротенький 157
 довгий ↔ короткий 157
 довго ↔ коротко 157
 довгота // довгість ↔ корот-
 кість 157
 довготривалий ↔ короткотри-
 валий // короткочасний //
 куций 157
 довготривалий ↔ скоромину-
 ший // короткочасний 320
 довгохвостий ↔ куцохвостий 158
 довгочасний ↔ короткочасний
 157
 довгочасний ↔ скоромину-
 ший // короткочасний 320
 довгочасність ↔ коротко-
 часність 157
 довгуватий ↔ короткуватий 157
 доведений ↔ спростований 159
 доведення ↔ спростування 159
 довершений ↔ неправний //
 недороблений // поганий 165
 довершувати // завершувати ↔
 розпочинати 437
 довжина ↔ короткість 157
 довільний ↔ точний 553
 довкіл ↔ навпростець // на-
 простець // напрямки // на-
 впрямці 344
 довкола ↔ навпростець // на-
 простець // напрямки // на-
 впрямці 344
 доводити ↔ спростовувати 159
 довшати ↔ коротшати 457
 додавання ↔ віднімання 160
 додавати ↔ віднімати 160
 додатний ↔ від'ємний 160
 додаток ↔ від'ємник 160
 дозвіл ↔ заборона 161
 дозволений ↔ заборонений 161
 дозволений ↔ недопустимий 161
 дозволеність ↔ підпілля 409
 дозволяти ↔ забороняти 161

- доземний ↔ невисокий 90
 долішній ↔ горішній 69
 домашній ↔ дикий 145
 донний ↔ верхній 148
 допитливий ↔ байдужий 162
 допомагати ↔ шкодити 253
 допускати ↔ забороняти // заважати 161
 допустимий ↔ недопустимий 161
 дорідний ↔ повсякденний // звичний // незначний // абиякий 346
 дорікати ↔ хвалити // вихвалити 565
 дорогенький ↔ дешевенький 163
 дорогий ↔ недорогий 163
 дорогий ↔ дешевий 163
 дорого ↔ дешево 163
 дорогоцінний ↔ дешевий 163
 дорожнеча ↔ дешевизна 163
 дорожчати ↔ дешевшати 163
 дорожчий ↔ дешевший 163
 дорослий ↔ неповнолітній // малолітній 65
 дорослий ↔ неповнолітній // малолітній 65
 досвіток ↔ приємк 498
 досвіт ↔ ніч // ніченька 164
 досвітній ↔ нічний 164
 досвіток ↔ ніч // ніченька 164
 досконалий ↔ недбалый 165
 досконалість ↔ недбалість 165
 досконало ↔ недбало 165
 дослівний ↔ неточний 553
 достатки ↔ безгрошів'я // убожество 23
 достатки ↔ злигодні 23
 достатки ↔ нужда 23
 достаток ↔ бідність // убогість // убожество // нужда // нестатки // злидні // злигодні // бідарство // бідацтво // бідування 482
 достеменний ↔ фальшивий // вдаваний 521
 достовірний ↔ фальшивий // вдаваний 521
 достоїнство ↔ вада 166
 достоїнство ↔ недостойність 166
 достойний ↔ негідний 166
 достойно ↔ недостойно 166
 доступний ↔ незрозумілий 233
 дотеп ↔ серйозність 174
 дотепний ↔ поважний 174
 доткливий ↔ ласкавий 274
 дохідливий ↔ незрозумілий 233
 доцентровий ↔ відцентровий 97
 дошкульний ↔ ласкавий 274
 дошкульний ↔ доброзичливий // приязний // дружній 279
 дощ ↔ погода 421
 дощити ↔ лити // хлинути 258
 дражливий ↔ заспокійливий 206
 дражнити ↔ заспокоювати 206
 дратівливий ↔ заспокійливий 206
 дратувати ↔ заспокоювати 206
 дріб'язковий ↔ величезний 67
 дріб'язковий ↔ важливий 58
 дріб'язковість ↔ важливість 58
 дріб'язково ↔ важливо 58
 дрібненький ↔ грубуватий 133
 дрібний ↔ грубий 133
 дрібниця ↔ велич 67

дрібниця ↔ злива 144
 дрібниця ↔ квінтесенсія // змістовність 58
 дрібніти ↔ грубішати // грубіти 133
 дрібнішати ↔ грубішати // грубіти 133
 дпрочити ↔ заспокоювати 206
 друг ↔ ворог // противник // супротивник 167
 другорядний ↔ основний // чільний 383
 дружба ↔ ворогування // ворожнеча 167
 дружити ↔ ворогувати 167
 дружити ↔ ворогувати 168
 дружній ↔ ворожий 167, 168
 дружній ↔ дошкульний // колючий // колький 279
 дуалізм ↔ монізм 169
 дуаліст ↔ моніст 169
 дуалістичний ↔ моністичний 169
 дубіти ↔ м'якнути 544
 дужий ↔ тендітний // слабкий // слабкий // кволий // неміцний // немічний // безсилий 501
 дужчати ↔ кволіти 501
 лука ↔ убогий // люмпен // бомж 24
 дурень ↔ мудрець // мудрій // розумник 339
 дурень ↔ розумник 486
 дурість ↔ мудрість // мудрощі 486
 дурість ↔ мудрощі 339
 дурна ↔ розумниця 339
 дурна ↔ розумниця 486
 дурний ↔ розумний 486
 дуріти ↔ мудріти 486

дурнота ↔ вдумливість 63
 дурнота ↔ мудрість 339
 дуросці ↔ мудрощі 339
 духовний ↔ матеріальний 307
 духовний ↔ фізичний // речовий // предметний // матеріальний 307
 духовно ↔ матеріально 307
 душевний ↔ злобний // жорстокий 151
 душевний ↔ бездушний // безсердечний 366
 душити ↔ відпускати 136
 душний ↔ морозний 117

Е

егоїзм ↔ альтруїзм 9
 егоїст ↔ альтруїст 9
 егоїстичний ↔ альтруїстичний 9
 егоїстичність ↔ альтруїзм 9
 егоїстично ↔ альтруїстично 9
 егоїстка ↔ альтруїстка 9
 економний ↔ марнотратний 389
 експансивний ↔ врівноважений // витриманий 519
 експорт ↔ імпорт 235
 експортер ↔ імпортер 235
 експортний ↔ імпортний 235
 експортований ↔ імпортований 235
 експортування ↔ імпортування 235
 експортувати ↔ імпортувати 235
 екстравагантний ↔ звичний // нормальний // природний // простий 214
 еластичний ↔ різкий 411

елегантний ↔ неохайний 170
 елегійний ↔ збуджений 171
 елементарний ↔ простий 459
 емоції ↔ спокій 518
 емоційний ↔ апатичний //
 інертний 28
 емоційний ↔ врівноважений
 // витриманий 519
 енергійний ↔ пасивний 7
 ентузіазм ↔ депресія 172
 епізодичний ↔ сталий // сис-
 тематичний // тривалий //
 невинний // безперервний
 // невідступний 432
 епічний ↔ бентежний //
 буйний // бурхливий //
 невгамовний // невгом-
 ний // несамовитий // збу-
 джений // нестямний //
 нервовий 519
 епохальний ↔ нісенітний //
 нікчемний 58
 естетичний ↔ поганий 116
 етапний ↔ нісенітний // нік-
 чемний 58
 ефектний ↔ нейтральний 173

Є

єхидний ↔ благородний // мо-
 ральний // совісний 573

Ж

жагучий ↔ апатичний // іне-
 ртний 28
 жадання ↔ нехить 26
 жадібний ↔ гойний 588
 жадоба ↔ нехить 26
 жалібний ↔ жартівливий 465

жалісливий ↔ жартівливий 465
 жар ↔ стужа // студінь 515
 жара ↔ стужа // студінь 515
 жаркий ↔ студений 117
 жарт ↔ серйозність 174
 жартівливий ↔ серйозний 175
 жартівливий ↔ серйозний 417
 жартівливий ↔ журний // жур-
 ливий // жалібний //
 жалісливий // сумовитий 465
 жартівливий ↔ серйозний 174
 жартівливість ↔ серйозність 175
 жартівливо ↔ серйозно 175
 жартівник ↔ серйозний 175
 жартом ↔ серйозно 175
 жартома ↔ серйозно 175
 жати ↔ сіяти 508
 жах ↔ відвага 48
 жакіти ↔ холонути 117
 жбурляти ↔ піймати 240
 жвавий ↔ повільний 176
 жвавість ↔ повільність 176
 жваво ↔ повільно 176
 жевріти ↔ гаснути // затухати 499
 живий ↔ безжиттєвий // без-
 диханний 177
 живий ↔ мертвий 177
 животіти ↔ сконати 178
 жирний ↔ кістлявий // коща-
 вий // худорлявий // сухо-
 рлявий // сухий // ребристий
 // мізерний 551
 жити ↔ загинути // полягти
 178
 жити ↔ умирати 178
 життєрадісний ↔ сумовитий //
 невеселий 72
 життя ↔ смерть 179, 180

жмакати ↔ рівняти // випростовувати 340
 жорстокий ↔ гуманний 299
 жорстокий ↔ душевний 151
 жорстокий ↔ милосердний 314
 жорстокість ↔ гуманність 299
 жорстоко ↔ гуманно 299
 журба ↔ втіха 467
 журитися ↔ тішитися 470
 журливий ↔ жартівливий 465
 журний ↔ жартівливий 465

3

з (із, зі, зо) ↔ без 31
 з (із, зі, зо) ↔ в (у, во, ув, вві, уві, ві) 56
 з, із, зо, зі ↔ на 341
 за ↔ проти 181
 забивання ↔ витягання 182
 забивати ↔ витягати 182
 забирання ↔ віддавання // повертання 49
 забирання ↔ давання 49
 забирання ↔ залишення 50
 забирати ↔ віддавати 49
 забирати ↔ наділяти 137
 забито ↔ витягнуто 182
 забобон ↔ реальність 146
 забобонний ↔ дійсний 146
 заборона ↔ дозвіл 161
 заборонений ↔ дозволений 161
 забороняти ↔ дозволяти 161
 забороняти ↔ допускати 161
 забраний ↔ відданий 49
 забрано ↔ залишено 50
 забруднений ↔ очищений // відфільтрований 385

забруднення ↔ очищення 576
 забруднення ↔ очищування // фільтрація 385
 забруднювання ↔ очищення 388
 забруднювати ↔ очищати // фільтрувати 385
 забруднювати ↔ очищати 385
 забруднюватися ↔ очищатися 388
 забування ↔ запам'ятовування 183
 забування ↔ пригадування 184
 забувати ↔ пам'ятати 183
 забувати ↔ пригадувати 184
 забутий ↔ згаданий 184
 забутий ↔ безсмертний // незабутній 35
 забутий ↔ невмирущий 35
 забуття ↔ згадка 184
 забуття ↔ пам'ять 183
 забуття ↔ безсмертність 35
 забуття ↔ невмирущість 35
 забуття ↔ прозріння 185
 заважати ↔ допускати 161
 заважати ↔ сприяти 523
 завершальний ↔ вихідний 435
 завершувати ↔ розпочинати 436
 завжди ↔ ніколи 186
 завзятий ↔ апатичний // інертний 28
 завзяття ↔ спокій 518
 завірюха ↔ погода 421
 заводити ↔ хіхикати // хихикати 412
 заворушення ↔ спокій 518
 завтра ↔ сьогодні 536
 завтрашній ↔ сьогоднішній 536
 завуальований ↔ пояснений // зрозумілий 439

- завуальовано ↔ пояснено // зрозуміло 439
- завуальовувати ↔ пояснювати 439
- зав'язаний ↔ розв'язаний 187
- зав'язка ↔ розв'язка 187
- зав'язувати ↔ розв'язувати 187
- зав'язувати ↔ розв'язувати 187
- загадка ↔ відгадка 189
- загадка ↔ розгадка 189
- загадування ↔ розгадування 189
- загадувати ↔ розгадувати 189
- загайний ↔ скорий // бистрий // спорий // меткий // прудкий // моторний // гінкий // летючий 582
- загальний ↔ детальний 190
- загальний ↔ частковий 190
- загальний ↔ окремий 236
- загарбати ↔ віддавати 49
- загарбувати ↔ визволяти 191
- загашений ↔ запалений 392
- загвинчувати ↔ відгвинчувати 93
- загинути ↔ жити 178
- загинути ↔ народитися 352
- загорнений ↔ копаний 251
- загортання ↔ копання 251
- загортати ↔ копати 251
- загорятися ↔ гаснути 192
- загострювати ↔ притуплювати 556
- загрітий ↔ замерзлий 197
- загубити ↔ відшукати 226
- загублений ↔ знайдений 226
- зад ↔ перед 398
- задній ↔ передній 398
- задній ↔ головний 398
- задоволений ↔ надутий // на-сумрений // похмурий // на-суплений 193
- задоволений ↔ насуплений 193
- займання ↔ звільнення 386
- займатися ↔ затухати 192
- зайняти ↔ очищати 386
- закінчувальний ↔ починаль-ний 435
- закінчувати ↔ починати // розпочинати 437
- закінчуватися ↔ починатися // розпочинатися 437
- закидати ↔ викопувати 251
- заклякнути ↔ нагрітись // оґрітись 197
- закон ↔ беззаконня 194
- законний ↔ незаконний 194
- законність ↔ беззаконня 194
- закопилений ↔ стягнутий 252
- закордон ↔ вітчизна 30
- закостеніти ↔ нагрітись // оґрітись 197
- закошобнути ↔ нагрітись // оґрітись 197
- закрижаніти ↔ розтанути // нагрітись // оґрітись 197
- закручування ↔ відкручування 93
- закручувати ↔ відкручувати 93
- залазити, залізати ↔ злазити, злізати 196
- залазити // залізати ↔ вилази-ти // вилізати 195
- заледеніти ↔ розтанути 197
- залежний ↔ самостійний 495
- залежність ↔ незалежність // самостійність 495
- залишання ↔ забирання 50
- залишатися ↔ виїжджати 290

- залишатися ↔ вирушати // відходити 290
- залишено ↔ забрано 50
- залізання ↔ злізання 196
- заляканий ↔ безстрашний // безбоязний 48
- замерзання ↔ розтавання 197
- замерзати ↔ розтавати 197
- замерзлий ↔ оґрітий // заґрітий 197
- замерзлий ↔ розталий // талий 197
- замерзнути ↔ розтанути 197
- заметіль ↔ погода 421
- замкнутий ↔ неприхований 92
- замкнутий ↔ прямолінійний 92
- замовчати ↔ кричати 547
- замовчувати ↔ виговорювати 198
- заможний ↔ злиденний 18
- заможний ↔ мізерний 18
- заможний ↔ незаможний 18
- заможний ↔ нуждений 18
- заморозки ↔ відлига 197
- занедужати ↔ одужувати 218
- занепад ↔ піднесення // розквіт 199
- занепад ↔ розквіт 481
- занепадати ↔ відновлюватися 141
- занепадати ↔ підноситися // розквітати 199
- занепадницький ↔ прогресивний // поступовий 456
- занурюватися ↔ впливати 410
- заочний ↔ очний 200
- заощаджувати ↔ марнотратити 389
- запал ↔ рівновага // врівноваженість 518
- запалений ↔ загашений 392
- запалювальний ↔ гашений 118
- запалювання ↔ гасіння 118
- запалювати ↔ гасити 118
- запалюватися ↔ гаснути 192
- запальний ↔ врівноважений // витриманий 519
- запам'ятовування ↔ забування 183
- запашний ↔ смердючий 14
- запеклий ↔ апатичний // інертний 28
- заперечення ↔ згода 161
- заперечення ↔ ствердження 529
- заперечення ↔ стверджуваність 529
- заперечливий ↔ стверджувальний 529
- заперечний ↔ ствердний 529
- заперечувати ↔ аргументувати 159
- заперечувати ↔ погоджуватися 161
- заперечувати ↔ стверджувати 529
- заперечувати ↔ схвалювати 529
- заперечувати ↔ твердити // константувати // аргументувати 529
- запитання ↔ відповідь 201
- запитувати ↔ відповідати 201
- заглямувати ↔ очищатися 114
- заповзятий ↔ безпомічний // недолугий // недорікуватий 349
- заповнювати ↔ випорожнювати 418
- запопадливий ↔ недбалий // неохайний 139

- запопадливий ↔ дармоїд // нероба // лежень // ледар // ледащо // лежебок // лежебока // лінюх // ледащий 442
- запропастити ↔ знаходити // мишкувати 227
- запрошення ↔ проганяння 202
- запрошувати ↔ звільняти 450
- запрошувати ↔ проганяти 202
- запрягання ↔ розпрягання 203
- запрягати ↔ розпрягати 203
- запряжений ↔ розпряжений 203
- заражати ↔ лікувати 204
- заразність ↔ лікування 204
- зарозумілий ↔ скромний 55
- заселений ↔ безлюдний 21
- засинати ↔ будити 53
- засинати ↔ прокидатися 53
- засипати ↔ викопувати 251
- засипати ↔ просипатися 53
- заснувати ↔ ліквідувати 205
- заспокійливий ↔ дразливий // дратівливий 206
- заспокоєння ↔ здригання 219
- заспокоювати ↔ дразнити // дразнити // дратувати // драти 206
- заспокоювати ↔ полахати // колошкати 559
- заспокоювати ↔ хвилювати // непокоїти // турбувати // бентежити // баламутити // бурлити // буяти // каламутити // бунтувати // колотити // мутити 206
- заспокоюватися ↔ здригатися 219
- заспокоюватися ↔ кружляти // метушитися 269
- заспокоюватися ↔ метушитися 312
- заспокоюватися ↔ побиватися 414
- застарілий ↔ модерний 333
- застарілість ↔ модернізація 333
- застій ↔ прогрес // поступ 456
- засудження ↔ оправдання 85
- засуджувати ↔ оправдовувати 85
- затемнений ↔ освітлений 591
- затемнювати ↔ освітлювати 500
- затемнювати ↔ прояснювати 591
- затемнювати ↔ тлумачити // коментувати 439
- затихати ↔ звучати 546
- затишний ↔ незручний 79
- затишок ↔ незручність 79
- затримуватися ↔ спішити 207
- затупляти ↔ клепати 244
- затуплятися ↔ клепання 244
- затухати ↔ займатися 192
- затухати ↔ спалахувати 192
- затухати ↔ сяяти // жевріти 499
- захарашення ↔ очищення 387
- захарашувати ↔ очищати // упорядковувати 387
- захисник ↔ напасник 209
- захисник ↔ обвинувачувач 208
- захист ↔ напад 209
- захист ↔ обвинувачення 208
- захищати ↔ звинувачувати 208
- захищати ↔ напасти 209
- захищатися ↔ нападати 209
- захід¹ ↔ схід¹ 534
- захід² ↔ схід² 535
- західний¹ ↔ східний¹ 534
- західний² ↔ східний² 535
- заходження ↔ вихід 112

- виходити ↔ виходити 112
 вихоплення ↔ звільнення 386
 вихоплення ↔ рівновага //
 врівноваженість 518
 вкціпеніти ↔ нагрітись // огрі-
 тись 197
 вкчаїтись ↔ губитись 227
 вкчесаний ↔ патлатий // ску-
 йовджений // косматий //
 кошлатий // лахматий //
 розкуйовджений 446
 вкчесано ↔ скуйовджено 447
 вкбільшення ↔ зменшення //
 спад // спадання 211
 вкбільшувати ↔ збавляти 211
 вкбільшувати ↔ зменшувати 211
 вкбільшуватися ↔ знижуватися
 406
 вкбавляти ↔ збільшувати 211
 вкбавляти ↔ кріпити 224
 вкбагачення ↔ збіднення 18
 вкбережений ↔ витрачений 36
 вкберігання ↔ витрата 36
 вкбивати ↔ різати 370
 вкбирати ↔ розбирати // розтя-
 гати 347
 вкбирати ↔ розкидати 210
 вкбирати ↔ розпорошувати 512
 вкбирати ↔ розпорошувати //
 розвіювати 232
 вкбирати ↔ сіяти 508
 вкбитки ↔ прибуток 444
 вкбитковий ↔ прибутковий 444
 вкбіднення ↔ збагачення 18
 вкбідніти ↔ розбагатіти 18
 вкбільшуватися ↔ зменшувати-
 ся 485
 вкбільшуватися ↔ маліти 211
 вкближення ↔ віддалення 43
 зближуватися ↔ віддалятися 43
 зблизка ↔ здалека 43
 збуджений ↔ елегійний 171
 збуджений ↔ спокійний //
 розважний // епічний 519
 звеличувати ↔ принижувати 212
 зверхній ↔ внутрішній 230
 зверхність ↔ скромність 55
 зверху ↔ знизу 69
 зверхечку ↔ знизу 69
 звинний ↔ незграбний // не-
 повороткий // мішкуватий
 // неокочирний // непово-
 роткий 522
 звинуватити ↔ виправдатися 85
 звинувачений ↔ виправданий
 85
 звинувачення ↔ виправдання
 213
 звинувачення ↔ виправдання 85
 звинувачувати ↔ боронити //
 відстоювати 208
 звинувачувати ↔ виправдову-
 вати 213
 звинувачувати ↔ виправдову-
 вати 85
 звинувачувати ↔ захищати 208
 звироднілий ↔ красивий //
 красний // красен // голий 108
 звисистий ↔ спадистий // по-
 ложистий // похилий 268
 звитяга ↔ поразка 400
 звичайний ↔ відомий // зна-
 менитий // визначний 228
 звичайний ↔ манірний 214
 звичайний ↔ надзвичайний 346
 звичайність ↔ значущість 228
 звичайність ↔ незвичайність
 // винятковість // особли-
 вість 346

- звичайно ↔ надзвичайно //
винятково // особливо 346
- звичний ↔ дивний // диво-
вижний // екстравагантний
// аномальний // манірний
// розманіжений 214
- звичний ↔ незвичайний // ви-
нятковий // особливий //
дорідний 346
- звільнений ↔ арештантський
// арештований 13
- звільнення ↔ анексія 191
- звільнення ↔ арешт 13
- звільнення ↔ займання // за-
хоплення 386
- звільняти ↔ анексувати 191
- звільняти ↔ арештувати 13
- звільняти ↔ приймати 450
- звільняти ↔ запрошувати //
наймати // брати // ангажу-
вати 450
- звільняти ↔ поневолювати 106
- звір ↔ людина // чоловік 297
- звір, звірі ↔ людина, люди 297
- звірство ↔ гуманний 299
- звірство ↔ людяність 152
- звірячий ↔ людський // людя-
ний 297
- звірячий ↔ людяний // при-
хильний // зичливий 151
- зводити ↔ розвалювати 54
- зворушливий ↔ апатичний 28
- звуження ↔ розширення 488
- звужувати ↔ поширювати 488
- звужувати ↔ розширювати 488
- звучати ↔ затихати 546
- звучати ↔ мовчати 329
- згаданий ↔ забутий 184
- згадка ↔ забуття 184
- згинати ↔ випрямляти 88
- згода ↔ заперечення 161
- згода ↔ незгода 215
- згодом ↔ спочатку 520
- згорда ↔ поблажливо 127
- зграбний ↔ незграбний // не-
повороткий // мішкуватий
// неоковирний 522
- згрішити ↔ висповідатися 388
- згуба ↔ знахідка 226
- згуртовувати ↔ роз'єднувати
370
- здаєка ↔ зблизька 43
- здибати ↔ розлучатися 234
- здібний ↔ бездарний 540
- здібність ↔ бездарність 540
- здобувати ↔ втрачати 216
- здобуто ↔ втрачено 216
- здобуток ↔ витрати // утрата
(втрата) // марнотратство 444
- здобуття ↔ втрата 216
- здоровенний ↔ малий // ку-
ций // крихітний // мізер-
ний // мікроскопічний //
мініатюрний 65
- здоровенький ↔ хворенький
218
- здоровий ↔ божевільний //
безумний // безтямний //
навіжений // одурілий //
психічнохворий 217
- здоровий ↔ малий // куций //
крихітний // мізерний //
мікроскопічний // мініа-
тюрний 65
- здоровий ↔ слабкий 218
- здоровий ↔ тендітний // сла-
бкий // слабкий // кволий //
немічний // немічний // без-
силий 501
- здоровий ↔ хворий 218

здоровий ↔ хоробливий 218
 здоровшати ↔ хворіти 218
 здоров'я ↔ недуга 218
 здоров'я ↔ хвороба 218
 здолати ↔ потерпіти поразку 400
 здригання ↔ заспокоєння 219
 здужати ↔ хворіти 218
 земля ↔ небо 220
 земля ↔ сонце 220
 з'єднувати ↔ тяти 370
 заду ↔ спереду 516
 зима ↔ весна 221
 зима ↔ літо 222
 зимний ↔ гарячий 117
 зимовий ↔ літній 222
 зимонька ↔ літечко 222
 зимою ↔ літом // влітку 222
 зимувати ↔ літувати 222
 зиск ↔ витрати // утрата (втра-
 та) // марнотратство 444
 зичити ↔ проклинати 27
 зичливий ↔ лютий // звірячий
 // гадючий 151
 зібгати ↔ розправляти 88
 зібраний ↔ недбалий 8
 зів'ялий ↔ свіжий 497
 зігрівати ↔ охолоджувати //
 морозити 129
 зіпсований ↔ виправлений 350
 зіпсований ↔ направлений 350
 зістарітися ↔ оновитися 528
 лазити ↔ вилазити 196
 лазити, злізати ↔ залазити,
 залізати 196
 лива ↔ погода 421
 ливний ↔ краплистий 258
 ливний ↔ краплистий 258
 лигодні ↔ достатки 23

злигодні ↔ достаток // розко-
 шування 482
 злигодні ↔ радість // втіха 468
 злиденний ↔ заможний 18
 злиденність ↔ багатство 23
 злидні ↔ достаток // розкошу-
 вання 482
 злий ↔ добрий 151
 зліва ↔ справа 348
 злізання ↔ залізання 196
 злісний ↔ великодушний 151
 зліти ↔ добріти 151
 злішати ↔ добрішати 151
 зло ↔ благо 152
 зло ↔ добро 152
 злоба ↔ доброта 152
 злобний ↔ душевний // вели-
 кодушний 151
 злобний ↔ доброзичливий 156
 зловити ↔ кинути 240
 злодійство ↔ віддавання // по-
 вертання 49
 злющий ↔ хороший // добра-
 чий 151
 змінний ↔ постійний // ста-
 лий // константний 431
 змінність ↔ постійність //
 сталість // константність //
 констанція 431
 змінно ↔ постійно 431
 зменшення ↔ збільшення //
 градація // накопичення //
 нагромадження 211
 зменшення ↔ розширення 489
 зменшувати ↔ збільшувати 211
 зменшувати ↔ розширювати 489
 зменшуватися ↔ плодитися //
 множитися // збільшуватися
 485
 змістовний ↔ абсурдний 486

- змістовний ↔ неповноцінний // пустодзвонний 223
 змістовний ↔ пустий 223
 змістовність ↔ абсурд // абсурдність // нісенітниця // безглуздя 339
 змістовність ↔ дрібниця 58
 змістовно ↔ безглуздо // абсурдно 486
 зміцнювати ↔ послаблювати 224
 зморений ↔ бадьорий 25
 знайдений ↔ загублений 226
 знайдений ↔ схований 227
 знаменитий ↔ безславний 225
 знаменитий ↔ звичайний // будь-який 228
 знахідка ↔ втрата 226
 знахідка ↔ згуба 226
 знаходження ↔ ховання 227
 знаходити ↔ губити 226
 знаходити // мишкувати ↔ запропастити 227
 знаходити ↔ ховати 227
 знаходитися ↔ губитися 227
 значний ↔ абиякий 228
 значно ↔ як-небудь 228
 значущість ↔ звичайність 228
 зневага ↔ повага 416
 зневага ↔ пошана // поважання // шана // шанування 416
 зневажати ↔ поважати 416
 зневажений ↔ поважний 416
 зневіра ↔ віра 98
 знемагати ↔ міцний 326
 знесилений ↔ годний 502
 знесилюватися ↔ міцніти 326
 знеславлений ↔ славнозвісний // славний 225
 зниження ↔ підвищення 379
 зниження ↔ підвищення 406
 знижувати ↔ підвищувати 406
 знижувати ↔ підносити 379
 знижуватися ↔ збільшуватися 406
 знижуватися ↔ підноситися 380
 знизу ↔ зверху // зверхчу 69
 зникання ↔ виникання 438
 зникати ↔ з'являтися // виникати // маячити // мелькати // миготіти 438
 зникати ↔ появлятися 438
 зникнення ↔ поява 438
 знищити ↔ створювати // організувати 205
 знімання ↔ вішання 101
 знімати ↔ вішати 101
 знімати ↔ зодягати 375
 знущатися ↔ пестити 403
 зовні ↔ всередині 229
 зовнішній ↔ внутрішній 230
 зовнішність ↔ внутрішність 230
 зовнішньо ↔ внутрішньо 230
 зодягати ↔ знімати 375
 зойк ↔ тиша // тишина 547
 зойк ↔ мовчати 330
 золото ↔ мідяки 231
 зомлівати ↔ опам'ятатися 364
 зосередження ↔ розсівання 232
 зосереджено ↔ легковажно 175
 зосереджувати ↔ розпорощувати 512
 зосереджувати ↔ розсівати 232
 зрада ↔ вірність // відданість // непідкупність 99
 зрадливий ↔ вірний 99
 зранку ↔ увечері 76

зригатися ↔ заспокоюватися 219
 зрозумілий ↔ завуальований 439
 зрозумілий ↔ незрозумілий 233
 зрозуміло ↔ завуальовано // незрозуміло 439
 зростати ↔ маліти 211
 зруйнувати ↔ створювати // організовувати 205
 зручний ↔ незручний 79
 зручність ↔ незручність 79
 зрячий ↔ сліпий 81
 зубастий ↔ беззубий 60
 зубатий ↔ беззубий 60
 зустріч ↔ розлука 234
 зустрічатися ↔ розлучатися // розходитися 234
 зухвалий ↔ моральний 427
 зшивати ↔ кряти 370
 з'являтися ↔ щезати // пропадати // зникати 438

I

імпорт ↔ експорт 235
 імпортер ↔ експортер 235
 імпортний ↔ експортний 235
 імпортований ↔ експортований 235
 імпортування ↔ експортування 235
 імпортувати ↔ експортувати 235
 індивідуалізм ↔ колективізм 236
 індивідуаліст ↔ колективіст 236
 індивідуалістка ↔ колективістка 236
 індивідуальне ↔ колективне 236

індивідуальний ↔ колективний 236
 індивідуальний ↔ безсторонній // неупереджений 371
 індуктивний ↔ дедуктивний 237
 індукція ↔ дедукція 237
 інертний ↔ пристрасний // емоційний // жагучий // завзятий // запеклий 28
 іноземець ↔ тубілець // автохтон 1
 інтелект ↔ глупота // безглуздя 339
 інтенсивний ↔ інертний // недіяльний 7
 істина ↔ неправда 440
 істинний ↔ неправдивий 440
 істинний ↔ фальшивий // вдаваний 521
 істинність ↔ брехливість 440
 істинно ↔ помилково 440
 істотний ↔ нісенітний // нікчемний 58
 істотно ↔ незначно 58

K

казати ↔ мовчати 328
 казка ↔ билиця 78
 казковий ↔ бувалий 78
 какофонічний ↔ мелодійний // милозвучний 310
 какофонія ↔ мелодія 310
 каламутити ↔ заспокоювати 206
 каламутити ↔ очищати 458
 каламутити ↔ очищати 384
 каламутити ↔ очищати 385
 каламутитися ↔ очищати 458
 каламутний ↔ прозорий 458

- каламутно ↔ прозоро 458
 каламуть ↔ прозорість 458
 каляти ↔ очищатися 114
 капут ↔ початок 437
 кара ↔ помилування 238
 карати ↔ милувати 238
 карлик ↔ велетень // гігант 64
 картати ↔ хвалити // вихвалити 565
 каюк ↔ початок 437
 квасно ↔ солодко 514
 квінтесенсія ↔ дрібниця 58
 квітучий ↔ побляклий 116
 квітчастий ↔ безбарвний // безкольоровий // одноманітний // одноколірний // однобарвний 29
 квітчастість ↔ безбарвність 29
 квітчатий ↔ безбарвний // безкольоровий // одноманітний // одноколірний // однобарвний 29
 кволість ↔ сила 501
 кволий ↔ міцний // дужий // здоровий // кріпкий // магічний // лютий 501
 кволий ↔ міцний 326
 кволий ↔ сильний 501
 кволий ↔ коренастий // коренистий // кряжистий // дебелий // огрядний // широкоплечий // могутній 263
 кволіти ↔ міцніти // дужчати // кріпшати 501
 кволо ↔ сильно 501
 кебета ↔ бездарність 540
 кебетливий ↔ бездарний 540
 кебетний ↔ бездарний 540
 кейф ↔ праця // мозолі 443
 кейфувати ↔ робити // коїти // чинити 443
 кепкувати ↔ величати 565
 кепський ↔ класний 116
 кепсько ↔ погано 116
 керівний ↔ підпорядкований // підвладний 239
 керівник ↔ підлеглий 239
 керівництво ↔ підпорядкування 239
 керувати ↔ підпорядковуватися 239
 кибитка ↔ палата 391
 кидання ↔ ловлення 240
 кидання ↔ піднімання 241
 кидати ↔ ловити 240
 кидати ↔ підіймати, піднімати 241
 кидати ↔ підіймати, піднімати 242
 кинений ↔ піднятий 241
 кинути ↔ зловити // спіймати 240
 кинутий ↔ піднятий 241
 кинутий ↔ пійманий 240
 кисленький ↔ солоденький 514
 кислий ↔ солодкий 514
 кислий ↔ солодкий // медовий 514
 кислити ↔ солодити 514
 кисло ↔ солодко 514
 кислота ↔ солодкість // солоднеча // сироп 514
 кислуватий ↔ солодкавий // солодкуватий 514
 кислятина ↔ солодкість // солоднеча // сироп 514
 кінець ↔ край 436
 кінець ↔ початок 436
 кінцевий ↔ початковий 435

- кінцівка ↔ почин 436
 кінчати ↔ починати 437
 кінчатися ↔ народжуватися 352
 кістлявий ↔ гладкий // вгодо-
 ваний // повний // жирний
 // круглий // опасистий //
 коробчастий 551
 кладення ↔ брання 242
 клапоть ↔ розмах 484
 клапоть ↔ цілість // цілісність
 // комплекс 570
 клаптик ↔ масштаб // мас-
 штабність // широчінь 484
 класифікування ↔ розподіл //
 роз'єднування 370
 класифікувати ↔ роз'єднувати
 // розділяти 370
 класний ↔ мерзенний // кеп-
 ський // нікудишній 116
 класно ↔ погано 116
 клєсення ↔ роз'єднування 243
 клєіти ↔ роз'єднувати 243
 клєіти ↔ розривати // роз'єд-
 нувати 370
 клєпання ↔ затуплятися 244
 клєпати ↔ затупляти 244
 клєпіт ↔ спокій 518
 клєпотнєча ↔ спокій 518
 клєунада ↔ поважність 174
 клєунський ↔ поважний 174
 клєякнути ↔ м'якнути 544
 клєисти ↔ благословити 42
 клєітливий ↔ тупий 486
 клєбенити ↔ хвалити 567
 клєиритися ↔ принижуватися
 568
 клєиряти ↔ хвалитися // чва-
 нитися 568
 коїти ↔ байдикувати // кейфу-
 вати 443
 колективізм ↔ поодинокість 236
 колективізм ↔ індивідуалізм 236
 колективіст ↔ індивідуаліст 236
 колективістка ↔ індивіду-
 алістка 236
 колективне ↔ індивідуальне 236
 колективний ↔ індивідуаль-
 ний 236
 колективний ↔ поодинокий 236
 колишний ↔ наступний // при-
 йдешний // грядущий 316
 колишний ↔ сучасний 315
 коло ↔ далеко 43
 колонізатор ↔ самостійник 495
 колонізаторський ↔ незалеж-
 ний 495
 колонізація ↔ незалежність 495
 колонізувати ↔ визволятися 495
 колоритність ↔ безбарвність 29
 колоритно ↔ одноманітно 29
 колосальний ↔ малий // ку-
 щий // крихітний // мізерний
 // мікроскопічний // мініа-
 турний 65
 колосально ↔ мінімально 65
 колосся ↔ гузир 134
 колоти ↔ хвалити 567
 колотити ↔ заспокоювати 206
 колотнєча ↔ спокій 518
 колошкати ↔ заспокоювати 559
 колошматити ↔ чесати // при-
 лизатися 447
 колування ↔ простування 245
 колувати ↔ простувати 245
 колупання ↔ байдикування 443
 колупатися ↔ байдикувати //
 кейфувати 443

- колький ↔ доброзичливий // приязний // дружній 279
 кольористий ↔ безбарвний // безкольоровий // однома- нітний // одноколірний // однобарвний 29
 колючий ↔ тупий 556
 колючий ↔ доброзичливий // приязний // дружній 279
 комедійний ↔ поважний 174
 комедія ↔ поважність 174
 комендант ↔ арештант 239
 коментар ↔ незрозумілість 439
 коментувати ↔ затемнювати 439
 комізм ↔ поважність 174
 комічний ↔ поважний 174
 компенсація ↔ шкода 246
 компенсувати ↔ шкодити 246
 компетентний ↔ абсурдний 486
 компетентність ↔ глупота // безглуздя 339
 компетентно ↔ безглуздо // абсурдно 486
 комплекс ↔ шматок // клапот // частина 570
 комплексний ↔ поодинокий 570
 комплексно ↔ поодинокі 570
 комплектування ↔ розподіл // роз'єднування 370
 комплектувати ↔ роз'єднувати // розділяти 370
 комплімент ↔ огуда // осуд // насмішка // ганьба 565
 компонувати ↔ роз'єднувати // розділяти 370
 компрометувати ↔ величати 565
 комунальний ↔ приватний // власний 131
 комфорт ↔ незручність 79
 комфортабельний ↔ незруч- ний 79
 комфортно ↔ незручно // не- вигідно 79
 конати ↔ народжуватися 352
 конденсувати ↔ розріджувати 560
 конечність ↔ необов'язковість 247
 конечно ↔ необов'язково 247
 конкретизація ↔ абстрагуван- ня 3
 конкретизувати ↔ абстрагува- ти 3
 конкретний ↔ абстрактний 3
 конкретність ↔ абстрактність 3
 конкретність ↔ абстракція 3
 конкретно ↔ абстрактно 3
 консенквентний ↔ безладний // безсистемний // сумбур- ний // анархічний // невпо- рядкований // непослідо- вний 429
 консенквентно ↔ хаотично // неорганізовано 429
 консервативний ↔ прогресив- ний // поступовий 456
 консервативність ↔ прогрес // поступ 456
 консерватор ↔ модернізатор 333
 консерватор ↔ постуловець 456
 консолідація ↔ розподіл // роз'єднування 370
 консолідований ↔ розділений 370
 консолідувати ↔ роз'єднувати // розділяти 370
 консонанс ↔ дисонанс 248
 конспіративний ↔ відкритий 538

- конспіративність ↔ відкритість 538
 конспіративно ↔ відкрито 538
 конспірація ↔ відкритість 538
 константний ↔ змінний // мінливий // непостійний // сезонний 431
 константність ↔ мінливість // змінність // непостійність 431
 константувати ↔ заперечувати 529
 констанція ↔ мінливість // змінність // непостійність 431
 конструювати ↔ ламати // трошити // валити // нищити // нівечити 54
 контактування ↔ конфліктування 249
 контактувати ↔ конфліктувати 249
 контактувати ↔ конфліктувати 250
 континент ↔ океани // води 104
 контратака ↔ атака 17
 контратака ↔ штурм 17
 контратакований ↔ атакований 17
 контратакувати ↔ атакувати 17
 контратакуючий ↔ атакуючий 17
 контрреволюційність ↔ революційність 474
 контрреволюціонер ↔ революціонер 474
 контрреволюціонерка ↔ революціонерка 474
 контрреволюція ↔ революція 474
 конфедерація ↔ розподіл // роз'єднання 370
 конфіденціальний ↔ відкритий 538
 конфіденційно ↔ відкрито 538
 конфіскація ↔ віддавання // повертання 49
 конфіскувати ↔ віддавати // повертати 49
 конфліктувати ↔ контактувати 250
 концентрація ↔ розсівання 232
 концентрація ↔ розсівання 512
 концентрований ↔ розпорошений 232
 концентрований ↔ розсіяний // розкиданий 512
 концентровано ↔ розсіяно 232
 концентровано ↔ розсіяно 512
 концентрувати ↔ розпорошувати 512
 концентрувати ↔ розпорошувати // розвіювати 232
 концептуальний ↔ безпринципний 250
 концептуально ↔ безпринципно 250
 концепція ↔ безпринципність 250
 кооптувати ↔ роз'єднувати // розділяти 370
 координувати ↔ розсварювати 318
 координуватися ↔ розходитися 318
 копаній ↔ загорнений 251
 копання ↔ загортання 251
 копання ↔ садіння 493
 копати ↔ загортати 251
 копатися ↔ байдикувати 443
 копатися ↔ байдикувати // кейфувати 443
 копилення ↔ стягання 252
 копилити ↔ стягати 252

- копирсання ↔ байдикування 443
 копирсання ↔ байдикувати // кейфувати 443
 копірситися ↔ байдикувати 443
 копичити ↔ розбирати // розтягати 347
 кордуватий ↔ рівний 476
 корегувати ↔ псувати // шкодити 350
 коректний ↔ нечемний // грубий // безцеремонний // нахабний 60
 коректувати ↔ псувати // шкодити 350
 корелятивний ↔ незалежний // невіддільний // невідчужуваний // суверенний 495
 кореляція ↔ незалежність // самостійність 495
 коренастий ↔ кволий // слабенький 263
 коренистий ↔ кволий // слабенький 263
 коренити ↔ величати 565
 коренити ↔ хвалити 567
 корисливий ↔ альтруїстичний 9
 корисливість ↔ альтруїзм 9
 корисний ↔ шкідливий 253
 корисно ↔ шкідливо 254
 користати ↔ шкодити 255
 користолюбний ↔ альтруїстичний 9
 користолюбність ↔ альтруїзм 9
 користь ↔ шкода 253
 користь ↔ шкода 255
 корити ↔ хвалити // вихвалити 565
 корінний ↔ нісенітний // нічемний 58
 корінний ↔ прибулий // приїжджий 1
 кормити ↔ голодувати 124
 коробчастий ↔ кістлявий // кошавий // худорлявий // сухорлявий // сухий // ребристий // мізерний 551
 коронний ↔ поганий 116
 коронувати ↔ розвінчати 407
 коротенький ↔ довгенький 157
 короткий ↔ довгий 157
 короткість ↔ довжина 157
 короткість ↔ довгота // довгість 157
 коротко ↔ довго 157
 короткозорий ↔ далекоглядний 257
 короткозорий ↔ далекозорий 256
 короткозорість ↔ далекоглядність 257
 короткозорість ↔ далекозорість 256
 короткотривалий ↔ довготривалий // повсякчасний // безнастанний // беззупинний // віковичний 157
 короткотривалий ↔ сталий // систематичний // тривалий // невідступний // безперервний // невідступний 432
 короткочасність ↔ тривалість 157
 короткочасність ↔ вічність 35
 короткочасний ↔ довгочасний 157
 короткочасний ↔ вічний // довгочасний // довготривалий 320

- короткочасний ↔ довготривалий // повсякчасний // безнастанний // беззупинний // віковічний 157
- короткочасний ↔ тривалий 157
- короткочасність ↔ довгочасність 157
- короткуватий ↔ довгуватий 157
- коротун ↔ довгань 157
- коротшати ↔ довшати 457
- корчування ↔ садіння 493
- корчувати ↔ садити 493
- корявий ↔ рівний 120
- корячкуватий ↔ рівний 476
- косий ↔ прямий 462
- косий ↔ широкий // відкритий 589
- косина ↔ прямизна 462
- косматий ↔ причесаний 446
- космополіт ↔ патріот 395
- космополітизм ↔ патріотизм 395
- космополітичний ↔ патріотичний 395
- косо ↔ прямо 462
- костеніти ↔ м'якнути 544
- костричитися ↔ принижуватися 568
- кострубатість ↔ гладінь 120
- кострубато ↔ гладко 120
- кохане ↔ ненависне 296
- коханець ↔ нелюб 296
- коханий ↔ ненависний 296
- коханка ↔ нелюба 296
- кохання ↔ ненависть 296
- кохатися ↔ ненавидітися 296
- коцюбнути ↔ м'якнути 544
- кочівник ↔ осілий 382
- кочовий ↔ осілий 382
- кочувати ↔ осідати // оселятися 382
- кошлати ↔ чесати // прилизатися 447
- кошлатий ↔ причесаний 446
- кошлатити ↔ чесати // прилизатися 447
- коштовний ↔ дешевий 163
- коштовність ↔ безвартість 163
- коштовно ↔ низько // малоцінно 163
- кошавий ↔ гладкий // вгодований // повний // жирний // круглий // опасистий // коробчастий 551
- кпити ↔ величати 565
- крадькома ↔ відкрито 365
- крадькома ↔ відкрито // неприховано // нетаємно 433
- край ↔ безмежжя 309
- край ↔ кінець 436
- крайній ↔ вихідний 435
- краля ↔ паскуда // поганка // паскудниця 261
- крапати ↔ лити // хлинути 258
- крапати (про дощ) ↔ лити 258
- краплина ↔ море 259
- краплинонька ↔ море 259
- краплистий ↔ зливовий // зливний 258
- крапля ↔ море 259
- крапотіти ↔ лити // хлинути 258
- краса ↔ потворність 116
- краса ↔ огида // відраза // паскудство 260
- краса ↔ погань 260
- красен ↔ недоладний // непривабливий // непривабний // паскудний // бридкий // звироднілий 108
- красень ↔ мацапура // мавпа 261
- красень ↔ потвора 261

- красивий ↔ недоладний // непривабливий // непривабний // паскудний // бридкий // звироднілий 108
- красиво ↔ погано 116
- красний ↔ недоладний // непривабливий // непривабний // паскудний // бридкий // звироднілий 108
- красно ↔ потворно 108
- красномовець ↔ недоріка 262
- красномовний ↔ недорікуватий 262
- красномовність ↔ недорікуватість // логопатія 262
- красномовно ↔ недорікувато 262
- красномовство ↔ недорікуватість // логопатія 262
- красити ↔ віддавати // повертати 49
- красуватися ↔ приховатися 569
- красуня ↔ паскуда // поганка // паскудниця 261
- кращати ↔ поганішати 116
- кращий ↔ гірший 116
- кряяти ↔ зшивати 370
- кревний ↔ чужий // чужинницький // чужинний 477
- кредит ↔ дебет 140
- крен ↔ прямизна // рівність 356
- кренитися ↔ вирівнюватися 356
- кресати ↔ гасити 118
- кривда ↔ добро 152
- кривдник ↔ добродій 152
- кривесенький ↔ прямісінький 461
- кривизна ↔ рівність 476
- кривизна ↔ прямизна 461
- кривий ↔ прямий 461
- кривий ↔ прямий // простий 476
- кривий ↔ рівний 476
- кривина ↔ рівнина 476
- кривина ↔ прямизна 461
- кривити ↔ рівняти 476
- криво ↔ прямо 461
- криво ↔ рівно 476
- криводушний ↔ щирий // відкритий 589
- криводушність ↔ щирість 589
- кривоприсяжний ↔ правдомовний 440
- кривоприсяжник ↔ правдомовець // правдолюб 440
- кривуля ↔ прямизна 461
- кривулястий ↔ рівний 461
- крижаний ↔ пекучий 117
- криза ↔ піднесення 172
- кризовий ↔ піднесений 172
- крик ↔ тиша // тишина 547
- крикливий ↔ мовчазний 330
- крикливий ↔ слабий // безшумний 546
- крикливість ↔ мовчання 330
- крикнява ↔ мовчати 330
- крикун ↔ мовчун 330
- крилатий ↔ безкрилий 264
- крилатість ↔ безкрилість 264
- крилато ↔ безкрило 264
- кристалізувати ↔ розпорошувати // розвіювати 232
- кристалізуватися ↔ розпорошувати // розвіювати 232
- крити ↔ виявляти 265
- крити (кого чим) ↔ виявляти 227
- крити ↔ демонструвати // виявляти 425

- критий ↔ виявлений 265
 критика ↔ хвальба 566
 критикан ↔ хвалько 566
 критикувати ↔ хвалити 566
 критися ↔ виявляти 227
 критично ↔ похвально 566
 крихітка ↔ велет 64
 крихітний ↔ величенький // здоровий // здоровенний // надлюдський // надмірний // неозорий // неосяжний // колосальний // грандіозний // масивний // макроскопічний // лапатий // лапатолистий 65
 крихіточка ↔ велет 64
 крихкий ↔ міцний // крутий 326
 кричати ↔ замовчати 547
 кричати ↔ мовчати 330
 кришталевий ↔ мутний // мутнуватий 458
 кришталевий ↔ темний 591
 кріпак ↔ пан // поміщик 393
 кріпацький ↔ вільний 393
 кріпити ↔ збавляти 224
 кріпитися ↔ послаблюватися 224
 кріпкий ↔ тендітний // слабкий // слабий // кволий // німецький // німецький // безсилий 501
 кріпшати ↔ кволіти 501
 кров ↔ радість // втіха 468
 кровний ↔ чужий // чужиницький // чужинний 477
 кровопролиття ↔ радість // втіха 468
 круглий ↔ кістлявий // кощавий // худорлявий // сухорлявий // сухий // ребристий // мізерний 551
 кругогляд // круговид ↔ обмеженість 266
 кругозір ↔ обмеженість 266
 кругом ↔ навпростець // навпростець // напрямки // навпрямці 344
 кружити // петляти // крутитися // кривуляти ↔ прямувати // простувати 267
 кружляти ↔ прямувати 267
 кружляти ↔ стояти // заспокоюватися 269
 кружний ↔ простий 463
 крутизна ↔ спадистість 268
 крутий ↔ лагідний 279
 крутий ↔ ламкий // крихкий 326
 крутий ↔ пологий 268
 крутитися ↔ стояти 269
 крутіїство ↔ чесність // благородство 574
 крутіїський ↔ благородний // моральний // совісний 573
 крутливий ↔ млявий 176
 крутоберегий ↔ спадистий // положистий // похилий 268
 крутобережний ↔ спадистий // положистий // похилий 268
 крутобокий ↔ спадистий // положистий // похилий 268
 крутуватий ↔ лагідний 279
 круча ↔ спадистість 270
 кручений ↔ випростаний 87
 кручений ↔ мізкуватий 486
 кряжистий ↔ кволий // слабенький 263
 кудлай ↔ причесаний 446

- кудлатий ↔ пригладжений 446
 кудлитися ↔ чесати // прили-
 затися 447
 кудовчити ↔ чесати // прили-
 затися 447
 куйовдити ↔ пригладжувати 447
 куйовдити ↔ чесати // прили-
 затися 447
 кулитися ↔ розпрямлятися //
 розпростуватися 532
 культурний ↔ дикий 271
 культурний ↔ невихований 60
 культурний ↔ простий 381
 купа ↔ одинак 355
 купівля ↔ продаж // продаж
 272
 куплений ↔ проданий 272
 купля ↔ продаж // продаж 272
 купувати, купляти ↔ продава-
 ти 272
 курдупель ↔ довгань 157
 куритися ↔ гаснути 549
 куріти ↔ гаснути 549
 курйоз ↔ поважність 174
 курйозний ↔ сумовитий 412
 курйозний ↔ сумовитий // ме-
 ланхолійний 73
 куртуазний ↔ нечемний //
 грубий // безцеремонний //
 нахабний 60
 куций ↔ величенький // здо-
 ровий // здоровенний 65
 куций ↔ довгань 157
 куций ↔ довготривалий // по-
 всякчасний // безнастанний
 // беззупинний // віковіч-
 ний 157
 куций ↔ хвостатий 158
 куций ↔ хоронитель // янгол 11
 куцохвостий ↔ довгохвостий 158
 кучма ↔ лисина 273
 кучматий ↔ лисий // лисува-
 тий 273
 кущастий ↔ густий 135
 кущистий ↔ густий 135
 кущуватий ↔ густий 135
- ## Л
- лабіринт ↔ спрощування 460
 лагідний ↔ різкий 132
 лагідний ↔ різкий 279
 лагідний ↔ вульгарний // ба-
 зарний 274
 лагідний ↔ крутий // крутува-
 тий // твердий // гострий //
 лютий 279
 лагідний ↔ металевий // хо-
 лодний 117
 лагідний ↔ надутий // насум-
 рений // похмурий // насуп-
 лений 193
 лагідний ↔ різкий 274
 лагідний ↔ різкий // шорсткий
 366
 лагідність ↔ грубіянство 278
 лагідність ↔ різкість 274
 лагодити ↔ псувати // шкоди-
 ти 350
 лад ↔ безладність // безлад //
 барліг 428
 ладити ↔ ворогувати 275
 ладити ↔ псувати // шкодити
 350
 ладнати ↔ псувати // шкодити
 350
 ладнати ↔ сваритися // гніва-
 тися 275
 ладний ↔ поганий 116
 лакей ↔ гордій 126

- лакейство ↔ гордість 126
 лакиза ↔ гордій 126
 лакомий ↔ небажаний 26
 лакомство ↔ нехить 26
 лаконізм ↔ розпливчастість // розпливчатість // аморфність 276
 лаконічний ↔ аморфний 276
 лаконічний ↔ розпливчастий 276
 лаконічність ↔ розпливчастість // розпливчатість // аморфність 276
 лаконічно ↔ розпливчасто 276
 ламати ↔ ставити // конструювати 54
 ламкий ↔ мішний // крутий 326
 ланка ↔ ланцюг 277
 ланка ↔ ретязь 277
 ланковий ↔ ланцюговий 277
 лантух ↔ спритник 522
 ланцюг ↔ ланка 277
 ланцюговий ↔ ланковий 277
 лапатий ↔ малий // крихітний // мізерний // мікроскопічний // мініатюрний 65
 лапатолистий ↔ малий // крихітний // мізерний // мікроскопічний // мініатюрний 65
 лапідарний ↔ аморфний 580
 лапідарність ↔ аморфність 580
 лапідарно ↔ аморфно 580
 ласий ↔ огидливий // гидкий // неприємний 451
 ласка ↔ грубість 278
 ласка ↔ суворість 279
 ласкавість ↔ суворість 279
 ласкавець ↔ грубіян 278
 ласкавий ↔ бездушний // безсердечний 366
 ласкавий ↔ доткливий // дошкульний 274
 ласкавий ↔ суворий 279
 ласкавість ↔ грубіянство 278
 ласкаво ↔ грубо 278
 ласкаво ↔ суворо 279
 ласкати ↔ грубіянити 278
 латентний ↔ неприхований 538
 лахматий ↔ причесаний 446
 лахміття ↔ шати 581
 лаяти ↔ хвалити 567
 лебедик ↔ грубіян 280
 лебедіти ↔ грубіянити 280
 лебедятко ↔ грубіян 280
 лебідка ↔ грубіянка 280
 лебідонька ↔ грубіянка 280
 легалізм ↔ підпілля 409
 легальний ↔ нелегальний 538
 легальний ↔ підпільний 409
 легально ↔ підпільно 409
 легато ↔ стакато 281
 легкоатлетка ↔ важкоатлетка 285
 легенда ↔ билиця 78
 легендарний ↔ бувалий 78
 легіт ↔ боровій 282
 легітний ↔ ураганний 282
 легкий ↔ важкий 283
 легкий ↔ серйозний 286
 легкість ↔ важкість // вага 283
 легкість ↔ трудність 283
 легко ↔ важко 283
 легко ↔ важко 284
 легко... ↔ важко... 285
 легко... ↔ важко... 57
 легкоатлет ↔ важкоатлет 285

- легкоатлетика ↔ важкоатлетика 285
 легкоатлетичний ↔ важкоатлетичний 285
 легковагий ↔ важковаговий 285
 легковаговик ↔ важковаговик 285
 легковажити ↔ поважати 417
 легковажний ↔ поважний 417
 легковажний ↔ серйозний 286
 легковажний ↔ серйозний // дженджористий 417
 легковажність ↔ серйозність 286
 легковажність ↔ повага // поважність 417
 легковажно ↔ вдумливо // зосереджено 175
 легковажно ↔ поважно 417
 легковажно ↔ серйозно 286
 легкодумний ↔ важкодумний 285
 легкодумний ↔ серйозний 286
 легкодухий ↔ вольовий 105
 легкодухий ↔ серйозний 286
 легкозаймистий ↔ важкозаймистий 285
 легкозасвоюваний ↔ важкозасвоюваний 285
 легкоздійснений ↔ важкоздійснений 285
 легкокрилий ↔ важкокрилий 285
 легкопоранений *ім.* ↔ важкопоранений 285
 легкопрогнозований ↔ важкопрогнозований 285
 легкопрохідний ↔ важкопрохідний 285
 легкопрохідність ↔ важкопрохідність 285
 легкорозчинний ↔ важкорозчинний 285
 легкосуглинковий ↔ важкосуглинковий 285
 легкотравний ↔ важкотравний 285
 легкотравність ↔ важкотравність 285
 легшати ↔ важчати 283
 легшати ↔ важчати 287
 легше ↔ важче 284
 ледар ↔ працюючий // западливий // невсипуший // невтомний 442
 ледарювання ↔ праця // робота 442
 ледачий ↔ роботящий 442
 ледящий ↔ працюючий // западливий // невсипуший // невтомний 442
 ледящо ↔ працюючий // западливий // невсипуший // невтомний 442
 леденити ↔ оґрівати 197
 лежати ↔ сидіти 288
 лежати ↔ стояти 530
 лежати ↔ стояти // стовбичити 530
 лежебок ↔ працюючий // западливий // невсипуший // невтомний 442
 лежебока ↔ працюючий // западливий // невсипуший // невтомний 442
 лежень ↔ працюючий // западливий // невсипуший // невтомний 442
 лежма ↔ сидячи 288
 лежма ↔ стоячи 530
 лемент ↔ мовчанка 330
 лемент ↔ тиша // тишина 547

лепетати ↔ мовчати 328
 лепетливий ↔ мовчазний 328
 лепетун ↔ мовчазник // мовчальник 328
 лепський ↔ поганий 116
 лестивий ↔ гордий 126
 лестоці ↔ гордість 126
 летючий ↔ повільний // марудний // млявий // загайний 582
 лжа ↔ аксіома 440
 лжеприсяга ↔ аксіома 440
 лжець ↔ правдомовець // правдолюб 440
 лживий ↔ правдомовний 440
 лигатися ↔ ворогувати 168
 ликувати ↔ сумувати 469
 линути ↔ шарахатися 343
 линияння ↔ віднова 46
 липнути ↔ відпадати 579
 лисий ↔ оброслий 289
 лисий ↔ кучматий 273
 лисина ↔ кучма 273
 лисіти ↔ поростати 289
 лиск ↔ тьмяність // матовість 44
 лискучий ↔ тьмавий 44
 лисуватий ↔ кучматий 273
 лисуватий ↔ покритий 289
 лити ↔ дощити // крапати // крапотіти 258
 лити ↔ крапати (про дощ) 258
 лихий ↔ добрий 151
 лихо ↔ добро 152
 лихо ↔ щастя // благодать 587
 лиховісний ↔ благовісний 41
 лиховісно ↔ благовісно 41
 лиходій ↔ добродій 155

лиходій ↔ добродійник // благодійник // доброчинець // філантроп // спонсор 155
 лиходійка ↔ добродійка 155
 лиходійний ↔ добродійний 155
 лиходійниця ↔ добродійка 155
 лиходійство ↔ добродійство 155
 лиходіяння ↔ добродіяння // добродійність 155
 лиходіяти ↔ добродіяти 155
 лихоліття ↔ добробут 153
 лихослівний ↔ ангельський 132
 лихослов ↔ ангел 132
 лихословити ↔ хвалити 132
 лицарський ↔ нечемний // грубий // безцеремонний // нахабний 60
 лицемірний ↔ благородний // моральний // совісний 573
 лицемірний ↔ нелукавий 589
 лицемірний ↔ правдивий 589
 лицемірний ↔ правдомовний 440
 лицемірство ↔ чесність // благородство 574
 лица ↔ правиця 291
 лишати ↔ брати 50
 лишатися ↔ відправлятися 290
 лівий ↔ правий 291
 лівіти ↔ правіти 291
 лівіше ↔ правіше 291
 ліворуч ↔ праворуч 348
 лівобережець ↔ правобережець 292
 лівобережжя ↔ правобережжя 292
 лівобережний ↔ правобережний 292
 лівобіч ↔ правобіч 293

- лівобічний ↔ правобічний // правосторонній 293
 ліворуч ↔ праворуч 293
 лівосторонній ↔ правобічний // правосторонній 293
 лівофланговий ↔ правофланговий 293
 ліквідація ↔ відновлення 294
 ліквідований ↔ відновлений 294
 ліквідувати ↔ відновити 294
 ліквідувати ↔ заснувати 205
 лікування ↔ заразність 204
 лікувати ↔ заражати 204
 ліліпут ↔ велетень 64
 лімітувати ↔ розширювати 489
 лінійний ↔ працюючий // працелюбний 442
 ліниво ↔ працююче 442
 лінивство ↔ працюючість 442
 лінощі // ледарство ↔ працюючість 442
 лінь ↔ працюючість 442
 ліньки ↔ працююче 442
 лінюх ↔ працюючий // заподливий // невсипущий // невтомний 442
 ліпити ↔ розривати // роз'єднувати 370
 ліричний ↔ різкий // шорсткий 366
 ліс ↔ поле 295
 лісовий ↔ польовий 295
 лісовод ↔ полєвод 295
 літєчко ↔ зимонька 222
 літній ↔ зимовий 222
 літній ↔ молодий // безвусий 527
 літо ↔ зима 222
 літом ↔ зимою // взимку // взимі 222
 літувати ↔ зимувати 222
 ловити ↔ кидати 240
 ловлення ↔ кидання 240
 логічний ↔ безладний // безсистемний // сумбурний // анархічний // неупорядкований // непослідовний 429
 логопатія ↔ красномовність // красномовство 262
 ложка ↔ море 259
 локалізувати ↔ розширювати 489
 локальний ↔ прибулий // приїжджий 1
 лукавий ↔ благородний // моральний // совісний 573
 лукавий ↔ ширий // відкритий 589
 лукавити ↔ бути ширим // відкритим 589
 лукавство ↔ чесність // благородство 574
 лукавство ↔ щирість 589
 лунати ↔ мовчати 329
 лункий ↔ беззвучний // нечутний 546
 лункий ↔ слабкий // безшумний 546
 лускати ↔ мовчати 329
 луципер ↔ хоронитель // янгол 11
 льодовий ↔ пекучий 117
 льодяний ↔ пекучий 117
 любий ↔ ненависний 296
 любий ↔ чужий 313
 любимий ↔ ненависний 296
 любити ↔ ненавидіти 296
 любити ↔ проклинати 296
 любов ↔ ненависть 296
 люб'язний ↔ грубий 60

люб'язний ↔ нечемний // грубий // безцеремонний // нахабний 60

людина ↔ людоїд // недолюдок // звір // собака 297

людина, люди ↔ звір, звірі 297

людинолюб ↔ людиноненависник 298

людинолюбець ↔ людиноненависник 298

людинолюбець ↔ мізантроп 298

людинолюбство ↔ людиноненависництво // мізантропія 298

людиноненависник ↔ людинолюб // людинолюбець // філантроп 298

людиноненависництво ↔ людинолюбство // філантропія 298

людоїд ↔ людина // чоловік 297

людський ↔ звірячий 297

людяний ↔ бездушний 299

людяний ↔ звірячий 297

людяний ↔ лютий // звірячий // гадючий 151

людяність ↔ бездушність 299

людяніть ↔ звірство 152

людяно ↔ бездушно 299

люмпен ↔ дука // пан 24

лютий ↔ тендітний // слабкий // слабкий // кволий // німічний // німічний // безсилий 501

лютий ↔ лагідний 279

лютий ↔ людяний // прихильний // зичливий 151

лютувати ↔ добрішати 151

лювати ↔ вставати 300

М

мавпа ↔ красень 261

магічний ↔ тендітний // слабкий // слабкий // кволий // німічний // німічний // безсилий 501

магнітний ↔ відштовхувальний 453

маєстат ↔ скромність 68

маєтний ↔ мізерний 18

мажор ↔ мінор 301

мажорний ↔ мінорний 301

мажорно ↔ мінорно 301

майбутній ↔ минулий 316

майбутній ↔ теперішній 545

майбутність ↔ минувшина 316

майбуття ↔ минувшина 316

майстерний ↔ невірний // недороблений // поганий 165

майстерний ↔ нікчемний 32

майстерно ↔ недбало 165

майстерно ↔ погано 32

макро... ↔ мікро... 302

макро... ↔ мікро... 325

макробіотика ↔ мікробіотика 302

макрогеометрія ↔ мікрогеометрія 302

макроклімат ↔ мікроклімат 302

макрокосм ↔ мікрокосм 302

макрокосмос ↔ мікрокосмос 302

макромолекула ↔ мікромолекула 302

макрорайон ↔ мікрорайон 302

макрорельєф ↔ мікрорельєф 302

макроскопічний ↔ малий // куций // крихітний // мізерний // мікроскопічний // мініатюрний 65

- макроскопічний ↔ мікроскопічний 302
- макроспора ↔ мікроспора 302
- макроструктура ↔ мікроструктура 302
- макроцефал ↔ мікроцефал 302
- макроцефалія ↔ мікроцефалія 302
- максималізм ↔ мінімалізм 303
- максималіст ↔ мінімаліст 303
- максималістка ↔ мінімалістка 303
- максимальний ↔ мінімальний 303
- максимально ↔ мінімально 303
- максимум ↔ мінімум 303
- максі ↔ міні 303
- макулатура ↔ шедевр 583
- маленький ↔ величезний 65
- малесенький ↔ величенький 65
- малий ↔ великий 65
- малий ↔ високий 90
- малий ↔ старий 526
- малість ↔ велич 65
- маліти ↔ рости // зростати // збільшуватися 211
- мало... ↔ велико... 66
- мало... ↔ багато... 19
- мало... ↔ велико... 304
- малоасортиментний ↔ багатоасортиментний 19
- малобарвний ↔ багатобарвний 19
- малоблоковий ↔ великоблоковий 66
- маловантажний ↔ великовантажний 66
- маловодний ↔ багатоводний 20
- маловрожайний ↔ великоврожайний 66
- малогабаритний ↔ великогабаритний 66
- малоголовий ↔ великоголовий 66
- малоголовий ↔ багатоголовий 19
- малодітний ↔ багатодітний 19
- малодушний ↔ безстрашний // безбоязний 48
- малодушний ↔ великодушний 66
- малоземелля ↔ багатоземелля 19
- малоземельний ↔ багатоземельний 19
- малоземельність ↔ багатоземельність 19
- малозначимість ↔ важливість 58
- малозначний ↔ визначний 58
- малокаліберний ↔ багатокаліберний 19
- малокаліберний ↔ великокаліберний 66
- малокалорійний ↔ багатокалорійний 19
- малоквартирний ↔ багатоквартирний 19
- малокупольний ↔ багатокупольний 19
- малолітній ↔ багатолітній 19
- малолітній ↔ старий 526
- малолюддя ↔ багатолюддя 19
- малолюдний ↔ многолюдний // велелюдний 21
- малолюдність ↔ багатолюдність 19
- малолюдно ↔ багатолюдно 19
- маломісний ↔ багатомісний 19
- маломовність ↔ багатомовність 19
- малонадійний ↔ багатонадійний 19

- малонасінний ↔ багатонасінний 19
- малоповерховий ↔ багатопверховий 19
- малосімейний ↔ великосімейний 66
- малосімейний ↔ багатосімейний 19
- малосімейність ↔ багатосімейність 19
- малослівний ↔ багатослівний 19
- малослівність ↔ багатослівність 19
- малотиражний ↔ багатотиражний 19
- малотонний ↔ багатотонний 19
- малоцінно ↔ коштовно 163
- малочисленний ↔ многий 575
- малочисленний ↔ численний 21
- маненький ↔ величенький // здоровий // здоровенний // надлюдський // надмірний // неозорий // неосяжний // колосальний // грандіозний // масивний // макроскопічний // лапатий // лапатолистий 65
- манесенький ↔ величенький // здоровий // здоровенний // надлюдський // надмірний // неозорий // неосяжний // колосальний // грандіозний // масивний // макроскопічний // лапатий // лапатолистий 65
- манити ↔ віддаляти 453
- манірний ↔ звичайний 214
- манірний ↔ звичний // нормальний // природний // простий 214
- манлививий ↔ огидливий // гидкий // неприємний 451
- мара ↔ дійсність 146
- марево ↔ дійсність 146
- маринувати ↔ демонструвати // виявляти 425
- марний ↔ необхідний 434
- марніти ↔ поправлятися // товстіти // гладшати 552
- марно ↔ потрібно // необхідно 434
- марновірний ↔ дійсний 146
- марновірство ↔ реальність 146
- марнославний ↔ скромний 55
- марнотратити ↔ заощаджувати 389
- марнотратний ↔ економний 389
- марнотратник ↔ ошадливий 389
- марнотратність ↔ ошадливість 389
- марнотратно ↔ ошадливо 389
- марнотратство ↔ здобуток // зиск 444
- марнотратство ↔ ошадливість 389
- мародерство ↔ віддавання // повертання 49
- марудний ↔ скорий // бистрий // спорий // меткий // прудкий // моторний // гінкий // летючий 582
- масивний ↔ малий // куций // крихтний // мізерний // мікроскопічний // мініатюрний 65
- маска ↔ відвертість 92
- маскований ↔ чистосердечний // прямолінійний // правдивий 92
- масний ↔ пісний 510
- масовий ↔ поодинокий 305
- масштаб ↔ обмеженість // клаптик 484

- масштабний ↔ мізерний 305
 масштабність ↔ обмеженість // клаптик 484
 материк ↔ океани // води 104
 матеріальний ↔ внутрішній // моральний // духовний // чуттєвий 307
 матеріальний ↔ духовний 307
 матеріально ↔ духовно 307
 матовий ↔ лискучий 44
 матовість ↔ блиск // блискіт // лиск 44
 матриархальний ↔ патріархальний 308
 матриархат ↔ патріархат 308
 махровий ↔ гладкий 119
 мацапура ↔ красень 261
 маячити ↔ щезати // пропадати // зникати 438
 медовий ↔ кислий 514
 межа ↔ безмір 309
 меланхолійний ↔ смішний // безжурний // курйозний 73
 меланхолійний ↔ піднесений 171
 меланхолія ↔ розрада 468
 мелодика ↔ атональність 310
 мелодійний ↔ какофонічний 310
 мелодія ↔ какофонія 310
 мелькати ↔ щезати // пропадати // зникати 438
 мент ↔ тривалість 321
 менше ↔ більше 39
 менший ↔ більший 40
 меншість ↔ більшість 40
 мерехтіти ↔ сяяти 537
 мерехтливий ↔ рівний 311
 мерзенний ↔ блискучий // чарівний // ненаглядний // класний 116
 мерзнути ↔ нагрітись // оґрітись 197
 мертвий ↔ живий 177
 мерщій ↔ повільно 582
 металевий ↔ теплий // лагідний 117
 метати ↔ піймати 240
 метелиця ↔ погода 421
 метикований ↔ бездумний // недалекий 63
 метикуватий ↔ бездумний // недалекий 63
 меткий ↔ незграбний // неповороткий // мішкуватий // неоковирний // неповороткий 522
 меткий ↔ повільний // марудний // млявий // загайний 582
 метушитися ↔ заспокоюватися 312
 метушитися ↔ стояти // заспокоюватися 269
 метушливий ↔ спокійний 312
 метушня ↔ спокій 312
 мигати ↔ сяяти 537
 миготіти ↔ щезати // пропадати // зникати 438
 миготливий ↔ рівномірний 311
 мигтіти ↔ сяяти 537
 милий ↔ неприємний 313
 миловидний ↔ чужий 313
 милозвучний ↔ какофонічний 310
 милозвучність ↔ атональність 310
 милосердний ↔ жорстокий 314

- милостивий ↔ безжалісний //
 безсердечний 314
 милувати ↔ карати 238
 минувшина ↔ майбутність //
 майбуття 316
 минувшина ↔ теперішність 315
 минулий ↔ майбутній 316
 минулий ↔ теперішній 315
 мир ↔ агресія 319
 мир ↔ битва 317
 мир ↔ війна 317
 мир ↔ війна 318
 мирити ↔ сварити 318
 миритися ↔ битися 37
 миритися ↔ воювати 317
 миритися ↔ сваритися 496
 миритися ↔ сваритися //
 гніватися 275
 мирний ↔ агресивний 318
 мирний ↔ агресивний 319
 мирний ↔ воєнний 317
 мирно ↔ агресивно 319
 миролюбність ↔ агресивність
 319
 мистецький ↔ невірний //
 недороблений // поганій 165
 мити ↔ бруднити // валяти //
 обпаскуджувати 576
 миттєвий ↔ тривалий 320
 мить ↔ вічність 321
 міграція ↔ повернення 322
 мігрувати ↔ повертатися 322
 мідяки ↔ золото 231
 міжнародний ↔ національний
 323
 мікнтроп ↔ людинолюбець 298
 мікнтропія ↔ людинолюб-
 ство // філантропія 298
 мікнтропка ↔ філантропка 298
 мізерний ↔ величенький //
 здоровий // здоровенний //
 надлюдський // надмірний
 // неозорий // неосяжний //
 колосальний // грандіозний
 // масивний // макроско-
 пічний // лапятий // лапато-
 листий 65
 мізерний ↔ гладкий // вгодо-
 ваний // повний // жирний
 // круглий // опасистий //
 коробчастий 551
 мізерний ↔ масштабний 305
 мізерний ↔ різноманітний //
 маєтний // заможний 18
 мізкуватий ↔ безглуздий //
 нісенітний // кручений //
 придуркуватий // недотеп-
 ний // недоумкуватий 486
 мікро... ↔ макро... 302
 мікро... ↔ макро... 325
 мікробіотика ↔ макробіотика
 302
 мікрогеометрія ↔ макрогео-
 метрія 302
 мікроклімат ↔ макроклімат 302
 мікрокосм ↔ макрокосм 302
 мікрокосмос ↔ макрокосмос 302
 мікромолекула ↔ макромоле-
 кула 302
 мікрорайон ↔ макрорайон 302
 мікрорельєф ↔ макрорельєф 302
 мікроскопічний ↔ величень-
 кий // здоровий // здоровен-
 ний // надлюдський // над-
 мірний // неозорий // не-
 сяжний // колосальний //
 грандіозний // масивний //
 макроскопічний // лапятий
 // лапатолистий 65
 мікроскопічний ↔ макроско-
 пічний 302

- мікроспора ↔ макроспора 302
 мікроструктура ↔ макроструктура 302
 мікроцефал ↔ макроцефал 302
 мікроцефалія ↔ макроцефалія 302
 міленький ↔ бездонний 122
 мілизна ↔ глибина // глибінь // глибочінь 122
 мілина ↔ глибина // глибінь // глибочінь 122
 мілітаризація ↔ роззброєння 324
 мілітаризація ↔ роззброєння 324
 міліти ↔ поглиблювати 122
 мілкий ↔ глибокий 122
 мілкість ↔ глибина // глибінь // глибочінь 122
 мілко ↔ глибоко 122
 мілководдя ↔ повноводдя // повноводність // багатоводність 20
 мілководний ↔ повноводний // повноводий // многоводний 20
 мімозний ↔ витривалий 366
 мініатюрний ↔ величенький // здоровий // здоровенний // надлюдський // надмірний // неозорий // неосяжний // колосальний // грандіозний // масивний // макроскопічний // лапатий // лапатолистий 65
 мінливий ↔ постійний // сталий // константний 431
 мінливість ↔ постійність // сталість // константність // констанція 431
 мінор ↔ мажор 301
 мінорний ↔ мажорний 301
 мінорно ↔ мажорно 301
 мінус ↔ плюс 413
 мінусовий ↔ плюсовий 413
 мінусування ↔ плюсування 413
 місцевий ↔ прибулий // приїжджий 1
 мітингувати ↔ мовчати 369
 міцний ↔ слабкий // слабкий // тендітний // кволий // анемічний 326
 міцний ↔ слабкий 326
 міцний ↔ ламкий // крихкий 326
 міцний ↔ тендітний // слабкий // слабкий // кволий // неміцний // немічний // безсилий 501
 міцність ↔ слабкість 326
 міцніти ↔ кволіти 501
 міцніти ↔ нидіти // хиріти // скніти 374
 міцніти ↔ слабнути // знемагати // знесилюватися 326
 міцнішати ↔ слабшати 326
 міцно ↔ слабо 326
 мішкуватий ↔ грабний // вправний // меткий // звинний 522
 млявий ↔ моторний // рухливий // крутливий 176
 млявий ↔ скорий // бистрий // спорий // меткий // прудкий // моторний // гінкий // лютючий 582
 млявість ↔ швидкість 582
 многий ↔ малочисленний 575
 многоводний ↔ мілководний // безводний 20
 многолюддя ↔ багатолюдність 21
 многолюдний ↔ малолюдний 21

- багатомовний ↔ мовчазний // неговіркий 22
 множитися ↔ зменшуватися 485
 мобілізаційний ↔ демобілізаційний 327
 мобілізація ↔ демобілізація 327
 мобілізований ↔ демобілізований 327
 мобілізувати ↔ демобілізувати 327
 мобілізуватися ↔ демобілізуватися 327
 мовити ↔ мовчати 328
 мовчазливий ↔ говіркий // горливий 328
 мовчазний ↔ говіркий // горливий // балакучий // лепетливий 328
 мовчазний ↔ галасливий // голосистий // горластий // крикливий 330
 мовчазний ↔ багатомовний // веломовний 22
 мовчазний ↔ співучий 331
 мовчазний ↔ голосний 329
 мовчазник ↔ говорун // лепетун 328
 мовчальник ↔ говорун // лепетун 328
 мовчанка ↔ говоріння // говір 328
 мовчанка ↔ крик // крикнява // вереск // гамір // лемент // зойк // гвалт // алярм // волювання 330
 мовчання ↔ крикливість 330
 мовчати ↔ звучати 329
 мовчати ↔ казати // мовити 328
 мовчати ↔ балакати // розмовляти 328
 мовчати ↔ галасувати // репетувати // волати 330
 мовчати ↔ говорити 328
 мовчати ↔ кричати 330
 мовчати ↔ лепетати // белькотати 328
 мовчати ↔ лунати // лускати 329
 мовчати ↔ співати 331
 мовчун ↔ балакун 328
 мовчун ↔ крикун 330
 могутній ↔ безвладний 332
 могутній ↔ кволий // слабенький 263
 могутність ↔ слабість 332
 могутнішати ↔ ослабати 332
 модерний ↔ застарілий 333
 модерний ↔ старовинний // дідівський 527
 модернізатор ↔ консерватор 333
 модернізація ↔ застарілість 333
 модний ↔ старомодний 333
 можновладний ↔ безвладний 332
 можновладство ↔ слабість 332
 мозолі ↔ дармування // дармоїдство // неробство // байдкування // кейф 443
 мокнути ↔ висушувати 334
 мокрий ↔ сухий 335
 мокрісінький ↔ сухесенький 335
 мокріти ↔ висихати 335
 мокріти ↔ висихати 89
 мокро ↔ сухо 335
 мокрота ↔ сухість 335
 мокти ↔ висушувати 334
 молодість ↔ старість 527
 молодіти ↔ старіти 527
 молоденький ↔ старенький 527

- молодий ↔ старий 527
 молодий ↔ літній // ветхий 527
 молодь ↔ старики 527
 момент ↔ тривалість 321
 моментальний ↔ уповільнений 582
 монізм ↔ дуалізм 169
 моніст ↔ дуаліст 169
 моністичний ↔ дуалістичний 169
 моногамія ↔ полігамія 336
 моногамний ↔ полігамний 336
 монотонний ↔ різноманітний 373
 монотонність ↔ різноманітність 373
 монтаж ↔ демонтаж 509
 монтувати ↔ демонтувати 509
 монументальний ↔ скромний 68
 монументальність ↔ скромність 68
 моральний ↔ аморальний // неморальний // лицемірний // безличний // крутійський // підступний // хитрий // лукавий // ехидний 573
 моральний ↔ зухвалий // безцеремонний 427
 моральний ↔ фізичний // речовий // предметний // матеріальний 307
 море ↔ крапля // краплина // краплинонька // ложка 259
 морити ↔ годувати 124
 мороз ↔ спека 515
 морозильний ↔ нагрівальний 129
 морозити ↔ зігрівати 129
 морозний ↔ душний 117
 морозний ↔ нагрівальний 129
 морок ↔ освітлення 500
 морхлий ↔ розгладжений // гладкий 338
 морщити ↔ вирівнювати // розгладжувати 338
 морщити ↔ розгладжувати 338
 мостити ↔ руйнувати 337
 мостити ↔ руйнувати // нищити 337
 моторний ↔ млявий 176
 моторний ↔ повільний // марудний // млявий // загайний 582
 мохнатий ↔ гладкий 119
 мочити ↔ сушити 533
 мочити ↔ сушити 89
 мудрагель ↔ блазень 339
 мудрець ↔ дурень // телепень 339
 мудрий ↔ тупий 486
 мудрій ↔ дурень // телепень 339
 мудрість ↔ дурнота 339
 мудрість ↔ тупість // дурість 486
 мудріти ↔ дурніти 486
 мудрощі ↔ тупість // дурість 486
 мудрощі ↔ тупість // дурість // дурощі 339
 мужицький ↔ панський 393
 мужність ↔ боягузтво 48
 мужньо ↔ боязливо 48
 мука ↔ радість // вітха 468
 мутити ↔ заспокоювати 206
 мутити ↔ очищати 384, 458
 мутний ↔ прозорий // чистий // кришталевий // прозористий 458
 мутніти ↔ очищати 458
 мутно ↔ прозора 458

мутнуватий ↔ прозорий // чистий // кришталевий // прозористий 458
 мучення ↔ спокій // відпочинок 95
 м'який ↔ різкий // щорсткий 366
 м'який ↔ суворий 541
 м'який ↔ твердий 541
 м'якість ↔ твердість 541
 м'якнути ↔ костеніти // клякнуту // коцюбнути // дубіти // дерев'яніти 544
 м'якнути ↔ тверднути 544
 м'яко ↔ твердо 544
 м'яко ↔ твердо 541
 м'якшання ↔ твердіння 544
 м'якшати ↔ твердішати 544
 м'яти ↔ розгладжувати 340

Н

на ↔ з, із, зо, зі 341
 набіло ↔ начорно 38
 наближати ↔ віддаляти 342
 наближатися ↔ віддалятися 342
 наближатися ↔ сахатися 343
 наближатися ↔ шарахатися 343
 наближення ↔ віддалення 342
 наближено ↔ віддалено 342
 набожний ↔ грішний 415
 навесні ↔ восени 75
 навіжений ↔ здоровий 217
 навколо ↔ просто 344
 навкруг ↔ навпростець // навпростець // напрямки // навпрямці 344
 навкруги ↔ навпростець // навпростець // напрямки // навпрямці 344

навпростець ↔ кругом // навкруги // навкруг // довкола // довкіл 344
 навпрямці ↔ кругом // навкруги // навкруг // довкола // довкіл 344
 нагинання ↔ випрямлення 88
 нагинати ↔ випростовувати 88
 нагрівальний ↔ охолоджувальний // морозильний // морозний 129
 нагрівання ↔ охолода // охолодження 129
 нагрівати ↔ охолоджувати 129
 нагрітись ↔ мерзнути // одубіти // залякнуту // закостеніти // закоцюбнути // закрижаніти // заціпеніти 197
 нагромадження ↔ зменшення // спад // спадання 211
 нагромаджувати ↔ розбирати // розтягати 347
 над, наді, надо ↔ під, піди, підо 345
 надзвичайний ↔ звичайний 346
 надзвичайно ↔ звичайно // як-небудь // абияк 346
 наділяти ↔ забирати 137
 надлюдський ↔ малий // куций // крихітний // мізерний // мікроскопічний // мініатюрний 65
 надмірний ↔ малий // куций // крихітний // мізерний // мікроскопічний // мініатюрний 65
 надутий ↔ здоволений // лагідний 193
 назад ↔ вперед 107
 назад ↔ наперед 107
 найбільше ↔ найменше 303

- найбільший ↔ найменший 303
 наймати ↔ звільняти 450
 наймитувати ↔ панувати 394
 накопичення ↔ зменшення // спад // спадання 211
 накопичувати ↔ розбирати 347
 наліво ↔ направо 348
 налагоджувати ↔ шкодити 350
 наодинці ↔ гуртом 236
 напад ↔ захист 209
 нападати ↔ боронитися 209
 нападати ↔ захищатися 209
 нападати ↔ обороняти 209
 напасник ↔ захисник 209
 напати ↔ захищати 209
 наперед ↔ назад 107
 наповняти ↔ випорожнювати 418
 наполегливий ↔ безпорадний 349
 наполегливість ↔ безпорадність 349
 наполегливо ↔ безпорадно 349
 напористий ↔ безпомічний // недолугий // недорікуватий 349
 направлений ↔ зіпсований // ушкоджений // дефектний 350
 направлення ↔ псування 350
 направляти ↔ псувати 350
 направляти ↔ шкодити 350
 направо ↔ наліво 348
 напростець ↔ кругом // навкруги // навкруг // довкола // довкіл 344
 напрямки ↔ кругом // навкруги // навкруг // довкола // довкіл 344
 нарізно ↔ однаково 372
 народжений ↔ померлий 352
 народження ↔ відмирання 352
 народження ↔ вмирання 352
 народження ↔ смерть 351
 народжуваність ↔ смертність 351
 народжуватися ↔ кінчатися // конати 352
 народжуватися ↔ умирати 352
 народитися ↔ умерти // загинути // полягти 352
 насичений ↔ неповноцінний // пустодзвонний 223
 насичувати ↔ голодувати 124
 насміхатися ↔ величати 565
 насмішка ↔ похвала // хвальба // гімн // комплімент 565
 настирливий ↔ безпомічний // недолугий // недорікуватий 349
 наступ ↔ відступ 353
 наступ ↔ оборона 354
 наступальний ↔ відступальний 353
 наступальний ↔ оборонний 354
 наступати ↔ відступати 353
 наступати ↔ оборонятися 354
 наступний ↔ колишній 316
 наступний ↔ попередній 426
 наступник ↔ попередник 426
 наступниця ↔ попередниця 426
 наступність ↔ попередність 426
 насумрений ↔ здоволений // лагідний 193
 насуплений ↔ задоволений 193
 насуплений ↔ задоволений // лагідний 193
 натовп ↔ одинак 355
 натуральний ↔ штучний // підроблений 452
 натуральність ↔ штучність 452

- натурально ↔ штучно 452
 нахабний ↔ коректний //
 люб'язний // куртуазний //
 джентльменський // лицар-
 ський // пристойний 60
 нахабний ↔ порядний 427
 нахил ↔ прямизна // рівність 356
 нахилений ↔ рівний // прямий
 356
 нахиляти ↔ вирівнювати 356
 нахилятися ↔ вирівнюватися
 356
 національний ↔ міжнародний
 323
 начисто ↔ начорно 357
 начорно ↔ набіло 38
 начорно ↔ начисто 357
 нашкодити ↔ відшкодувати //
 винагороджувати 246
 наявний ↔ відсутній 359
 наявний ↔ відсутній 358
 наявність ↔ відсутність 359
 неакуратний ↔ акуратний 8
 неакуратний ↔ чепурний //
 акуратний 170
 неакуратність ↔ акуратність 8
 неакуратно ↔ акуратно 8
 небагатий ↔ багатий 18
 небажаний ↔ бажаний 26
 небажаний ↔ лакомий 26
 небажання ↔ бажання 26
 небажано ↔ бажано 26
 небезпека ↔ безпека 34
 небезпечність ↔ безпечність 34
 небезпечний ↔ безпечний 34
 небезпечно ↔ безпечно 34
 небо ↔ земля 220
 небуття ↔ реальність // дійс-
 ність // буття 561
 невільник ↔ вільний 106
 невільник ↔ визволений 82
 невагомість ↔ тягар 283
 невгамовний ↔ спокійний //
 розважний // епічний 519
 невгомонний ↔ спокійний //
 розважний // епічний 519
 невдалий ↔ успішний 558
 невдалий ↔ доброякісний //
 добротний 590
 невдача ↔ успіх 558
 невеселий ↔ життєрадісний 72
 невідгідно ↔ комфортно 79
 невинний, невинен ↔ винний,
 винен 360
 невинність ↔ винність // вина
 // провина 360
 невисокий ↔ високий // до-
 земний 90
 невихований ↔ чемний // ви-
 хований // культурний 60
 невідступний ↔ епізодичний
 // випадковий // коротко-
 тривалий 432
 невірющий ↔ релігійник //
 побожний 100
 невриущий ↔ забутий 35
 невриущість ↔ забуття 35
 неволя ↔ воля 106
 невпевнений ↔ безоглядний 480
 невпинний ↔ епізодичний //
 випадковий // короткотри-
 валий 432
 невпорядкований ↔ організо-
 ваний // консенквентний //
 планомірний // логічний 429
 невірний ↔ майстерний //
 довершений // артистичний
 // мистецький 165
 невірноважений ↔ обачний 368

- невсипущий ↔ дармоїд // нероба // лежень // ледар // ледащо // лежебок // лежебока // лінюх // ледащий 442
- невтомний ↔ дармоїд // нероба // лежень // ледар // ледащо // лежебок // лежебока // лінюх // ледащий 442
- невчасний ↔ своєчасний 361
- невчасно ↔ своєчасно 361
- негідний ↔ достойний 166
- негатив ↔ позитив 423
- негативний ↔ позитивний 423
- негативно ↔ позитивно 423
- неглибоко ↔ глибоко 122
- неговіркий ↔ багатомовний // веломовний 22
- негода ↔ погода 421
- неділя ↔ будень 52
- недалекий ↔ вдумливий // метикований // метикуватий // тямущий 63
- недалекий ↔ дальній 43
- недалеко ↔ далеко 43
- недалекоглядний ↔ проникливий // далекоглядний // далекосяжний // передбачливий 257
- недалекоглядність ↔ далекоглядність 257
- недалекосяжний ↔ проникливий // далекоглядний // далекосяжний // передбачливий 257
- недбалий ↔ акуратний 8
- недбалий ↔ дбайливий 139
- недбалий ↔ досконалий 165
- недбалий ↔ зібраний 8
- недбалий ↔ старанний // пильний // запопадливий // ретельний 139
- недбалий ↔ чепурний // акуратний 170
- недбалість ↔ досконалість 165
- недбало ↔ майстерно // досконало 165
- недіяльний ↔ інтенсивний 7
- недобирати ↔ перебирати 397
- недобрий ↔ хороший 151
- недовгий ↔ тривалий 157
- недоговорювати ↔ виговорити все // сказати 198
- недоказувати ↔ виговорити все // сказати 198
- недоладний ↔ красивий // красний // красен // гожий 108
- недолугий ↔ настирливий // заповзятий // напористий // упертий // вольовий 349
- недолюдок ↔ людина // чоловік 297
- недооцінка ↔ переоцінка // переоцінювання 362
- недооцінювання ↔ переоцінка // переоцінювання 362
- недооцінювати ↔ переоцінювати 362
- недопустимий ↔ допустимий // дозволений // можливий 161
- недопустимий ↔ можливий 161
- недоріка ↔ красномовець 262
- недорікуватий ↔ красномовний 262
- недорікуватий ↔ настирливий // заповзятий // напористий // упертий // вольовий 349
- недорікуватість ↔ красномовність // красномовство 262
- недорікувато ↔ красномовно 262
- недороблений ↔ майстерний // довершений // артистичний // мистецький 165

- недорогий ↔ дорогий 163
 недорогий ↔ цінний 163
 недостойний ↔ гідний 166
 недостойність ↔ гідність 166
 недостойність ↔ достоїнство 166
 недостойно ↔ достойно 166
 недотепний ↔ мізкуватий 486
 недоумкуватий ↔ мізкуватий 486
 недруг ↔ приятель // товариш 167
 недуга ↔ здоров'я 218
 незабутній ↔ забутий 35
 незадоволення ↔ спокій 518
 незаконний ↔ законний 194
 незалежний ↔ колонізаторський 495
 незалежний ↔ несамостійний // підпорядкований // підвладний // корелятивний 495
 незалежність ↔ залежність // підпорядкованість // кореляція 495
 незалежність ↔ колонізація 495
 незможний ↔ заможний 18
 незапам'ятний ↔ сучасний 315
 незвичайний ↔ повсякденний // звичний // незначний // абиякий 346
 незвичайність, особливість ↔ посередність // звичайність 346
 незгода ↔ згода 215
 незграба ↔ зграбний // вправний // меткий // звинний 522
 незграбний ↔ зграбний // вправний // меткий // звинний 522
 незграбність ↔ спритність 522
 неземний // ефемерний ↔ реальний 561
 незначний ↔ безкрайній 33
 незначний ↔ незвичайний // винятковий // особливий // дорідний 346
 незначний ↔ чималий 65
 незначно ↔ вважливо // істотно 58
 незрозумілий ↔ зрозумілий // дохідливий // доступний // ясний 233
 незрозумілість ↔ пояснення // коментар 439
 незрозуміло ↔ пояснено // зрозуміло 439
 незручний ↔ комфортабельний // зручний // затишний 79
 незручність ↔ вигода 79
 незручність ↔ комфорт // зручність // затишок 79
 незручно ↔ комфортно 79
 незугарний ↔ стрункий 531
 нейтральний ↔ ефектний 173
 некорисний ↔ вигідний 253
 нелад ↔ порядок 428
 нелегальний ↔ легальний 538
 нелукавий ↔ лицемірний 589
 нелюб ↔ коханець 296
 нелюба ↔ коханка 296
 нема, немає ↔ є, бути 363
 немічний ↔ міцний // дужий // здоровий // кріпкий // магічний // лютий 501
 немічний ↔ годний 502
 немічний ↔ міцний // дужий // здоровий // кріпкий // магічний // лютий 501

- неморальний ↔ благородний
 // моральний // совісний 573
 ненавидіти ↔ любити 296
 ненавидіти ↔ обожнювати //
 боготворити 296
 ненавидітися ↔ кохатися 296
 ненависне ↔ кохане 296
 ненависний ↔ коханий 296
 ненависний ↔ коханий // лю-
 бий 296
 ненависний ↔ любимий 296
 ненависть ↔ кохання 296
 ненависть ↔ любов 296
 ненаглядний ↔ мерзенний //
 огидний // гидкий 116
 необов'язковий ↔ конечний 247
 необов'язковість ↔ конечність
 // необхідність 247
 необов'язково ↔ конечно 247
 необхідний ↔ випадковий 247
 необхідний ↔ марний // без-
 підставний // непотрібний
 434
 необхідність ↔ даремність 434
 необхідність ↔ необов'яз-
 ковість 247
 необхідно ↔ даремно // марно
 434
 неоднаковий ↔ обопільний //
 взаємний 372
 неоднаковий ↔ однорідний 372
 неодночасний ↔ синхронний
 504
 неодночасність ↔ одночас-
 ність // синхронність 504
 неодночасно ↔ одночасно 504
 неозорий ↔ малий // куций //
 крихітний // мізерний //
 мікроскопічний // мініа-
 турний 65
 неозорий ↔ обмежений 33
 неоковирний ↔ зграбний //
 вправний // меткий // звин-
 ний 522
 неорганізованість ↔ послідов-
 ність 429
 неосвічений ↔ освічений 381
 неосновний ↔ генеральний //
 провідний 383
 неосяжний ↔ малий // куций
 // крихітний // мізерний //
 мікроскопічний // мініа-
 турний 65
 неохайний ↔ акуратист 8
 неохайний ↔ елегантний 170
 неохайний ↔ старанний //
 пильний // запопадливий //
 ретельний 139
 неохота ↔ хотіння 26
 непевний ↔ безоглядний 480
 непереконливий ↔ авторитет-
 ний 5
 непереконливість ↔ автори-
 тетність 5
 непереконливо ↔ авторитетно 5
 непідвладний ↔ несамостій-
 ний // підпорядкований //
 підвладний // корелятивний
 495
 непідлеглий ↔ несамостійний
 // підпорядкований // під-
 владний // корелятивний 495
 неповний ↔ повний 418, 419
 неповний ↔ цілковитий 419
 неповність ↔ повнота 419
 неповнота ↔ повнота 419
 неповноцінний ↔ змістовний
 // насичений 223
 неповороткий ↔ грабний //
 вправний // меткий // звин-
 ний 522

- неповторний ↔ банальний 494
 неподібний ↔ аналогічний // відповідний 422
 неподільний ↔ розділений 570
 непокоїти ↔ заспокоювати 206
 непослідовний ↔ організований // консенквентний // планомірний // логічний 429
 непостійний ↔ обережний 368
 непостійний ↔ постійний // сталий // константний 431
 непостійність ↔ постійність // сталість // константність // констанція 431
 непотріб ↔ цінність 571
 непотрібний ↔ необхідний 434
 неправда ↔ істина 440
 неправдивий ↔ істинний 440
 неправдивий ↔ правдивий 440
 неправильний ↔ безпомилковий 441
 правильний ↔ правильний 441
 неправильність ↔ правильність 441
 неправильно ↔ правильно 441
 непрацьовитий ↔ трудолюбивий // трудолюбний 442
 непривабливий ↔ красивий // красний // красен // гожий 108
 непривабний ↔ красивий // красний // красен // гожий 108
 неприємність ↔ приємність 449
 неприємний ↔ милий 313
 неприємний ↔ привабливий // привабний // вабливий // принадливий // манливий // ласий 451
 неприємний ↔ приємний 449
 неприємно ↔ приємно 449
 непристосований ↔ акліматизований 6
 неприступний ↔ скромний 55
 неприємний ↔ присутній 358
 неприємніти ↔ отямлюватися 364
 неприхований ↔ замкнутий 92
 неприхований ↔ прихований // латентний 538
 неприховано ↔ крадькома // нишком // таємно // тайком 433
 непроникливий ↔ проникливий // далекоглядний // далекосяжний // передбачливий 257
 непряий ↔ рівний 461
 нервовий ↔ спокійний // розважний // епічний 519
 нерівний ↔ рівний 120
 нероба ↔ працьовитий // заподливий // невсипущий // невтомний 442
 неробство ↔ акт // дія // подія // вчинок // робота // праця 147
 неробство ↔ праця // мозолі 443
 нерозуміння ↔ розуміння 486
 нерозуменький ↔ розуменький 486
 нерозумний ↔ тямущий 486
 нерозумно ↔ розумно 486
 несамовитий ↔ спокійний // розважний // епічний 519
 несамотійний ↔ незалежний // невіддільний // невідкладний // суверенний 495
 неславити ↔ величати 565
 неславити ↔ очищатися 114
 неспіливість ↔ відвага // сміливість 48

- неспокій ↔ спокій 518, 519
 неспокійний ↔ спокійний 519
 неспокійний ↔ тихий 519
 неспокійно ↔ спокійно 519
 нестатки ↔ багатство 23
 нестатки ↔ достаток // розкошування 482
 нестримний ↔ врівноважений // витриманий 519
 нестямний ↔ спокійний // розважний // епічний 519
 несуттєвий ↔ суттєвий 58
 несхвальний ↔ схвальний 423
 нетаємно ↔ крадькома // нишком // таємно // тайком 433
 неточний ↔ дослівний // буквальний 553
 неупереджений ↔ особистий // індивідуальний 371
 нехіть ↔ жадоба // лакомство 26
 нехіть ↔ бажання 26
 нехіть ↔ жадання 26
 нечемний ↔ коректний // ввічливий // любязний // гречний // куртуазний // джентльменський // лицарський // пристойний 60
 нечемність ↔ чемність // ввічливість 60
 нечемно ↔ ввічливо 60
 нечисленний ↔ численний 575
 нечупарний ↔ чепурний // акуратний 170
 нечутний ↔ дзвінкий // гучний // лункий 546
 нещасливий ↔ щасливий // щасний 587
 нещасний ↔ щасливий // благодатний 586
 нещастити ↔ щастити 587
 нещастя ↔ щастя // благодать 587
 неширий ↔ широкий 589
 неширий ↔ щиросердий 589
 неширість ↔ щирість 589
 неширо ↔ широко 589
 нидіти ↔ міцніти 374
 нижній ↔ верхній 69
 нижній ↔ горішній 69
 нижчий ↔ вищий 90
 низ ↔ верх 71
 низенький ↔ височезний // височенький 90
 низина ↔ верхів'я 71
 низина ↔ висота // височінь // височина 90
 низовина ↔ висота // височінь // височина 90
 низовина ↔ верховина 71
 низовина ↔ вершина 71
 низовинний ↔ верховий 69
 низом ↔ верхом 69
 низький ↔ високий // рослий 90
 низький ↔ рослий 90
 низько ↔ високо 90
 низько ↔ коштовно 163
 низькорослий ↔ височенький 90
 нинішній ↔ вчорашній 315
 нишком ↔ відкрито // неприховано // нетаємно 433
 нишком ↔ явно 365
 нищити ↔ мостити // брукувати 337
 нищити ↔ ставити // конструювати 54
 ні ↔ так 539
 нівечити ↔ ставити // конструювати 54

ніде ↔ всюди 111
 ніжний ↔ бездушний // безсердечний 366
 ніжний ↔ брутальний 132
 ніжний ↔ витривалий 366
 ніжний ↔ гострий 279
 ніжний ↔ грубий 366
 ніжний ↔ різкий // шорсткий 366
 ніжність ↔ брутальність 132
 нізчимний ↔ пісний 510
 нікати ↔ такати // підтакувати 529
 ніколи ↔ завжди 186
 нікудишній ↔ бездоганний 32
 нікудишній ↔ класний 116
 нікчемний ↔ вагомий // ваговитий // епохальний // етапний // істотний // корінний 58
 нікчемний ↔ майстерний 32
 нікчемний ↔ суттєвий 58
 німий ↔ говіркий 367
 німотний ↔ балакучий // балакливий 367
 нісенітний ↔ вагомий // ваговитий // епохальний // етапний // істотний // корінний 58
 нісенітний ↔ мізкуватий 486
 нісенітниця ↔ змістовність // сенс 339
 ніхто ↔ всі 110
 ніч ↔ день 143
 ніч ↔ досвіт // досвіток 164
 ніченька ↔ досвіт // досвіток 164
 нічний ↔ денний 143
 нічний ↔ досвітній 164
 ніщо ↔ все 109
 нове ↔ старе 528
 новенький ↔ старенький 528

новий ↔ старий 528
 нормальний ↔ дивний // дивовижний // екстравагантний // аномальний // манірний // розманіжений 214
 ночувати ↔ днювати 143
 нужда ↔ достатки 23
 нужда ↔ достаток // розкошування 482
 нужда ↔ розкіш, розкоші 482
 нуждений ↔ заможний 18
 нужденний ↔ розкішний 483

О

обачний ↔ неврівноважений 368
 обвинувачення ↔ захист 208
 обвинувачувач ↔ захисник 208
 обговорювати ↔ мовчати 369
 обдарований ↔ бездарний 540
 обдарованість ↔ бездарність 540
 обережний ↔ непостійний 368
 обертатися ↔ стояти 269
 об'єднавчий ↔ розділяючий 370
 об'єднаний ↔ розділений 370
 об'єднання ↔ розділення 370
 об'єднувати ↔ роз'єднувати 370
 об'єднувати ↔ розподіляти // диференціювати 370
 об'єднуватися ↔ розділятися 370
 об'єктивний ↔ суб'єктивний 371
 обливати ↔ сушити 89
 облудний ↔ аксіома 440
 обманливий ↔ правдивий 440
 обмежений ↔ неозорий 33
 обмежений ↔ безмежний 33
 обмежений ↔ безмірний // безкраїй 33

- обмеженість ↔ безмежність 33
 обмеженість ↔ масштаб // масштабність // широчінь 484
 обмеження ↔ безмежжя 33
 обмежувати ↔ розширювати 489
 оновитися ↔ зістарітися 528
 обов'язковий ↔ випадковий 247
 обожнювати ↔ ненавидіти // гидувати 296
 оболільний ↔ неоднаковий 372
 оборона ↔ наступ 354
 оборонний ↔ наступальний 354
 обороняти ↔ нападати 209
 оборонятися ↔ наступати 354
 обласкуджувати ↔ мити 576
 ображати ↔ перепрошувати // вибачатися 401
 образа ↔ перепрошення // вибачення 401
 обривистий ↔ спади́стий // положи́стий // похили́й 268
 оброслий ↔ лисий 289
 обтяжувати ↔ полегшувати 284
 огида ↔ краса 260
 огида ↔ приваба // приваб-
 ливість // принада 451
 огидливий ↔ привабливий // привабний // вабливий // принадливий // манливий // ласий 451
 огидний ↔ блискучий // чарівний // ненаглядний 116
 огидний ↔ принадний 451
 огидний ↔ чудовий 116
 огидно ↔ принадно // приваб-
 ливо 451
 оговтуватися ↔ приголомшувати 448
 огріватися ↔ охолоджуватися 129
 огрівати ↔ леденити 197
 оґрітий ↔ замерзлий 197
 оґрітися ↔ мерзнути // одубіти // залякнути // заkostenіти // закошобнути // закрижаніти // заціпеніти 197
 оґрядний ↔ кволий // слабенський 263
 оґуда ↔ похвала // хвальба // гімн // комплімент 565
 оґуджений ↔ хвалений 565
 оґуджувати ↔ величати 565
 одвертатися ↔ пригортатися 91
 одинак ↔ купа // гурт // громада // натовп // організація // глота 355
 одинак ↔ натовп 355
 однаковий ↔ різний 372
 однаковість ↔ протилежність 372
 однаковість ↔ різниця 372
 однаково ↔ нарізно // по-різному 372
 однобарвний ↔ барвний // різнобарвний // багатобарвний // різноколірний // кольористий // квітчастий // квітчатий // пістрявий // строкатий 29
 одноколірний ↔ барвний // різнобарвний // багатобарвний // різноколірний // кольористий // квітчастий // квітчатий // пістрявий // строкатий 29
 одноманітний ↔ барвний // різнобарвний // багатобарвний // різноколірний // кольористий // квітчастий // квітчатий // пістрявий // строкатий 29
 одноманітний ↔ різноманітний 373

- одноманітність ↔ різноманітність 373
одноманітно ↔ різноманітно 373
одноманітно ↔ строкато // колоритно 29
одномовний ↔ багатомовний 22
одномовність ↔ багатомовність 22
однорідний ↔ неоднаковий 372
одночасний ↔ асинхронний 504
одночасність ↔ неодночасність // асинхронність 504
одночасно ↔ неодночасно 504
одношлюбний ↔ полігамний 336
одношлюбність ↔ багатошлюбність // гарем 336
одубіти ↔ нагрітись // оґрітись 197
одужувати ↔ занедужати 218
одужувати ↔ хворіти 374
одурілий ↔ здоровий 217
одягання ↔ роздягання 375
одягати ↔ роздягати 375
одягатися ↔ роздягатися 375
одягнений ↔ голий 125
одягнений ↔ роздягнений 375
оживати ↔ помирати 178
оживляти ↔ умертвляти 178
озброєний ↔ роззброєний 376
озброєння ↔ роззброєння 376
озброювати ↔ роззброювати 376
озброюватися ↔ роззброюватися 376
океани ↔ материк // континент 104
окремий ↔ загальний 236
окружний ↔ прямий 463
окружність ↔ прямизна 463
олжа ↔ аксіома 440
омолоджуватися ↔ старіти, старітись 377
оновитися ↔ погіршати 377
оновлення ↔ руйнування 491
оновлювати ↔ руйнувати 491
опасистий ↔ кістлявий // кощавий // худорлявий // сухорлявий // сухий // ребристий // мізерний 551
оправдання ↔ засудження 85
оправдовувати ↔ засуджувати 85
оптимізм ↔ песимізм 378
оптиміст ↔ песиміст 378
оптимістичний ↔ песимістичний 378
оптимістично ↔ песимістично 378
оптимістка ↔ песимістка 378
опускання ↔ піднімання // підняття 379
опускання ↔ піднімання // підняття 380
опускати ↔ піднімати 379
опускатися ↔ вставати 380
опускатися ↔ підніматися 380
опущений ↔ піднятий 379
організація ↔ одинак 355
організований ↔ безладний // безсистемний // сумбурний // анархічний // неупорядкований // непослідовний 429
організовувати ↔ знищити // припинити // зруйнувати 205
оригінальний ↔ банальний 494
оригінальність ↔ банальність 494
осінній ↔ весняний 75
осінь ↔ весна 75
освітлений ↔ затемнений 591
освітлення ↔ морок 500

- освітлювати ↔ затемнювати 500
 освічений ↔ неосвічений 381
 оселятися ↔ кочувати 382
 осідати ↔ кочувати 382
 осілий ↔ кочівник 382
 осілий ↔ кочовий 382
 оскаржувати ↔ виправдовувати 213
 ослабати ↔ могутнішати 332
 ославлений ↔ славнозвісний // славний 225
 осліпнути ↔ прозріти 81
 основний ↔ другорядний 383
 особистий ↔ безсторонній // неупереджений 371
 особистий ↔ спільний 236
 особистий ↔ суспільний 236
 особливий ↔ повсякденний // звичний // незначний // абиякий 346
 особливість ↔ посередність // звичайність 346
 особливо ↔ звичайно // як-небудь // абияк 346
 останній ↔ вихідний 435
 останній ↔ перший 402
 осуд ↔ благословення 42
 осуд ↔ похвала // хвальба // гімн // комплімент 565
 осуджувати ↔ величати 565
 осудливий ↔ схвальний 423
 осудливий ↔ хвалений 565
 осудливо ↔ похвально 565
 охайність ↔ безладність // безлад // барліг 428
 охолода ↔ нагрівання 129
 охолодження ↔ нагрівання 129
 охолоджувальний ↔ нагрівальний 129
 охолоджувати ↔ нагрівати 129
 охолоджувати ↔ гріти 129
 охолоджувати ↔ зігрівати 129
 охолоджувати ↔ розігрівати 129
 охолоджуватися ↔ гарячитися 117
 охолоджуватися ↔ огріватися 129
 очищати ↔ каламутити // каламутитися // мутніти // мутити 458
 очищати ↔ ганьбити (ганити) 114
 очищати ↔ грішити 384
 очищати ↔ забруднювати // покаляти 385
 очищати ↔ зайняти 386
 очищати ↔ захарашувати 387
 очищати ↔ каламутити // мутити 384
 очищати ↔ каламутити // мутити 385
 очищати ↔ забруднювати 385
 очищатися ↔ забруднюватися 388
 очищатися ↔ провинитися // грішити 388
 очищений ↔ забруднений 385
 очищення ↔ гріх // провина 384
 очищення ↔ забруднення 576
 очищення ↔ забруднювання 388
 очищення ↔ захарашення 387
 очищування ↔ забруднення 385
 очний ↔ заочний 200
 ошуканство ↔ чесність // благородство 574
 ошадливість ↔ марнотратність // марнотратство 389
 ошадливий ↔ марнотратний 389
 ошадливий ↔ марнотратник 389
 ошадливо ↔ марнотратно 389

П

падати ↔ підніматися 390
 падіння ↔ підняття 390
 палата ↔ халупа // хижина // хижка // кибитка // буда // розвалюха // халабуда 391
 палац ↔ халупа 391
 палити ↔ гасити 392
 пам'ятати ↔ забувати 183
 пам'ять ↔ забуття 183
 пан ↔ кріпак 393
 пан ↔ підвладний 393
 пан ↔ раб 393
 пан ↔ убогий // люмпен // бомж 24
 панський ↔ мужицький 393
 панувати ↔ батракувати // батрачити 394
 панувати ↔ наймитувати 394
 пасивний ↔ активний 7
 паскуда ↔ красуня // краля // вродливиця 261
 паскудити ↔ прикрашати 108
 паскудний ↔ красивий // красний // красен // гожий 108
 паскудниця ↔ красуня // краля // вродливиця 261
 паскудство ↔ краса 260
 патлань ↔ причесаний 446
 патлатий ↔ причесаний 446
 патришат ↔ плебс 393
 патрицій ↔ плебей 393
 патріархальний ↔ матріархальний 308
 патріархат ↔ матріархат 308
 патріот ↔ космополіт 395
 патріотизм ↔ космополітизм 395

патріотичний ↔ космополітичний 395
 пахнути ↔ смердіти 14
 пекельник ↔ хоронитель // янгол 11
 пекло ↔ рай 472
 пекти ↔ гріти 130
 пекучий ↔ крижаний // льодяний // льодовий 117
 перебирати ↔ недобирати 397
 перебільшений ↔ применшений 396
 перебільшувати ↔ применшувати 211, 396
 перед ↔ зад 398
 передбачливий ↔ непроникливий // недалекоглядний // недалекосяжний 257
 передній ↔ задній 398
 переднювати ↔ переночувати 143
 передовий ↔ відсталий 399
 передовий ↔ відсталий 455
 передовик ↔ відсталий 399
 перемога ↔ поразка 400
 перемогти ↔ потерпіти поразку 400
 переночувати ↔ переднювати 143
 переоцінка ↔ недооцінка // недооцінювання 362
 переоцінювання ↔ недооцінка // недооцінювання 362
 переоцінювати ↔ недооцінювати 362
 перепрошення ↔ образа 401
 перепрошувати ↔ ображати 401
 перешкоджати ↔ сприяти 523
 перигей ↔ апогей 12
 перший ↔ останній 402

- песимізм ↔ оптимізм 378
 песиміст ↔ оптиміст 378
 песимістичний ↔ оптимістичний 378
 песимістично ↔ оптимістично 378
 песимістка ↔ оптимістка 378
 лестити ↔ знушатися 403
 пильний ↔ недбайлий // неохайний 139
 питання ↔ відповідь 201
 пиха ↔ скромність 55
 пихатий ↔ скромний 55
 пишний ↔ убогий 18
 південний ↔ північний 405
 південно-західний ↔ північно-східний 405
 південно-східний ↔ північно-західний 405
 південь¹ ↔ північ¹ 404
 південь² ↔ північ² 405
 північ¹ ↔ південь¹ 404
 північ² ↔ південь² 405
 північний ↔ південний 405
 північно-західний ↔ південно-східний 405
 північно-східний ↔ південно-західний 405
 пігмей ↔ велет 64
 під, піді, підо ↔ над, наді, надо 345
 підбадьорювати ↔ втомлювати 25
 підвалина ↔ покрівля 138
 підвищення ↔ зниження 379, 406
 підвищити ↔ розжалувати 407
 підвищувати ↔ знижувати 406
 підвищуватися ↔ знижуватися 406
 підвладний ↔ керівний 239
 підвладний ↔ незалежний // непідлеглий // непідвладний // суверенний 495
 підвладний ↔ пан 393
 підіймати, піднімати ↔ кидати 241
 підіймати, піднімати ↔ кидати 242
 підлабузник ↔ гордій 126
 підлабузництво ↔ гордість 126
 підлабузницький ↔ гордий 126
 підлеглий ↔ керівник 239
 підлесливий ↔ гордий 126
 підлесливо ↔ гордо 126
 підлесник ↔ гордій 126
 підлиза ↔ гордій 126
 підлизень ↔ гордій 126
 підлизливий ↔ гордий 126
 підлизник ↔ гордій 126
 підлий ↔ чесний 573
 підлість ↔ чесність 573, 574
 підло ↔ чесно 573
 піднесений ↔ кризовий 172
 піднесений ↔ меланхолійний 171
 піднесення ↔ занепад 199
 піднесення ↔ криза 172
 піднесення ↔ спад 408
 піднімання ↔ кидання 241
 піднімання ↔ опускання 379
 піднімання ↔ опускання 380
 піднімати ↔ опускати 379
 підніматися ↔ опускатися 380
 підніматися ↔ падати 390
 підносити ↔ знижувати 379
 підноситися ↔ занепадати // підупадати 199

- піднятий ↔ кинений // кинутий 241
 піднятий ↔ опущений 379
 підняття ↔ опускання 379, 380
 підняття ↔ падіння 390
 підпілля ↔ дозволеність // легалізм 409
 підпільний ↔ легальний 409
 підпільно ↔ легально 409
 підпорядкований ↔ керівний 239
 підпорядкований ↔ незалежний // невіддільний // невіддільний // суверенний 495
 підпорядкованість ↔ незалежність // самостійність 495
 підпорядкування ↔ керівництво 239
 підпорядковуватися ↔ керувати 239
 підроблений ↔ натуральний 452
 підроблений ↔ справжній 521
 підступний ↔ благородний // моральний // совісний 573
 підступність ↔ щирість 589
 підступно ↔ широко 589
 підтакувати ↔ нікати // анікати 529
 підупадати ↔ підноситися // розквітати 199
 пізньенький ↔ раненький 473
 пізній ↔ ранній 473
 пізно ↔ рано 473
 пійманий ↔ кинутий 240
 піймати ↔ метати // жбурляти 240
 пік ↔ спад // заспокоєння 408
 пірнати ↔ виринати 410
 після ↔ до 150
 пісний ↔ масний // нізчимний 510
 пісний ↔ скоромний 510
 пістрявий ↔ безбарвний // безкольоровий // одномаїтний // одноколірний // однобарвний 29
 плавний ↔ різкий 411
 плакати ↔ сміятися 412
 плаксивий ↔ сміхотливий 412
 планета ↔ сонце 220
 планомірний ↔ безладний // безсистемний // сумбурний // анархічний // невідпорядкований // непослідовний 429
 плач ↔ сміх 412
 плебей ↔ патриції 393
 плебс ↔ патриціат 393
 плодитися ↔ зменшуватися 485
 плюгавство ↔ алілуйщина 416
 плюс ↔ мінус 413
 плюсовий ↔ мінусовий 413
 плюсування ↔ мінусування 413
 побачення ↔ прощання 234
 побиватися ↔ заспокоюватися 414
 поблажливо ↔ згорда 127
 побляклий ↔ свіжий // квітучий 116
 побожний ↔ безбожник // безвірник // невірний 100
 побожний ↔ грішний 415
 побожність ↔ вільнодумство 475
 по-буденному ↔ по-святковому 51
 повага ↔ зневага 416
 повага ↔ легковажність 417
 поважання ↔ зневага // презирство // погорда 416

- поважати ↔ зневажати 416
 поважати ↔ легковажити 417
 поважний ↔ дотепний // бла-
 женський // клоунський //
 комедійний // комічний 174
 поважний ↔ зневажений 416
 поважний ↔ легковажний 417
 поважність ↔ клоунада // бла-
 женство // комедія // комізм
 // курйоз 174
 поважність ↔ легковажність 417
 поважно ↔ легковажно 417
 поважчати ↔ полегшати 283
 повалений ↔ поставлений 525
 повернення ↔ міграція 322
 повертання ↔ забирання //
 конфіскація // злодійство //
 мародерство 49
 повертати ↔ брати // прийма-
 ти // конфіскувати // повід-
 німати // привласнити //
 красти // поцупити 49
 повертатися ↔ мігрувати 322
 повіднімати ↔ віддавати // по-
 вертати 49
 повільний ↔ жвавий 176
 повільний ↔ швидкий 582
 повільний ↔ скорий // бис-
 трий // спорий // меткий //
 прудкий // моторний //
 гінкий // летючий 582
 повільність ↔ жвавність 176
 повільність ↔ швидкість 582
 повільно ↔ жваво 176
 повільно ↔ скоро // мерщій 582
 повненький ↔ порожненький
 418
 повний ↔ кістлявий // коща-
 вий // худорлявий // сухо-
 рлявий // сухий // ребристий
 // мізерний 551
 повний ↔ неповний 419
 повний ↔ пустий // неповний
 418
 повний, повен ↔ порожній 418
 повно ↔ порожньо 418
 повноводдя ↔ безводність //
 безводдя // мілководдя 20
 повноводий ↔ мілководний //
 безводний 20
 повноводний ↔ мілководний
 // безводний 20
 повноводність ↔ безводність
 // безводдя // мілководдя 20
 повнота ↔ неповнота // не-
 повність 419
 повнота ↔ порожнеча 418
 повсякденний ↔ незвичайний
 // винятковий // особливий
 // дорідний 346
 повсякчасний ↔ короткотри-
 валий // короткочасний //
 куций 157
 поганенький ↔ гарненький 116
 поганенько ↔ гарненько 116
 поганесенький ↔ гарнесень-
 кий 116
 поганий ↔ гарний 116
 поганий ↔ ладний // лепський
 // витончений // естетичний
 // коронний 116
 поганий ↔ майстерний // до-
 вершений // артистичний //
 мистецький 165
 поганіти ↔ гарніти 116
 поганішати ↔ кращати 116
 поганка ↔ красуня // краля //
 вродливиця 261

- погано ↔ гарно // красиво 116
 погано ↔ класно // кепсько 116
 погано ↔ майстерно // бездоганно 32
 погань ↔ краса 260
 погань ↔ цвіт 260
 поганющий ↔ добрячий 151
 погіршати ↔ оновитися 377
 погіршення ↔ покращення 116
 поглиблювати ↔ міліти 122
 поглинальний ↔ видільний 420
 поглинання ↔ виділяння // випорскування 420
 поглинати ↔ виділяти // випорскувати 420
 поглинати ↔ виділяти // випорскувати 59
 поглинатися ↔ виділяти // випорскувати 420
 поглинений ↔ виділений 420
 погнутий ↔ прямий // простий 476
 погода ↔ дощ // злива/ сльота 421
 погода ↔ заметіль // завірюха // хуртовина // хурделиця // хуртеча // метелиця // сніг 421
 погода ↔ негода 421
 погоджувати ↔ розсварювати 318
 погоджуватися ↔ заперечувати 161
 погорда ↔ пошана // поважання // шана // шанування 416
 подібний ↔ різний 422
 подібність ↔ різниця 422
 подібно ↔ по-різному 422
 подія ↔ неробство 147
 подовжування ↔ скорочення // укорочення 457
 подовжувати ↔ вкорочувати // укорочувати 457
 подруга ↔ ворог 167
 по-дружньому ↔ вороже 167
 позаду ↔ попереду 107
 позаконний ↔ правний 194
 по-зимовому ↔ по-літньому 222
 позитив ↔ негатив 423
 позитивний ↔ негативний 423
 позитивно ↔ негативно 423
 позичання ↔ віддача // віддання // віддавання 424
 позичати ↔ віддавати 424
 позичений ↔ відданий 424
 позичка ↔ віддача // віддання // віддавання 424
 показ ↔ ховання 425
 показаний ↔ прихований 425
 показувати ↔ приховувати 425
 покаляти ↔ очищати 385
 покараний ↔ помилуваний 238
 покарання ↔ помилування 238
 покращення ↔ погіршення 116
 покритий ↔ лисуватий // голий 289
 покрівля ↔ підвалина 138
 покручений ↔ рівний 461
 покупець ↔ продавець 272
 по-літньому ↔ по-зимовому 222
 поле ↔ діброва 295
 поле ↔ ліс 295
 полевод ↔ лісовод 295
 полегшати ↔ поважчати 283
 полегшувати ↔ обтяжувати 284
 полігамія ↔ моногамія 336
 полігамний ↔ моногамний // одношлюбний 336
 пологий ↔ крутий 268

- пологість ↔ урвище // пропасть 270
- положистий ↔ обривистий // прямовисний // звисистий // крутоберегий // крутобережний // крутобокий // стрімкий 268
- полохати ↔ заспокоювати 559
- полохати ↔ утихомирювати 559
- полохливий ↔ сумирний // утихомирений // спокійний 559
- полохливість ↔ утихомирення // сумирність 559
- полягти ↔ жити 178
- полягти ↔ народитися 352
- польовий ↔ лісовий 295
- померлий ↔ народжений 352
- помилковий ↔ правильний 441
- помилковість ↔ правильність 441
- помилково ↔ істинно 440
- помилуваний ↔ покараний 238
- помилування ↔ кара // покарання 238
- помилятися ↔ виправляти 441
- помирати ↔ оживати 178
- поміркованість ↔ глупота // безглуздя 339
- поміщик ↔ кріпак 393
- поморщений ↔ розгладжений // гладки 338
- помпезний ↔ скромний 68
- поневолений ↔ вільний 106
- поневолення ↔ визволення 82
- поневолення ↔ воля 106
- поневолювати ↔ визволяти 82, 106
- поневолювати ↔ звільняти 106
- поневолювач ↔ визволитель 82
- поневолювачка ↔ визволителька 82
- понурий ↔ веселий 73
- понуристь ↔ веселість 73
- понуро ↔ весело 73
- поодинокий ↔ колективний 236
- поодинокий ↔ комплексний 570
- поодинокий ↔ масовий 305
- поодинокий ↔ цілісний 570
- поодинокість ↔ колективізм // толока 236
- поодинокю ↔ цілісно // комплексно 570
- попередник ↔ наступник 426
- попередниця ↔ наступниця 426
- попередній ↔ наступний 426
- попередність ↔ наступність 426
- поправлятися ↔ худнути // марніти 552
- по-різному ↔ однаково 372
- по-різному ↔ подібно 422
- поразка ↔ звитяга 400
- поразка ↔ перемога 400
- порожненький ↔ повненький 418
- порожнеча ↔ повнота 418
- порожній ↔ повний, повен 418
- порожньо ↔ повно 418
- поростати ↔ лисіти 289
- пороти ↔ шити 585
- порядний ↔ нахабний 427
- порядок ↔ анархія // сумбур // сваволя // свавілля // хаос // бедлам 428
- порядок ↔ нелад // безладність // безлад // барліг 428
- по-святковому ↔ по-буденному 51

- посередність ↔ незвичайність // винятковість // особливість 346
- послаблювати ↔ зміцнювати 224
- послаблювати ↔ укріплювати 224
- послаблюватися ↔ кріпитися 224
- послідовний ↔ хаотичний 429
- послідовність ↔ хаотичність // неорганізованість, послідовно // консенквентно ↔ хаотично // неорганізовано 429
- послідовно ↔ хаотично // неорганізовано 429
- поспішати ↔ гальмувати // гальмувати // сповільнювати // уповільнювати 430
- поспішати ↔ баритися // гаятися 207
- поставлений ↔ повалений 525
- постарити ↔ відновити 528
- постійний ↔ прибулий // приїжджий 1
- постійний ↔ тимчасовий 432
- постійний ↔ змінний // мінливий // непостійний // сезонний 431
- постійність ↔ мінливість // змінність // непостійність 431
- постійність ↔ тимчасовість 432
- постійно ↔ змінно 431
- постійно ↔ тимчасово 432
- поступ ↔ регрес // застій // консервативність 456
- поступовець ↔ консерватор 456
- поступовий ↔ відсталий 455
- поступовий ↔ консервативний // відсталий // занепадницький 456
- потай ↔ відкрито 433
- потай ↔ відкрито 365
- потайки ↔ відкрито 365
- потайний ↔ явний 538
- потвора ↔ красень 261
- потворити ↔ прикрашати 108
- потворний ↔ вродливий 108
- потворність ↔ краса 116
- потворно ↔ красно 108
- потім ↔ спочатку 520
- потреба ↔ даремність 434
- потрібний ↔ даремний 434
- потрібно ↔ даремно // марно 434
- похвала ↔ огуда // осуд // насмішка // ганьба 565
- похвала ↔ сварка 567
- похвально ↔ критично 566
- похвально ↔ осудливо 565
- похилий ↔ обривистий // прямовисний // звисистий // крутоберегий // крутобережний // крутобокий // стрімкий 268
- похилість ↔ урвище // пропасть 270
- похмурий ↔ здоволений // лагідний 193
- похорон ↔ весілля 74
- похоронний ↔ весільний 74
- поцупити ↔ віддавати // повертати 49
- початковий ↔ кінцевий 435
- початок ↔ кінець 436
- початок ↔ смерть // капут // амба // каюк 437
- почин ↔ кінцівка 436
- починальний ↔ закінчувальний 435
- починати ↔ закінчувати // кінчати // вершити 437

- починатися ↔ закінчуватися 437
 пошана ↔ зневага // презирство // погорда 416
 поширювати ↔ звужувати 488
 поява ↔ зникнення 438
 появлятися ↔ зникати 438
 пояснений ↔ завуальований 439
 пояснення ↔ незрозумілість 439
 пояснено ↔ завуальовано // незрозуміло 439
 пояснювати ↔ завуальовувати 439
 правда ↔ брехня 440
 правдивий ↔ брехливий // облудний // обманливий 440
 правдивий ↔ видуманий 561
 правдивий ↔ лицемірний // фальшивий 589
 правдивий ↔ неправдивий 440
 правдивий ↔ прихований // маскований 92
 правдивість ↔ брехливість 440
 правдивість ↔ бутафорія 440
 правдиво ↔ брехливо 440
 правдолюб ↔ брехун // лжець // кривоприсяжник 440
 правдомовець ↔ брехун // лжець // кривоприсяжник 440
 правдомовний ↔ брехливий 440
 правдомовний ↔ лживий // лицемірний // фальшивий // кривоприсяжний 440
 правий ↔ лівий 291
 правильний ↔ неправильний // помилковий 441
 правильність ↔ неправильність // помилковість 441
 правильно ↔ неправильно 441
 правиця ↔ лівиця 291
 правіти ↔ лівіти 291
 правіше ↔ лівіше 291
 правний ↔ протизаконний // позазаконний 194
 правобережець ↔ лівобережець 292
 правобережжя ↔ лівобережжя 292
 правобережний ↔ лівобережний 292
 правобіч ↔ лівобіч 293
 правобічний ↔ лівобічний // лівосторонній 293
 праворуч ↔ ліворуч 293
 праворуч ↔ ліворуч 348
 правосторонній ↔ лівобічний // лівосторонній 293
 правофланговий ↔ лівофланговий 293
 працелюбний ↔ лінивий 442
 працьовитий ↔ дармоїд // нероба // лежень // ледар // ледащо // лежебок // лежебока // лінюх // ледащий 442
 працьовитий ↔ лінивий 442
 працьовитість ↔ лінивство // лінощі // ледарство 442
 працьовито ↔ ліниво // ліньки 442
 працювати ↔ дармувати 443
 праця ↔ лінь // лінивство // ледарювання 442
 праця // мозолі ↔ дармування // дармоїдство // неробство // байдикування // кейф 443
 праця ↔ неробство 147
 предметний ↔ внутрішній // моральний // духовний // чуттєвий 307
 презирство ↔ пошана // поважання // шана // шанування 416

- прекрасний ↔ препоганий 116
 препоганий ↔ прекрасний 116
 прибулий ↔ тубільний // автохтонний // корінний // постійний // місцевий // локальний 1
 прибулий ↔ абориген 1
 прибулий ↔ тубілець // автохтон 1
 прибутковий ↔ збитковий 444
 прибуток ↔ збитки 444
 приваба ↔ огида // гидливість // відроза 451
 привабливий ↔ огидливий // гидкий // неприємний 451
 привабливість ↔ огида // гидливість // відроза 451
 привабливо ↔ огидно 451
 приваблювати ↔ віддаляти 453
 приваблювати ↔ відштовхувати 445
 привабний ↔ огидливий // гидкий // неприємний 451
 приватний ↔ державний // суспільний 131
 приватний ↔ громадський 131
 приватний ↔ комунальний 131
 привертатися // прив'язуватися ↔ відокремлюватися, прихилитися ↔ бойкотувати 454
 привласнити ↔ віддавати // повертати 49
 пригадування ↔ забування 184
 пригадувати ↔ забувати 184
 пригладжений ↔ кудлатий 446
 пригладжений ↔ патлатий // скуйовджений // косматий // кошлатий // лахматий // розкуйовджений 446
 пригладжування ↔ скуйовдження 447
 пригладжувати ↔ куйовдити 447
 пригноблення ↔ воля 106
 приголомшення ↔ врівноваження 448
 приголомшувати ↔ оговтуватися 448
 придуркуватий ↔ мізкуватий 486
 приємність ↔ неприємність 449
 приємно ↔ неприємно 449
 признаватися ↔ відмовлятися 96
 признаватися ↔ відрікатися 96
 приїжджий ↔ тубільний // автохтонний // корінний // постійний // місцевий // локальний 1
 прийдешній ↔ колишній 316
 приймати ↔ віддавати // повертати 49
 приймати ↔ звільняти 450
 прикрашати ↔ паскудити // потворити 108
 прилетіли ↔ відлетіли 94
 прилизатися ↔ скуйовджувати // кошлати // кошлатити // кудовчити // куйовдити // колошматити // кудовчити // кудлитися 447
 прилипати ↔ відпадати 579
 приліт ↔ відліт 94
 прилітний ↔ відлітний 94
 приманювати ↔ відштовхувати 445
 примара ↔ дійсність 146
 применшений ↔ гіперболізований // перебільшений 396

- применшення ↔ гіпербола // гіперболізація 396
 применшено ↔ гіперболічно 396
 применшувати ↔ величати // підносити (*гідність*) 212
 применшувати ↔ гіперболізувати 396
 применшувати ↔ перебільшувати 211
 применшувати ↔ перебільшувати 396
 примирення ↔ сварка 496
 примирливий ↔ сварливий // сваркий 496
 примус ↔ добровільність 154
 примусовий ↔ добровільний 154
 примусово ↔ добровільно 154
 принада ↔ огида // гидливість // відраза 451
 принадливий ↔ огидливий // гидкий // неприємний 451
 принадний ↔ огидний 451
 принадно ↔ огидно 451
 принижувати ↔ звеличувати 212
 принижуватися ↔ хвалитися 568
 принижуватися ↔ чванитися // костричитися // козиритися // гороїжитися 568
 принципіальний ↔ безпринципний 250
 принципний ↔ безпринципний 250
 принципність ↔ безпринципність 250
 принципово ↔ безпринципно 250
 припинити ↔ створювати // організувати 205
 приплюсувати ↔ відмінусувати 413
 приємний ↔ неприємний 449
 природність ↔ штучність 452
 природний ↔ дивний // дивовижний // екстравагантний // аномальний // манірний // розманіжений 214
 природний ↔ штучний 452
 природно ↔ штучно 452
 присипляння ↔ пробудження 53
 присипляти ↔ будити 53
 прискорювати ↔ сповільнювати 582
 присерк ↔ досвіток 498
 пристойний ↔ нечемний // грубий // безцеремонний // нахабний 60
 пристрасний ↔ байдужий 28
 пристрасний ↔ апатичний // інертний 28
 пристрасть ↔ апатія 28
 присутній ↔ відсутній 359
 присутній ↔ неприсутній 358
 притаєний ↔ явний 538
 притуплювати ↔ загострювати 556
 притягальний ↔ відштовхувальний 453
 притягання ↔ відштовхування 453
 притягати ↔ відштовхувати 453
 притягнутий ↔ відштовхнутий 453
 притягувати ↔ відштовхувати 453
 прихвостень ↔ гордій 126
 прихилити ↔ відмежовувати 454

- прихилитися ↔ відмежовуватися 454
- прихильний ↔ лютий // звірячий // гадючий 151
- прихований ↔ неприхований 538
- прихований ↔ показаний 425
- прихований ↔ чистосердечний // прямолінійний // правдивий 92
- приховатися ↔ красуватися 569
- приховувати ↔ знаходити 265
- приховувати ↔ показувати 425
- приходити ↔ відходити 342
- причеплений ↔ відірваний 578
- причесаний ↔ кудлай // патлань 446
- причесаний ↔ патлатий // скуйовджений // косматий // кошлатий // лахматий // розкуйовджений 446
- пришвидшувати ↔ сповільнювати 582
- пришелець ↔ тубілець // автохтон 1
- приязний ↔ дошкульний // колючий // колький 279
- приятель ↔ недруг 167
- пробудження ↔ присипляння 53
- провина ↔ невинність 360
- провина ↔ очищення 384
- провинитися ↔ очищатися 388
- провідний ↔ неосновний 383
- проворний ↔ спокійний 176
- проганяння ↔ запрошення 202
- проганяти ↔ запрошувати 202
- проганий ↔ виграний 80
- програти ↔ виграти 80
- програш ↔ виграш 80
- прогрес ↔ реакція 455
- прогрес ↔ регрес // застій // консервативність 456
- прогресивний ↔ консервативний // відсталий // занепадницький 456
- прогресивний ↔ реакційний 455
- прогресивний ↔ регресивний 456
- прогресивність ↔ реакційність 455
- прогресивність ↔ регресивність 456
- прогресивно ↔ реакційно 455
- прогресивно ↔ регресивно 456
- прогресувати ↔ регресувати 456
- продавати ↔ купувати, купляти 272
- продавець ↔ покупець 272
- продаж ↔ купівля // купля 272
- продажа ↔ купівля // купля 272
- проданий ↔ куплений 272
- продовжений ↔ скорочений 457
- продовження ↔ скорочення // укорочення 457
- продовжено ↔ скорочено 457
- продовжуваний ↔ скорочуваний 457
- продовжувати ↔ скорочувати 457
- продовжуватися ↔ скорочуватися 457
- прозорий ↔ каламутний 458
- прозорий ↔ мутний // мутнуватої 458
- прозористий ↔ мутний // мутнуватої 458
- прозорість ↔ каламуть 458

- прозоро ↔ каламутно // мутно 458
 прозріти ↔ осліпнути 81
 прозріння ↔ забуття 185
 прокидатися ↔ засинати 53
 проклинати ↔ бажати 27
 проклинати ↔ любити 296
 проклинати ↔ благословляти 42
 проклинати ↔ зичити 27
 проклятий ↔ благословенний 42
 прокляття ↔ благословення 42
 проникливий ↔ непроникливий // недалекоглядний // недалекосяжний 257
 пропадати ↔ щезати // пропадати // зникати 438
 пропасть ↔ пологість // похилість 270
 просипатися ↔ засипати 53
 простий ↔ дивний // дивовижний // екстравагантний // аномальний // манірний // розманіжений 214
 простий ↔ елементарний 459
 простий ↔ кривий // погнутий 476
 простий ↔ кружний 463
 простий ↔ культурний 381
 простий ↔ складний 459
 простір ↔ тіснота 548
 просто ↔ навколо 344
 просто ↔ складно 459
 просторий ↔ тісенький 548
 просторий ↔ тісний 548
 просторість ↔ тіснота 548
 просторо ↔ тісно 548
 простота ↔ складність 459
 простота ↔ складність 460
 простування ↔ колування 245
 простувати ↔ блукати 45
 простувати ↔ колувати 245
 проти ↔ за 181
 противник ↔ друг 167
 протизаконний ↔ правний 194
 протилежність ↔ однаковість 372
 прощання ↔ побачення 234
 прояснювати ↔ затемнювати 591
 прудкий ↔ повільний // марудний // млявий // загайний 582
 прямизна ↔ косина 462
 прямизна ↔ кривина // кривизна // кривуля 461
 прямизна ↔ окружність 463
 прямизна ↔ нахилений 356
 прямий ↔ косий 462
 прямий ↔ кривий 461
 прямий ↔ кривий // погнутий 476
 прямий ↔ нахилений 356
 прямий ↔ окружний 463
 прямісінький ↔ кривесенький 461
 прямо ↔ косо 462
 прямо ↔ криво 461
 прямовисний ↔ горизонтальний 128
 прямовисний ↔ спадистий // положистий // похилий 268
 прямолінійний ↔ замкнутий 92
 прямолінійний ↔ прихований // маскований 92
 прямуювання ↔ блукання 45
 прямувати ↔ блудити 45
 психічнохворий ↔ здоровий 217
 псування ↔ направлення 350

псувати ↔ лагодити // ладнати
// ладити // корегувати //
коректувати 350

псувати ↔ направляти 350

пускати ↔ держати 554

пускати ↔ тримати 554

пустий ↔ змістовний 223

пустий ↔ повний 418

пустодзвонний ↔ змістовний
// насичений 223

пхати ↔ витягати 464

Р

раб ↔ пан // володар 393

рабство ↔ воля // свобода 106

рабський ↔ вільний 393

радісний ↔ смутний 470

радісний ↔ сумний 465

радісно ↔ сумно 466

радість ↔ смуток 470

радість ↔ сум 467

радість ↔ мука // злигодні //
кров // кровопролиття // ра-
ни // 468

радіти ↔ сумувати 469

радуватися ↔ смутитися 470

разом ↔ нарізно 471

рай ↔ пекло 472

раненький ↔ пізенький 473

рани ↔ радість // віха 468

ранковий ↔ вечірній 77

ранком ↔ увечері 76

ранній ↔ пізній 473

рано ↔ увечері 76

рано ↔ пізно 473

ранок ↔ вечір 76

реакційність ↔ прогресивність
455

реакційний ↔ прогресивний 455

реакційно ↔ прогресивно 455

реакція ↔ прогрес 455

реальний ↔ неземний // ефе-
мерний 561

реальність ↔ забобон // мар-
новірство 146

реальність ↔ небуття 561

ребристий ↔ гладкий // вгодо-
ваний // повний // жирний
// круглий // опастий //
коробчастий 551

революційний ↔ контррево-
люційний 474

революційність ↔ контррево-
люційність 474

революціонер ↔ контррево-
люціонер 474

революціонерка ↔ контррево-
люціонерка 474

революція ↔ контрреволюція
474

реготати ↔ ридати 412

регрес ↔ прогрес // поступ 456

регресивний ↔ прогресивний
456

регресивність ↔ прогресив-
ність 456

регресивно ↔ прогресивно 456

регресувати ↔ прогресувати 456

релігійний ↔ грішний 415

релігійник ↔ безбожник //
безвірник // невіруючий 100

релігійність ↔ атеїзм 475

репетувати ↔ мовчати 330

ретельний ↔ недбалий // не-
охайний 139

ретьязь ↔ ланка 277

- речовий ↔ внутрішній // моральний // духовний // чуттєвий 307
- ридати ↔ реготати 412
- рівний ↔ горбастий 476
- рівний ↔ корявий // нерівний 120
- рівний ↔ кривий 476
- рівний ↔ мерехтливий 311
- рівний ↔ непряий // вигнутий // покручений // кривулястий 461
- рівний ↔ сукуватий // кордуватий // корячкуватий 476
- рівний ↔ нахилений 356
- рівнина ↔ кривина 476
- рівність ↔ кривизна 476
- рівність ↔ нахил // крен 356
- рівно ↔ криво 476
- рівновага ↔ запал // азарт // захоплення 518
- рівномірний ↔ миготливий // тремтливий 311
- рівняти ↔ бгати // жмакати 340
- рівняти ↔ кривити 476
- рідесенький ↔ густесенький 135
- рідина ↔ густина // гуща 135
- рідкий ↔ густий 135
- рідкий ↔ твердий 542
- рідкий ↔ частий 572
- рідко ↔ густо 135
- рідкуватий ↔ густий 135
- ріднесенький ↔ чужісінський 477
- рідний ↔ чужий 477
- рідний ↔ чужинний // чужинський 477
- ріднитися ↔ відчужуватися 478
- ріднути ↔ густіти // густішати 135
- рідшати ↔ густіти // густішати 135
- різати ↔ збивати 370
- різкий ↔ еластичний 411
- різкий ↔ лагідний 132, 274, 279
- різкий ↔ ніжний // м'який // лагідний // ліричний 366
- різкий ↔ плавний 411
- різкість ↔ лагідність 274
- різний ↔ аналогічний // відповідний 422
- різний ↔ буквальный // адекватний // відповідний 372
- різний ↔ однаковий 372
- різний ↔ подібний 422
- різний ↔ тотожний // відповідний // адекватний 479
- різниця ↔ однаковість 372
- різниця ↔ подібність 422
- різниця ↔ тотожність 479
- різність ↔ аналог // відповідність // аналогічність 422
- різнобарвний ↔ безбарвний // безкольоровий // одноманітний // одноколірний // однобарвний 29
- різнобарвність ↔ безбарвність 29
- різноколірний ↔ безбарвний // безкольоровий // одноманітний // одноколірний // однобарвний 29
- різноманітний ↔ мізерний 18
- різноманітний ↔ монотонний 373
- різноманітний ↔ одноманітний 373
- різноманітність ↔ одноманітність // монотонність 373
- різноманітно ↔ одноманітно 373

рішучий ↔ стриманий 480
 робити ↔ байдикувати // кей-
 фувати 443
 робота ↔ лінь // лінивість //
 ледарювання 442
 робота ↔ неробство 147
 роботящий ↔ ледачий 442
 робочий ↔ святковий 51
 роз'єднування ↔ групування
 // класифікування // ком-
 плектування // консолідація
 // конфедерація 370
 роз'єднування ↔ клеєння 243
 роз'єднувати ↔ групувати //
 класифікувати // комплек-
 тувати // компонувати //
 консолідувати // кооптувати
 // асоціювати 370
 роз'єднувати ↔ клеїти 243
 роз'єднувати ↔ клеїти // ліпи-
 ти 370
 розігрівати ↔ охолоджувати 129
 розбагатіти ↔ збідніти 18
 розбирати ↔ копичити // на-
 громаджувати // збирати //
 складати 347
 розбирати ↔ накопичувати 347
 розбирати ↔ складати 509
 розважний ↔ бентежний //
 буйний // бурхливий // не-
 вгамовний // невгомний
 // несамовитий // збудже-
 ний // нестямний // нерво-
 вий 519
 розвалювати ↔ зводити 54
 розвалюха ↔ палата 391
 розвинутий ↔ відсталий 399
 розвільнений ↔ стиснений //
 ущільнений 560
 розвінчати ↔ коронувати 407

розвіювати ↔ кристалізувати
 // кристалізуватися // кон-
 центрувати // збирати 232
 розв'язаний ↔ зав'язаний 187
 розв'язка ↔ зав'язка 187
 розв'язка ↔ зав'язка 188
 розв'язний ↔ скромний 511
 розв'язність ↔ скромність 511
 розв'язно ↔ скромно 511
 розв'язувати ↔ зав'язувати 187
 розгадка ↔ загадка 189
 розгадування ↔ загадування 189
 розгадувати ↔ загадувати 189
 розгладжений ↔ поморщений
 // морхлий 338
 розгладжувати ↔ м'яти 340
 розгладжувати ↔ морщити 338
 розгнузданий ↔ скромний 511
 розділений ↔ об'єднаний 370
 розділений ↔ консолідований
 // згрупований 370
 розділений ↔ цілий // не-
 подільний 570
 розділення ↔ об'єднання 370
 розділяти ↔ групувати // кла-
 сифікувати // комплектува-
 ти // компонувати // кон-
 солідувати // кооптувати //
 асоціювати 370
 розділятися ↔ об'єднуватися 370
 розділяючий ↔ об'єднавчий 370
 роздягання ↔ одягання 375
 роздягати ↔ одягати 375
 роздягатися ↔ одягатися 375
 роздягнений ↔ одягнений 375
 роз'єднувати ↔ згуртовувати 370
 роз'єднувати ↔ об'єднувати 370
 розжалувати ↔ підвишити 407
 роззброєний ↔ озброєний 376

- роззброєння ↔ озброєння 376
роззброювати ↔ озброювати 376
роззброюватися ↔ озброюватися 376
розквіт ↔ відцвітання 487
розквіт ↔ занепад 199
розквіт ↔ занепад 481
розквітлий ↔ відцвілий 487
розквітати ↔ занепадати // підупадати 199
розкиданий ↔ скупчений // концентрований 512
розкиданий ↔ скупчений // сконцентрований 232
розкидати ↔ збирати 210
розкіш, розкоші ↔ нужда 482
розкішний ↔ нужденний 483
розкішний ↔ убогий 18
розкошування ↔ бідність // убогість // убожество // нужда // нестатки // злидні // злигодні // бідарство // бідатство // бідування 482
розкошувати ↔ бідувати 482
розкуйовджений ↔ причесаний // зачесаний // пригладжений 446
розлука ↔ зустріч 234
розлучатися ↔ зустрічатися // здібати 234
розманіжений ↔ звичний // нормальний // природний // простий 214
розмах ↔ клопоть 484
розміщати ↔ скупчувати 512
розмножуватися ↔ гинути 485
розмовляти ↔ мовчати 328
розплакатися ↔ розсміятися 412
розпливчастий ↔ лаконічний 276
розпливчастий ↔ чіткий 580
розпливчастість ↔ лаконізм // лаконічність 276
розпливчасто ↔ лаконічно 276
розподіл ↔ групування // класифікування // комплектування // консолідація // конфедерація 370
розподіляти ↔ об'єднувати 370
розпорошений ↔ концентрований 232
розпорошувати ↔ концентрувати // зосереджувати // збирати 512
розпорошувати ↔ кристалізувати // кристалізуватися // концентрувати // збирати 232
розпочинати ↔ довершувати // завершувати // закінчувати 437
розпочинати ↔ завершувати 436
розпочинатися ↔ закінчуватися 437
розправляти ↔ зібгати 88
розправлятися ↔ горбитися 86
розпростуватися ↔ кулитися // гнутися // щулитися 532
розпрягання ↔ запрягання 203
розпрягати ↔ запрягати 203
розпряжений ↔ запряжений 203
розпрямлятися ↔ кулитися // гнутися // щулитися 532
розрада ↔ меланхолія 468
розривати ↔ клеїти // ліпити 370
розріджувати ↔ стискати // конденсувати 560
розріджувати ↔ ущільнювати 560
розсварювати ↔ погоджувати // координувати 318

- розсівання ↔ концентрація // зосередження 232
- розсівання ↔ скупчення // концентрація 512
- розсівати ↔ зосереджувати 232
- розсіяний ↔ скупчений // концентрований 512
- розсіяний ↔ скупчений // сконцентрований 232
- розсіяно ↔ скупчено // концентровано 232
- розсіяно ↔ скупчено // концентровано 512
- розсміятися ↔ розплакатися 412
- розсудливість ↔ глупота // безглуздя 339
- розтавання ↔ замерзання 197
- розтавати ↔ замерзати 197
- розталий ↔ замерзлий 197
- розтанути ↔ замерзнути // заледеніти // закрижаніти 197
- розтягати ↔ копити // нагромаджувати // збирати // складати 347
- розум ↔ глупота // безглуздя 339
- розуміння ↔ нерозуміння 486
- розумненький ↔ нерозумненький 486
- розумний ↔ дурний 486
- розумник ↔ дурень 486
- розумник ↔ дурень // телепень 339
- розумниця ↔ дурна 339
- розумниця ↔ дурна 486
- розумно ↔ нерозумно 486
- роходитися ↔ зустрічатися // сходитися 234
- роходитися ↔ координуватися 318
- розцвілий ↔ відцвілий 487
- розцвітання ↔ відцвітання 487
- розцвітати ↔ відцвітати 487
- розширення ↔ звуження 488
- розширення ↔ зменшення 489
- розширення ↔ скорочення 490
- розширювати ↔ звужувати 488
- розширювати ↔ зменшувати 489
- розширювати ↔ обмежувати // лімітувати // локалізувати 489
- розширювати ↔ скорочувати 490
- рости ↔ маліти 211
- руйнівний ↔ будівний 54
- руйнівник ↔ будівник 54
- руйнівниця ↔ будівельниця // будівниця 54
- руйнування ↔ будівля // будівництво 54
- руйнування ↔ оновлення 491
- руйнування ↔ спорудження 54
- руйнувати ↔ будувати 54
- руйнувати ↔ мостити // брукувати 337
- руйнувати ↔ оновлювати 491
- руйнувати ↔ споруджувати 54
- рух ↔ спокій 492
- рухливий ↔ млявий 176

С

- садити ↔ корчувати 493
- садіння ↔ копання 493
- садіння ↔ корчування 493
- самобутній ↔ банальний 494
- самобутність ↔ банальність 494
- самолюб ↔ альтруїст 9
- самолюбивий ↔ безкорисливий 9

- самолюбний ↔ альтруїстичний 9
 самостійний ↔ залежний 495
 самостійник ↔ колонізатор 495
 самостійність ↔ залежність // підпорядкованість // кореляція 495
 сахатися ↔ наблизитися 343
 свавілля ↔ порядок 428
 свавільний ↔ упорядкований // акуратний 428
 свавільник ↔ гуманіст 299
 сваволя ↔ гуманний 299
 сваволя ↔ порядок 428
 сварити ↔ мирити 318
 сварити ↔ хвалити 567
 сваритися ↔ миритися 496
 сваритися ↔ ладнати // миритись 275
 сварка ↔ похвала 567
 сварка ↔ примирення 496
 сваркий ↔ примирливий 496
 сварливий ↔ примирливий 496
 свіжий ↔ зів'ялий 497
 свіжий ↔ мерзенний // огидний // гидкий 116
 свій ↔ чужий // чужинницький // чужинний 477
 свійський ↔ дикий 145
 свійський ↔ дикий 271
 світанок ↔ смеркання 498
 світати ↔ вечоріти 76
 світати ↔ смеркати 498
 світатися ↔ гаснути 499
 світлий ↔ темний 591
 світло ↔ темрява // тьма 500
 світловий ↔ темрявий 500
 свобода ↔ рабство // ярмо 106
 своєчасний ↔ невчасний 361
 своєчасно ↔ невчасно 361
 святковий ↔ буденний // робочий 51
 святковість ↔ буденність // буденщина 52
 святково ↔ буденно 51
 свято ↔ будень 52
 себелюб ↔ альтруїст 9
 себелюбець ↔ альтруїст 9
 сезонний ↔ постійний // сталий // константний 431
 секретний ↔ відкритий 538
 сенс ↔ абсурд // абсурдність // нісенітниця // безглуздя 339
 сердечний ↔ бездушний // безсердечний 366
 серйозний ↔ жартівливий 174, 175
 серйозний ↔ жартівник 175
 серйозний ↔ легкий // легкодумний // легкодухий 286
 серйозний ↔ легковажний 286
 серйозний ↔ жартівливий // легковажний // джэнджуристий 417
 серйозність ↔ жарт // дотеп 174
 серйозність ↔ жартівливість 175
 серйозність ↔ легковажність 286
 серйозно ↔ жартівливо // жартом 175
 серйозно ↔ жартома 175
 серйозно ↔ легковажно 286
 сидіти ↔ лежати 288
 сидячи ↔ лежма 288
 сила ↔ безсилля 501
 сила ↔ кволість 501
 силань ↔ слабак // слабина 501
 силач // геркулес ↔ слабак 502
 силач ↔ слабак // слабина 501

- сильний ↔ кволий 501
 сильний ↔ слабкий 502
 сильно ↔ безсило 502
 сильно ↔ кволо 501
 симпатичний ↔ антипатичний 503
 симпатичність ↔ антипатичність 503
 симпатично ↔ антипатично 503
 симпатія ↔ антипатія 503
 синтез ↔ аналіз 10
 синтезований ↔ аналізований 10
 синтезовано ↔ аналізовано 10
 синтезування ↔ аналізування 10
 синтезувати ↔ аналізувати 10
 синтезуючий ↔ аналізуючий 10
 синтетичний ↔ аналітичний 10
 синхронний ↔ неодночасний 504
 синхронність ↔ неодночасність // асинхронність 504
 сирий ↔ сухий // висушений 335
 сироп ↔ кислота // кислота 514
 систематичний ↔ епізодичний // випадковий // короткотривалий 432
 ситий ↔ голодний 505
 сідати ↔ стояти 507
 сіяти ↔ жати 508
 сіяти ↔ збирати 508
 сіяти ↔ мигтати // мигати // блимати 537
 сказати ↔ недоговорювати // недоказувати 198
 складання ↔ демонтування 509
 складати ↔ розбирати 509
 складати ↔ розбирати // розтягати 347
 складний ↔ простий 459
 складність ↔ простота 459, 460
 складно ↔ просто 459
 скніти ↔ міцніти 374
 сконати ↔ животіти 178
 сконцентрований ↔ розсіяний // розкиданий 232
 скорий ↔ повільний // марудний // млявий // загайний 582
 скоро ↔ повільно 582
 скороминущий ↔ вічний // довгочасний // довготривалий 320
 скоромний ↔ пісний 510
 скорочений ↔ продовжений 457
 скорочення ↔ розширення 490
 скорочення ↔ продовження // подовжування 457
 скорочено ↔ продовжено 457
 скорочуваний ↔ продовжуваний 457
 скорочувати ↔ продовжувати 457
 скорочувати ↔ розширювати 490
 скорочуватися ↔ продовжуватися 457
 скритний ↔ відвертий 92
 скритний ↔ відкритий 538
 скритний ↔ чистосердечний 92
 скритність ↔ відвертість 92
 скритно ↔ відверто 92
 скромний ↔ бундючний // гордий // чванливий // пихатий // зарозумілий // неприступний // марнославний 55
 скромний ↔ величавий // помпезний // монументальний 68
 скромний ↔ розв'язний 511
 скромний ↔ розгнуданий 511

- скромність ↔ бундючність // гордість // пиха // зверхність 55
 скромність ↔ величавість 68
 скромність ↔ величчя // величність // маєстат // монументальність 68
 скромність ↔ розв'язність 511
 скромно ↔ гордовито 127
 скромно ↔ розв'язно 511
 скуйовджений ↔ причесаний 446
 скуйовдження ↔ пригладжування 447
 скуйовджено ↔ зачесано 447
 скуйовджувати ↔ чесати // прилизатися 447
 скупий ↔ щедрий 588
 скупий ↔ гоїний 588
 скупість ↔ щедрість // щедрота 588
 скупо ↔ щедро 588
 скупчений ↔ розсіяний // розкиданий 232
 скупчений ↔ розсіяний // розкиданий 512
 скупчення ↔ розсівання 512
 скупчено ↔ розсіяно 232
 скупчено ↔ розсіяно 512
 скупчувати ↔ розміщати 512
 слабак ↔ силач // геркулес 502
 слабак ↔ силач // силань // богатир // атлет 501
 слабенький ↔ коренастий // коренистий // кряжистий // дебелий // оградний // широкоплечий // могутній 263
 слабий ↔ буйний 502
 слабий ↔ голосний // лункий // горластий // крикливий 546
 слабий ↔ здоровий 218
 слабий ↔ міцний 326
 слабий ↔ міцний // дужий // здоровий // кріпкий // магічний // лютий 501
 слабина ↔ силач // силань // богатир // атлет 501
 слабість ↔ могутність // нововладство 332
 слабкий ↔ міцний 326
 слабкий ↔ міцний // дужий // здоровий // кріпкий // магічний // лютий 501
 слабкий ↔ сильний 502
 слабкість ↔ міцність 326
 слабнути ↔ міцний 326
 слабо ↔ міцно 326
 слабовольний ↔ вольовий 105
 слабшати ↔ міцнішати 326
 славний ↔ знеславлений // ославлений 225
 славнозвісний ↔ знеславлений // ославлений 225
 сліпий ↔ видющий 81
 сліпий ↔ зрячий 81
 сльози ↔ сміх 412
 сльота ↔ погода 421
 смердіти ↔ пахнути 14
 смердючий ↔ ароматний 14
 смердючий ↔ запашний 14
 смеркання ↔ світанок 498
 смеркати ↔ світати 498
 смертність ↔ народжуваність 351
 смерть ↔ життя 179, 180
 смерть ↔ народження 351
 смерть ↔ початок 437
 сміливий ↔ боязкий 48
 сміливість ↔ боязнь 48
 сміливість ↔ сором'язливість // несміливість 48

- сміливо ↔ боязливо 48
 сміх ↔ плач 412
 сміх ↔ сльози 412
 сміхотливий ↔ плаксивий 412
 смішний ↔ сумовитий // меланхолійний 73
 смішний ↔ сумовитий 412
 сміятися ↔ плакати 412
 сморід ↔ аромат 14
 смутитися ↔ радуватися 470
 смутний ↔ радісний 470
 смуток ↔ радість 470
 сніданок ↔ вечеря 76
 сніг ↔ погода 421
 собака ↔ людина // чоловік 297
 совісний ↔ аморальний // неморальний // лицемірний // безличний // крутійський // підступний // хитрий // лукавий // ехидний 573
 солоденький ↔ гіркенький 513
 солоденький ↔ кисленький 514
 солодити ↔ гірчити 513
 солодити ↔ кислити 514
 солодкавий ↔ кислуватий 514
 солодкий ↔ гіркий 513
 солодкий ↔ кислий 514
 солодість ↔ гіркість // гіркота 513
 солодкість ↔ кислятина // кислота 514
 солодко ↔ гірко 513
 солодко ↔ кисло // kwasно 514
 солодкуватий ↔ гіркуватий 513
 солодкуватий ↔ кислуватий 514
 солоднеча ↔ кислятина // кислота 514
 сонце ↔ земля // планета 220
 сором'язливість ↔ відвага // сміливість 48
 співати ↔ мовчати 331
 співучий ↔ мовчазний 331
 спільний ↔ особистий 236
 спад ↔ збільшення // градація // накопичення // нагромадження 211
 спад ↔ піднесення 408
 спадання ↔ збільшення // градація // накопичення // нагромадження 211
 спади́стий ↔ обривистий // прямовисний // звисистий // крутоберегий // крутобережний // крутобокий // стрімкий 268
 спади́стість ↔ круча 270
 спади́стість ↔ стрі́мкість // крутизна 268
 спалахувати ↔ затухати 192
 спека ↔ мороз 515
 спека ↔ холод 515
 спекота ↔ холоднеча 515
 спекотливий ↔ холоднуватий 515
 спекотний ↔ холоднуватий 515
 спереду ↔ ззаду 516
 співзвучний ↔ дисонансний 248
 спіймати ↔ кинути 240
 спішити ↔ затримуватися 207
 сповільнювати ↔ прискорювати 582
 сповільнювати ↔ пришвидшувати 582
 сповільнювати ↔ поспішати // газувати 430
 споганити ↔ очищатися 114
 спокій ↔ неспокій 519
 спокій ↔ війна 317
 спокій ↔ втома // змучення 95

спокій ↔ гризота 517
 спокій ↔ завзяття 518
 спокій ↔ клопіт // клопотнеча
 // турбота // тривога // аван-
 тюра 518
 спокій ↔ метушня 312
 спокій ↔ незадоволення // за-
 ворухнення // колотнеча //
 неспокій // сум'яття 518
 спокій ↔ рух 492
 спокій ↔ хвилювання // емоції
 518
 спокійний ↔ метушливий 312
 спокійний ↔ полохливий 559
 спокійний ↔ бентежний // буй-
 ний // бурхливий // невга-
 мовний // невгомний //
 несамовитий // збуджений //
 нестямний // нервовий 519
 спокійний ↔ проворний 176
 спокійний ↔ неспокійний 519
 спокійно ↔ неспокійно 519
 спокійно ↔ азартно 519
 сполохано ↔ сумирно 559
 спонсор ↔ лиходій 155
 спорий ↔ повільний // маруд-
 ний // млявий // загайний 582
 спорудження ↔ руйнування 54
 споруджувати ↔ руйнувати 54
 спочатку ↔ згодом // вкінці 520
 спочатку ↔ потім 520
 спочити ↔ вікувати 178
 справа ↔ зліва 348
 справжній ↔ підроблений 521
 справжнісінький ↔ фальши-
 вий // вдаваний 521
 сприйнятливий ↔ апатичний 28
 спритний ↔ вайлуватий 522
 спритник ↔ вайло // незграба
 // тухтій // лантух 522

спритність ↔ незграбність 522
 сприяти ↔ заважати // вадити
 523
 сприяти ↔ перешкоджати 523
 спростований ↔ доведений 159
 спростовувати ↔ доводити 159
 спростування ↔ доведення 159
 спрощування ↔ лабіринт //
 ускладненість 460
 спрощувати ↔ ускладнювати 459
 спрощувати ↔ ускладнювати 524
 стабільний ↔ випадковий 83
 стабільність ↔ випадковість 83
 ставити ↔ валити 525
 ставити ↔ ламати // трощити
 // валити // нищити // ніве-
 чити 54
 ставний ↔ сутурний 531
 стакато ↔ легато 281
 сталий ↔ епізодичний // ви-
 падковий // короткотрива-
 лий 432
 сталий ↔ змінний // мінливий //
 непостійний // сезонний 431
 сталість ↔ мінливість // змін-
 ність // непостійність 431
 старанний ↔ недбалий // не-
 охайний 139
 старе ↔ нове 528
 старенький ↔ молоденький 527
 старенький ↔ новенький 528
 старий ↔ малий 526
 старий ↔ малолітній 526
 старий ↔ молодий 527
 старий ↔ новий 528
 старики ↔ молодь 527
 старість ↔ молодість // юність
 527
 старіти ↔ молодіти 527

- старіти, старітися ↔ омолоджуватися 377
 старовинний ↔ модерний 527
 старомодний ↔ модний 333
 старт ↔ фініш 436
 стартувати ↔ фінішувати 437
 ствердження ↔ заперечення 529
 стверджувальний ↔ заперечливий 529
 стверджуваність ↔ заперечення 529
 стверджувати ↔ заперечувати 529
 ствердний ↔ заперечний 529
 створювати ↔ знищити // припинити // зруйнувати 205
 стискати ↔ розріджувати 560
 стиснений ↔ розвільнений 560
 стишувати ↔ шуміти 547
 стовбичити ↔ лежати 530
 стояти ↔ кружляти // метушитися 269
 стояти ↔ крутитися // обертатися 269
 стояти ↔ лежати 530
 стояти ↔ сідати 507
 стоячи ↔ лежма 530
 страх ↔ відвага // героїзм 48
 страхопуд ↔ відважний 48
 стриманий ↔ рішучий 480
 стрімкий ↔ спадистий // пологий // похилий 268
 стрімкість ↔ спадистість 268
 строкатий ↔ безбарвний // безкольоровий // одноманітний // одноколірний // однобарвний 29
 строкато ↔ одноманітно 29
 стрункий ↔ незугарний 531
 стрункий ↔ сутулий 531
 студінь ↔ жар // жара 515
 студений ↔ жаркий 117
 стужа ↔ жар // жара 515
 стягання ↔ копилення 252
 стягати ↔ копилити 252
 стягнутий ↔ накопичений 252
 суб'єктивний ↔ об'єктивний 371
 суверенний ↔ несамостійний // підпорядкований // підвладний // корелятивний 495
 суворий ↔ ласкавий 279
 суворий ↔ м'який 541
 суворість ↔ ласкавість // ласка 279
 суворо ↔ ласкаво 279
 сукуватий ↔ рівний 476
 сум ↔ веселість 72
 сум ↔ веселість // безжурність 73
 сум ↔ веселощі 72
 сум ↔ радість 467
 сумбур ↔ порядок 428
 сумбурний ↔ організований // консенквентний // планомірний // логічний 429
 сумирний ↔ пологливий 559
 сумирність ↔ пологливість 559
 сумирно ↔ сполохано 559
 сумненький ↔ веселенький 72
 сумненько ↔ веселенько 72
 сумний ↔ веселий 72
 сумний ↔ радісний 465
 сумно ↔ весело 72
 сумно ↔ радісно 466
 сумовитий ↔ смішний // безжурний // курйозний 73
 сумовитий ↔ жартівливий 465
 сумовитий ↔ життєрадісний 72
 сумовитий ↔ смішний // курйозний 412

сумувати ↔ веселитися 73
 сумувати ↔ ликувати // торже-
 ствувати 469
 сумувати ↔ радіти 469
 сум'яття ↔ спокій 518
 супротивник ↔ друг 167
 сусідній ↔ віддалений 43
 суспільний ↔ особистий 236
 суспільний ↔ приватний //
 власний 131
 суттєвий ↔ нікчемний // такий
 собі // несуттєвий 58
 суттєвість ↔ нікчемність 58
 сутулий ↔ стрункий // ставний
 531
 сутулитися ↔ вирівнюватися 532
 сухар ↔ гладун // товстун 552
 сухесенький ↔ мокрісінький 335
 сухий ↔ вогкий // вологий //
 сирий 335
 сухий ↔ гладкий // вгодований
 // повний // жирний // круг-
 лий // опасистий // короб-
 частий 551
 сухий ↔ мокрий 335
 сухість ↔ мокрота 335
 сухо ↔ мокро 335
 сухоребрик ↔ гладун // тов-
 стун 552
 сухоребриця ↔ гладуха 552
 сухорлявий ↔ гладкий // вго-
 дований // повний // жир-
 ний // круглий // опасистий
 // коробчастий 551
 сучасний ↔ колишній // дав-
 ний // незапам'ятний 315
 сучасний // прогресивний ↔
 відсталий 333
 сучасність ↔ давнина 315
 суша ↔ вода 104

сушити ↔ мочити 533
 сушити ↔ мочити // обливати 89
 схід¹ ↔ захід¹ 534
 схід² ↔ захід² 535
 східний¹ ↔ західний¹ 534
 східний² ↔ західний² 535
 схвалювати ↔ заперечувати 529
 схвальний ↔ несхвальний //
 осудливий 423
 схований ↔ знайдений 227
 сходиться ↔ розходиться 234
 сьогодні ↔ вчора 113
 сьогодні ↔ завтра 536
 сьогоднішній ↔ завтрашній 536
 сьогоднішній ↔ вчорашній 113
 сюди ↔ туди 555
 сяяти ↔ гаснути // затухати 499
 сяяти ↔ мерехтіти 537

Т

таємний ↔ явний 538
 таємність ↔ явність 538
 таємно ↔ відкрито 365
 таємно ↔ відкрито // неприхо-
 вано // нетаємно 433
 таємно ↔ явно 538
 таїти ↔ виявляти 227
 тайком ↔ відкрито // неприхо-
 вано // нетаємно 433
 так ↔ ні 539
 такати ↔ нікати // анікати 529
 такий собі ↔ суттєвий 58
 талановитий ↔ бездарний 540
 талановито ↔ бездарно 540
 талант ↔ бездарність // безда-
 ра 540
 талий ↔ замерзлий 197

- твердий ↔ газоподібний 543
 твердий ↔ лагідний 279
 твердий ↔ м'який 541
 твердий ↔ рідкий 542
 твердити ↔ заперечувати 529
 твердіння ↔ м'якшення 544
 твердість ↔ м'якість 541
 твердішати ↔ м'якшати 544
 тверднути ↔ м'якнути 544
 твердо ↔ м'яко 541
 твердо ↔ м'яко 544
 телепень ↔ мудрець // мудрий
 // розумник 339
 темний ↔ світлий // кришта-
 левий // 591
 темний ↔ ясний 591
 темно ↔ ясно 591
 темнота ↔ ясність 591
 темрява ↔ світло 500
 темрявий ↔ світловий 500
 тендітний ↔ витривалий 366
 тендітний ↔ міцний 326
 тендітний ↔ міцний // дужий
 // здоровий // кріпкий //
 магічний // лютий 501
 теперішній ↔ майбутній 545
 теперішній ↔ минулий 315
 теперішність ↔ минувшина 315
 теплий ↔ металевий // холод-
 ний 117
 теплий ↔ холодний 117
 тил ↔ фронт 562
 тиловий ↔ фронтівий 562
 тиловик ↔ фронтівик 562
 тимчасовий ↔ постійний 432
 тимчасовість ↔ постійність 432
 тимчасово ↔ постійно 432
 тихий ↔ голосний 546
 тихий ↔ неспокійний 519
 тихий ↔ шумливий 547
 тихо ↔ голосно 546
 тиша ↔ голос 546
 тиша ↔ гомін // крик // вереск
 // гамір // лемент // зойк //
 гвалт // алярм 547
 тиша ↔ шум 547
 тишина ↔ гомін // крик //
 вереск // гамір // лемент //
 зойк // гвалт // алярм 547
 тісенький ↔ просторий 548
 тісний ↔ вільний 548
 тісний ↔ просторий 548
 тісний ↔ широкий 548
 тіснити ↔ відпускати 136
 тісно ↔ просторо 548
 тіснота ↔ простір // просто-
 рість 548
 тішитися ↔ журитися 470
 тліти ↔ гасити 549
 тлумачити ↔ затемнювати 439
 товариш ↔ недруг 167
 товаришувати ↔ ворогувати 168
 товстенький ↔ худенький 551
 товстий ↔ тонкий 550
 товстий ↔ худий 551
 товстіння ↔ худнення 552
 товстіти ↔ тоншати 549
 товстіти ↔ худнути 552
 товстіти ↔ худнути // марніти 552
 товсто ↔ тонко 550
 товстун ↔ сухар // сухоребрик 552
 товщина ↔ тонкість 550
 толока ↔ поодинокість 236
 толокою ↔ наодинці 236
 тонкий ↔ грубий 550
 тонкий ↔ товстий 550
 тонкість ↔ товщина 550
 тонко ↔ товсто 550

тоншати ↔ товстіти 549
 торжествувати ↔ сумувати 469
 тотожний ↔ різний 479
 тотожність ↔ різниця 479
 точний ↔ довільний 553
 тремтливий ↔ рівномірний 311
 тривалий ↔ епізодичний // випадковий // короткотривалий 432
 тривалий ↔ короткочасний // недовгий 157
 тривалий ↔ миттєвий 320
 тривалість ↔ короткочасність 157
 тривалість ↔ момент // мент // хвилина 321
 тривога ↔ спокій 18
 тримати ↔ пускати 554
 трошити ↔ ставити // конструювати 54
 трудність ↔ легкість 283
 трудолюбивий ↔ непрацьовитий 442
 трудолюбний ↔ непрацьовитий 442
 тубілець ↔ пришелець // ім. прибулий // іноземець 1
 тубільний ↔ прибулий // приїжджий 1
 туди ↔ сюди 555
 тупий ↔ гострий 556
 тупий ↔ кмітливий 486
 тупий ↔ колючий 556
 тупий ↔ мудрий 486
 тупість ↔ гострота 556
 тупість ↔ мудрість // мудрощі 486
 тупість ↔ мудрощі 339
 тупо ↔ гостро 556
 тупота ↔ гострота 556

турбота ↔ спокій 518
 турбувати ↔ заспокоювати 206
 тьма ↔ світло 500
 тьмавий ↔ лискучий 44
 тьмяніти ↔ блискотіти // блискотати // лисніти 44
 тьмянішати ↔ блискати 44
 тьмяність ↔ блиск // блискіт // лиск 44
 тують ↔ грабний // вправний // меткий // звинний 522
 тягар ↔ невагомість 283
 тяжкий ↔ щасливий // благодатний 586
 тяжко ↔ щасливо 586
 тямущий ↔ бездумний // недалекий 63
 тямущий ↔ нерозумний 486
 тяти ↔ з'єднувати 370

У

убогий ↔ багатий 18
 убогий ↔ дука // пан 24
 убогий ↔ пишний 18
 убогий ↔ розкішний 18
 убогість ↔ багатство 23
 убогість ↔ достаток // розкошування 482
 убожество ↔ достаток // розкошування 482
 убогство ↔ достатки 23
 увечері ↔ вранці // рано // ранком // зранку, шовечора ↔ щоранку 76
 узагальнювати ↔ деталізувати 190
 укорочення ↔ продовження // подовжування 457
 укорочувати ↔ подовжувати 457

укріплювати ↔ послаблювати 224
 умертвляти ↔ оживляти 178
 умерти ↔ народитися 352
 умикатися ↔ вимикатися 103
 умирати ↔ воскресати 557
 умирати ↔ жити 178
 умирати ↔ народжуватися 352
 умілець ↔ бездара 540
 умілий ↔ бездарний 540
 уміння ↔ бездарність 540
 упертий ↔ безпомічний // недолугий // недорікуватий 349
 уповільнений ↔ моментальний // блискавичний 582
 уповільнювати ↔ поспішати // газувати 430
 упорядкований ↔ безладний // анархічний // свавільний 428
 упорядковувати ↔ захарашувати 387
 ураган ↔ вітерець 282
 ураганний ↔ легітний 282
 урвище ↔ пологість // похилість 270
 ускладненість ↔ спрощування 460
 ускладнювати ↔ спрощувати 459
 ускладнювати ↔ спрощувати 524
 успіх ↔ невдача 558
 успішний ↔ невдалий 558
 утихомирений ↔ полохливий 559
 утихомирення ↔ полохливість 559
 утихомирювати ↔ полохати 559
 утомлений ↔ бадьорий 25
 утрата (втрата) ↔ здобуток // зиск 444
 ушкоджений ↔ направлений 350
 уніільнений ↔ розвільнений 560
 уніільнювати ↔ розріджувати 560

уявний ↔ дійсний 561
 уявність ↔ дійсність 561

Ф

фальш ↔ аксіома 440
 фальш ↔ щирість 589
 фальшивий ↔ достеменний // дійсний // справжнісінький // достовірний // істинний 521
 фальшивий ↔ правдивий 589
 фальшивий ↔ правдомовний 440
 фальшивий ↔ чистосердечний 589
 фантазія ↔ билиця 78
 фізичний ↔ внутрішній // моральний // духовний // чуттєвий 307
 філантроп ↔ лиходій 155
 філантроп ↔ людиноненавистник 298
 філантропія ↔ людиноненавистництво // мізантропія 298
 філантропка ↔ мізантропка 298
 фільтрація ↔ забруднення 385
 фільтрувати ↔ забруднювати 385
 фініш ↔ старт 436
 фінішувати ↔ стартувати 437
 фронт ↔ тил 562
 фронтовий ↔ тиловий 562
 фронтовик ↔ тиловик 562
 фундамент ↔ дах 138

Х

хазяйливий ↔ безгосподарний 563
 хазяйновитий ↔ безгосподарний 563

- хазяйновитість ↔ безгосподарність 563
 халабуда ↔ палата 391
 халупа ↔ палата 391
 халупа ↔ палац 391
 хаос ↔ порядок 428
 хаотичний ↔ послідовний 429
 хаотичність ↔ послідовність 429
 хапати ↔ віддавати 49
 хвалений ↔ осудливий // огуджений // ганебний 565
 хвалити ↔ висміювати 564
 хвалити ↔ грубіянити // лихословити 132
 хвалити ↔ гудити 565
 хвалити ↔ картати // корити // ганьбити // дорікати 565
 хвалити ↔ кобенити // коренити // цабанити // колоти // лаяти 567
 хвалити ↔ критикувати 566
 хвалити ↔ сварити 567
 хвалитися ↔ козирияти 568
 хвалитися ↔ принижуватися 568
 хвальба ↔ критика 566
 хвальба ↔ огуда // осуд // насмішка // ганьба 565
 хвалько ↔ критикан 566
 хвилина ↔ тривалість 321
 хвилювання ↔ спокій 518
 хвилювати ↔ заспокоювати 206
 хворіти ↔ здоровшати 218
 хворенький ↔ здоровенький 218
 хворий ↔ здоровий 218
 хворіти ↔ воскресати 557
 хворіти ↔ здужати 218
 хворіти ↔ одужувати 374
 хвороба ↔ здоров'я 218
 хвостатий ↔ куций 158
 хижа ↔ палата 391
 хижина ↔ палата 391
 хиріти ↔ міцніти 374
 хист ↔ бездарність 540
 хитрий ↔ благородний // моральний // совісний 573
 хитрий ↔ ширий // відкритий 589
 хитрість ↔ щирість 589
 хитро ↔ щиро 589
 хитрувати ↔ бути щирим // відкритим 589
 хихикати ↔ голосити // заводити 412
 хіхикати ↔ голосити // заводити 412
 хлинути ↔ дошити // крапати // крапотіти 258
 ховання ↔ знаходження 227
 ховання ↔ показ // демонстрація 425
 ховати ↔ знаходити 227
 ховатися ↔ виділятися 569
 холод ↔ спека 515
 холоднішати ↔ гарячішати 117
 холоднеча ↔ гарячність 117
 холоднеча ↔ спекота 515
 холодний ↔ гарячий 117
 холодний ↔ теплий 117
 холодний ↔ теплий // лагідний 117
 холодно ↔ гаряче 117
 холоднуватий ↔ спекотливий // спекотний 515
 холонути ↔ жаріти // жажіти 117
 хоробливий ↔ здоровий 218
 хоробрість ↔ боязнь 48
 хоробро ↔ боязливо 48

хоронитель ↔ чорт // біс // дідько // диявол // луципер // демон // куций // пекельник 11
 хороший ↔ недобрий // злющий 151
 хотіння ↔ неохота 26
 худенький ↔ товстенький 551
 худий ↔ товстий 551
 худнення ↔ товстіння 552
 худнути ↔ повніти // поправлятися // товстіти // гладшати 552
 худнути ↔ товстіти 552
 худорлявий ↔ гладкий // вгодований // повний // жирний // круглий // опасистий // коробчастий 551
 хурделиця ↔ погода 421
 хуртеча ↔ погода 421
 хуртовина ↔ погода 421

Ц

цабанити ↔ хвалити 567
 цвіт ↔ погань 260
 цвітіння ↔ відцвітання 487
 цікавий ↔ апатичний 162
 цілий ↔ принижуватися 568
 цілісний ↔ поодинокий 570
 цілісність ↔ шматок // клапоть // частина 570
 цілісно ↔ поодинокі 570
 цілість ↔ шматок // клапоть // частина 570
 цілковитий ↔ неповний 419
 цінний ↔ недорогий 163
 цінність ↔ непотріб 571

Ч

чарівний ↔ мерзенний // огидний // гидкий 116
 частий ↔ рідкий 572
 частина ↔ цілість // цілісність // комплекс 570
 частковий ↔ вичерпний 419
 частковий ↔ загальний 190
 чванитися ↔ принижуватися 568
 чванливий ↔ скромний 55
 чемний ↔ невихований 60
 чемність ↔ нечемність 60
 чепурний ↔ нечупарний // неакуратний // недбалий 170
 чернетка ↔ чистовик 577
 чернетковий ↔ чистовий 577
 чесати ↔ скуйовджувати // кошлати // кошлатити // кудовчити // куйовдити // колошматити // кудлитися 447
 чесний ↔ підлий 573
 чесність ↔ брехливість // підлість // лицемірство // крутість // шахрайство // ошуканство // лукавство 574
 чесність ↔ підлість 573
 чесно ↔ підло 573
 честь ↔ безчестя // ганьба 573
 чималий ↔ незначний 65
 чинити ↔ байдикувати // кейфувати 443
 численний ↔ малочисленний 21
 численний ↔ нечисленний 575
 чистий ↔ брудний 576
 чистий ↔ мутний // мутнуватий 458

- чистити ↔ бруднити 576
 чисто ↔ брудно 576
 чистовий ↔ чернетковий 577
 чистовик ↔ чернетка 577
 чистовик ↔ чорновик // бру-
 льйон 577
 чистосердечний ↔ фальшивий
 589
 чистосердечний ↔ прихова-
 ний // маскований 92
 чистосердечний ↔ скритний 92
 чистота ↔ бруд 576
 чільний ↔ другорядний 383
 чіпляння ↔ відпадиння 579
 чіпляти ↔ відривати 578
 чіплятися ↔ відпадати 579
 чіткий ↔ розпливчастий 580
 чоловік ↔ людоїд // недолю-
 док // звір // собака 297
 чорніти ↔ біліти 38
 чорнітися ↔ білітися 38
 чорнішати ↔ білішати 38
 чорненський ↔ біленький 38
 чорний ↔ білий 38
 чорнити ↔ білити 38
 чорно ↔ біло 38
 чорновик ↔ чистовик 577
 чорнота ↔ білизна // білина //
 білість 38
 чорнявий ↔ білявий 38
 чорт ↔ ангел 11
 чорт ↔ хоронитель // янгол 11
 чудовий ↔ огидний 116
 чужениця ↔ батьківщина //
 вітчизна 30
 чужий ↔ кривний // кривний
 // свій 477
 чужий ↔ любий // миловид-
 ний 313
 чужий ↔ рідний 477
 чужина ↔ батьківщина // віт-
 чизна 30
 чужинницький ↔ кривний //
 кривний // свій 477
 чужинний ↔ кривний // крив-
 ний // свій 477
 чужинний ↔ рідний 477
 чужинський ↔ рідний 477
 чужісінський ↔ ріднесенький 477
 чуйний ↔ глухий 123
 чуйний ↔ апатичний 28
 чуйність ↔ глухота 123
 чулий ↔ апатичний 28
 чутливий ↔ байдужий 28
 чуттєвий ↔ фізичний // речо-
 вий // предметний // ма-
 теріальний 307

Ш

- шана ↔ зневага // презирство
 // погорда 416
 шанування ↔ зневага // пре-
 зирство // погорда 416
 шарахатися ↔ наблизитися //
 линути 343
 шати ↔ лахміття 581
 шахрайство ↔ чесність // бла-
 городство 574
 швидкий ↔ повільний 582
 швидкість ↔ повільність //
 млявість 582
 шедевр ↔ макулатура 583
 шерехатий ↔ гладкий 121
 шерехувато ↔ гладко 121
 шершавий ↔ гладкий 121
 шершавість ↔ гладінь // гладь
 // гладкість 121

шершаво ↔ гладко 121
 ширина ↔ вузькість 584
 широкий ↔ вузький 584
 широкий ↔ тісний 548
 широко ↔ вузько 584
 широкоплечий ↔ кволий // слабенький 263
 широчінь ↔ обмеженість // клаптик 484
 шити ↔ пороти 585
 шкідливий ↔ корисний 253
 шкідливо ↔ корисно 254
 шкода ↔ вигода 253
 шкода ↔ компенсація 246
 шкода ↔ користь 253
 шкода ↔ користь 255
 шкодити ↔ допомагати 253
 шкодити ↔ користати 255
 шкодити ↔ лагодити // ладнати // ладити // корегувати // коректувати 350
 шкодити ↔ направляти // налагоджувати 350
 шматок ↔ цілість // цілісність // комплекс 570
 шорсткий ↔ гладкий 121
 шорсткий ↔ ніжний // м'який // лагідний // ліричний 366
 штурм ↔ контратака 17
 штучний ↔ натуральний 452
 штучний ↔ природний 452
 штучність ↔ натуральність 452
 штучність ↔ природність 452
 штучно ↔ натурально 452
 штучно ↔ природно 452
 шум ↔ тиша 547
 шуміти ↔ стишувати 547
 шумливий ↔ тихий 547

Щ

щасливий ↔ бездольний // нещасний // тяжкий // гіркий 586
 щасливий ↔ безталанний 586
 щасливий ↔ нещасний // нещасливий 587
 щасливо ↔ гірко // тяжко 586
 щасний ↔ нещасний // нещасливий 587
 щастити ↔ нещастити 587
 щастя ↔ горе 587
 щастя ↔ біда // лихо // нещастя // бездолля // безголів'я 587
 щедрий ↔ скупий 588
 щедрість ↔ скупість 588
 щедро ↔ скупо 588
 щедрота ↔ скупість 588
 щезання ↔ виникання 438
 щезати // пропадати ↔ виникати 438
 щирий ↔ нещирий 589
 щирий ↔ криводушний // хитрий // лукавий // косий 589
 щирість ↔ криводушність 589
 щирість ↔ фальш // хитрість // лукавство // підступність 589
 щирість ↔ нещирість 589
 щиро ↔ нещиро // підступно // хитро 589
 щиросердий ↔ нещирий 589
 щілинний ↔ щільний 590
 щільний ↔ щілинний 590
 щоранку ↔ щовечора 76
 шулитися ↔ розпрямлятися // розпростуватися 532

Ю

юність ↔ старість 527

Я

явний ↔ потайний // при-
таєний 538

явний ↔ таємний 538

явність ↔ таємність 538

явно ↔ нишком 365

явно ↔ таємно 538

як-небудь ↔ значно 228

як-небудь ↔ надзвичайно
// винятково // особливо
346янгол ↔ чорт // біс // дідько //
диявол // лущипер // демон
// куций // пекельник 11

ярмо ↔ свобода 106

ясний ↔ незрозумілий 233

ясний ↔ темний 591

ясність ↔ темнота 591

ясно ↔ темно 591

АНТОНІМІЯ МОРФЕМ

Антонімію морфем можна спостерігати при різних способах утворення слів: префіксальному, префіксально-суфіксальному, суфіксальному і при словоскладанні.

Наведені нижче компоненти частин окремих слів, виявляючи семантичну протилежність між собою, одночасно впливають на семантику цілого слова і виражають його антонімічність.

Нижче подані пари префіксів, суфіксів та частин складних слів, які між собою бувають антонімічні.

АНТОНІМІЯ ПРЕФІКСАЛЬНИХ МОРФЕМ

Антонімія префіксальних морфем зумовлена в основному і значною мірою семантикою коренів.

У цій частині словника подано за алфавітом префіксальні морфем, які можуть вступати в антонімічні відношення. Словникова стаття антонімічних префіксів розробляється в тому місці, де за алфавітом стоїть перший антонімічний компонент пари. При кожній парі ставиться порядковий номер. Той компонент антонімічної пари, який є другим у парі, також наводиться за абеткою, але він не позначається цифрою, а лише з позначкою *див.* відсилається до тієї словникової статті, у якій він розглянутий:

на- див.10. *від-* ↔ *на-*

Префікси, що вступають в антонімічні зв'язки з компонентами складних слів, розглядаються у підрозділі словника «Антонімічні компоненти складних слів».

На самому початку розділу подано ті префікси, які виступають у словах, антонімічних з однокореневими безпрефіксальними словами. Відсутність такого антонімічного префікса позначається $\emptyset$.

Для ілюстрації антонімії префіксальних морфем використовуються здебільшого однокореневі слова.

Отже, кожна словникова стаття цієї частини книжки розроблена за такою схемою:

1. Порядковий номер антонімічної пари;
2. Назва антонімічної пари;
3. Значення антонімічних морфем;
4. Приклади.

- $\emptyset$ див. 1. *a-* $\leftrightarrow$ $\emptyset$
- $\emptyset$ див. 2. *анти-* $\leftrightarrow$ $\emptyset$
- $\emptyset$ див. 4. *без-* $\leftrightarrow$ $\emptyset$
- $\emptyset$ див. 16. *диз-* $\leftrightarrow$ $\emptyset$
- $\emptyset$ див. 23. *ім-* $\leftrightarrow$ $\emptyset$
- $\emptyset$ див. 25. *контр-* $\leftrightarrow$ $\emptyset$
- $\emptyset$ див. 29. *над-* $\leftrightarrow$ $\emptyset$
- $\emptyset$ див. 31. *не-* $\leftrightarrow$ $\emptyset$
- $\emptyset$ див. 42. *ре-* $\leftrightarrow$ $\emptyset$

1. *A-(ан)* $\leftrightarrow$ $\emptyset$

Іншомовний префікс *Безпрефіксна основа.*
іменників, прикметників, дієслів; вказує на заперечення.

Агенезія $\leftrightarrow$ *генезис*, *агностик* $\leftrightarrow$ *гностик*, *агностицизм* $\leftrightarrow$ *гностицизм*, *агностичний* $\leftrightarrow$ *гностичний*, *агранулоцити* $\leftrightarrow$ *гранулоцити*, *акалькуляція* $\leftrightarrow$ *калькуляція*, *алейкемія* $\leftrightarrow$ *лейкемія*, *аморалізм* $\leftrightarrow$ *моралізм*, *аморальний* $\leftrightarrow$ *моральний*, *ангармонічний* $\leftrightarrow$ *гармонічний*, *анормальний* $\leftrightarrow$ *нормальний*.

2. *анти-* ↔ ∅

Іншомовний префікс іменників, прикметників; є синонімом префікса *проти-*. Безпрефіксна основа.

*Анти*бактеріальний ↔ бактеріальний, *анти*вітаміни ↔ вітаміни, *анти*біотики ↔ біотики, *анти*гени ↔ гени, *анти*гігієнічний ↔ гігієнічний, *анти*гуманізм ↔ гуманізм, *анти*демократичний ↔ демократичний, *анти*детонатор ↔ детонатор, *анти*диз'юнкція ↔ диз'юнкція, *анти*електрон ↔ електрон, *анти*інтелектуалізм ↔ інтелектуалізм, *анти*клерикальний ↔ клерикальний, *анти*клерикалізм ↔ клерикалізм.

3. *анти-* ↔ *про-*

Іншомовний префікс іменників, прикметників; є синонімом префікса *проти-*. Іншомовний префікс іменників, прикметників; означає — в інтересах, на боці, для.

*Анти*вітаміни ↔ *про*вітаміни, *анти*консервативний ↔ *про*консервативний, *анти*клерикальний ↔ *про*клерикальний, *анти*фашистський ↔ *про*фашистський, *анти*колоніальний ↔ *про*колоніальний.

4. *без-*(*безо-*) ↔ ∅

Префікс іменників, прикметників; вказує на відсутність, заперечення чогось. Безпрефіксна основа.

*Без*антенний ↔ антенний, *без*апеляційний ↔ апеляційний, *без*афіксний ↔ афіксний, *без*батарейний ↔ батарейний, *без*білетний ↔ білетний, *без*бородий ↔ бородатий, *без*буржуазність ↔ буржуазність, *без*волля ↔ воля, *без*кровний ↔ кровний, *без*контрольний ↔ контрольність, *без*культурний ↔ культурний.

5. *в-*(*уві-*, *вві-*, *у-*) ↔ *ви-*

Префікс іменників, дієслів; вказує на направленість в середину чого-н.

Префікс іменників, дієслів; вказує на протилежний напрямок руху або звільнення від чого-н.

Вбивати ↔ *вбивати*, *вбігти* ↔ *вибігти*, *увезти* ↔ *вивезти*, *увезення* ↔ *вивезення*, *вігнати* ↔ *вигнати*, *ввімкнути* // *увімкнути* ↔ *вимкнути*, *ввіходити* // *увіходити* ↔ *виходити*, *вхід* ↔ *вихід*.

ви- див. 5. *в-* ↔ *ви-*

6. *ви* ↔ *з-(с-)*

Префікс іменників, дієслів; вказує на напрямок руху на верх чогось.

Префікс іменників, дієслів; вказує на протилежний напрямок руху вниз.

Виїздити ↔ *з'їздити*, *виїхати* ↔ *з'їхати*, *викотити* ↔ *скотити*, *викочування* ↔ *скочування*, *викочувати* ↔ *скочувати*, *вилізання* ↔ *злізання*, *вилізти* ↔ *злізти*.

7. *ви-* ↔ *за-*

Префікс іменників, дієслів; вказує на рух із середини чогось.

Префікс іменників, дієслів; вказує на рух до середини чогось.

Вбивати (із чогось) ↔ *забивати* (у щось), *вбивання* ↔ *забивання*, *вибрести* ↔ *забрести*, *вигвинтити* ↔ *загвинтити*, *викрутити* ↔ *закрутити*.

8. *від-* (*віді-*) ↔ *до-* (*ді-*)

Префікс іменників, дієслів; вказує на віддалення.

Префікс іменників, дієслів; вказує на приближення.

Відійти ↔ *дійти*, *від'їхати* ↔ *доїхати*, *відіпхати* ↔ *допхати*, *відтягнути* ↔ *дотягнути*, *відтягання* ↔ *дотягання*.

9. *від-(віді-)* ↔ *за-*

Префікс іменників, дієслів; вказує на відокремлення чогось.

Префікс іменників, дієслів; вказує на прилучення до чогось.

Відгвинтити ↔ *загвинтити*, *відгвинчування* ↔ *загвинчування*, *відгвинчувати* ↔ *загвинчувати*, *відгрібати* ↔ *загрібати*, *відімкнути* ↔ *замкнути*, *відімкнутися* ↔ *замкнутися*, *відколупати* ↔ *заколупати*.

10. *від-* ↔ *на-*

Префікс іменників, дієслів; вказує на зняття чогось.

Префікс іменників, дієслів; вказує на рух, накривання чогось.

Відкривання ↔ *накривання*, *відкривати* ↔ *накривати*, *відклеювати* ↔ *наклеювати*, *відклеювання* ↔ *наклеювання*.

11. *від-(віді-)* ↔ *під-(піді-)*

Префікс іменників, дієслів; вказує на віддалення від чогось.

Префікс іменників, дієслів; вказує на приближення чогось.

Відбігати ↔ *підбігати*, *відбігти* ↔ *підбігти*, *відійти* ↔ *підійти*, *відлазити* ↔ *підлазити*, *відходити* ↔ *підходити*.

12. *від-* ↔ *при-*

Префікс іменників, дієслів; вказує на віддалення чогось.

Префікс іменників, дієслів; вказує на наближення до чогось.

Відгвинтити ↔ *пригвинтити*, *відгвинчування* ↔ *пригвинчування*, *відгвинчувати* ↔ *пригвинчувати*, *відкривати* ↔ *прикривати*.

13. *воз-* ↔ *роз-*

Префікс іменників, дієслів, прикметників; вказує на згуртування.

Префікс іменників, прикметників, дієслів; вказує на відокремлення.

*Воз'*єднаний ↔ *роз'*єднаний, *возз'*єднання ↔ *роз'*єднання, *возз'*єднати ↔ *роз'*єднати, *возз'*єднатися ↔ *роз'*єднатися, *возз'*єднувати ↔ *роз'*єднувати.

14. *гіпер-* ↔ *гіпо-*

Іншомовний префікс іменників, прикметників; вказує на підвищення, надмірність.

Іншомовний префікс іменників, прикметників; вказує на зниження, нестачу.

*Гіпер*вітаміноз ↔ *гіпо*вітаміноз, *гіпер*динамія ↔ *гіпо*динамія, *гіпер*кінез ↔ *гіпо*кінез, *гіпер*морфоз ↔ *гіпоморфоз*, *гіпер*плазія ↔ *гіпо*плазія, *гіпер*секреція ↔ *гіпо*секреція, *гіпер*тонічний ↔ *гіпо*тонічний, *гіпер*тонія ↔ *гіпо*тонія, *гіпер*трофія ↔ *гіпо*трофія.

гіпо- див. 14. *гіпер-* ↔ *гіпо-*

15. *де-* ↔ *ре-*

Іншомовний префікс іменників, прикметників, дієслів; вказує на припинення, усунення чогось.

Іншомовний префікс іменників, дієслів; означає зворотну або повторну дію.

*Деваль*вація ↔ *реваль*вація, *дегенерат* ↔ *регенерат*, *дегенеративний* ↔ *регенеративний*, *дегенерація* ↔ *регенерація*, *дегенерувати* ↔ *регенерувати*.

16. *диз-*(*дис-*) ↔ ∅

Іншомовний префікс іменників, прикметників; вказує на порушення, поділ, розлад.

Безпрефіксний корінь.

Дисгармонія ↔ гармонія, *дисгармонічний* ↔ гармонічний, *дизасоціація* ↔ асоціація.

до- див. 8. *від-* ↔ *до-*

17. *до-* ↔ *після-*

Префікс прикметників, вказує на значення «який передує чомусь».

Префікс прикметників, вказує на значення «який відбувається після попереднього».

Досоціалістичний ↔ *післясоціалістичний*, *дореволюційний* ↔ *післяреволюційний*, *дореформний* ↔ *післяреформний*, *довоєнний* ↔ *післявоєнний*.

18. *до-* ↔ *по-*

Префікс прикметників, вказує на значення «який передує чомусь».

Префікс прикметників, вказує на значення «який відбувається після попереднього».

Добуржуазний ↔ *побуржуазний*, *довоєнний* ↔ *повоєнний*, *дореволюційний* ↔ *пореволюційний*, *дореформний* ↔ *пореформний*.

екс- див. 24. *ім-* ↔ *екс-*

19. *екстра-* ↔ *не-*

Префікс іменників, прикметників; вказує на винятковість, небувалість.

Префікс іменників, прикметників; вказує на заперечення.

Екстраактивність ↔ *неактивність*, *екстрамодний* ↔ *немодний*.

з- див. 6. *ви-* ↔ *з-*

з- див. 26. *на-* ↔ *з-*

20. *з-* ↔ *роз-*

Префікс дієслів; вказує на напрямок руху.

Префікс дієслів; вказує на значення «розширити в просторі».

Зводити ↔ *розводити*, злучити ↔ *розлучити*, зсувати ↔ *розсувати*.

за- див. 7. *ви-* ↔ *за-*

за- див. 9. *від-* ↔ *за-*

21. *за-* ↔ *перед-*

Префікс іменників; вказує на значення «місце перебування за межами чогось».

Префікс іменників; вказує на значення «перебування перед чимсь».

Загір'я ↔ *передгір'я*, *запілля* ↔ *передпілля*.

22. *за-* ↔ *роз-*

Префікс дієслів; вказує на напрямок руху.

Префікс дієслів; вказує на зворотний напрямок руху.

Завинути ↔ *розвинути*, *загорнути* ↔ *розгорнути*, *закрутити* ↔ *розкрутити*, *заправити* ↔ *розправити*.

23. *ім-* (ін-) ↔ ∅

Іншомовний префікс іменників, прикметників; вказує на заперечення, відсутність чогось.

Безпрефіксні основи.

Імплантація ↔ *плантація*, *інадаптація* ↔ *адаптація*, *інваріантний* ↔ *варіантний*.

24. *ім-* ↔ *екс-*

Іншомовний префікс іменників, прикметників; вказує на проникнення кудись.

Іншомовний префікс іменників, прикметників; вказує на вихід з чогось.

Імпорт ↔ *експорт*, *імпортний* ↔ *експортний*.

25. *контр-*(*контра-*) ↔ ∅

Іншомовний префікс Безпрефіксні основи.
іменників, прикметників, дієслів; є синонімом префікса *проти-*.

Контратака ↔ атака, *контратакувати* ↔ атакувати,
контрреволюція ↔ революція, *контрреволюцій-*
ний ↔ революційний.

на- див. 10. *від-* ↔ *на-*

26. *на-* ↔ *з-*(*с-*)

Префікс дієслів; вказує на додатковість чогось. Префікс дієслів; вказує на зменшення чогось.

Навантажити ↔ *звантажити*, *навантажувати* ↔
звантажувати, *натягати* ↔ *стягати*, *натягнення* ↔
стягнення.

27. *на-* ↔ *під-*

Префікс прикметників; вказує на значення «знаходиться зверху». Префікс прикметників; вказує на значення «знаходиться нижче».

Наземний ↔ *підземний*, *нашкірний* ↔ *підшкірний*,
настільний ↔ *підстільний*.

28. *на-* ↔ *роз-*

Префікс дієслів; вказує на додатковість чогось. Префікс дієслів; вказує на зменшення чогось.

Навантажити ↔ *розвантажити*, *накладати* ↔ *розкладати*,
насіпати ↔ *розсіпати*.

29. *над-* ↔ ∅

Префікс іменників, прикметників; вказує на збільшення чогось. Безпрефіксні основи.

Надгортанний ↔ *гортанний*, *надземний* ↔ *земний*,
надпотужний ↔ *потужний*, *надпотужність* ↔ *потуж-*
ність, *надхмарний* ↔ *хмарний*, *надхмар'я* ↔ *хмари*.

30. над- ↔ під-

Префікс прикметників; вказує на значення «який перебуває зверху чогось, перед чимсь».	Префікс прикметників; вказує на значення «який перебуває знизу чогось, перед чимсь».
--	---

Підвесловий ↔ *надвесловий*, *підвечірній* ↔ *надвечірній*, *підвіконний* ↔ *надвіконний*, *підводний* ↔ *надводний*.

31. не- ↔ ∅

Префікс іменників, при- кметників; вказує на за- перечення.	Безпрефіксні основи.
---	----------------------

Неволя ↔ *воля*, *недоля* ↔ *доля*, *незатишний* ↔ *затишний*, *незнайомий* ↔ *знайомий*.

не- див. 19. *екстра-* ↔ *не-*

32. недо- ↔ об-

Префікс іменників, при- кметників, дієслів; вказує на недостачу, недокін- чення чогось.	Префікс іменників, при- кметників, дієслів; вказує на перевершення чогось, на дію кругом.
--	--

Недов'язаний ↔ *обв'язаний*, *недов'язати* ↔ *обв'язати*, *недов'язування* ↔ *обв'язування*, *недогодований* ↔ *обгодований*, *недогодувати* ↔ *обгодувати*, *недогодування* ↔ *обгодування*.

33. недо- ↔ пере-

Префікс іменників, діє- слів; вказує на недовер- шення чогось.	Префікс дієслів; вказує на перебільшення чо- гось.
--	--

Недобрати ↔ *перебрати*, *недобудити* ↔ *перебудити*,

*недо*важування ↔ *пере*важування, *недо*важувати ↔ *пере*важувати.

34. *недо-* ↔ *про-*

Префікс іменників, прикметників, дієслів; вказує на недовершення чогось.

Префікс іменників, прикметників, дієслів; вказує на завершення чогось.

*Нед*оборознити ↔ *пр*оборознити, *недо*гнилий ↔ *пр*огнилий, *недо*варювання ↔ *пр*оварювання.

об- див. 32. *недо-* ↔ *об-*

35. *о-* (*об-*, *обі-*) ↔ *роз-* (*розі-*)

Префікс дієслів; вказує на дію навколо чогось.

Префікс дієслів; вказує на значення «поширити в просторі».

*Об*ігнути ↔ *роз*ігнути, *об*кутати ↔ *роз*кутати, *об*городжувати ↔ *роз*городжувати, *об*'єднувати ↔ *роз*'єднувати, *об*мотувати ↔ *роз*мотувати, *огор*нути ↔ *роз*горнути.

пере- див. 33. *недо-* ↔ *пере-*

перед- див. 21. *за-* ↔ *перед-*

36. *перед-* (*передо-*) ↔ *після-*

Префікс іменників, прикметників; вказує на значення «який передеує чомусь».

Префікс іменників, прикметників; вказує на значення «який іде за чимсь».

*Перед*воєнний ↔ *після*воєнний, *перед*грозовий ↔ *після*грозовий, *перед*дія ↔ *після*дія, *перед*з'їздівський ↔ *після*з'їздівський, *перед*льодовиковий ↔ *після*льодовиковий, *перед*мова ↔ *після*мова, *перед*обідній ↔ *після*обідній, *перед*операційний ↔ *після*операційний, *перед*революційний ↔ *після*революційний.

37. *перед-* ↔ *пост-*

Префікс прикметників;
вказує на значення «який
передує чомусь».

Іншомовний префікс;
вказує на значення «який
іде за чимось».

Передінфарктний ↔ *постінфарктний*, *передембріо-
нальний* ↔ *постембріональний*.

під- див. 11. *від-* ↔ *під-*

під- див. 27. *на-* ↔ *під-*

під- див. 30. *над-* ↔ *під-*

після- див. 17. *до-* ↔ *після-*

після- див. 36. *перед-* ↔ *після-*

по- див. 18. *до-* ↔ *по-*

38. *по-* ↔ *роз-*

Префікс дієслів; вказує
на рух в якомусь напрям-
ку з метою доповнити
щось.

Префікс дієслів; вказує
на протилежну дію.

Повантажений ↔ *розвантажений*, *повантажити* ↔
розвантажити, *повивання* ↔ *розвивання*, *повивати* ↔
розвивати.

39. *понад-* ↔ *попід-*

Префікс прикметників,
дієслів; вказує на значення
«який перебуває зверху», і
префікс дієслів, який вка-
зує на дію зверху.

Префікс прикметників,
дієслів; вказує на значен-
ня «який перебуває зни-
зу», і дієслів, який вказує
на дію знизу.

Понадводний ↔ *попідводний*, *понадгризати* ↔ *по-
підгризати*, *понадпилювати* ↔ *попідпилювати*, *понад-
тісувати* ↔ *попідтісувати*, *понадхмарний* ↔ *попід-
хмарний*.

попід- див. 39. *понад-* ↔ *попід-*

пост- див. 37. *перед-* ↔ *пост-*

пост- див. 40. *пре-* ↔ *пост-*

40. *пре-* ↔ *пост-*

Іншомовний префікс іменників, прикметників; вказує на передування.

Іншомовний префікс іменників, прикметників; вказує на наступність.

Препозиційний ↔ *постпозиційний*, *препозиція* ↔ *постпозиція*, *префікси* ↔ *постфікси*.

при- див. 12. *від-* ↔ *при-*

41. *при-* ↔ *у-*

Префікс іменників, прикметників, дієслів; вказує на збільшення.

Префікс іменників, прикметників, дієслів; вказує на зменшення.

Прибувати ↔ *убувати*, *прибути* ↔ *убути*, *прибулий* ↔ *убулий*, *прибуток* ↔ *убуток*.

про- див. 3. *анти-* ↔ *про-*

про- див. 34. *недо-* ↔ *про-*

42. *ре-* ↔ ∅

Іншомовний префікс іменників, прикметників; вказує на зворотність.

Безпрефіксна основа.

Реабсорбація ↔ *абсорбація*, *реагент* ↔ *агент*, *реакліматизація* ↔ *акліматизація*, *реактивність* ↔ *активність*.

ре- див. 15. *де-* ↔ *ре-*

роз- див. 13. *воз-* ↔ *роз-*

роз- див. 20. *з-* ↔ *роз-*

роз- див. 22. *за-* ↔ *роз-*

роз- див. 28. *на-* ↔ *роз-*

роз- див. 35. *об-* ↔ *роз-*

роз- див. 38. *по-* ↔ *роз-*

у- див. 41. *при-* ↔ *у-*

АНТОНІМІЯ СУФІКСАЛЬНИХ МОРФЕМ

Про антонімію суфіксів можна говорити дуже умовно. Суфікси, крім семантичних виявів, можуть ще вказувати на більшу або меншу інтенсивність якості, яка залежно від контексту виявляється з різною силою і яку чітко розмежувати не завжди вдається. Саме тому яскравість антонімічних відношень суфіксальних пар може мінятися.

Усі суфіксальні морфемі, які вступають в антонімічні зв'язки, розміщені в алфавітному порядку. Кожна із наведених пар нумерована. Словникові статті розробляються біля того антонімічного компонента пари, який стоїть першим. Другий компонент пари ставиться за алфавітом на відповідному місці без цифри і відсилається до відповідної словникової статті, як і префіксальні компоненти.

Кожна словникова стаття у цій частині книжки розроблена за такою схемою:

1. Порядковий номер антонімічної пари суфіксів;
2. Назва антонімічної пари;
3. Значення антонімічних морфем;
4. Приклади.

-*езн*- див. 1. -*еньк*- ↔ -*езн*- (-*елезн*-)

-*езн*- див. 4. -*есеньк*- ↔ -*езн*-

-*езн*- див. 12. -*ісіньк*- ↔ -*езн*-

1. -*еньк*- ↔ -*езн*- (-*елезн*-)

Суфікс прикметників; виражає значення зменшення, пестливості, навіть у прикметниках, що своєю

кореневою семантикою виражають значення збільшення.

Суфікс якісних прикметників; вказує на великі розміри.

Грубенький ↔ грубезний, величенький ↔ величезний, довгенький ↔ довжелезний, товстенький ↔ товстелезний.

2. -еньк- (-оньк-) ↔ -ищ-

Суфікс іменників чоловічого, жіночого родів; вказує на здрібнілість.

Суфікс іменників чоловічого та жіночого родів; вказує на згрубілість.

Козаченько ↔ козачище, дівчинонька ↔ дівчище.

3. -еньк- ↔ -юг-

Суфікс іменників чоловічого роду; вказує на здрібнілість.

Суфікс іменників чоловічого роду; вказує на згубілу оцінку.

Козаченько ↔ козарлюга, паниченько ↔ панюга.

4. -есеньк- ↔ -езн-

Суфікс якісних прикметників; вказує на здрібнілість.

Суфікс якісних прикметників; вказує на збільшення.

Довгесенький ↔ довжезний, старесенький ↔ старезний, товстенький ↔ товстезний.

5. -ець- ↔ -ищ-

Суфікс іменників чоловічого роду; вказує на здрібнілість.

Суфікс іменників чоловічого роду; вказує на згрубілість.

Вітерець ↔ вітрище, морозець ↔ морозище.

6. -ець- ↔ -юк-

Суфікс іменників чоловічого роду, вказує на здрібнілість.

Суфікс іменників жіночого роду, вказує на згрубілість.

Камінець ↔ каменяка.

7. *-ик-* ↔ *-ищ-*

Суфікс іменників чоловічого роду, вказує на здрібнілість.

Суфікс іменників чоловічого роду, вказує на згрубілість.

Гарбузик ↔ гарбузище, козлик ↔ козлище, котик ↔ котище, лобик ↔ лобище, хвостик ↔ хвостище.

8. *-ик-* ↔ *-юг-*

Суфікс іменників чоловічого роду, вказує на здрібнілість.

Суфікс іменників чоловічого роду, вказує на згрубілість.

Котик ↔ котюга.

9. *-ик-* ↔ *-яг-*

Суфікс іменників чоловічого роду, вказує на здрібнілість.

Суфікс іменників чоловічого роду, вказує на згрубілість.

Хвостик ↔ хвостяга.

10. *-инк-* ↔ *-ищ-*

Суфікс іменників жіночого роду, вказує на здрібнілість.

Суфікс іменників жіночого роду, вказує на згрубілість.

Дівчинка ↔ дівчище.

11. *-ичк-* ↔ *-ищ-*

Суфікс іменників жіночого роду, виражає здрібнілість.

Суфікс іменників жіночого роду, вказує на згрубілість.

Вербичка ↔ вербище.

-ищ- див. 2. *-еньк-* (*-оньк-*) ↔ *-ищ-*

-ищ- див. 5. *-ець-* ↔ *-ищ-*

-ищ- див. 7. *-ик-* ↔ *-ищ-*

-ищ- див. 10. *-инк-* ↔ *-ищ-*

- ищ- див. 11. -ичк- ↔ -ищ-
 -ищ- див. 13. -к- ↔ -ищ-
 -ищ- див. 14. -ок- ↔ -ищ-
 -ищ- див. 15. -оньк- ↔ -ищ-
 -ищ- див. 16. -очок- ↔ -ищ-

12. -ісіньк- ↔ -езн-
 (пор. 4. -есеньк-)

Суфікс якісних прикметників, займенників; вказує на здрібнілість.

Суфікс якісних прикметників, займенників; вказує на збільшення.

Отакісінький ↔ отакезний, товстісінький ↔ товстезний.

13. -к- ↔ -ищ-

Суфікс іменників жіночого роду, вказує на здрібнілість.

Суфікс іменників жіночого роду, вказує на згрубілість.

Бабка ↔ бабище, борідка ↔ бородище, мітелка ↔ мітлище, ручка ↔ ручище, хмарка ↔ хмарище, ямка ↔ ямище.

14. -ок- ↔ -ищ-

Суфікс іменників чоловічого роду, вказує на здрібнілість.

Суфікс іменників чоловічого роду, вказує на згрубілість.

Валок ↔ валище, візок ↔ возище, дубок ↔ дубище, пеньок ↔ пнище, піріжок ↔ піріжище.

15. -оньк- ↔ -ищ-

Суфікс іменників жіночого роду, вказує на здрібнілість.

Суфікс іменників жіночого роду, вказує на згрубілість.

Голівонька ↔ головище, губонька ↔ губище.

16. *-очок-* (пор. 14. *-ок-*) ↔ *-ищ-*

Суфікс іменників чоловічого роду, вказує на здрібнілість.

Суфікс іменників чоловічого роду, вказує на згрубнілість.

Дубочок ↔ *дубище*.

-юг- див. 3. *-еньк-* ↔ *-юг-*

-юг- див. 8. *-ик-* ↔ *-юг-*

-юк- див. 6. *-ець-* ↔ *-юк-*

-яг- див. 9. *-ик-* ↔ *-яг-*

АНТОНІМІЯ КОМПОНЕНТІВ СКЛАДНИХ СЛІВ

У цьому підрозділі наведено компоненти складних слів, у яких часто виявляється антонімічність цілого слова.

Усі компоненти, спаровані з антонімічними відповідниками, наведені в алфавітному порядку. Виклад словникової статті дається біля того компонента, що стоїть першим за алфавітом. Компоненти такої антонімічної пари, що розташовані на другому місці, також ставляться в реєстр за алфавітом і відсилаються до тих, біля яких є словникова стаття.

Антонімічні пари цієї частини, як і в попередніх підрозділах, пронумеровані. При компонентах, які відсилаються, вказуються номер і заголовок тієї пари, до якої відсилається даний антонім.

Кожна словникова стаття розроблена за такою схемою:

1. Порядковий номер антонімічної пари;
2. Назва антонімічної пари;
3. Приклади.

1. *Багато...* ↔ *мало...*

Багатоактивний ↔ *малоактивний*, *багатобальний* ↔ *малобальний*, *багатоводний* ↔ *маловодний*.

Багато... див. 30. *Одно...* ↔ *багато...*

Без... див. 10. *Глибоко...* ↔ *без...*

2. *Бистро...* ↔ *тихо...*

Бистроводий ↔ *тиховодий*, *бистроводний* ↔ *тиховодний*, *бистроплинний* ↔ *тихоплинний*, *бистроплинність* ↔ *тихоплинність*.

3. *Біло...* ↔ *чорно...*

Білобокий ↔ *чорнобокий*, *білобородий* ↔ *чорнобородий*, *білобровий* ↔ *чорнобровий*, *біловолосий* ↔ *чорноволосий*, *біловусий* ↔ *чорновусий*, *білоголовий* ↔ *чорноголовий*, *білогривий* ↔ *чорногривий*.

4. *Благо...* ↔ *зло...*

Благодіяння ↔ *зłodіяння*.

Блідо... див. 48. *Яскраво...* ↔ *блідо...*

Важко... див. 20. *Легко...* ↔ *важко...*

5. *Верхньо...* ↔ *нижньо...*

Верхньодніпровський ↔ *нижньодніпровський*, *верхньогубний* ↔ *нижньогубний*, *верхньодністровський* ↔ *нижньодністровський*.

6. *Високо...* ↔ *мало...*

Високоврожайний ↔ *маловрожайний*, *високоєфективний* ↔ *малоефективний*, *високоідейний* ↔ *малоідейний*, *висококультурний* ↔ *малокультурний*.

7. *Високо...* ↔ *низько...*

Високобортний ↔ *низькобортний*, *високовольтний* ↔ *низьковольтний*, *високопоставлений* ↔ *низькопоставлений*.

8. Вище... ↔ нижче...

Вищевикладений ↔ *нижчевикладений*, *вищевказаний* ↔ *нижчевказаний*, *вищезазначений* ↔ *нижчезазначений*, *вищезгаданий* ↔ *нижчезгаданий*.

Внутрі... // *внутрішньо...* див. 18. *Зовнішньо...* ↔
внутрі... // *внутрішньо...*

Внутрі... // *внутрішньо...* див. 19. *Інтер...* ↔ *внутрі...*
// *внутрішньо*

Внутрі... // *внутрішньо...* див. 25. *Між...* ↔ *внутрі...*
// *внутрішньо*

Внутрі... // *внутрішньо...* див. 37. *Поза...* ↔ *внутрі...*
// *внутрішньо*

9. Водо... ↔ сухо...

Водолюбивий ↔ *сухолюбивий*, *водостійкий* ↔ *сухостійкий*.

Вузько... див. 47. ↔ *Широко...* ↔ *вузько...*

10. Глибоко... ↔ без...

Глибокодумний ↔ *бездумний*, *глибокоідейний* ↔ *безідейний*.

11. Глибоко... ↔ мілко...

Глибоководний ↔ *мілководний*, *глибокодонний* ↔ *мілкодонний*.

12. Голосно... ↔ тихо...

Голоснозвучний ↔ *тихозвучний*.

13. Гостро... ↔ тупо...

Гострокінцевий ↔ *тупокінцевий*, *гостроконечний* ↔ *тупоконечний*.

14. Грубо... ↔ дрібно...

Грубобитий ↔ дрібнобитий, грубозернистий ↔ дрібнозернистий.

15. Густо... ↔ рідко...

Густобровий ↔ рідкобровий, густоволосий ↔ рідковолосий, густогривий ↔ рідкогривий.

16. Довго... ↔ коротко...

Довгогривий ↔ короткогривий, довгоногий ↔ коротконогий, довгорукий ↔ короткорукий, довгочасовий ↔ короткочасовий.

Дрібно... див. 14. Грубо... ↔ дрібно...

17. Дрібно... ↔ крупно...

Дрібнокаліберний ↔ крупнокаліберний.

Задньо... див. 32. Передньо... ↔ задньо...

Західно... див. 43. Східно... ↔ західно...

Зло... див. 4. Благо... ↔ зло

18. Зовнішньо... ↔ внутрі... // внутрішньо...

Зовнішньополітичний ↔ внутріполітичний // внутрішньополітичний, зовнішньоторговий ↔ внутріторговий // внутрішньоторговий.

19. Інтер... ↔ внутрі... // внутрішньо...

Інтернаціональний ↔ внутрінаціональний // внутрішньонаціональний.

Коротко... див. 16. Довго... ↔ коротко...

Криво... див. 38. Просто... ↔ криво...

Криво... див. 39. Прямо... ↔ криво...

Крупно... див. 17. Дрібно... ↔ крупно...

20. Легко... ↔ важко... // тяжко...

Легковимовний ↔ важковимовний, легковимовність ↔ важковимовність, легкодумний ↔ важкодумний, легкоатлет ↔ важкоатлет, легкопоранений ↔ важкопоранений // тяжкопоранений.

21. Легко... ↔ трудно...

Легкозасвоюваний ↔ труднозасвоюваний, легкозрозумілий ↔ труднозрозумілий, легкозрозумілість ↔ труднозрозумілість.

22. Легко... ↔ туго...

Легкоплавкий ↔ тугоплавкий, легкоплавкість ↔ тугоплавкість, легкорослий ↔ тугорослий.

23. Ліво... ↔ право...

Лівобережний ↔ правобережний, лівосторонній ↔ правосторонній, ліворадикальний ↔ праворадикальний, лівofланговий ↔ правofланговий.

24. Макро... ↔ мікро...

Макромолекула ↔ мікромолекула, макроорганізм ↔ мікроорганізм, макропористий ↔ мікропористий, макросейсмічний ↔ мікросейсмічний, макроструктура ↔ мікроструктура.

Мало... див. 1. Багато... ↔ мало...

Мало... див. 6. Високо... ↔ мало...

Мало... див. 36. Повно... ↔ мало...

Мало... див. 45. Ультра... ↔ мало...

25. Між... ↔ внутрі... // внутрішньо...

Міжзаводський ↔ внутрізаводський // внутрішньо-заводський, міжзональний ↔ внутрізональний // внутрішньозональний, міжколгоспний ↔ внутріколгоспний // внутрішньоколгоспний.

Мікро... див. 24. *Макро...* ↔ *мікро...*

Мілко... див. 11. *Глибоко...* ↔ *мілко...*

26. *Мокро...* ↔ *сухо...*

Мокроволосий ↔ *суховолосий*.

27. *Моно...* ↔ *полі...*

Монометалевий ↔ *поліметалевий*, *мономолекулярний* ↔ *полімолекулярний*, *монотеїст* ↔ *політеїст*, *монотеїзм* ↔ *політеїзм*, *монотеїстичний* ↔ *політеїстичний*.

28. *М'яко...* ↔ *твердо...*

М'якововний ↔ *твердововний*, *м'якосердий* ↔ *твердосердий*, *м'якопластичний* ↔ *твердопластичний*.

Небагато... див. 36. *Повно...* ↔ *мало...* // *небагато...*

Нижньо... див. 5. *Верхньо...* ↔ *нижньо...*

Нижче... див. 8. *Вище...* ↔ *нижче...*

Низько... див. 7. *Високо...* ↔ *низько...*

29. *Ново...* ↔ *старо...*

Новоанглійський ↔ *староанглійський*, *новогрецький* ↔ *старогрецький*, *новоіндійський* ↔ *староіндійський*.

30. *Одно...* ↔ *багато...*

Однократний ↔ *багатократний*, *односторонній* ↔ *багатосторонній*.

31. *Одно...* ↔ *різно...*

Односторонній ↔ *різносторонній*, *одночасний* ↔ *різночасний*.

32. *Передньо...* ↔ *задньо...*

Передньоязиковий ↔ *задньоязиковий*.

33. Південно... ↔ північно...

Південноросійський ↔ північноросійський.

34. Південно-західно... ↔ північно-східно...

Південно-західноукраїнський ↔ північно-східноукраїнський.

35. Південно-східно... ↔ північно-західно...

Південно-східнослов'янський ↔ північно-західнослов'янський.

Північно... див. 33. Південно... ↔ північно...

Північно-західно... див. 35. Південно-східно... ↔
північно-західно...

Північно-східно... див. 34. Південно-західно... ↔
північно-східно...

Пізно... див. 40. Рання... ↔ пізно...

Повільно... див. 46. Швидко... ↔ повільно...

36. Повно... ↔ мало...//небагато...

Повноводний ↔ маловодний // небагатоводний,
повнолітній ↔ малолітній // небагатолітній.

37. Поза... ↔ внутрі... // внутрішньо...

Позаміський ↔ внутріміський, позаспільковий ↔
внутріспільковий // внутрішньоспільковий.

Полі... див. 27. Моно... ↔ полі...

Право... див. 23. Ліво... ↔ право...

38. Просто... ↔ криво...

Простолінійний ↔ криволінійний.

39. Прямо... ↔ криво...

Прямолінійний ↔ криволінійний, пряморослий ↔ криворослий.

40. *Ранньо... ↔ пізньо...*

Ранньовесняний ↔ *пізньовесняний*, *ранньостиглий* ↔ *пізньостиглий*, *ранньостиглість* ↔ *пізньостиглість*.

41. *Рівно... ↔ різно...*

Рівновагий ↔ *різнавагий*, *рівнобедрений* ↔ *різнобедрений*, *рівнобічний* ↔ *різнобічний*, *рівноприскорений* ↔ *різноприскорений*.

Рідко... див. 15. *Густо...* ↔ *рідко...*

Різно... див. 31. *Одно...* ↔ *різно...*

Різно... див. 41. *Рівно...* ↔ *різно...*

42. *Світло... ↔ темно...*

Світловолосий ↔ *темноволосий*, *світлокосий* ↔ *темнокосий*.

Старо... див. 29. *Ново...* ↔ *старо...*

Сухо... див. 9. *Водо...* ↔ *сухо...*

Сухо... див. 26. *Мокро...* ↔ *сухо...*

43. *Східно... ↔ західно...*

Східнобережний ↔ *західнобережний*, *східноукраїнський* ↔ *західноукраїнський*.

Твердо... див. 28. *М'яко...* ↔ *твердо...*

Темно... див. 42. *Світло...* ↔ *темно...*

Темно... див. 49. *Ясно...* ↔ *темно...*

Тихо... див. 2. *Бистро...* ↔ *тихо...*

Тихо... див. 12. *Голосно...* ↔ *тихо...*

44. *Товсто... ↔ тонко...*

Товстогубий ↔ *тонкогубий*, *товстолистий* ↔ *тонколистий*.

Тонко... див. 44. *Товсто...* ↔ *тонко...*

Трудно... див. 21. *Легко...* ↔ *трудно...*

Туго... див. 22. *Легко...* ↔ *туго...*

Тупо... див. 13. *Гостро...* ↔ *тупо...*

Тяжко... див. 20. *Легко...* ↔ *важко...* // *тяжко...*

45. *Ультра...* ↔ *мало...*

Ультраакустичний ↔ *малоакустичний*, *ультрапористий* ↔ *малопористий*, *ультрапористість* ↔ *малопористість*.

Чорно... див. 3. *Біло...* ↔ *чорно...*

46. *Швидко...* ↔ *повільно...*

Швидкодіючий ↔ *повільнодіючий*, *швидкостиглий* ↔ *повільностиглий*, *швидкостиглість* ↔ *повільностиглість*, *швидкохідний* ↔ *повільнохідний*.

47. *Широко...* ↔ *вузько...*

Широкогрудий ↔ *вузькогрудий*, *широколистий* ↔ *вузьколистий*.

48. *Яскраво...* ↔ *блідо...*

Яскравожовтий ↔ *блідожовтий*.

49. *Ясно...* ↔ *темно...*

Яснобарвний ↔ *темнобарвний*, *ясновоłosий* ↔ *темновоłosий*, *яснокосий* ↔ *темнокосий*.

СИНОНІМИ КОМПОНЕНТІВ АНТОНІМІЧНИХ ПАР

Мета покажчика не лише подати синонімічні відповідники тих чи інших антонімів, а насамперед дати змогу читачеві при потребі розширити амплітуду антонімічних відношень. Крім того, у відповідній словниковій статті, на яку вказує порядковий номер, можна буде знайти й інші одиниці того чи іншого синонімічного гнізда та зближені антонімічні пари. У реєстрі на першому місці ставиться синонім, а поряд з ним — компонент заголовної антонімічної пари, з яким відповідне реєстрове слово синонімізується. Після синонімічної пари стоїть порядковий номер заголовної частини словника.

Тлумачень синонімів у реєстрі не дається, бо їх легко можна відтворити на основі тлумачень, що подані біля компонента заголовної антонімічної пари.

А

абориген // тубілець // автохтон 1

абсолютний // безвідносний 2

абсурд // абсурдність // нісенітниця // безглуздя 339

акт // дія // подія // вчинок // діяльність // робота // праця 147

активний // діяльний // енергійний // інтенсивний 7

акуратний // зібраний 8

альтруїстичний // безкорисливий 9

аморальний // неморальний // лицемірний // безличний // крутійський // підступний // хитрий // лукавий // єхидний 573

аналог // відповідність // аналогічність 422

аналогічний // відповідний 422

анафема // прокляття // осуд 42

ангел // хоронитель // янгол 11

ароматний // запашний 14

атака // штурм 17

Б

- багатий // заможний // маєтний
// розкішний // пишний 18
- багатоводий // повноводний // повноводий // многоводний 20
- багатолюдність // многолюддя
// велелюддя 21
- багатошлюбний // полігамний 336
- багатошлюбність // гарем 336
- багатство // достатки 23
- багач // багатій // багатир // дука // пан 24
- бадьорий // бадьористий 25
- бажаний // лакомий 26
- бажання // хотіння // жадання
// жадоба // лакомство 26
- бажати // зичити 27
- байдужий // апатичний // інертний 28
- байдужий // апатичний 162
- барвний // різнобарвний // багатобарвний // різноколірний // кольористий // квітчастий // квітчатий // пістрявий // строкатий 29
- батьківщина // вітчизна 30
- бгати // жмакати 340
- безбарвний // безкольоровий // одноманітний // одноколірний // однобарвний 29
- безбожник // безвірник // невіруючий 100
- безвіра // атеїзм // безбожність // вільнодумство 475
- безвладний // слабий 332
- безводність // безводдя // мілководдя 20
- безволя // безвілля // безвільність // безвольність // (ослаблення волі) абулія 105
- безвольний // легкодухий // слабовольний // безхарактерний 105
- бездоганний // майстерний 32
- бездумний // *перен.* недалекий 63
- бездумність // дурнота 63
- бездушний // жорстокий 299
- бездушний // безсердечний 366
- бездушно // жорстоко 299
- безжалісний // безсердечний // жорстокий 314
- безладний // анархічний // свавільний 428
- безладний // безсистемний // сумбурний // анархічний // невпорядкований // непослідовний // хаотичний 428
- безлюдність // безлюддя 21
- безмежність // безмежжя 33
- безмір // безмежжя 306
- безмірний // безкрай // безкрайній // неозорий 33
- безпека // безпечність 34
- безпорадний // безпомічний // недолупий // недорікуватий 349
- безсмертний // незабутній // невмирущий 35
- безсмертя // безсмертність // невмирущість // вічність 35
- безсторонній // неупереджений 371
- безталанний // бездольний // нещасний // *перен.:* (про життя, стан) тяжкий // гіркий 586
- безчестя // ганьба 573

бентежний // буйний // бур-
хливий // невгамовний //
невгомонний // несамови-
тий // збуджений // нестям-
ний // нервовий 519

бережливий // скупий // жа-
дібний 588

битва // боротьба // бій // герць
// війна 317

біда // лихо // нещастя // без-
долля // безголів'я 587

бідність // убогість // убожество
// нужда // нестатки // злидні
// злигодні // бідарство //
бідацтво // бідування 482

бідняк // бідак // бідний // убо-
гий // люмпен // бомж 24

бійка // баталія 37

біля // коло 43

благородний // моральний //
совісний 573

близький // недалекий 43

близько // недалеко 43

блиск // блискіт // лиск 44

блискати // блискотіти // блис-
котати // лисніти 44

блудити // блукати 45

бляклість // линяння 46

блякнути // линяти 46

божевільний // безумний //
безтямний // навіжений //
одурілий // психічнохворий
217

босий // голоп'ятий 47

боягуз // страхопуд 48

боягузливий // малодушний //
боязливий // заляканий 48

боягузтво // боязнь // жах //
страх 48

брати // приймати // (примусово
забирати майно) конфіскувати
// повіднімати // привласнити
// (чуже) красти // поцупити 49

брати // забирати // хапати //
загарбати 49

брехун // лжець // кривопри-
сяжник 440

бруднити // валяти // (сильно)
обпаскуджувати 576

бувальщина // билиця 78

будівельник // будівник 54

будівля // будівництво (про
процес) // спорудження 54

буденність // буденщина 52

буденний // робочий 51

буденно // по-буденному 51

будувати // зводити // ставити
// споруджувати // (про ме-
ханізми) конструювати 54

буквальний // адекватний //
відповідний 372

бундючність // гордість // пиха
// зверхність 55

буревій // ураган 282

бути щирим // відкритим 589

В

важкий // важезний // вагови-
тий 283

важкість // вага // трудність 283

важливий // значний // сут-
тєвий // вагомий // вагови-
тий // перен. епохальний //
етапний // істотний // ко-
рінний 58

важливість // суттєвість // (ос-
новна суть чогось) квінте-
сенсія // змістовність 58

- вайло // незграба // тюхтій // перен. лантух 52
- вбирати // поглинати // всмоктувати // всисати // втягати // абсорбувати 59
- ввіз // імпорт 235
- ввізний // імпортований 235
- ввічливий // чемний // гречний // люб'язний // вихованний // культурний // коректний // (вишукано люб'язний, вихований) куртуазний // джентльменський // лицарський // перен. пристойний // перен. (у висловлюванні, за надто м'який) беззубий 60
- ввічливість // чемність // коректність // гречність 60
- ввічливо // коректно // гречно 60
- вважливо // істотно 58
- ввозити // імпортувати 235
- вдумливий // метикований // метикуватий // тямущий 63
- велетень // велет // гігант 64
- великий // дорослий // повнолітній 65
- великий // чималий // величезний // величенький // великуватий // здоровий // здоровенний // (надзвичайно великий) надлюдський // надмірний // (необмежений, про місцевість) неозорий // неосяжний // колосальний // грандіозний // (з великою масою) масивний // макроскопічний, (про листя, сніжинки) лапатий // лапатолистий 65
- величавий // помпезний // монументальний 68
- величавість // величчя // величність // маєстат // монументальність 68
- вертикальний // прямовисний 128
- верх // вершина // верхів'я // верховина // (гори, дерева, баня церкви) маківка 69
- верхній // верховий // горішній 69
- веселість // веселощі // безжурність 73
- веселий // веселенький // життєрадісний 72
- веселий // смішний // безжурний // курйозний 73
- вивіз // експорт 235
- вивізний // експортований 235
- вивозити // експортувати 235
- вигадка // казка // байка // легенда // фантазія 78
- вигадливий // легендарний // казковий 78
- вигода // комфорт // зручність // затишок 79
- виділяння // випорскування 420
- виділяти // випорскувати 420
- виділяти // випорскувати 59
- виділятися // красуватися 569
- виділятися // випорскуватися 420
- видющий // зрячий 81
- визволяти // звільняти 191
- винність // вина // провина 360
- виринати // впливати 410
- вирівнювати // розгладжувати 338
- вирівнюватися // розправлятися 86
- вирівнюватися // розпрямлятися // розпростуватися 532

вирушати // відходити // від-
правлятися // виїжджати 290
високий // височезний // висо-
ченький // рослий 90
висота // височінь // височина 90
виповідатися // очищатися 388
відвага // сміливість // хороб-
рість // героїство // муж-
ність 48
відважний // сміливий // без-
страшний // безбоязний 48
відвертатися // одвертатися 91
відвертий // чистосердечний //
прямолінійний // правди-
вий // неприхований 92
віддавання // повертання 49
віддавати // повертати 49
віддалятися // відходити 342
віддача // віддання // віддаван-
ня 424
відкрито // неприховано // не-
таємно 433
відкручувати // відгвинчувати 93
відмежовуватися // відокрем-
люватися // бойкотувати 454
відкрікатися // відмовлятися 96
відроджуватися // відновлюва-
тися 141
відсталій // реакційний 455
відсутній // неприсутній 358
відшукати // знаходити 227
вірність // відданість // непід-
купність 99
віруючий // релігійник // по-
божний 100
вічний // довгочасний // три-
вальный // довготривалий 320
внутрішній // моральний // ду-
ховний // чуттєвий 307
води // океани 104

волохатий // мохнатий // (з
ворсою) махровий 119
воля свобода 106
ворогування // ворожнеча 167
вродливий // красивий // крас-
ний // красен // гожий 108
втома // змучення 95
втрата // згуба 226
вутлий // кволий // слабенський
263

Г

гамувати // сповільнювати //
уповільнювати 430
ганьбити // безчестити // не-
славити // *док.* споганити //
перен. каляти // *док.* запля-
мувати 114
гармонійний // гармонічний 115
гармоніювати // гармонувати 115
гарний // гарненький // гарне-
сенький // чудовий // пре-
красний // (*дуже гарний*)
перен. блискучий // чарівний
// ненаглядний // ладний //
лепський // витончений //
естетичний // (*про роль, но-
мер артиста*) коронний //
перен. (*про щось відновлене*)
свіжий // квітучий // (*вислів
сучасного молодіжного за-
хоплення*) класний 116
гарно // красиво // класно //
кепсько 116
гарячий // жаркий // пекучий
// душний // теплий // лагід-
ний, 117
гарячіти // гарячішати // жах-
тіти 117
гаснути // затухати 192

гаснути // затухати 499
 геніальний // кебетливий // кебетний // здібний // умілий 540
 геніально // талановито 540
 гірко // тяжко 586
 гладкий // рівний 120
 гладінь // гладь // гладкість 121
 гладун // товстун 552
 глибина // глибінь // глибочінь 122
 глибокий // бездонний 122
 говіркий // говірливий 328
 говіркий // балакучий // балакливий 367
 говоріння // говір 328
 говорити // балакати // розмовляти // казати // мовити // лепетати // белькотати 328
 говорун // балакун // лепетун 328
 годувати // кормити // насичувати 124
 голодувати // морити 122
 голосний // дзвінкий // гучний // лункий // горластий // крикливий 546
 гомін // крик // вереск // гамір // *(крик з плачем)* лемент // *(несамовитий крик, вираз відчаю, болю)* зойк // гвалт // алярм, замовчати 547
 горбитися // сутулитися 86
 гордий // бундючний // чванливий // пихатий // зарозумілий // неприступний // марнославний 55
 горизонтальний // поземний 128
 гріх // провина 384

громадський // *(стосуються міського господарства)* комунальний // *(належить державі)* державний // *(стосується суспільства)* суспільний 131
 грубість // грубіянство // брутальність 132
 грубий // брутальний // лихослівний // різкий 132
 грубість // грубіянство 278
 грубіян // лихослов 132
 грубіянити // лихословити 132
 гудити // ганити // ганьбити // огуджувати // насміхатися // глузувати // кепкувати // кпирити // *(спеціально негативно)* неславити // компрометувати // осуджувати // картати // корити // ганьбити // дорікати // *(ущипливо, дошкульно докоряти)* коренити 565

Д

давити // душити // тіснити 136
 далекість // далечінь // далечина // далина // даль 43
 далеко // вдалині 43
 даремний // марний // безпідставний // непотрібний 434
 даремно // марно 434
 дармування // дармоїдство // неробство // байдикування // *(приємне байдикування)* кейф 443
 дармувати // байдикувати // кейфувати 443
 дарувати // наділяти 137
 дах // покрівля 138

- дбайливий // старанний // пильний // запопадливий // ретельний 139
- делікатний // ніжний // лагідний // ангельський 132
- делікатний *ім.* // ангел 132
- делікатність // ніжність 132
- демонування // демонтаж 509
- депресія // (душевний злам) криза 172
- деспот // свавільник 299
- деспотизм // сваволя // звірство // бездушність // жорстокість 299
- дешевий // дешевенький // недорогий // (*про ціну*) низький // малоцінний 163
- дещиця // дрібниця // абищія 144
- дивний // дивовижний // екстравагантний // аномальний // манірний // розманіжений 214
- дисгармонувати // дисгармоніювати 115
- дійсний // правдивий // реальний 561
- дійсність // реальність 146
- дійсність // реальність // буття 561
- добрий // людяний // хороший // прихильний // душевний // зичливий // (*з великою доброзичливістю*) великодушний // добрячий 151
- добродій // добродійник // благодійник // доброчинець // філантроп // спонсор 155
- добродійство // добродіяння // добродійність 155
- доброзичливий // приязний // дружній 279
- доброта // добро // благо // людяність 152
- довгий // довгенький // тривалий // довгочасний // довготривалий // повсякчасний // безнастанний // беззупинний // віковичний // довгуватий 157
- довжина // довгота // довгість // тривалість // довгочасність 157
- доводити // аргументувати 159
- дозволеність // легалізм 409
- допитливий // цікавий 162
- допустимий // дозволений // можливий 161
- дорогий // дорогенький // коштовний // цінний // коштовність // дорогоцінність 163
- досвіт // досвіток 164
- досконалий // майстерний // довершений // артистичний // мистецький 165
- достаток // розкошування // розкіш (*розкоші*) 482
- достойнство // гідність 166
- достойний // гідний 166
- доткливий // дошкульний 274
- дошкульний // колючий // колький, лагідний 279
- дощити // крапати // крапотіти 258
- дражливий // дратівливий 206
- дріб'язковість // нікчемність // малозначимість // дрібниця 58
- друг // приятель // товариш 167
- другорядний // неосновний 383
- дружба // братерство 167
- дружити // товаришувати // (*негативно*) лигатися 168
- дружній // братерський // братолюбний 168

дурень // телепень // лайл. бла-
зень 339

дурний // тупий // нерозумний
// безглуздий // нісенітний
// (лайливе) кручений // при-
дуркуватий // недотепний //
недоумкуватий 486

дурнота // глупота // безглуздя //
тупість // дурість // дурачі 339

Е

егоїзм // егоїстичність // амбі-
ція // амбіціозність // корис-
ливість // користолюбність
// самолюбство 9

егоїст // самолюб // себелюб //
себелюбець 9

егоїстичний // корисливий //
користолюбний // самолюб-
ний // самолюбивий 9

емоційний // нестримний //
запальний // експансивний
// *перен.* гарячий // азартний
// авантюрний 519

ентузіазм // (різка зміна зви-
чайного стану речей) підне-
сення 172

Ж

жарт // дотеп 174

жартівливо // жартом // жар-
тома // легковажно 175

жартівливий // дотепний //
(з комічними жартами)
блазеньський // клоун-
ський // комедійний //
комічний 174

жвавий // моторний // рухли-
вий // проворний // (надто
рухливий) крутливий 176

жити // оживати // вікувати //
животіти 178

З

забирання // конфіскація //
злодійство // (грабунок, на-
грабоване під час бойових дій,
заворушень) мародерство 49

забобонний // марновірний 146

забруднювати // каламутити //
мутити // покаляти 385

завзяття // запал // азарт //
захоплення 518

завуальовано // незрозуміло 439

завуальовувати // *перен.* затам-
нювати 439

загарбання // анексія 191

загорятися // запалюватися //
спалахувати // займатися 192

задоволений // лагідний 193

займання // захоплення 386

зайняти // захопити 386

закінчуватися // довершувати
// завершувати // фінішувати
377

закон // законність 194

законний // правний 194

закопати // загортати // заси-
пати 251

закручувати // загвинчувати 93

залежність // підпорядкова-
ність // (взаємна залежність)
кореляція 495

замерзання // заморозки 197

замерзати // замерзнути // за-
леденіти // закрижаніти 197

- замовчувати // недоговорювати // недоказувати 198
 занепадати // деградувати 141
 занепадати // підупадати 199
 запалювати // *(добувати вогонь кресалом)* кресати 118
 заперечувати // нікати // анікати 529
 заперечувати // спростовувати 159
 засновувати // створювати // організовувати 205
 заспокоювати // утихомирювати 559
 застарілий // старомодний // відсталий 333
 застій // мертвечина // занепадництво 481
 затримуватися // баритися // гаятися 207
 захворіти // занедужати 218
 захищати // боронити // відстоювати *кого-, що-н.* 208
 збільшення // градація // накопичення // нагромадження 211
 збитки // витрати // утрата *(втрата)* // марнотратство 444
 звеличувати // величати // підносити *(гідність)* 212
 зверху // звершечку 69
 звинувачувати // оскаржувати 213
 звичайний // будь-який 227
 звичайний // звичний // нормальний // природний // простий 214
 звичайно // як-небудь // аби-як 346
 звільнений // амністований 13
 звучати // лунати // лускати 329
 земля // планета 220
 зимою // взимку // взимі 222
 зіпсований // ушкоджений // дефектний 350
 зліти // злішати // лютувати 151
 зливовий // зливний 258
 злий // лютий // лихий // *перен.* звірачий // гадючий // злобний // злісний // недобрий // жорстокий // злющий // поганющий 151
 злоба // лихо // зло // кривда // звірство 152
 зловити // спіймати 240
 зменшення // спад // спадання 211
 зменшувати // збавляти // маліти 211
 зменшувати // обмежувати // *(певною кількістю)* лімітувати // *(певним місцем)* локалізувати 489
 змінний // мінливий // непостійний 431
 змістовний // насичений 223
 змістовність // сенс 339
 знаменитий // славнозвісний // славний 225
 знаходити // виявляти 227
 знаходити // виявляти 265
 значний // відомий // знаменитий // визначний 228
 зневага // презирство // погорда 416
 зневіра // безвір'я 98
 знеславлений // ославлений 225
 знущатися // глумитися 403
 зрада // *(подружся невірність)* адюльтер 99

зрозумілий // доступний // до-
хідливий // *перен.* ясний 233
зустріч // побачення 234
зустрічати // здибати 234
зустрічатися // сходитися //
побачитися 234

I

індивідуальний // окремий //
особистий // поодинокий 236

K

какофонія // атональність 310
каламутити // каламутитися //
мутніти // мутити 458
каламутно // мутно 458
кара // покарання 238
кволість // безсилля 501
керівник // комендант 239
кидати // метати // жбурляти 240
кисло // квасно 512
кислятина // кислота 512
кінцевий // завершальний //
останній // крайній 436
кінцівка // кінець // фініш 436
клеїти // ліпити 370
клопіт (*зумовлений чим-н.*) //
клопотнеча // турбота //
тривога // (*легковажний ри-
зикований непевний вчинок*)
авантюра 518
клоунада // блазенство // ко-
медія // комізм // курйоз 174
колективізм // (*одноразова пра-
ця гуртом*) толока 236
колективний // загальний //
супільний 236

компенсувати // відшкодувати
// винагороджувати 246
комфортабельний // зручний
// затишний 79
конечний // необхідний //
обов'язковий 247
конечність // необхідність 247
консервативний // відсталий //
занепадницький 456
консолідований // згрупова-
ний 370
консонанс // гармонія 248
конспірація // конспіратив-
ність 538
концептуальний // принципо-
вий // принципальний 250
копичити // нагромаджувати
// збирати // складати 347
корисний // вигідний 253
користь // вигода 253
короткість // короткочасність 157
короткий // коротенький //
недовгий // короткочасний
// короткотривалий // ко-
роткочасний // куций // ко-
роткуватий 157
короткозорість/ недалекогляд-
ність 257
короткозорість // близькозо-
рість 256
короткозорий // близькозорий
256
коротун // курдупель // коро-
тун // *ім.* куций 157
костеніти (*від холоду*) // кляк-
нути // кощобнути // дубіти
// дерев'яніти 544
кострубатий // корявий // не-
рівний 120
коханий // любий 296

краплина // краплинонька // перен. ложка 259
 красномовність // красномовство 262
 красуня // краля // вродливиця 261
 кремезний // коренастий // коренистий // кряжистий // дебелий // огрядний // широкоплечий // могутній 263
 кривий // погнутий 476
 кривий // непряий // вигнутий // покручений // кривулястий 461
 кривий // сукуватий // (з кривим стовбуром) кордуватий // корячкуватий // горбастий 476
 кривина // кривизна // кривуля 461
 крик // (багатьох людей) крикнява // крикливість // вереск // гамір // (крик з плачем) лемент // (несамовитий крик, вираз відчаю, болю) зойк // гвалт // алярм 330
 крикливий // галасливий // голосистий // горластий 330
 крити (від кого) // приховувати // (свідомо затримувати) маринувати 425
 крити // приховувати 265
 критися // зачітисся 227
 кричати // галасувати // репетувати // (на допомогу) волати 330
 кругозір // кругогляд // круговид 266
 кругом // навкруги // навкруг // навколо // довкола // довкіл 344
 кружляти // метушитися 269

кружляти // кружити // петляти // крутитися // кривуляти // колувати 267
 крутий // обривистий // прямовисний // звисистий // крутоберегий // крутобережний // крутобокий // стрімкий 268
 крутитися // обертатися 269
 круча // урвище // пропасть 270
 кудлай // патлянь 446
 купівля // купля 272
 купа // гурт // громада // на-товп // організація // діал. глота 355
 купувати // купляти 272
 куций // куцохвостий 158

Л

лінивий ім. // дармоїд // нероба // лежень // ледар // ледащо // лежебок // лежебока // лінюх // ім. ледаший 442
 лінивий // ледачий // непрацьовитий 442
 ліниводство // лінощі // лінь // ледарство 442
 літом // влітку 222
 ладнати // ладити // миритися 275
 лакейство // підлабузництво // лестощі 123
 лаконізм // лаконічність 276
 ланцюг // ретязь 277
 ласка // лагідність // ласкавість 278
 ласкавість // лагідність // ласка 279
 ласкавий // лагідний // ніжний 279

- ласкавий // лагідний 274
 лебедик // лебедятко 280
 лебідка // лебідонька 280
 легіт // вітерець 282
 легкий // легенький // ефірний 283
 легковажний // легкий // легкодумний // легкодухий 286 // джэнджуристий 417
 ледар // ледащо // лежебок // лежебока // лінох // ім. ледащій 442
 лисий // лисуватий 273
 лисий // лисуватий // голий 289
 лити // (раптово сильно политися) клинути 258
 лиходійка // лиходійниця 155
 лиходійство // лиходіяння 155
 лицемірний // фальшивий // криводушний // хитрий // лукавий // (про погляд, очі) косий 589
 лівобічний // лівосторонній // лівофланговий 293
 ліворуч // лівобіч 293
 ліквідувати // знищити // при-
 нити // зруйнувати 205
 лінивий ім. // дармоїд // нероба // лежень // лінивий // леда-
 чий // непрацьовитий 442
 ліниво // ліньки 442
 лінивство // лінощі // лінь // ледарство 442
 літом // влітку 222
 лукавити // хитрувати 589
 любимий // коханий 296
 любити // кохати // обожню-
 вати // боготворити 296
 любов // кохання 296
 людина // чоловік 297
 людинолюб // людинолюбець // філантроп 298
 людинолюбство // філантро-
 пія 298
 людиноненависник // мізан-
 троп 298
 людиноненависництво // міза-
 нтропія 298
 людоїд // недолюдок // перен.
 звір // собака 297
 людський // людяний 297
 людяний // гуманний 299
 людяність // гуманність 299
 людяно // гуманно 299
- ## М
- майбутність // майбуття 316
 майстерно // бездоганно 32
 майстерно // досконало 165
 максимальний // найбільший 303
 малий // малолітній 526
 малий // неповнолітній // ма-
 лолітній 65
 маловодий // мілководний // безводний 20
 малозначний // нікчемний // такий собі // несуттєвий // нісенітний 58
 малолюдний // безлюдний // малочисленний 21
 манити // вабити // приваблю-
 вати 453
 материк // континент // суша 104
 межа // край 309
 меланхолійний // елегійний 171
 мелодійний // милозвучний 310
 мелодія // мелодика // мило-
 звучність 310

мерехтїти // мигтїти // мигати
// блимати 537

мерехтливий // миготливий // тремтливий 311

мерзнути // одубїти // залякнути // закостенїти // закощобнути // закрижанїти // зацїпенїти // леденити 197

мертвий // безжиттєвий // бездыханний 177

миловидний // милий // любий 313

милосердний // милостивий 314

минувшина // давнина 315

минулий // колишній // давній // незапам'ятний // вчорашній 315

миттєвий // скороминущий // короткочасний 320

мїлкість // мїлизна // мїлина 122

мінімальний // найменший 303

мінливість // змінність 431

мїцний // крутий 326

мїцнїти // дужчати // крїпшати 501

многолюдний // велелюдний // численний 21

многомовний // велемовний 22

мовчазний // мовчазливий 328

мовчазний // безголосий 329

мовчазний // неговїркий 22

мовчун // мовчазник // мовчальник 328

могутній // можновладний 332

могутність // можновладство 332

молодий // молоденький // *перен.* безвусий 527

момент // мент // хвилина // мить 321

моногамія // одношлюбність 336

моногамний // одношлюбний 336

мостити // брукувати 337

мочити // обливати 89

мудрець // мудрій // розумник // мудрагель 339

мудрість // мудроші 486

мудрість // розум // глузд // розсудливість // поміркованість // інтелект // компетентність // мудроші 339

мука // (*житєйські муки*) злигодні // *перен.* (*людські жертви*) кров // кровопролиття // (*страждання*) рани // (*важкий сумний настрій*) меланхолія 468

мутний // мутнуватий 458

Н

наближатися // (*душевно*) линути *до когось* 343

наближатися // приходити 342

навпростець // напростець // напрямки // навпрямці // просто 344

нагинати // гнути // зїбгати 88

нагрїтись // огрїтись 197

надзвичайний // незвичайний // винятковий // особливий // дорїдний 346

надзвичайно // винятково // особливо 346

наймитувати // батракувати // батрачити 394

наліво // зліва // лїворуч 348

наполегливий // настирливий // заповзятий // напористий // упертий // вольовий 349

- направляти // налагоджувати // лагодити // ладнати // ладити // (ціль) корегувати // (текст) коректувати 350
 нарізно // по-різному 372
 наступний // прийдешний // грядущий 316
 насуплений // надутий // нахмурений // похмурий 193
 нахабний // зухвалий // безцеремонний 427
 нахил // крен 356
 нахилятися // (про літак, човен, корабель) кренитися 356
 наявний // присутній 358
 неакуратний // неохайний // недбалий 8
 небезпека // небезпечність 34
 небезпечний // беззахисний 34
 невірний // недороблений // поганий // недбалий 165
 негідний // недостойний 166
 негода // дощ // злива // діал. сльота 421
 негода // заметіль // завірюха // хуртовина // хурделиця // хуртеча // метелиця // сніг 421
 недбалий // неохайний 139
 недоладний // непривабливий // непривабний // паскудний // бридкий // (вдачею) звироднілий // потворний 108
 недооцінка // недооцінювання 362
 недорікуватість // логопатія 262
 недостойність // вада 166
 недруг // противник // супротивник 167
 незадоволення // заворушення // колотнеча // неспокій // сум'яття 518
 незалежність // самостійність 495
 незвичайність // винятковість // особливість 346
 незграбний // вайлуватий // неповороткий // перен. мішкуватий // неоковирний // 522
 незначний // мізерний // малесенький // маненький // манесенький // малуватий // (малого росту) куций // (надзвичайно маленький) крихітний // мікроскопічний // мініатюрний 65
 незрозумілий // завуальований 439
 незручно // невідгдно 79
 незугарний // сутулий 531
 нелад // (відсутність законності) анархія // сумбур // сваволя // свавілля // хаос // бедлам 428
 нелад // безладність // безлад // барліг 428
 ненавидіти // гидувати 296
 необов'язковий // випадковий 247
 неодночасний // асинхронний 504
 неодночасність // асинхронність 504
 неповний // частковий 419
 неподібний // різний 422
 непостійний // невірноважений 368
 неправда // брехня // брехливість // абсурдність // бутяфорія // (щось безглузде) ало-

- гізм // фальш // олжа // лжа // (у суді) лжеприсяга 440
- неправдивий // брехливий // облудний // обманливий // лживий // лицемірний // фальшивий // кривоприсяжний 440
- неправдиво // помилково 440
- неприємний // гидкий // огидливий 451
- неприємний // чужий 313
- непритомніти // зомлівати 364
- непроникливий // недалекоглядний // недалекосяжний 257
- неробство // безділля 147
- нерозумно // безглуздо // абсурдно 486
- несамостійний // підпорядкований // підвладний // (у взаємній залежності) корелятивний // залежний 495
- несхвальний // осудливий // негативний 423
- нехіть // неохота 26
- нечемний // грубий // безцеремонний // нахабний // (гострий на язик) зубатий // зубастий // невихований 60
- нечемність // грубість 60
- нечемно // грубо 60
- нечисленність // поодинокість 305
- нечупарний // неакуратний // недбалий // неохайний 170
- нещирий // лицемірний // фальшивий 589
- нещиро // підступно // хитро 589
- нижній // низовинний // долішний 69
- низина // низовина 90
- низина // низ // низовина // діл 69
- низький // низенький // малий // низькорослий 90
- ніжний // душевний // сердечний // ласкавий 366
- ніжний // м'який // лагідний // ліричний 366
- ніжний // тендітний // делікатний // мімозний 366
- нікудишний // нікчемний 32
- німий // німотний // безголовий // беззвучний 367
- ніч // ніченька 164
- ## О
- обговорювати // мітингувати 369
- обережний // обачний 368
- об'єднання // групування // класифікування // комплектування // консолідація // (держав) конфедерація 370
- об'єднувати // згуртовувати // групувати // (за певними ознаками) класифікувати // (зібрати збірку чогось) комплектувати // (про твір) компонувати // (зміцнюючись) консолідувати // (увівши до чогось когось нового) кооптувати // (установляти зв'язок між подібними уявленнями) асоціювати 370
- обмеженість // обмеження 33
- обмеженість // клаптик // клапот 484
- обопільний // взаємний 372
- оброслий // покритий чим-н. 289

огида // відраза // паскудство
// погань 260

огида // гидливість // відраза 451

огрітий // загіртий 197

огуда // осуд // насмішка // ганьба 565

одноманітний // (про звуки, перен.) монотонний 373

одноманітність // монотонність 373

одночасний // синхронний 504

одночасність // синхронність 504

одужувати // міцніти 374

омолоджуватися // оновитися 377

опускання // зниження 379

опускати // знижувати 379

опускатися // знижуватися 380

освічений // культурний 381

осідати // оселятися 382

основний // генеральний // провідний 383

особистий // індивідуальний 371

осудливий // огуджений // ганьбний 565

отямлюватися // опам'ятатися 364

охолоджувальний // морозильний // (дуже холодний) морозний 129

охолоджувати // (дуже охолоджувати) морозити 129

очищати // звільняти 386

очищати // упорядковувати 387

очищати // фільтрувати 385

очищування // фільтрація 385

ощадливий // економний 389

П

палата // палац 391

пан // володар 393

пасивний // байдужий // бездіяльний // інертний // недіяльний // бездіяльний // 7

паскуда // поганка // паскудниця // мавпа 261

паскудити // потворити 108

патлатий // кудлатий // скупйовджений // косматий // кошлатий // лахматий // розкуйовджений 446

перебільшення // гіпербола // гіперболізація 396

перебільшувати // гіперболізувати 396

передній // головний 398

передовий // поступовий // прогресивний 455

перемога // звитяга 400

переоцінка // переоцінювання 362

перепрошення // вибачення 401

перепрошувати // вибачатися 401

пестити // голубити // лашцити 403

пігмей // карлик // ліліпут // крихітка // крихіточка 64

підвищити // коронувати 407

підвищуватися // збільшуватися 406

підвладний ім. // перен. раб // плебей // плебс 393

підлабузник // прихвостень // лакиза // підлиза // підлизник // підлизень // підлесник // перен. лакей 123

підлабузницький // підлизливий // підлесний // лестивий // лакейський 123

- підлеглий (*ім.*) // підвладний // підпорядкований 239
 підлість // брехливість // лицемірство // крутіїство // шахрайство // ошуканство // лукавство 574
 піднесений // збуджений 171
 піднесення // бум // пік 408
 піднесення // процвітання 481
 піднесення // розквіт 199
 піднімання // підняття // підвищення 379
 піднімати // підносити 379
 підніматися // підноситися // вставати 380
 підноситися // розквітати 199
 пірнати // занурюватися 410
 плавний // еластичний 411
 плакати // ридати // голосити // заводити 412
 побожний // набожний // благочестивий // богобоязливий // богомільний // релігійний 415
 повага // пошана // поважання // шана // шанування // (*надмірне захоплення кимсь*) алілуйщина 416
 поважність // серйозність 174
 повільний // уповільнений // марудний // млявий // загайний 582
 повільний // млявий // спокійний 176
 повільність // млявість 582
 повний // вичерпний 419
 повніти // (*набирати ваги*) поправлятися // товстіти // гладшати 552
 повноводдя // повноводність // багатоводність 20
 повсякденний // звичайний // звичний // незначний // абиякий 346
 поганий // невдалий 591
 поганий // поганенький // поганесенький // мерзенний // кепський // нікудишний // (*дуже поганий*) мерзенний // огидний // препоганій // гидкий // побляклий 116
 поглинальний // вбирний 420
 поглинання // всмоктування // всякання 420
 поглинати // всмоктувати // вбирати // втягати // всякати // абсорбувати // адсорбувати 420
 поглинатися // всмоктуватися // абсорбуватися 420
 погоджувати // (*зводити до відповідності*) координувати 318
 позитивний // схвальний 423
 позичати // брати (*в позику*) 424
 позичений // взятий 424
 позичка // позичання // брання 424
 показ // демонстрація 425
 показувати // демонструвати // виявляти 425
 пологий // спадистий // ложистий // похилий 268
 пологість // похилість // спадистість 270
 полахати // колошкати 559
 поморщений // морхлий 338
 поневолення // рабство // гніт // ярмо 106
 поодинокий // нечисленні 305
 поодинокий // розділений 570
 порожній // пустий // неповний 418

- порядний // моральний 427
 порядок // лад // охайність // акуратність 428
 посередність // звичайність 346
 послаблювати // збавляти 224
 послідовний // організований // консенквентний // планомірний // логічний 429
 послідовно // консенквентно 428
 поспішати // *перен.* газувати 430
 постійний // сталий // систематичний // тривалий // невпинний // безперервний // невідступний // дочасний 432
 постійність // сталість // константність // констанція 431
 потай // крадькома // нишком // таємно // тайком 433
 потвора // мацапура // *перен.* мавпа 261
 потім // згодом // вкінці 520
 потреба // необхідність 434
 потрібний // (*конче потрібний*) необхідний
 потрібно // необхідно 434
 похвала // хвальба // *перен.* гімн // (*приємні слова*) комплімент 565
 початок // почин // край // старт 436
 починатися // розпочинатися // стартувати // розпочинати 437
 появлятися // з'являтися // виникати // (*привиджуватися*) маячити // мелькати // миготіти 438
 пояснений // зрозумілий 439
 пояснення // коментар 439
 пояснено // зрозуміло 439
 пояснювати // тлумачити // коментувати 439
 правда // правдивість // істина // істинність // (*незаперечна істина*) аксіома 440
 правдивий // істинний // правдомовний // 440
 правдиво // істинно 440
 правдомовець // правдолюб 440
 правильний // безпомилковий 441
 правобічний // правосторонній // правофланговий 293
 праворуч // правобіч 293
 працьовитий // запопадливий // (*про працю*) невсипущий // невтомний // працелюбний // роботящий (*ім.*) // трудолюбивий // трудолюбний 442
 працювати // робити // коїти // чинити (*дуже пильно працювати*) копатися // колупатися // копирсатися 443
 праця // робота // труд // (*важка праця*) *перен.* мозолі // копирсання // колупання 443
 прибулий // приїжджий 1
 прибуток // здобуток // зиск 444
 приваба // привабливість // принада 451
 приваблювати // приманювати 445
 приватний // власний 131
 пригортатися // прихилятися 91
 приймати // запрошувати // наймати // брати // (*артистів*) ангажувати 450
 примара // марево // мара 146
 принадний // привабливий // привабний // вабливий // принадливий // манливий // ласий 451

принадно // привабливо 451
 принижувати // применшувати // ганьбити 212
 принижуватися // *перен.* козиряти 568
 природність // натуральність 452
 природний // натуральний 452
 природно // натурально 452
 пристрасний // емоційний // жагучий // завзятий // запеклий 28
 притягальний // *перен.* магнітний 453
 прихилитися // повертатися // прив'язуватися 454
 причесаний // зачесаний // пригладжений 446
 пришелець // *ім.* прибулий // іноземець 1
 провинитися // грішити 388
 прогрес // прогресивність // поступ 455, 456
 прогресивний // поступовий 456
 продаж // продажа 272
 прокидатися // просипатися 53
 проклятий // анафемський 42
 проникливий // далекоглядний // далекосяжний // передбачливий 257
 просторий // вільний // широкий 548
 протизаконний // позазаконний // незаконний 194
 процвітати // підноситися 481
 прямизна // рівність 356
 прямий // простий 476
 прямий // простий // *перен.* елементарний 459, 463
 прямувати // простувати 45

прямувати // прямцювати // простувати 267
 псувати // шкодити 350
 пустий // (*позбавлені змісту*) неповноцінний // пустодзвонний 223
 пустота // порожнеча 418
 пхати // бгати 464

Р

радісний // жартівливий 465
 радість // вітха 467, 468
 радіти // ликувати // торжествувати 469
 радісний // мажорний 301
 радуватися // тішитися 470
 регрес // застій // консервативність // регресивність 456
 релігійність // віра // побожність // богобоязливість 475
 рівний // прямий 356
 рівний // рівномірний 311
 рівняти // випростовувати 340
 рідкий // рідесенький // (*плетений виріб*) ажурний 135
 рідний // кривний // кровний // свій 477
 різкий // вульгарний // базарний 274
 різкий // шорсткий // грубий 366
 різнобарвність // квітчастість // колоритність 29
 рішучий // безоглядний 480
 розбирати // демонтувати 509
 розбирати // розтягати 347
 розвалювати // руйнувати // ламати // трощити // валити // нищити // нівечити 54

- розв'язний // розгнуданий 511
розгладжений // гладкий 338
роздягати // знімати (*одяг*) 375
роз'єднувати // розділяти // розподіляти // диференціювати 370
розжалувати // розвінчати 407
розквіт // цвітіння // розцвітання 487
розквітлий // розцвілий 487
розмах // масштаб // масштабність // широчінь 484
розміщати // *перен.* розпорювати 512
розмножуватися // плодитися // множитися // збільшуватися 485
розпливчастий // аморфний 276
розпливчастий // аморфний 580
розпливчастість // *перен.* аморфність 276
розподіл // роз'єднування 370
розривати // роз'єднувати 370
розсварюватися // (*втрачати стільні погляди*) розходитися 318
розсіяний // розкиданий 512
розтавання // відлига 197
розталій // талий 197
розумний // мудрий // кмітливий // тямущий // мізкуватий // (*з чимось добре обізнаний*) компетентний // змістовний // абсурдний 486
розумно // змістовно // компетентно 486
рости // зростати // збільшуватися 211
руйнувати // нищити 337
- С**
самобутній // оригінальний // неповторний 494
самостійний // незалежний // невідлеглий // невідвладний // суверенний 495
світанок // досвіток 498
сварити // (*сильно сварити*) кобенити // (*кленучи, дуже лаяти*) коренити // цабанити // (*говорити гострі слова*) колоти // лаяти 567
сваритися // гніватися // ворогувати 275
сварливий // сваркий 496
свійський // домашній 145
свійський // культурний 271
світитися // сяяти // (*слабо*) жевріти 499
святково // по-святковому 51
серйозний // поважний 174
серйозно // вдумливо // зосереджено 175
силач // силань // богатир // атлет 501
силач // геркулес 502
сильний // (*здоров'ям і силою*) міцний // дужий // здоровий // кріпкий // (*незвичайно сильний*) магічний // (*мороз, негода*) лютий 501
сильний // буйний // годний 502
складання // монтаж 509
складати // монтувати 509
складність // лабіринт // ускладненість 460
соро // мерщій 582
скоромний // масний // нізчимний 510

- скритний // замкнутий // прихований // маскований 92
- скритність // маска 92
- скуйовджувати // кошлати // кошлатити // кудовчити // куйовдити // колошматити // кудлитися 447
- скупчений // концентрований 512
- скупчення // концентрація 512
- скупчено // концентровано 512
- скупчувати // (зосереджуючи основне) концентрувати // зосереджувати // збирати 512
- слабак // слабина 501
- слабий // слабкий // знесилений // немічний // безсильний 502
- слабкий // слабий // ламкий // крихкий // тендітний // кволий // анемічний 326
- слабнути // знемагати // знесилюватися 326
- смеркання // присмерк 498
- смерть // (знижене) капут // амба // каюк 437
- сміливо // мужньо // хоробро // героїчно 48
- смішний // курйозний 412
- сміятися // реготати // хіхкати // хихикати 412
- смутитися // журитися 470
- солодкий // солоденький // перен. медовий // солодкавий // солодкуватий 514
- солодкість // солоднеча // сироп 512
- сором'язливість // несміливість 48
- спад // заспокоєння 408
- спека // спекота // жар // жара 515
- спекотливий // спекотний 515
- спокій // супокій 317
- спокій // відпочивок 95
- спокій // рівновага // врівноваженість 518
- спокійний // розважний // врівноважений // витриманий // (голос) епічний 519
- спокійно // врівноважено 519
- справа // праворуч // направо 348
- справжній // достеменний // дійсний // справжнісінький // достовірний // істинний 521
- сприйнятливий // вразливий // чуйний // чулий // зворушливий 28
- спритний // зграбний // вправний // меткий // діал. звинний 522
- сталий // (який не змінюється) константний 431
- старий // старенький // літній // ветхий 527
- старіти (старітися) // погіршати 377
- старовинний // дідівський 527
- стверджувати // твердити // схвалювати // (відзначити наявність чогось) константувати // (доводячи) аргументувати // такати // підтакувати 529
- стиснений // ущільнений 560
- стояти // стовбичити 530
- стриманий // невпевнений // непевний 480
- стрімкість // крутизна 268
- строкато // колоритно 29
- стрункий // ставний 531

Ч

- частковий // детальний 190
 чепурний // акуратний // елегантний 170
 чесати (*гребінцем*) // *перен.* прилизатися 447
 чесність // благородство 574
 чистий // прозорий // кришталевий // прозористий 458
 чистити // мити 576
 чіплятися // прилипати // липнути 579
 чіткий // лапідарний (*стиль*) 580
 чорновик // брульйон // чернетка 577
 чорт // біс // дідько // диявол // лущипер // демон // куций // пекельник 11
 чужий // чужісінький // чужинний // чужинницький // чужинський 477
 чужина // чужениця // закордон 30

Ш

- шарахатися // сахатися 343
 швидкий // скорий // бистрий // спорий // меткий // (*прискорений*) прудкий // моторний // (*про ріст, рух*) гінкий // летючий // (*здійснюється вмиг, дуже швидко*) моментальний // блискавичний 582

- шерехувато // шершаво 121
 шершавий // шерехатий 121
 шматок // клапоть // частина 570
 штучний // підроблений 452
 шукати // мишкувати 227

Щ

- щасливий // благодатний 586
 щастя // благодать 587
 щедрий // гойний 588
 шезати // пропадати // зникати 438
 щирий // відкритий // нелукавий // чистосердечний // щиросердий // правдивий 589
 щілинний // дір'явий 590
 щільний // герметичний // непроникний // суцільний 590

Я

- явний // відкритий // неприхований // (*про таємну організацію*) конспіративний // легальний 538
 явно // відкрито 365
 якісний // доброякісний // добротний 592
 ясний // світлий // *перен.* кришталевий // прозорий 592

ЛІТЕРАТУРА

- Журавель Н. В.* Засіб експресії — антонімія // Культура слова.— К., 1981.— Вип. 20.— С. 32—34.
- Ковалик І. І.* Питання словотворчої омонімії і синонімії в сфері іменників слов'янських мов // Питання слов'янського мовознавства.— Львів, 1962.— С. 5—26.
- Лисиченко Л. А.* Антоніми в сучасній українській мові. // Укр. мова і літ. в шк.— 1976.— № 1.— С. 26—33.
- Лисиченко Л. А.* Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура.— Х., 1977.— 114 с.
- Новиков Л. А.* Антонимия в русском языке.— М., 1973.— 290 с.
- Ощипко І. С.* Рецензія: Полюга Л. М. Словник антонімів. К., 1987 // Мовознавство.— 1989.— С. 70—71.
- Паламарчук Л. С.* Лексико-семантичний розвиток мови // Мовознавство.— 1982.— № 4.— С. 3—7.
- Полюга Л. М.* Слово в поетичному тексті І. Франка.— К., 1977.— 165 с.
- Русанівський В. М.* Структура лексичної і граматичної семантики.— К., 1988.— 238 с.
- Тараненко О. О.* Розвиток антонімічних відношень у багатозначних словах // Укр. мова і літ. в шк.— 1977.— № 1.— С. 32—39.
- Тараненко О. О.* Рецензія: Полюга Л. М. Словник антонімів.— К., 1987 // Укр. мова і літ. в шк.— 1988.— № 11.— С. 77—79.
- Усатенко Т. П.* Лексична семантика і розвиток мови учнів.— К., 1984.— 128 с.
- Чак Є. Д.* Складні випадки вживання слів.— К., 1969.— 220 с.
- Шмелев Д. Н.* Очерки по семасиологии русского языка.— М., 1964.— 243 с.

ЗМІСТ

Передмова до третього видання	3
Від автора	7
Про антоніми та їх використання	9
Структура словникової статті	26
Умовні скорочення.	30
Умовні знаки	31
Алфавіт.	31
Словник лексичних антонімів	32
Показчик антонімічних пар.	352
Антонімія морфем	457
Антонімія префіксальних морфем	457
Антонімія суфіксальних морфем.	470
Антонімія компонентів складних слів.	474
Синоніми компонентів антонімічних пар.	483
Література	507

Довідкове видання
Словники України
ПОЛЮГА Левко Михайлович
**ПОВНИЙ СЛОВНИК АНТОНІМІВ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

3-є видання, доповнене і виправлене

Коректор *О. В. Романенко*
Комп'ютерна верстка *В. В. Ждан-Пушкіна*

Підписано до друку 05.04.06. Формат 70х90 1/32.
Папір офсетний №1. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 18,72. Умовн. фарбовідб. 18,87.
Обл.-друк. арк. 25,97. Тираж 5000 прим.
Замовлення 6-70.

ТОВ «Видавництво «Довіра»
вул. Кіквідзе, 2/34, Київ-103, 01103
За довідками з питань реалізації
звертатися за тел. (044) 284-65-39

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
серія ДК № 669 від 14.11.2001 р.

ЗАТ «Книга»
вул. Артема, 25, Київ-53, 04053

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
серія ДК № 2325 від 25.10.2005 р.

-
- П53**   **Полюга Л. М.**
Повний словник антонімів української мови.— 3-є вид., допов. і випр.— К.: Довіра, 2006.— 510 с.— (Словники України).— Бібліогр.: с. 507—509.— Книга-«переверт». В спіл. опр. з кн.: Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови.
ISBN 966-507-193-9